

श्रीमत्सोमराजमुनिविरचिता- २२

उपदेशसप्तिका (नव्या)

स्वोपशुदीप्तासहिता

न्यायान्तो निधि श्रीमच्चिजयकमलसूरीश्वरोपदिष्टगोयापट्टननिवासित्रेष्ठि श्री-धर्मचन्द्रमगनदाब्रह्मसाहाय्यन

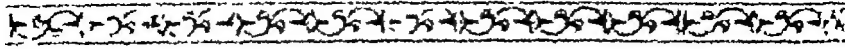
प्रकाशिका-श्रीजैनधर्मप्रसारकसभा-भावनगर

प्रसवपथे १०० कुंवरजी-मानदजीत्यनेन गुम्भापुर्या निर्गमसागज्जवाळये
ज्वापयितुम् प्रकृष्टितम् । पुनर्मुद्रणायाः सर्वेप्रभिकारा पतत्संसदधीनाः

वीरसेन १४४३

वीरसेन १९१०

साधुसाध्वीवर्गाणां प्रांतागाराणां घोषदीकरिव्यते

Published by Shah Kuvorji Anandji, for Jain Dharmaprasarak Sabha, Bhavnagar.

Printed by Ramohandra Yesu Shedge, at the Nirnay-Sagar Press, 23, Kalbhat Lane, Bombay.

विदां कुर्वन्तु नो मुपीजुषो विचांसः—

इह किं जैनदर्शने ब्रह्मानुयोगो गणितानुयोगश्चरणकरणानुयोगो धर्मकथानुयोगश्चेति चत्वारोऽनुयोगा मुख्यत्वेन प्रतिपादिताः । तत्रैकैकस्मिन्ननुयोगेऽनेकेषां विषयाणामन्तर्भावत्वेन च रक्षाकरणनिकराणामिवाभेयत्वं दरीदृश्यते । तत्र ब्रह्मानुयोगे कर्मणादिग्रन्थाः प्रविष्टाः, गणितानुयोगे द्रुगोत्सर्गोत्तविषयाः प्रतिपादिताः, चरणकरणानुयोगे साधुभ्राज्यानामाचारादिग्रन्था अभिताः, धर्मकथानुयोगे च धार्मिकनैतिकैर्विश्वसिकादिविधिविषयाश्चित्तमहा-पुरुषादिदृष्टान्तचारेण धर्मोपदेशा उपदिष्टाः । तत्र धर्मोपदेशमात्रा—उपदेशमात्रा—सम्यक्त्वसप्ततिका—कर्पूरप्रकरादयो ग्रन्था आचारप्रतिपादकत्वाच्चरणकरणानुयोगे समयतरन्ति मुख्यतया, तथापि तत्तत्तन्मर्थविषयोपदेशानां दृष्टान्तचारादृढीकरणार्ज्जु-कथानुयोगेऽपि । मुख्यतया धर्मकथामतिपादकानि च त्रिपट्टिशलाकापुरुषादिचरित्राण्यपि आचारादितात्पर्यपरतया प्राय-श्चरणकरणानुयोगीन्यपीति छत्तरानुयोगश्च यं प्रायो नित्यसंबन्धमेव । तथा चायमपि उपदेशसप्ततिका नाम ग्रन्थोऽनुयोगश्च-प्रतिपादकः । यद्यपि मूलोऽस्य केवलाचार एवाभिहितः तथापि मूलकारेणैवास्त्य स्यकृतटीकाया कथानुयोग-स्फुटमेव प्रकटितः । पर्यायिषा एव कथाचारेण धर्मोपदेशो ग्रन्थाः प्राय ऐक्यगुनीनाम्यायुर्मध्याशानानामासन्नोपकारिण इति मन्यामहे ।

ग्रन्थस्यास्य सटीकस्य के कर्तारः ? कस्मिन् काले कस्मिन् देशे केन प्रार्थिताभ्यामुं कृतवन्तः ? इत्येतन्निष्कासयः—
“पठितुं एयं छवपसत्तर्हि, मुणति चित्ते परमर्थवित्त्वर । तरित्तु ते दुस्करं सुदुर्जरं, खेमेण पायंति सुह अणुचर ॥ ३३ ॥”

इति मूलचरमश्लोके हेमशब्देन, तथा—

इह जव्यसत्त्वचेतःप्रतिबोधकृते प्रतन्यते मयका । स्वकृतोपदेशसप्ततिकायाः स्पष्टाक्षरा टीका ॥ ८ ॥”

“तद्विष्ण्याः प्रविचान्ति शान्तिसहिताः सौचाग्यचाग्यश्रिताः, सविद्याज्युदयाधरीकृतसुराचार्याः हितौ विश्रुताः ॥ एषां कीर्त्तिस्फूर्त्तिमधिष्ठिता मुनिवराः श्रीहेमराजाह्वयाः, पुण्योन्नत्यतिशाधिपाठकशिरोरत्नोपमानोदयाः ॥ १० ॥ हिंसारकोट्टवास्तव्यः श्रीमालोत्तमवंशजः । पटुपर्पटगोत्रीयः श्रीमान् दोदाह्वयोऽज्रवत् ॥ ११ ॥ स श्राज्जगुणरत्नानां रोहणोऽज्रोहणो हृदि । कृता तस्याग्रहणैषा नव्या सप्ततिका मुदा ॥ १३ ॥ इति श्लोकसमुदयेन सुखं चोत्स्यन्तः इति तदुल्लेखान्निरन्यते । खरतरगङ्गीयाश्चमे इत्यपि प्रशस्त्यां “श्रीखरतरगण-
माथाः” इत्यग्रिम एव श्लोके प्रकटं, नवरं न कापि कोऽपि गङ्गीयसामाचारी जेदोऽत्र दृष्टिपथमवतरति, सर्वसामान्यो-
पदेशमयवादस्य । किं चेमे पूज्याः कतमां भूमिं जन्मना कतमां च विहारादिना चूपयामासुः ? कौ च पितरौ प्रमोदया-
वकुश्रोत्तृणां जायते, किमुतार्थविचारणे ? । अत्र प्रथमश्लोके मङ्गलमन्त्रिमयोश्च फलमञ्जितमतोऽवशिष्टाः सप्ततिरूप-

देशश्लोका इत्यन्वयेण उपदेशसप्तिकेति संज्ञाऽस्य ग्रन्थस्य । प्रतिश्लोकं चात्र प्रायः उपदेशचतुष्टयमात्मनोऽस्यम्बहि-
 तकारि वरीवृत्तीति । तदुपरि ऋगुजायाऽम्बरको मूलकारेण्य सस्कृताभाषायां टीका कृता, तत्तदुपदेशानुसारि चागमोक्त-
 प्रायं कथानकजातं गीर्वाणजापायां प्राकृतजापायां पैशाच्यादिजापाया च विविधैः सरसैः साखङ्कारैः समयमैकैर्दृष्टैश्च-
 न्दोक्तिः क्वचिच्च गद्येनापि व्यरचि, एवं चाधिकशतं कथानकानामत्र प्रायः शब्दकाठिन्य वर्धनका-
 ठिन्यं च वर्धितं, व्याकरणप्रयोगाच्च नूतनाः कठिनाश्च प्रयुक्ताः, अतो ग्रन्थकर्तृणां साहित्यज्ञानं व्याकरणज्ञानं चातीव
 समीचीनमासीदिति स्फुटं ज्ञायते । किं बहुना ! सर्वथाऽस्य काव्यरसस्थास्वादकारिणो विद्वांस एव । किञ्च काव्यरचनया
 ज्ञातेऽपि व्याकरणपारित्ये पूग्यानां क्वचिदनुपसर्गपूर्वपदेऽपि पस्वो इत्यबादेशदर्शनाल्लङ्कितमेव इवय, कवीनां निरङ्कुशलत्वे
 स्वीकृते तु समाधीयत एव तत् । एवमन्यत्रापि क्वचिद्विचिन्त्यप्रयोगे ज्ञेय । अत्र वर्णितोपदेशविषयाणां कश्चित्कथानकानां
 चानुक्रमणिक्कायाचनैव तन्नौरयं ज्ञापत एवेति तां दृष्टियं नेतुं प्राप्यते वाचकवर्गः । मूल चास्य पाठतोऽर्थतच्चातीव-
 रम्य नान्यजनोपकारीति सर्वविशेषतस्त्रोपदेष्टृभिः कते कार्यमिति पृथङ्मृत्यु प्रारम्भेऽपि मुद्रापित । आशास्यते च विषय-
 गोऽस्य बृहतो ग्रन्थस्य मुद्रापणप्रयासं दध्यभ्ययं च पठनपाठनोपदेशादानादिना सफलता नयेत् ।

अस्य प्रशस्त्याम्बरमे (१४) श्लोके “नभ्या सप्ततिका मुषा” इत्यत्र नव्यशब्दोद्धेतव्यकर्त्रा ग्रन्थकर्त्रा इदमसूचि, यदुत—
 अयं ग्रन्थो मुनिवेषशरेन्दु (१५४९) प्रमिते विष्णुमाये हिंसारकोट्टवास्तव्य दोषाजिघांशाप्रवेण पूज्यैः श्रीदिमराजा-

ह्यै र त इति प्रशस्त्यां शंसितं, एतत्पाचीनश्चैतन्नामा (उपदेशसप्ततिनामा) एव ग्रन्थः पण्क्तिप्रवरैः श्रीमत्सोमधर्म-
गणित्रिरुत्तरपञ्चदशशततमे (१५०३) विक्रमाब्दे निर्मितः योऽत्रत्यया श्रीआत्मानन्दसंस्थया मुद्रापयित्वा प्रकटितोऽस्ति
वर्षषयादर्वाक् इति तदपेक्षया योग्यमेवास्य नव्यत्वं । अनयोर्वयोरपि महान् विषयभेदः कृतिभेदश्च चिन्तनचिन्तकतृक-
त्वात् । किंच प्राचीनः संक्षिप्तकथानक आसन्नसहस्रत्रयप्रमितः श्लोकानां, अयं च विस्तृतकथानक आसन्नसहस्राष्टक-
प्रमितः श्लोकानां, मूलमपि च द्वयोरपि चिन्तनमेवेत्यतोऽपि नूतनत्वमस्यान्वयमेवेति ध्येयम् ।
श्वरसदुपदेशामृतसिक्तेन गोघानिवासिना श्रेष्ठिवरेण मगनलाखतनुजन्मना श्रीमध्वर्मचन्द्रेण ज्ञव्यसाहाय्यं दत्तं । संसङ्गा-
खिणा जेगलालशर्मणा लिखिताऽस्य प्रतिकृतिः प्रथमं पठ्यासश्रीमणिविजयाह्वयैः पश्चाच्च पठ्यासश्रीदानविजयाचिधैः संशो-
धिता, मुद्रायन्त्रणप्रतिकृतिसंशोधनेऽप्यान्यामेव पठ्यासवरान्यामवधानं दत्तमित्यनयोः सूरेश्वराणां श्रेष्ठिवरस्य च
महोपकारं मन्यामहे ।

शुद्धिविषये चास्य कृतेऽपि यथाशक्ति प्रयासे कुतोऽपि हेतोर्या काऽप्यशुद्धिर्दृष्टिपथमवतरति विदुषां, तैः कृपापरैः
शोधयित्वाऽऽदेय्या संसर्गिण्यं, येन वित्तीयवृत्तौ तद्विषये यत्नेत । इति शम् ॥

वित्तीयत्राजपद शुक्लचतुर्थ्या
संवत् १९७३.

प्रकाशयित्री श्रीजैनधर्मप्रसारकसन्ना
भावनगर.

गाथाङ्कः

विषयाः

पत्राङ्कः

- अत्रार्थेऽर्जुनारामिकदृष्टान्तः (१०) ३७
धर्ममार्गप्रकाशनोपरि शिवजघ्नाश्रीयककथा-
नकम् (११) ४१
ए असत्यजोपात्यागः, जोगमुखेष्टात्यागः, परा-
शया अजंगः, एवं च धर्मकीर्त्योर्वसिः, ४४
असत्यज्ञापापरिहारे श्रीकाटिकार्यकथा (१२) ४६
जोगपिपासोपरि विजसुतदृष्टान्तः (१३) ४७
परमनोरथपूरणे नरवाहनदृष्टान्तः (१४) ४७
१० मिथ्यात्वमहान्धकारमयेऽस्मिन् जगति शुष्क-
मार्गगामिन एव श्लाघ्याः ४९
११ शुष्कमार्गचरणोपरि जात्याश्वदृष्टान्तः सोप-
नयः (१५) ४९
संसारासारता ५१

विषया-
नुक्रमः ।

॥ ४ ॥

गाथाङ्कः

विषयाः

पत्राङ्कः

- एतदुपरि प्रमकदृष्टान्तो राजदृष्टान्तश्च (१६-१७) ५१
१२ जिनाचिनस्य स्वर्गापवर्गसाधनत्वम् ५२
अत्रार्थे श्रीरत्नचन्द्रोदाहरणम् (१८) ५३
१३ प्रमादपरिहारोपदेशः ६०
अत्रार्थे मधुरामङ्गवाचार्यकथानकम् (१९) ६१
१४ तपठपधानपूर्व गुरुप्रणामपुरस्सरं सूत्रार्थपठन-
मनोरथः ६२
१५ यन्मादयककरणमनोरथः ६३
१६ गुर्वाक्षानवहन-सूत्रार्थे शिष्टाण-क्रोधादित्य-
जन-मादवादिबहूनमनोरथः ६३
१७ सम्यक्त्वमूलाणुव्रतपालनमनोरथः ६३
१८ पूर्वोक्तमनोरथकरणे फलम् ६४
सन्मनोरथोपरि सिद्धदृष्टान्तः (२०) ६४

गाथाङ्कः	विषयाः	पत्राङ्कः
१९	उत्सृज्यपदोक्षावने महादोषः उत्सृज्यपरिहारे साध्याचार्यकथानकम् (२१)	६९
२०	जिनाज्ञातिक्रमकारिभिः कृतानि तपोज्ञानवा- नादीनि निष्कृतानि तदुपरि जमाखिकथा (२२)	७२
२१	जिनाज्ञाविरतानां पापाज्जाय, विना तपो विमुञ्चि, सिद्धिसुखं च अत्रार्थे श्रीपृथ्वीचन्द्रोदाहरणम् (२३)	७४
२२	जिनाज्ञाराधन बहुभुतगुरुसेवया ज्ञवतीति तदुपदेशः अत्रार्थे जयन्त्युदाहरणम् (२४)	७७
२३	अग्नीतार्थसेवानिषेधः अत्रार्थे सुमतिज्ञातम् (२५)	७८
२४	कुमार्गसंसर्गज्ञानानुजयलोकहानिः अत्रार्थे सूरचन्द्रयोः कथा (२६)	८६
२५	इह दुःखमये ससारे यद्विघ्निकायरह्यादि- पराया साधूनामेव सुखसञ्जयो नान्येषाम् पतदुपरि शास्त्रमहाशाखदृष्टान्तः (२७)	८८
२६	सामान्येन कपायपरिशरोपदेशः पतदुपरि सेचनकदृष्टान्तः (२८)	८९
२७	धनधान्यकुदुम्भाद्यसार ज्ञात्वा धर्मकरप्तेन दुःखपारगमनम् पतदुपरि शायचापुत्रकथानकम् (२९)	९०
२८	विषयाणामशान्धतत्वं तेषु प्रतिबन्धप्रतिषेधश्च पतदर्थे श्रीइन्द्रापुत्रचरितम् (३०)	९१
२९	खिनपूजा-गुरुसेवा-धर्मग्रवण-तत्त्वविचारण-	९२

गाथाङ्कः

विषयाः

तपोविधान-दान-दापननामानि सप्तकृ-
त्यानि श्रावकाणां नरकसप्तकनिवृत्तिकराणि १०१
जिनपूजाविषये धनदकथा (३१) १०१
संश्रुत्सेवाविषये नमिनिमिश्रितम् (३२) १०२
धर्मश्रवण-तत्त्वविचारविषये चित्तातिपुत्रो-
दाहरणम् (३३) १०३
तपोविषये स्कन्दकहृष्टान्तः (३४) १०५
दानविषये श्रीजज्ञनन्दिचरितम् (३५) १०६
३० कषायाणामनर्थकारित्वम् ११०
तदुपरि दमदन्तरार्जपिकथा (३६) १११
३१ परोपहास-परदोषवीक्षणनिषेधः ११३
परोपहासविषये साधारणश्रेष्ठिकथा (३७) ११३
परदोषानाविष्करणविषये श्राव्यपुत्रकथा (३८) ११४

गाथाङ्कः

विषयाः

३२ दशविधो विनयः ११५
एतदुपरि श्रीजुवनतिलकज्ञातम् (३९) ११६
३३ तीव्ररोपेण पुण्यजलशोषः सर्वस्यातोषश्च
एतद्विषये मण्डूकीक्षपकहृष्टान्तः (४०) ११७
३४ मानपरिहारोपरि उपदेशः १२१
तत्र दशार्णजकथा (४१) १२१
३५ मायात्यागोपदेशः १२३
३६ लोचनविषय उपदेशः १२३
जुवनजानुचरित्रानुगतं दृष्टान्तचतुष्कं चतुष्कं-
पायगर्जितम् (४२-४५) १२३
३७ कञ्जोरवचनपरिहारः १३०
एतदुपरि वृक्षा-पुत्रयोर्दृष्टान्तः (४६) १३०

विषया-
नुक्रमः

गाथाङ्कः	विषयाः	पत्राङ्कः
३०	आबकस्य कुञ्जोचितवेप-अन्यगृहप्रवेश-सक-	
	नकुञ्जनसमदृष्टि-दोषाग्रहणोपदेशः	१३१
	कुञ्जोचितवेपोपरि मम्मणश्रेष्ठिकथा (४७) ..	१३१
	परगृहप्रवेशो कुञ्जपुत्रकदृष्टान्तः (४७)	१३२
३१	मुनेर्ज्ञानान्यासे दशनेदधर्मे चोपदेशः	१३२
	तत्र सुबुद्धिबुद्धिकथानकम् (४८)	१३२
४०	हास्यादिपङ्कपरिहार-व्रतपङ्कपावन-पञ्चप्रभाव-	
	निर्वखन-यशान्तरायनिवारणोपदेशः ..	१३५
	हास्योपरि हरिकेशिहृष्टान्तः (५०)	१३५
	व्रतपङ्कोपरि पुणरुत्तरीकररुत्तरीकदृष्टान्तः (५१)	१३६
	शोकायकाशामदाने श्रीसगरचरितम् (५२)	१३७
	जयाकरणे श्रीकामदेयदृष्टान्तः (५३)	१४२
	दुर्गुजोपरि सुनन्दयणिकथा (५४)	१४५

गाथाङ्कः	विषयाः	पत्राङ्कः
	पञ्चप्रमादविषये मदिरापानोपरि यावदाना	
	कथा (५५)	१४६
	विषयप्रमादविषये सत्यकिदृष्टान्तः (५६) ..	१४७
	कषायप्रमादोपरि सुभ्रमचक्रिकथा (५७)	१४७
	निष्ठाप्रमादे पुणरुत्तरीकमुनिदृष्टान्तः (५७)	१५३
	विकथाप्रमादोपरि रोहिणीचरितम् (५८)	१५५
	पञ्चान्तरायविषये दानान्तरायोपरि घनसार-	
	कथा (६०)	१५७
	खानान्तरायोपरि दृढवृत्तकुमारकथा (६१)	१६०
	जोगान्तराये सुवत्तकथा (६२)	१६१
	छपजोगान्तराये श्रेष्ठिकथानकम् (६३) ...	१६२
४१	साधर्मिकवात्सल्यं निदानप्रतिषेधश्च	१६३
	साधर्मिकवात्सल्योपरि विशाखदत्तकथा (६४)	१६४

गाथाङ्कः	विषयाः	पत्राङ्कः	गाथाङ्कः	विषयाः	पत्राङ्कः
४२	श्राजस्य षादशव्रताधिकारे प्रथमाणुव्रतोपदेशः	१६९	अत्र लोलाक्षकथा (७१)	....	१७९
	तत्र क्षेमादित्यकथा (६९)	....	तृतीयो रसनेन्द्रियविषयः	....	१७७
४३	द्वितीयाणुव्रतम्	....	अत्र रसलोलाकथा (७२)	....	१७७
	तत्र तुरगेशपुत्रकथा (६६)	....	चतुर्थो गन्धविषयः	....	१७९
४४	तृतीयाणुव्रतम्	....	अत्र नरवर्मकथा (७३)	....	१७९
	तत्र श्रावकथा (६७)	....	पञ्चमः स्पर्शविषयः	....	१७९
४५	चतुर्थाणुव्रतम्	....	अत्र सुकुमालिकाज्ञातम् (७४)	....	१७९
	तत्र श्रीवीरकुमारकथा (६८)	....	विषयाणां विपाकः	....	१८१
४६	पञ्चमाणुव्रतम्	....	विषयाणां दुर्जयत्वम्	....	१८१
	तत्र तिलकश्रेष्ठिकथा (६९)	....	सर्वज्ञमतनिरतानां क्रियासाफहयम्	....	१८१
४७	पञ्चविषयाधिकारे प्रथमः शब्दविषयः	....	संसारज्जीरुकाणां संसारः सुरत एव	....	१८२
	अत्र सुनजाकथा (७०)	....	अत्रार्थे विमलश्राप्नोदाहरणम् (७५)	....	१८२
४८	द्वितीयो रूपविषयः	....	संसारस्यास्थिरत्वम्	....	१८५

गाथाङ्कः	विषयाः	पत्राङ्कः
५०	एतवर्षे महा निर्मग्न्यसंबन्धः (५६)	१०५
५१	निकृष्टकर्मकारिणो युःस्वित एव ...	१००
५२	एतदुपरि मृगापुत्रकथा (५७)	१००
५३	जिनगुणोत्कीर्तनादिना भोधिस्वाज्ञोऽवर्षयादेन चाभोधिस्वाज्ञ ...	१००
५४	अत्रार्थे श्रीसुबुद्धिसवियोदाहरणम् (५०)	१०१
५५	अयर्णवादोपरि कौशिकवणिग्दृष्टान्तः (५१)	१०२
५६	धर्मतत्त्वाज्ञानामुत्रयत्नांके दुःस्वमेव	१०३
५७	अत्र यथूचतुष्कशातम् (५०)	१०३
५८	पुण्योदय घिना धर्ममार्गस्य दुर्लभत्वम्	१०५
५९	मोक्षमार्गेण्मुखानामपि क्रोधादिवैरिणः पुण्य- पाश्रेय हरन्ति ...	१०५
६०	जिनधर्मचिमुखानामज्ञानकटेन नरकपातः ..	१०५

गाथाङ्कः	विषयाः	पत्राङ्कः
६४-६५	अत्रार्थे पूरणाख्यानम् (०१)	१०६
६४	अष्टमवस्थागाधिकारः	१०७
६५	जातिमदोपरि विप्रकथा (०२)	१०७
६६	कुत्रमदे श्रीमहावीरदृष्टान्तः (०३)	१०८
६७	रूपमदोपरि सनत्कुमारकथा कथितपूर्वा- वखमवे वसुच्यतिकथा (०४)	१०८
६८	श्रुतमदोपरि सागरचन्द्रदृष्टान्तः (०५)	१००
६९	तपोमदे क्षौपदीपूर्वजवः, स्वाभ्रमदे आया- द्वच्यति, ऐश्वर्यमदे रायवः, एते प्रसि- द्धत्वाभ्राममाश्रेण दृष्टान्तिता	१००
७०	धात्वाभ्रमाश्रेण स्वजन्मना न रिक्त- थापि सुख न प्राप्नुः	१००
७१	मनुष्यजयाधिदुर्लभत्वम्	१००

गाथाङ्कः

विषयाः

पत्राङ्कः

अत्रार्थे हृष्टान्तदशकान्तर्गतं जोजनोपरि कार्प-
टिकोदाहरणं प्रथमम् (८६) २०१
चाणक्यहृष्टान्तः (८७) २०२
धान्यहृष्टान्तः (८८) २१०
द्यूतहृष्टान्तः (८९) २१०
रत्नहृष्टान्तः (९०) २१०
मूलदेवराजपुत्रस्वमफलकथानकम् (९१) २११
सुरेन्द्रदत्तकथानकम् (९२) २१२
चर्म (कञ्चप) हृष्टान्तः (९३) २१३
युगशम्या हृष्टान्तः (९४) २१३
स्तम्भहृष्टान्तः (९५) २१३
क्षमायां संवरमुनिकथा (९६) २१३

गाथाङ्कः

विषयाः

पत्राङ्कः

प्रमादाचरणस्थानक्षापने स्थूलजहृष्टान्तः (९७) २१४
६८ वयस्त्रिकेऽपि धर्मसमयस्य दुर्लभत्वम् २२२
६९ शीशावादन्यत्र धर्मसमयस्य दुर्लभत्वम् २२२
अत्रातिमुक्तककुल्लकसाधुहृष्टान्तः (९८-९९) २२३
७० पूर्वकृतसुकृतमाहात्म्यम् २२६
अत्र मृगापुत्रचरितम् (१००) २२६
७१ सम्यक्त्वलक्षणम् २३०
एतदुपरि श्रीमृगध्वजस्वरूपम् (१०१) २३०
७२ प्रशस्तदेश्यावतां सप्तक्षेत्रं ज्ञव्यव्यवतां निर्मो-
हानां जन्मपाविज्यम् २३५
७३ अस्याः सप्ततिकायाः परमार्थज्ञानपुरस्सरं
पठने फलम् २३५

। श्री उपदेशसप्ततिका ॥

। सद्युक्तिः ।

। नमो गुरुचरणेभ्यः ।

विन्याजीष्टविशिष्टकार्यपटनासामर्थ्यमत्यद्भुतं, विप्राणः शुचिसच्चरित्रविवसच्चित्रैः सवाऽऽवहृतेः ।
प्रेतुद्ग्राणिदयामृतेन नरितः सद्गुणताशाखितः, श्रेयश्रीशिरसि स्थितः सुजतु शं शान्तीभ्यः स्वर्यदः ॥ १ ॥
श्रेयोरानजितरोजिनीदिनकरा नक्रान्निभजङ्गराः, सर्वावधमहाहृसिन्धुरधरा हानश्रिया यन्धुराः ।
ये नृत्ताः किञ्च जायिनोऽपि नृयते ये यत्तमानास्तथा, ते सर्वेऽपि जिनेभ्यः सुखकराः स्युर्वेदिनां सेविनाम् ॥ २ ॥
घन्ते गणधरपृन्दं विधेक्येष्टेकनिर्मितानन्वम् । यद्यरक्षणमस्करणं निषिक्तमहाज्जन्मजयहरणम् ॥ ३ ॥
श्रीपादेधि गुरु प्रसादमसमं यस्मादहं सम्मतिः, स्यां कुर्बुजिरपि प्रवीणपरिपत्सन्मानदानोचितः ।
किं कृष्याञ्जनपर्यवोऽपि घवलीजायं नृजेभाजसा, गौरोदारसुधांशुदीधितिजरेः सम्यन्धमासादितः ॥ ४ ॥
सद्गुरुचरणं गरणं कुर्वे सर्वेऽपि यत्प्रसादेन । विद्यायिनोद्वेष्टया जायन्ते सफलताजायः ॥ ५ ॥

नो वाचश्चतुरोचिता मम मुखे नो कौशलं पेशलं, किञ्चित्तसि पाटवं न हि सदाचारे विचारेऽव्यहो ।
मौख्यं रचयन्निहासि यदहं धर्मोपदेशल्लात्तच्चिन्तामणिकल्पसगुरुपदघन्वप्रसत्तेः फलम् ॥ ६ ॥

अज्ञानान्धितलोचना न हि जनाः संविजते कुत्रचिन्मोक्षाध्वानमानमानविशः संसारकान्तारगाः ।

इह जव्यसत्त्वचेतःप्रतिबोधकृते प्रतन्यते मयका । स्वकृतोपदेशसप्ततिकायाः स्पष्टाक्षरा टीका ॥ ७ ॥

इह हि जव्यजीवराजीवकाननसमुज्ञासननव्यदिनकरदीधितितुल्याया अजङ्गसंवेगरङ्गचङ्गसदिदुक्षेत्रपरपरापरिवर्ध-
श्री-
ननिर्मलजलकुल्याया अगल्यगुणश्रेण्याधारजनमोहारप्रसरत्पुण्यप्रागज्जामोत्तुङ्गशृङ्गमहाविहारशिरःपताकिकायाः

इह हि जव्यजीवराजीवकाननसमुज्ञासननव्यदिनकरदीधितितुल्याया अजङ्गसंवेगरङ्गचङ्गसदिदुक्षेत्रपरपरापरिवर्ध-
श्री-
ननिर्मलजलकुल्याया अगल्यगुणश्रेण्याधारजनमोहारप्रसरत्पुण्यप्रागज्जामोत्तुङ्गशृङ्गमहाविहारशिरःपताकिकायाः

इह हि जव्यजीवराजीवकाननसमुज्ञासननव्यदिनकरदीधितितुल्याया अजङ्गसंवेगरङ्गचङ्गसदिदुक्षेत्रपरपरापरिवर्ध-
श्री-
ननिर्मलजलकुल्याया अगल्यगुणश्रेण्याधारजनमोहारप्रसरत्पुण्यप्रागज्जामोत्तुङ्गशृङ्गमहाविहारशिरःपताकिकायाः

तिर्यंकराणं चरणारविंदं, नमिन्तु नीसेसमुहाण कंदं ।

मूढो वि नासेमि हिर्नवएसं, सुणेह जवा सुकयप्पवेसं ॥ १ ॥

व्याख्या—अहो जव्या यूयं शृणुत, अहं हितोपदेशं ज्ञापे कथयामि । किञ्चतोऽहं ? मुग्धोऽपि मुह्यतीति मुग्धः
हेयोपादेयबुद्धिर्विधोऽपि । हितश्चासावुपदेशश्च हितोपदेशस्तं तथा । किञ्चतं हितोपदेशं ? सुकृतप्रवेशं सुष्ठु कृतं सुकृतं
तस्य प्रवेशो यस्माद्येन वा तं तथा । न हि हितोपदेशसमाकणनमन्तरेण कस्यचित्सुकृते शेमुपी सन्मुखीनतामास्कन्दति ।

१ दुर्विधो मुग्धः

किं कृत्वा ! चरणारविन्दं नत्वा नमस्कृत्य चरणयोवारचिन्दं चरणारविन्दं । केयामिति साकाङ्क्षं वचनं स्यादतस्तीर्थार्थं-
राष्ट्रामिति मोक्षं, तीर्थं हि द्रव्यजायनेदादिसाऽन्यथायि । तद्यथा—“दाक्षोपग्रामस्तुष्ण्याविष्ठेवः स्नातनं मन्त्रस्य यतः ।
अर्थस्त्रिर्न्येदं तत एव द्रव्यतस्तीर्थम् ॥ १ ॥ सम्यग्दर्शनचरणज्ञानायासिर्यतो ज्ञेयत्वं पुंसाम् । आचार्याल्पवचनतो
याव्येतन्नायतस्तीर्थम् ॥ २ ॥” तथा द्रव्यतीर्थं गद्गापगाप्रयागादि, तत्र गतानां हि सत्त्वानां बाह्यमलप्रक्षालनं वृष्णाप-
नोदश्च स्यात्, न पुनः कर्मकाष्ठुप्यग्रहयः संपद्यते । ज्ञावतीर्थं तु सम्यग्ज्ञानचारित्रात्मकं, तदापन्नानां पुण्यात्मनामात्य-
न्तिकी जुष्टादृकर्ममत्वापगमरूपा सिद्धिः संजायतीति । तदात्मकं तीर्थं कुर्यन्तीति तीर्थङ्करास्तेषां भूतजविष्यन्नावितीर्थ-
कृतां पदाम्नोत्रं प्रणम्य । किञ्च तत् ? निर्योषाणि समस्तानि यानि मनुष्यस्वर्गापवर्गादिसौख्यानि तेषां कन्दो मूल-
कारणं, यथा कन्दोघनस्पतीनामुत्पत्तिः संपद्यते । तथा जगत्पदोपास्त्रिरेव समस्तसुखस्तोमस्य हेतुरिति युक्तमुक्तं । नीसे-
समुद्भाष्य कन्द इत्यतस्तच्चरणप्रणमनमावी श्रेयस्करं । ननु यत्कुलं मूढात्मापि सन्नदं हितोपदेशं यस्मि तत्कथं घटामदा-
त्यतः ? ये सर्वथा ययाजातास्तेषां धर्मोपदेशप्रयत्नसामर्थ्यं व्यर्थमेव, ये तु स्वयंयुक्तास्त एव परप्रयोषसाधकाः स्युर्नान्ये-
ऽनजिज्ञाः । तन्न, किञ्चिन्मात्रं वेत्तुं गुर्यनुग्रहान्मव्यप्यस्ते, परं तत्तदप्यसत्कल्पं, सर्वज्ञत्वाज्जायात्, सर्वविद्या तु जग-
यानेन न हि तत्परः कश्चिन्नरो विपश्चिन्नावमायुयात् । न हि सहस्रकरमन्तरेण सण्णिपदीपादिर्विन्ध्यविन्ध्यन्तराज्जायजराव-
जासप्रागऽन्यमन्यस्यतीति युक्तमुक्तं गर्वापहरव्याहरोच्चारणं कथं । अथ यदेवं व्याकृतं—“जो जन्म्या यूयं हितशिखी
फले कुर्यन्तु” तदप्यसद्भूतं, यतो जगत्पदुर्निर्विशेषोऽमुपीकतया जन्म्याजन्म्यजीवपर्यत्समदं यदं प्रावृत्समयसमुद्भमस्त-

जलजलधरमधुरतरवाण्या योजनावधिविस्तारिण्या सध्वर्ममाख्याति, न च ज्ञान्याजन्वयोर्विक्रये किञ्चिद्विशेषमाधत्ते । सत्यं, जगवानविशेषवानेव धर्मोपदेशा तत्राप्येतदेक (व) मन्तरमजनिष्ट—ये ज्ञान्या जीवास्त एवार्हत्समुपदिष्टसर्वान्य-धर्मगारिष्ठविशिष्टानिःश्रेयससौख्यसाधनपटिष्ठजीवरक्षणद्यष्टूणहितोपदेशसमाकर्णनाधिकाः । तदनु च यथातथश्रेयः-पुरीपथानुसारिणः समयसमावायप्रतिपादितपवित्रचारित्रिक्रियाकलापकारिणः । तथा ये चाज्ञान्यास्ते सम्यक् श्रुतेऽपि श्रीम-दार्हते सर्वसत्त्वहिते श्रुतेऽपि नैकान्तेन रुचिधर्तारः । तथा च न सम्यक् तपःसंयमानुष्ठानानुष्ठानारः । ततस्तेऽर्हध्वर्मेऽन-धिकृता एव प्राकृता इव गौरवार्हनागरिकव्यवहारे । ततस्तेषामुपेक्षेव श्रेयस्करा । यदि सर्वसत्त्वोपकारस्रष्टारि जगवल्यपि समुपदेष्टारि न ह्यमीपामन्तःकरणे सन्नुपदेशदेशप्रवेशावकाशस्तदा तदीयप्राग्जगवानन्यसंचितात्यन्ततुर्जघावद्यानामेवान्त-रायविस्फूर्जितं । न हि निर्दोषोपस्य श्रीजिनेशस्य कश्चिदोपसंश्लेषः । यदुक्तं स्वोपज्ञमेघघात्रिंशिकायां—“विश्वत्रातरि दातरि त्वयि समायाते प्रयाते महा-जीष्मयीष्मजरे प्रवर्पति पयःपूरं घनप्रीतिदम् । दुःखाद्बुध्यति यद्यवासकवनं पत्रत्र-याच्चाधिका, यद्भुञ्जिर्न पलाशशाखिनि महत्तत्कर्मदुश्चेष्टितम् ॥ १ ॥” अतः सुष्ठूक्तं ज्ञान्यानामेव धर्मश्रवणामन्त्रणं उक्तं च—“संक्रामन्ति सुखेन हि निर्मलरले यथेन्दुरविकिरणाः । ज्ञान्यहृदये तथैव हि विशन्ति धर्मोपदेशजराः ॥ १ ॥” अहं तीर्थकृतां पदाम्भोजं नत्वा हितोपदेशं कथयामि, जो ज्ञान्या यूयं शृणुतेति संदङ्कः । इत्थमिन्द्रवज्राब्जन्दो-रूपप्रथमकाव्यार्थः ।

सेविज्ञा सबशुभयं विसालं, पाखिज्ञा सीखं पुण सबकालं ।

न दिज्ञाप कस्स वि कूमआखं, ठिंदिज्ञा एवं जवट्टकजालं ॥ १ ॥

व्याख्या—इतोपदेशक्रमव्यायम्—सेवेत आभयेत सर्वज्ञमतं सर्वं ज्ञातप्रयत्नाविषयस्तु तत्त्वज्ञात जानन्ति व्यवपर्यायात्मकतयेति सर्वज्ञास्तेषां मतं शासनं सर्वज्ञमतं । किंचूतं तत्? विद्यालं विसृणीं वि विशेषेण सर्वान्यशासनेन्यः सर्वोत्कृष्टतया शाखते शोभत इति वा विसालं । न हि सर्वविद्यासनसमुपासनप्रधानधनमवर्जनमन्तरेण सङ्घातदुःखज्ञातप्रपातकपातकसंघातजनितात्यन्तदौर्गत्यरौक्वदारिद्र्योपरुचप्रत्ययः कदाचित्सपनीयते । न हि रत्नाकरसेवनं कापि निष्कृष्टं । तथा पाखयेष्टीखं सर्वकालं निरन्तरं, अहंन्मतोपाखरेतदेवाविकृष्टं फलं, यत् साधुभिः आर्जिर्वा अज्जोद्वन्धुरतया सर्वदा सुशीलवत्तया स्वीयते, न पुनर्निखलनिर्मलशीलशैषिद्वयमादियते, “अद्यात्मा मुत्तखोऽस्तु कट्टये पुनर्नियमकष्टानुष्ठानादिपाखयिष्यते” नैवं कदाचिच्छेतसि चिन्तनीयं चेतनाबन्धिः । इदमभिप्रायमिदमेवाविकृष्टं जीवितव्यफलं, यत्स्वकीयशीलं निष्कलङ्कतया पाट्यते रोहिण्यादिवत् । तथा च “न दिक्खए सि” न दीयते कस्यापि कुरं आखं कूटकवङ्क इति संतङ्कः । एवं क्रियमाणे जयडुल्लखाळं ठिन्धात्, जन्तुरित्खनुफोऽपि कर्षाध्याहर्चक्यः । जवनं जवः संसारस्सस्य दुःखमेव जास्समिव खालं, यथा आखान्तपत्तितः शफरः सुतरां दुल्ली स्यात्, तच्चि विमिषि यदा वसिर्निर्योति तदैव सुखी नान्यथा, सधैप जन्तुर्जयजाखनिर्वदने कृत एव सील्यजाक्, न चेतरेथा वृथाकम्पानस्यधिकम्पानकुप्रथदाखजाखप्रायान्यमतोपासनप्रयासैरिति । अनेन श्रीजिनमताराधनशिखाप्रधानं जन्तोराल्यन्तिकानन्तसातजातसंपादनं प्रोक्तं । तथा चोत्तरो

त्तरसुखलाजोऽस्मिन् काव्ये दर्शयांचक्रे । यो जैनमतासक्तचेतास्तास्योज्ज्वलशीलप्रतिपालनेनात्यन्तं विश्वभ्लाघनीयत्वं संपत्स्यते, अथ सशीलश्चेत् संपन्नस्तर्ह्यवश्यमन्यस्य कलङ्कदायी न जाघटीति ज्ञाततत्त्वतयाऽस्य मृपात्रायाविरक्तत्वादिति-
श्रेयस्करीयं हितशिक्षा ददात्मनामिति काव्यतात्पर्यार्थः ॥ २ ॥

अथ श्रीसर्वज्ञमतभ्लाघाधिकारः—

कंचणगिरी गिरीणं जहा गुरू सुरतरू तरूणं च । हत्थीण हत्थिमहो चितारयणं च रयणणं ॥ १ ॥
सरियाणं सुरसरिया जहोसहीणं च धन्नमिह धन्नं । तह सबऽन्नमयाणं सधन्नूणं मयं गरुयं ॥ २ ॥
अइसीअलमहुररसं पाविय अइरामरत्त सुपवित्तं । कयपुत्राणं सुलहं जिणमयममयं च पम्निहाइ ॥ ३ ॥
सन्नाणचरणंदसणरयणुच्चयकंतकंतिरेहिहो । न हु मिदिहयमज्जालं जिणमयरयणायरो जयज ॥ ४ ॥
न हु पावइ अत्थमणं संतावं कुणइ नेव कस्सावि । सन्नायकरुक्करिसो जिणमयसूरो अजवयरो ॥ ५ ॥
कुवलयमुप्रासंतो निहंवाणलं अलंमिठं तमसा । ए हु सुन्नपहविलगो अहो एवो अरिहमयचंदो ॥ ६ ॥
अमई कइ कहेंलं सक्को तस्सेस गुणगणमण्यं । जस्साराहणवसलं पत्तं चोरोहिं साहुत्तं ॥ ७ ॥
इत्थीसिसुगोमहरिसिहच्चाइअकिच्चकारिणोऽण्णे । कूरा वि हु पम्निबुत्ता जिणमयमाहण्णलं अहह ॥ ८ ॥
उगगइउहसयवारण सुगगइसुहकारणं च सत्ताणं । न हु जिणमयाज अन्नं वट्ठइ पुवणत्तए वि अहो ॥ ९ ॥
जह सूरालं न परो सूरु पुवणंधयारसंहरणे । तह उस्सहउहदलणो जिणधम्मालं न हुज्ज वरो ॥ १० ॥

नीरेण विद्या तपसा अन्नेण विद्या दुहा न जाइ जहा । पूर्णतियमिह जाणइ नेव सुहं जिणमपण विषा ॥ ११ ॥
तम्हा जिणधम्मामयसेया सयायेण कायसा । जम्हाणेने ञविआ अयरामरप्तायमावप्ता ॥ १२ ॥

असाधुः साधुतां ज्ञेजे जिनधर्मप्रजावतः । यथाहि केसरी चौरः केसरीबौजसाञ्जनि ॥ १ ॥
सकामनरनारीकं पुरं कामपुराण्यया । आस्ते तत्रायनीनेता विजयी विजयाह्वयः ॥ २ ॥
सिद्धदत्तोऽयससत्र श्रेष्ठी श्रेष्ठगुणैकजः । तदङ्गञ्च केसरीति जज्ञे शिदितवौ (बौ) रिक्ताः ॥ ३ ॥
तेनान्यदोवीढं विज्ञप्तौ महाराज मवङ्गजः । अनार्यश्चौर्यकृद्भातः पातकोदयसंभयात् ॥ ४ ॥
निर्दूयणोऽस्म्यहं नेतरस्मिन् स्तेयं प्रकुर्येति । इत्युक्त्वा विनिवृत्तोऽसौ राक्षाञ्च स मद्विम्बुचः ॥ ५ ॥
देशास्त्रिज्कासयामास (से) सोऽगादेशान्तरं द्रुतम् । विषाश्रम सरस्येकस्मिन् शीतखजलोर्मिनि ॥ ६ ॥
अचिन्तयत्तच्छायाऽऽसीनोऽसौ दौर्मनस्यजाफ्र । अथ यायम्ययाऽयायि विना चौर्यं पयोऽपि न ॥ ७ ॥
धिद्रुं मामयाम्बु तत्तेयमित्यालोष्य चिरं हृदि । अञ्जलिभ्यां पयिरीरि शीतलं खिनवाक्यधत् ॥ ८ ॥
तत्र स्नात्वा च द्रुक्त्वा च धानेयं फलसंचयम् । वृक्षाश्च खिन्वितयान् वस्युरात्मनि निर्जरम् ॥ ९ ॥
फलयं यास्यति हा मेऽथ दिनं चौर्येयिनाकृतम् । किञ्चित्कस्यापि चेन्नस्तु मिद्वेचच्चोरिकां क्रिये ॥ १० ॥
इत्थं कोऽपि पिद्यायानुत्ताराम्बराक्षर । पातुकापयमुन्मुष्य प्रयिशाञ्जसोऽन्तरे ॥ ११ ॥

स्नानं निर्माय चास्वाद्य विशदाम्नोऽन्नवत्सुखी । पय च । नश्चेकायेति योग्यसौ ब्रूलगतपदः ॥ १२ ॥
 प्रविष्टः सरसो मध्ये दृष्टः स्पष्टमसौ मया । ममायं समयः सैन्यकर्म कर्तुमथ द्रुतम् ॥ १३ ॥
 अस्याकाशगतेर्हेतुर्निश्चितं पादुकावयी । नान्यन्निदानमस्यास्तीति निश्चित्य स्वचेतसि ॥ १४ ॥
 रे दुरात्मस्त्वया राज्ञो मत्स्वरूपं न्यवेदि किम् । निश्वागान्निजकं धाम जनकं चेत्यतर्जयत् ॥ १५ ॥
 जघान पितरं शीर्षं विपन्नमवमुच्य तम् । त्वामहं मारयिष्यामीत्युक्त्वा निष्कृपधीरधीः ॥ १६ ॥
 यामत्रयं निशीथिन्याः स्थित्वाऽसौ नगरान्तरे । अहर्षीदिच्यवेष्टमन्यो नानाधनसमुच्चयम् ॥ १७ ॥
 दिवाऽरण्यान्तरास्थाय रात्रौ यात्वा पुनः पुरम् । पुनित्वाऽन्येति तत्रैव विगोप्य नगराङ्गनाः ॥ १८ ॥
 कियानपि ययौ कालः कुर्वतोऽस्यैवमन्वहम् । विन्युर्निशागमाहोकाः शोकार्त्ता अन्तकादिव ॥ १९ ॥
 राज्ञा तद्वृत्तमाकर्ण्य पुरारहः प्रजद्विपतः । रे तूर्णमानय स्तेनमेनमादेशमाचर ॥ २० ॥
 बहुशः शोधयित्वाऽसावाचख्यौ ह्मितिपं प्रति । स्वामिन्न स धराचारी वियजामीव लक्ष्यते ॥ २१ ॥
 असाध्यस्यै (स्ये) व दुर्व्याधेः प्रतीकारोऽस्य दुष्करः । ततः परोपकारोत्कहृदयः सदयो नृपः ॥ २२ ॥
 स्वयं मैक्षिष्ट तं दुष्टमदृपात्मीयपरिहृदः । ग्रामारामसुरागारवापी कूपास्पदादिषु ॥ २३ ॥

परं नैयाप पादस्य तस्य पार्त्ताभिनि प्रष्टुः । अचक्ष्य इव मोक्षमिमानस्यायासयानपि ॥ २६ ॥
 ततो राजा अगामाशु पुरोधान सुदुरगम् । बन्धुरं गन्धमाम्नाय चम्पकादिसुमोक्षधम् ॥ २७ ॥
 गह्वन् ददर्श देवमासौ चरित्रकायाः पुरास्थितम् । तन्मूर्त्तिमर्च्यमानां च कुसुमैश्चन्दनैर्धनैः ॥ २८ ॥
 अयार्चकमुपायातं पप्रष्ट स्वहृदीर्नृपः । विसर्गापप्रहसत्य यत्नं वीक्ष्य विशेषतः ॥ २९ ॥
 कोऽयं पूजाविशेषोऽद्य देयार्चक निवेदय । केनापित्तानि वासांसि मदासीय सुधाश्रुतेः ॥ ३० ॥
 ततोऽप्यदीदयं स्वामिन्नदमायामि नित्यशः । अर्चितु देवतामेतामभिप्रेतार्थवयिनीम् ॥ ३१ ॥
 प्रतिप्रातः पुरः सूर्याः स्वर्णरत्नान्यदं सन्ने । तत्र त्रैकाक्षिकीं पूजां कुर्वे प्रत्यहमावरात् ॥ ३२ ॥
 राक्षाऽज्ञापि ततोऽवश्यमर्चार्थं कोऽपि तत्स्करः । समेत्य रत्नस्वर्णाद्यं देव्यग्रे तनु मुञ्चति ॥ ३३ ॥
 नान्यथा सन्नवत्येवं विज्ञायेति महीशिता । स्वावाप्तमासदर्पणं दिनकृत्यान्यसाधयत् ॥ ३४ ॥
 रजन्यामागमच्छरणीगृहं वरुणी जटाऽन्यिता । दूरं दूरतरं शूरान् संस्थाप्य स्वयमुद्यतः ॥ ३५ ॥
 चैत्यान्तस्त्रिस्थिधान् स्तम्भान्तरे स्वां गोपयैस्तनुम् । अत्रान्तरे समायातः पारिपन्थिकेकसरी ॥ ३६ ॥
 पात्रुकायुगमुन्मुख्य वहिरन्तर्विधेश सः । प्रधानरत्नैर्वैव्यर्चाभाचरश्चतुरोचिताम् ॥ ३७ ॥
 स्वामिनि त्यक्ष्यसायेन निर्धिषं चौर्यमस्तु मे । हस्तुदीर्यं धरिरीषधयौ तावद्वृषोऽवदत् ॥ ३८ ॥
 रुक्मचारः कथं याता रे जीर्वैस्तस्कराधम । वज्रिंतोऽपीत्यसौ वेगाभिर्जगाम वसिष्ठुषि ॥ ३९ ॥

नृपात्रिमुखमुत्तालः पाडुकापयमात्मनः । निक्षिप्तवान् दृष्टादेष विज्ञाय समयोचितम् ॥ ४० ॥
 तद्व्यथार्त्ते नृपे जाते जीवन् सोऽहं प्रयाम्यहो । निःससारेति जट्पन् स चरिष्कालयमध्यतः ॥ ४१ ॥
 स्वस्थीञ्जतेऽथ चूनाये याति यात्येप पातकी । तूर्णं वधन्तु धावन्तमहो धावत धावत ॥ ४२ ॥
 पूतुर्वन्त इति हमाचृष्टाः शस्त्रबलोद्भटाः । अधावन् केटकेऽमुष्य मार्जारस्येव कुर्कुराः ॥ ४३ ॥
 पाडुकां (के) परिधायाश्च क्षितिचुगगनाध्वना । निगृहीतुमनाश्चौरमन्वगह्वविहङ्गवत् ॥ ४४ ॥
 लब्धोऽप्यहो गतः स्तेनस्तदेवा महती त्रपा । साम्प्रतं निगृहीग्यामीत्यन्तर्विहितनिर्णयः ॥ ४५ ॥
 इतस्ततश्चरैश्चौरः पदानां गोपनाकृते । पक्षीव दूनपक्षः सन् मनसीति व्यचिन्तयत् ॥ ४६ ॥
 यदासीत्पाडुकाघन्वमद्यैतज्जमितं मया । मुधा कुदन्धनेत्रेण क नश्याम्यधुना हहा ॥ ४७ ॥
 राजा व्योमाध्वनाऽऽयाति तद्भटाश्च रणोद्भटाः । पापद्रुः फलितो मेऽद्य यः सिक्तश्चौरिकाम्बुना ॥ ४८ ॥
 उपस्थितं मे मरणं शरणं नास्ति सम्प्रति । मनामाराधितो धर्मः पिता व्यापादितस्तथा ॥ ४९ ॥
 इतश्च त्रमता तेन ग्रामारामे मुनीश्वरः । दृष्टः शुश्राव तच्चाक्यं श्रवणामृतसोदरम् ॥ ५० ॥
 आत्मध्यानं च समता तथा निर्ममता मता । सद्यः पातकहर्त्री स्याद्दीपिकेव तमःस्थितेः ॥ ५१ ॥
 अर्हन्मतोपास्तिमतिः श्रुतिः श्रौती श्रुतिष्ये । अवद्योहोदिनी सद्यो वृक्षस्येव कुगारिका ॥ ५२ ॥
 सिद्धेः सुखमसाध्यं यद्याश्च स्वःपदवीश्रियः । यच्च मानुष्यकं सौख्यं तत्साम्येनैव साध्यते ॥ ५३ ॥

श्रुत्यैतत्सु सुधात्मा नेजे वैराग्यवासनाम् । स्थिरीकृत्य निजस्यान्तं सत्येषु समतामभात् ॥ ५४ ॥
 रे चेत्तथापि मुया सौहार्दं नञ्ज जन्तुषु । परस्त्रीधनधान्येषु मा यद् स्पृहयालुताम् ॥ ५५ ॥
 सर्वेषु प्रयत्नावेषु निर्ममत्यमुरीकुरु । पूर्वं प्रख्यायतस्तस्य शुक्लध्यानैकचेतसः ॥ ५६ ॥
 नोपरान्निर्बन्धनीयाय समज्जात्स्नरोदयः । उत्पेदे केवलज्ञानमज्ञानतिमिरात्यये ॥ ५७ ॥
 दुष्कर्मचिरदश्रया व्यपरोपणकर्मणि । केसरी केसरीयान्नृत् प्रज्जोम्भूतसाहसः ॥ ५८ ॥
 यथेह कतकदोषादनुता मखिनाम्नसः । तथैव सद्भानवशादात्मा कालुष्यमुग्रसि ॥ ५९ ॥
 सर्वत्रान्येषयन्नान्तरे हितेप आगमत् । दिश्येकस्यां जटाद्यापि रे रे निघ्नन्तु तत्स्करन् ॥ ६० ॥
 इत्युच्चैः पूतुविपराः प्रत्यहा यमकिङ्कराः । आजगुरय तस्यैः केयलोत्पत्तिर्वेदिनः ॥ ६१ ॥
 द्वितीयस्यां दिश्यमराः लेचरा किन्नरास्तथा । चिकीर्षयस्सन्महिमामम्बरे स्वयिमानगाः ॥ ६२ ॥
 यायत्तत्साम्भ्रमासीनाः प्रमोदप्ररनिर्जराः । ततश्च केसरी साधुर्दन्तधुत्या दिशः समाः ॥ ६३ ॥
 द्योतयन् देशना चक्रे स्वर्णाब्जस्यो मण्डपत् । बभ्रुचरणविद्राजी जीवराजीवसन्मनाः ॥ ६४ ॥
 उपदेशावसानेऽथ पृष्टो राज्ञा स केयली । जगयन् कुत्र ते धौर्धृक्चिः साधुस्थितिः क्व च ॥ ६५ ॥
 फ्र चार्यं केयलोद्बोधः सर्वसत्त्वसुखङ्कुरः । व्याजद्धार ततः साधू राजभार्यशिरोमणौ ॥ ६६ ॥
 सारङ्गदुष्कर्मकर्त्ताऽहं यद्भुताः केयलभिया । सदेतत्साधुगीर्लम्बसाम्नापस्याफलोर्जितम् ॥ ६७ ॥

महांहोराश्वरण्यानी विषयोद्यत्तुणाङ्कुरा । दहते दहनेनेव द्दणत्सामाधिकेन वै ॥ ६८ ॥
 सम्यक् सामागिकासेवा देवादिसुखदायिनी । सुधियां दुधियां चापि पापव्यापव्यपोहिनी ॥ ६९ ॥
 श्रुत्वेति हृष्टहृष्टाजा वैरं निर्मूढ्य मूलतः । प्रणम्य शिरसा साधुमाससाद निजं गृहम् ॥ ७० ॥
 चिरकालं विहृत्योर्वीमण्फलं प्रवोध्य सिद्धिसौधाग्रवासी जज्ञे स केसरी ॥ ७१ ॥
 सार्वज्ञशासनोपासनोदारफलमीदृशम् । धन्या विज्ञाय तत्सेवाहेवाकित्वं विधीयताम् ॥ ७२ ॥

॥ इति श्रीसर्वज्ञमतसेवायां प्रथमपदोदाहरणम् ॥
 अथ द्वितीयगाथायाः “पालिज्ज सीलं पुण सब्बकालं” इति द्वितीयपदमैकतायन्तामलशीलगुणाविर्भावकं सोदाहरण-

मुद्राव्यते—पालयेद्द्वीलं परयोषिज्जातिनिवृत्त्यात्मकं । योषितस्तु परपुरुषनिषेधात्मकं । पुनर्वारं वारं सर्वकालं निरन्तर-
 मिति पदाद्वारगमनिका । पूर्वं तावत्सर्वज्ञमतोपासनोपदेशः सूचितस्तदनु पुनः शीलं पालनीयमित्यभिहितं । युक्तं हि
 जात्यजातरूपमुज्जिकोपरि रत्नयोजनं श्रीजैनमताराधनं तावत्सर्वधर्मैभ्यः श्रेष्ठतमं । तदाराधकः श्रावकः पुण्यप्रज्ञावकश्चे-
 ष्ठीलसंपन्नः स्यात्तदातीव प्रशंसास्पदतामास्कन्दतीति तात्पर्यार्थः ॥

तत्रापि शीलमुज्ज्वलमुदितं मनुजेषु चापि नारीषु । तत्पालने प्रयत्नः कार्यश्चातुर्यवर्धनरैः ॥ १ ॥
 दुर्लभमिह मानुष्यं तत्रापि हि निर्मलं कुलं श्रेयः । तत्रापि रूपसंपत्तस्यापि जिनमतावाप्तिः ॥ २ ॥
 तत्रापि शीलमुज्ज्वलमुदितं मनुजेषु चापि नारीषु । तत्पालने प्रयत्नः कार्यश्चातुर्यवर्धनरैः ॥ ३ ॥
 शीलेन विना न जनाः शोभाविर्भावजाजनं शुवने । वेगविहीनास्तुरगास्तुङ्गा अपि रङ्गदा न स्युः ॥ ३ ॥

रधिमण्डलेन गमनं धनं यथा श्लाघ्यते फलजरेण । यद्यत्सखिनेन सरस्वथाङ्गिना जन्म शीखेन ॥ ४ ॥
 शीखाद्यद्विधारी स्फारीजयजुष्यखलोत्तरसुयशाः । पञ्चजने स्थानान्यो धन्यो नान्योऽन्यनौ तस्मात् ॥ ५ ॥
 स्त्रीजातौ प्राधान्यं विशेषतः शीखजपणस्यैव । सुमहत्सुपि यनवीथी न निष्फला श्लाघ्यतामेति ॥ ६ ॥
 अत्रार्धे रोदिरया अजोद्विषयाः कुटुम्बवर्गस्य । संश्रुतं नविकलोका अस्त्रोक्तानन्दतश्चरितम् ॥ ७ ॥
 अस्त्यत्र जरतमन्त्रे स्वर्द्धेयं स्वर्गनुद्वयमजिरामम् । पाटसिपुत्राख्यपुरं पुरं न तादृक् पुरो यस्य ॥ ८ ॥
 यत्र धनी वसति धनीजयन् जनो धर्पणेन दानस्य । श्यामीकुरुते न मुखं स मनागप्येतवाश्चर्यम् ॥ ९ ॥
 यत्रोत्तुङ्गाश्वाङ्गाः श्रीअर्हच्छैत्यराश्रयो रेशुः । उच्चममनोरथा इव दूरोऽज्ञितपापकाष्टुष्याः ॥ १० ॥
 मित्रोद्योतविधातरि खेहेन विनाऽप्यहो लसद्रूपे । यस्य प्रतापदीपे पतङ्गवत् पतति स्त्रियर्गः ॥ ११ ॥
 सज्जनजनितानन्दो नन्दो नामास्मि तत्र धर्मपतिः । रतिपतिरियं मूर्च्छिचरो यः सृष्टः शंभुना प्रसप्तेन ॥ १२ ॥
 श्रेष्ठी तत्र धनावहतामा कामाजिरामरूपश्रीः । अश्रीर्जगाम दूरं यत्सद्वनाल्लवरीय रवेः ॥ १३ ॥
 सश्रीकः कमलापतिरियं शिष्यवत्सदृशसंसेवाः । न जनार्दनः कदाविभोघश्चित्रं महच्चवहो ॥ १४ ॥
 जायाऽजनि निर्माया सुन्दरकाया शुभे कृतोपाया । शीखगुणैः सहाया रोद्विषयत्रिधा सुधामाया ॥ १५ ॥
 परमणुरमणधिपये न मनसि यस्याः कदाचिवज्रिह्वापः । किमहो भरादिकायाः फलपान्नाः सेवनौस्तुक्यम् ॥ १६ ॥
 श्रेष्ठी श्रेष्ठगुणीधस्तामनुपमगुणधती सती पृष्टा । विजयार्जनस्य हेतोर्नगराभिरगावसौ वेयात् ॥ १७ ॥

संपद्यते न विपुला देशान्तरमन्तरेण किल कमला । इति निश्चित्य स चित्ते वित्ते विहितोद्यमः समञ्चत् ॥ १८ ॥
 तत्प्रच्युतिं निष्कृतिरहिताऽवहिता स्वहितार्थसाधने साध्वी । विचचार चारुवृत्त्या सत्याचारेण चार्वङ्गी ॥ १९ ॥
 न हि संस्क्रुते वेणीमेणीनयना न सानुरागतया । पुरुषेण सहालापं कुरुते सुरतेहया रहिता ॥ २० ॥
 याश्च कुशीला महिलाः सकलास्ताः परिहरत्यसौ दूरे । शुचिरुचिशीलालङ्कृतिवती सती तिष्ठति सुखेन ॥ २१ ॥
 जनयन् सरसीशोषं पोषं सवितुः प्रतापपूरस्य । संवर्धयंश्च दिवसान् रजनीयमान् लघूकुर्वन् ॥ २२ ॥
 देहेषु देहजां सृजन्नजस्रं प्रभूतपरितापम् । पिशुन इवोपेगकरः प्रससार ग्रीष्मसमयोऽथ ॥ २३ ॥
 रन्तुमना उद्याने तदाऽन्यदा मेदिनीपतिर्नन्दः । स्वहोज्ज्वलवेपथरः शशधरवत्प्रीतिदः पुंसाम् ॥ २४ ॥
 मुक्ताकलापनिर्मलकलावलीमञ्जुलाश्रयं कलयन् । पौरचकोरश्रेणीनयनानन्दोदयं तन्वन् ॥ २५ ॥
 दीप्तसुधादीधितिवत्सौम्यगुणाधिक्यवन्धुरतरश्रीः । शुभ्राग्रहर्म्यनगराम्बरान्तराब्जिर्जगाम बहिः ॥ २६ ॥
 पश्यन् विस्मेरदशा कृशानुवर्दीप्तिचूत् पुरः कुतुकम् । प्रस्वेदमिश्रगन्धं वातायनमाश्रितां तन्वीम् ॥ २७ ॥
 मूर्त्तिमतीमिव देवीमुर्वीतटमागतां शुभ्रैः पुंसाम् । तरुणगणचित्तहरिणीं ददृशेऽसौ रोहिणीं तरुणीम् ॥ २८ ॥
 युवजनचेतःपुष्पतप्रहारचङ्गीमनङ्गसुमवल्लीम् । दृष्ट्वा हृष्ट्या तामतिहृष्टात्मा समजनिष्ट नृपः ॥ २९ ॥

१ निष्कृतिर्मार्था. २ युवजनचेतः एव पुष्पतः मृगः युवजनचेतःपुष्पतस्तस्य प्रहारे मल्लीव.

एषा योषा कथमपि यदि मघरासेति रतिरियोदारा । स्फारा प्रयति तवानीमनिन्दिता प्रोगसामग्री ॥ ३१ ॥
 किमुपचर्नः किमु प्रचर्नैः संयोजनैः किं धनैः सखा स्वर्जनैः । यदि न मिश्रति खलितग्री नयनचित्तयोजितकुरङ्गी ॥ ३२ ॥
 इति चिन्तयन् स्वचित्ते मषेज इयातिदुर्भवाक्रान्तः । गीतखलनगर्भनेप्यपि द्विगुणं सन्तापमाप नृपः ॥ ३३ ॥
 वेदमाजगाम कामादितस्ततः सत्यं स पापमनाः । न शृणु न यक्षिर्वाऽपि हि सुखायते रागवशगानाम् ॥ ३४ ॥
 पापप्रसूतिकामस्य समाह्वयदूतिकामकार्यपराम् । नरकाच्यदूतिकामिय स महीमयया प्रवाभिमुखः ॥ ३५ ॥
 शृणु सुश्रोणि मनुक्तं यचनं न च निन्दनाद्विजेतव्यम् । न हि रोक्षिणी विना मे मनोरतिः स्त्रीतिमुपयाति ॥ ३६ ॥
 विन्ध्याचद्वयनयीथीमिय हस्ती माखतीमिय प्रभरः । चक्षुर्विक्रमो दृष्टिं जलधरवृष्टिं शिखिनीव ॥ ३७ ॥
 विघ्नानिय सविघ्नमनययामात्मनः स्थितिं साधुः । तद्वत्स्मरति रतिप्रतिष्ठां सामन्तरात्मा मे ॥ ३८ ॥
 तप्तं मदीयमङ्गं तद्विरहप्रीप्सजीप्सतायेन । कुठ कैतवपाटयति तरसयोगामृतासिक्कम् ॥ ३९ ॥
 आर्यमनार्यं धेदं यशःपदं याज्यनाम्नदं विन्धे । मैथं मनसि विचार्यं कार्यं कार्यं न विस्मर्यम् ॥ ४० ॥
 इति घफरि नूनर्षेरि इदि दृष्टाऽऽघट साऽतिपापिष्ठा । न हि किञ्चिदसाध्यं मे कियदेतत्कृत्यमदपतरम् ॥ ४१ ॥
 रग्न्ता दग्न्तारग्न्तादपि मे तय जायते सुखग्न्ता प्रोः । किं पुनरेषा नारी तृषायते मत्पुरस्तूर्णम् ॥ ४२ ॥
 मन्त्रैरपि यन्त्रैरपि तन्त्रैरथ कार्मणैर्महाप्रणुणैः । स्वयसीकृत्य त्वरितं दासीमित्रं ते करिष्येऽहम् ॥ ४३ ॥
 नरमपि दृष्टकठोरं स्वयचनरचनान्धुना विनिद्याहम् । कुर्वे विधा मुधा तद्वलमयवायाः कियन्मात्रम् ॥ ४४ ॥

इत्याख्यायादायालङ्कारस्फारहारवस्तूनि । रोहिण्यागारमसाबुपेत्य सविकारमिदमूचे ॥ ४९ ॥
 रूपं तेऽप्रतिरूपं लावाण्यमगण्यमङ्गमतिचङ्गम् । रम्भागवार्तरम्भापहारि सौन्दर्यमनिवार्यम् ॥ ४६ ॥
 दधिते गतेऽन्यदेशं क्लेशं विरहोद्भवं कथं सहसे । सन्नेगयोगशून्यं नृजन्म वन्ध्याङ्गजप्रायम् ॥ ४७ ॥
 वणिन्यः खलु वार्याः पुण्यातिशयादवासतारुण्याः । वन्ध्रम्यते पृथिव्यां न तद्दृष्टिः सुखिन्यः स्युः ॥ ४८ ॥
 नवतीमतिरूपवतीमिहति चमिपतिः सुदति नन्दः । सर्वा अवरोधवधूरवधूय समृद्धलावण्याः ॥ ४९ ॥
 किमिदं विफलीकुरूपे संखे सखेदेन जीवितव्येन । निजरूपयौवनश्रियमपास्य कान्तं मनःकान्तम् ॥ ५० ॥
 धन्याऽसि त्वं तरुणीवर्गे स्वर्गेऽपि यादृशी नान्या । यद्गुणगुणवर्जितचेता नेता युवः समञ्जत ॥ ५१ ॥
 रूपं यस्य न तादृग् न दोषद्वं वैजवं न चाप्यतुलम् । न हि जोगयोगसंपन्न महत्त्वं किमपि न च सत्त्वम् ॥ ५२ ॥
 कृपणेन तेन किमहो वणिजा गुणजातमुक्तदुर्मतिना । दूरस्थितेन तेन हि कः प्रतिबन्धस्तवेदानीम् ॥ ५३ ॥
 इत्यादिकंवदन्तीमिह निगदन्ती ह्यतीव निर्हिका । निर्हिकाऽलङ्कारार्थं वस्तु समर्पयत्तस्यै ॥ ५४ ॥
 न हि कश्चिदपि विपश्चित्त्वं मुक्त्वाम्बफलमुदारमलम् । कटुनिम्बफलास्वादनलालसतामत्र खलु नजते ॥ ५५ ॥
 त्वत्सौजाग्यमचङ्गुरमासीदाविर्वचूय तत्सुभगे । कुसुमशरः खलु तुष्टः पुष्टः प्राक्पुण्यसंचारः ॥ ५६ ॥
 ? सह खैः (विशिष्टेन्द्रियैः) वर्तत इति सखा तत्संबुद्धौ हे सखे ॥ ५७ ॥

यत्त्वां मुकालतिकामिष कर्तुं कलकन्दखे नृपतिः । निर्मलतरोज्ज्वलगुणमग्निवान्छति यन्नसि सुवस्तु ॥ ५० ॥
निजहस्ते कुरु पूर्णं प्रसद्य सद्यः प्रशस्तवस्तूनि । धानीह न हि सुखम्भान्यसीमसुकृतैर्विना पुत्रने ॥ ५१ ॥
इति तत्समुदितवाचं वाचंयमिनीव सद्गुरोः श्रुत्वा । तस्यावबोधचतुरा व्यचिन्तयन्नेतसि स्पष्टम् ॥ ५२ ॥
मुग्धायन्ते विद्युधा रद्भायन्ते च तेऽपि राजानः । शिष्टा दुष्टायन्ते हृष्टा मशमोहदुर्लभितम् ॥ ५३ ॥
स्वाधीनः क्षितिप्रसर्त कर्त्ता न्यायानयाव्यनोरपि हि । पतकिनी पुनरेषा कुशीलतादण्डसाहाय्या ॥ ५४ ॥
स्ययमन्यायासफा मामपि पातयति पातकाम्नोद्यौ । विन्धिगञ्जीषितमस्याः मद्रूतपापप्रमादिन्याः ॥ ५५ ॥
क्षितिपतिरयं तु सायसघ्नशयर्चिष्णुरखिलपूर्वोक्तः । प्रजविष्णुर्न हि तं प्रति कश्चिन्न हि चक्षति वलमत्र ॥ ५६ ॥
दयोद्भुरः करी किञ्च कर्णे ध्रियते न केनचित्कचिदपि (यद्यत्) । तद्वत्कोऽपि न शक्तः कुपथाश्रुपतिं निवर्त्तयितुम् ॥ ५७ ॥
जालधिर्यदि मर्यादाखोपी कोपी प्रष्टुर्यदा चृत्ये । यदि हिमरश्मिस्त्रीप्रस्तक्तः शरणं शरण्यानाम् ॥ ५८ ॥
एष पुनः प्रष्टुरस्याः पुरः स्फुरस्वारुक्पदोर्ध्वीर्यः । मत्पतिरतिदूरस्थः पुनरहमेकाकिनी सद्ने ॥ ५९ ॥
कस्याग्रे पूत्तिकयते यस्या तथा शीलमुज्ज्वल ध्रियते । प्राणान्तेऽपि न धीराः स्वशीलमाखिन्यमुपयान्ति ॥ ६० ॥
क्रियते कश्चिदुपायः स्वकीयसंग्रहशीलरक्षार्थम् । धर्म्मितमपि हि देवं ध्येयं रक्षापरित्यक्तम् ॥ ६१ ॥
रूपश्रिया किमनया ययापि गतयाऽस्मिन्गोचरीजावम् । प्रतिपद्यते शरीरी दृष्टेन खलु शीलशेषैषिष्यम् ॥ ६२ ॥
योपिस्मातिर्नातिप्रशंसनीया जनेऽपि मरुनीया । यदि सापि न शीलवती तयेकतः काश्चिकं कश्चितम् ॥ ६३ ॥

इति निश्चित्य निजात्मनि तयान्यकान्तप्रसङ्गचीरुतया । इपविहस्य मधुरैर्व्याहारेव्याहृता दूती ॥ ७२ ॥
यदि मामिहति चूपतिरथ यद्वति चारुचारुवस्तूनि । तत् किमिह कथनमास्ते वैद्यादिष्टं तथाऽञ्जीष्टम् ॥ ७३ ॥
तदधीनरूपयौवनदावण्याहं सखेऽस्मि सर्वाहम् । परमेकमस्ति गुप्तं तत्संश्रुणु सावधानतया ॥ ७४ ॥
लोकै लज्जाकारिणि मर्यादासज्जुणपहारिणि च । कर्मणि विधीयमानेऽमुष्मिन् विश्वोपहासः स्यात् ॥ ७५ ॥
निदान्वेषी द्वेषी प्रायः सर्वोऽपि सत्त्ववर्गोऽयम् । तस्माद्दोषासमये प्रसरति पूरे तमिस्रस्य ॥ ७६ ॥
सोक्तपरीवारचृता चमिचृता मदृहे समेतव्यम् । येन फलेग्रहिरेतन्मनोरथः सपदि जायेत ॥ ७७ ॥
इत्यादिमधुरवाण्या प्राणानन्दप्रदानकोविदया । कृत्वा प्रीतां दूतीं जगृहे तद्भूपतिप्रहितम् ॥ ७८ ॥
गत्वा प्रसन्नवदना सदनोत्तस्याः संसंभ्रमा सापि । चक्रे शक्रेण समं सानन्दं नन्दभ्रूपालम् ॥ ७९ ॥
तद्वदनामृतचपकाजोहिण्युक्तानि तानि वचनानि । अमृतानीव निपीयोह्लास हृदये महीमघवा ॥ ८० ॥
युक्ते न चापि शेते कुरुते न हि रसिकगोष्ठिमिष्टेन । तुष्टेन चेतसा तामेवैकां संस्मरन्नास्ते ॥ ८१ ॥
तद्भ्रमणलालसात्मा वासरमपि वर्षसन्निभं मनुते । तनुते रवितापादप्यधिकं तापं हि विरहोऽस्याः ॥ ८२ ॥
दुरिततमः श्यामायां श्यामायामथ निकामकामायाम् । श्यामायामनुरागी जोगी दुर्वृत्तजातस्य ॥ ८३ ॥
शृङ्गाररसनिमग्नः शृङ्गारमुदारमात्मनः कृत्वा । विरलीकृतनिजपरिधिर्वसुधाधीशः कृपाणकरः ॥ ८४ ॥

- १ सर्वदिनम् . २ चपकं पात्रम्.

चेष्ट्यादिष्टानीष्टाप्यना मनाक् परजयादप्रीरुमनाः । सह सचिवेन जगाम प्रमना जयनं स रोहिण्याः ॥ ८५ ॥
 यद्योगिहृदययकिञ्च पितृसहोभप्रदीपपरिकलितम् । श्रीखलितं सागरयद्दृष्ट्वा दृष्ट्वा मुद दग्ने ॥ ८६ ॥
 रुचिरोरुचित्रशास्त्रं त्वत्प्रयासं प्रशस्त्रयनमात्मन् । पितृसत्सारसहस्रं यन्निरिखुषद्विजातिं सुविशाखम् ॥ ८७ ॥
 तत्काष्ठोत्थितदासीयर्गैरन्युद्गुणं विभोः प्रददे । यिष्टरमुपविष्टोऽसौ रघिरिषि पूर्वाष्वस सहसा ॥ ८८ ॥
 तत्रस्थः शतमन्युर्यथा तथा रूपयौघेन स्वीयम् । धन्यं मन्यानोऽसौ श्रिया दिदीपेऽधिकत्वेन ॥ ८९ ॥
 रूपेण जिताप्सरसं लोचनयुगलेन रोहिणीरमणीम् । पश्यन् ज्ञयो ज्ञयोऽप्यमृतास्वादाधिकं मेने ॥ ९० ॥
 त्रिविधैर्मधुरादापैश्चेत्प्रीतिप्रदं नैरेन्द्रस्य । सा रत्नयितुं क्षमा मनो मनोज्ञाकृतिं दधती ॥ ९१ ॥
 सञ्जन्तु हृदयविशालं स्याद्वसिष्ठायासवाग्रतः प्रददौ । मधुरैः फलै रसाद्यैः प्रपूरितं स्फुरदुत्कृष्योत्ति ॥ ९२ ॥
 अथ तदास्यः प्राज्ञाः स्वामिन्यादेशसाधनानलसाः । आनिन्यिरे प्रशस्तानतिसरसान् रसयतीन्नेदान् ॥ ९३ ॥
 क्षुब्धेदनापनोदकहृन्मोदकमोघकापिपक्वाणैः । वरणाखिवाखिनानाव्यञ्जनभेदैरतिप्रचुरैः ॥ ९४ ॥
 ज्ञोजितयती सती सा स्वकीयवस्तेन ज्ञाफियुक्तिजैरैः । आग्न्यैः प्राग्यैरशनेः स्वाद्यैः स्वाद्यैरतिस्वाद्यैः ॥ ९५ ॥
 अथ सा सुनिश्चिताग्निः सस्त्रीचिरत्यन्तदिव्यवस्त्रदलैः । श्वेतैः पीतैररुणैः कृष्णैर्नीलैर्महारम्यैः ॥ ९६ ॥
 पिहिताननानि निर्मलशुचिशीतलपानकास्पदानि मुदा । आनाम्य पुरो नृपतेरदौक्यमृष्टिमोद्धृते ॥ ९७ ॥

प्रेक्ष्य पयःपात्राणि श्रवामधिकाधिकामसौ दधे । पानकविषये विषयेष्वपि विहस्तः क्षितेः प्राण्यी ॥ ९८ ॥
 नवनववसनाब्जादनम्याम्भःपानमाचरन्नृपतिः । सर्वत्राप्येकरसं पयसः समवाप पापमनाः ॥ ९९ ॥
 तस्माद्विस्मितचेता नेता पृथ्व्याः पृथ्व्यसत्पुणः । तामित्याह सुधारससहगिरा (ग्री) रज्ज्वन् हृदयम् ॥ १०० ॥
 नानाविधैः पिधानैः स्थानैः किमु त्रिद्यते रसः सुजगे । सर्वत्राप्येकरसं पयः प्रतीतं मया नान्यत् ॥ १०१ ॥
 त्रवदुक्तमिदं सत्यं जानन्नपि देव नैव जानीये । आलोच्य तत्त्वधिया सुधियामग्रेसर क्षाप ॥ १०२ ॥
 यदि न त्रवति रसत्रेदः स्थानैर्विधैः पिधानैश्चापि । तत्किमहो तत्र नवनवरमणीरूपे मनो रमते ॥ १०३ ॥
 राजन् स्वयमेव त्रवान् त्रिवान् किमपीह तदपि ते वच्मि । त्रैपविशेषैर्वपुषः प्रविचासन्ते स्त्रियः प्रशस्यतराः ॥ १०४ ॥
 त्रैपयिकरसस्यापि स्फुरति कथञ्चिद्विचित्रता किमहो । प्रायः शरीरत्राजां परमेतन्मोहविस्फुस्तिम् ॥ १०५ ॥
 सर्वेऽपि मोहवशगाः सत्त्वास्तत्त्वावबोधमुग्धधियः । नृप निर्विचारता ते न चारुतामग्रति नितान्तम् ॥ १०६ ॥
 नवनवरूपाः सुन्दरवेपास्तोपावहा जने शोपाः । बहिरामम्बर एष सर्वोऽपि मतित्रमं कुरुते ॥ १०७ ॥
 जलधिर्जलस्य पूर्णं वेन्धनैरपि धनैर्यथा बह्विः । न हि तद्वत्कामसुखैरसुजाजस्तृप्तिमुपचान्ति ॥ १०८ ॥
 को न हि मुह्यति जन्तुस्तरुण्यै रूपसंपदाकीर्णैः । ऐश्वर्येऽप्यतिवर्धे विषयेष्व(ति)सरसरूपेषु ॥ १०९ ॥
 १ व्याकुलः

दुर्पक्षवृद्धिनामवनास्थमेव जनकोपमोऽसि षगतीश । स्वयमेवान्यायपथे प्रयत्नेसे यदि हृदयज्ञानात् ॥ १११ ॥
 अद्भारास्तुद्धिनकराद्यदा कदाचिच्चमोजराश्च रयेः । अमृतापादि विपक्षदरी तत्कः शरणं शरणयानाम् ॥ ११२ ॥
 सुखमसुखरूपमेव हि विषयजमिह तत्त्वतो विमृष्टमहो । काचः किमु दक्षधियां येद्वर्पमतिं सतां तनुते ॥ ११३ ॥
 ये परयनिताचिरता निरताः सन्न्यायवर्त्मनि प्राज्ञाः । ते यपर्याः कृतपुण्या नैपुण्या अगति विख्याताः ॥ ११४ ॥
 इत्यादियुक्तियुक्तानुष्ठाननया निशम्य मुग्धगिरम् । मोहमदादियल्लदरीसंहतिपीयूषरसकुञ्जाम् ॥ ११५ ॥
 अमिपतिः पदकमले लम्पः किञ्च दृष्टयत्सरङ्गमनाः । छद्मचटितविवेकोज्ज्वलचक्रुस्सामेयमाचष्ट ॥ ११६ ॥
 त्वं मम जननी जनकः स्वसा त्वमेवासि देवताऽपि गुरुः । पुण्योपकारकारिणि पापनिवारिणि नमस्तुभ्यम् ॥ ११७ ॥
 प्रायश्चपलाचपलाः स्त्रियो ययोरूपसंपदोपेताः । हृदयन्तेऽत्र जगत्या तासु सुशीलाः पुनर्विरक्षाः ॥ ११८ ॥
 अयला हयलाजातिः सा जने यदयंती सतीप्रतत । गुणवत्याऽत्र जवत्या अत्रजयत्या शुभः पीठे ॥ ११९ ॥
 मकरयजतस्करतः शीखोज्ज्वलरत्नरक्षिका प्रयती । मुन्दरि शूरप्रतवति नाम्नाऽस्यवला पर न कृत्येन ॥ १२० ॥
 त्वन्मतिविस्त्रसितममलं यदहं नरकान्यकूपमध्येऽस्मिन् । प्रपतन्नपि सद्यतया समुद्युतः साम्प्रतं सुतनु ॥ १२१ ॥
 इष्टाः कस्य न जोगाः कस्यानिष्टास्तथा वियोगाः स्युः । एकाऽसि त्वं साध्वी परमेका न त्वदन्या ज्ञा ॥ १२२ ॥
 इत्यादितशुणस्तुतिहृत्या सत्यापयश्रिजां रसनाम् । धामाजगाम राज्ञा मानसमिध-राजहंसः स्वम् ॥ १२३ ॥
 अमितैर्वाणिग्यशतैः प्रचुरतरं क्षविणमर्जयित्वाऽशो । कतिपयविषयैः श्रेष्ठी धनायहः प्राप निजसदनम् ॥ १२४ ॥

प्रेक्ष्य प्रसन्नवदनामनुरागवतीमतीव निजकान्ते । चञ्चकलामिव जलधिर्हर्षोत्कर्षं वञ्जार चुराम् ॥ १२५ ॥
 श्रुत्वा कदाचिदास्यादास्याः स्वागारमागतं नृपतिम् । रोहिण्युज्ज्वलशीले मालिन्याशङ्कया व्यथितः ॥ १२६ ॥
 स्त्रीजातिः खलु चटुला पवनादपि सा यदा सुरूपवती । अदृतशीला सा कथमुत्थरति क्षितिपतेः पुरतः ॥ १२७ ॥
 गृहमागते नरेन्द्रे कथमुज्ज्वलशीलता गृहिण्याः स्यात् । मार्जारे तीरस्थे न हि कुम्भमिता लताऽपि हि विमुच्यते पद्मपदेनापि ॥ १२८ ॥
 न हि कामी कामिन्या एकाकिन्याः शशीव यामिन्याः । सङ्गतिमेत्य दुरात्मा स शीललोपं विना स्यात् ॥ १२९ ॥
 इत्याद्यनदपमानसकुविकटपोक्षोलमालयाऽऽकुलितम् । आत्मानमुदधिकटपं चकार रजनीक्षणे श्रेष्ठी ॥ १३० ॥
 तस्याः शीलकलङ्काशङ्कापङ्कापहारमिव कर्तुम् । कुर्वन् शीतलत्रावं तदङ्गसंतापविनिवृत्त्यै ॥ १३१ ॥
 तं तर्जयन्निवोच्चैर्गर्जितरौवेरतीवघोरतरैः । अथ चापयन्निवामुं तन्निद्रकवत्कारकृत्वज्ञात् ॥ १३२ ॥
 तावदतर्कित एवाकस्माद्विस्मापयन् जगद्भोकम् । आगात्पयोदसमयः क्षमयन् वनचह्निदावञ्जरम् ॥ १३३ ॥
 शीलोज्ज्वलतरतेजःपुञ्जे सर्वत्र विस्तृते सत्याः । चञ्चार्कयोः प्रचायाः प्राधान्यं किमिह तज्जह्रे ॥ १३४ ॥
 यावत्सप्तदिनीं घनवृष्टिः स्पष्टाऽत्र समजनिष्ट क्षुवि । सर्वं कृतमेकार्णवमुर्वीवलयं पयःपूरैः ॥ १३५ ॥
 तस्मान्मन्दकिन्याः प्रससार पयोञ्जरः क्षणेनैव । स्थूलानतिदृढमूलान् वृक्षानुन्मूलयामास ॥ १३६ ॥
 १ अस्पृष्टा ।

श्वाभ्यन्ते स्म प्रामा आरामाश्चापि सफ्रस्रपुष्पजराः । प्रसृतं पयःप्रवाहे मनुजैरसिद्धिरयगावसरे ॥ १३० ॥
 नगरं पूर्णं नृणं घहिरयातैः शतैर्नृनारीणाम् । नगरचाराणि नृपस्तथा रुरोधोद्भुरकपाटः ॥ १३१ ॥
 प्रलयानिखोद्यद्वाजपूरैरसिद्धस्तरोरुकछोखैः । प्रसरणशीखिरसीत् पुरमखिलं कवकखाकीर्णम् ॥ १३२ ॥
 हा देव देव जीयनपरं हि यच्छीयसहतेरजवत् । तच्छीधेनमपि जीयान्तकृत्स्नं निर्ममे विधिना ॥ १३३ ॥
 किमु कुर्मः क्व तु यामखस्ताः कस्याभयाम इह शरणम् । मरणं तीरायातं ननाश खलु जीधितव्याशा ॥ १३४ ॥
 इति जनशतवदनोक्तदीनरयाकर्णनात्सकरुणात्मा । जुगोपरि प्लटति महीशिता स तायच्छटित्वाख्यत् ॥ १३५ ॥
 अहह कथं पुरमेतत्सकलं सखिखैरल विसर्पिभिः । मम पश्यत एव जयात्संप्रियते सा कथं क्रियते ॥ १३६ ॥
 स हि कश्चिदस्ति जगति ज्ञाता ख्याताजिघः सुधीरमनाः । यो जगदेतच्चदति निःशरखं हीनदीनमुखम् ॥ १३७ ॥
 तायजगनोपरि गीर्देयी ह्रीवीजवत्ययनिनाथे । आविर्धच्च खोकाग्निशोकान् कुर्वती मदती ॥ १३८ ॥
 रोहिण्यस्ति सतीप्रसन्नादयती सुवती । तामाह्वय यदुमानादसमाना नृपते त्वरितम् ॥ १३९ ॥
 सा स्वयमेव करिष्यति सुख हरिष्यत्युपप्लवं सकलम् । किं घुभिर्निर्णितैः स्यान्मन्त्रैर्यज्ञैस्तथा तत्रैः ॥ १४० ॥
 इत्याकर्ण्य तदीयामुदारयाचं शुभं परित्यज्य । रोहिण्युत्तमसाध्वीमाह्वय महादेरणीताम् ॥ १४१ ॥
 आचरन्त्यौ ह्यतिजर्चां स्मर्त्तां तद्दीयसपदः सपदि । सत्यसतीप्रतधारिणि कारिणि पुण्यस्य कुरु शान्तिम् ॥ १४२ ॥

रह महासति लोकं शोकं समुपागतं मरणनीत्या । सत्याः किमसाध्यं किं जनतायास्त्वमसि जननीव ॥ १५१ ॥
 कापि प्रयाति तरसा किमु दिनपतिदीप्तिमन्तरेण तमः । चित्रकवर्धो हि विना न चक्षुरुदधति चापस्य ॥ १५२ ॥
 त्वामन्तरेण रोहिणि सुकृतारोहिणि हरिययश्रेण्याः । कः स्याज्जगत्स्त्राणं पतितस्योपपन्नवान्मोक्षौ ॥ १५३ ॥
 इत्युक्तं सा दिव्यं नव्यं शुचि सिचयमाशु परिधाय । प्रध्याय नमस्कारं सारं श्रुतरलकोशस्य ॥ १५४ ॥
 तदनु शुचिशीलदीवावती प्रतीतार्हताहतरधर्मा । दुर्गारूढा प्रौढामिति वाणीमाह साहसिनी ॥ १५५ ॥
 यद्यास्ते मम शीलं निश्चलमकलङ्कमद्य यावदहो । चेतःकायवचस्त्रिकशुद्ध्या सम्यक्तयाऽऽराधम् ॥ १५६ ॥
 गगनोत्तुङ्गतरङ्गे गङ्गे सङ्गेन दलितकालुष्ये । स्वाम्नःपूरप्रसरं संहर दरमपहर नगर्याः ॥ १५७ ॥
 इत्याख्याय सती सा करकमलेनास्पृशजलं यावत् । तावत्सकलं सलिलं ननाश पवनोदिवान्नरः ॥ १५८ ॥
 विषमिव जाङ्गुलविद्याऽतिशयात्सूर्योदयादिवोरुतमः । तत्करसंस्पर्शवशाज्जग्मुः सर्वाणि वारीणि ॥ १५९ ॥
 शीलदुर्मरोहिण्याः पुरीजनानन्दचन्द्ररोहिण्याः । गुणवर्णनमुखरत्वं वचाज सर्वोऽपि पूर्वोक्तः ॥ १६० ॥
 कृतपुण्या नैपुण्यातिशयात्किमु चारतीयमवतीर्णा । मूर्त्तिमती कटपलता स्त्रीजातौ किमुदयं प्राप्ता ॥ १६१ ॥
 नास्याश्चरणनमस्या कस्याधमगाधमाशु नाशयति । सजुणचणितिरमुष्याः सौख्याय न कस्य जायेत ॥ १६२ ॥
 जय जय महासतीव्रतधारिणि दुःखौघवारिणि जनानाम् । परमप्रमोदकारिणि निस्तारिणि नगरलोकस्य ॥ १६३ ॥
 तव शीलरलममलं समलङ्करणं समस्तवर्णितानाम् । यन्निर्दूषणचूषणवशतः सन्मान्यताऽत्र भवेत् ॥ १६४ ॥

किं कीर्त्यते प्रयत्याः सत्याः सत्यार्जयप्रगुणमत्याः । प्रससार विन्चविन्चे सौरन्यं यद्यशोराशेः ॥ १६५ ॥
 स्त्रीजातिरक्तुस्या कुस्या करुषासुधारसभ्रेण्याः । साध्याचारवतीर्यं जयति जगत्सुचमा साध्वी ॥ १६६ ॥
 इति जनशतकृतगुणषयर्च(ण)नमात्मीयमात्मकर्षणन्याम् । शृण्वानाऽपि न गर्वं स्वमनसि धत्ते मनागपि सा ॥ १६७ ॥
 सुम्मानिता नृपतिना नानाविपरलक्षणाश्चनार्पयताः । त्यमसि स्वसाऽस्मदीयाऽतः परमित्युक्तिमुक्तवता ॥ १६८ ॥
 शीलकदम्बाशङ्कापङ्काखेयेन यो हि मखिनमनाः । आसीदविदिसत्त्वः सोऽपि श्रेष्ठी चूरा मुमुदे ॥ १६९ ॥
 धन्योऽहमस्मि यस्यैहशी कुरीच्छतशीलकाद्रुप्या । निर्मायाऽजनि जाया सहायातुलितवनयीषी ॥ १७० ॥
 सर्वसामवद्वानाममखद्युति वदनपङ्कज विदधे । इति पुरपरिजनयोपिस्त्रियैरुत्कीर्त्यमानगुप्ता ॥ १७१ ॥
 सद्भाजगाम सुदती मनस्यमन्वं प्रमोदमादधती । ददती दानममानं सन्मान धार्मिकेष्वददात् ॥ १७२ ॥
 कृत्वाऽप्रतः सती तामयनीपतिरुत्सर्धैर्नैर्वर्धुञ्चिः । नैत्यनमस्यामकरोद्धिनधर्मोक्ताविनी धिभिना ॥ १७३ ॥
 सम्यक्त्वशीलनिश्चलचेता नेता नृणामञ्जलितराम् । तल्लीलमदामहिमाप्राग्नारमपरमालोक्ष्य ॥ १७४ ॥
 तामन्निधन्वायद्यापनोदिनी मोदिनीं परिखनस्य । ऋमिपतिर्निजसदनं संप्राप विपापहृष्टमनाः ॥ १७५ ॥
 श्रेष्ठिपनायहमुख्या वद्वाः पौराः सुशीलमादात्म्यम् । परिज्ञाभ्य ज्ञेजिरे खलु परवन्तितारमणमविधिरतिम् ॥ १७६ ॥
 रोहिण्युज्ज्वलशीलप्रतिपाखनलाससाऽखसा दुरिते । देवगुरुधर्मरक्षा तथा विरक्षा न्रधात्सुख तस्यौ ॥ १७७ ॥
 सा प्रतिपास्य निज्यायुः प्रतिपूणे शुश्रूधर्मभाराध्य । आराधना विधाय च सम्यगवुद्ध्या मनन्युद्ध्या ॥ १७८ ॥

प्रान्ते विहितानशना व्यसनाप्तावप्यनासमिध्यात्वा । त्रिदिवपदवीमवापध्यापद्ध्याया त्रिनिर्मुक्ता ॥ १७ए ॥
 शुक्त्वा चोगान् विविधान् वैबुधचवसंजवाभृजातीयान् । नैःश्रेयसो गतिमपि प्राप्स्यति शीलानुजावेन ॥ १७० ॥
 शीलप्रजावेन यशः समुज्ज्वलं, शीलप्रजावाज्ज्वलनं जलं जयेत् ।

स्थलीचवेद्भूरिपयाः पयोनिधिस्तत्किं न यद्द्वीलगुणेन जायते ॥ १७१ ॥
 यत्सौभाग्यमज्जुरं गुरुतरं यच्चोज्ज्वलं सद्यशः, शौर्यं यद्भुजयोरजेयमतुलं वीर्यं यदायौचितम् ।
 उग्रव्याघ्रमहोरगामयत्रियो यद्यान्ति दूरं जवाज्जीवानामवशं समेत्यपि वशं तद्द्वीललीलायितम् ॥ १७२ ॥
 इत्याकार्यं सकर्णवर्ण्यमतुलं शीलस्य सेवाफलं, रोहिण्या रमणीशिरस्सु विलसन्नमणैर्धर्मिणः ।
 कुर्वीध्वं शुचिशीलनिर्मलगुणालङ्काररक्षाविधौ, यूयं यत्नमतीव देवमनुजश्रेयःश्रियः स्युर्यतः ॥ १७३ ॥

॥ इति शीलपालनोपरि रोहिणी-इष्टान्तः ॥

अथ द्वितीयगाथास्तृतीयपदं व्याख्यायते—“न दिङ्गा कस्स वि कुरु आलं” इति, पूर्वमुक्तं सर्वकालं शीलं
 पाह्यते, शीलवान् भूत्वा यदि कस्यापि कूटं कलङ्कं न दत्ते तर्हि युक्तमेवैतत् । शीलवतः शोभाधिक्यं स्यान्मितद्वितजा-
 पकत्वेनेति हेतोर्न दीयते कस्याप्यसम्भूतः कलङ्कः ।

अत्रार्थं वृत्तायाः कथा कथ्यते—

शादन्ते शादयो यत्र ज्येष्ठमासेऽपि शादलाः । शालिग्रामोऽजिरामोऽस्ति श्रेष्ठी तत्रास्ति सुन्दरः ॥ १ ॥

दीनानाथजनानेप पाखयस्तियस्सखः । कृपापात्रमधुदाढमसिधिमियकारकः ॥ २ ॥
 नर्पकीध ननर्त्तास्य कीर्त्तिर्विभ्यान्तराश्रये । परोपकारिणां नृणां कः श्लाघां कुरुते न हि ॥ ३ ॥
 सत्कीर्त्तिर्देविणी मुग्धा वृद्धेका ग्रामवासिनी । तं निन्दति सदाकाष्ठमाद्यदानपरायणा ॥ ४ ॥
 विदेयानेप पापात्मा विन्वासापन्नमानसान् । निपात्य धनलाभार्थं गर्सान्तः क्षिपति घृषम् ॥ ५ ॥
 मायावी मधुराखापी पायी यक्षकमुस्यकः । प्रातः को नाम गृहीतेऽमुष्य वृक्षेत्यजापत ॥ ६ ॥
 अयस्कुशीं चोरपित्या सूचीमेप प्रयच्छति । धर्मिताऽस्यास्ति विज्ञाता किमतः परमुच्यते ॥ ७ ॥
 अन्यदा कोऽपि निश्यागात् पथिकं क्षुधयातुरः । तन्नाम पृष्ठेष्टोकेन्यस्तृष्याच्छुर्जोऽजनाशया ॥ ८ ॥
 तदा च तद्गृहे किञ्चिन्नोऽयं नोऽरित लघु । स दानव्यसनी वाढमतप्यत निजे हृदि ॥ ९ ॥
 ततः कस्याश्चिदाजीर्याः सदनचक्रमानयत् । सर्पटिकं याचनक भोजयामास सादरम् ॥ १० ॥
 स ममार दृष्टादेय दैववृत्रमनीहशम् । प्रतिकूले विधौ पुंसां क्षितमप्यक्षितायते ॥ ११ ॥
 आजीरिकाशीर्पगायां तक्रोपायां यतोऽपतत् । व्योमाध्ययातृशकुनिकामुखाहिमुखाक्षिपम् ॥ १२ ॥
 प्रातर्जर्षर्षं जरती दृष्ट्वा कार्पटिकं मृतम् । दृष्टं वातुश्चरित्र जो दुराचारोऽयमीहशः ॥ १३ ॥
 खोजात्रिज्जवचिसेन दृष्टाऽनेन निपातितः । सात्वा ग्रन्थिधनं कूटाग्रकः कोऽपि याचकः ॥ १४ ॥

इत्थं पूरुर्ब्रवीती वृक्षा मौखर्वेण पुरान्तरे । कूटमारोपयामास कलङ्कं दानदातरि ॥ १५ ॥
 अहमश्नुतं कर्म नर्मणाऽपि हि कस्यचित् । न हि प्रकाशयेद्विधानसर्वकुं तु नोचितम् ॥ १६ ॥
 अथ कार्पाटिकी हत्या त्रमन्ती चिन्तयत्यसौ । स हि तदोपचागी स्यात् परत्रात्राप्यसंशयम् ॥ १७ ॥
 दाता तावद्विशुद्धात्मा सर्पोऽङ्गः पारवश्यचाक्र । कस्याहं संस्पृशाम्यङ्गं सङ्गं कस्य त्रजेऽधुना ॥ १८ ॥
 तस्मात्कोऽद्य मया ग्राह्य एवं संचिन्त्य चेतसि । सर्पाशिनी शकुनिकाऽऽजीरी मूर्खीत्मिका तथा ॥ १९ ॥
 तत्क्षणदेव सा जङ्गे मयीपुञ्जमलीमसा । हत्यापातकपङ्केन विसाङ्गीव व्यलक्ष्यत ॥ २० ॥
 कुष्ठकुष्ठामयार्त्ताङ्गी वीजत्सा कुञ्जिकाऽजनि । देवानुभावात्तत्कालं धिङ्मृपादोपरोपणम् ॥ २१ ॥
 ईदृग्विधामिमां वीक्ष्य विलक्ष्यदनश्रियम् । लोकः पातकिनीं प्रोचे निनिन्द च मुहुर्मुहुः ॥ २२ ॥
 इत्थं पौराणिकीं श्रुत्वा कथामवितथा मिमाम् । प्रायोऽत्रयत् परावर्णवादोद्घातपराङ्मुखः ॥ २३ ॥
 कलङ्कदानमीदृक्फलमालोक्य पूर्जनः । प्रायोऽत्रयत् परावर्णवादोद्घातपराङ्मुखः ॥ २४ ॥
 एवं कूटकलङ्कमददानः प्राणी पश्चिन्नवकुःखजालं निन्द्यादिति समग्रकाव्यस्यार्थः समर्थितः सोदाहरणः ॥

पयासियधं न परस्स विधं, कम्मं करिञ्जा न कया वि रुधं ।

मिसेण तुल्लं च गणिञ्जा रुधं, जेण जविञ्जा तुह जीव जइ ॥ ३ ॥

व्याख्या—पूर्यकाप्यतातीविकपदे कञ्चकुदानं सर्वथा निर्विद्धं, तदनु परछिदान्वेषणमव्यसङ्गसमेय, यः कश्चित् परस्मिन् कञ्चकुं नारोपयिष्यति स परछिदान्वेष्यपि न स्यात् । अत्रार्थेऽप्रेतनकाव्यख्याख्यामाह—“पयासियधं” इति प्रकाशयितव्यं परस्यात्मव्यतिरिक्तस्य छिदं दोषेषूपयनं, विशेषतस्तु गुरोर्धर्मवातुर्दूरीकृतजनकाणि छिदाणि न निजालनीयानि, यतः श्रीवशैकास्तिके मोक्षे—“एवं तु अगुणव्येही गुणाणं च विवक्षते । तारिसो मरघंते वि नारादेइ सयरं ॥ १ ॥ ग्रहं सुणेइ कसेहिं बहुं अग्नीहिं पिछइ । न य विधं सुयं सवं त्रिफु अरकाचमरिहइ ॥ २ ॥” तथा च—“संतेहिं अस्तेतेहिं । एवं मत्वा गुरोर्गुणा एव प्राप्ता न तु दोषाः । अथ यः कश्चिन्मातृमुखो दुर्मुखो जायते दोषान् स तु दुःस्वजागी स्यात् अनार्यः सङ्गमस्य गिरिशिव्यदत्तवदिति । तथा कर्म रौढं न कुर्यात् । तथा छुबं दुष्टमपि मित्रेण तुल्यं गणयेत् । एवं कुर्यात्तस्य रे जीव जंढं जवेत् इति तात्पर्यार्थः ।

अथ छिदान्वेषणे दत्तकया कथ्यते—

फोसयरम्मि य नयरे नयरेस्वारंजियासिखजणम्मि । आत्सी संगमखेरायरिया बहुसाधुपरियरिया ॥ १ ॥

सुवदुस्सुया य सङ्खुयविहारिणो धारिणो गण्डिगुणाणं । पायवत्तधिप्पहीणा एगछाणे निधासिमा ॥ २ ॥

संपसे दुध्रिके दुलेणालुरियम्मि लोयम्मि । अन्नदेसेसु तेहिं विसज्जिया साधुणो नियया ॥ ३ ॥

नवजागे काज्जणं तं खेत्तं अप्पणाय विहरंति । अंमिदपरावित्तिं अपमत्ता ते पकुवंति ॥ ४ ॥
 पुरदेवया य तेसिं गुणेहिं आवज्जिया कुणइ जत्तिं । तेसिं सीसो दत्तो विहरित्ता सुचिरमायाजं ॥ ५ ॥
 निच्चनिवासी एए उवस्सए तेसि नो पविचो सो । पुबिद्धे चैव उवस्सयम्मि दिष्ठा सुउठ्ठेण ॥ ६ ॥
 जाणिनु चिरकवेवं पत्तं गहिजं गुरुण पुच्छीए । लग्गो य अवन्नाए पन्नापविहीणचित्तो सो ॥ ७ ॥
 विहरंति ते निसंगा नीज्जकुलाइं दंसेइ एस सढसहाविद्धो । पवित्ति अंतपंताइं स संकिलस्सइ नियमणम्मि ॥ ८ ॥
 न हु सुउ सहुगहाइं दंसेइ एस सढसहाविद्धो । खरउठ्ठणजं सो विद्धानु संगमगुरुहिं ॥ ९ ॥
 तच्चित्तरकणत्थं गुरु पविचो धणहुगेहम्मि । रेवइदोसगहिजं तदंगजं रोयइ सया जि ॥ १० ॥
 संजाया उम्मासा ईसिं न सहुइ सिखू समाहिं सो । मा ख्यमिति जणित्ता चप्पुन्निया वाइया गुरुणा ॥ ११ ॥
 तवयणायन्नणं तक्कालं रेवइ सुरी नञा । सो रहिजं रोयंतो तुच्छो जणजं य सुउयरं ॥ १२ ॥
 पन्निवाजिया य गुरुणो मोयगमाईहिं गुरुयज्जतीए । सरसाहारं दाजं विसज्जिजं सो विचित्तेइ ॥ १३ ॥
 दावियमेगं तु कुलं विरस्स एएण मे सयं जमइ । सिरिमघरेसु सधं संपज्जइ तत्थ एयस्स ॥ १४ ॥
 एवं विमंसमाणो उवस्सयं सूस्संतियं न गजं । आयरिया सुजरं हिमिक्कण समुवागया वसाहिं ॥ १५ ॥
 अंतं पंतमसित्ता सुत्थावत्था कुणंति सज्जायं । गोयरचरियपन्निकमवेत्ताए गुरुहिं सो जणिजं ॥ १६ ॥

आखोइसु अखतण असण मुझेहिं न्हेव सममहयं । छाहिंनिळ किमाखोपमि गुरुहिं समुल्लवियं ॥ १७ ॥
 मुमप घाईपिनो घुणो तो सो कवेइ दुस्सीसो । सुहुमाई परतिदाई पिअसि नो अप्पखिआई ॥ १८ ॥
 इफं पि नरिअ खोयस्स खोयणो जेण नियइ नियदोसे । परदोसपिअणे पुण खोयणखळाई जार्यति ॥ १९ ॥
 एअं यीमसतो गछं कुनीरसियं कुसीसो सो । इत्यंतरे सुरीए गुरुपयपछमेअनमरीए ॥ २० ॥
 तदसअाये मुखिचं रुआए तत्स सिरकयणहेचं । संजाय अअरचे वेअणियमंधयारअरं ॥ २१ ॥
 मेहुअई पसरिया तफालं मारुछं खरो जाळं । ककरेणुआखणपरायणो तत्स सीसुधरिं ॥ २२ ॥
 जीचं पाइइइ गुं पयरत्तंनेहिं आहणिअंतो । एहि इहं आयरिया सणंति नो वअ करुणाए ॥ २३ ॥
 यअरइ नाइमीतिं पेअामि पव्हं मंधयारअरे । तो तेहिं करंगुखिया आमुसित्ठणं समुअविया ॥ २४ ॥
 दीधकखियप तो सा सहसा पळाखिअमिह समाढसा । अळोळं संजाळं तो दुस्सेहो विमसेइ ॥ २५ ॥
 एस अयस्सयमअे सुगुत्तयं दीधयपि रकेइ । तत्तो अमरी रुआ तं दुअ तअिअं खग्गा ॥ २६ ॥
 निम्मअाय अअअिर अविणीय निकिअ पिअ पाधिअ । गुरुनिहाणि पखोइसि न हु अळसि नियगुरुहिं तो ॥ २७ ॥
 अअ ममाहिं तो तं अविणीयसणफलं खु पाधिहिंसि । इय युअं निअरदंअण सो तान्ति सीसे ॥ २८ ॥
 तो सो जयजीयमाणो निवन्तिय चवणोसु सूरियायाणं । अळो अळो खामेइ नवरि नामेइ नियसीसं ॥ २९ ॥
 मिअामि पुअनं वेइ खेइ तस्सेय सरणमअंत । न पुणो एयं काह पदिवअइ सुगुरुपयअसिं ॥ ३० ॥

सूरीहिं धीरविभं मा चायसु सीस निघ्नं होसु । उवसंता वि सुरी सा सासणरकं कुणेमाणी ॥ ३२ ॥
 नवचागेहिं खेतं काळं विहरंति आयरिपया । निम्मम निरहंकारा संसारासारयाचजरा ॥ ३३ ॥
 जाळं सगइचायणेमेसिं सीसो वि सगुणगाही । अमरीगिराइ बुजो आलोइत्ता सुहं पत्तो ॥ ३४ ॥

अथ तृतीयगाथाया वित्तीयपदं व्याक्रियते—“कम्मं करिज्जान कया वि रुहं” पूर्वस्मिन् पदे परल्लिप्पकाशानं निषिद्धं, तदपि सङ्गतं तदैव यदि रौजं घोरं कर्म न क्रियते, अतः प्रोच्यते—कर्म कुर्वीत न कदापि रौजं, धर्मी जनः कदाचिजौघं जीपणं कार्यं न कुर्यादित्यर्थः । यस्मिन् दत्ताशर्मणि कर्मणि निर्मिते दुरन्तदुरितशतोप (निपातः स्यात् एतादृशं कर्म कट्याणेषुना प्राणिना न कार्यम् । अत्रार्थे लज्जितकुमारकथा, सा चैवं—पञ्चमगणचृज्जाम्बूस्वामिनं प्रति वक्ति—

वाणिज्यग्रामनाम नगरं, तस्योत्तरपौरस्यदिग्गमे दूतिपलाशनामोद्यानं । तत्र च सुधर्माजिधयश्चैत्यमासीत् । तत्र नगरे मित्राजिधानो राजा । तस्य महिषी श्रीरित्यजिधयाऽज्जवत् । तत्रैव नगरे कामध्वजा नाम वेश्या गणिकासहस्रस्याऽज्जवत् । तदा तत्र श्रीमन्महावीरस्वामी चरमतीर्थार्थिधिपतिः समवसृतः । तस्य सुजज्ञा चार्थाऽज्जत् । तयोरुल्लिखितनामा पुत्रो-

१ इत आरभ्य १८ पत्रस्य २५ पंक्तिभ्यभ्यवतीत्येतदवसानः सर्वः पाठः मूलप्रतौ पत्रद्वयाभावात् कृतेऽपि गवेपणे प्रत्यन्तरलाभाभावाच्च स्थानाश्रयार्थं विपाकसूत्रतः साररूपेण विद्वन्मुनिना लेखयित्वा सुद्रापितः ।

कराजवत् सयैभ्रमस्तत्र समागात् । जगयता सराजपर्वदि जीवाजीयादिदेयोपादेयोयविवेचनरूपो भर्मोपदेशः प्रवदे । ततः
पर्वदः स्वस्थाने गमनं । इतश्च महावीरजगवतः प्रथमगणधर इन्द्रभ्रतिनामा जगवदाज्ञापूर्वं गोचरचर्याधिमुञ्चनीचकुडा-
न्यटन् राजमार्गे समागतः । स च तत्रैक पुरुष सस्रज्जमिताभ्यक्रियमथगतमपश्यत् । तं च पुरुषं बीजत्सनेपथ्यं स्वशरी-
रादेय श्रोतवानि सूक्ष्मांसखण्डानि राजपुरुषैः स्वाधमानं ताडयमानं “नो एष्वस्य कोऽपि राज्ञा राजपुत्रादिवोऽपरा-
ध्यति, किं तु तस्य कर्माण्येषापरार्थ्यन्ति” इत्युद्योप्यमासं च दृष्ट्वमचिन्तयत्—“अहो अयं पुरुषोऽत्रैव नारकतुह्यां
वेदनां वेदयते” । ततो विचत्वारिंशदोपमुकैपसीयाहारं दृष्ट्वा नगराभिर्गत्य जगवतः सकाशमागत्य दर्शयित्वा च
तमाहारं घन्दनमस्कारपूर्वं नगरयस्मदृष्टपुरुषचरितं पप्रच्छ—“जगयन् स पुरुषः पूर्वजन्ते किंरूप आसीत् ? किं वैतादृशं
कर्मनिन कुत्रोपचितं ? येनैतादृशीमप्रतिमा येदनामभ्यानुजवभ्रस्ति ?” । जगयताह—हे गौतम अत्रैव जन्मूचीपे जगतस्य
इक्षितागपुरं नाम्ना नगरमजयत् । तत्र सुनन्दनामा नृपोऽभूत् । तस्यैव पुरस्य मध्यजाने गोमरुप आसीत् । तत्र च
सनाथानाथा यद्वबो गोवर्षीयर्वमक्षिपीधृपजादयः पशवः प्रचुरतृणजलसंतुष्टा निर्जयाश्च सन्तस्तिष्ठन्ति । इतश्च तत्र पुरे
ज्जीमनामाऽनेकजीयोपज्ञायको मनुष्योऽभूत्, तस्य चोत्पत्तानाम्नी जार्यो, सा च कदाचिदापशसत्वाऽऽसीत् । त्रिषु मासेषु
व्यतीतेषु तस्या अयमेतादृशो बोद्धव्यः प्रादुर्भूतो गर्जप्रजावात्—“ता मातरो धन्या याः सनाथानाथगवादिस्तनाथवय-
यान् पक्वान् वसितान् चृष्टान् शुष्कान् खण्डसंस्कृतांश्च जलयन्त्यः सुरादिकं च पिबन्त्यः स्वदोषद व्यपनयन्ति, अह-
मपि तमपनयामि” इत्यचिन्तयत् । परमनपनीयमानेऽस्मिन् सा दुर्बलनिस्त्रेजस्त्वादिविशिष्टाऽभूत् । ता च तथाविधां

दृष्टोदासीनामेकान्ते तत्पतिस्तामपृच्छत्—“किं त्वमुपहतसङ्कट्येव चिन्तयसि ?” । एवं पृष्टे च तथा पूर्वसूचितो दोहदोदन्तः स्वपतये प्रोक्तः । तं च श्रुत्वा स तां समाश्वासितवान् । अथ मध्यरात्रसमये सन्नद्धः सप्रहरणश्च स स्वगृहान्निर्गत्य नगरमध्येन नृत्या पूर्वोक्ते गोमण्य आयातः । तत्रत्यगवादित्सनाद्यवयवाँश्चिन्त्वा गृहीत्वा च स्वगृहमागत्य ताँस्तस्यै दत्तवान् । सा च दोहदं तैर्व्यपनीतवती । नवसु मासेषु समधिकेषु व्यतीतेषु सा दारकं प्रसूतवती । तस्य च विस्वरादिस्वरूपं रुदितं श्रुत्वा बहवो गवादयो चीता छिन्नाश्च पलायिताः । एतदनुसारेण तस्य दारकस्य गोत्रास इति मातापितृभ्यां नाम स्थापितं । सुनन्देन तत्पित्रा स कुलनायकत्वे निवेशितः । स चाधार्मिकः पापरतिश्च समजनि । स च सदाऽर्धरात्रे स्वसङ्गनो निर्गत्य पूर्वोक्तमण्ये गत्वा गवाद्यवयवान्निवृत्त्य गृहमागत्य तानास्वादयन् विचरति । पञ्चवर्षशतानि घोरपापघाराऽतिघनं कर्मोपचित्य शर्करेति द्वितीयनरकपृथिव्यां त्रिसागरोपमामुनोर्नारकोऽजनि । इतश्च पूर्वोक्तविजयमित्रसार्थपतिचार्या सुजज्ञा मृतापत्यकाऽऽसीत्, तत्कुटुम्बो च स गोत्रासजीवोऽवातरत्, जाते च तस्योज्जित इति नाम दत्तं मातापितृभ्यां, प्रथमं जातमात्रेऽवकरके त्यक्त्वा पुनरात्तत्वात् । स च पञ्चधात्रीपरिपालितो वर्धते । अन्यदा तत्पिता विजयमित्रसार्थवाहो गणिमादि चतुर्विधं ज्ञाप्यं गृहीत्वा पोतेन ज्वणसमुद्भेऽगच्छत् । पोते जग्ने विजयमित्रोऽशरणो मृतः । नृत्याश्च सर्वे स्वाधीनं ज्वयं गृहीत्वा गताः । तां च प्रवृत्तिं श्रुत्वा सुजज्ञाऽमूर्णीत् । ततः स्वस्थीभूय स्वपतिमृतकार्यमकार्षीत् । सुजज्ञाऽपि यदा शोचन्ती मृता तदा राजपुरुषा आगत्य तं दारकं बहिः क्षिप्त्वा तद्गृहमन्यस्मै दत्तवन्तः । स च दारको दुःस्थतया सर्वत्र परित्रमन् वर्धते, परिपाठ्या द्यूतादिव्यसनी जातः । अन्यदा स कामध्वजगणिकया संप्रदायः ।

श्रीदेव्या सह योनिशूलत्वेन यदाऽन्यदा राजा मित्रो जोगान् जोष्टुमसमर्थस्तदा गणिकागृहादुक्तिं निष्कासितवान्, स्वयं च
 ताम् शुङ्गे । छगित्वकस्तु तस्यामत्यासक्तदेकाग्रार्थवसायस्तस्याः प्राप्तयेऽयकाशमाकाङ्क्षति । कदाचिवयसरं खण्ड्या गणि-
 कागृहं ग्रथिष्टः । यायत्राणिकयोदारान् जोगान् शुङ्गे तावच्च मित्रराजः सर्वोत्तमद्वारविच्यपितः समागतः । तत्र योजितदा-
 रकं सया रममाणं दृष्ट्वाऽसिद्धपितः । ततश्च तेन स नियज्य तारुयित्या च व्यभज्यत यव्यक्षाक्षः । गौतम आह—
 ‘हे जगवन् स छगित्वः पञ्चविंशसिधर्पायुः पूर्णं प्रपाड्यायैव त्रिजगायशेषे दिवसे शूलारोपितः सन्मृत्या कुत्र गमि-
 व्यति ?’ जगवानाह—“हे गौतम स छगित्वक इवभ्युतो रसप्रप्रेति प्रथमनरकपृथिव्यां नारकत्वेनोत्पत्स्यते । ततश्चा-
 नन्तरमुच्चोऽद्रीय जम्बूद्वीपे जारते वर्षे धृताढ्यपादमूले कपिकुले धानरत्येनोत्पत्स्यते । तत्राप्यतिमूर्धितस्तरश्चजोगेणु
 जातान् पादकपीन् मारयन् तत्प्रत्ययं प्रज्जलकर्मोपाज्यं काष्ठं कृत्वा पतञ्जाम्बूद्वीपस्य जारतवर्षे इन्द्रपुरे नगरे वेश्याकुले
 पुत्रत्वेनोत्पत्स्यते । तं जातमात्रं मातापितरौ यद्वित्तक कृत्वा नपुंसककर्मणि शिष्टयिष्येते, नाम च तस्य प्रियसेन इति
 करिष्यतः । ततश्च स यौवनं प्राप्नोऽनेकचूर्णवशीकरणविचित्रवशीकृत्य राजेश्वरादित्रिजोगान् जोष्यते । एकविंशत्यधि-
 कशतवर्षायुः परिपाड्य सुयदुपापकर्म च संक्षित्य रसप्रजाया नारकत्वेनोत्पत्स्यते । अपरिमितकालं यावत्सदनन्तरं संसारे
 परिभ्रम्य एतज्जम्बूद्वीपे जारतवर्षस्य घम्मापुर्यां महिषत्वेन जगिष्यति । तत्र विनाशितः सन् तस्यामेव नगर्यां श्रेष्ठिकुले
 पुत्रत्वेनोत्पत्स्यते । यौवने तत्कारुण्यधिराणामन्तिके वोधिं खण्ड्या सौधर्मे संजातः सन् ततश्च युत्वा यावद्वयान्तं करिष्यति ।

॥ इति घोरकर्मणि छगित्वदारकहृदयान्तः ॥

इहं निशम्योक्तिदारकस्य, घोरे कृते कर्मणि दुःखजातम् ।
जिह्वेन्द्रियादर्शवचोगतोऽमी, सन्तो विरज्यन्त्वतिदुःखदायिनः ॥ १ ॥

एतत्परिज्ञाय चो आत्मन् रसनेन्द्रियविषयलाभ्यतो विरम । सर्वेषामिन्द्रियाणां जिह्वेन्द्रियमेव प्रबलं, यदुक्तं—
एतत्परिज्ञाय चो आत्मन् रसनेन्द्रियविषयलाभ्यतो विरम । तैर्नैव जव्यलोको, लज्जतां बोधिं शिवान्युदयाम् ॥ २ ॥

अपि तन्निमित्तकमेव सप्तमीं नरकपृथ्वीं गत्वाऽपरिमितकालं यावदनेकशतसहस्रशरीरमानसदुःखज्जो जवन्ति । यदाह
परमर्षिः—“आहारनिमित्तेणं मद्वा गहंति सत्तमिं पुढविं । सच्चित्तो आहारो न खमो मणसाऽवि पत्थेले ॥ १ ॥” मत्स्या
नावृत्तौ संजातायां शेयाण्यपीन्द्रियाणि विकारव्याप्तानि जवन्ति । विकारवेगे च सति ध्रुवमेवाध्यवसायविपरिणामो जा-
यते । तस्मिँश्च सति निचितघनकर्मसंतत्युपार्जनपाराऽवश्यमेवानन्तकालं यावच्छ्रुतकेवलिनोऽपि संसारे स्थितिः । यदुक्तं—
“जइ चउदसपुबधरो वसइ निगोएसुऽणंतयं कालं । निहापमायवसले ता होहिसि कहं तुमं जीव ? १ ॥” घोरकर्म-
वर्जनमपि दुःखसत्त्वैर्वरासंपादनेन तच्चित्तचिन्ताकरणपारा तदुपरि मैत्रीजावसरक्षणैव जवति (णयित्तां) इत्यतो हेतो-
रुक्तमेवोक्तं—“मित्तेण तुहं च गणिजा खुदं जेणं जविजा तुह जीव जइ” इति तृतीयगाथायाः प्रान्तपदपत्रं विचार्यते ।

१ असाक्षरत्रयस्य सम्बन्धो न कल्पनापथमवतरित इति तदवस्थमेव स्थापितम्.

ष पुनः मित्रेण सुहृदा तुष्ट्यं समानं गणयेत् मन्येत कुर्वं द्रुष्टमपि अत्यन्तापकारिणमपि परमोपकारिणमिव गणयेथाः ।
न हि द्रुष्टेप्यनिष्ट कुर्याः । येन साम्यायस्यासम्बन्धेन हे जीव तव प्रबं मोक्षवाप्तिद्वन्द्वेण स्यादिति तात्पर्यार्थः ॥

अत्रार्थे कीर्त्तिचिन्तनसमरयिजयप्राप्तोः सन्धिवन्धेन कथा प्रतन्यते—

इह नरद्वलित्ति अष्टाष्ट पसिद्ध, धंषा इय नयरी घणसमिद्ध । जिहिं घम्मकन्ति अणु अरियसुद्ध, परवपहरणि पंगुप सुद्ध ॥ १ ॥
सुपर्यन्तंन जिहहरसिरेसु, न शु वीसइ पुण नायरनरेसु । जिहिं तियखोइ सुहरइ करेसु, अइमविणपंक गिम्हर सरेसु ॥ २ ॥
तरयत्थि नराहिय किस्सिचंद, जसु जसिहिं विणिज्जिय जमइ बंद । न शु पावइ कत्थ वि जाव ठाण, ता अनरुइ सेवइ सुप्रठाण ॥ ३ ॥
जुयराय समरयिजयाप्तिहाण, छहु तस सवोयर दोसठाण । परिपाखइ दोसि वि नियरक्का, मस्यंनिय साहइ सयदकका ॥ ४ ॥
जिणि जगठगसूरप्पयाय, विखिवारियसयरिठप्पजाव । जयकतकंतिविह्वलिकराख, करवाख करंतठ करि विसाख ॥ ५ ॥
गज्जियरीयि तज्जाइ किरि छुरंत कुक्काखमहारिछयखमहंत । गयणगजयणि निम्मियनियास, पूरंतठ तिबुयणखोयआस ॥ ६ ॥
कसिण्णजपन्नद्धचन्ननगरयंद, अइ पाठसकाखमदानरिंद । साखूरमोरगणवंधिदिंद, जयजयरवपसअमंदनंद ॥ ७ ॥
इरथंतरि कोठरुद्धरसाख, आरुठ गयकिहिं अमिपाख । छल्लखिरबहुसकखोसमाख, पिरकइ नइपूर महाविसाख ॥ ८ ॥
उत्तरिय अम्मियल्लइ छुरंत, तिहिं आगय नियपरिवारजुत्त । आरुहिय नाधि पधिसइ खणेण, नइयरमज्जि कोठगरसेण ॥ ९ ॥
जदकेलि करइ जा परियेण, सह च्छइ ता छवरिं घणेण । बुद्धेण पवड्ढित नइपवाह, अइतिपवेनि पवइइ अगाह ॥ १० ॥
उम्मग्गि जंति अइ धेनियात्त, जइ उक्कन नरवइवेनियात्त । न शु कल्लधार धावार कोइ, विप्फुरइ खोइ हलवोख होइ ॥ ११ ॥

जलपूरिहिं धिक्कइ हा नरिंद, पुक्करइ तत्थ इय लोयविंद । धावह धावह जो सुहरु इत्थ, कहुइ नरवइ जगि सो समत्था ॥ १३ ॥
जिहिं दीसइ दीहतमादसाज, निंवजंजुतरुवर विसाल । अह दीहतमादामचीयरुक्कि, तरणी विलग कह कह वि रुक्कि ॥ १३ ॥
उत्तरिय अमिवासव जवेण, संजुत्तल कइवइपरियरेण । वीसमइ इक्खण तिहिं नरेस, नियनयणिहिं पिडइ वणपएस ॥ १४ ॥
आसखअरख अगखवघ, हरिहरिणजूह जडलइं सिग्घ । चमरुव चमिर तिहिं चूमिनाह, आणइ जवेय महा अगाह ॥ १५ ॥
मणिरुपकणयटकय अपार, तारय जिम जिगमिग करइं तार । कूलंकससलिलुक्कणिय ताव, निहिं पिरुइ रयणुजालसहावा ॥ १६ ॥
तं पिक्किय नियमंदिशिहिं पत्त, निवकित्तिचंडु परिवारजुत्त । अह चिंतइ सरलसहाव राय, वंचिजइ अवसरि नेव जाय ॥ १७ ॥

॥ घात ॥ दंसइ ते नरवर नियय सहोयर समरविजय आणे वि लहु ।
अइकुम्हिलसहाविण चिंतइ तरकण सो पाविठ सुदुठ वहु ॥ १८ ॥

॥ जास ॥ रयणलोहेण निहणेमि नाणु जायरं, जीववहअलियघणपावजरकायरं ।
रक्कमवि लेमि गयतुरयसयसज्जियं, गुरुअजुयदंरुसारेण जं अज्जियं ॥ १ ए ॥
कस्स माया पिया जाय अत्तिज्जाया, कस्स मिता य जयाणी य वरपुत्तया ।
जस्स धण तस्स धण सयणसंवंधिणो, पिम्ममावहइ सवो वि नाणु परियाणो ॥ २० ॥

१ अतिमायाविना.

अहह किं जायमेयं महाशय्ययं, एन पुक्करइ तिरिं सयलजणसत्थयं ॥ २१ ॥

कहमिमेसअण्णोण मारिअए, मिअह सणे वि सडु जेण धारिअए ।

कहमिमस्सेरिसी कुमइ संपन्नया, सह पलोयंतु नयणेहि जणसपयया ॥ २२ ॥

एन जंपंतलोएण खगण्णदाराठ छपरिं चूवई सबहा ।

वक्करइ रोसरित्तो मदीवासवो, धरिय वाइइ तं रइयनयरुसवो ॥ २३ ॥

किं तए जाय किअइ अण्णायारया, दिस्सए किं न संसारनिस्सारया ।

तुगुज जइ कम्ममेएण रत्ताइथा, ता तुमं गिएइ अल्लमित्थ खरकम्मण्णा ॥ २४ ॥

जेण खल्लिअए इय अण्णमगुअए, तं कुडीणेहिं कइया धि न करिअए ।

अपिअ एवमधि तस्स नो जवसमो, पडुवुसासमाधस पायडुमो ॥ २५ ॥

इत्थजुयसम्मि यिओंमिठ्ठणं गठं, जह य उत्तुणिय आणाल्लसंजं गठं ।

वुग्गई कह य धम्मोषएसाइयं, जस्स मणमज्जि पायंधयारुअयं ॥ २६ ॥

॥ जास ॥ दुअरिय धियाणिय वित्तिरिं आणिय पावखाणि ज्ञाठयतण्णं ।

संवेगिहिं रंजिय कम्म अगंजिय, अण्णिर मुण्णइ धण अण्णण्णं ॥ २७ ॥

सुयणो वि बु दुआणं चवइ दोइ, धण्णकारणि मित्त अमिस होइ । निरिणा पक्खत्तमिमेण मज्ज, धीमंसिय इय गय नयरमज्ज ॥ २८ ॥

अह समरविजय नश्वति नमंत, न हु पिरकइ रयाणुचय महंत । पुरजं विहु संहिय कूरकम्म, कह पावइ कड वि सुक रम्मण
 गिण्हितु गर्ल नणु चूमिनाह, इय नियमणि धरिय सुदुसकदाह । पुरनयरगाम चोरी करंत, सो वटइ परधणकण हरंत ॥ ३० ॥
 नियजायदेस लुइइ निसंक, जण बंधइ रंधइ सब वंक । अह अन्नदिवसि निगहिय सोय, सामंतिहिं तकर जिम ससो या ॥ ३१ ॥
 निवअग्गइ आणिय तेहिं एस, सामिय इणि लुंठिय सयल देस । जं रुच्चइ तं कीरल इमस्स, इय जंप्पिय तेहिं नरवरस्स ॥ ३२ ॥
 तसु बुत्त लेसु मह रयणरज्ज, अप्पावइ बहुधणरयणदाण । सो निब्बइ अइसइउच्चित्त, नरवइ पुणि हियइ दयापवित्त ॥ ३३ ॥
 उद्दालिय सुयवलि जो गहेमि, कयकिच्च सच्च अप्पलं गणेमि । सो जाणइं नरवइ दिन्न केम, लिज्जइ हीलिज्जइ अप्प एम ॥ ३४ ॥
 जण तब जाणइं एरिस जवन्न, सिरिकित्तचंदनराय धन्न । जो पादिय सज्जणगुण अपार, लहु जायह किय जीवोवयार ॥ ३५ ॥
 किहिं निद्धर किहिं सायर गभीर, किहिं कायर किहिं पुण धीर वीर ।
 किहिं गयवर किहिं गइहल सोय, इय अंतर तिहिं वागरइ लोय ॥ ३६ ॥

सुयचजारज्जमुड्डा अबुड्ड, वज्जंतल सुरसरिसल्लसल्ल । संवेगरंग अंगीकरेइ, उव्विगचित्त निव धरि वसेइ ॥ ३७ ॥
 अह सुगुरु तब चलनाणुत्त, पणसमिइ तीनिगुत्तीहिं गुत्त । आयरिय पवोहसुनामधिज्ज, पुरि समवसरिय चारित्तसज्ज ॥ ३८ ॥
 हरसियमण तसु आगमणि राय, जाएविणु नत्तिहिं नमइ पाय । सुगुरुवएस कज्जिहिं धरेइ, वय वारसेव अंगीकरेइ ॥ ३९ ॥
 अह पुड्डइ नियबंधवचरित्त, कहमेस सामि बहुदोसजुत्त । लक्षवइ गुरु वि हु महुवरवाणि, पुहवीसर निसुणइ इक्कजाणि ॥ ४० ॥
 ॥ ४१ ॥

मंगलपद विजड महाविदेहि, सोगंध नयरि गुणरासि नेहि । सिद्धि मयणसिद्धिजन्म जाय, सागरकुरंग इय दोलि जाय ॥ ४२ ॥
 कीर्तति दोदि ते शिविद्वन्नि, कीर्ताहि पुरतारि मनह रनि । कइया वि बु पिकइ दुलि घाव, इग वाखिय रुधिदि अइसाख ॥ ४३ ॥
 के मुग्गे इय ते पुछिया य, ता एग जणइ ताणै सया य । इह अछइ मोहमहानरिद, असु आण धइह सिरिइवचं ॥ ४४ ॥
 अरिक्किखकेसरियुल तास, नैयण द्रुयणंतरि सपयास । पिठजस रागकेसरी य नाम, तस्सुय हउं सागर मणजिराम ॥ ४५ ॥
 मह पुण एस पुण विषयवंत, परिगइनिखास जनि विजयवंत । वेसानरघूया कूरय चिसि, नामिहिं जनि पसा पयन्ससि ॥ ४६ ॥
 इय निसुणिय तटारियप्यंच, हरिसुक्कसंतरोमंचण । अशुभमित्तजारं पयल, जीविय पुण इक सरीर जिन ॥ ४७ ॥
 सायर सायरकुमरोहिं सत्थि, न बु कूरयाइ मिचीय अहि । तसु जाय कुरंग सरंगविच, सह कूरयाइ सविसेसर ॥ ४८ ॥
 अह ते वि तारतारुषपच, अइविदक्य सोहगलुस । परिय नियसुहज्जपरियरेष, विहवकाणसक्कीकयमणेष ॥ ४९ ॥
 परदेसगमण पुछंति माइ, पिठ यारइ ते वि बु अइविसाइ । तह पि बु पछिय देसंतरम्मि, ते दो य जाय इउंतरम्मि ॥ ५० ॥
 ते अइविहं छुटिय अनयिमज्जि, घणवरुणगिरिसाययअसज्जि । संगोविययेयधया पयल, ते धवलपुरिदि पट्टणि अपुल ॥ ५१ ॥
 तिहिं इट्ट एग मंनिय अलंन, धयसाय कुसंति महापयंक । यिठयंति तह दीणार छुनि, सहसाइ गरुयकडिहिं पयल ॥ ५२ ॥
 अह वहुइ तणहा ताण चिसि, अइखावस चूआ धपुयधिसि । कप्पासतिखह किय जन्साख, सिद्धिं धहुविह अक्रिय पायजाख ॥ ५३ ॥
 ठमूण लिचकरसण करंति, तसजीवसदिय सिख पीन्यंति । मधुगुडियधाइसकूमभाइ, वाणिजि पयहुइं ते पमाइ ॥ ५४ ॥

तह करहसगरुपुण्यह सब, धणमोहलोहमहरिहि घब । देसंतरि पेसइ बहुय सब, न गणइ ते पावह जर अणत्थ ॥ ५५ ॥
 धणकजि रजअहिगार दिति, करबुद्धि अहिय दाणिहिं करंति । बंधति हेरुहयतणीय गेहि, अहनि स ते मुद्धिय अप्पदेहि ॥ ५६ ॥
 लग्गेवि कन्नि जंपिय कुरंगि, तो कूरयाइ मनि धरिय रंगि । नणु हणसु मित्तमिममपणिक, धणजागहरं जइ सोरि कज्ज ॥ ५७ ॥
 जसु धण तसु सयण अणेग हुंति, अणहुंतवि धणबंधव मित्तंति । धणवंतह आवास विठवंति, लीलाइ मणोरहसय फलंति ॥ ५८ ॥
 नियहन्निहिं कुण नणु दविणजाय, तद्यण हूय ताणुमण सहाय । निचं पि कहिय पावोवएस, कस चित्तिहिं न वसइ जण अवस्स ॥ ५९ ॥
 तो पानिय सायर सायरम्मि, तो तेण जलुम्मीपूरियम्मि । सो खप्पदेह जलयरसएहिं, संपत्त नरय असुहोदएहिं ॥ ६० ॥
 मयकिच्च तेण निम्मिय असेस, मणि हरसिय तवसणम्मि एस । जा जाइ किं पि जलमग्गि जाय, फुट्टइ वाहण तक्कणि सपाव ६१ ॥
 नीरंतरि बुबुज सयललोय, डुय खंरु खंरु खणमज्जि पोय । गय सयलवडवकर जलम्मि, जीवियसंसय सो पन्निय तम्मि ॥ ६२ ॥
 अह तुरियदिवसि पडिय लहेवि, उत्तिन्न सो य कठिहिं करेवि । संपत्तण कम्मवि पट्टणम्मि, वाणिज्ज करइ सो पुणवि तम्मि ६३ ॥
 धण अज्जिय जुंजिसु विजलजोय, चित्तु एणिएरि सप्पमोय । वणगहणि जमिर अह जमर जेम, सो जक्रिय सीहिण एम तेम ६४ ॥
 मरिजण पत्त धूमप्पजाइ, जिहिं डुक्कलक अस्संखयाइ । जव जमिय तज्ज अंजणगिरम्मि, केसरिक्सोर डुय कंदरम्मि ॥ ६५ ॥
 इकवाणकज्ज दो वि डु जिमंति, नरयम्मि चळइ मरिय जंति । जयट्ठिय जगजुयंग हूय, निहिकज्जं कुअइं सुप्पचूय ॥ ६६ ॥
 ॥ घात ॥ पाविय पंचत्तण रोरुवसग्गिण मज्जेता पत्ता नरय । धूमप्पहनामिहिं डुक्कह गामिहिं तत्तो जव जमइ बहुय ॥ ६७ ॥

उययस अहो वषियस्स जळ्ळ, ते भिच्छ द्रुल्लि कम्मिहिं अणल्ल । निदणम्मि गए नाहम्मि ते य, कखहं कुण्णंति धरथल्ल कप य ॥ ६९ ॥
 पुम्मिपु ठच्छुद्धी य पत्त, आजीविय धहु पावप्पसत्त । अह जमिय जयंतर च्चरिजेय, निवइस्स जाय नवण दुवे य ॥ ७० ॥
 पियमरसिहिं रल्लि अईव सुळ्ळ, अल्लस करिय समरं विमुळ्ळ । उप्पल तलं पुण समतमाह, पवस ससिय दुइसंगमाइ ॥ ७१ ॥
 धणल्लुच्च मुच्चमोइयमणेहिं, बहुवेयल्ल पाविय तल तेहिं । न शु कस्सइ विळ्ळ न सव्व पिळ्ळ, यण अळ्ळिय अप्पा द्रुल्लिय किळ्ळा ॥ ७२ ॥
 अल्लणकूठ काळल्ल सुळ्ळ, सो सागरजीय वुत्थलं गरिठ । तुममवणिनाइ इयरो य तुण्ण, उयवस जाय लहु सयल्लवज्ज ॥ ७३ ॥
 इत्तो य अवर लं तस्सकय, विस्सायपुण सो तुण्ण सव । उवसग करिस्सइ तुइ अल्लल्ल, चरसम्मि तियस्स महाअल्लल्ल ॥ ७४ ॥
 सो कूरयाइ सइ करिय सित्ति, तस आवर जीव यहे यि सत्ति । दुस्सइइहरासि विसल्ल वाळ, जमिही जय च्चरि अणंतकाळ ॥ ७५ ॥
 इय सुणिय धयल्ल सुगुरुहिं बुत्त, वेरगरेग नियमा पवत्त । निय प्रायणिळ्ळ हरिकुमारि रळ्ळ, संकामिय निव गिएइइ पवत्त ॥ ७६ ॥
 दुस्सइतयसोसियनियसरीर, मेरु व सुधिर अइधीरवीर । सुमुल्लियसिज्जंतरइस्सतत्त, उल्लुयविहार शिसिमाय पत्त ॥ ७७ ॥
 कस्स यि पुरस्स बाहिरपपत्ति, तिय काळसगि अइ गुरुनिदेसि । अल्लइ आ लहु पलंयवाह, समरेल्ल दिठ ता गुणसणाह ॥ ७८ ॥
 समरिय नियमणि घेराणुबंध, लग्गेण यि लंमिय तेण वंध । सुइकाणगयस्स जइस्स तत्त, करुणा कइ चिसिहिं तारिस्सस्स ॥ ७९ ॥
 अइइस्सइवेयण ससिय तेण, जूंमंरुत्ति तत्तकणि निवमिण्ण । चित्तइ रे जीव परव(ष)सेण, तइ दिठ पुच्छइ कंप्पिरेण ॥ ८० ॥
 नरतिरियनरयत्तवि जमिर जीव, किं किं न सइइ दुस्सइ इइ अईय । अल्लाल्लवसंगय अविरेत्तं य, कम्मच्छुट्टरिच्चमारिणं य ॥ ८१ ॥
 मा धीर विसाय करेसु चित्ति, आयरसु ल्लमागुण अतणु कप्पि । उल्लरिय जल्लहि नणु गोपयम्मि, को बुद्ध पंनिय सुइतरम्मि ८२

वक्त्रेसु जीव हिंसप्यर्जस, सत्तूण उवरि करि तोस पोस । परिहरसु सयल तं दोसमोस, अइदुअर मम करि मणिहिं सोस ॥ ८३ ॥
 अक्कूजाव चित्तिहि धरेसु, मायानियाणसछुअरेसु । समजाव सवसत्तेसु धारि, समरस्स विसेसिहिं गुण वधारि ॥ ८४ ॥
 इणिएरि आणुसासइ अप्पि अप्प, तिणिएरि दूरिहिं लज्जिय जववियप्प । ठावंतल सुहजाणम्मि चित्त, तस्सणि दसपाणिहिं सो विमुत्त
 सहसारदेवलोयम्मि पत्त, तल्ल छिय सुह जुंजइ समत्त । तत्तो चवित्तु लहिही विदेहि, सिवसुह उप्पज्जिय इप्पज्जेहि ॥ ८६ ॥
 जह तेण दुल्लहुवंधवो वि, बहुकूक्कवप्परिपूरिं वि । मित्तोवम गणिय न दुल्लजाव, तसु उप्परि आणिय सुहसहाव ॥ ८७ ॥

॥ घात ॥ अन्नेहि वि तह किर निम्मिय मण थिर धारिय जिणवर धम्म धुर ।

कायद्या मित्ती सुकय पवित्ती सबोवरि जग सुक्खकर ॥ ८८ ॥

॥ इति छुद्धेऽपि मैत्रीजावप्रतिपत्तौ समरविजयकीर्त्तिचन्द्रसंधिः ॥

अथ धर्मार्थिनां साधूनां श्राद्धानामपि च दीर्घदर्शित्वमेव श्रेयस्करं । अनागते व्याधौ यद्यात्महितं साध्यते तदा
 साधीयः । पयःपूरप्रसरेऽतिदुर्धरे जाते पादिवन्धनं अवन्धनप्रायमेव तथा समागतेऽप्यमेयामये ज्ञाते सति यदि श्रेयः
 समाचर्यते तथापि साधु । तदुपर्युपदेशमाह । प्राक्तनकाव्यप्रान्तपदे ऋजस्य प्राप्तिर्जीवस्य प्रोक्ता, साध्येवं क्रियमाण
 साधीयसी, तद्यथा दीर्घदर्शित्वमेव व्यञ्जयति—

रोगेहि सोगेहि न जाव देहं, पीडिज्जाए वाहिसहस्सगेहं ।

तावुज्जाया धम्मपहे रमेह, बुहा मुहा मा दियहे गमेह ॥ ४ ॥

व्याख्या—रोगैः—यातपित्तकफश्लेष्मात्मकैः । शोकैः—पितृपुत्रप्रातृविपत्तिजनितैः । पापत् देहं—शरीरं दिश्यते विष्यते
 कर्मचिरात्माज्जेनेति तथा । पीड्यते पाद्यते । किंचित् ? “वाहिसहस्सेति” वि विशेषेण आधिमानसिकी पीना राजयक्षा-
 वयोऽव्यामयास्तेषां सहस्राणि तेषां गेहं गृहं स्थानमित्यर्थः । तावदुपमाः सन्तो धर्मपथे—धर्ममार्गे रमन्ध्व ।
 अहो बुधा इत्यामन्त्रणं, यतस्तेषामेवोपदेशायकाशः, न तु निर्मेधसा पुंसमिति हेतोः तदामन्त्रणं क्रियते प्रोच्यते च हि-
 तार्थः । यत प्रोक्तं वाचकमुख्यैः—“न जयति धर्मः श्रोतुः सर्वस्यैकान्ततो हितमवस्थात् । द्रुवतोऽनुग्रहबुद्ध्या धक्त्वुस्त्वे-
 कान्ततो जयति ॥ १ ॥” ततो हेतोर्बुधा इति प्रयोगः । मुधा वृथा सा इति निषेधार्थेऽव्ययं, विवसान् गमयज्वमि-
 त्यन्तरार्थः ॥ ४ ॥

पुनरप्यनुमेवार्थं समर्थयन्नेतत्तं पञ्चमकाव्यमाह—

जया उविषो नणु कोवि वाही, तया पण्ठा मणसो समाही ।

तीए विणा धम्ममइं वसिज्जा, चित्ते कइं दुक्खर तरिज्जा ॥ ५ ॥

व्याख्या—यदा कदाचिदुदीर्णं—उदय प्राप्तो नस्त्विति निश्चये कश्चिदपि व्याचिस्तथा । किं स्यादित्याह—प्रकर्षेण नष्टः
 प्रणष्टो मनसश्चेतसः समाधानं समाधिः सौख्यमित्यर्थः । व्याधौ समुत्पन्ने मनसः समाधानं कृत इत्यर्थः । पुच्छिज्ञेऽपि
 स्त्रीत्यनिर्देशः प्राकृतत्वात् । “तीए विषेत्यादि” तथा (तेन) विना समाधिमन्तरेण धर्ममतिर्धर्मबुद्धिर्वसेन्निवासं कुर्यात्
 चित्ते मनसि कथंकारं । अथ च दुःखञ्जर कथं केन प्रकारेण तरेज्जीवा ? न कथमपीत्यर्थः । यदा रोगोत्पत्तिः शरीरे

काचित्संपन्ना तदा चेतःसौस्थ्यं गतमेव । चेतःसौस्थ्यमन्तरेण धर्मधीर्नैव वर्धते । अथ च धर्मं विना जीवस्य सुखाभाव एव केवल इत्यन्योऽन्याश्रयेण तात्पर्यार्थः । अथ यथा वपुर्व्याधिसंचयश्रवणेऽपि श्रीसनत्कुमारचक्रिणः संवेगरङ्गः सुचङ्गः प्रादुर्बभूव तथाऽन्यैरपि प्राद्वैर्धन्यैः स्वहितमाचरणीयम् । अत्रार्थे श्रीतुर्यचक्रिणः सनत्कुमाराह्वयस्य समासत एव कथानकमुन्नाव्यते । तच्चेदं कृतिजनकृतोद्भाससानुप्रासकाव्यचञ्चलैव निरूप्यते—

श्रीवर्धमानांहियुगं प्राणम्य, सम्यक्तया तत्त्वधियाऽधिगम्य । सनत्कुमारस्य रसेन पुष्टं, चरित्रमेतत् कथयाम्यनुष्टम् ॥१॥
अस्तीह देशः कुरुजाङ्गलाख्यः, पुंसां धनोपार्जनवक्षसख्यः । विराजते तत्र च हस्तिनापुरं, महासमृद्ध्या जितदेवतापुरम् ॥२॥
संत्यक्तमोहा अपि मोहयुक्ता, विशालदोषा अपि मुक्तदोषाः । कुरूपयुक्ता अपि रूपवन्तः, पुरे च यस्मिन्निवसन्ति सन्तः ॥३॥
तत्रास्ति जूपः किल विश्वसेनः, स्फूर्जज्जयश्रीधरविश्वसेनः । स्वैरं द्वितौ यस्य यशोमरालश्चिक्रीरु कुड्यापयसीव जालः ॥४॥
तस्यास्ति कान्ता सहदेव्युदारा, रूपेण रम्भाप्रतिमा सुतारा । चञ्चच्चतुःषष्टिकलासमेता, शरत्पथःश्रेणिरिवाह्वचेताः ॥ ५ ॥
चतुर्दशस्वप्ननिदर्शसूचितः, सुतस्तदीयोऽजनि दक्षणेचितः । सनत्कुमाराजिधयाऽतिविश्रुतः, कलाकलापेन शशीव संश्रितः ६
क्रमेण तारुण्यमवाप्तवानयं, सीमन्तिनीहन्मृगवागुरामयम् । मुखं मृगाङ्गोज्ज्वलमण्डलोपमं, नेत्रद्वयं चास्य पयोरुहोत्तमम् ७
शुजावपि द्यौः परिघोपमानौ, पदौ पुनः कट्टपवत्प्रधानौ । वक्षःस्थलं न्यूढकपाटरूपं, रूपं पुनश्चित्तशुभा सरूपम् ॥ ८ ॥
सर्वाङ्गशोचागुणवर्णनायां, शक्तिर्न कस्यापि तदीयकायाम् । तेजस्तदीयं रविविम्बवतुह्यं, तीव्रं विपत्कौशिकचित्तशड्यम् ॥९॥
अमुष्य रूपस्य तुलां मुरारिर्नखः कुवेरोऽपि च नासुरारिः । न देशमात्रेण च पञ्चवाणः, प्राप्तो जयश्रीसफलप्रयाणः ॥१०॥

उल्लासतीति स्म सदैव चैत्री, राकेय घाट्यादपि तस्य मैत्री । महेन्द्रसिंहेन सम गृजेन, श्रीशूरभूषज्जनन्दनेन ॥ ११ ॥
 स यौवनेऽन्यस्तसमस्मिन्विद्यस्तेनैव साकं सुखाऽनवधः । रुद्रु यर्न चाठ वसन्तमासे, वह्निः समागात् सुपमानिवासे ॥ १२ ॥
 पादावलीघाटनयानुदारः क्रीडापरो यावदप्रकुमारः । अग्राधिकृतोऽपहृतः क्षणेन, केनापि तावन्मरुताऽभृक्षेन ॥ १३ ॥
 मुग्धो महाकर्कशाकर्करायां, जयप्रदायामटयीधरायाम् । चिन्तां दधौ चेतसि रक्षसा घा, नीलोऽहमन्नास्मि सुधाशुजा वा ॥ १४ ॥
 अग्रात्समुत्तीर्य सनत्कुमारः, सर्वत्र यत्राम सुरानुकारः । शून्यां धनीं तां निशि यूथमुक्तः, स्याद्यादृशो बाह्वभृगो वियुक्तः ॥ १५ ॥
 यथा प्रदीपे पतितः पतङ्गः, सनत्कुमारेण विमुक्तसङ्गः । ममार सत्रोऽस्तरस्तुरङ्गः, अग्नेश्च संपन्नशरीरप्रङ्गः ॥ १६ ॥
 अरण्यमध्यम्रमलप्रतर्यः, शुष्कास्यकण्ठः परिचूतदूर्यः । प्रान्तादियुग्मः पतितो जगत्यामचेतनोऽप्रीव नृडः प्रकृत्या ॥ १७ ॥
 एकेन यक्षेण धनस्येतेन, प्रसिध्य सज्जः स कुतोऽमृतेन । मूर्धोऽङ्घ्रितोऽपृष्टविदं क वारि, प्रवर्त्तते यद् अनोपकारि ॥ १८ ॥
 यक्षोऽप्ययोचत्सखिर्ल कुमार, स्यान्मानसेऽयः सुपदप्रचार । कुत्रास्ति तन्मानसमेवमुक्ते, प्रोत्पादितस्तेन स देवशक्तेः ॥ १९ ॥
 सरोयरस्य स्फुटमानसस्य, प्रान्ते विमुक्तः पयसाधृतस्य । कृत्या प्रक्षामं ववले स यक्षः, परोपकृत्युक्कतिवज्रकण्डः ॥ २० ॥
 समुद्रखलोत्तरोर्मिमाखं, समीपदेशस्थितपक्षिवाखम् । सुगन्धपाथोजचलप्रवाहं, परिस्फुरत्तावतमाखसाखम् ॥ २१ ॥
 गोडुग्धयक्षिर्मखमिष्टनीरं, ईसावलीनक्रनिपेव्यतीरम् । स मानस नाम सरो यक्षः, प्रोद्भूतनानाविधद्विधिमयीः ॥ २२ ॥
 प्रातः सरोऽन्तः संयनं विधाय, प्रासप्रमोदः कनकाजकायः । जग्राह विश्राममनोकहस्य, क्षायाधतोऽधः सहस्रोपविश्य ॥ २३ ॥

तत्रागतस्तावदथासिताख्यः, प्रोदामयक्षः कृतलोहिताक्षः । सार्धं कुमारेण दृढप्रहारः, प्राग्जन्मवैरात् समरं चकार ॥ २४ ॥
यक्षेण मुक्तानपि नागपाशान्, विनिर्मितीते स्म स सचिनाशान् । शीर्षोपरिष्टादचलं च मुक्तं, चक्रे स्वमुष्ट्या कणसाविचक्रम् ॥ २५ ॥
यक्षः कुमारेण दृढं ग्रहृत्य, जगज्जराक्षो विहितः स्वकृत्यः । आराटिमाधाय ततः प्राणष्टः, परं सुरत्वान्न मृतः स दुष्टः ॥ २६ ॥
पुण्यप्रज्ञावोण जितः स यक्षः, कृतश्च घस्ते शशिवद्विलक्षः । प्रसूनवृष्टिर्गनादिमुक्ता, देवैस्तदा मूर्ध्नि किलास्य युक्ता ॥ २७ ॥
विद्याधरस्य क्षितिविश्रुतस्य, श्रीज्ञानुवेगस्य नरेश्वरस्य । विमानमारोप्य सुरैः सञ्चायां, मुक्तो नगर्यां प्रियसङ्गमायाम् ॥ २८ ॥
शुभ्रं कुलं मूर्त्तिरहो न रुजा, शुजोजितं चरि मतिश्च भद्रा । अखण्डिताऽस्तु प्रचुता जयत्वं, वेतालिकस्तत्र पपाठ तत्त्वम् ॥ २९ ॥
श्रीज्ञानुवेगेन नराधिपेन, प्रोन्नाय तेन स्वसजास्थितेन । सन्मानितोऽयं सुधिया कुमारः, संस्थापितः सद्मनि निर्विकारः ॥ ३० ॥
प्रस्तावमालोक्य पुनर्जगाद, क्षापः कुमारं प्रति निर्विषादः । गृहेऽष्टसङ्गा मम सन्ति कन्यस्तासां वरस्त्वं न वितासि धन्यः ॥ ३१ ॥
चिह्नाद्यतो यक्षजयस्य मेऽन्त्रार्चिमालिनाम्ना मुनिनाऽक्षजेन्ना । चक्री चतुर्थो गदितस्त्वमेव, महश्यसे चामरसृष्टसेवः ॥ ३२ ॥

तुभ्यं प्रदत्ताः सुखिताः स्वकन्याः, स्युः प्रीतिदात्र्योऽपि पितुर्जनन्याः ।

प्रसद्य पाणिग्रहणं कुरु त्वं, तासां ततो देहि च मे महत्त्वम् ॥ ३३ ॥

नृपाग्रहात्तत्र कृतो विवाहस्ततः कुमारेण सुखाम्बुवाहः । विद्याधरीणां कुलसंभवानां, सद्रूपलावण्यगुणैर्नवानाम् ॥ ३४ ॥
मुनेस्तु तस्यैव गिराऽवबुधं, यक्षेण सार्धं तव यद्विरुद्धम् । मदुक्तमाकर्ण्य ज्ञानुवेगः, प्राहाथ तस्येति सुबुद्धिवेगः ॥ ३५ ॥

१ सुप्तु अकृत्यं यस्य सः-

अत्रैव कम्पलपुरे नगरे समृद्धस्य विक्रमादिमयसा नृपतिः प्रसिद्धः ।

अन्तःपुरीप्रवरपञ्चशतीविषोढा, संजातवान् विपुसराज्यनरस्य सोढा ॥ ३६ ॥

तत्रैव नाम्नाऽजनि नागदत्ता, सुसार्धबाहः श्रितचरिविभः । विष्णुश्रियाऽस्य नृतरूपवत्सा, स्त्रिया समेतः शुभ्रहंसगत्या ॥ ३७ ॥
नार्याऽन्यदा सार्धपतेर्नृपेण, दृष्टा दृशाऽसौ विगतत्रपेण । अन्तःपुरान्तः सहसा गृहीता, श्वेनेन वक्त्रे चटकेय नीता ॥ ३८ ॥
साधार्धिपः स्त्रीधिरहामिदग्धस्तदा बभूव प्रथिखो विदग्धः । विष्णुश्रिया वागुरया कुरङ्गः, क्षापः स नीतः स्ववशां सरङ्गः ॥ ३९ ॥
नृपो विमुक्तास्त्रिपुराजकार्यस्तन्नोगुह्यः समञ्जन्यनार्यः । अदाभ्यसूयावशतोऽपराजिस्तस्यै विपं चाप नृपाङ्गनाभिः ॥ ४० ॥
नृपोऽप्य तस्या सरणादिपञ्चः, सार्धेशवमून्यवधिजिह्वः । दयाति कर्तुं न तदङ्गदाहं, यथा मरुत्तुमिदमनुवाहम् ॥ ४१ ॥
दिने द्वितीये सचिवैर्विमृश्य, निर्माय हृग्वज्जनमीश्वरस्य । द्विष्टं दृष्टान्तन्मृतकं क्षरण्ये, निधानवत्कूपयस्यगण्ये ॥ ४२ ॥
नृपोऽप्यपश्यन्मृतकं विद्यर्षस्त्यक्काञ्चनानद्य मयीसयर्षः । जज्ञे यदा मंत्रिवरैस्तदानीं, चियेत मेति प्रहितो घनानीम् ॥ ४३ ॥
जनैः समं तत्र जगाम यावत्, कलेयरे तत्त ददर्श तावत् । दुर्गन्धयिस्तोदितलोक्नक्रं, मेवोवसाखोलुभ्रगृभ्रचक्रम् ॥ ४४ ॥
निर्यवृथनासृक्पिशितास्यविभ्रं, चक्षत्कुमिश्रेण्युपलब्धनिभ्रम् । विस्मयितं चक्षुपुटैर्धेयोजिनिष्कासिताहं च सुदुर्मनोजिः ॥ ४५ ॥
ईदृक् तदेव कथितं तदङ्ग, निरीक्ष्य हृष्ट्या निजया विरङ्गम् । वैराग्यमाप्तः कृतपुण्यनाशाधुर्यारसंसारधिकारपाशात् ॥ ४६ ॥
विधिन्तयामास हृदीति यस्य, कृते मया श्रीर्गमिता कुलस्य । शुद्ध यशो सुष्ठमपि स्वकीयं, तस्यापि देहस्य दशोदशीयम् ॥ ४७ ॥

धिगस्तु मां मौढ्यमवाप्तमेवं, रागादिदोषैः कृतनित्यसेवम् । धत्तूरजक्षी गणयेद्विरण्यं, किं वा न शैलादिकवस्त्वगणयम् ॥४८॥
 कुचास्यद्वगदन्तगणा नवीनैः, कुम्भेन्नुपाथोजसुमैरह्नीनैः । अवापिता मूढतयोपमानं, यस्यैतदङ्गं तमसां निदानम् ॥४९॥
 कर्पूरपारीमृगनाजिगन्धो, यो दीयतेऽङ्गस्य मलैकबन्धोः । स्यात्सोऽपि दुर्गन्धमयः समस्तः, पटो यथा स्यान्मलिनो रजस्तः ॥५०॥
 अन्तर्विमृश्येति तृणावलीवच्यक्त्वा स्वरज्यं स्वपताकिनीवत् । प्रब्रज्य पार्श्वे गुरुमुन्नतस्य, स्थैर्यं दधौ श्रेयसि सत्तपस्यः ॥५१॥
 महर्द्धिकोऽचूदमरः कृतिवात्सनत्कुमारे त्रिदिवे स मृत्वा । च्युत्वा ततो रत्नपुरे सुधामा, श्रेष्ठयज्ञजोऽञ्चज्जिनधर्मनामा ॥५२॥
 स श्राद्धधर्मं कुरुते स्म विज्ञस्तीर्थशविम्बार्चनसन्निधिज्ञः । सोऽप्यार्त्तचेता अथ नागदत्तस्तिर्यक्तु कृत्वा त्रमणं प्रमत्तः ॥५३॥
 संजातवान् सिंहपुरेऽग्निशर्माऽचिधो विजन्मा चुवि चरिकर्मा । स्वैन्निद्रदृष्टिन्व्रतवानद्दार्पीन्द्रिद्येकमासश्चपणान्यकार्षीत् ॥५४॥
 आकारितो रत्नपुराधिपेन, स्वकीयगेहे हरिवाहनेन । अथो चतुर्मासकृपारणायां, समागतः सोऽप्यपहाय मायाम् ॥५५॥
 केनापि कार्येण तदासरेखस्तत्रागतोऽञ्चज्जिनधर्म एव । वैरी पुनः पूर्वजवस्य तेन, त्रिदृष्टिन्नाऽदर्शिं स दुर्जनेन ॥५६॥
 तं वीक्ष्य राज्ञे स जगाद दुष्टस्तदाऽस्मि नोक्ताऽत्र गृहे निविष्टः । स्यादं यदा दास्यसि पृष्टिदेशे, त्वमस्य राजन्मुदुदोमद्वेशे ॥५७॥
 विज्ञाय तस्याग्रहमित्यनेन, तथैव चक्रे धरणीधरेन । तप्तं त्रिदृष्टिं परमात्रमस्ति, प्रीत्याऽस्य पुष्टिं शिखिना जिनसि ॥५८॥
 श्रेष्ठी स्मरन् प्राक्तनकर्मयोगं, यतीव सम्यक् सहते स्म रोगम् । कृतेऽशने स्थालमिदं गृहीतं, दूरे वसामांसरसैः परीतम् ॥५९॥
 गत्वा स्वगेहे स्वजनानशेषान्, जिनाँश्च संमान्य गुरुन् सुवेपान् । सत्तं चतुर्धा परिपूजयित्वा, तेषे तपः शैलगुहासु गत्वा ॥६०॥

१ पारी जावन्तीति भाषयाम् ।

छत्सर्गभाषाय क्लृप्तकपर्णं, तस्यौ स पूर्वाजिमुखाः समक्षम् । तथा तिस्रव्यप्यपरासु दिक्षु, धेष्ठी प्रमोदेन विधं विदक्षुः ॥ ६१ ॥
 पयःशृगाखैरपि नक्षयमाष्टः, प्रोक्षामपीक्षो स तितित्वमाणः । मासक्षयान्ते मृत्सिमाप्य जाताः, सौधर्मरासी हरिराससातः ॥ ६२ ॥
 त्रिदशरथयैरावणनामकुम्भी, जज्ञेऽन्नियोगी मरुदेय दम्त्री । निरीक्षते पूर्वोन्नये जनीनं, स्वयं पराञ्चतमिमं शचीनम् ॥ ६३ ॥
 स हस्त्रिकर्पं न करोति यावद्वज्रेण यक्षी स ज्ञयान तावत् । प्लुत्वा हरिस्त्वं ननु चक्रवर्ची, जातव्यतुर्थः शुभ्रजाययर्ची ॥ ६४ ॥
 सुराः स पेरवणनामधेयस्त्रिर्यङ्गु कृत्या प्रमणान्यजेयः । जातोऽसिताक्षोऽस्त्यल्लजन् प्रबोधं, सार्द्धं स्वयाघाप्यसृज्विरोधम् ॥ ६५ ॥
 यक्षिन्महानतपप्रजावाचस्माद्धानावधमस्वप्नाघात । सर्वेषु कार्येष्वपि शङ्कनीर्यं, त्वया प्रमत्तेन न वर्त्तनीयम् ॥ ६६ ॥
 कृत्यैकमप्यत्र निजं सपक्षं, संतिष्ठते यो न नरः सयत्नम् । स कृष्णसर्पं रचयन्नपुष्टं, दधाति सौख्यं शयनावतुल्यम् ॥ ६७ ॥
 कीदृग्विघ्नोऽयं समयः सहायाः, के मामकीनाः क इक्षान्युपाया । के वैरिणः कायकक्षाऽप्यलं का, मुदुर्घिषेया स्वहृदीति शङ्का ॥ ६८ ॥
 सप्तस्येति विद्याऽरिजयस्य कर्त्री, श्रीजानुयेगेन विपादवर्त्री । दसाऽस्य सोऽष्टानिरयाङ्गनाभिः, सुव्याप रात्रौ सह धासि तानिः ॥ ६९ ॥
 ततः समुत्साद्य कृतप्रमीक्षाः, सधंशजाताः शिखरीष नीक्षाः । यक्षेण मुक्तः सुहृती सखीषः, कुत्राप्यरण्ये सुधिसुजरीषाः ॥ ७० ॥
 यायत्प्रजातेऽजनि जागरुक्कः, स्वं पश्यति स्मैष तदेव धूकः (तयाऽवधूकः) । सनत्कुमारः पतितं विशाखे, कुर्वारज्जुजह्ननान्तराखे ॥
 पिबिन्तयत्येष किमिन्द्रजालं, कन्याएकं तत्क गुणै रसाक्षम् । फेत्कारवत्यः परितो प्रमन्त्यः, शिषाः किमीक्ष्यन्त इमा इयत्यः ७१ ॥
 मम प्रहरै रचितव्यथस्य, संज्ञान्यते वा तल्लनोद्यतस्य । विक्रीकृतं वैरचृतः सुरस्य, प्रोक्षामरोपाकुलमानसस्य ॥ ७२ ॥
 यायद्विशङ्कं चरति स्म सायत्सोधं समैक्षिष्ट महत्सुधावत् । शैलस्य शृङ्गे करुणस्वरेण, स्त्रियोऽप्य कस्याश्चिदितं परेण ॥ ७३ ॥

प्रोच्चैर्गतः सप्तमञ्चमिकायां, ध्वनेर्विशेषं शृणुते शुचायाम् । एवं स्ववक्त्रेण कुलाङ्गना सा, तदा वदन्यस्ति धृतप्रवासा ॥७५॥
 कुरुफुरधंशनत्राशशङ्कः, श्रीवत्ससंशोचिचुजान्तराङ्कः । सनत्कुमार त्वमहो न जत्तो, यदीह तत्प्रेत्य जयाधिहर्तो ॥ ७६ ॥
 तदग्रतोऽञ्चूप्रकटस्तदानीमयं नराधीशसुतोऽजिमानी । पप्रब्ध का सुन्दरि कस्य पुत्री, सनत्कुमारेण कुतोऽस्ति मैत्री ॥७७॥
 दन्त्वासनं सा न्यगदत्कुमारं, शुचागमोऽमुत्र कुतस्तवारम् । त्वदर्शनान्मेऽस्ति मनः सहर्षं, वनं पयोदादिव सप्रकर्षम् ७८॥
 सुता सुनन्दाऽस्म्यरिमर्दनस्य, द्रङ्गे किलोर्वीतिलके स्थितस्य । सनत्कुमारं प्रियमेव कर्तुं, जाता सरागा च सुखं विहर्तुम् ७९॥
 तस्मै पितृन्यामहमेकचित्ता, पयःप्रदानेन तदा प्रदत्ता । वज्राद्यवेगेन हताऽथ विद्याचृता कुमार्यव्यहमस्य विद्यात् (द्या) ॥८०॥
 विनिर्मिते सन्निभे शृङ्गि शृङ्गे, वलाविमुक्ताऽत्र विमानचङ्गे । रात्रिन्दिवं शोकसमुज्जग्मा, कष्टेन वर्त्ते कदलीय जग्मा ॥८१॥
 अत्रान्तरेऽसौ खचरः समागादृष्टः कुमारः सहसा निरागाः । उत्थिप्त आकाशतले वलेन, विद्याचृता तेन कुतञ्जलेन ॥८२॥
 वज्राहतेवात्यसुखं नजन्ती, हाहारवं स्वीयमुखे सृजन्ती । जम्भण्मलेऽसौ पतिता वराकी-कुमारिका बाणहतेव काकी ॥८३॥
 विधायिनी सत्पुरुषद्वयस्याञ्चलं विलापान् सृजतीत्यशस्यान् । अथो कुमारः खरमुष्टिघातैस्तं जीवमुक्तं विदधे हहा तैः ॥८४॥
 वज्राहतेवात्यसुखं नजन्ती, हाहारवं स्वीयमुखे सृजन्ती । अथो कुमारः खरमुष्टिघातैस्तं जीवमुक्तं विदधे हहा तैः ॥८५॥

विधायिनी सत्पुरुषद्वयस्याञ्चलं विलापान् सृजतीत्यशस्यान् । अथो कुमारः खरमुष्टिघातैस्तं जीवमुक्तं विदधे हहा तैः ॥८५॥

पुनः सुनन्दापुरतः समागतः, सनत्कुमारः कुशलश्रिया श्रितः ।
 आश्वासयामास च तां महाश्रुतं, वृत्तान्तमाख्याय निजं वक्षोचितम् ॥ ८६ ॥
 सा तेन गन्धर्वविवाहवृत्त्या, कक्षीकृता चेतसि वाचि सत्या । तस्यास्तु द्वावप्यकदां न कश्चिद्वरं कृतमः स्याद्भुवने विपश्चित् ॥८६॥
 मुखेन जिग्ये ननु पार्वणः शशी, स्फुरन्मयूरश्चिकुरैः कृतो वशी । गणमौ पुनर्नर्वापि रत्नदर्पणौ, युजौ मृणाले कृतञ्जीसमर्पणौ ८७॥

पाणी धृताम्नोरुहकान्तिवृन्तौ, कुची सुधापूरितहेमकुन्तौ । मृदू तदूरु कवलीवृक्षाजौ, बहुप्रदेशौ च तन्निष्ठताजौ ॥७७॥
 स्त्रीदर्शनप्रेमरसप्रपूर्णा, क्रीदैस्त्रया जोगजरेरजूर्णाः । उवाच सत्रीष गृहे सुखेन, त्यक्तसारां चेतसि शङ्कनेन ॥ ७८ ॥
 सगण्यावली तत्र सदैव रहसा, सा यश्मयेगस्य समागता स्वसा । पिबोक्त्यामास मृतं सहोदरं, निजं धरित्रीपतितं मखोक्तुरम् ॥७९॥
 क्रूरेण केनापि विनाशितो मे, द्राक्ताञ्च बाजीय पिशिष्टदोमे । इतीय तन्मारण्यसावधानाऽनूपावता समतिप्रमताना ॥८०॥
 नैमिस्तिकोक्तं वचनं सदैवं, तस्याः स्मृतं निर्मितचित्रजेदम् । अविष्यसि प्रातुविनाशकारी, जोक्ता त्वदीयो ह्यपि चक्रधारी ॥८१॥
 साऽपि क्रमाग्नोरुहि तस्य तन्मा, क्षणाल्पदस्यविविदाहृष्टा । नार्यां कुमारेण निजा मुनन्याऽनुहावशात्तत्र कृता सन्नम्दा ॥८२॥

श्रीचन्द्रवेगस्य महर्षियाक्यता, पतिः कनीनां नवितेय धीमताः ।

सनत्कुमारोऽस्य यतस्त्रदाय(तौ), राट् चन्द्रवेगः श्वशुरोऽस्य जायते ॥ ८३ ॥

श्रीचन्द्रवेगश्वशुरेण तत्र, श्रीजातुयेगेन तथा स्वपुत्रः । प्रैव्येकदाऽस्यो हरियेण एकः, मषरन्वेगोऽपि सप्तदिवेकः ॥ ८४ ॥
 तान्यामुजान्यां प्रथमागतान्यां, ज्येष्ठसन्नाहरथैर्युतान्याम् । प्रोक्तं कुमाराय निषाम्य जातं, तं वज्रवेगस्य सुतस्य घातम् ॥८५॥

विद्याधरोऽन्नाशनियेगनामनृत्स्वन्नारणार्थं समुपैति जमिन्मृत ।

आया पितृन्यां ग्रहितौ स्ववन्तिके, ततो यनां धेहि घृतिं रुदि स्वके ॥ ८६ ॥

वात्रापयोः साम्प्रतमेय तातौ, समेप्यतस्त्वन्निकटे सथा तौ । अद्यान्तरे व्योमनि सूर्यशब्दः, समुत्थितः प्रावृषि यादृगशब्दः ॥८७॥

१ प्रतिषस्य क्रोपस्य प्रशानेन विस्तारेण सहिता २ सकस्याणा

तौ ज्ञानुवेगाच्चिदचन्द्रवेगौ, तत्रागतौ सैन्ययुतौ स्ववेगौ । नरेश्वरौ द्वावपि चारु कर्तुं, कुमारपार्श्वेऽरिचलं ग्रहर्तुम् ॥ ७७ ॥
 अथाधिकार्षसमागतस्य, विद्याधरस्याशनिवेगकस्य । सैन्यारवेण प्रविधाय मुक्तं, नजोऽङ्गणं तन्मुखरत्वयुक्तम् ॥ १०० ॥
 तत्संमुखं व्योमनि तेन गत्वा, तदा कुमारेण वलं हि धृत्वा । विद्याचूदादीसहितेन युद्धं, कर्तुं समारब्धमतिप्रसिद्धम् ॥ १०१ ॥
 आक्रान्तविक्रान्तशिरोमणीकं, समुल्लङ्घोणितधोरणीकम् । जडैश्चमुक्तावृतमेदिनीकं, वन्द्यं करोति स्म तयोरनीकम् ॥ १०२ ॥
 तौ चन्द्रजान्वादिमवेगविद्याधरौ तदानेन विमुच्य विद्याः । जितौ क्षणेनाशनिवेगनाम्ना, विद्याचृता तौ रवितुड्यधाम्ना ॥ १०३ ॥
 अथो कुमारेण समं चकार, वन्द्यं स विद्याचृताऽमोचि महोरगास्त्रं, मुक्तं कुमारेण च गारुमास्त्रम् ॥ १०४ ॥
 आग्नेयशस्त्रं जलशस्त्रमुक्त्या, तत्तामसास्त्रं रविशस्त्रयुक्त्या । निपेक्ष्य खण्मीकृतचन्द्रहासः, कृतः कुमारेण स विप्रयासः ॥ १०५ ॥
 शस्त्रेण दोर्च्या रहितः क्षणेन, कृतो विशालः शिखरीव तेन । कृतोद्यमोवज्रविमोचनाय, नीतो मूर्तिं त्रिन्नशिरा विधाय ॥ १०६ ॥
 चमूः समस्ताशनिवेगसत्का, दग्धा कुमारांहियुगे समुत्का । अङ्गीकृता तस्य रमाऽप्यलर्वा, प्राप्ता जयश्रीः सुकृतेन सर्वा ॥ १०७ ॥
 सचर्भवेगादिनजोगवारः, प्रासः स वैताड्यगिरिं कुमारः । स्थितः पुरे चाशनिवेगनेतुः, खेडाः स्थिताः स्वस्त्रपदे परेतु ॥ १०८ ॥
 मुहूर्त्तयोगोरुषु सुन्दरेषु, दग्धेषु वारादिषु चोत्तमेषु । विद्याधरादीविजुताऽज्जिपेकः, खेडैः कृतस्तस्य शुजातिरेकः ॥ १०९ ॥
 अथैष वैताड्यगिरावपापश्चक्रित्वमाभ्याजनि सप्रतापः । श्रीचरुवेगेन नृपेण तस्य, विहस्रमाभ्यावसरं विहस्य ॥ ११० ॥
 मामेकदा चूमिपते ह्यनात्तौर्चिर्मलिनोका मुनिनेति वार्त्ता । त्वत्पुत्रिकोष्ठाहविधेर्विधाता, चक्री चतुर्थो ज्वलिता प्रमाता ॥ १११ ॥

१ चन्द्रवेगश्चण्डवेगश्चैक एव प्रतिभासते.

जन्मास्तु तासां सफलं तदद्य, त्वदीयपाणिप्रहणेन सद्यः । शक्येति तात्रिः सममस्य सद्यः, पुत्री विवाहोऽप्यमुना गरिष्ठः ॥ ११२ ॥
 अष्टाहिकां शौफट्टयजितोऽनुचक्रे, बभ्रयेप येताढ्यागिरी विचक्रे । नित्येष्वनित्येष्वपि सुन्वरेषु, श्रीमन्मिनाधीश्वरमन्दिरेषु ॥ ११३ ॥
 अन्येषु तीर्थेष्वपि तीर्थयात्रां, कुर्यान्नये नाव्यमहैरमात्राम् । एकत्र नीचैः सरसि प्रधाने, प्रासः स्फुरद्दृक्खताधिताने ॥ ११४ ॥
 निरीहते स्माधिककौतुकानि, स्त्रीवृन्दलोकैः सहिताः शुभानि । तत्रागतस्त्रायदमुष्य मित्रं, महेंद्रसिंहः शृणुते स्म चित्रम् ॥ ११५ ॥
 जीया अजस्रं घरस्थायमुत्र, श्रीविम्बसेनद्वितीयाखपुत्र । सनत्कुमार त्वमयासशक्तिर्बन्दिमजस्रत्र वदेति वकि ॥ ११६ ॥
 गृह्णन् सरःस्थायिसरोजगन्धं (स्यं), तस्यैव शृण्वन् यशसा प्रयन्यम् । ददर्श कुम्भस्कन्दलीगृहत्वं (स्य), सनत्कुमारं सुलकार्ययस्वम् ॥
 अनन्त्रवृष्टिप्रतिमं विशिष्टं, तद्दर्शने वीक्ष्य मनोऽस्य हृष्टम् । नीता स्वपाम्ब्वे विद्युना वयस्य, आलिङ्गितस्त्राधिकसौमनस्यः ॥ ११७ ॥
 आगत्य सोऽपि प्रथितप्रणामः, प्राप्तावनोऽस्यात्सविधेऽनिरामः ।

अपृच्छदेवं द्रुपतिः सुखं ते, राग्येऽस्ति ज्ञवं च निजेऽतिष्कन्ते ॥ ११८ ॥

मातुः पितुर्प्रातृकदम्यकस्य, श्रेयोऽस्ति मित्रोऽसम मामकस्य । अयासपथाङ्गपदुप्रसादश्चक्रे स यिज्ञासिमनाप्तसादः ॥ ११९ ॥
 कायेन हे नाभ पितुर्जमन्याः, श्रेयाः स्थितिस्त्यन्तरहो तदन्या । यस्मावकीनोऽवकृतापहारः, पित्रोर्ब्रह्मयां राति यथा प्रहारः १२१

त्वदीक्षणार्थं दशदिक्षु शोकात्सम्येपितास्त्वच्छनकेन लोकाः ।

घृताघृतिक्ले सयिताऽपि वृद्धः, स्वयं यत्नं सोऽथ मया निषिद्धः ॥ १२२ ॥

अहं ततः सैन्यजराभ्युपेतस्त्वयाप्तये प्रस्थित एव नेतः । चिरं परिभ्रम्य घना तथा गां, निवृत्तसैन्यः क्रमतस्त्विहगाम् ॥ १२३ ॥

दुर्वारकान्तरपुराकरेषु, प्रोद्गमदेशेषु महीधरेषु । एकाकिनो(ना) वेगवताऽथ मित्र, दृष्टो मया त्वं न हि कुत्र कुत्र ॥ १२४ ॥
 परं न दृग्गोचरतां प्रयातः, कियत्सु वर्षेषु गतेषु दातः । पुराकृतानां तमसां किलान्ते, त्वमद्य दब्धो निधिवत्सुकान्ते ॥ १२५ ॥
 वृत्तं विजो ब्रूहि निजं समूलं, निःशेषविद्वेषिशिरस्तु शूलम् । तदोक्तमेतेन ममैति निज, जार्येयमेतत्कथयिष्यति ज्ञाक् ॥ १२६ ॥
 जजह्य हृच्चित्रकरं तदीयं, तदा चरित्रं कुयलत्यपीयम् । प्रज्ञसिकायाः प्रकटप्रजायात्, कार्येन वाचा सरला स्वभावात् ॥ १२७ ॥
 मरुज्जयश्रीप्रचृतिर्दुरन्तः, श्रुतस्तदीयो ह्यमुनाऽद्युदन्तः । सुधारसास्वादसमा दशा सा, तयोस्तदाऽञ्जुत्समनःप्रकाशा ॥ १२८ ॥
 अथैव वैताड्यगिरौ प्रचुत्वाज्जाज्यं पुनः पालयति स्म गत्वा । मित्रेण सार्कं परिवर्जयित्वा, सर्वाण्यवधानि रिपूँश्च जित्वा ॥ १२९ ॥
 महेन्द्रसिंहेन पुनः सुशीतैः, प्रोक्तं वचोभिः स्वधियोपनीतैः । माता तवास्ते बहुतुःखतप्ता, विषण्णहृदेव तथास्ति वप्ता ॥ १३० ॥

तस्मादतः प्रस्थितेव योग्या, बह्वी पितुः श्रीस्तु तवैव जोग्या ।

पाश्चात्यचिन्तामपि माऽथ मुख, स्वीयं कुटुम्बं कुरु सोत्सवं च ॥ १३१ ॥
 तदीयबुद्ध्या कृतवान् प्रयाणं, सार्धे गृहीत्वा दलमप्रमाणम् । चक्री स युक्तो मणिञ्जलिर्निर्विमानमाद्यान्निरिन्प्रजान्निः ॥ १३२ ॥
 विद्याधरोद्गमरमानिरामश्चन्द्रमन्त्रस्य श्रुतरूपकामः । प्रापाञ्जुतं ऋरि सृजन् जनस्य, श्रीहस्तिनापुर्नगरं प्रशस्यः ॥ १३३ ॥
 पितृप्रसूनागरमानसान्तस्तदा प्रमोदः प्रवञ्च्य कान्तः । तद्दर्शनोद्गमसुधाभ्युसिता, जाता विशाखासुखदाहमुक्ताः ॥ १३४ ॥
 पट्टखण्डरुचुञ्जारतवर्षजोक्ता निधीन्रवाभ्यं हितले प्रयोक्ता । चक्रादिरत्नानि चतुर्दशायं, बजार चक्री दलयन्नपायम् ॥ १३५ ॥
 द्वात्रिंशदुर्वीशसहस्रसेव्यः, सोऽञ्जुच्चतुःषष्टिसहस्रदेव्यः । विञ्जयन्ति स्म गृहाणि तस्य, विपाश्वपत्नीष्टरथाश्रितस्य ॥ १३६ ॥

धर्पापयपि वादश चास्य दृष्टः, पट्टाजिपेकः समचूपसृष्टः । गजस्त्रिमाखीष पटुप्रतापश्चक्रेष ज्ञातो ज्ञरतश्चमापः ॥ १३७ ॥
 अथो सुधर्माभिषसत्सन्नायां, शकः सुरश्रेष्ठिनिषेवितायाम् । श्रोतोमणीनामकमिष्टकृत्यं, प्रमोदतः कारयति स्म नृत्यम् ॥ १३८ ॥
 ईशानतः सङ्गम आजगाम, तदेन्द्रपाश्वे श्रिदशोऽन्निरामः । सज्ज्योतिषां सूर्य इवापरेषां, हरन् सुराणां रुचिरूपरेखाम् ॥ १३९ ॥
 प्रादुस्तदात्तरुखमादितेयाः, तेजःकलाऽमुष्य कुतोऽस्त्यमेया । कथं ईपाऽऽचाम्भकवर्जमानं, कृतं तपोऽनेन पुरा प्रधानम् ॥ १४० ॥
 सद्योतयसावदयं सुरोऽतिग्रीवं पराकाः कुतुकं तनोति । युष्मासु यावत् सनत्कुमारः, समीक्ष्यते रुग्णगुणैरुदारः ॥ १४१ ॥

तदैज्यन्तो विजयोऽप्यनिष्टं, द्वौ मन्यमानौ वचनं पटिष्ठम् ।

सुरौ मिथो मन्त्रयतः सुदिष्यं, रूपं कथं स्यान्मनुजस्य नग्न्यम् ॥ १४२ ॥

याहजयेत् पक्षिपु लङ्गरीटः, स्यादा(वा)हगमन्तरितश्च कीटः । रीनो जयेत्ताहरा एव मर्त्यः, किं नास्य जिह्ति नृतावमर्त्यः ॥ १४३ ॥
 प्रजदपतां सत्यधर्षोऽपि किञ्चिन्नास्माद्दशां वा प्रष्टुता कथञ्चित् । एतादृशां यौक्तिकमाधिपत्यं, प्रकुर्यातां सत्यतयाऽप्यसत्यम् ॥ १४४ ॥
 तद्यत्किम्पस्य तदेव खेत्सी, परीक्षार्थं कृतधिप्रयेषौ । द्वौ हस्तिनाथे नगरे प्रयातौ, तद्रूपमाखोक्तयत्सञ्ज्ञा तौ ॥ १४५ ॥

एवं पुनश्चिन्तयतो मयोनाऽमुनाऽस्य सद्रूपकस्योदितोना ।

साऽस्मिन् घनाऽस्मीति गताप्रिमानी, ज्ञातौ शिरोपूननसावधानौ ॥ १४६ ॥

प्रजम्पतश्चक्रुत्ताऽपि पृष्टौ, तत्कारणं तत्र तदीयदृष्टौ । त्वां चक्रिणं रुग्धरं सुरीयं, श्रुत्याऽवहत्सेम हृदस्सदीयम् ॥ १४७ ॥

१ इन्द्रेण २ देवौ.

समागतौ सम्प्रति दूरदेशाच्चदन्तिके वाःस्थकृतप्रवेशात् । रूपं सुरेन्द्रोऽप्यधिकं तत्रेदं, दृष्ट्वा मनो नो मुदितं ह्यखेदम् ॥ १४७ ॥
 तदा नृपेणोक्तमहो युवान्यां, किं मर्दनस्यावसरे शुचान्याम् । विसे च तैलेन खलेन देहे, प्रेक्षा कृताऽऽगत्य मदीयगेहे ॥ १४८ ॥
 क्षणं प्रतीक्ष्य प्रविलोकनीयं, रूपं शुचालङ्कृतिचृन्मदीयम् । इत्येवमागूर्ध्वं नरेश्वरेण, विमर्जितो तौ च मदोज्ज्वरेण ॥ १४९ ॥
 निर्मापिता मज्जनयुक्तिरेषा, देहे नरेन्द्रेण पुनर्विशेषात् । ततः स दिव्यांशुकसारहारः, सर्वाङ्गशृङ्गारविधिं दधार ॥ १५० ॥
 द्विजौ समाकारितवान् पुनस्तावुजौ सन्नायां नृपतिः पुरस्तात् । दृष्ट्वा विभुं रूपमदोपयुक्तं, धत्तो मुखं कृष्णतरं विरक्तम् ॥ १५१ ॥
 तयोः पुनः प्राह नराधिनाथः, कुतो विवक्षावधुना विज्ञाथः । निवेद्यतां कारणमेवमुक्ते, तारूचतुस्तस्य पुरः स्वशक्तेः ॥ १५२ ॥
 यादृक्कृतान्ध्रविधौ शरीरे, चङ्गल्यमासीत्तव मेरुधीरे । तादृङ् शृङ्गारसमाकुलेऽपि, प्रहश्यते साम्प्रतमुद्यमेऽपि ॥ १५३ ॥
 कुव्याधयः सन्ति तवाङ्गमध्ये, संक्रान्तिमाप्ता बहुला अत्रध्ये । क्षणे क्षणे ते दृश्यमानयन्ति त्वद्रूपशोभां विफलां सृजन्ति ॥ १५४ ॥

वन्नाण चक्री बहुबुद्धिमद्भ्यां, ज्ञातं कथङ्कारमिदं जवन्नयाम् ।

विद्या कदा काव्यथवा निमित्तं, किं वाऽवधिज्ञानमिहास्ति वित्तम् ॥ १५५ ॥

इतीव पृष्ठामुखरस्य तस्य, द्वितीश्वरस्य प्रथितादरस्य । पुरश्चलकुण्डलशोभमानौ, जाती मुरौ तौ प्रकटौ समानौ ॥ १५६ ॥
 निवेदयामास्तुरिन्द्रचाण्या, मात्सर्यमाधाय मतिप्रदाण्या । प्राप्ताविद्यावां नरदेव तूर्णमालोकितस्त्वं गुणरत्नपूर्णः ॥ १५७ ॥

धन्यस्त्वमन्नाचरणं पृथिव्या, यस्य स्तुतिः स्वर्गपुरेऽपि चर्या ।

वन्दित्रमं देवपतिस्तनोति, सत्त्वं न ते कोऽपि सुधीर्मनोति ॥ १५८ ॥

नारीरिक्ते सुपमाप्रपञ्चस्तेजश्च रूपं पटु यौयनं च । वृद्धिं गतं काष्ठमियन्तमेतदनुष्णं शानिमथैसि नेत्रः ॥ १६० ॥
 धिक्तेऽस्मदीयेऽन्तमेतदेव, इमामपरुषान्तःप्रतिज्ञाति देव । एणेन यद्व्याधिवशाद्विशिष्टास्यद्रूपशानिस्तियतीह दृष्टा ॥ १६१ ॥
 अतः परं स्यादुचितं यथा ते, तथा धिक्तेयं नृप शुक्लजाते । सत्येति यातौ निजदेवलोके, सुपाशुजौ द्वावपि नष्टशोके ॥ १६२ ॥
 अथैव वक्त्री तनुर्धन्निमानं, दृष्टा प्रणष्टं मुमुक्षेऽन्निमानम् । रूपे दृष्टेनेयसि हीयमाने, धर्मेण किं ज्ञासि पुनर्न जाने ॥ १६३ ॥

किं किं न कायस्य कृते मयाऽस्य, पाप कृत प्राणिणं विनाश्य ।

यद्यस्ति तस्यापि दशोदशी सा, तथेपु राज्यादियु कीदृशीहा ॥ १६४ ॥

एतेन देवेन न कस्य कस्य, सृष्टानि कार्याणि मया परस्य । दृष्टान्ययत्नं कथमार्थियुक्तः, स्वकार्यकर्त्तव्यविधायशक्तः ॥ १६५ ॥
 अञ्जदकृतं यत्सुकृतं पुरा तज्जतं प्रकुर्वेऽथ नयं प्रमातः । धर्मं न रुन्व्यासवपुः करिष्ये, व्यर्थीकृतात्मीयजवो मरिष्ये ॥ १६६ ॥
 सन्नेगशुकायसमर्थकार्यक्षिते परान् जोगशुजौ निधाय । ईर्ष्याविषादं परमं घह्निष्ये, चिन्तापुरः स्वाङ्गसुखं हरिष्ये ॥ १६७ ॥
 जीयः समास्वादितपूतिवीर्यं, शकृन्मयस्त्रीजतरेऽस्वतीर्यं । पाविष्यवाञ्छां कुरुते पराकः, स्वानश्रिया शोचनयेव काकः ॥ १६८ ॥
 चिन्तामणिं को दृपदा जहाति, दृष्टेन का कष्टपतठं ददाति । कणेन का कामगवी च दासि, कायेन को धर्मघने जहाति ॥ १६९ ॥
 अन्तर्धिमृश्येति सुत स्वपठे, निवेश्य कीर्त्युत्सुकजघ्णपठे । श्रीअर्हद्वर्चागुरुसहस्रनामाधैः कृतार्थीकृतमर्ष्यजन्मा ॥ १७० ॥
 पञ्चाखयच्चक्रिरमामपास्य, प्रीत्या सुरश्रेष्ठिकृतेरुदास्यः । गत्वोपकण्ठे विनयंघरस्य, जग्राह दीक्षां सुगुरुत्तमस्य ॥ १७१ ॥
 अहर्निशं स्वीकृतशुक्लजिह्वः, सम्यक्कया शिक्षितसुश्रुशिष्टः । कृतोद्यमो मोक्षपथाय पठं, तपः करोति स्म धृतप्रतिष्ठम् ॥ १७२ ॥

निधानरत्नान्यखिला रमण्यः, पदात्तयो मञ्जिनोऽप्यगण्यः ।
अनुग्रमन्ति सा पद्म मासान्, दृशैश्वर्याप्येव न तान् कृताशान् ॥ १७३ ॥

अन्तर्भित्तीनककूरचक्रं, गलस्तनीजं पिवति सा तक्रम् । तपस्य पद्मस्य स पारणायां, कृतस्फुरद्गुर्गतिवारणायाम् ॥ १७४ ॥
अस्मात्तपःकर्मवशात्सदाहे, देहे पयःपानवशादिवाहेः । जाता महर्षेः प्रकटाः कुरोगाः, कुष्टादयो निर्मितकष्टयोगाः ॥ १७५ ॥
तपःप्रज्ञावाहुदियाय लब्धिब्रजस्त्विवेन्दूदयतः सद्बन्धिः । तथाप्यसौ नोत्सहते चिकित्सां, कर्तुं स्वदेहे प्रवहन् यदृष्टाम् ॥ १७६ ॥
जानाति यत्पूर्वजवार्जितानां, स्वकर्मणामत्र ममोदितानाम् । अत्रेदितानां न विमुक्तिरास्ते, स्ववेदनायां तदसावुदास्ते ॥ १७७ ॥
कुदयक्षिणीमां परमं ज्वरं च, श्वासं च कासं ह्यशानारुचिं च ।
कण्डूमितः सप्तशर्ती समानां, सोढुं स लघ्नो व्यथनं रुजानाम् ॥ १७८ ॥

अस्य प्रशंसा रचितोर्ध्वलोके, पुनः शचीशेन यदत्र लोके । अक्षोच्य एवैव मयापि कार्तस्वरप्रजश्चेतसि वेदनार्त्तः ॥ १७९ ॥
तावेव कर्तुं मरुतौ च दीक्षां, प्रत्युत्पुङ्गवस्यास्य मुनेः परीक्षाम् । समागतौ निर्मितवैद्यवेद्यौ, कुशस्थलीत्रेपजसद्विशेषौ ॥ १८० ॥
एकस्य शैलस्य तले मुनीन्द्रः, स्वर्धैर्यनिर्जस्मितसत्करीन्द्रः । स्थितस्तनूत्सर्गविधिं विधाय, दृष्टः स ताभ्यां जितरोपमायः ॥ १८१ ॥
मन्दारयुक्तागमवर्धमानश्चित्रं न कार्तस्वरशोचमानः । परस्फुरत्पादधरो मुनीन्द्रश्चास्ति नव्योऽच्युदितो गिरीन्द्रः ॥ १८२ ॥
आत्मीयनाशा(सा)ग्रनिवेशिताक्षकास्ति निष्कम्पतनुर्जिताक्षः । निवेशितो धर्मनृपेण मोहविपक्रयस्तम्भ इवर्द्धि(बोर्द्ध)रोहः ॥

कुर्यात् एतौ स्वमुत्पेन घोषार्थं, कुष्ठज्वरम्वासकुशसशोपणम् ।
 कुर्वः किञ्चायां त्रिपञ्चौ मदीसृशां, प्रमोचनाशं च पुनर्गलपुषाम् ॥ १७४ ॥
 प्रपारितोत्सर्गविधिर्मुनीश्वरः, स प्राश् सौ प्रत्यसमक्रियोत्करः ।

इत्येवमप्रायेण पुनर्दिष्टा रुजा, साध्या त्वन्तर्गुधयोस्तु फाग्नजा ॥ १७५ ॥

या इत्यरुक् सा मयकापि हन्यते, न प्रायरुक् ह्रीषधवा विसन्यते। प्रदर्शिता दीपशिखेव निर्मलीकृत्य स्वनिष्ठीवनमार्दिताकुली १७६
 व्याधिस्तुरक्ष्माधिनिवारकौपधे, स्वकीयपार्श्वे ह्यमप्यहं दधे। प्रसिद्धिया नैव परं विरच्यते, पुराकृतांशः स्वयमेव मुच्यते॥ १७७॥

अज्ञानिनिर्बन्धरुजां दितिः कृता, कैरए नो प्रायरुजोऽन्तिके घृताः ।

इत्यष्टपञ्चाशदधिद्वितं शतं, कर्माष्टकस्य प्रकृतेः पुरा कृतम् ॥ १७८ ॥

घोरक्रिया चात्र कृता निरीक्ष्यते, न्यायः कपायः कटुको विखोक्त्यते ।

स्नेहापहारः स्फुटसौस्म्यकारकः, सितोपलास्याद्विधिविकारकः ॥ १७९ ॥

एवं यदा प्रायरुजा विनाशे, सामर्थ्यमास्ते जवतोः सकाशे । निवेद्यतां तर्हि तदेव मणमाचर्यते यत्स्वधिया प्रसक्तं ॥ १८० ॥
 इत्युक्तिमाकर्ण्य मुनेः पुरस्तौ, जातौ सुरौ क्षौ प्रकटौ प्रजालौ । प्रजल्पतभेन्कृतां प्रशंसां, तदासद्विष्णु विरचय्य स्त्रिसान् १८१
 तावेव चाधो भरतौ पुरागतौ, स्वर्गाच्चिनिर्गत्य पुनः समागतौ । त्वदीयसस्याधिकतापरीक्षया, न मूर्खता किं प्रकटीकृत्यर्था १८२
 मेरुं प्रहसुं यद्विद्वोद्यतानां, प्रभ्यन्त पते रदना गजानाम् । गुणस्तुतिं ते रघयस्सवीनाः, स पक्वपयस्तिशुचिः शार्थीनः ॥ १८३ ॥

आवां कृतार्थौ तव दर्शनेन, स्याद्वा किमन्येन विमर्शनेन । नमोऽस्तु तुभ्यं मुनिपुंगवाय, श्रेयःपुरीमार्गशुभाध्वगाय ॥ १९४ ॥
 संसारकाराक्षयकारकाय, स्वचक्रिदक्ष्मीत्यजनोत्सुकाय । विनिर्मितस्वात्महितव्रताय, स्वस्त्यस्तु तुभ्यं मुनिशेखराय ॥ १९५ ॥
 एकत्र संस्था यिसुपर्वचक्रे, यस्य स्तुतिस्ते हरिणापि चक्रे । तथापि धत्से न मनाक् प्रकर्षं, धत्से मदाज्ञौ पविवन्त्वमर्षम् ॥ १९६ ॥
 लब्धिष्वनेकास्वपि संगतासु, कर्त्ता चिकित्सां न हि रुदतासुयोगी त्वमेवासि मनीषिमान्यस्त्वया सदृहो मुनिरस्ति नान्यः ॥ १९७ ॥
 समग्रवैराग्यनिधे महर्षे, कुरु प्रसादं विदिताऽत्र वर्षे । अज्ञानतो यत्तु तवापराधं, क्षमस्व सर्वं तदथो विराध्यम् ॥ १९८ ॥
 एवं महर्षेः स्तवनं सृजन्तौ, पुनः पुनः पादयुगं नमन्तौ । प्रमोदरोमाञ्चितगात्रयष्टी, स्वर्गे सुरौ जग्मतुरार्चदृष्टी ॥ १९९ ॥
 धौरेयवध्मधुरां दधानः, सनत्कुमारर्षिर्पि प्रधानः । महर्द्धिकोऽञ्जुन्निरदशः स नाके, सनत्कुमारे शुभ्रपुण्यपाके ॥ २०० ॥
 इत्थं समाख्यातमदः पवित्रं, सनत्कुमाराख्यमुनेश्चरित्रम् । आकर्णणीयं कविनिः श्रवोन्निः, सुचार्वतुम्राससमूहशोन्नि ॥ २०१ ॥

॥ इति श्रीसनत्कुमारचरित्रम् ॥

अथ विरक्तचित्तः सत्त्वः सदा सुखी तदन्यस्तु महादुःखीत्येतदुपरि पूर्वकाव्यार्थसम्बन्धमेव षष्ठं काव्यमाह, तद्यथा—

विरक्तचित्तस्स सया वि सुकं, रागाणुरत्तस्स अईव दुख ।

एवं मुणित्ता परमं हि तत्तं, नीरागमगंगं मि धरेह चित्तं ॥ ६ ॥

व्याख्या—विरक्तचित्तस्य वैराग्यापन्नात्मनः सदापि निरन्तरमेव सुखमस्ति । अथ रागादुरक्तस्य रक्तात्मनोऽतीव प्रकामं दुःखमास्ते । एवं परमं तत्त्वं मुणित्वा ज्ञात्वा हि निश्चितं नीरागमार्गे निःसङ्गाध्वनि चित्तं धरत निवेशयध्वमिति काव्यार्थः ॥

अथ विरुद्धचिन्तानां सुखदुःखफलवाचिर्भावकः स्पष्टीक्रियते दृष्टान्तो जिनपाक्षितजिनरक्षितसत्का-
 मपुराग्भोजनपम्पा दुर्जनजातौ सदा निरनुकम्पा । शत्रुजननिष्पकम्पा यस्या नामाऽस्ति वरनगरी ॥ १ ॥
 सञ्जनाद्वयानन्दी साकन्दी तत्र धर्षते श्रेष्ठी । जिनपाक्षितजिनरक्षितनामानौ तत्सुतौ जातौ ॥ २ ॥
 नानाप्यापारपरावपरापरकार्यलब्धचातुर्यौ । तपेकावशयारानयगाभेसौ सुलाङ्घ्रिधाम् ॥ ३ ॥
 ज्योऽपि सौ प्रवेक्षतुरात्मीयसगीनवारितावपि हि । प्रवदणमापूर्य बहुप्रकारवस्तूत्करैः सुतराम् ॥ ४ ॥
 यावज्ज्वालिनिधिमग्नौ प्रज्ज्वलन्प्रजागमागतावेतौ । प्रयश्चाष्टांगप्रयोगावावत्सुदमस्फुटत् पीता ॥ ५ ॥
 पुण्यादकाष्ठफलकौ जलधेरुपकथ्यमाद्यवन्तौ सौ । छत्तीर्यं प्रधुरपपपूरं दूरं स्थितौ विपश्च ॥ ६ ॥
 कथमपि रक्षाधीपं प्राप्याभीताः पचेद्विमफ्ज्वालि । कुम्ह्यादीनमनस्कौ वृद्धाया नियेवाते ॥ ७ ॥
 तावच्चक्षुषीपाधिष्ठात्री कुञ्जमानसा देयी । तवाप पापमूर्तिः प्रत्यक्षेवोरुस्त्रक्करा ॥ ८ ॥
 दृष्ट्वा दृष्ट्वा इष्टा तौ पापिष्ठा मुले स्फुटं मिष्टा । आचष्टेति निकृष्टा साधं जोगान् मया प्रजेतां ज्ञोः ॥ ९ ॥
 दात्रेण दीर्घमस्त्रिद नो वेत्तिशितासिनाऽमुना द्यभुना । युधयोर्मस्त्रकयुगं दृष्ट्वास्त्रिमेपाक्षुनिप्यामि ॥ १० ॥
 म्रीत्या कम्प्रवधुपुन्यामान्याभज्यागतास्त्रितुस्याभ्याम् । प्रतिपेदे सद्यश्चनं मृत्युजयं सर्वतोऽप्यधिकम् ॥ ११ ॥
 छद्मिष्य कण्ठमात्रेणैषा रोपारुणेक्षिणी प्रायः । ताद्यानिन्ये प्रुचने निजे सद्यपातकोद्भवने ॥ १२ ॥

उपदेश-

॥ ३३ ॥

संजहे निर्हीका निर्हीका देहपुञ्जदानशुचान् । देव्यनयोरस्तदयोदारस्फारोरुशृङ्गारा ॥ १३ ॥
 अमृतमथरसफलानामानीयाहारमेतयोर्दत्ते । शुक्ले च कामचोगानचिरामानिष्टसंयोगान् ॥ १४ ॥
 साऽथ तयोरित्यवदत्कदाचिदतिसोन्मदाऽमरी क्रूरा । गन्तव्यं मम द्रवणोदधौ सुधासुगवरादेशात् ॥ १५ ॥
 सुस्थितसुरेण सार्धं तृणकचवरकाष्ठखण्डरुमृतकाधम् । संशोध्योदधिमध्यात् कृत्वस्त्रिःसप्त वेगेन ॥ १६ ॥
 यावदहमिहायामि स्यात्तव्यं तावदत्र हि युवान्याम् । चिन्ता कापि न काया धार्या चित्तेऽधृतिर्नैव ॥ १७ ॥
 यदि हृदि न स्फुरति रतिः स्थितिनाजोत्र मामकीनगृहे । तत्पूर्वदिगुद्याने तथोत्तरे पश्चिमारामे ॥ १८ ॥
 प्रावृणुष्वयमृतपुत्रयमेकैस्मिन्निहास्ति नित्यमहो । छाज्यामुत्तीर्योतस्तत्र स्वरं विहर्त्तव्यम् ॥ १९ ॥
 न पुनर्दक्षिणदिग्वनञ्जरागे सर्वथाऽपि गन्तव्यम् । यदहो तत्रास्ति महाजयङ्करो विषधरो विषमः ॥ २० ॥
 तावपि तथैव तज्जिरमङ्गीकुरुतः कृतान्तचीत्येव । सैवमुदीर्य जगाम द्वाणतः द्वाणदेव रविबिम्बात् ॥ २१ ॥
 प्रतिपिञ्चावप्येतौ रममाणौ रम्यविपिनवीथीषु । दक्षिणदिग्वनमारात्समीयतुर्वीक्षणोत्कमती ॥ २२ ॥
 यावत्तन्मध्यश्रुवं प्राप्तौ दुर्गन्धदूषितघ्राणौ । तावत्करुणस्वरपरनरमेकमपश्यतां तत्र ॥ २३ ॥
 भ्रेतवनस्थितशूलाचिन्नाङ्गमिमं महाविलापपरम् । संप्रेक्ष्य चास्थिपूरं परितस्तौ विन्यतुः सुतराम् ॥ २४ ॥
 तत्पार्श्वार्थप्रप्लवतुरेतौ पूतैकमानसौ प्रायः । कोऽसि त्वं केनात्रानीतोऽसि कथं च दुरवस्थः ॥ २५ ॥

१ कृत्वः उत्तरपदे यस्येति कृत्वा मध्यमपदलोपी समासः त्रिःसप्तपदेन सह कर्तव्यः ।

सोऽधादीऋजवर्गीः काकन्वीवास्यहं षष्टिकृतनया । स्फुटितप्रवरुणमागामहमिह संवीक्षितः सुर्या ॥ २६ ॥
 रमितं तया मया सह सध्वपराधेऽपि कुपितवत्येषा । कर्षिकया त्रिस्वाङ्गं शुखायामस्म्यहं दणः ॥ २७ ॥
 एवमनेके लोकाः शोकाब्धौ पातितस्त्रया देव्या । कः कामिन्या घनागः कष्टमनिष्टं प्रपन्नो नो ॥ २८ ॥
 तत्राक्याकर्षणतः प्रोभूतात्यन्तज्रीतिकम्पाङ्गौ । तं प्रत्याख्यातस्तौ चिन्तासंतपसंप्रस्तौ ॥ २९ ॥
 त्वघ्वहो आवासपि तया महामायया गृहे नीतौ । तिष्ठतो निगृहीताधिव का गतिरावयोर्जिवित्री जोः ॥ ३० ॥
 शृणुयामान्यो हि यथा तथा पुमानुक्त्वान् यच्च शनैः । युवयोरेपि दुरवस्था नूनं संज्ञाव्यते भवत् ॥ ३१ ॥
 तस्मादीनमनस्कान्यामान्यामुक्त्वार्चिषिर्चिन्त्याम् । अस्मन्मरणत्राणोपायं दर्शय दयामय ! जोः ॥ ३२ ॥
 कठशायरिपूर्वमनाः स नो समाचष्ट कष्टगः स्पष्टम् । एकोऽस्मि जीवितव्योपायः कायस्य भवेत् क्रियते ॥ ३३ ॥
 इह पूर्वदिशारामेऽत्यजिरामे सेखकाहुयो यद्गः । स तुरङ्गरूपधारी परोपकारी सवाऽप्यास्ते ॥ ३४ ॥
 पूर्वाभावास्यायामष्टन्यामथ चतुर्दशीदिवसे । आगत्य वक्षि स दूरां कं पथिकमवामि तारयाम्यहकम् ॥ ३५ ॥
 अस्मांस्तारय पाख्य निर्माणान् देशपुरपरित्रिष्टान् । स करिष्यति वत्सूर्णं मनोरथापूरुषं निस्त्रिष्वम् ॥ ३६ ॥
 विपयासक्तेन मया तच्चर्चनं नहि कृतं सुकृतगम्यम् । न जवन्मां श्रुतयिन्मां प्रमादपरता विधातव्या ॥ ३७ ॥
 स्वीकृत्यैतस्य गिरं दुरन्तऽर्षार्चितसिधनवृष्टिम् । व्यापृत्य ततस्तत्रागत्य घने स्नानमाधाय ॥ ३८ ॥

आदाय धवलकमलान्याजमनुरेतकौ हि यद्गृहे । पूजोद्युक्तमनस्कावमनस्कावङ्गनासङ्गे ॥ ३ए ॥
 अन्यर्च्यं नूरिजकल्या नवनवयुक्त्युन्नवादिप्रिष्टुल्य । इति विज्ञप्तिमकार्थमनिष्टकष्टोन्नवाङ्गीतौ ॥ ४० ॥
 त्वं यद्गृहं रक्षकोऽसि प्रत्यहः कष्टपवृद्धवदाता । त्राता प्राणिगणानामार्त्तानामाश्रयस्थानम् ॥ ४१ ॥
 एवं विज्ञप्तः सन् तुष्टः सुष्टुतञ्जपरि यद्देशः । जकल्या न हि कस्तुष्यति रुष्यति न हि कः परुषवाचा ॥ ४२ ॥
 प्रोवाच वाचमनयोर्विनयोद्यतचेतसोरसौ सुमनाः । कं तारयामि कं पालयामि किञ्च साध्वसाकुक्षितम् ॥ ४३ ॥
 अब्रूतामेतौ तं कारुणिकशिरोमणे ! महायद्गृह ! । वैदेशिकावशरणवावां तारय तथा रद्गृह ॥ ४४ ॥
 यद्देशाख्यायि तदा सर्वमिदं सुस्थतां नयिष्येऽहम् । सुदृढतया मत्पृष्ठारूढान्यां खलु जवन्त्यां ज्ञोः ॥ ४५ ॥
 तस्या मायाविन्या मानिन्याः केटके समेतायाः । न हि शृङ्गरोदारा रूपमा लोकनीया ज्ञोः ॥ ४६ ॥
 तज्जीरम्यतिमधुरा स्मरानुरागप्ररोहसंजननी । न मनाकर्णे कार्यो कटुकाऽपि न मानसे धार्या ॥ ४७ ॥
 यद्यनुरागवर्शवदहृदयत्वं जातमेतदुपरिष्ठात् । कथमपि युवयोस्तर्ह्यहमुद्गाह्य निजोरुपृष्ठतदात् ॥ ४८ ॥
 क्षेप्स्याम्यन्तर्जलधेरथ यदि समन्नावतां समाह्वय । स्थास्यत उन्नतपदवीं तद्युवयोरर्पयिष्यामि ॥ ४९ ॥ युग्मम् ॥
 प्रतिपेदाते तावपि तदुक्तमत्यादरात्तथेत्युक्त्वा । हृदयान्निवर्त्य रागं तस्थतुरेकाग्रतरचिन्तौ ॥ ५० ॥
 अत्रान्तरे तुरङ्गमरूपं निर्माय ऊढिति निर्मायः । तावधिरोष्य कुमारौ वियदध्वनि संप्रतस्थेऽसौ ॥ ५१ ॥

१ उपेक्षेत्यर्थः. २ भवन्तौ कर्तृपदं.

पवमानजयनगत्या सत्त्वाधारः प्रयात्यधौ यावत् । तावत्समाजगाम व्यन्तर्यामीयधवल्लगुदे ॥ ५२ ॥
 स्वस्मापि तौ वृपत्यन्ती तत्रैतौ दृशा अपश्यन्ती । विपसाद इदि नितान्तं कुत्र गतौ ब्रह्मयित्वा तौ ॥ ५३ ॥
 तावदयधिप्रयोगादवगतसम्यक्त्वदीयकसत्तत्त्वा । आगत्य त्ववयवजस्रधावेणा सत्केटकेऽघायत् ॥ ५४ ॥
 स्थित्वेयन्तं कावं मत्सन्नानि जोगज्जिमनुज्जय । कथमनिदित्वा चक्षितावहो जवन्तौ मदाभूतौ ॥ ५५ ॥
 निर्मुच्येनं यच्चकमम्बीक्षतं कृतान्तमिय चतुम् । मामाभित्य पुनर्जोस्तस्यैव सुखिनी युया जवतम् ॥ ५६ ॥
 नो चेन्नितेनैतेनैव कृपाणेन पातयिष्यामि । मस्तक्योर्युगलमिदं प्रबलं कृष्माणरुफ्रववल्गुम् ॥ ५७ ॥
 इत्याधुदप्रवचनैर्न कुण्ठौ वस्तुष्येपि न कुण्ठौ । प्रवर्त्तयन्त्यनखजरेर्न सद्यव (बि) न्याचलौ चसतः ॥ ५८ ॥
 निरुपमरूपवती सा आगणयत्वाययमङ्गमावधती । शृङ्गारोदरगिरं जज्जप सङ्कुस्पजन्मवशात् ॥ ५९ ॥
 हा कथमनाधिकाऽहं दुस्सहयिरहाग्निदाहसंठसा । अशरण्यारण्यगता हरिणीवाहं ब्रमिष्यामि ॥ ६० ॥
 मुक्त्वा मामनुरक्तामवल्लामेकान्तकान्तकमनीयाम् । प्राप्तौ यथिकावस्थामस्यानोद्यानसन्मानौ ॥ ६१ ॥
 न कदाचिन्नो जवतोरपराधः क्रोधतः कृतः कोऽपि । हेतोः कस्माद्दुष्टौ सन्तुष्टौ पश्यतोऽजिमुखम् ॥ ६२ ॥
 सौयाङ्गसङ्गसखिवासेकादेकान्तनौत्यसमुयेतम् । यिरहाग्नितप्तमङ्गं मदीयमेतत्प्रकुर्याताम् ॥ ६३ ॥
 इत्यादीन्यपि प्राणितान्यवगच्छयित्वा न धै यिखोकयतः । एतस्या अपि सम्मुखमेतौ यावत्सुहृदवयौ ॥ ६४ ॥

१ कामार्थं पश्यन्ती. २ कामवशात् ३ हीनवन्त्यवस्तुस्थानोद्यतसन्मानौ ४ भवन्तो

अवबुध्यावधिवोधात्सविरोधा दीप्तमानसक्रोधा । मध्वचसैष वद्विष्यति जिनरक्षित इत्यवश्यतया ॥ ६१ ॥
 प्रावर्त्तत सा वक्तुं युक्तं किमदस्तवाप्यहो कर्तुम् । जिनरक्षित ! दद्विशिरोमणे ! कथं गणयसि तृणाय ॥ ६६ ॥
 जिनपाक्षितोपरिष्ठादिष्टा वाञ्छा कदापि मे नासीत् । हृदयाच्चीष्टस्तु जवानेवाधिक्येन तत्त्वतया ॥ ६७ ॥
 जिनपाक्षितः कदाचिद्यदि न वदति रुष्टधीर्मया सार्द्धम् । तव पुनरेतन्मौनावलम्बनं नैव युक्तमहो ॥ ६८ ॥
 त्वधिरहे मम हृदयं निर्दय ! संस्फुटति चतुसरोवरवत् । तत्प्रीतिपालिकरणाञ्जारय वारय विषादञ्जरम् ॥ ६९ ॥
 नाहं त्वया विरहिता हितानि मन्ये वनानि गेहानि । हानिरियं महती ते यन्मामपहाय यासि रताम् ॥ ७० ॥
 चरणरणन्मञ्जीरा क्षीरादपि मधुरवादिनी वदने । तदुपरि वर्ष वर्षात्रिदशी सौवर्णकुसुमञ्जरम् ॥ ७१ ॥
 उत्कर्णतया स तया समुदीरितवाक्यमादराच्छृण्वन् । विद्मः स्मरशरनिकरैः स्मरैस्तदीयाङ्गरूपगुणान् ॥ ७२ ॥
 तस्या मायाविन्या विज्ञानममानमङ्गजं ध्यायन् । विस्मारयन् समस्तं शूलादत्ताङ्गिणीः प्रसरम् ॥ ७३ ॥
 प्रथमरतास्वादसुखोन्मुखीजवन्निर्जयत्वमाश्रित्य । सेलगायद्वाख्यातं विषवद्विषमं समवधूय ॥ ७४ ॥

आघ्राय सुरन्निगन्धान् घ्राणप्रियकारिणस्तथारूपान् ।

जिनरक्षितः प्रपश्यति तदन्निमुखं विमुखसुकृतौघः ॥ ७५ ॥ चतुर्भिः कलापकम् ॥

विषयामिषलवलुब्धं सत्त्वं स्वप्नातृमोहनिर्मुक्तम् । अवगात्य सेलकाव्यस्तमपातयदम्बुधौ पृष्ठात् ॥ ७६ ॥
 निपतन्तं गगनतलात् प्रवृद्धकोपानला बलादमरी । निःसंशयं मृतस्त्वं प्रपलाय्य ब्रजसि रे दास ! ॥ ७७ ॥

श्रुत्या श्रुताऽपि नाहं हृष्टा दृष्टापि दुष्ट ! पापिष्ठ ! । द्रुक्त्वाऽजीटसुखानि प्रक्षटयानस्यथो घुष्ट ! ॥ ४० ॥
 प्रवपन्तीति सुनिष्ठुरमम्वरदेशावधत्त निपतन्तम् । वीक्ष्यष्टुरप्रधाराप्रोष विजेदास्य सर्वाङ्गम् ॥ ४१ ॥
 तदनन्तरं शरीरं निशितकृपाखेन खलकशः कृत्वा । प्रददौ विग्वेचीन्यो वक्षिमस्यासायनायासात् ॥ ४२ ॥
 कुर्याणा कखल्वरवमतिजैरपजैरधीष सुर्येणा । खोजयितुं जिनपाखितमगाधुरझाग्रतस्तूर्धम् ॥ ४३ ॥
 सोऽप्येकाग्रमनाः सन् सेखकमात्मीयसवयसं जानन् । वेधीं स्ववैरिणीमिव मन्यानोऽखद्वयन्मार्गम् ॥ ४४ ॥
 संग्राह्य पुरीं चम्पामनुकम्पापूर्वमानसो यद्धः । स्वगृहे मुमोच चैनं कुशलेन स्वहृत्पकावेन ॥ ४५ ॥
 मातापित्रोरे प्रे निखानुजव्यधिकरं प्रल्पयति । अन्नप्रपातपूर्वं तापपि कुरुतोऽस्य मृत्युविधिम् ॥ ४६ ॥
 जिनपाखितः कदापि हि सद्गुरुसंयोगमाप्य निष्पापः । दीक्षां कक्षीचक्रे वक्रैतरनिर्मदस्यान्तः ॥ ४७ ॥
 सम्यगधीत्यैकावशसङ्गान्यङ्गान्यनङ्गनिःसङ्गः । प्रतमुररीकृत्य चिरं विसागरायुः सुरः समञ्जत् ॥ ४८ ॥
 सौधमार्गयुःस्थयमेत्य विदेहेऽवतारमासाद्य । चारित्रं सुचरित्वा स सिद्धिमुपयास्यति प्राङ्गः ॥ ४९ ॥
 अत्रायमुपनयः स्थष्टु विज्ञेयः प्राप्तिनिर्महाप्राङ्गैः । आत्मप्रयोधहेतोर्वैराग्यविकाशनार्थं च ॥ ५० ॥

अत्रार्थे सिद्धान्तगाथाः—

जह रयणदीवदेयी तह इत्थं अविरहं महापाथा । जह छादरथी वधिया तह सुखकामा इहं जीवा ॥ ५१ ॥
 जह तेहिं जीपहिं विचो आघायमंन्त्रे पुरिसो । संसारदुलकजीया पासति तथेव धम्मकरं ॥ ५२ ॥

जह तेण तेसि कहिया देवी दुखाण कारण घोरं । तत्तो छिय नित्यारो सेखजकाळ न य अन्नो ॥ ९१ ॥
 तह धम्मकहो जघाण साहए विठअविरयसहावो । सयलदुहहेजजूया विसयअविरइत्ति जीवाणें ॥ ९२ ॥
 सत्ताण दुहत्ताणं सरणं चरणं जिणिंदपन्नं । आणंदरूवनिवाणसाहणं तह य देसेइ ॥ ९३ ॥
 जह तेसिं तरियधो रुइसमुद्धो तहेव संसारो । जह तेसि सगिहगमणं निवाणगमो तहा इत्थ ॥ ९४ ॥
 जह सेल्लगपिठालं जन्नो देवीइ मोहियमईलं । सावयसहस्सपउरम्मि सायरे पाविजं निहणं ॥ ९५ ॥
 तह अविरईइ नमिजं चरणजुजं दुकसावयाइझे । निवमइ अपारसंसारसायरे दारुणसरूवे ॥ ९६ ॥
 जह देवीअरकोहो पत्तो सचाण जीवियसुहाइं । तह चरणजिजं साहू अरकोहो जाइ निवाणें ॥ ९७ ॥

॥ इति जिनपाक्षितजिनरक्षितदृष्टान्तः ॥

अथैवं ये कुर्वन्ति ते संसारपारगामिनः कथं स्युरेतदुपरि सप्तमं काव्यमाह । पूर्वकाव्ये सरागनीरागतोपरि दोषगुण-
 बुदाहृतौ, तदपि सरागतत्वं परिग्रहमूलं, परिग्रहस्तु प्रतिषेद्धुमशक्यः, तद्वर्जकाः संसारकान्तारपारं प्राप्नुयुः, इत्येतदर्थसू-
 चकं काव्यमाह—

परिगगहारंजजरं करंति, अदत्तमन्नस्स धणं हरंति ।

धम्मं जिणुत्तं न समायरंति, जवन्नवं ते कहमुत्तरंति ॥ ७ ॥

व्याख्या—ये नराः परिग्रहारम्भजजरं कुर्वन्ति, परि समन्तात् गृह्यते इति परिग्रहः, आरम्भणमारम्भः, परिग्रहश्चार-

स्तथा तयोर्नरसं, परिग्रहमन्तरेण आरम्भो न स्यात्, आरम्भमन्तरेण परिग्रहोऽपि न स्यात्, ज्योरपि पापमूलत्वमा-
वेदितं, तं ये नराः कर्तारः स्याददृष्टमवितीर्णमन्यस्य परस्य धनं स्वर्णकन्यादि हरन्ति चोरयन्ति, पवमपि कृत्वा यदि
जिनोक्तं धर्ममाश्रयन्ते सदा सिद्धिसौधाधिवासलावसा संजायन्त पय, नास्त्यत्र सन्देशः । चिदातिपुत्रदृष्टप्रहारिप्रचुतयो-
ऽनेके प्रयुक्ताः श्रूयन्ते । अथ च ये परियद्वारम्भपरा परयनस्य पश्यतोदरा अपि ज्ञत्वा धर्मं जिनोक्तं न समाचरन्ति ।
नयने जघा संसारः स एयार्थवस्तु कथं ते उत्सावद्वयेन तरन्तीत्यर्थः । अथ तात्त्विकोऽर्थः—गृहिषाः प्रजृङ्गं परिग्रहं प्रगु-
णयन्ति, तथा परकीयान्यपि यस्तूनि कर्मवशात्स्वीकुर्यन्ति । प्रान्ते चेद्विनोदित धर्मं कुपुस्तवा जघाम्नोक्तेः पारं छत्रेयुः
(रत्न) एवंति कव्यार्थः ॥

अत्रार्थे शशिगृहशान्ताः—

नयन्मि सिद्धिचिन्तनामे सहायकसद्वाराभे । सोऽतुपुंगवामे दूरसिन्धयेरिसंगामे ॥ १ ॥
ससिन्दूरनामधिका तत्रम जुवे ज्ञायरो परियसंति । रायजुवरायजूया ज्ञाष्टाणुसंयिषो पाये ॥ २ ॥
सुरो सुरसहावो इहपरजयियम्मि सयस्यकज्जम्मि । दोसाणुदियचिचो ससी ससिद्धिषकसको ॥ ३ ॥
सुरो तदाधिहारं भेराण निमुण्णिकण उवपसं । पत्तसं निरयकां पन्थिषो पायनिविषो ॥ ४ ॥
पत्तो गीयत्यस निगंसत्तम्मि निस्सम्मि तिठं । नियजाउवोदणत्थं संपत्तो तत्थ सत्थरुई ॥ ५ ॥
जायावि वदसत्थं समागते परियणेण समणुगळे । मिठमसुरस्करवाणीइ उवपसं वेइ सुरमुणी ॥ ६ ॥

राय इमा रायसिरी चवदा चवदुव हत्यिकश्रुव । पिप्लपत्तुव तहा जोवणरूवाइरिच्छीले ॥ ७ ॥
 जं दीसइ पच्चूसे तं मझ्झहे न तारिसावत्थं । अन्नारिसं निसाए न एगवत्था पयत्थाणं ॥ ८ ॥
 जरज्जारया य जया जाया जाया तथा न मज्झंति । तणुयं पि ताणं व जणं अवमंजंती हु तवयाणं ॥ ९ ॥
 जस्सत्थे बहु अत्थं अज्जा (जि) एसि घणोहिं पावकम्मोहिं । च्छरिपरिगहूपूरं दूरं धम्मं पमुत्तूणं ॥ १० ॥
 जीवियमेयमसासयमवस्समवणीस मुणसु मणमझे । अन्नस्स हरसि धणधन्नपुन्नदेसाइयं कह णु ॥ ११ ॥
 इच्चाइ बहुविहेहिं हिउवएसेहिं वोहिउ एसो । न हु पन्निवुअइ सुअइ दुअेण कुतो य इंगालो ॥ १२ ॥
 काज्जणं काएणं घणजीवविघायमायइविरसं । आमिसमसिज्जण तणुं पोसित्ता मज्जापाणेणं ॥ १३ ॥
 नरयगईपाउगं उरगं कम्मं समज्जिणेज्जणं । कालकमेण मरिउं रयणप्पहनारलं जालं ॥ १४ ॥
 अह साहु सूरनामो कामोयहिसोसणे अगत्थिसमो । निरवज्जं पवज्जं परिपादिय वालियप्पमणो ॥ १५ ॥
 संलेहणाविहीए अणसणमारोहिज्जण पज्जंते । सोहम्मकप्पवासी ज्ञासुरवोदी सुरो जालं ॥ १६ ॥
 उद्दीपलंजणेणं नियजायरमाइमाइ पुढवीए । उप्पन्नं जाणिय तरकणेण घणवेयणाइन्नं ॥ १७ ॥
 नेयणनेयणतान्णदसणुप्पारुणपमुकडुकेहिं । अइविहुरियंगुवंगं अणुकंपाए समागम्म ॥ १८ ॥
 सूरुो ज्ञासइ जालय आज्जकम्मं तथा नरयजुगं । तुमए वज्जं सुदढं तेणेस्सवेयणो जालं ॥ १९ ॥
 सामन्नमसामन्नं मए पुणो पादियं महापुन्नं । तेणम्हि अहं पत्तो तियसोच्चियरिद्धिवित्थारं ॥ २० ॥

सन्निधा जपियं किमहं करेमि पन्तिडम्बि पारयस्सग्नि । ससिणेहवेयसा तो सुरेण छप्पामिडं सहसा ॥ २१ ॥
नवसीयस्स व पिन्तो जवणुत्तपिठं जवेह कखीरो । गखितं गखितं निवम्भं करसंपुम्भं तथा देहो ॥ २२ ॥
जह जह छप्पम्भं से अगाहपाहा सुडुस्सहा वहुहा । विसरसरं आरसरं सुडुरं तह तथा स हहा ॥ २३ ॥
साहं पंधय मुंचसु मामित्तो निष्ठराण कण्ठं । जह य निघिसी हवई किं किम्भं संपयं जाय ॥ २४ ॥
ताहे अहे विमुक्को संजायकियेण तेण देयेण । जणितं य सहोयर पुवमेव वहुयाहिं जुचीहिं ॥ २५ ॥
तुमर्मगम्पणो किं पोसेसि असासयं अजस्केहिं । मंसेहिं मक्खपाणप्पमुहेहिं असंस्तपावेहिं ॥ २६ ॥
देहस्स सारमिणमेय भेवकाखीणज्जीवियेण । जं अक्खिज्जं धम्मो कम्मोरगज्जुखीमंतो ॥ २७ ॥
अमियपरिगहकरणं परयस्सहरणं परत्थिगमणं च । न पु काठं सुचमिणं जठं जवे जवपरिममणं ॥ २८ ॥
तो नारपणं वुचं सचं अयलम्बिक्ख गाढयरं । तं मह देह गेहं सपाणत्थाण पावाणं ॥ २९ ॥
विदसु निदसु कुट्टसु गंतूणं तरथं दुत्तिकयं कुणत्तु । जेसाहं होमि इहं सुविठं उहवेयण्मुक्को ॥ ३० ॥
वियसेणुवियं तो निम्मीयेणं किर्मग अगेणं । अमुणा उहीकणं निज्जसज्जदग्गेषुण ॥ ३१ ॥
अइ पुण सत्तिवाणं वंधिक्खं पाटिया सठं सुट्ठं । न पु पाणीयप्पसरे सकिक्खं वंधितं सा य ॥ ३२ ॥
संपइ पुण किं किक्खं कमाण कम्माण दुपभिकंसाणं । पुर्विं दुच्चिन्नाण वेइत्ता अत्थि नथु मोत्तो ॥ ३३ ॥
न पुणो अयेयइत्ता तवसा था जोसइसु मुत्तो य । पवं जणिकणं सुरो संपत्तो अप्पणो ठाणं ॥ ३४ ॥

इत्थं जे नणु जीवा पुबं कुबंताणेगरूवाइं । पावाइं ते पछा पण्णुतावं वहंति त्रिसं ॥ ३५ ॥
किच्चा बहुयमकिच्चं सबं जे धम्मसरिहसंदिठं । पज्जंतेऽवि हु न कुणंति तेसिं कहमित्थ नित्थारो ॥ ३६ ॥

॥ इति शूरशशिदृष्टान्तः ॥ ७ ॥

अथ ये परित्रहादत्त (अ) विरतिज्ञाजः श्रीसर्वज्ञाज्ञाविमुखास्ते संसारत्रान्तिज्ञाजः प्रोक्ताः, प्राक्तनकाव्ये प्रातिकूल्येन दृष्टान्तदर्शनादथानुलोम्येनाग्नेतनकाव्यमाह—

आणं जिणाणं सिरसा वहंति, घोरोवसग्गाइ तहा सहंति ।

धम्मस्स मगं पयमं कहंति, संसारपारं नणु ते लहंति ॥ ७ ॥

व्याख्या—ये जना आज्ञामादेशं जिनानामर्हतां शिरसा मस्तकेन वहन्ते, ये च पुनर्घोराश्च ते उपसर्गाश्च घोरोपसर्गास्तान् सहन्ते, अथ च धर्मस्य मार्गं प्रकटं निश्चयतया कथयन्ति ते, नन्विति निश्चितं संसारपारं लभन्ते । तल्लब्धेन यल्लब्धोऽपि सूचित एवेत्यद्वयार्थः । अत्र काव्ये संसारपारप्राणोपायः पदत्रयेण त्रिधा दर्शितः, एतैस्त्रिभिः प्रकारैरनेके सिद्धिं प्राप्ताः, ये जिनाज्ञां पुरस्कृत्य घोरोपसर्गसोढारस्त एव सिद्धिसौख्यचोक्तारो, न पुनः श्रीसर्वज्ञाज्ञाविमुखाः सर्वथाऽनिष्टभूषिष्ठवपुःकष्टस्रष्टारोऽपि पारप्रापका, बाधतपस्विजनवत् । तथा सधर्माध्वनः प्राकट्येन कथयितारो अरिशः सिद्धाः । ईदृग्विधाचारचारिमधरा नराः संसारावारपारपारगामिनः स्युरिति ज्ञावार्थः । ये पूर्वमेव जिनाज्ञारा-

धकास्ते सुतेनैव सिद्धिसाधकाः स्युरत्र किमाश्चर्यं ? ये तु जन्मनैव घोरकर्मकारिणः पद्माब्दीजिनाकाशारिषस्यदनु
पसर्गानुचर्या जीवितान्तकारिण इति चित्रं ! एतेऽपि केवलश्रीजोकारः भूयन्ते श्रीजरतादयः ।

अत्रार्थेऽर्जुनारामिकदृष्टान्तः सूच्यते—

इत्येव नारदे वासे पुरे रायगिद्वानिहे । आसी पासीक्यारामो अणुषो नाम माद्विष्टं ॥ १ ॥

पुण्यपूरुषसेवीष आस्त्रिया रुक्मसञ्चिया । तस्सत्थि वान्रिया एगा पान्रियाणेगपस्रवा ॥ २ ॥

सो य धंभुमईज्जन्तासद्विष्टं सुद्विष्टं न्निसे । पावेइ नियमारामं कजुम्बुब निरंतरं ॥ ३ ॥

तठं सुमाइं आयेत्ता विक्किणेइ पुरंतरे । विटवेइ वहुं दवं सवं कल्लं पसादई ॥ ४ ॥

अन्नया सो सपचीठं यखिप्ता यणच्यमिठं । जागळइ पुरं पुष्कपन्नीविगगपाप्पिठं ॥ ५ ॥

तत्ससारामत्स पासम्मि कुलक्कमसभाग्यं । जस्समुगरपाप्पिस्स अत्थि देवउल्लं महं ॥ ६ ॥

खोइत्स पल्लसइत्सनिम्मियं मुगरं करे । धारेइ सप्पजावो सो तठं मुगरपाप्पिठं ॥ ७ ॥

तत्स पूअ पसाहेठं तमिळ्ळंतं सज्जारियं । पासिषु जस्सगेइम्मि पुर्विं चेव पक्किठ्या ॥ ८ ॥

इज्जार्थं नंदप्पा उच्च जुवणुम्माययेइविया । सड्डिया कायसल्लेणं मइल्लेण अइसया ॥ ९ ॥

अन्नोन्न गोठिक्कारो मंतमेयं कुक्षति ते । रमामो रमणिं पयसंतिय माखियं पत्ता ॥ १० ॥

धंधिप्ता इय मंतिसा पल्लक्षीज्जय सड्डिया । जस्सगेइक्कावत्स पिळ्ळं धिळ्ळुठ्या ॥ ११ ॥

नोदूढं पासई घस्से काळं न हु निसाजरे । अलबो कोवि कामंधो न पस्तइ दिवानिसं ॥ १२ ॥
 जुत्ताजुत्तं न थाणंति हहा कामविमंविद्या । कुलम्मि मल्लिणत्तं च न तत्तं न पवित्तयं ॥ १३ ॥
 जावित्थ संपविद्धो सो ताव उद्धाविडं लहुं । निवद्धो दढबंधेहिं तेहिं अज्झणमालिडं ॥ १४ ॥
 तक्कंतं तस्समरुं ते जुंजंति नणु निब्बया । लज्जामज्जायनिम्मुक्का दुक्का य जह साणया ॥ १५ ॥
 कामुया ते जहिद्धाए हसंति विवसंति य । तीए सद्धिं सुनिज्जम्मा कम्माणज्जाणसज्जाया ॥ १६ ॥
 दुक्कं तिरुं तितिरुंकोतो सारीरं माणसं तहा । चित्तम्मि चित्तए एवं अनल्लसरिसा मए ॥ १७ ॥
 पत्ता विमंवणा एसा जा जम्मे वि अपत्तया । जम्माडं वि मए एसो सम्ममाराहिडं सुरो ॥ १८ ॥
 मुहा एयस्स सेवाए काळो निगमिडं मए । कायम्मि मणियुद्धीए हहा मुज्जेण वत्तियं ॥ १९ ॥
 काळं मल्लिणकाळं वि हहा हंसो घ जाणिडं । सियाळो वि हु सीहुव मन्निडं मूढचेयसा ॥ २० ॥
 पच्चरुं पिरुक्माणोऽवि ममेवं खु विम्वियं । न जाडं पक्खवाइधो स वइल्लोघ निच्चयं ॥ २१ ॥
 तस्साकूयमिमं नच्चा पच्चायणपरो लहुं । जल्लो तस्संगमाविस्स तोरेइ दढबंधणे ॥ २२ ॥
 मुगरेण सुतिरुकेण ते उच्च तरुणे नरे । इत्थिसत्तमए कोवापूरिडं सो विणासए ॥ २३ ॥
 अज्झणो दुज्जाणो जूळं लद्धुम्माउघ रोसडं । पुरस्स सयलस्सावि पोराणपावदोसडं ॥ २४ ॥
 निच्चं हणइ रोसेण उन्नरे इत्थिसत्तमे । उवइविउमारुद्धो जणो तेण पुरिडं ॥ २५ ॥

पदे यिस्नाय राधावि सेणितं ॥ सुसंकिर्तं । परुहफादणपुनं पोसावइ पुरंतरे ॥ २६ ॥
 रायाणो यावि रंका य जो जो कम्मकरा नरा । सबे सुबंधु निस्तंक सावहाणेण चेयसा ॥ २७ ॥
 अणुणो मादितं जो च रोसपणादितं य सो । दादितं पुणपुणेहिं पावपूणेहिं मादितं ॥ २८ ॥
 सत्तजीयविपापण सवहा येरित्तण जो । संखातं वट्टय पयपुरत्त नणु संपय ॥ २९ ॥
 ततं पुराठ मा कोइ निगड्डुठ गुरु खट्ट । अप्पणो जीवियं सये रत्तंतु पुरवासिणो ॥ ३० ॥
 तदा च्चेव पकुवाणा जणा चित्ति नायरा । घणाठ तइ घनाठ जीवियं खल्लु वट्टवं ॥ ३१ ॥
 छइ न पावइ सो पावो पुरयासिज्जे ततं । पहिय वि इ हम्मंतो वट्टइ कुटत्तहावत्तं ॥ ३२ ॥
 अन्नया धम्मपुत्तंगिचक्कयायदियायरो । सायरो सग्गुणत्सेप्पिमणीणं महिसागरो ॥ ३३ ॥
 धम्ममाणोठेयत्ती जसंत्ती सुक्कियाल्लुतं । समोसठो ज्जिणत्सामी वज्रमाथो पुरा वट्ठि ॥ ३४ ॥ युग्गम्म ॥
 संकनावनियावेगदोगसोगावत्तरतं । तारतं नयन्तीवाणमणंतण ञ्चंदुणो ॥ ३५ ॥
 तवंदणकय कोधि नेय निगड्डइ जणो । अल्लुधारामितप्पन्नसज्जसाठसमाल्लुसो ॥ ३६ ॥
 साय सवे वि धम्मिजा उक्किजयारधारया । संकनं वियनं आप निअनं पोवआयइ ॥ ३७ ॥
 जिप्पिवागमणं नच्चा हरित्तं पुरिठं । सुवसणो महासिद्धी सइसणगुणासुतं ॥ ३८ ॥
 जणणीजणयाणगे विन्नवेइ जिप्पेसरं । यवित्तं जामि ते वित्ति वंदादि इह च्चेव जो ॥ ३९ ॥

पालते सुद्धधम्मस्स निगगते नियमंदिरा । सुंदरायारसोहिहो रहूढो य चक्षिउ ॥ ४० ॥
जिणाजिनमणाकंखी एगामी जा पुरा बहिं । निजगाम महासत्तो पावेणब्रेसिउं तथा ॥ ४१ ॥
जेसिउं उज्जाणेणव वद्धेणेव चंदउं । तेण सो दिठमत्तो वि करे काऊण सुगरं ॥ ४२ ॥
जावागह्मइ वेगेण ताव सेछी सुदंसणो । अचीउं मणमज्जंमि रहा उत्तरिउं लहुं ॥ ४३ ॥
एवं संश्रुणमाणो सो काउं सागारमणसणं । पासजमं जयवं वंदमाणमच्चाणसंजियं ॥ ४४ ॥
इउं तउं जमंतो सो सिछिणो य चउहिंसिं । पस्सिमाए संजिउं सेछी मेरुसिंगुव निच्चलो ॥ ४५ ॥
दीणाणणो य निच्चिओ सिछिणो य पुरो जिउं । धम्मप्पजावसरुद्धो न सक्को काउ विप्पियं ॥ ४६ ॥
सिद्धिधम्मप्पजावेण नछो सो वाणमंतरो । पसन्नं सोमविबुव सिछिणो पिरुए सुहं ॥ ४७ ॥
खणेण लद्धचेयन्नो किमकज्जं मए कयं । इइ वायाइ जंपंतो का एसा मज्ज मूढया ॥ ४८ ॥
सिछिणा पारिजस्सगेणोसो एवं वियाहिउं । देवयाहिठियंगेणं जौ जइ जवया कयं ॥ ४९ ॥
तं नो सरसि किं चित्ते जं नरा बन्निवाइया । रमणीसत्तमा रोसाव्वा(च)रियारुणदिछिणा ॥ ५० ॥
निसम्म दारुणं कम्ममेयमपविणिम्मियं । इइअत्थाविडुकोहदायगं धम्मघायकं ॥ ५१ ॥

धिक्की मइ कहं सुक्की एयम्हा पायकम्पुणो । अणायारपरेशेस्थ हारियं जम्ममप्पणो ॥ ५४ ॥
 पत्तामि निरिसिंणानं दिसासि जल्लयंतरे । करेमि अप्पणो पायं छयंघेमि किमप्पयं ॥ ५५ ॥
 इच्छाइ पलवंतो सो पारितं सिद्धिएण तो । सामिं पेत्तसु विचीए धीरं तेत्तुक्कवयं ॥ ५६ ॥
 पायोयसमणोवायमापुत्तसु परिप्पुकं । अउं तुयं सुही होसि इत्थं धाम्मस्य चा जवे ॥ ५७ ॥
 एवमेवति तेषंगीकए तणयणे खए । दोयि संचळिया सामिसमोसरखसंसुइं ॥ ५८ ॥
 तत्ताइत्तसमाईयं जिप्परिद्धिं तु पासिया । पमोयपुत्तयाइअवेहा जविजरेण ते ॥ ५९ ॥
 पवंगपणियापण पणमिनु जयप्पहुं । उचियणायमासीष्ठा यिणया णयमत्थया ॥ ६० ॥
 सुत्तारसत्तस रेद्धिप पारब्बा धम्मवेसणा । पटुष्ठा मज्झोसेण सवणायदकारिणी ॥ ६१ ॥
 पाधिच्च समयं सामिमापुत्तइ अइहुणो । ज्जीरुत्तं जवपावानं दयाजव महागत्तं ॥ ६२ ॥
 जीवसंत्तारत्तवारडुक्क्याच्च अहं कहं । मुचिरसमिह संसारं असारं पायकम्पुणा ॥ ६३ ॥
 गोयानवत्त मज्झमि जहा वल्लो समायरं । तरेय कम्म कत्तारमणुज्जाइ असंसयं ॥ ६४ ॥
 येइत्ता कम्मणो मुत्तो अयेइत्ता पुणो न तु । जोसइत्ता सयेणं वा मुत्तो जीवत्त नल्लइ ॥ ६५ ॥
 ओ पवज्जेसु पवज्जमणवज्ज मणुक्कयं । कात्तं तिवाणि कम्माणि निवृत्तेसु खणेषियि ॥ ६६ ॥

एवं गुणगणोवेयं सुणिता पहुचासियं । अवगम्म पहं सम्मं मोक्कस्स सुहसाहंगं ॥ ६७ ॥
 अङ्कुणेणाह विवत्तं जोरियंजलिणाऽमुणा । सुप्पसायं करेज्जण नित्थारसु भवोदहिं ॥ ६८ ॥
 एसो वयस्स जोगुत्ति विन्नाय जगसा मिणा । दिस्सिळं सिस्सिळं सुत्तअत्थसिस्सं च तरक्का ॥ ६९ ॥
 वेरग्गमग्गमावन्नो धम्मो पुत्तोदएण सो । तिबं तवं करेमाणो ठम्मासा सुहच्चावणो ॥ ७० ॥
 जइ अन्नं तो न पाणं सो जइ पाणं तो न जत्तयं । एवं परीसहं सम्मं सहमाणो निरंतरं ॥ ७१ ॥
 सत्तुवग्गे न रूसेइ मित्तलोए न तूसइ । पोसेइ सुहजाणेणमप्पाणमणुवासरं ॥ ७२ ॥
 सो एसो अङ्कुणो पावो पावोदयसमन्निए । जेणुवदविळं लोळं निक्कारणपुरारिणा ॥ ७३ ॥
 अडुणाइअपासंनो चंनो मोणवयस्सिळं । इमं मारेह तामेह तजेह जणवेरिणं ॥ ७४ ॥
 एवं तिगचजक्केसु चच्चरेसु य सवर्णं । वयणाइं सुणेमाणो माणोज्जयमाणंतरो ॥ ७५ ॥
 पुब्वेरियलोयाणमुब्वेयस्स निवंधणो । सहमाणो महाघोरोवसग्गे दुस्सहे मुणी ॥ ७६ ॥
 खंतिं चित्ते निवेसित्ता अप्पाणमणुसासई । जासए संमुहं नेव मणागमवि निहुरं ॥ ७७ ॥
 धाइया जं जणाणेगे तुमए तिबरोसिणा । तक्कम्मं समुइयं ते सम्मं सहसु सवहा ॥ ७८ ॥
 चवेरुगमुच्छिच्छीहिं तान्निजंतोऽवि निहुरं । सो दुचेहिं निक्किच्छेहिं सुहु कणं तित्तिस्सई ॥ ७९ ॥

सुकृत्पाणि संपत्तो स्वर्गस्तेषामासिष्ठः । तस्मात्सपरिरियायंते जातं श्रुतगन्तो अर्द्धं ॥ ७१ ॥
अग्निं दधाथे सिरे किञ्चा जे सहसि परीसदे । स्वधिया पुष्कम्माई ते सिर्गति जहन्नुषो ॥ ७२ ॥

॥ इति पदप्रयोपरि कथानकमार्जुनम् ॥

अथ “धम्मस्स मग्ग पयनं कइति” इति पद व्याक्रियते—ये धर्मस्य मार्गं प्रकटं निर्व्याजतया निवेदयन्ति, नन्विति निश्चित, ते संसारस्य पारं पर्यन्तं स्वप्नन्ते । यदुक्तम्—“उम्मग्गदेसणापु मग्गं नासति जिणपरिदाणं । वावत्तवसणा खलु न पु खवन्ता तारिस्ता वहु” ॥ १ ॥ फुरुपागन्मकईतो जइ छियं वोहि साजमुयइयइ । जइ जगवत्तं विसाखो जरमरणमहोअही आसि ॥ २ ॥”

अत्रार्थे शिवचक्रवर्तीयकोदाहरणमुदाह्रियते—

अतल्लि पुरी कोसंघिनामिया नामिया न येरीहि । आ हरिसंघुव रेवइ सुतरकंपसुन्नवज्जदा ॥ १ ॥

तीए पुवदिसिच्चिय उब्बाण्डुंगवेइयनिविजो । अइनिसियपरसुपाणी वहुइ जत्तो परसुपाणी ॥ २ ॥

तन्नवणमग्गदेसे काउत्सगं सुनिच्चलं काउ । सावु सुदंसणो सो अइन्नया संठिठं अत्थि ॥ ३ ॥

तस्सेस तवोनिहिखो जत्तो पच्चत्तवेरिठं जातं । अइयोउवसगाई करेइ तच्चित्तलोइत्थं ॥ ४ ॥

अहिक्खेणं (सो ठण) नसइ व (प) सइ काउ हत्थिणो खं । जीमइदासमइसयनिही कुणइ रत्तसो दोउं ॥ ५ ॥

तइवि हु सो न हु बीइइ ईइइ सिवसुत्तमत्तयमवाहं । अह मुणिठं तम्मण्णयजायं समुइअहरिसन्नरो ॥ ६ ॥

१ कृष्णसमेव २ गरुडप्रपुंसबलभद्रा यत्नामेवाहंशी कृष्णसभा नगरी तु सुताक्षकामसेन्यमव्रवती

तुममुद्विलि वाढं दाढं दाऊण सप्परूवेणं । हणितं करिरूवेणं जणितं अइनिदुरं वक्कं ॥ ७ ॥
 तंखमसु खमानिहिणो तुह पयपजमस्स सेवउंमिह अहं । अज्जप्पजिइ अजीयं मुणिमेयं विन्नवइ जस्को ॥ ८ ॥ त्रिजिर्विशेषकम् ।
 इत्यंतरे पुरोहित्यपुत्ता सिवचहसिरियनामाणो । तत्थागया कियंसं नियंति मुणिसुगगतवनिरयं ॥ ९ ॥
 किमहो मुणिंद अप्पा दप्पाइ विवज्जइत्तु सवमवि । खिवितं दुठे कठे निदुरतवचरणकिरियासु ॥ १० ॥
 किं ज्ञो सहसि परीसहवगं सगं च मोरकमहितससि । अत्थे अदिस्समाणे को एवं उज्जमइ सुमई ॥ ११ ॥
 तवकठेणं धम्मो धम्मेण धणं धणं जवे जुवणे । तत्तो आरंजजरो तज्ज अणंतो य संसारो ॥ १२ ॥
 तम्हा तुह धम्मज्जाणमजुगमुगोरुवंजयारिस्स । इय मुणित्तवहासपरे ते दडुमणिष्ठवयणिह्वे ॥ १३ ॥
 तवारणिकताणो जस्को पसरंतचित्तवहुमन्नू । उप्पान्मियखरपरसू तन्निरुणहणहेउमुद्वसितं ॥ १४ ॥ युग्मम् ॥
 तयणंतरं सुतरदियनयणा दीणाणणा डुवे ते य । अह्मीणा मुणित्तवणे पडु रक्खसु अम्ह इय जणिरा ॥ १५ ॥
 अम्हाण तुमं सरणं मरणं समुवडियं अयंडेवि । एयाणं वसणालं जीवियमम्हाण देहि पडो ॥ १६ ॥
 तहरूवे ते दडुं जस्को तेसिं पसन्नलं जालं । तो पारिय उस्सगं मुणिणा ते सिग्घमिइ बुत्ता ॥ १७ ॥
 दुच्चरचारित्तचरं चरंति जइणो सिवत्थमेव फुलं । तं पाविज्जइ नीरागदोसमोहेहिं पाणीहिं ॥ १८ ॥
 जो पुण सरागधम्मो सो य समप्पेइ सगगरज्जाइं । जायइ परंपराए परमपयपसाहणो धणियं ॥ १९ ॥
 धम्माणं धणदाजो जं जणियं बुत्तुमवि न जुत्तं तं । जं सबेडवि पुमत्था धम्मालं सिद्धिसुवजंति ॥ २० ॥

जे रक्तागमाई जखियं संसारदेठज्यमहो । गुरुकम्माणगीण तं पुण न हु लघुयकम्माणं ॥ २१ ॥
 रक्तासिरिनुजिरा बिहु पगे खोयगवाणमहीणा । जिस्कायगि जर्मता एगे जमिया जवारले ॥ २२ ॥
 सुधंसि जरहसगराइणो महाजोगिणोडवि ज्यइणो । सपससिद्धिसंगा निस्संगा सुज्जमणजोगा ॥ २३ ॥
 इच्चाइ सोचमेपहिं गरुअयेरगगुणसमेपहिं । पन्थिज्जिय खामिय मुष्णिमुरीकया जावठे दिक्का ॥ २४ ॥
 जइअण्णजुगा किरिया घरिया चित्तामि तेहिं गुरुपासे । सुत्तरये कोसछं सुमहम्मभिमेसि संजायं ॥ २५ ॥
 तियं तर्पति सुत्तवं खयति पुष्पात्त कम्मरासीठं । सज्जायज्जाणया दुक्खिवि विहरति ज्यसए ॥ २६ ॥
 अइ पायकम्मसमुदयवसठं ससत्तव कायरमणो सो । विस्सरियसाबुकिरिठं सिरिठं सिद्धिखो अज्ज चरखे ॥ २७ ॥
 बहइ मणे जाइमयं अमर्यपिय सुगुल्लवयणमधि वमइ । रमइ पमायम्मि सया गमइ मुहा काळमविणीठं ॥ २८ ॥
 अइ सिवजहो अपइ तं पइ किं जान परिसं कुणसि । बहसि अधिणीयजावं जाइमत्तम्मसत्तव तुमं ॥ २९ ॥
 जीयो जाइसु सवासु सबेसु य कुळेसुवि । सवासुंपि हु जोणीसुं सवजाणेसु सवया ॥ ३० ॥
 अकयारिहधम्मो सो जमिठं य जमिस्सई । को कीरइ मय जाईविसए विसए तवां ॥ ३१ ॥
 अठ मया बुद्धिमया न हु कायया कयाधि दुक्कमया । सेविक्कता अमया पप्पा विसत्तंडवि अठज्जहिया ॥ ३२ ॥
 हरिपसिवडो सानू सिरिनीरो तहय चित्तसंज्या । इच्चाइणो अणेगे जाइमया हीणजाइया ॥ ३३ ॥
 तत्तो निययोसमिम सम्मं गीयत्यगुरुसमीधम्मि । आखोइसु वल्लमणो होठं जम्हा जवे सुब्धी ॥ ३४ ॥

जह वालो जंपतो कज्जमकज्जं च उज्जुलं जणइ । तं तह आलोड्जा मायामयविप्पमुक्को य ॥ ३९ ॥
 आलोयणपरिणलं समं संपट्ठितं गुरुसगासे । जइ अंतरावि कालं करिज्जा आराहगो तहवि ॥ ३६ ॥
 आगंतुं गुरुमूले जो पुण पयमेइ अत्तणो दोसे । सो जइ न जाइ मुक्कं अवस्स वेमाणिलं होइ ॥ ३७ ॥
 जो पुण इय मुणिकणवि सम्मं न हु उज्जेइ नियसहं । वज्जेयधो तो सो निसीहसुत्तनाएहिं ॥ ३८ ॥
 कस्सवि च्छमीवइणो जह आसो आसि सबलकणलं । तस्सणुजावेण महीनाहो जानं महोसचलो ॥ ३९ ॥
 तम्मंडुराए दीसंति सुंदरा ऐगतुरगसंदोहा । बहुहत्थिसत्थकविथा जायालं हत्थिसालालं ॥ ४० ॥
 कुठागरा जंभागरा धन्नेहिं तह धणेहिं पि । तस्सासेसा जरिया जह नइपूरेहिं जलनिहिणो ॥ ४१ ॥
 अह सीमाचूमिगया निवा असूयागया इय जणंति । सोडवि हु को अत्थि जमो जो इणमस्सं अवहरेज्जा ॥ ४२ ॥
 बाहरियं तो तीरघिणहिं नरपंजरंतरगलं सो । नो केणवि अवहरिलं सको सकोडवि जइ एइ ॥ ४३ ॥
 अह जंपइ एगनरो जइ घाइज्जइ ठिजंवि तत्थेसो । राया जंपइ एवं पि होउ न लहेइ अवगासं ॥ ४४ ॥
 तत्तो तेण सरगघिणएण खुदेण कंटाणस्सो । विज्जो मम्मपएसे कहमवि समयं लहेऊण ॥ ४५ ॥
 सुहुमेण तेण सहेण सखिलं घखिलं य कळमि । परिहायइ पइदियहं चारिज्जंतोडवि जवचारिं ॥ ४६ ॥
 रत्ता जणिलं कह एस डुब्बलो बलजुलंवि वरतुरलं । घोमयवालेहुतं नाह तयं न हु वियाणेमो ॥ ४७ ॥

येखाइ नीरपाणं घासगासस्स दिक्काप खाणं । तद्वि शु जइ पुबलं एस असग्गो धुवं घाही ॥ ४० ॥
 तो रक्षा सो पिक्कास्स दायितं तावितं य तदच्चिमुहं । तो यक्कारियमणेण न कोधि रोगुग्गयो अंगे ॥ ४१ ॥
 अयत्तमत्थि सलं सुरयस्सेयस्स रत्ताधारस्स । तत्तो तक्कण्णमेसो छवित्तो सुद्धमपकेण ॥ ४२ ॥
 सल्लच्छासे उन्दत्तक्षेण सुक्के जह्मिगितायेण । नात्तं कट्ठिय सलं खणेण सल्लीकत्तं तुरत्तं ॥ ४३ ॥
 जइ धोत्तत्तं य अत्तो अणुज्जियगच्छित्तं रुससुहो । न हु संगामसमत्थो तदा ससल्लो मुधी नेत्तं ॥ ४४ ॥
 सुच्चितं पात्थिय चरणं सरणं प्रयाण जयजयसाणं । हारेसि मोरत्तल्ला ससल्लमरणेण सुप्पिवसहा ॥ ४५ ॥
 तुत्तं धा पेत्तं वा वेयालो या अही व रोसिल्लो । तं न कुणइ जं अण्यं पि जावसलं अणुच्चरिय ॥ ४६ ॥
 इय यहुवारं विणियारित्तं वि सिरित्तं सजात्तणा सुप्पिणा । अपत्तिकत्तो मरित्तं सुवक्खवत्तं समुप्पन्नो ॥ ४७ ॥
 सिवज्जहो पुण्ण जइयपरिणामेणप्पणो य अइयारे । आलोइय निस्सल्लो समाहिणा मरणमणुपत्तो ॥ ४८ ॥
 सोइम्मो कण्णत्तल्लकात्तं जात्तं सुरो सुकत्तिल्लो । पूरिय तत्थ सुरात्तं उप्पन्नो पत्थ जरइम्मि ॥ ४९ ॥
 वेयङ्गुगिरिसिरिज्जसयसइगयणवत्तहपुरम्मि । नियक्कण्यकेत्तपणइणिवेवइनामाइ कुट्ठीप ॥ ५० ॥
 संपत्तो पुत्तत्तं सियधंदो नाम कामसमत्थो । परिणित्तु धसत्तसिरि निवधूअं तुज्जइ जोप ॥ ५१ ॥ युग्गमम् ॥
 सिरित्तं तल्लहुवंधू जात्तं तत्तो चइत्तु आत्तसप । कयसोमचंदनामो जुयणमुत्तणगुणं पत्तो ॥ ५२ ॥

अह तस्स पढियनिरवज्जपजरविज्जस्स सोमचंदस्स । मायंगिअसुइविज्जासाहणमेहा समुप्पत्ता ॥ ६१ ॥
 तीसे एसो य विही धंडादिणिगेहसंनिण दिणे । कइवि हु विही विहेयो मायंगसुयं विवाहिता ॥ ६२ ॥
 तत्थ घणदववियरणपुढं माइंगिणें विवाहेजं । सिढ्ढीकयवहुविज्जावावारो सुप्पमइरहिजं ॥ ६३ ॥
 अवगणियकुलायारो लज्जामज्जायवज्जिजं वाढं । कंताए आसत्तो जाजं पुत्ताइपरिवारो ॥ ६४ ॥
 तेण कुमग्गावन्निण कम्मनन्निण तायन्नायाणं । दूरं वत्ता चत्ता ञ्चवए गोबरस्सेव ॥ ६५ ॥
 अह सिवचंदो चंदोब निम्मलो निक्कलं कम्मं लजं । सबकलाकोसलोवगलं सुइसीलसीयलजं ॥ ६६ ॥
 कइयावि कोजहलं अतुल्लमुल्लासवं वहतो य । आरुहिय वरविमाणं सुंदरिणिजंतजसपसरो ॥ ६७ ॥
 सिरधरियधवलजत्तो पत्तो जगईइ जंबुदीवस्स । महया विह्वलुणं किंहु काजं स परियरिजं ॥ ६८ ॥
 किंलिता तत्थ गिहं पइ चलिजं लखियकुंभलाहरणो । कहवि नयरी कुणाला उवरिं वचंतजं पत्तो ॥ ६९ ॥
 नेहेण समुत्तरिजं ञरिजं पुत्तोदएण पुत्तेण । नियन्नायरं पलोयइ अइनेहलनयणजुयलेणं ॥ ७० ॥
 इय जंपिजमारजं विरुद्धमेयं कहं समायरियं । तुमए अहो सहोयर लोविचु कुलक्कमं निययं ॥ ७१ ॥
 मलिणीकजं कहप्पा तुमए निंदियकुले वसंतेण । मयगकलेवरत्तो काजव तुमं अहो जाजं ॥ ७२ ॥
 अइउरहिगंधफुटंतनासयं दूरजं पणस्संतं । किं न हु पस्ससि लोयं बुत्तिजया दूरजं जंतं ॥ ७३ ॥

अष्टीषा उच्चरन्ता एव दीर्घसि नेहपासम्भि । मष्टीर्हि जल्लक्षणंता नंता कुंता य तुह सते ॥ ७५ ॥
 हसोऽपि तुम जातं काठं काठं मष्टीयि सुममहवा । कपूरोऽपि तु लवणो महातलान्तंऽवि तिसरत्नं ॥ ७६ ॥
 इय आइक्षिय सोमो असोममुत्ती अर्धं विद्यातं । लव्वाजनमिरसिरो पर्यपिष्ठं एयमाद्युत्तो ॥ ७७ ॥
 पुपत्रयश्चियपुष्कम्भदोसवसतं दुहं अहं पत्तो । अणनिधिं (द) णिज्जामायगकुलनिधासेष सययमहो ॥ ७८ ॥
 अहह करेमि इयासिं किमह निययंयुणो धिरहमसहं । पत्तोमिह पाववसतं जल्लव्वाजो अहा हरिणो ॥ ७९ ॥
 अह सिवचंदो विहिणा रोहिणिविष्ण सरिणु पुष्टेइ । सामिणि साहसु सयत्वं महर्धवपुवज्जचरियं ॥ ८० ॥
 ठंहिआणयत्वेयं जाणिय तप्पुवज्जम्भवुसंतं । अत्तइ रोहिणिदेयी पुरत्तं सियचंदजल्लव्वाजो ॥ ८१ ॥
 न तु जाइमयं काठं जमणेसाखोइयं पुरा जम्मे । चंताखकुळे तेणं पत्ता तु विरुपणा एयं ॥ ८२ ॥
 अणुमिचं पि तु खलियं तुमए सग्ग यिसोहियं जम्हा । तेणुचमसुहन्नोई इय कहिय तिरोहिया अमरी ॥ ८३ ॥
 इह सोठ सियचंदो पुपसिणेषेण जायरं जल्लइ । कुकुंठवप्पणयजर अच्चयि ठेसुसु खहु जाया ॥ ८४ ॥
 दुच्चरियाईं आखोइक्कण काळण निच्च तथचरण । पयस्स दुहसमूहस्त देसु सखिउज्जतिं नियमा ॥ ८५ ॥
 उम्वइ सोमचंदो जाया निस्सोमिया कहं सोही । आसन्नप्पसवा मह किंजाईं कहवि घट्टति ॥ ८६ ॥
 कुनालवणनिवन्धियमेयं मुणिकण सक्कहाणरिह । नियनयरं सपत्तो स सोमचंदो महीनाहो ॥ ८७ ॥

१ निःसामिका २ सौम्येन चन्द्रः शिष्यपन्ननामा महीनायः ।

सोमुब सोमपयई सोमो कड्यावि सुगुरुपासम्मि । चारित्तमाणुचरित्ता अरुयसोरकं गउं मुकं ॥ ८८ ॥
 अन्नो अन्नो सुन्नो पुन्नेहिं सेविजं बहु पावं । पत्तो दुग्गइमप्पे जमिही पुत्तरजवंजोहिं ॥ ८९ ॥
 एवं जह सिवजदेण साहुणा सिरियजाजसाहुस्स । निठम्मोणं धम्मस्कराइं पयमीकथाइं तथा ॥ ९० ॥
 दोसुवि जवेसु तह चैव पुन्नवंतेण धम्मजवएसो । दायवो दस्किन्नं कायवं नेव इह विसए ॥ ९१ ॥

॥ इति धर्ममार्गप्रकाशनोपरि दृष्टान्तः ॥

अथ स धर्ममार्गस्तदैव प्रकटीस्याद्यदाऽसत्या ज्ञाया नोच्यतेऽतो ध्यमनुगतमेवेदं । तद्यथा—

नासिज्जाए नेव असच्चज्ञासा, न किज्जाए भोगसुहे पिवासा ।

खंमिज्जाए नेव परस्स आसा, धम्मो य कित्ती इय सप्पयासा ॥ ए ॥

व्याख्या—जाण्यते नैवासत्यज्ञाया जाण्यते ज्ञापावर्गण्या पुज्जलोपादानेनेति ज्ञाया । सद्भ्यो हिता सत्या तद्विपरीता त्वसत्या, वचस्तथ्यमेव वाच्यं महासङ्कटेऽपि न पुनरसत्यं कदाचित् । विशेषतस्तु धर्मविषये नानृता वागवक्तव्या कालि- कार्यवत् । अथ सिद्धान्तोक्तं ज्ञापास्वरूपं कथ्यते—“सच्चाणं जंते ज्ञासा (पज्जत्तिया) कइविहा पन्नत्ता ? गोयमा [चजविहावि पत्तेयं] दसविहा पन्नत्ता । तंजहा [सत्या ज्ञाया दशधा]—जणवय १ संमय २ ठवणा ३ नामे ४ रूपे ५ पफुच्चसच्चे ६ आ । ववहार ७ जाव ८ जोगे ए दसमे उवम्मसच्चे १० य ॥ १ ॥” कुंकणादिषु पयः पिच्चं नीरमु-

१ शान्तः २ शिवचन्द्रविलक्षणः.

वृकमित्यादि जनपदसत्यं १ । कुमुदायीनां समेऽपि पङ्क्तसंज्ञये स्लोकस्यारविन्दानामेव पङ्क्त्यत्यं सम्मतमिति सम्मतसत्यं २ ।
 सेष्यादिषु अर्द्धादिस्थापना स्थापनासत्यं ३ । कुलमवर्द्धयन्नापि कुलवर्द्धन इति नामसत्यं ४ । खिलधार्यपि प्रतीत्युच्यते
 सद्रूपसत्यं ५ । प्रतीत्यसत्यं यथाऽनामिकाया इतरेतरामाश्रित्य दीर्घत्वं प्रस्थत्यं च ६ । वृणादौ यद्यमाने निरिर्दृष्टते इति
 व्ययहारसत्यं ७ । ज्ञातृसत्यं यथा शुक्लं ब्रह्माकेति, सत्यपि हि पञ्चवर्णसंज्ञये शुक्लवर्णस्योक्तत्वात् ८ । दण्डयोगादपरमीति
 योगसत्यं ए । समुद्रवत्सटाक इत्यौपम्यसत्यं १० । असत्यापि वशात्—“कोहे १ माण्डे २ माया ३ खोजे ४ पिच्छे ५ तरेव
 दोसे च ६ । हास ७ जय ८ अरकाश्च ए उयधायानिस्सिप १० दसमे ॥ २ ॥” क्रोचेन अदासमपि दासं वदतः क्रोध-
 निश्चिन्ता १ । निःस्वमपि स्वमात्म्यं वदतः २ । इन्द्रजालकादीनां नष्टोऽयं गोस्रक इत्यादि वदतां ३ । वणिजादेः कूट-
 क्रियादि वदतः ४ । अतिरागादासोऽहं तथेत्यादि वदतः ५ । गुणवत्यपि निर्गुणोऽयमित्यादि वदतः ६ । इह हासजनये
 प्रतीते ७-८ । आख्यायिकादिषु रमणार्थं वदतः ए । अचौरेऽपि चौरोऽयमित्यादि वदत उपधातनिश्चिन्ता १० । सत्या-
 मृषापि वशात्—“उपप्लव १ विगय २ मीसे ३ जीव ४ अजीवे च ५ जीवअस्मीवे ६ । सह मीसगा अखंता ७ परित्त ८
 अज्जाय ए अज्ज्जा १० ॥ ३ ॥” वशा वारका अथ जाता, अत्र तन्मृनाधिक्ये सत्यामृषा उत्पन्नमिमां १ । एवं मृता
 इति विगतमिमां २ । उत्पन्नविगतमिमां यथा अत्र दश वारका जाता वशा च मृता इत्यादि युगपद्वदतः ३ । जीवन्मृत-
 कृमिराशौ जीवराशिरय ४ । तस्मिन्नेव प्रज्जन्मृते स्लोकजीवति कृमिराशौ अजीवराशिरिति ५ । प्रज्जन्मृतकृमिराशौ
 एतावन्तो जीवन्त्येतावन्तश्च मृता इत्यादि वदतो जीवाजीवमिमां ६ । मूलकन्दादौ परीक्षयन्नादिमत्यनन्तकायिकोऽय

सर्वः ७ । अनन्तकायत्वगादौ सर्वपरीतोऽयं ८ । परिणतप्राये वासरे कार्यौत्सुक्यादौ रजनी जाता इत्यज्जामिश्रा ए । अज्जा दिवसो रजनी वा तदेकदेशः प्रहरादिरज्जा, यथा दिवसस्य प्रहरेऽप्यतिक्रान्ते मध्याह्नसमयः संजात इति १० । असत्यामृषा द्वादशधा—“आमंतणि १ आणवणी २ जायणि ३ तह पुण्णी ४ पन्नवणी ५ पच्चकाणी ६ य तहा वागरु ११ अद्यागन्ता १२ चेव ॥ ५ ॥” हे देवदत्तेत्यामन्त्रि (त्र)णी १ । इदं कुर्वित्याद्याज्ञापनी २ । इदं मे देहीति ३ । अन्नजिगृह्यार्थं योच्यते नित्यादिवदिति ४ । इदं न ददामीति ५ । साधुपार्श्वं गजामीति प्रश्ने सुष्ठुदमिति योच्यते सैन्धवमित्यादिवदिति ६ । व्याकृता स्पष्टार्थं देवदत्तस्यैव ज्ञातेत्यादिवत् ११ । अनेकार्थस्य साधारणा नदीनां अपनिकेत्यादिवत् १२ । इत्थं ज्ञापास्वरूपमवगत्य सत्या १ असत्यामृषा च २ विवेकवद्भिः सर्वदा वाच्या । तद-
तथा “न किञ्चिद्” इत्यादि, न क्रियते जोगमुखे वैपथिकमुखे पिपासा तृण्णा, तृण्णया न काप्यर्थसिद्धिः, केवलं पात-
ककदम्बकमेवोपचिनोत्यात्मा । यदुक्तं श्रीउपदेशमालायाम्—“अणवद्विचं मणो जस्स कायइ बहुआइं अद्दमद्दाइं । तं
चित्तिं च न लहइ संचिणइं पावकम्माइं ॥ १ ॥” तथा खण्ड्यते नैव परस्य मार्गणस्य आशा मनोरथः । एवकारो
निश्चयार्थः । एवं पदत्रयोक्तसकृत्यकरणे प्राणिनां धर्मः प्रगुणीकृतः स्यात् । अथ च कीर्त्तिरपि सर्वदिग्गमिनी सप्रकाशा

स्यात् चन्द्रादित्यजातवेदस्तरारक्षतेजग्नाग्जारजासुरतरेति काव्यार्थः । एतावता चेद्विकामुष्मिकफलं दर्शितं । अथाप-
पदोपरि श्रीकाविकार्यकथोच्यते—

पदयापूर्वपिपयामगणयसारुहयरोचितरमण्याम् । तुरुमिण्यामभवत् पुरि जितशत्रुरिति हमारमणः ॥ १ ॥
स्वकुटुम्बपिहितजबा जबा तत्र विजम्बजन्वजनि । तत्पुत्रो वच इति स्यातोऽञ्जूपतिपुरोधाः ॥ २ ॥
तन्मातुलोऽनुखोऽसतिपात्रं श्रीकाविकार्यं इत्यासीत् । यद्येताः सरसीरुहि जिनेन्वगीर्ध्रमसि चृङ्गीव ॥ ३ ॥
मदिरापानी मामी व्यसनी पिशुनैः सहैति सांगत्यम् । वषदिखातिरीदृग्भङ्गे यद्ग्रेषु तत्परधीः ॥ ४ ॥
सोऽय प्रधानपुरुषान् स्वयशीकृत्य मज्जलवानाद्यैः । स्वयमेवाजनि राज्ञा विरतनं जूयमुद्धेय ॥ ५ ॥
तेनारब्धाः क्रूराः कृतिना कृतिनामवीथ्यै रच्युता । नानाजैवाः क्रस्यस्यत्र वसु स्वं व्ययीकृतवान् ॥ ६ ॥
तथान्यथा सदागमकृतमतयः सुप्रशस्ततरमतयः । पार्श्वस्थिसवरयतयः समाययुः कावकाचार्याः ॥ ७ ॥
तानित्युयाच गत्या सत्यार्हितधर्ममत्सरी पापः । जगयन् जग्य निपुणतया फलमिह जो याज्ञिकं किं स्यात् ॥ ८ ॥
ते प्राङ्पुराहिताग्नेः किं धर्मं शृण्वसि प्रसन्नतया । कथितेऽथ धर्मसत्त्वे सत्त्वेषु प्रगुणितप्रीती ॥ ९ ॥
पप्रञ्च पुनस्तदसौ नरकाध्या किमिह शृण्वते प्रयता । सदनुकर्मधर्मफलं ज्ञेयः स हि पूर्ववत् मोचे ॥ १० ॥
किमशुनकर्मोदयशृण्वकोऽसि तस्मिन्नपि प्रकथितेऽथ । तेनान्यथायि किं यज्ञकर्मणा घोषणां ब्रूहि ॥ ११ ॥
गुरुनिरयाधि घचस्विन्निरिग्यायाः श्वप्त्रगमनमेव फलम् । तच्छसा रुष्टमनाः स ऊचियान् प्रत्ययः कोऽन्न ॥ १२ ॥

अस्मात्सप्तमदिवसे पतिष्यसि त्वमिह शुनककुम्भ्यन्तः । तदपि कथं ज्ञेयं खलु दत्तेनोक्ते गुरव ऊचुः ॥ १३ ॥
 कुष्ठो रुष्टोऽवादीत्ततः स दत्तः कथं ज्वनमृत्युः । दुर्गन्धेन निकृष्टाऽनिष्टा सत्यं तदेदं ज्ञोः ॥ १४ ॥
 यातास्मि देवलोकां सञ्चोक्तं सर्वदापि निःशोकम् । श्रुत्वेति रुषितचेताः प्रेताधिष्ठित इवारुणहृक् ॥ १५ ॥
 वारुण एवमवादीन्महाविषादी स्वकीयमृत्युञ्जयात् । एनं रुन्ध विरोधिनमहो जटा उल्कटास्तूर्णम् ॥ १६ ॥ युग्मम् ॥
 रुरुधुस्तेऽपि तदुक्त्या स्वयं जगामैव रोपणः स्वपुरीम् । अथ पौराः प्रह्वन्नं चिरंतनं नृपतिमाजुहुवुः ॥ १७ ॥
 विसमारित्तदिवसोऽसावसावधानत्वतः सुखावेशात् । सप्तमदिने दिनेशितुरुदये न दयेरितः कापि ॥ १८ ॥
 राजपथं संशोध्य स्वमानुषैस्तत्र रक्षकान्पुक्त्वा । सप्तमवासरसमये विनिर्ययौ यतिविनाशार्थम् ॥ १९ ॥
 अत्रान्तरे प्रजातप्राया यावत्तमी समस्ति तदा । कुसुमकरणरुहस्तः प्रविशति नगरीमरीणजनाम् ॥ २० ॥
 कोऽपि हि पुष्पाजीवी कृतवानुच्चारमुदरचलनेन । तदुपरि पुष्पान् क्षिप्त्वा स्वयं ननाशैव तत्स्करवत् ॥ २१ ॥
 निर्गन्धान् यावदयं पुरात्तरस्वी तुरङ्गमारूढः । तत्रायातस्तावचुरगबुरोत्खातमुल्लितम् ॥ २२ ॥
 तदशुचि तन्मुखविवरं प्रविवेश गुरोर्विनिग्रहे जापा । येनात्राप्यत परुषा तत्र हि युक्तस्तदापातः ॥ २३ ॥
 वदनेऽनिष्टा विष्टा यदा निविष्टाऽस्य गुरुजिरुपदिष्टा । ववले वलेन समया रयान्निजं धाम स जगाम ॥ २४ ॥

तावत्प्रधानपुरुषैरयन्धि दृढपद्मघनैर्निगूढा घने । आनीय पूर्वजपः स्वस्थाने स्थापयामासे ॥ ३३ ॥
 तेनैव कुम्भिकायां निविष्टिषे पापपुञ्जनादसः । पूर्णविरुद्धाः प्रायः कदर्थनां किं न कर्त्तारः ॥ ३४ ॥
 मध्ये शुनकान् दिष्ट्या कुम्भीदारे च घम्बयित्वाचो । तदधस्तादस्ताथं यद्वि प्रम्बावयामासुः ॥ ३५ ॥
 ताप्यन्ते जपस्रगाणास्तथा चिच्छिद्रस्तादृशममी । एवं नैरयिक इय प्रकामकष्टानि सोढाऽसौ ॥ ३६ ॥
 प्राप विपद्य श्वघ्नं सूरिन्वाक्करणज्जारमारुध्य । प्रापुस्त्रिवशीजावं स्वजावताः प्रफटयकारः ॥ ३७ ॥
 यथा महासङ्कटसङ्गमेऽपि, न कालिकार्यैर्नृपतेः पुरस्तात् । असत्यजापा गदिता तथाऽन्यैर्मिथ्या न याव्यं ननु धर्मकार्यैः ॥ ३८ ॥

॥ इत्यसत्यजापापरिहारे श्रीकालिकार्यकथा ॥

अथ “न किञ्चप चि” द्वितीयपदोपरि दृष्टान्तः सूच्यते—

कुत्रार्थकोऽन्नयद्विप्रः प्रायस्तुष्टपयनार्जनः । कान्ताविपत्तिवृत्तार्त्तः समुतो निर्यदौ गृष्टात् ॥ १ ॥
 दैराग्यापन्नचित्तः सन्मोदमार्गं समीहते । साधुपाश्वोपस्रग्धाहृज्जर्मश्चारिवमात्तवान् ॥ २ ॥
 शीतयातातपाद्युमोपसर्गोपद्रुतस्तराम् । पित्राऽसौ सुदृक्कः साधुः कृष्णैव प्रवर्त्यते ॥ ३ ॥
 क्रियत्यपि गतेऽनेसृस्यसौ वसारमवधीत् । प्रतं धर्मुमशफोऽदृमसि सात कथं क्रिये ॥ ४ ॥
 बाधन्ते विषयग्रामाश्चेतो मे कपिष्ठापलम् । घसे मसेजयद्येतस्सतो धावति निर्भरम् ॥ ५ ॥
 सेविष्ये तेन गार्हस्थ्यमित्येव प्रतिपादयन् । तासेनात्थाजि न श्रेयस्कर्त्यस्य प्रतिपालना ॥ ६ ॥

न हि धर्मेण मे कार्यं धनेनैव प्रयोजनम् । मत्वाऽसौ निर्जगामाशु सहवासिपुरं ययौ ॥ ७ ॥
 क्षातो विजातिभिः सर्वैरमुकस्यायमात्मजः । कस्यचित्सदने तस्थौ दीस्थे क्षातिः सुवक्त्रः ॥ ८ ॥
 कदाऽहं सप्रियः स्वैरं चृशं वैषधिकं सुखम् । कुरुते सर्वकृत्यानि परं जोगेषु लादसः ॥ ९ ॥
 शवद्विवाहवेलाऽऽगादकसात्तावदञ्जसा । धाटी पपात जिह्वानां तथा तन्मिथुनं हतम् ॥ १० ॥
 स जोगस्पृहया मृत्वा तीव्रार्तध्यानवानिति । संजङ्गे महिषः क्वापि ग्रामे ग्रामेयकालये ॥ ११ ॥
 उपचर्य परिव्रज्यामेतस्य जनकः पुनः । दिवि देवत्वमापेदे सस्मार प्राग्जवं निजम् ॥ १२ ॥
 नन्दनं सैरञ्जीचूतमवगम्यावधेर्वलात् । तत्रागाहुतमेवैष रूपं शौकरिकं दधत् ॥ १३ ॥
 क्रीत्वा तं गोडुहः पार्थ्याजघान लकुटादिभिः । चृत्या दुर्वहचारेण तं स्थलोव्यामचालयत् ॥ १४ ॥
 ततः साधुपितृ रूपं कृत्वात्मानमदर्शयत् । देवः कारुण्यमाधाय सुतस्य हितकाम्यया ॥ १५ ॥
 पश्यतस्तादृशं रूपं चिन्ता चेतस्यजायत । दृष्टपूर्वं मयेदृशं क्वापि रूपं पुरा ज्ञेयम् ॥ १६ ॥
 तदावरणदुष्कर्मक्षयोपशमलाञ्छतः । जातिस्मृतिरश्रोतेदे दुलायस्य शुचोदये ॥ १७ ॥
 ततः स्वजापयाऽरावीत्तात मामव दुःखतः । ततस्तज्जनकोऽवादीदे रे शौकरिकाग्रम ॥ १८ ॥
 भैवं मारय निःशङ्कं लुप्तकोऽयं मदङ्गच्छः । ततो माहिषिकोऽब्रूत श्रृणोति न न्वज्जिरम् ॥ १९ ॥

स्वं तूष्णं दूरतो याहि येनैष ब्रह्मसि स्वयम् । ततस्तद्व्यन्यर्थनया मुमुक्षुः ॥ २१ ॥
 ततो दृष्टप्रयोजनान्तः प्रपेदे धर्ममार्हतम् । प्रतानि सम्यगाराध्य कृतजफविपर्जनः ॥ २२ ॥
 प्रपन्नानशनस्तस्मान्मृत्या विधिपदादिमे । स्वर्गेऽच्युञ्जेनधर्मो हि सुरदुरिय सौख्यदः ॥ २३ ॥
 तिर्यग्गतेर्निर्यार्येऽपि पुत्राः सुरीकृताः । जैनधर्मप्रदानेनासीमशर्मविधायिना ॥ २४ ॥
 यथा तेन कृता वृष्णा कृष्णासिरिय जीवणा । दीक्षामपि प्रपद्येवं विघातव्यं न धीघनैः ॥ २५ ॥

॥ इति जोगपिपासोपरि बिजसुतदृष्टान्तः ॥

“हंनिज्जय नेय परस्स आससि” तृतीयपदं कथ्यते—परस्याम्यस्याशा धाप्ता न लक्ष्यते । यत छर्क—“देयं स्तोका-
 दपि स्तोकं न व्यपेक्षो महोदयः । इष्टानुकारिणी वाकि कदा कस्य प्रविष्यति ॥ १ ॥ यत्तद्दीसयप्तासप्तजत्तपाण्णसम्भो
 धरथपत्ताई । जइयि न पक्कासधण्ण बोधा यि दु बोययं देइ ॥ २ ॥ बोधयन्ति, न यावन्ते, जिहाहारा गृहे गृहे । दीयत-
 दीयतां दानमदत्तस्त्वमीदृशम् ॥ ३ ॥” एतदुपरि दृष्टान्तो यथा—

माखयेणु विज्ञासायां विज्ञादायां श्रियो जरेः । आसीत्सधिकमोत्तरुदोर्दण्णो धिक्कमाधिपः ॥ १ ॥
 तस्यान्यदास्यानसजासीनस्याहीनसंपदः । जट्टः कोऽपि समागत्य नरवाहनञ्चूपते ॥ २ ॥
 चकार सञ्चुण्णसायां ता निक्कम्याअ धिक्कमः । प्राद किं ज्ञोः समस्त्येप मत्तोऽप्यधिक्कसञ्चुण्णः ॥ ३ ॥
 यदेवं मायुरस्सत्स क्क्यातिरेये विधीयते । का वाक्किस्स १ का मत्तिस्सत्स १ का स्थितिः १ ॥ ४ ॥

जेद्वेनाख्यानि चूर्जर्तः सावधानतया शृणु । वर्तते महती तस्य कीर्तिः स्फूर्तिमती शुवि ॥ ५ ॥
 हिरण्यरूप्ययोः कोटीमैकैकामर्पयत्यसौ । आप्रजाताद्भवेद्यावत्सन्ध्यार्थिन्धः कृपापरः ॥ ६ ॥
 रात्रौ चाशोकवनिकावध्यशालामुपेत्यसौ । स्वदेहं खण्णशञ्जित्वा तत्रायाताय रक्षसे ॥ ७ ॥
 दत्ते पलवलिं नित्यं ततस्तृप्तः स राक्षसः । प्रयच्छति सदैवासौ कोटीं हेमहिरण्ययोः ॥ ८ ॥ युग्मम् ॥
 राज्ञोचै तत्तथा नैप कुरुते तर्हि किं ज्ञेयम् । तेनोक्तं तेन दत्तेऽसौ स्वकीयाङ्गदतान्यथो ॥ ९ ॥
 सज्जीकरोति संरोहिण्यौपध्या वसुधाधवः । ईदृशी शक्तिरेतस्य परेष्टापूर्तये प्रजो ! ॥ १० ॥
 संप्रदिप्य महानिष्टकष्टेऽप्येव महामतिः । पराशाः पूरयत्येव धनैः पानाशनैर्धनैः ॥ ११ ॥
 ततो विक्रमचूपावस्तस्य दुःखापनुत्तये । अग्निवेतालसाग्निध्यादुद्गीय व्योम्नि पक्षिचत् ॥ १२ ॥
 क्षणाज्जगाम सुस्थामा नरवाहनसन्निधौ । रक्षःस्थानान्निपिधैतं सायं तत्पदमामदत् ॥ १३ ॥
 अत्रान्तरे नृचक्षाः स क्रूराकारचयङ्कुरः । अन्धकारचरश्चामः पापपुङ्ख इवाङ्गचृत् ॥ १४ ॥
 आययान्नाथ पृथ्वीशस्तदीहापूरणेद्यतः । शूरः साहसिकश्रेणीग्रामणीः स्ववपुःपलम् ॥ १५ ॥
 आकण्ठमर्पयामास शस्त्रेणाङ्घ्रि पाणिना । ततः पलाद आचख्यावक्षामस्थामसेवधिम ॥ १६ ॥
 किमर्थं व्यर्थमात्मीयप्राणैस्त्वं ज्ञो मुमुक्षुसि । तेनोक्तं विक्रमादित्योऽहमस्मि करुणावशात् ॥ १७ ॥

१ कोटीद्रव्यम्. २ राक्षसः.

नरयाहनकार्यार्थं विमुञ्चामस्मि जीवितम् । तत्सस्येनैप सुष्टात्माऽवदधाजन् वरं पृणु ॥ १७ ॥
 सतस्तं प्रत्यययागमी नरयाहनदेहजम् । पलं विनैव तद्रूप्यस्वर्णकोटीं प्रपूरय ॥ १८ ॥
 तर्पय प्रतिपद्यैय धर्षयैस्सहस्रोच्चयम् । आससाद निजं स्थानमस्थानमसमापदाम् ॥ १९ ॥
 श्रीविक्रमोऽप्युज्जयिनीमेत्याचमृतिप्राजनम् । अहो पराशारसंपूर्तिसाहसं नरयाहने ॥ २० ॥
 ततोऽपि धिक्मादित्यः सास्यिकः परिकीर्तितः । येन स्वदेहदानेन तोषितो रज्जनीचरः ॥ २१ ॥
 मत्स्यं नरयर्मराजचरितं सर्वोत्तमं मार्गणश्रेणीयाञ्जितपूरणे तबनु च श्रीविक्रमोर्वीशितुः ।
 दुःस्याशापरिपूरणे सुकृतिनः सक्तीजयन्तः सदा धर्मं चापि यशः शशाङ्कविशदं सद्यो लज्जध्वं दुधा ॥ २२ ॥

॥ इति परमनोरथपूरणोपरि नरयाहनदृष्टान्तः ॥

अथ पूर्वोक्तधर्मत्याराधका एव सिद्धिसौख्यसाधकाः स्युर्नापरे इत्येतदुपपुन्यपदेशकान्यमाह—

दुरन्तमिष्टतमहधारे, परिष्फुरंतंमि सुदुस्त्रिवारे ।

न सुधूमगाढ चक्षंति जेय, सखाह्णिज्ज्ञा तिजयंमि ते य ॥ १० ॥

ध्यास्वा—दुःखेनान्तो यस्य तदुरन्तं तच्च तन्मिथ्यात्वमेव महान्धकारं तस्मिन् परिस्फुरति—विस्तृते सति । किञ्चरे ?
 सुदुस्त्रिवारे—सुतरामतिशयेन दुर्बारे धारयितुमशक्ये । ये शुद्धमार्गाश्च चक्षन्ति, ते च श्लाघनीयास्त्रिजगत्स्यपि ।

३. सूच्यते—

पुष्प

अश्वस्य एव देयान् वन्दित्वा याति पाति जात्य(त्या)श्वम् । मैतमपहस्य कश्चिद्भ्रजतीति हृदन्तरे ध्यायन् ॥ १३ ॥
 अर्द्धमृहगृहचरस्तीपयामुन्मुच्य जात्यतुरगोऽसौ । धेत्यन्यं पन्थानं न हि वधिरन्तस्तथा कापि ॥ १४ ॥
 ईदृक्शिशुददस्तामानं तार्क्ष्यं विधाय जिनदासः । तमपादयद्वियानिशमपास्तनिजगेहकृत्यजरा ॥ १५ ॥
 ईदृक्शिशुददस्तामानं तार्क्ष्यं विधाय जिनदासः । तमपादयद्वियानिशमपास्तनिजगेहकृत्यजरा ॥ १५ ॥
 ईदृक्शिशुददस्तामानं तार्क्ष्यं विधाय जिनदासः । तमपादयद्वियानिशमपास्तनिजगेहकृत्यजरा ॥ १५ ॥
 राग्यसमृद्धाऽव्यर्जित यमुधापतिरश्वरक्षोभेन । ज्ञात्वोत्कटसैन्ययत्नं तं सीमाया महीपात्राः ॥ १६ ॥
 अयहृत्तुमुत्तमस्वरमेनं चक्षुर्विमर्शमेकत्र । कथमप्यस्याश्वस्यापहृतिः स्यान्नोभनं तन्नोः ॥ १७ ॥
 एकस्यास्यैतावन्मन्त्रं (म्त्री) तन्मपपञ्चचक्षुरपीः । अहमस्य राज्यसारं हयं हरिष्ये ह्वगजेहात् ॥ १८ ॥
 तत्राज्ञानुज्ञातस्तथेत्युरीकृत्य कपटपाटयन्नाक् । साधुसमीपे आश्रयार्थमसौ चारु शिक्षितयाम् ॥ १९ ॥
 गत्वा च यसन्तपुरं चैत्यमथो साधुषुन्दमजिवन्ध । जिनदाससद्गचैत्यप्रणतिष्विक्कीः पार्थ्वमस्यागात् ॥ २० ॥
 तत्रत्यार्हत्मातिमाः प्रणम्य सम्यक्कृतया विनिर्गत्य । आञ्जोचितवन्दनयाऽवन्धत जिनदासमेव मुखा ॥ २१ ॥
 सोऽपि तदनुत्थानप्रतिपत्तिपुरस्सरं सुखं वृद्धा । को हेतुर्ज्ञो जयसामन्नागमने तमित्यूचे ॥ २२ ॥
 कपटादोपी लोपी सुकृतस्यान्तस्तारामसौ कोपी । प्रादाहो सुआवक ! संसारोद्विग्नचित्तोऽहम् ॥ २३ ॥
 सर्वत्र तीर्थयात्रामासूत्र्यार्थं निवेदय धर्मार्थं । दीक्षां गृहीतुकामोऽस्मि प्रेमस्येममुक् स्वप्ने ॥ २४ ॥
 मस्ये त्रयतामागामथ जिनचतुल्योऽवदन् महाजाग ! । स्वागतमार्येण समं गोष्ठीमिष्टां करिष्यामि ॥ २५ ॥

तेनापि प्रतिपन्नं न दाम्बिकैश्छद्यते जनः को वा । गणिकात्रिधर्ममिषादन्त्यः सहसैव निगृहीतः ॥ ३६ ॥
 स्वानादिदेश परिकरनरानरं सादस्तदन्वेषः । सज्जीभवन्तु ओ ओ मज्जनचोजनविधावस्य ॥ ३७ ॥
 शुक्त्युत्तरकालमथो विकथोपरतौ जिनेन्द्रसाधुकथाम् । कुर्वन्तावनवरतं तत्स्थतुरेतौ सुखेनैव ॥ ३८ ॥
 जिनदासस्वजनकुले पुञ्जानः स्वेच्छया स तुल्लात्मा । नलमीक्षतेऽश्वहरणे दुग्धास्वादे यथौतुरिह ॥ ३९ ॥
 सपरिकरः स श्राद्धस्तन्मधुरालापलालसमनस्कः । तं कपटिनमाचष्टे समानधर्माऽस्यहो त्वं यत् ॥ ३० ॥
 तस्माद्घोटक एष सुरक्षितः स्याद्यथा तथा कार्यम् । न हि मोक्तव्यः शिथिलः कमप्यहं याम्यहो आमम् ॥ ३१ ॥
 आयात एव भवता सज्जीभवता तुरङ्गरक्षार्थम् । जृष्टव्य इत्युदित्वा स्वयं वह्निर्निर्जगाम गृहात् ॥ ३२ ॥
 कौमुद्युत्सव आसीत्तस्मिन्समये समस्तपुरलोकः । निशि रंरमीति शुचिरं ततः प्रहृष्टः स दुष्टात्मा ॥ ३३ ॥
 यम इव जीवितमङ्गादगारतस्तुरगरत्नमपहृत्य । प्रस्थितवानहह्राऽयं धिग्धिश्वस्तघातित्वम् ॥ ३४ ॥
 निर्गत्य ततस्तरसा सहसा साहसिकपाश आयातः । आरुह्य यावदश्वं जिनसङ्घोपान्तिकं तावत् ॥ ३५ ॥
 तत्परितन्निः कृत्वा प्रदक्षिणां तेन वार्यमाणोऽपि । कासारं प्रत्यचलत् स्वच्यस्तं विस्मृतिं किमिह याति ॥ ३६ ॥
 तस्मात् पश्चाच्चवले वलेन निज (जिन) धाम यावदस्माच्च । निजगृहमागापेगादहो सुशिष्यत्वमिदमीयम् ॥ ३७ ॥
 दृष्टपथादन्यस्मिन् यातुं नैच्छत् स सर्वथा तुरगः । तेन प्रणोदितोऽपि हि ततः स निर्विषहन्मुक्त्वा ॥ ३८ ॥

१ विपमिदममृतस्थान्तः प्रकाशपूरे त मोभरप्रसरः । माधुर्ये कटुकमिदं धर्मविधौ यच्छलं कुरुते.

तं धनिकेष्वेवमनि षाक् स्वयं प्राणस्य प्रयातवान् दम्भी । नापुण्यप्रगुणनृथामाशाः प्राप्तावकाशाः स्युः ॥ ४९ ॥
 अत्रान्तरे दिनोदयसमये समियाय वेदम जिनदासः । तावद्भागधुः पौराः समग्रजनीं त्वयाऽध्याम्बः ॥ ५० ॥
 ब्रामित इत्युक्तेऽसावाह श्यामास्यजार्क क्षणत पय । एवमिति प्रतिपाद्य प्राप स्वं धाम सविपादः ॥ ५१ ॥
 तदीक्षयोद्घटितकपाटसंपुटं मानसेऽतिसन्नान्तं । यावदपश्यजुरगस्यानं तावत् पथश्रान्तम् ॥ ५२ ॥
 हरिमाकल्य सहा सूर्यविपावक्षयीसमाश्रितः । चिन्तितवानिति सन्मतिरहो नृवं धर्ममार्गेऽपि ॥ ५३ ॥
 ध्रुवमरत्यगण्यपुण्यान्युदयो मे कथनाप्यनिर्याच्यः । व्यपहत्य पापदुःखा व्यमोचि यज्ञात्यहयरक्तम् ॥ ५४ ॥
 यद्यग्निसि दाहकता सूर्यान्युदयेऽपि तीव्रतिमिरं स्यात् । चन्द्रेऽङ्गारकवृष्टिस्तर्किकं करणीयमन्त्रार्थं ॥ ५५ ॥
 ईदृगपि धार्मिकत्वं धृत्या कृत्वा च तीव्रतरमायाम् । दुष्कर्मदृक्कर्षा धर्षा कस्तत्करचितयम् ॥ ५६ ॥
 परमेव एव सुष्ठु श्लाघ्योऽनर्घ्योरुसङ्गुणस्तार्क्यः । येनोत्पथेन पावा न धृतास्तत्तर्चितेनापि ॥ ५७ ॥
 सुधुतरमिति विदित्या नत्याऽजिह्वा सर्वेय जिनदासः । तमपास्यत्ययसात्सुसाधुरिय सत्त्वसंघातम् ॥ ५८ ॥

अथोपनयः—

यथा स ज्ञात्यसुरगोन यात, कुमारगमात्यन्तिकतारुनेऽपि ।
 तथा न शृङ्गाध्यन ससमानां, कदापि हि स्यात्सखसनाऽद्वयकापि ॥ ५९ ॥

अत्र जाल्याश्वकटपाः साधवः श्राद्धा वा । अथ च मिथ्यात्वान्धकारजरः सर्वत्र प्रसृतोऽस्ति । तत्र ये शुद्धमार्गान्बुद्ध-
दर्शनरूपाश्च चलन्ति न भ्रान्तिभ्राजो भवन्ति त एव श्रद्धायास्पदं भवन्तीति भावार्थः ॥

॥ इति जाल्याश्वकटान्तः शुद्धमार्गचरणोपरि ॥

अथ संसारासारताप्रतिपिपादयिषयाऽग्रेतनं काव्यमाह—

असारसंसारसुहाण कज्जे, जो रज्ज्जं पावमई अवज्जे ।

अप्पाणमेसो खिवई किलेसे, सग्गापवग्गाण कहं सुहं से ॥ ११ ॥

व्याख्या—संसारं संसारः, असारश्चासौ संसारश्च तस्य सुखानि वैपयिकादीनि तेषां कार्ये तदर्थे यः कोऽपि मन्द-
धीर्नरः पापोपरि ब्रज्मतिः अवद्ये पापकर्मणि रज्यते रागं प्राप्नुयात् । आत्मानमेव क्षिपति क्लेशो ज्ञव्यभावजेदन्निजे,
अथ च स्वर्गपवर्गयोः कथं सुखं स्यात् 'से' तस्येत्यक्षरार्थः ॥ यः संसारसुखं बहु मन्यते तत्र जालसः सन् सिद्धिसुखं च
न तात्त्विकं मन्यते सोऽन्नापरत्र च क्लेशाच्चाक् प्रचुरदुःखप्रयासच्चागी भवेदिति समुदायार्थः ॥ लोकलाभकृते बहुतरं न
हार्यते इत्येतदुपरि दृष्टान्तप्रवृत्तये श्रीलत्तराध्ययनस्थम्—

एगो दमगो कत्थवि वासी आसी सया दरिदमणी । परदासवित्तिणा तेण अज्जियं नाणयसहस्सं ॥ १ ॥

सो तं गहाय सगिहाच्चिमुहं संपण्डि सुसत्थेण । भोयणहेलमणेणं ख्वगो चिन्न कागणिण ॥ २ ॥

दिवसे दिवसे कामिणिमेगं सो जुंजई किविणयाए । अवसेसां तस्सेगा कागणिया अत्थि दहणिज्जा ॥ ३ ॥

इष्टे वक्षिपस्त त्रिया धिस्वरिया चक्षिप तलं सत्ये । चिंतइ सो मन्क इमो कवयगो जिंदियदो सि ॥ ४ ॥
 पगइ प्रपयसे गोविंदा नचलगं स वस्माण । कागिणिधायणवेचं पन्ना वखिचं विसस्समुदो ॥ ५ ॥
 कइइहेतेण न लब्धा कागणिया तेण वणिथयासाठं । सो नचलगोवि सल्लिखएण दिओ उविक्षतो ॥ ६ ॥
 सो ते गहिउ नओ रिच ठाणे पओइइं दमगो । ऊरंतो संपत्तो जयणं अइइहा किमिह जायं ॥ ७ ॥

॥ इति कमकट्टएण्तः ॥

प्रयोऽप्येतदर्थसूचकं दृष्टान्तं प्राह—

जइहा कागिणिय हेछं सहस्सं इरइं नरो । अपइं अंयगे शुब्बा राया रज्जं तु इारप ॥ १ ॥

अथ राजदृष्टान्तमेतदर्थसूचकं द्वितीयमाह—

अंधफळाऽजिमेणे कस्सइ रज्जो धिसूइया जाया । सा तस्स सुविज्जेहिं मदया कछेण निगसिया ॥ १ ॥
 जणिचं पयं जइ पुण खाहिसि अंवाणि तो पिणस्सदिहिसि । तस्स थ अंवाणि अइप्पियाधि तेण थ मदीवइया ॥ २ ॥

नियदेसे कल्लिआ अंधयरुत्ता स अन्नया राया । इययाइणियाहेछं विणिगलं सह अममेण ॥ ३ ॥

अस्सेणं अयइरिणं पपुमगाविद्धंयसेण परिसंतो । सहसा मलं य तत्तो अंबवणे च्चइं पत्तो ॥ ४ ॥

चूअतरुआयाय स मंतिआ धारिणंअमि विणिविज्जे । तस्स य छिछे दिहाणि तेण नणु अययफळाणि ॥ ५ ॥

पनियाणि पाचयसलं परामुसइ सो करेण ताणि लहुं । पन्ना अग्घापणं लग्गे न गंधदोरेण ॥ ६ ॥

वारिज्जितोऽवि अमच्चरणं अरुकेऽ ताणि सो राया । रसलोचनेण गळं निहणं हा हा अपंभिच्चं ॥ ५ ॥
एतावता दृष्टान्तघनैवं संसारसुखानां निस्सारतोक्ता, मोक्षसुखानां तु सारतान्तरङ्गवृत्त्याऽवसेया ।
अथ स्वर्गपवर्गसाधनोपायभूतं जिनाचर्चनमेव प्रतिपादयन्नाह—

नरिंदेदेवेसरपूश्याणं, पूयं कुणंतो जिणचेइश्याणं ।

दवेण जावेण सुहं चिणेइ, भिबत्तमोहं तह निज्जिणेइ ॥ १२ ॥

व्याख्या—नरेन्द्रा राजानो देवेश्वराश्चेन्द्रास्तैः पूजितानामर्चितानां पूजां कुर्वाणः श्रीजिनचैत्यानां जयन्ति रागादी-
निति जिनास्तेषां चैत्यानि चेतःप्रमोदजनकानि प्रतिमालक्षणाणि तेषां इव्येण गन्धधूपपुष्पादिना, अथ च जावेनोग्र-
विहारज्ञायादनादिना शुभं कर्म चिनोति श्राद्धः साधुर्वा, अत्र कर्तोऽनुक्तोऽपि स्वयमभ्यूह्यः कर्तव्यवदात् । मिथ्यात्व-
मोहनीयं कर्म तथा निर्जरयति जीर्णं करोतीत्यद्वयार्थः ॥ यथाऽन्नाजीर्णं तस्माकं वस्त्रानलगुटिकाजद्वणादिना जीर्यते
तथा कर्मजीर्णमपि जिनाचर्चनमन्तरेण नो (जिनाचर्चनेन) प्रज्यत इति जावार्थः ॥ यदुक्तं श्रीमहानिशीथे—

“पुणो वि वीयरागाणं पम्मिअं चैश्यादए । पत्तेयं संशुणे वंदे एगगो जत्तिनिग्रं ॥ १ ॥

तेसिं तिलोगमहियाणं धम्मतिहंकराण जगगुरूणं । दद्वचाणजावच्चणजेदेण दुहच्चणं जणिणं ॥ २ ॥

जावच्चणमुगगविहारया य दद्वच्चणं तु जिणपूया । पढमा जईण दुन्निवि गिहीण पढमच्चिय पसन्ना ॥ ३ ॥”

यत्तेस्त्रिधा शुद्ध्या यच्चारित्रकष्टानुष्ठानद्वाविंशतिपरीषहाद्युपसर्गसहनं तत्सर्वं जावाचर्चनाधिकाररूपं बोद्धव्यं । श्राद्धः

शुचिर्नद्या गन्धान्नसा जिनप्रतिकृतीः प्रकण्टक्य कपायाम्बरेण धपुर्लपयित्वा सधन्दनकुसुमलगार्धैर्यदहृदचोपक्रमं विधत्से,
तत्सर्वं ध्यायार्थानुगतं मन्तव्यं । अत्रार्थे श्रीरघुचन्द्रोवाहसिरुदाह्रियते—

आश्रित्य नरद्विषये जिणिदयकीसजम्भसुयवित्ते । दुष्टलंडवि विजययज्जनयर नयरेहरोहिष्ठं ॥ १ ॥
तद्वद्वि नियो दुष्टियसद्वहा (सधेष्टा) पूरणम्मि सुवरयणो । निवरयणसेहरको सिरसोहिरयणसेहरलं ॥ २ ॥
सत्पण्या तप्पणइणि यक्षासन्ना सुपम्भकम्मि । रयणावखिष निम्मल नि(चि)त्ता सा विसक्कधरा ॥ ३ ॥
रयणावखिप्ति आसी दासीय अदगचंनिमाइ पुरो । रइरत्तागोरीलं बिरीइ न बु लोयत्तमिरीलं ॥ ४ ॥
रयणिव चंदमेसा सकलजल्लोयल्लप्पमोयकरं । रयणमिय रयणगन्ना सुयं पसुया रयणचवं ॥ ५ ॥
पइदियसमेहमाणो ससिय पियवत्तणो य सो जालं । जालं सबकलालं तालं नल्लु सिरिकियालं य ॥ ६ ॥
आरूढो पोढवयं जा तावुवाहिठं नियेणोसो । वरक्कवइं कलं पुलंनिं सुंदरगुणेशिं ॥ ७ ॥
जुवरायपप ठविठं मइया स मइसयेण चयइणा । किं तस्स दुल्लनं नल्लु सगुणो जो नंदणो दुल्ल्हा ॥ ८ ॥
अइ अन्नयासरे सो इयवाइणियाप निगलं कुमरो । वेगेण गंतुरेण तुरएल्लभ्विं स्वप्पा नीलं ॥ ९ ॥
पल्ला पन्निया सवे तवणुचरा अस्सवारया पुरिसा । पत्तो रायकुमारो सुयेल्लसेल्लस्स यियरम्मि ॥ १० ॥
रायसुपणासे (सो) सो निम्मुको दुविणीयसीसोव । गुरणु (ण) य तक्कणेणं को मुल्लइ पल्लाइलं कल्ल ॥ ११ ॥
गिरिनिज्जरनिज्जायं सुसीयलं निम्मलं जलं तेण । तएहाउरेण पीय सुसाउ अमर्यय तो मुल्लं ॥ १२ ॥

उपदेश-

॥ ५३ ॥

फलमूलाश्रतरूणं नरकतो सो नमंततं तन्न । पिबन् अन्नैरकरं जिणहरमुत्तुंगसिहरधरं ॥ १३ ॥
 पलममिव नृपपते सो दोसोदयवज्जितं रुचंकमणो । तम्मज्जमणुपविन्नो सुकयसुगंधमि लुब्धमणो ॥ १४ ॥
 ददूण दिट्ठियुत्तेणुज्जालजिणविंविमिंदुसुंदरयं । अप्पाणमिमो मन्नश्च धन्नं कयपुन्नसंचारं ॥ १५ ॥
 देवाण दाणवाणवि एसो देवो सयावि नमणिज्जो । रमणिज्जो रूवेणं संतो दंतो सुहागारो ॥ १६ ॥
 जस्सेरिसया मुत्ती दीसइ सोम्मं (मं) मुहं ससंकुव । नो ह्वे सन्नाइं तिरकाइं इयरदेवुव ॥ १७ ॥
 पूइस्समहमिमं ता एयं चित्तिनु चूमिवइकुमरो । सुइच्छं सल्लेणं सुगंधकुसुमाणि गिह्तिता ॥ १८ ॥
 अच्चित्तु तिन्ननाहं दाहं डुरकस्स निम्महेमाणं । नीहरिय तत्तं वाहिं आसीणो मंरुवुहेसे ॥ १९ ॥
 पिबन् इय अण (णि) मिसन्नो जिणमुहसंमुहमईवहरिसेण । ता तन्न समायात्तं अविरो विज्जाहरो एगो ॥ २० ॥
 तेणावि वावियाए न्हाणं सुज्जोदएण निम्माय । परिहियसियसिचएणं पुप्फेहिं जिणैसरो महितं ॥ २१ ॥
 वियवंदणमेस तत्तं करित्तु विहिणा गुणोहमणिनिहिणा । शुइयुत्तेहिं शुणित्ता विणिगत्तं जिणहरात्तं तत्तं ॥ २२ ॥
 उवविन्नो हिट्ठमणो मंरुवमज्जंमि तो कुमारोऽवि । गंतूण तन्न पणमिय बुद्धमिमं पुत्तिंत्तं दग्गो ॥ २३ ॥
 कारिय केणैयमहो जिणहरमुत्तुंगचंगसिहरित्तं । को इन्न अत्ति देवो कत्तो तुममागत्तं एव ॥ २४ ॥
 गंतवं तुह कन्न य कन्न निवासो य मे इमं कहसु । निसुणसु सुयण तुमं नो नहचारी जणिजमारज्जं ॥ २५ ॥
 वेयकूगिरिस्सुवरिं नयरंमि य गयणवत्तहे रम्मे । सूरप्पहाजिहाणो तज्जासि पियामहो मज्ज ॥ २६ ॥

कारविद्यं तेणेयं जिह्वहरमिद्विद्धि नाञ्चिनियपुत्तो । देवो सेवोचियपयकमलो कमलो ह्यपुष्टिअरो ॥ ३७ ॥
 अहमागच्छंस्मि तम्हा पुरात्त नणु गयणवपरात्त इहं । न बु कञ्चवि गच्छिस्सं मरियपमवस्समिह मय ॥ ३८ ॥
 गययासरे समेत्तं विज्जाचारणमुणी महानाणी । वदिस्सु इमो पुत्तो मय पमाणं नियात्तस्स ॥ ३९ ॥
 तेणुच्चविद्यं पुह पंच वासरा अग्नि जीवियत्तं ज्ञो । सुरिय कुठ अप्यदियं परिहर आरजसज्जारं ॥ ४० ॥
 तवयणमिदं सुप्पित्ता समागतं इह सिग्गमेयाहं । अणसणयिहिणा मरणं पन्निवन्निस्सामि इह सेत्ते ॥ ४१ ॥
 तुज्जवि अत्तं परं नणु अरिह देवो सुसादुखो गुरुणो । धम्मो रम्मो केवदिकदिहं हिययन्मि वदियवो ॥ ४२ ॥
 निम्मंजुजुनियदा न बु श्रुत्वा सवदा निहंत्तवा । यत्तत्तं न बु अखियं न गिरिहयत्तं अदिस्सवणं ॥ ४३ ॥
 परिहरियवा विखया अन्नस्स परिगाहो न वबु कच्चो । असणीय न बु मंसं मच्चं पंचुवरेहिं समं ॥ ४४ ॥
 न बु आदेरुयविस्ती न बु रत्तीजत्तमयि विहेयव । शुत्तवमविस्सायं न फत्तं सफत्तं जत्तं जम्मं ॥ ४५ ॥
 उयचरियवा अच्चा नेव अणज्जाण संगर्ह नच्चा (कच्चा) । एसो सावयधम्मो सम्मं हियए धरेयवो ॥ ४६ ॥
 तह मंतमेगमदुणा गिहाण सुयिहाणभूयमुत्तमय । पचनमुक्कारमहो जत्साहसत्तं जए गरुत्तं ॥ ४७ ॥
 तत्साखावसवत्तिणो नरगणा देवायि सेयापरा, अक्का रत्कपिसायसाइणिमहाज्जा न जीइप्पया ।
 सगामे न जयंकरा करिवरारुढा महायेरिणो, जच्चिम्मि निरंतरं रक्करो सारो नमुक्कारो ॥ ४८ ॥
 जायवो पइदिवसं तिसंजमेसो गुत्थाण सुनिवेसो । जेणाजिमयसयात्तं सिद्धी रिद्धी य विप्फुरह ॥ ४९ ॥

मज्जं वि पाणच्चायस्के मणे सावहाणयाहेजं । नवकारो दायवो इह पमाजं न कायवो ॥ ४० ॥
तह मह पासे विजाजुयलं पुण पाढसिध्मत्थि अहो । एगा आगासगमा बीया बहुरूवकरणी य ॥ ४१ ॥
तं तुमए गहियवं रहियवं पासवत्तिणा चैव । मज्ज दिणपंचयं जा तवयणमणेण पन्निवन्नं ॥ ४२ ॥
पुणरवि ज्ञाणइ कुमारं सिणेहसारं सहोयरा मज्ज । वेयहे संति बहू परोप्परं नेहपन्निवज्जा ॥ ४३ ॥
परमेको च्चिय अहयं पत्तो सुहमरणमण्णो काजं । अकहित्ता बंधूणं इह सेले मज्ज साहिज्जं ॥ ४४ ॥
कुणसु महापुरिस्स अहो तहत्ति तेणोइए महामइणा । सो धम्मगुरू जाजं वोमचरो रायकुमरस्स ॥ ४५ ॥
तत्तो डुवेडवि संविग्गमाणसा माणसाहणोम्मुक्का । जणिय कुसुमज्जेरणं पूइत्ता तिहयरविवं ॥ ४६ ॥
चियवंदणं विहीए निम्मिय दोडवि डु इमे विणिजाया । दस्किणदिसाविचागे तस्सेव जिणिंदगेहस्स ॥ ४७ ॥ युग्मम् ॥
सुपमंजिय सुविसालं सिदायलं तो अईय सुकुमालं । सिरिसूरेयखयो तत्थोववसिय (विसिय) समाहीए ॥ ४८ ॥
अणसणमुच्चरिय तजं सबच्चसिध्दसाहुपच्चकं । वत्तुमिमं पारेजे सुमहुरंगंभीरघोसेण ॥ ४९ ॥ युग्मम् ॥
आशु नमो अरिहाणं जगवंताणं सयंसुब्बाणं । इच्चाईसक्कयमजं परं पुणवि सो ज्ञाणइ ॥ ५० ॥
वंदे आणंदेणमंदेणाणगए अईए य । संपइयवट्टमाणे जिणेसरे तिजयत्तमणिज्जे ॥ ५१ ॥
अह वंदे गणनाहे तत्तीसगुणिह्ठिअइसयसणाहे । चारणपरमोहिपुदायजेयजिन्ने अणेगविहे ॥ ५२ ॥
चरणे दंसणनाणे संजाया मज्ज जे अईयारा । तेहिं पन्निक्कमामि प्पमायमयराम (ग) जम्मुक्को ॥ ५३ ॥

सुयमासाइय मह अ यिराखसमयम्मि पवणपादेहिं । उस्सुसुसमणुवइठं जं सिठं तमयि निंदामि ॥ ५४ ॥
 सणाय सेंतई जं हबिया जणिया मुसा य जं नासा । विच्चमदिजपणं जं रमियाठं जं महेखाठं ॥ ५५ ॥
 जं मेखिउं पचूउं परिगहो मोह (खोह) मोहसुखेण । जाया ययाइयारा अझेइयि दु तेइयि निंदामि ॥ ५६ ॥
 पावोयगरणपारो दुवारो मीखिउं अपारो जं । इधअयि जम्मे सो सयो अज्जा योसिरिउं ॥ ५७ ॥
 कोदो मदायिरोदो केणायि समे न मग्ग सचेसु । माणो माया खोजो असुजो जो सवहा चचो ॥ ५८ ॥
 जं जीहारसखोदुयाइ अत्तणं पाणं सदा ह्याइम, जं या साइममुत्तमं जमसियं मंसं च मक्काइयं ।
 मूख पुप्फफडाइय धडुयिहं जं निज्जसुखइयं, दुत्तं जत्तमणेगहा तदखिखं निंदामि निस्सहठं ॥ ५९ ॥
 सयधुसिज्जसाहूणमुत्तमं सरणमरिहधम्मस्स । फाळाणु तियिदतिविहं पंचपरमिठिसरणपरो ॥ ६० ॥
 पन्निजागरिअमाणो माणोञ्जियमाणसेण कुमरेण । सग्गाणिक्कमणिओ पंचएह दिणाय पज्जते ॥ ६१ ॥
 संपप्प काखधम्मं समाहिणा सूरतेयस्सरिदो । पत्तो पंचमकप्पे सफसामाण्डिइवचं ॥ ६२ ॥
 सक्करिय तत्स देहं तउं स सपच्छिं रयणचंदो । उत्तरविसाइ समुहमह विठं तेण यणमेग ॥ ६३ ॥
 तम्मज्जे उच्चयरं पासायवर्मसय स पासिणा । तत्थारुविय कुमारो सुकयखायलपुन्रंगं ॥ ६४ ॥
 कट्ठाजुयलमपस्सं तं पुठं रयणचंदनामेण । के जवईठं किं नामधिज्जाया जणह सवमिणं ॥ ६५ ॥ युग्गमम् ॥
 तम्मग्गाउं पगा जपइ जयरूपमाणसवंगी । जो सुपुरिस सुणसु तुमं संसियगिरां कहिस्समहं ॥ ६६ ॥

वेयहृदाहिणस्तेषिर्मणो गणवद्वहपुरम्भि । सिरिहेमचंदनामो निवसद् । वजाहराहिवर्द्ध ॥ ६७ ॥
 तत्संगरुहा अहयं समं जाणाहि मयणसुंदरिया । नेमित्तिसिद्धपुत्तो मजाणएणअया पुत्तो ॥ ६८ ॥
 एयाइ मह सुआए को जत्ता जाविळ चाणसु षड् । तत्तो तेणाइत्तो मणिसेहरज्जुमिनाहस्स ॥ ६९ ॥
 तणुजम्म रयणचंदो ज्जुमिचरो तो अहं नियघरम्मि । चिचामि सुहेणं चिय अञ्जसंती कला सयला ॥ ७० ॥
 दिघा अहअयाहं विजाहरचाणुवेगतएण । चाणुप्पहेण वम्महसराणुविप्पेण तेण तलं ॥ ७१ ॥
 अवहरिय एत्थ जवणे वणम्मि मुक्का सयं स पावप्पा । विजासाहणहेजं गलं गलं कुसविमुक्को ॥ ७२ ॥
 एसा पुणो उइज्जा कन्ना पुन्नाणुनावलं लब्भा । चंपाहिवस्स धूया नामेणं रयणमेहलिया ॥ ७३ ॥
 तेणेवेसावि तलं उप्पाभित्ता ममंतिए मुक्का । मजायानिजाया कस्सवि न गणंति खलु लज्जं ॥ ७४ ॥
 नियवुत्ततो बुत्तो एत्तो सबो मएवि अविक्कप्पो । तुममवि पयमीकुरु नियगुत्तं नामाइ नीसेसं ॥ ७५ ॥
 साहियमेइण पुरो सबोदंतो निलं जहावुत्तो । तत्सवणाज इमाळं हरिसियहिययाज जायाळं ॥ ७६ ॥
 अम्हाण अज्ज उवरिं अणञ्जलं अमयजलहरो बुत्तो । बुत्तो विही अणिओवचलं संवुत्तिळं सिग्घं ॥ ७७ ॥
 जं पुह अतक्किं नणु संजायं दंसणं महाजाग । तं लहु पसायमाधाय कुणसु चीयाहमग्हाणं ॥ ७८ ॥
 पक्खा स दुरायारो खयरो एही इमं निसामित्ता । परिणीया कुमरेणं ताळं धन्नाज कन्नाळं ॥ ७९ ॥
 ससरीरादिगणधणवुत्तीए वुत्तिमासु नीयाळं । जामिणियणवाणीजं विरहनिदाहेण तवियाळं ॥ ८० ॥

आ बिजड सरण लखं मणम्मि साणंदं कुमारो सो । वेणेण गयणमगे ताव स जाणुप्पहो पत्तो ॥ ७१ ॥
 ते विल्लिय सो अस्सुद रोसारुणखोयणो घणुवेगा । रे रे खडुं करे कुठु खगमई मारइस्सामि ॥ ७२ ॥
 इय निधुरजासिद्धो पासमुवागम्म मुंचई खगं । गाढप्पहारमुगामिळण कुमरस्स निस्संकं ॥ ७३ ॥
 वंबिह्नु तप्पहारं सारं पुण्णोदये स धारं सो । अज्झइ पन्निप्पहारं खगस्स महाउदगस्स ॥ ७४ ॥
 पंचसत्तणुप्पणो तग्घायधसेण तस्सणेयेसो । जज्जाअ रंजियाअं पइपोरिसमसरिअं वट्ठं ॥ ७५ ॥
 गिरिइधु जारियाअं तत्तो तुरिय स बसिअं कुमरो । सोवइयगणउईं न सुंदरा होइ कस्सायि ॥ ७६ ॥
 जाय गठं थेयंतरमत्थमिअं ताव घासराहीसो । सो पंसज्जावियाय गेइगारं धरंतीप ॥ ७७ ॥
 गविधु जारियाअं तम्मज्जे सो इअं सुनिअं (धिं) तो । तरवारिं करिय करे सयं उिअं तवुथारंमि ॥ ७८ ॥
 जाय पचायसमय जा पिअइ पणइसीजुयं कुमरो । ताव न पिस्सइ तरण डियाअं ताअं समइखाअं ॥ ७९ ॥
 ता विम्भइयमावन्नो चितइ ताअं गयाअं कल अहो । केणवि अवइरियाअं नीहरियाअं अइव ताअं ॥ ८० ॥
 पयं पीमंसतो जा अज्झइ रायनंदयो विसे । पाळइअल तावेगमुरो स उअोअ्यविगतो ॥ ८१ ॥
 पुरअं विअा सो अअधी य जाणासि म न या सुअग । कुमरेणुअं नाइं मुणामि तो बोअप अमरो ॥ ८२ ॥
 निमुणसु सुयअ अइं जो सुमय निज्जामिअं पुरा खयरो । जो सो अइं मरिअ पंचमकप्पम्मि संजाअ ॥ ८३ ॥
 इंदस्स समासिद्धी देवो सेवोविअं सुरगणस्स । जिणघम्माराइणअं किं किं न इ सुअअण सुत्त ॥ ८४ ॥

मा कुणसु नणु विसायं गयं वियाणित्तु पेयसीजुयलं । तं भिलही तुहं आइरा गयरायसमाणदाणस्स ॥ १०१ ॥
 गिणहसु चिंतारयाणं चिंतियसवत्थसाहगं चहं । जेण मणे महं तुही संजायइ तुहं वयंसस्स ॥ १०२ ॥
 दिन्नो पुन्नोदयलं गहिलं चिंतामणी कुमारेण । च (दा) वियं सुरेण गहसु इणं तुमं सेलवेयहे ॥ १०३ ॥
 चिठिज्जासु तुमं तिहि गंतुं निवहेमचंदगेहम्मि । तत्थच्चियस्स सबं संपज्जिस्सइ तुहं मणिणं ॥ १०४ ॥
 धम्मं जिणप्पणीए तुमए निच्चुज्जमो विहेयवो । जम्हा धम्मायत्ता सबेडवि य सुक्कसंजोगा ॥ १०५ ॥
 जहं जलहरवुणीए वल्लीज समुल्लसंति पत्तेहिं । तहं पुन्नसमुदएणं रिच्छीबुद्धीसमिच्छीलं ॥ १०६ ॥
 इइ जंपित्ता तत्तो पत्तो अमरो सुरालयं तुरियं । कुमरोडवि गयणवद्वन्नयरे चित्तइ इमं चित्ते ॥ १०७ ॥
 न तु ससुरगिहे गंतुं महं जुज्जइ दाहवं जलं तत्थ । तो मयणमंजरीए रूवं काणं जगाम तिहिं ॥ १०८ ॥
 जणणीजणया मिलिया कंवविदग्गा रयंति गाढयरं । कत्थं गया आसि तुमं केणणीया पुणो अहुणा ॥ १०९ ॥
 उतं तीए सबं जहं नीया लेयराहमेणाहं । आपणित्तु रयणचंदेण रयणसेहरसुएणेह ॥ ११० ॥
 मुक्का कत्थं गलं सो संपइ तेहिं कुमारिया पुन । सा आहं मं डुवारे मुत्तुं कळवि गलं न मुणे ॥ १११ ॥
 कहमेस आपणाहलं आगळइ मग्गिहंमि इइ रत्ता । तस्सनेसणकज्जे सुहमा सबत्थ पळविया ॥ ११२ ॥
 अन्ने य अस्सवारा तेहिं समग्गेहिं कत्थवि न दिवो । तत्तो वलित्तु राया विन्नविणं नेव सो लब्धो ॥ ११३ ॥
 तवत्तावि न सुणिया को जाणइ कत्थं सो तिरोहूणं । तो जालं सविसालं सहं पियाए महीनाहो ॥ ११४ ॥

अहह कहमागठडवि ॥ गठं स जामाचठंउम्ह गेहाठं । अहया चितारयां कह गाइ पुरे अपुआणं ॥ १०९ ॥
 तो तेहिं मुआ बुआ करे घरिस्ता कहं स नाणीं । सस्सासि तुमं दिआ धरिसम्मेयंमि य वियाहो ॥ ११० ॥
 अह छिदिय लेहमघणीनाहो सयेसए नियं दूथं । पुरविजयधञ्जणमि य स रयणसेहरमहीसस्स ॥ १११ ॥
 तस्स कहिआसु सया अम्हेहिं मयणमंजरी आसि । दिआ तुम्हंगयरयणचंदनामस्स सो इत्थ ॥ ११२ ॥
 खडु वेसियघटं सो पीवाहो इत्थ यठरे होही । इय तेस तत्थ गन्तुं कहिचं संदेसचं तस्स ॥ ११३ ॥
 इय सुणिय सो ससेचं उत्तरमेयं पइछइ कुमारो । तुरयाकठो केणवि अवहरिचं वेरिणा मज्ज ॥ ११४ ॥
 कलयवि तदीयरघावि ॥ नो पत्ता नरिं अम्हेहिं । इय सिरुविछ दूचं पिसिआचं तेस वेगेस ॥ ११५ ॥
 खेहं वाइय राया इय जायइ जीणसीखविचो सो । संसारो दु असारो गारोअकुण विसेचं ॥ ११६ ॥
 माण्डुगेडवि डुरक तिरकं समकावमेय सपमं । सुयजामाचअखाजे किं किअइ कमयेरि पुरो ॥ ११७ ॥
 सामा सामा काणा सुजाा कइयायि फुट्टियकुआ । जाया सुया तमिस्सिय सुडुरिया हेमसुम्भरिया ॥ ११८ ॥
 रायायि विन्ध्यमणो तेहिं दोहिं पि सुंदरी पुजा । तुह किमिह विसरिसाइं कयाइं कुमारि दीसंति ॥ ११९ ॥
 तीए छच समए रत्तस्समेयं कहिस्समवियणं । ज नाणायिहकूं पयासियं नणु ननीइव ॥ १२० ॥
 तम्मि य चेव दिणो सा रत्तीए अंजणा अदिस्सेगी । जप्रिया पइगेहमिमा पुरे जणुसिं निसामंती ॥ १२१ ॥

एगंमि निहे ऋणियं सुयाइ विजाहरीए इय वयाणं । वड्डे संखित्तया पजणीकुरु सवसासमग्गिं ॥ १२२ ॥
 मच्चित्तानंदणनंदणेण कयमेघनादनामेण । पन्नत्तिनामधिजा विजा संसाहिया अड्ढि ॥ १२३ ॥
 तेण सिरिनाच्चिनंदणजत्ता अज्ज प्वत्तिया रणे । अन्नं च कट्ठयाजुयमवणिचरीखेयरीनामं ॥ १२४ ॥
 आणीयमत्थि लायन्नपुन्नसंधं गुवांगकमणीयं । नट्टकलाकोसहाहारं सारं मणुयलोए ॥ १२५ ॥
 तज्जुगं नेवत्थं ज्ञेयणजोगेवजोगमाइयं । तण्णयाएसेण मए नेतवं तव वेगेण ॥ १२६ ॥
 तम्हा सज्जीकुरु पुत्ति अज्ज सामग्गियं समग्गमवि । तीए बुत्तं विहिया तउ इमा गयणमग्गेण ॥ १२७ ॥
 चलिया ललियायारा तउं दुयं मयणमंजरीवि मणे । कोऊहल्लमतुल्लं धारंती पड्डिया तयणु ॥ १२८ ॥
 महियल्लमवलोयंती संपत्ता मंद(दि)रे जिणंदस्स । खेयरखयरीनरनारिसंकुलं सुरहिगंधवरं ॥ १२९ ॥
 दिक्कं दिट्ठीइ इमाइ आइजिणारायविंयमुज्जात्रयं । सुकयसमुज्जाजरासिरइयमिव वेहसा न(जु)वणे ॥ १३० ॥
 तो तीइ रयणचंदस्स मुरकरूवेण कमलकुसुमेहिं । अव्वजच्चित्तं जिणंदो समुगगं किरि दिण्णिडुव ॥ १३१ ॥
 तो संथुणेजमेसो लग्गो मग्गोवएसउं सामि । तुममित्तं नववग्गस्स धम्मवरमग्ग(लग्ग)स्स ॥ १३२ ॥
 निव्वंधवाणं वंधू असहायाणं तुमं सदाउंसि । निस्साभियाणं सामी गामी निवाणनयस्स ॥ १३३ ॥
 इच्चाइ अविद्य देवं सेवं सारित्तु सच्चत्तावेण । पेड्ढारमन्वमागम्म विट्ठरम्मी समासीणो ॥ १३४ ॥
 इड्ढंतरम्मि साराद्धकारा रयणमेहला कुमरी । अमरीव रूवसोहग्गअग्गवा नच्चिया तव ॥ १३५ ॥

तस्सच्चनच्चकलाकोसद्वमणवपुष्टमिस्त्रिणा । जाठं रंजियखोयणमणो जखो जिणहरे सयखो ॥ १३६ ॥
तत्तो जियजसोयागयाण खोयाण मणचमकार । जखयंती नखं सखयेइ तिरिं मयणमंजरिया ॥ १३७ ॥
तीपवि तहा विहिणं दोणं चित्तिमि यिलसिरपमोठं । जह तत्पुरणं अमरीण किंकरीणं स गणेश ॥ १३८ ॥
नच्चिन्ना जिणपुरणं पिछपासं मयणमंजरी पत्ता । तेणधि(य) सिणोखिखोयणेहिं दिना य पुजा य ॥ १३९ ॥
जणयाखंडणि नंदिणि जणसु तुमं अप्पणो बरियमखिखं । तो तीह नियसख्यं सबमवि य साहियं पिछणो ॥ १४० ॥
मगेहे तुह सरिन्ना कम्मा का अत्थि तुज्ज नामेण । समए समए नवनयवेसघरा नणु नन्नि स्य ॥ १४१ ॥
सा का कहसु ममगे जह जयई सच्च मयणमंजरिया । तीप बुत्त नाहं मुणाभि तबिखसियसख्य ॥ १४२ ॥
बुत्ता सत्ताधेगे घरति क्वाइं विविहक्याइं । कूरुक्कनाण तेहिं को पारं जाइ धीमपि ॥ १४३ ॥
खतपं ताय तए महिक्कडिखसियं महाराय । जमणापुष्टिय पियरो अप्पा पराडाइणं य मए ॥ १४४ ॥
रत्ता जखियं नदिणि सुहुक्यं समयमप्यखो मुण्णिण । सो संपइ तुज्ज पई कत्थ गठं विक्कमणं ॥ १४५ ॥
तत्तो तीप दिचो साहावियखधारणं जत्ता । तप्पाससमासीणा हिंजा तह रयणमेहखिया ॥ १४६ ॥
जाणाविणं य जणणं ताय इम पस्स पुत्तिजत्तारं । तो तेणाबूठं सो समागणं सविहमेयस्स ॥ १४७ ॥
तेणुसमहो नणु रयणचद कसो जयं तमाह इमो । परितो परिज्जमंतो सुवेखसेखस्स कक्कवसा ॥ १४८ ॥
जिणचवणमागणंइहं इह बुत्ते सुह हिण्डुणेण । सिरिहेमचंदराणणीणं नियपुर कुमरो ॥ १४९ ॥

तो सकलतो रत्ना पासाए गाविन रयणचंदो । सो ताहिं समं जोए छुंजइ रंजइ माणं तासिं ॥ १५० ॥
 पिउणा पुछा अह मयणमंजरी कहसु अज्ज मह वहे । तुह रूवधरो को आसि मणिहे नवरूवधरो ॥ १५१ ॥
 कळ गले सो एणिह वत्तामिंतं पि मज्ज अकहिता । विन्नायवइयरा सा पियरं पइ जंपइ कुमारी ॥ १५२ ॥
 तुह जामालयविदसियमेयं सबं पि ताय जाणाहि । ततो रंजियचित्तो राया तस्सत्तिमच्चियुणइ ॥ १५३ ॥
 अचारिणोडवि एवं रूवपरावत्तकारिणी विज्जा । अहह कहं संपजाइ परमेस सुलच्छपुहुदण ॥ १५४ ॥
 ततो डुगुणियनेहं वहुवरं नरवरो अपासिंसु । नियपुत्तिनिरवसेसं वहुमन्नइ रयणमेहलियं ॥ १५५ ॥
 अह हरिय मेघनालं नालं केणावि नेव विज्जाए । तन्नज्जरयणमेहलमामुत्तवमुच्चसेलंमि ॥ १५६ ॥
 सुवसंतसेलनामे ऊरंतनिज्जरणीरअज्जिरामे । अइलन्नरुलरुहतदंगरूवलावन्नलुच्चमणो ॥ १५७ ॥
 संपन्नचित्तखेएण हेमचंदेण सबमपि विइयं । विज्जावलेण तस्स य जणाविन विदसियं कुमरो ॥ १५८ ॥
 गाणा गाणादागल्लमाणखयरे नरिंदनिदेसा । पम्भेसिहित्तु कुमारो एगागी चद्धिउं सौसी ॥ १५९ ॥
 पत्तो वसंतसेले दिठो धिठो य तत्थ घणनालं । पइसोएण रुयंती पलोइया रयणमेहलिया ॥ १६० ॥
 रे खयर पस्सलहर सज्जीचव अज्ज जुण्णकज्जिस्मि । इममकोसिय एवं तप्पासमुवागलं कुमरो ॥ १६१ ॥
 ततो लगगमुदगं जुण्णं तेसिं परोप्परमसज्जं । निहुरपहारविहुरं तं किच्चा तरक्काणि जिच्चा ॥ १६२ ॥

१ आमुक्कवान् २ स आसीत् .

तस्मात्तदमप्यकरो अकरिस्तु कुमाररयणचंदको । नियाधायवेयवृत्तं सञ्जीकुण्डं सकरुणप्या ॥ १६३ ॥
 स खयरमोसहीप संदोदृषीयाद् मीढाणवलेषं । सबद्धवयारपरा धरायले चत्तमा पुरिसा ॥ १६४ ॥
 ततो रजियविस्तो खयरो आषिचु अरुणो ज्ञर्णो । पफुसकमलनयार्णो परिणायिय रयखमंजरीयं ॥ १६५ ॥
 अप्पद् पमोयपुल्लयंकियकाचं रयखचंदकुमरस्स । अरुपुक्कळं घणोदं खल्लगकोनीद् परिस्सल ॥ १६६ ॥
 तो संपत्तकल्लतो जुत्तो खयरोहिं अणुचरोहिं च । स समागच्छं नियगिहं ससिणेह राङ्गा दिज्जे ॥ १६७ ॥
 जञ्जातियसजुत्तो सुदेय काळं गमेद् तणेत्तो । रयणत्तयसंजुत्तो मुण्णिय मणमाणनिम्मुक्को ॥ १६८ ॥
 अह जोहारिय रायं कुमरो विन्नवद् देव गङ्गामि । पियरो भविरवुद्धगिक्कूमिया तस्स वट्ठंति ॥ १६९ ॥
 जं तुब्बजेहिं अदिप्पा कप्पा एसा मए नियमईप । उपाहििया मणहििया त ससिमयप सु निस्सेसं ॥ १७० ॥
 सर्वसंहुय सर्वसत्ता महामाण्णवा इहं हुंति । रयणायेरेण रयखा पत्थरया वि हु सुसगहििया ॥ १७१ ॥
 अइत्तवन्नयियरुअदन्नधयवन्न(एहिं)कळ्ठरुसिरसोहं । रयणुअवळरुप्पसुवन्नसुंदरं सुक्कयकयसोहं ॥ १७२ ॥
 दिस्सं विमाणमेयस्स ज्ञासुरं वेमचंदज्जयङ्गा । तच्छाठहिंए चत्तिचं कुमरवरो बोममगेण ॥ १७३ ॥ युग्गमम् ॥
 विक्काइरोहिं खयरीहिं पारिबुज्जे गिरिपुराई पिळ्ळतो । पत्तो खणेण पुरविजययज्जणे अप्पयगेहम्मि ॥ १७४ ॥
 माइपियराण मिस्सिचं कस्सिचं जञ्जातिपण रम्मेण । पत्थमिय तच्छरणोसुं विन्नयई यइयरं नियय ॥ १७५ ॥
 रुक्खसिरिसुरयवृत्तं यदुत्तं लव्गात्तं सामुयाण पए । आसीचयणेहिं सुपेसखेहिं अजिर्नदियात्तं य ॥ १७६ ॥

पुतंमि तस्मि सकलत्तयस्मि दिक्कस्मि दिक्कियलेण । हरिसुव्वसिरसरीरा मायापियरो लहुं जाया ॥ १७७ ॥
 सम्माणिउं य बहुमाणिउं य सबोडवि सयणजणवग्गो । वज्जालंकाराईपयाणउं परमविणएण ॥ १७८ ॥
 अह बहुचोगसमिद्धिं समणुहवंतस्स तस्स कुमरस्स । जाया ताण्या विणयालंक्रियतणुणो आइसुखा ॥ १७९ ॥
 वज्जावणयं विहियं चूवइणा विजयवज्जणपुरम्मि । अप्पाणं धन्नतमं अन्नहियं मन्नमाणेण ॥ १८० ॥
 विणिवेशित्तु कुमारं कयावि रज्जस्मि कोससज्जम्मि । धम्ममाणेसु तहेव हीणदीणेषु नियदधं ॥ १८१ ॥
 दमघोसायरियाणं तप्पुल्लप्पेरणागयाण वणे । पासे पवज्जसिरिं पवन्नउं पुन्नउदएण ॥ १८२ ॥ युग्गमम् ॥
 चिरकालं पालिय संजमं च परकादियाहमलपूरं । तियसावयमालयसयणमोहरहिउं समणुपत्तो ॥ १८३ ॥
 मणुइंदरयणचंदो चंदोव समुज्जलो जसकरेहिं । आणंदइ चउरचउरचक्कमरिचक्कउज्जो ॥ १८४ ॥
 पालइ सज्जालोयं टालइ रिउवगसंज्जसमसेसं । बहूमन्नइ धम्मियजणमणगलं रज्जमणुकलइ ॥ १८५ ॥
 पुरिसेणेण स अन्नयंल्लदिवसे समेच विन्नत्तो । देव दयासुंदरनामयम्मि समणुन्नउज्जाणे ॥ १८६ ॥
 संपत्तो सत्तामंदमोदहरियाविसज्जलजलवाहो । दमघोसमुणिवरिंदो चंदो इव सोमदेसागो ॥ १८७ ॥
 अप्पित्तु पारितोसियम्मिस्स दाणे धणंसुयपहाणं । अह एस सयं चद्विउं वंदणवन्धियाइ सुगुरुणं ॥ १८८ ॥
 तिपयाहिणं करित्ता वंदित्ता सगुरुण पयकमलं । समुचियच्चम्मिपएसे आसीणो विणयपणयसिरो ॥ १८९ ॥

१ चतुरचकोरचक्रम्. २ रिपुवर्गजं भयम्. ३ अन्यदाडन्यदिवसे. ४ धर्माशुक्रप्रधानम्.

અમ્રોડયિ જળો ઘમ્તો તત્થ નિસમ્તો સયા સુકયપુત્રો । પારજા ઘમ્મકહા સુહાસમાણાઢ વાળીપ ॥ ૧૯૦ ॥
 ઓ ઓ જપા સધાયરેણ ઘમ્મમ્મિ કુણ્ણહ છમ્મોયં । છમ્મોયં પાપમહાતિમિસ્સર્સજારસંસુરણે ॥ ૧૯૧ ॥
 સમ્મં સમ્મસપુરં ઘરેહ હુઞ્જરયરં ધુરીણુપ । જહ લહુ સિહ્ધિપુરીપ લહેહ ઘાસ નિરાયાસં ॥ ૧૯૨ ॥
 નિમ્માયવં નિમ્માયવેયસાં ધિયયદસેં ચ સિદ્ધાલં । તપ્પહુપૂયાપુપયમત્થસિવસુલ્કસાનકરં ॥ ૧૯૩ ॥
 પૂયાપરિણામોડધિ હુ ખવયઃ જવાવારપારતરણાય । હરણાય હુહસયાણં સંપજ્ઞઢ સુલ્કકરણાય ॥ ૧૯૪ ॥
 જો જયપહુથો પયપૂયણમ્મિ નિરતેં જયાછ તહ ધિરતેં । અરતેં ધિસયસુહમ્મી અરતેં સો લહહ પરમપયં ॥ ૧૯૫ ॥
 તહ પંચનમુકારો સારો સંસારસાયરે ઘોરે । રયણોવ અઙ્ગુલારો ઘરિયયો વહુપયસેણ ॥ ૧૯૬ ॥
 પસુ ધિય હુહસંચયહરણો સરણો અસંતસત્તાણં । જયકૂયસમુજ્જરણો મરણોયહવહરો હોઢ ॥ ૧૯૭ ॥
 જો જાપ્પઢ તિસજ ધિયતિયચ્છધારમત્તસયમહવા । સો રત્તરિહ્ધિસિહ્ધીલ્લહ્ધિસમિહ્ધી લહહ ઘમ્તો ॥ ૧૯૮ ॥
 સપસ્સુયમુગ્ગિજ્ઞા યુગ્ગિજ્ઞા પરમતત્તપ્પયમિણે । મરણસ્થળે ઓ સરહં અણુસરહં સિયસિરિં સો છ ॥ ૧૯૯ ॥
 જો ન લહહ મત્તમિણેં હીણો દીણો હરિરિહ્ધિ(વ)તેં સો છ । રોગી સોગી જાયહ દોહગી જમહ ઞ્ઞરિત્તવં ॥ ૨૦૦ ॥
 ગુલ્લયણમિથં સુદ્ધા ઘહુતેં લોતેં સુસઙ્ગિયપમોઞ્ઞં । ઝિણપૂયણિક્કતાણો જાતેં પરમિહ્ધિજાણપરો ॥ ૨૦૧ ॥
 અહ પુમ્મઢ સમ્મઢ રાયા સમણ મપ પુરા પુત્તં । કિં કયમેરિસરિહ્ધી(વે)ય જાયણં જેં અપ જાતેં ॥ ૨૦૨ ॥
 આહ ગુરુ ઘઠનાણી પુવત્તવે રાયગિહ્ધુરે આસિ । અઢઆરંત્તી તહ જહતેં ય માસિતેં રાયસેહરતેં ॥ ૨૦૩ ॥

सो अन्नया समेते धेतुं कुसुमाई जिणहरस्संतो । एहवाणुसवेवेलाए सावयजणविहियमेलाए ॥ २०४ ॥
 पियदंसणमवलोइय जिणविं तस्स जत्ति जल्लसिया । तो सुरहिपुप्फमादइमालाए महइ जिणनाहं ॥ २०५ ॥
 बहुजत्तीए नमिउं गमिउं पावोदले पुरा बिहिउं । बहुविहोगतसमिद्धी समज्जिया रज्जसंपत्ती ॥ २०६ ॥
 संपप्प कादधम्मं पुत्तत्तं रयणसेहरनिवस्स । पत्तो पुत्तुदएणं अन्नंगसोहगसंसग्गं ॥ २०७ ॥
 जिणपूयाइ जमज्जियमइपुल्लमजबहिमगिरिस्सिउं । तं संपइ तुह नरवर इत्थवि धम्मे धिई जाया ॥ २०८ ॥
 पाविता अमरत्तं लाहिनु तत्तो नरिंदतणयत्तं । संजममाराहिता गंता तुममरुत्तं गाणं ॥ २०९ ॥
 इय सोच्चा नियविंत्तं रंजियचित्तो नरेसरो जाउं । अन्नायपहविरत्तो धम्मथिरत्तं चिरं पत्तो ॥ २१० ॥
 सूरिं नमिउं नियगिहमागच्च सुसच्चमगवज्जमई । सावयधम्मं सम्मं जहुत्तविहिणा अपादिंसु ॥ २११ ॥
 इय रयणचंदचरियं जिणिंदपूजवदिं निसामित्ता । कुणह जिणच्चाणमाणहं अणुहवह जहा सिवसुहाइ ॥ २१२ ॥

॥ इति श्रीजिनार्चायां श्रीरत्नचन्द्रशान्तः ॥

अथ क्रमागतं प्रमादपरिहारोपदेशमाह—

दुखं सुखं नरए सहित्ता, पंचिंदियत्तं पुण जो लहित्ता ।
 पमायसेवाइ गमिज्जं कालं, सो लंघिही नो गुरुमोहजालं ॥ १३ ॥

व्याख्या—दुःखमिति दुःखितानि स्थानि इन्द्रियाणि यत्र तत् दुःखं, सुतरामतिशयेन तीक्ष्णं कंटकयदुःखं, नरान्
 कायन्तीति नरका जासायेकवचनं, सखित्या धिपद्या, सप्तसु श्वप्रेषु दुःखान्यनुजय ततः क्रमेणैकेन्द्रियादिजातिषु परिश्रम्य
 ततश्च द्वित्रिचतुःरिन्द्रियेषु, ततोऽपि पञ्चेन्द्रियतिर्यक्तु, ततश्च प्रज्जसुकृतान्युदयेन पञ्चाक्षमानुष्यजयमासाद्य ततोऽपि
 भ्रामण्यमुपचर्यैधमुत्तरोत्तरपदवीमुर्वीमारुह्य यः पुनः पुमान् प्रमादसेवया गमयेत् फालं स दुर्मतिः कथं मोक्षप्राप्तं लब्ध-
 यिव्यतीति काव्यार्थः । यतिना विशेषतः प्रमादसेविना न जाव्यं । अत्रार्थे मथुरामङ्गाचार्यज्ञातमुत्कीर्त्यते—

अत्रास्ते मथुरा नाम पुरी दृष्टुवरा श्रिया । राजते मन्यरो गत्या यत्र योपिच्छनो घनः ॥ १ ॥

यस्यामश्यामवदना न हि शून्यपदाश्रिताः । घनिनोऽचपलाश्चित्र घनायन्तेऽस्तवसयः ॥ २ ॥

तत्राचार्यः साधुस्वर्यावर्यः पर्यायशक्तिनः । मथुरामथुनामाऽज्जादिहरन् चर्ममपरुखम् ॥ ३ ॥

अथेत्य दोत्रमास्याचृत्तस्रश्चश्चाज्यगधुरम् । तस्थियान् सपरीवारो विहारोच्चिप्रमानसः ॥ ४ ॥

साम्बैर्जोन्दै रसप्राग्यैः पक्काश्चैव सवन्नकैः । यथा यथाऽऽस्तिक्रमातैः पोष्यते त्रकिरागतः ॥ ५ ॥

तथा तथा प्रमादान्नःपूरैरग्न्तोधिषमृतः । मानमायोर्मिसकीर्णः क्रोघोषघरुवानढः ॥ ६ ॥

घसतिर्वासयोग्येय शीतयातातपापहा । प्राप्यते वक्ष्यपान्नादि सुखेनास्त्रिकर्यगतः ॥ ७ ॥

१ स प्रगावोऽष्टम—पमात्रो च क्षिणिदेहि मणिओ अष्टमेयमो । अस्माग ससमो चेष मिच्छानाणं तदेव य । १ । रागो दोसो मइळ्मसो
 घम्ममि य अणापरो । ओगाणं दुप्पणीहाणं अट्ठहा वडियन्वओ । २ ।

लान्यन्ते दुग्धदध्यादिमद्याज्यादीनि सादरम् । रसर्विसातसङ्गैः स गौरवैः सुतरां श्रितः ॥ ७ ॥
 किमर्थं व्यर्थमात्मीयवपुःक्लेशैर्दिवानिशम् । आत्मासौ क्रियते दुःखी विहारोत्थश्रमैर्जुशम् ॥ ८ ॥
 स्थानस्थस्यैव मे श्रेय इत्यवेत्य निजे हृदि । आर्यमजुः सदैवास्थात्तत्रैव प्रतिबन्धज्जाक् ॥ ९ ॥
 अनालोच्यापि पर्यन्ते तत्प्रमादविचेष्टितम् । विपद्य व्यन्तरो जहो पुरीनिर्धमनाच्चनि ॥ १० ॥
 यक्षमूर्त्तैरधिष्ठाता ही प्रमादोदयो महान् । तादृग् युगप्रधानोऽपि येनेत्थं हि विरुन्ध्यते ॥ ११ ॥
 विचङ्कलानतो ज्ञात्वा प्राञ्चवोदन्तमात्मनः । पश्चात्तापपरः सूरिर्निनिन्द स्वीयचेष्टितम् ॥ १२ ॥
 नाराधः सञ्जिया धर्मोऽशर्मोदयविचेदकः । रसज्ञालौढ्यमाचर्य प्रमादवशवर्तिना ॥ १३ ॥
 चिन्तयित्वेति चेतोऽन्तर्यक्षो वक्षोऽतिताम्यन् । इहा कथं न विप्यामि साम्प्रतं दुर्गतिं गतः ॥ १४ ॥
 बहिर्यातां यतीनां स दर्शयत्यनुर्वासरम् । यक्षविम्यासतो दीर्घां निष्कात्य रसनां स्थितः ॥ १५ ॥
 योऽन्नास्ते राक्षसो वान्यो यक्षो वा व्यन्तरः सुरः । स त्रयीतु किमेवं स्वासुखादयसि (ति) लोलिकाम् ॥ १६ ॥
 ततः स प्राह दुःखार्त्त आर्यमनुरहं गुरुः । स त्रयीतु किमेवं स्वासुखादयसि (ति) लोलिकाम् ॥ १७ ॥
 प्रमत्ततामहादोषाज्जसङ्गारसलातसः । गौरवत्रिकुड्यसिरासोऽहं दुर्दशामिमाम् ॥ १८ ॥
 १ त्यास्यमात्मनः पठान्तरम् ॥

जिह्वा सदशयिन्नसि चक्रयथोऽहमनारतम् । सर्वोऽप्येतत्कृतो दोषः पोस्फुरीति महीसृशाम् ॥ २१ ॥
 युष्माकमपि चेत्कार्यमार्याः परत्रयश्रिया । दुरापं तद्व्रत प्राप्य पापव्यापापहरकम् ॥ २२ ॥
 अग्रमत्तैर्विहर्षव्यमेकत्र प्रतियन्धिनिः । न त्नाभ्यं प्रादुक्तस्याशा वर्तते चेदसशयम् ॥ २३ ॥
 अहं पुनरिवानी ज्ञोः किं करोमि क यामि च । स्वपृत्तं कुरयन्नसि देवदौर्गत्यहूपितः ॥ २४ ॥
 छदित्वैतत्पुनरस्तेषामहयोऽञ्जस गुह्यकः । दुर्दशामीदृशीमाप हृदि ज्ञानधरोऽपि सः ॥ २५ ॥
 तदन्यैः साधुनिर्धन्यैस्तस्यार्थक्षेत्रविशेषतः । न दातव्यः प्रमादस्यावकाशो खेशमात्रतः ॥ २६ ॥
 ॥ इति प्रमादपरिहारे दृष्टान्तः ॥

अथ साधुभिः श्राद्धैश्च प्रमादपरित्यागकृतोपोगैर्धर्मोद्यममनोरथाः प्रत्यहमनुष्ठेयाः, इत्येतदुपरि काव्यचतुष्कमन्यान्यध-
 र्मकृत्याघरणप्रकरणमाह—

तवोवद्वाणाह करितु पुत्र, कया गुरुणं च पणामपुत्र ।

सुतं च अर्थं महुरस्सरेणं, अहं पढिस्सं महयायरेणं ॥ १४ ॥

व्याख्या—तपांस्याचारान्नोपाद्गकपिज्ञापितप्रचृत्तिसूत्रसत्कानि सिद्धान्तोक्तानि, उपधानानि च श्रीमद्भनिषीयसूत्रप्रो-
 क्तानि कृत्वा पूर्वं दीक्षामहणानन्तरं कदा गुरुणा च प्रणामपूर्वकं वाचनावसरे यन्दनकक्रियामासूय, सूत्रं, चः पुनरर्थे ।
 अर्थं दीकात्राप्यनिर्युक्तिचूर्णिप्रचृत्तिकं मधुरस्वरेणाहं पठिष्ये महता श्रावरेण प्रयत्नेनेत्यर्थः । यत उक्तं श्रीजीतकस्मे—

“कालक्रमेण पत्तं संवत्सरमाशुषा ङ जं जंमि । तं तम्मि चैव धीरो वाइज्जा सो य कालो य ॥ १ ॥
 तिवरिस्परियायस्स ङ आयारपकप्पनाममश्रयाणं । चउवरिस्सस्स य सम्मं सूयगं नाम अंगंति ॥ २ ॥
 सक्कपध्ववहारो संवत्सरपणगदिकियस्सेव । गणं समवाज्जडवि य अंगे ते अण्वासस्स ॥ ३ ॥
 दसवासस्स विवाहा इक्कारसवासयस्स य इमे ङ । बुद्धियविमाणमाई अण्णयणा पंच नायवा ॥ ४ ॥
 वारसवासस्स तद्वा आसीविसचावाणं जिणा विंति । पन्नरसवासगस्स य दिठीविसचावाणं तह य ॥ ५ ॥
 सोलसयासाईसु य इक्कुत्तरवह्निएसु जहसंखं । चारणचावणमहसुमिणचावणतेयगनिसग्गे ॥ ६ ॥
 एगूणवीसगस्स य दिठीवाज्ज डुवालसममंगं । संपुत्तवीसवरिस्सो अणुवाई सबसुत्तस्स ॥ ७ ॥”

श्रीमहानिशीथेऽप्युक्तं अकालाविनयावहुमानाद्यष्टविधज्ञानकुशीलानां मध्येऽनुपधानकुशीलस्य महादोषत्वं, यथा—
 “अष्टमं(न्हं)पि एयाणं गोयमा जे केई अणुवहाणेणं सुपसत्थं नाणमहीयंति अण्णवयंते वा समणुजाणंति तेणं महापाव-
 कम्मा महासुपसत्थनाणस्सासायाणं पकुवंति । से नयवं जइ एवं ता किं पंचमंगलस्स णं उवहाणं कायवं । गोयमा पढमं
 नाणं तज्ज दया, एयाणं सद्यजगजीविपाणञ्चयसत्ताणं अत्तसमदरिसित्तं जाव सधुत्तमसोक्कंति ता सब मा व अन्नाणज्ज
 पवे(व)त्तिज्ज जाव गोयमा इमाए विहीए पंचमंगलस्स णं विणज्जवहाणं कायवं” इत्यादि । एतावतोपधानतपःकरणपूर्वकं
 सिद्धान्तार्थपठनपाठनं युक्तं, अन्यथा तु महत्याशातनाऽन्निहिता । “एतद्विधिना कदाहं सूत्रपाठी स्यां ?” इति मनोरथः

आञ्जसाधुनिर्विघातस्य इति सात्पर्यार्थः । श्रीतत्साराध्ययनेष्वप्युक्तं—“धत्ते गुरुकुले निधं जोगधं सवहाण्वं । पियं करे पियं वाई से सित्कं सखुमरिदई ॥ १ ॥” इत्यादि ।

अग्नेतनकाग्नेऽपि मनोरथानाह—

कमठवाहीद्वरणोसद्वाणि, सामाश्यावस्सयपोसद्वाणि ।

सिद्धतपश्चविद्वाणपुष्टं, अहं करिस्सं विणयाइ सधं ॥ १५ ॥

व्याख्या—कर्मादिकमेव व्याधित्तस्य हरणे ज्ञेयज्ञोपमानि । सामायिकं च आवश्यकशब्देन षतुर्विंशतिस्त्वयन्वनप्रतिक्रमणप्रत्याख्यानकायोत्तर्गयौपधानि । कदा सिद्धान्तप्रज्ञसविधानपूर्व सूत्रोक्तविधिमुख्यतया । अहमेतानि पक्ववक्ष्यकानि करिष्ये ? अथ चाग्नेतनकाव्यवहयमाणधिनयदशकवैयावृत्त्यादि सर्वं धर्मकृत्यं कदाऽहमाचरिष्ये ? इत्यपि मनोऽजिज्ञासाः श्रेयस्काम्यया कर्तव्य एवेति ज्ञावार्थः ॥ १५ ॥

पदयोऽपि धर्मकृत्येभ्योमाचष्टे—

आण गुरुणं सिरसा वहिस्सं, सुत्तथसित्क विण्वं सद्धिस्सं ।

कोहं विरोहं सयत्तं चद्धस्सं, कया अहं मध्वमायरिस्सं ॥ १६ ॥

१ (सामायिकं च) आदिश्रेष्ठावश्यमेकवपि च मुख्यं, तेनाधुनुपन्यस्तं । २ केओसारणमस्यमत्यमश्वन निर्व्यञ्जन भोजनं, निद्रावर्जनमहि मञ्जनविपित्यागम भोगश्च नो । पान सक्कसपावसामधिरत्तं येणमिदत्थं क्रिया, वेणां कर्ममहाभयः सुन्दतरं पुष्टोऽपि हि क्षीयते ॥ १ ॥

न्याख्या—आज्ञामादेशं गुरुणां धर्मदाहणां शिरसा शीर्षेण वहिष्ये । एतावता गुरुपारतन्त्र्यमुक्तं । अथ च सूत्रार्थयोः शिक्षां विपुलां गुरुमुखाद्वक्ष्ये । अथ च क्रोधं विरोधं च सकलं त्यज्यामि । कदाऽहं मृदोर्जावो मारद्वं सौकुमार्यमाचरिष्यामीति शुभाचिन्तापः प्रगुणनीयः ॥ १६ ॥

अथ दर्शनमूलाणुव्रतपालनाचिन्तापमुद्भासयन्नाह—

सम्मत्तमूलाणि अणुवयाणि, अहं धरिस्सामि सुहावहाणि ।

तउ पुणो पंचमहवयाणं, जरं वहिस्सामि सुडुवहाणं ॥ १७ ॥

न्याख्या—सम्यक् तत्त्वावगमः सम्यक्त्वं दायोपशमिकौपशमिकसास्वादनदायिकवेदकलक्षणं पञ्चधा, तन्मूलान्यणु-
(महा)व्रतापेक्षयाऽणुनि सूत्राणि व्रतानि प्राणातिपातविरमणादीन्यग्रे वक्ष्यमाणानि सदृष्टान्तानि कदाऽहं धरिष्यामि ? ।
सुखावहानि सुखकर्तृणि । ततः पुनः । पंचमहाव्रतानां साध्यनुष्ठेयानां जरं नारं वहिष्ये सुडुवहाणं सुतरामतिशयेन
दुर्धराणां धीरानुचीर्णनामिति काव्यार्थः । यथा श्रीस्थानाङ्गेऽप्युक्तं—“तिहिं गाणेहिं ! समणे निगंश्रे महानिजारे महाप-
ज्जवसाणे जवइ । तं जहा—कया एं अहं अपं वहुं वा सुयं अहिज्जामि ? कया एमहमेगल्लविहारपन्निं पन्निज्जिस्सामि ?
कया एमहमपडिममारणंति यसंलेहणाफूसणाफूसिए जत्तपाणपण्णियाइस्सिए पाजवगए कादमणवकंलमाणे विहरिस्सामि ?
एवं समणस्स मणसा वयसा कायसा पागममाणे समणे निगंश्रे महानिजारे महापज्जवसाणे जवइ । तिहिं गाणेहिं सम-
णोवासगे महानिजारे महापज्जवसाणे जवइ । तं जहा—कया एमहमपं वा वहुं वा परिगहं परिचइस्सामि ? कया एमहं

मुने न विष्ठा अगाराटे अण्णारयं पवइस्सामि ? कया णमइमपड्विममारणं तियसंखेण्णभूतणसूसिप काढं अक्खवकंलमाणे विहरिस्सामि ! एव समणसा सवयसा सकायसा जागरमाणे समणोयासए महानिक्खरे महापज्जवसाणे जवइ” । तथा श्रीहेमचरित्राऽप्युक्तं—“त्यक्तसङ्गो जीर्णवासा मल्लक्षिप्तखेयराः । जजन्माधुकरीं वृत्तिं मुनिचर्यां कदा श्रये ? ॥ १ ॥”

अथ प्रारब्धमेव प्रस्तूयते । उपसंभारकाव्यमाह—

एवं कृणताण मणोरद्वाणि, धम्मस्स निषाणपदे रद्वाणि ।

पुन्रज्जाणं दोइ सुसानवयाणं, साहूण वा तत्तविसारयाणं ॥ १७ ॥

व्याख्या—एवमुक्तीत्या कुर्वाणानां मनोरथान् मनोजिवापान् मनोरथशय्यस्य प्राकृतत्वेऽपि ननु तत्कनिर्देशः । कस्येति साकाङ्क्षं पदं तदर्थं धर्मस्येति पद । किञ्चूतान् मनोरथान् ? निर्वाणस्य पन्था निर्वाणपथस्तत्र रथप्रायान् । यथा रथास्तुः पुमान् सुलेनाध्यानमुद्गृह्य पार प्रयाति तथा मृजमनोरथैरपि संसृतिपारः प्राप्यते । अथ तत्करणे किं फलं तदाह—‘पुन्रज्जाणमिति’ पुरयस्यार्जनं पुरयार्जनं जयति । सुभ्रावकाणां साधूनां वा । किञ्चत्तानामुन्नयेषां ? तत्स्वेपु जीवाजीवादिषु विनारवाः प्राज्ञास्तेषां तथा भद्रानामिति काव्यार्थः । अथ सुमनोरथोपरि दृष्टान्तः प्रथ्यते—

अत्रियस्य सुप्पसत्था सुस्थावत्था परिच्छज्जसत्था । विवसंतयणपगरा मगरायरज्जमिसारिद्धा ॥ १ ॥

दीप्ततसञ्जोद्धा सतोसियपासियगोविंदा । पसरंतसचरंगा अक्खतचरंतवरपोद्धा ॥ २ ॥

तगरा नामेण पुरी सुरीतिमं (सं) पत्तनागरनरोद्धा । ओद्धाश्चनरिंदा नंदियखोया विगयसोया ॥ ३ ॥

आसी तय निवासी जासी महुरकराण वयणाण । सुपचूयकंचणवसू वसू सुविकायसिस्सेनी ॥ ४ ॥
 जाया तस्स सविण्या सेणो सिच्चो य नामलं ताया । धम्मस्मि साहिलासा सपिवामा परवयारम्मि ॥ ५ ॥
 तत्थन्नया कयाऽवि हु संपत्ता सीलचंदसूरिदा । शुवणम्मि नणु दिण्णिंदा इव जे जंघवुरुहवोहे ॥ ६ ॥
 पन्निवन्नो तप्पासे पासे मोहस्स णिंदिज्जण लहुं । सेणो सुणित्तु धम्मं दिरकं कम्मारिपन्निवरकं ॥ ७ ॥
 बुद्धवयजणयजणणी पादाणपल्लो गिहम्मि निचसेइ । सिच्चो सुविसुत्तमई अइव इय चिंतिनं लग्गो ॥ ८ ॥
 कइया उज्जियगिहवासपासमुम्भुल्लिज्जण विसयाणं । निगिहस्समहं संजममसंजमं दूरमुज्जंतो ॥ ९ ॥
 परिचत्तमित्तसंगो अंगोवंगाइं गोविज्जण दढं । कुम्भुव सुहज्जणुज्जलजलमज्जम्मि चिद्धिस्सं ॥ १० ॥
 कइयाऽहं सुगुरूणं नूणं विणयं समाइरिस्सामि । पयपकयचमरतुलं सेवारसिने धरंतो य ॥ ११ ॥
 कइया सुगुरूहिं समं रमतलं संजमम्मि आरामे । नाणाविहदेसेसुं अण्णन्निवन्नो चरिस्सामि ? ॥ १२ ॥
 होही दीहो सो कौऽवि कोविनं उज्जणेहिं उच्चगिरा । उवसमरसनिम्मगो रोसकसायं चइस्सामि ॥ १४ ॥
 काज्जणुवहाणाइं महानिहाणाइं पुन्नरयाणाणं । कइया अंगोवंगाइमुत्तमहयं पढिस्सामि ॥ १५ ॥
 कइयाहमप्यदेहे निरीहजावं धरित्तु धीरमणो । उवसग्गवगमसहं सहिस्समुज्जाहमावन्नो ॥ १६ ॥
 समिईज पंच तथा गुत्तीज तिल्लि महवण पंच । सीलंगाणचारससइसाइं कया वडिस्सामि ॥ १७ ॥

કડયા ગરિશુ ચરણં સુગુણ સેવમાણોડહં । ગામાગરનગરેસું અપ્પન્નિવજ્ઞો ચરિસ્સામિ ॥ ૧૭ ॥

કડયા ગયાવરાહો નાહો હોઠાણ સવસત્તાણં । પસાણ પત્તરેહો વેદોવગરણસુનિમ્મુઝો ॥ ૧૮ ॥

ઘેરગરંગાસિયવિત્તો સત્તોવયારંગિણો । સિવરમશિરમણ્ઠકંઠિતં ય અરુય વ્રધિસ્સામિ ॥ ૨૦ ॥ યુગમમ્ ॥

ઇચ્છાઇસુહમણોરહમાધામાલંધિતં સયાકાસ । કાલં અફ્ફમેઈં સિઙ્ગો સુપસિઙ્ગમારુપ્પો ॥ ૨૧ ॥

અહ અન્નયાં સમેઠં સેણમુળી સિઙ્ગજાપરં વહું । તત્થ પુરે પોરગણાદ્ધે ધમેહિં વન્નિપુલ્લે ॥ ૨૨ ॥

સેણો સયં પમાઈં માઈં વાઈં અલીયવયણાણ । વટ્ટં ન તહા સમ્મં ચરણે સરણે સપુન્નાણં ॥ ૨૩ ॥

તે વોડયિ પગગાણે મિલિયા લલિયાઈ મહુરયાણીપ । અશ્ચક્કં લવપ્પસં વિંતા વટ્ટતિ જા તત્થ ॥ ૨૪ ॥

અહ દિવજોગવસઠં તાણુવર્તિ નિયન્નિતં અસણિયાઠં । તન્નિગ્ધાયવસેણ કાણેણં નિલેયલીપ્પયા ॥ ૨૫ ॥

તહુસ્કહુલ્લિયમણો જાઠં પરિયલ્લગ્ગયો સમગ્ગોડધિ । કિમકંઠે હા આયં વુદ્ધેડવિ પંચત્તમાવન્ના ॥ ૨૬ ॥

તત્તલ્લન્નયા સમેઠં મેઠં નિમ્મલગુણેહિં દેવાણં । કેવલ્લનાણ્ણપ્પયરો જુગયરો નામ સુમરુપ્પા ॥ ૨૭ ॥

તપ્પયપણ્ણમણ્ણેઠં સિઙ્ગી ઘસુનામઠં સમાયાઠં । સુણિઠં ઘમ્મુવપ્પસો પાવપવેસોવસમરેલ્લ ॥ ૨૮ ॥

અહ સિઠ્ઠિણા મુણિંદો પુષ્પો હિંદેણ સુયગ્ગહિસેસં । સોહમ્મકપ્પગમણં કહ્મિયં સિઙ્ગસ્સ ગિહવલ્લણો ॥ ૨૯ ॥

સેલ્લો મહિહ્મિત્તરસુરેસુ અવયારમાસુ સપ્પસો । કિં કારણમિત્થ પટ્ટ ? ગર્હયિસેસો લ્લમેરિસલ્લ ॥ ૩૦ ॥

સિઙ્ગો મુઙ્ગસન્નાયો આસી નિવસંતલંડયિ ઘરવાસે । જઘ્ઘમ્મધરણ્ણરિસિઠં સિસિઠં તહ સમયમગ્ગમિ ॥ ૩૧ ॥

सेणो मुणी वि जालं सपमालं सवया सिद्धिचित्तो । न हु मुणिधम्मो रम्मो रइमावन्नो मणगमवि ॥ ३२ ॥
 एएण हेजणा तेसिमासि एयारिस्सो गइविसेसो । एगे सामन्नं पि हु पत्ता पत्ता न वेरगं ॥ ३३ ॥
 ते धन्ना कयपुत्ता निहिणोऽवि हु जे धरंति वेरगं । मुणिणोऽवि सप्पमाया न सादुरेहावहा हुंति ॥ ३४ ॥
 एयं निसम्म सम्मं गिहवासविरत्तया जणा जाया । नाणी जुगंधरोऽवि हु विहरइ अन्नत्थ महिवलए ॥ ३५ ॥
 एवं ये सुमनोरथान् शिवपुरीसंप्रापणे सज्जथान्, कुर्वन्तीह गृहस्थिता अपि रताः सज्जर्मकर्मोद्यमे ।
 ते शुचस्थिरमेधसः सुमनसः श्रेयःसुखं शाश्वतं, सेवन्ते खलु सिध्वत्तदितरे स्युः संसृतौ ग्रामकाः ॥ ३६ ॥

॥ इति सुमनोरथोपरि सिद्धद्वयान्तः ॥
 अथोत्सूत्रपदोद्भावने महादोषसंज्ञवमाह—
 हवंति जे सुत्तविरुद्धासगा, न ते वरं सुठुवि कठकारगा ।

संभेदचारी समए परूविद्या, तदंसणिह्यावि अईव पाविद्या ॥ ३७ ॥
 व्याख्या—ज्वन्ति ये सूत्रविरुद्धभाषकाः सूत्रं सिद्धान्तस्तस्माद्विरुद्धं विपर्यस्तं प्राप्नन्ते ते तथाविधा उत्सूत्रवक्तारो
 नरास्ते न वरं न श्रेष्ठाः । किञ्चिन्नास्ते ? सुष्ठु सुतरां कष्टसोढारोऽपि शीतातपवातलुत्पिपासाद्यतनुतनुक्लेशकारका अपि

सन्तः । ते किञ्चिन्नाशेनाः ? स्वग्रन्थधारिणः स्वेष्टाविहर्षाः समये सूत्रे प्ररूपिताः प्रोक्ताः । अथ च तदर्थेनेष्टापि तन्मु-
खावेष्टमनीपापि कृता सती अतीव पापेव पापिका नृणां दुष्कृतोत्पादिकेति काव्यार्थः । यत एतच्च श्रीबृहत्कल्पे—
“तस्मिन्नासगा जे ते दुष्करकारया वि सङ्गदा । ताण न दंसणं पि दु कप्पद् कप्पे जठं जणिय ॥ १ ॥”
“जे जिणवयणुत्तिस वयणं नासंति अद्दव मसंति । सम्महिणीणं तदंसणं पि संसारदुक्किकरं ॥ १ ॥”

अत्रार्थेऽनार्ये(पै)रपुरातुर्गसावधाचार्यस्वरूप्यते—

पञ्च निरवकां सञ्जिय ओ नासई य सावकां । तस्सुत्तमणुवत्तसो सो दुग्गइजायस जयइ ॥ १ ॥
जह सायकायारिणं तरिणंअपि दु रुवजवसमुद्धम्मि (इत्तु) । पुणरवि जवम्मि पम्भिं महानिसीहम्मि यागरिणं ॥ २ ॥
सिखीरेणं गोयमपुरणं तस्सेय पंचमज्जयणे । तह तस्सक्कमहय मंदमई वि दु कहिस्सामि ॥ ३ ॥ युग्गमम् ॥
किं तेषां पावियनेरिसम्मि पुचम्मि सामिणं धीरो । गोयममुद्धिस्सेमं पयन्तथं कहिचमाटसो ॥ ४ ॥
वत्तवीसियाइ पयाइ आसि अइक्कतणत्तकावम्मि । अन्ना किर चत्तवीसी सीसीकयदेवमणुत्तदा ॥ ५ ॥
सीए वत्तवीसइमो ज्जाणं चम्मरिसिनामतियेसो । पक्षेण य मायेण मग्ग सरिणो पसंतसो ॥ ६ ॥
तित्थे तस्स य जाया अत्थेरा सत्त चित्तचित्तयरा । अह सिज्जिसुह पसे चरमजिखे पण्ययेदवगणे ॥ ७ ॥
जायमसज्जयपूआनामं दुवि विप्फुरतमत्थेरं । वडुयं लोयसमूह जाणित्तु असाहुज्जणत्तं ॥ ८ ॥
अह तेषां कालेणं तेषां समयणमासि एरिसयं । नामायरिया वडुसहुगेहि पन्निगाहिणं वव ॥ ९ ॥

ते कारविति चेर्हराईं सुमणोहराईं नयरम्मि । नीयावासम्मि रया दयाविहूणा अजियकरणा ॥ १० ॥ युग्मम् ॥
 सिद्धिदीकयचोरित्ता रित्ता तवणियमसच्चसोएहिं । दूरुज्जियलोयजयासंका वंका गुणविमुक्का ॥ ११ ॥
 निवसंति सुहेणं चेइएसु अच्चंति धूवकुसुमेहिं । देवे सेवंति य सबया वि पंचप्पमायाइं ॥ १२ ॥
 सबे सत्ता पाणा जीवा जूया य नेव हंतवा । सुहुमा य वायरा तह मुणीहिं नोवदवेयद्वा ॥ १३ ॥
 एयं पवयणनिसंदकप्पमरिहंतदेसियं वयणं । विंजवणुव गणहिं तेहिं विस्सारियं निजणं ॥ १४ ॥
 खंनियवन्ध्याइं समुच्चरंति ते चेइयाइं सयमेव । न गणंति जीवहिंसं समयायारं अवगणंति ॥ १५ ॥
 मेहुणमेगंतेणं वज्जियमह तेजआजआरंजं । साहूण साहुणीणं समयम्मि य मुणियतत्ताणं ॥ १६ ॥
 धारित्तु समणलिंगं संगं तिविहेण नो विवज्जित्ता । पूयंति जे जिणिंदं सयं विचित्तेहिं मझेहिं ॥ १७ ॥
 ते अणहिगारदोसा पन्नत्ता मिह्वदिट्ठिणो दुवा । वल्लिजोइणो य देवच्चगा य वीरेण निदिट्ठा ॥ १८ ॥ युग्मम् ॥
 तेसिमणायाराणं आयरियाणं पमायजरियाणं । मज्जे मरगयसामलवन्नो कुवल्लयपहायरिजं ॥ १९ ॥
 परमुज्जादो गुणेहिं हंसुवच्चंतवरणरागिहो । पंकाज विरत्तमाणो न जमासयसेवजं नवरं ॥ २० ॥ युग्मम् ॥
 अह्मइ सुधु तवस्सी अणगारो सारचरणकरणरजं । सेंसारजमणज्जीरुअहियजं हियजं य सत्ताणं ॥ २१ ॥
 न कयावि हु उस्सुत्तं वज्जारईं चरइ सुउदमग्गम्मि । जिणवयणाभयवासियचित्तो रत्तो चरित्तम्मि ॥ २२ ॥
 वल्लुमणायारिहं बुद्धंतं हासखिडुवयणाइं । जणमन्नं पासत्थं खणं पि न सहेइ सो सूरी ॥ २३ ॥

गामागरनगरेस्तु धिहरंतो दुर्ग्यं परिहरंतो । संपन्नो तस्य पुरे धिययासिमुणीणमायसहं ॥ २४ ॥
 सकारिणं य तेहिं अन्नुनायाइणा य धिणपणं । धम्मकहाकहापरो सुहेण सो संतिठं तस्य ॥ २५ ॥
 कइययिणाणि विद्या तत्तो सो पुणधि धिहरिठं लग्नो । नेगस्सिस्सिम्मि ठिं चिरं सुसाहूण सोहकरी ॥ २६ ॥
 तत्तो दुर्तपंतंगस्रकणा तरल्लाच ते मिखिया । बुद्धिखियायारमुणीण चक्कयांवा मदावाळा ॥ २७ ॥
 जइ तुन्ने इत्थ पुरे जयवं गुहवंतयाण सिरमुणिणो । इकं कुब्बइ पत्तभा वासारत्तस्स चठमासं ॥ २८ ॥
 सो तुम्हाऽऽपचीए बहुआण चेइयाण निप्पत्ती । संपक्कइ किक्कइ सङ्गुगेहिं अम्भेहिं तइ महिमा ॥ २९ ॥ युग्मम्
 इय दयडिं गिययणाइअण्ठं जणियमिस्स सरीहिं । जइयि इ जिणाखयाणं सेणी सिक्खेहिं निस्सेणी ॥ ३० ॥
 तइधि इ सायक्कमिस्सं मम निम्ममविस्सियचिखो समण्णा । वायामिणेणधि नाइमेयमिह आयरामि अहो ॥ ३१ ॥ युग्मम्
 एयं पवयणसारं निस्सकं तेण वागरतेण । कुवखयपदेस गोयम समब्बियं वित्थयरगोचं ॥ ३२ ॥
 तेथेगजयावसेसीकठं महादुत्तरोऽधि जयजखरी । अइ तेण तस्य विष्ठो असमंजससंधमेखावो ॥ ३३ ॥
 खिं गिणियाखिं गीहिं मिखिसु एगत्थ ताखिया विद्या । हेहो इमस्स विठं वरिद्धं सच्चवाइत्तं ॥ ३४ ॥
 एवं पयविरोहिं निचं झुबिरोहिं अप्पचरियस्स । कुवखयपहस्स विहिये सायक्कायरियनामंति ॥ ३५ ॥
 नीयं च पसिद्धीए धिद्धी संगो असाहुवगस्स । तइधि इ सो नवि रुसइ सुसइ धिस्सिपइवि नेय हिए ॥ ३६ ॥

अह तेसिमणायारण (तत्थ) विंगोवजीविसाहूण । आइन्नो पावेणं संपन्नो आगमवियारो ॥ ३७ ॥
 सट्ठाणमसब्बावे जावेणं साहुणोऽवि जिणुवणं । पम्माजगरंति खंनियपन्नियं च समुज्जरंति तहा ॥ ३८ ॥
 अन्नमवि चेइयाणं कज्जं सज्जंतयाण समणणं । नत्थि किर कोइ दोसो कोसो सुकयस्स चैव जेवे ॥ ३९ ॥
 अह तेसि तेऽवि जणिउं लग्गा सग्गापवग्गदायारो । जणिउं खलु चरणजरो नरो हवइ जेण बहुसुहिउं ॥ ४० ॥
 अन्ने कंहंति केइं लवंह किं एत्थ मोरजद्वा जो । सारं धम्मस्सवि जीवियस्स जिणपूयणं धणियं ॥ ४१ ॥
 मुक्कंगमसंदिज्जं बुज्जं सिज्जंतमज्जयारंमि । उस्सिखलवयणणं ताणं को कुणइ नणु गणणं ॥ ४२ ॥
 जालं सत्थविवाउं दुग्गइग्गमणम्मि जो महोवाउं । परमत्थि नेव कुसलो तम्मज्जे कोऽवि तत्तद्धू ॥ ४३ ॥
 तत्थेगे इय जणिरा अमुगे गहम्मि अमुग्ग आयरिउं । अन्ने वयंति अमुगो साहू जं जणइ तं सच्चं ॥ ४४ ॥
 केऽवि हु जंपंति इमं किमित्थ बहु पलविणण एएण । अम्हाणं सधेसिं पमाणमायरिय सावज्जो ॥ ४५ ॥
 तवयणं पम्बिन्नं सधेहि वि एवमेव होजत्ति । हकाराविंति तजं लहुमेए सूरि सावज्जं ॥ ४६ ॥
 सो संपत्तो तत्तो सत्तहिं मासेहिं दूरदेसाजं । निम्ममनिरइंकारो सारो चरणुज्जलगुणेहिं ॥ ४७ ॥
 दिओ तत्थेगाए अज्जाए धम्मकज्जसज्जाए । तवसा तणूकयतणू घणुव्व जंभंसिहिसुहउं ॥ ४८ ॥
 तदंसणल्लणविम्बियमाणइ एयाइ चिंतियं चित्ते । किं एस मुत्तिमंतो अरिहंतो कंतिदिप्पंतो ॥ ४९ ॥

१ कोपः.

अह धम्मो रुवधरो अहवा निज्जरतरु सुरतरु धा । इय चित्तिय तिपयाहिणपुत्तिं सा पणमिया पाप ॥ ५० ॥ युग्मम्
 संपट्ठितं य सहसा निष्ठत्तमंगेण हरिसविवसाए । न इ पन्निस्सिजा मुजा तेषु य सा साहुणी गविष्सा ॥ ५१ ॥
 दिन्नो दुच्चमणेहिं समणेहिं तेहि तीइ येलाए । तत्थागएहिं तर्बयत्थमच्चंतपावेहिं ॥ ५२ ॥
 अह सो सूरी बिच्छइ तरबेयाडयितव्हसिद्धिपहदाया । मायानिम्मुक्कमणो गुणोअही मुणियसुत्तत्थो ॥ ५३ ॥
 मियमडुरमंजुलाए सोमाखाए गिराह जवाणं । सुत्तत्थमुवइसंतो खंतो वतो कइइ धम्मं ॥ ५४ ॥
 तह बेय सहइति य वरुति तत्साणुविचिर्मनेसु । संसारुविगमणा समणोवासगगणा तत्थ ॥ ५५ ॥
 तत्स य वत्काणखणे षष्ठइसुवुंगसारमायां । गहाचारपवसगमहानिसीहस्स पंषमज्जयणं ॥ ५६ ॥
 एसा तगयगाहा समणायारम्मि जा निरावाहा । अयइसा पन्निुसा गुणेहिं समणाण बडुमन्ना ॥ ५७ ॥
 ज्वित्थीकरफरितं अंतरीयं कारणेडवि छप्पले । अरिइवि करिजा सयं ते गहं मूलगुणमुक्कं ॥ ५८ ॥
 तो गोयम सायजायरिएणं अप्पसंकिपसेय । चित्तियमेव बित्ते सुत्ते निस्संकिपसावि ॥ ५९ ॥
 जइ इह एयं गहं जइद्धियं नशु कहेमि जणमण्जे । तो तइया अजाए वंवरयन्नियाए महुपाया ॥ ६० ॥
 संघट्टिया सिरेणं तं दिच्चमिमेहिं दुच्चसमणेहिं । जइ मइ सायजायरियनाममारोधिं सइसा ॥ ६१ ॥
 तह किमवि अशमयि मे काहिंति कुन्नामधिज्जमन्ना घुवांको वा खलमग्रगळे साबूवि न हासमिइ वइइ वइ जिज्जिविधोपकम् ।

१ निर्बतर, देवीप्यमानदेवः

सुत्तत्थमन्नहा जइ अहं निरूवेमि गविणं संतो । आसायणा य गरुई तो जायइ जाणगस्सावि ॥ ६३ ॥
 ता किं किज्जइ इत्थं उ फुरमेयं संकरं महावन्ति । एगदिसाए वग्घो नइपूरो वहइ अन्नत्थ ॥ ६४ ॥
 वरकाणेमि किमन्नह अहवा हा हा न जुत्तमेयं मे । जो सुयनाणस्स दुवालसंगरूवस्स एयस्स ॥ ६५ ॥
 खविण्डवि पमायवसा न साहए सच्चमत्थवित्थारं । सो दुत्तरन्नवजलहिं न हु तरइ अणेतसंसारी ॥ ६६ ॥ युग्मम् -
 जं हवइ होण तं चिय जह्मिच्चियं चेव पन्नविस्सामि । गाहत्थं परमत्थं जाणंतो नेव बुद्धिस्सं ॥ ६७ ॥
 वीमंसंतेणेमं तेणावित्तहो निरूविणं अत्थो । सुगुरूवएसमगाणुसार(रि)यं न हु सुयंतेण ॥ ६८ ॥
 एयम्मि खणे तेहिं निसुणंतेहिं दुरंतपंतेहिं । दुव्वरकाणेहिं समणेहिं चोइणं सूरि सावज्जो ॥ ६९ ॥
 जइ खलु एसो अत्थो सच्चो तुममेव ताव पन्नजो । मूलगुणेहिं संचरसु तदिणे तीइ अज्जाए ॥ ७० ॥
 संघट्ठिण्डसि सिरसा तरसा पाएसु निवरुमाणीए । निस्संकमिमेहुत्ते जाणं विज्जायवयणो सो ॥ ७१ ॥ युग्मम् -
 एयं नायमिमेणं पावहेएहिं मह कयं नामं । सावज्जायरिज्जि य तहा करिस्संति अन्नमवि ॥ ७२ ॥
 तो सावज्जेणिमिणा तक्कयदुन्नामधिज्जाचीणए । चिंतियमेयाणमहं जहा तहा उत्तरं देमि ॥ ७३ ॥
 तत्तो पुणरवि एसो दोसोवहण्डवि दुज्जलिगीहिं । एयारिसचिंताए चियाए पज्जलिणमाहत्तो ॥ ७४ ॥
 गोयम आयरिणं वा गह्माहिवई व सुयहरो होणं । जे केडवि हु तित्थंकरवयणं मयणं व सुकुमावं ॥ ७५ ॥
 न समायरंति हु सयं न हु अणुमन्नंति मंदपुन्नत्ता । तत्ताववोहसुन्ना पुन्ना तिहिं गारवेहिं सया ॥ ७६ ॥

कोदेणं माणेणं मायाए खोजहासदण्येणं । जाए पमायल्लसिए दिया व राठ व एगे पा ॥ ३३ ॥
 परिसागए व सुत्ते आगरमाणे व तिघिहतिविदेणं । पगमवि घिराहिक्का से जिस्कु निंदणिजेय ॥ ३४ ॥ घतुभिः कडायकम्-
 से वदुयेयखपरिगयदेहे गेहे समगगदुरक्काणं । उक्कोसतिई संसारसागरं परिजमिजा खिरं ॥ ३५ ॥
 तो मद्द पमाइणो हीणससत्ताण खल्लु सिरामणिणो । आयाजिया जुइनजिया इहयं नणु आवई मरई ॥ ३६ ॥
 जेष न सक्कमि अह पन्निवयणं जणिछमित्थ घणियमहो । ता कहमसत्थ जवे जुद्धिस्सं दारुखडुदायं ॥ ३७ ॥
 इय जायंतो सूरी दूरीकयहेछुत्तिदिठंतो । छवखल्लिच्छं विखल्लीपूठं जूठं व दिवसम्मि ॥ ३८ ॥
 तेहिं डुरायारेहिं तो तं पइ परिसं समुत्तवियं । इंदो अम्हाण्येगेडयि न ठिओ संसलं तुमए ॥ ३९ ॥
 जइ तुण्ण अत्थि कायि वु यिक्का जुज्जारिहा सविक्कायं । ता परिहारगमक्कावि यकारसु अत्तंसयं अम्ह ॥ ४० ॥
 अयिइत्तजुत्तत्तत्तरेमे पं अक्कमंति काणिचा । अक्कहीरिस्सत्ति ददा दाहामि किमुत्तरमिमेसिं ॥ ४१ ॥
 पयमिमो चिंतंतो यहुदा अप्पं मणे विसूरंतो । बागरिच्छं गरहियदंसखेहिं तेहिं पुत्तो सूरी ॥ ४२ ॥
 किं जो दुत्तरच्चिंतासायरमज्जम्मि निवन्निच्छंसि तुमं । किंवि करेसु इत्तत्तसयन्नियारि प्ययसेण ॥ ४३ ॥
 परितप्पिक्काण सुइरं रुइरं परिप्रायिक्काण अप्पत्त ॥ दुत्तमिमेणमसंक्रियमणेण निमुत्तुत्तु जो तुग्गे ॥ ४४ ॥
 सबभूहिं पयेइयमेयं जं न वु अजुगवगत्त ॥ सुत्तत्थो दायवो कायवो नेय विस्सासो ॥ ४५ ॥

आमे घमे निहतं जहा जलं तं घनं विणासेइ । इय सिद्धतरहस्सं अप्पाहारं विणासेइ ॥ ९० ॥

तत्तो पुणोऽवि साहियमेएहिं किमेरिस्ताइं वयणाइं । अरम्बरत्ताइं जंपसि कंपसि न इ अलियदोसाळ ॥ ९१ ॥

पच्चत्तरं न दाळं जइ सको गोणउव अक्कोसि । उप्पाफेसु नियासणमोसरसु तहा तुरियमित्तो ॥ ९२ ॥

देवस्स उ रूसिजा जत्य तुमंपि प्पमाणयं घेतुं । आहूळं संघेणं आपुहोळं समयत्तावं ॥ ९३ ॥

गोयम सुइरमणेणं फूरेजणं मणम्मि अप्पाणं । उत्तरमन्नमदंडुं सवसीकाळं चवमणंतं ॥ ९४ ॥

संदत्तमणेण जळं उस्सग्गववायमग्गजुयलोण । वट्टइ जिणसमयठिई मई इमा अम्ह संपत्ता ॥ ९५ ॥ युग्गमम् ।

तुब्जे न याणेहेयं जत्थेगंतो य तत्थ मिहत्तं । आणारिहाणेगंता तत्तमिमं मणे मुण्ह ॥ ९६ ॥

तत्तो हरिसियहियएहिं तेहिं मोरेहिं सजलमेहुव । दिज्जे सिणिच्चदिठीइ मन्नियं तस्स तं वयणं ॥ ९७ ॥

मेरुधिमैहिं मुणिलं शुणिलं वयणेहिं अमयमहुरेहिं । वणरुक्ख घणेणं अम्हे उज्जीविया तुमए ॥ ९८ ॥

इच्चाइ नियपसंसं निसुणंतोणं तदेगवयणेणं । सिद्धंतविरुक्खेणं चणिएणमईवमुक्खेणं ॥ ९९ ॥

एणेणिमेण सूरिस्स दीहसंसारया समब्भूया । अपन्निक्कमिलं तत्तो मरणावत्थाइवि अच्चीळ ॥ १०० ॥

उम्मग्गपरूवणपण्डणिरुपावप्पसंगलं मरिणं । उववन्नो सो वंतरसुरेसु तत्तो पुणो चविजं ॥ १०१ ॥

पवसियवह्वह पन्वियासुदेवसुपुरोहियस्स पुत्तीए । कुहिसि अन्नया तं जाणित्ता तीइ जणणीए ॥ १०२ ॥

हाहा गरुअमकजां सज्जियमेयाए मज्ज धूयाइ । पावेण पूरियाए अजइअदापसूयाए ॥ १०३ ॥ त्रिजिविरोपकम् ।

साहियमेयं च पुरोहित्यस्त तेषां विदुषिर्न सुचिरं । निविसया य कया सा पावयसेषं दुर्लभं निरासा ॥ १०४ ॥
 कृत्यवि न लहइ ताणं खाणं पाणं न यायि सम्माणं । सीलणहपियासाहिं विज्जन्निया कम्मवसनन्निया ॥ १०५ ॥
 पन्निया दुब्बित्रकम्मी दासत्तं पाविद्या रसयणिस्स । तत्थ पुण मन्नापाणै रसियत्तं सुदु संपत्ता ॥ १०६ ॥
 मंसोवरि नोददत्तं जात्तं चित्तमि विसयत्तम्मात्तं । पन्निया य दुत्तंगेणं अत्तइ सया पिसियत्तंमाइ ॥ १०७ ॥
 तत्तसेव याणियत्त य नेहात्तं मुसिय किंवि दविणत्तरं । विक्क(क्कि)णिय अन्नताणे सा दुंजइ विसयत्तुत्ताइ ॥ १०८ ॥
 याविच्चगेण नायं तच्चरियं साहियं च चूवइणो । यज्जा तेषाइजा धिजा जुजा य पाविजा ॥ १०९ ॥
 मिसिद्धं नायरत्तोत्तं सोत्तवगत्तं करेइ विमत्तिं । एसो दु रायघम्मो गब्जवई नेव इत्तवा ॥ ११० ॥
 पत्तवइ जाव न चात्तं ताव पयत्तेण रत्तिययेसा । अह तं निर्त्तनिगेहं भूवइवयत्तेण नेत्ताणं ॥ १११ ॥
 छोपस्स पत्तवत्तमयं जाय निर्यतियपरोयेरं धरिया । अह वारयं पत्तया चूयाहिगत्तव कंप्ताण ॥ ११२ ॥
 तत्तत्तमेवाणीया ज्ञीया रायंमस्मि गुणहीणा । आरक्काण विद्धिं धविचा ताव नणु नत्ता ॥ ११३ ॥
 मुषियं ज्ञमीवइणा न्तिस्स गवेसाधियाधि नो खज्जा । तो आइत्तं रत्ता तत्तणुत्तं पात्तियवो य ॥ ११४ ॥
 दिद्वा पंचसइत्ता तप्परिपा(या)त्तवत्तकप धत्तस्समुणा । सो पंत्तुसीइ तणत्तं दुत्तकं संयत्तिद्धिंत्तं घि मत्तं ॥ ११५ ॥
 अह सावि दु मरिक्काणं तम्माया पायकम्मत्तं जाया । तत्तथेय पुरे सुणाहित्तथे तत्तस्स तो रत्ता ॥ ११६ ॥

तस्मेव वालगस्स य दवाविंयं दविणजायमखिलं पि । पंचसयाणं सो नाहत्तं सूणाण पावेइ ॥ ११७ ॥
 कुणमाणो तारिसजीवघायपमुहाइं पावकजाइं । पंचत्तं पावित्ता पूरित्ता पार्यगेणप्पं ॥ ११८ ॥
 गोयम सत्तमपुढवीअपयघाणस्मि पत्थने पत्तो । सावजायरियजिउं पर(रि)वरिउं पावकस्मेण ॥ ११९ ॥
 तित्तीससागराइं तत्थ पगाढाल धोरवियाणालं । विसहंतो दुसहालं उवट्ठित्ता तलंडवि पुणो ॥ १२० ॥
 संजाउं अंतरदीवगेसु एगोरुगाण जाईसु । तत्तोडवि हु मरिज्जणं अवड्ढो तिरियजोणीए ॥ १२१ ॥
 नारयसरिसडुहाइं अणुहविउं वव्वराइं ठवीसं । निहणं पावित्तु तलं लप्पन्नो वासुदेवत्ते ॥ १२२ ॥
 तत्थवि वडुआरंनं घणपावपरिगहं करित्तु पुणो । सत्तमपुढविं पत्तो वित्तो घणपावपंकण ॥ १२३ ॥
 तत्तो समुज्जरित्ता अप्पं दप्पंधदोयणो जाउं । गयकन्नमणुअजाइं माई मंसाइ मज्जापिलं ॥ १२४ ॥
 सत्तमपुढवी(ए)य गलं मलं तलं पावकम्मिलं वडुसो । चविउं तलंडवि महिसो संपत्तो तिरियजाईसु ॥ १२५ ॥
 आरुहवणाइडुहं सहंतलं तत्थ पुण गलं निहणं । वाढविहवाइ माहणसुयाइ तह पंसुदीए य ॥ १२६ ॥
 कुड्डीए संचूलं चूलंवि व गरहिउं सदोसेहिं । पव्वन्नगञ्जसारुण पारुणपमुदेहिं डुक्केहिं ॥ १२७ ॥
 वडुवाहिवेयणासयकदियंगो डुक्कुछयाहिन्नो । किमिजालवज्जमाणो नीहरिउं गञ्जमज्जाउं ॥ १२८ ॥
 कहकहमवि बुद्धिगलं निदिजंतो य पामरजणेहिं । गरहिजंतो वडुहा तामिजंतो य वादेहिं ॥ १२९ ॥

१ पातकेनात्मानम्.

साधव्यायिरियजिठं पठसकस्तुसिद्धभाणमाणसिठं । सत्तसयवहराईं दो मासे तह दिसे चठरो ॥ १३० ॥
 अणुविय(तिपडुक्क)तो सो जाठं पाणमंतरचाप । तथोडवि बु मणुयसे तणो सुखादिवत्ताप ॥ १३१ ॥
 सथोडवि सत्तमीप ततो चपट्टिक्कण तिरिपसु । तप्पन्नो चकिनिदे यसरुत्ताप स कम्मवसा ॥ १३२ ॥
 इदसगनचक्ककसभारजरुद्धपघवत्तापि । दुसहा संपपसे संजाया वेयणा तस्स ॥ १३३ ॥
 किमिदुल्लसंखुल्लदेवो मेहोवरिनियरुणेण संपन्नो । संपुअअपुन्नोवयवसत्तं घषिपण परिचत्तो ॥ १३४ ॥
 परिगखियसन्नियचम्मो कायहिं कुकरेहिं खळ्वो । एगुण्ठीसयासे जीवियपासेहिं परिचत्तो ॥ १३५ ॥
 तत्तो महाधयस्स य इज्जस्स गिहे स नंदणो जाठं । वादिन्नरयिदुरियंगो सहुत्तण्ठाळंअपि दुबळिठं ॥ १३६ ॥
 यमणधियेयणकरणेहिं कहुअकसायहिं तिसलारेहिं । सो काठगेहिं पिळंतयहिं अयि आमयाळन्नो ॥ १३७ ॥
 अइडुत्सइडुइयेयणपिच्चियसंसच्चियगुर्यगतिई । निळम्मो सूरिजिठं हारइ मणुअचसं विहलं ॥ १३८ ॥
 इय जम्मसुमरणेहिं सपत्थवि रोगसोगसंकिन्नो । चठयसरक्कपमाणं छोर्यं परिपूरिक्कणेसो ॥ १३९ ॥
 मणुअत्तमणुप्पत्तो तथोडसंवेण वीइकाडेण । अवरविदेहे गेहे कस्सवि इज्जस्स पुअवसा ॥ १४० ॥
 तित्थयरपणमाणत्थ जसाणुवत्तीप सो गठं तइआ । पत्तिबुज्जो वरकाणं सोचा नत्था परमत्तं ॥ १४१ ॥
 पयईत्तं पवळे निरयत्तं सच्चिक्कण जिणपासे । तोरिनु कम्मपासे आसेधिय केवलभाणे ॥ १४२ ॥
 सिद्धिपयं संपत्तो तेवीसमतित्थनारुपासस्स । पयं सजायमिहं अन्नंरं सूरिजीवस्स ॥ १४३ ॥

वीरो वागरइ पहू बहुसवेहिं सुरेहिं महियपढे । एयं जाणसु गोयम संजायं पासतित्थम्मि ॥ १४४ ॥
 तो पुब्बेइ पडुं पुण जगवं सिरिगोयमो नमो किच्चा । एयारिस्समइघोरं कहं डुहं पावियं तेण ? ॥ १४५ ॥
 जाए श्रीसंघट्टे तेहिं पच्चारिए रिउमुणीहिं । उस्सग्गुववाएहिं ठिउं जिण्णिदागमो एसो ॥ १४६ ॥
 एगंतं तं मिह्वा जिण्णाणमाण हवइ अणेगंता । इय वयणपरूवणउं तेणज्जियमइघणं कम्मं ॥ १४७ ॥
 एवं पडुणा जणिए उह्ववियं गोयमेण पुण एयं । जयवं किं उस्सगाववायमगे ठियं न सुयं ॥ १४८ ॥
 गोयम उस्सगंमी अववाए वट्टए खु सिज्जंतं । जणियमणेगंतं पुण वत्थुतिगे नवरमेगंतं ॥ १४९ ॥
 आउक्कारंजो तेउक्कायाण तह समारंजो । मेहुणसेवा य तहा पमिसिच्चा वीयरगेहिं ॥ १५० ॥
 निह्वयउं निह्वयउं वाढं सवप्पयारउं वाढं । एगंतेणं वज्जियमदज्जचूयं तियमवस्सं ॥ १५१ ॥
 इत्थं सुत्ताइक्कमसम्मगविओवउं कुमगस्स । अइउक्करिसो रइउं तउं जिण्णाणइ जंगो य ॥ १५२ ॥
 तत्तो अणंतसंसारियत्तणं विहियमप्पणो तेण । तत्तो बहुउल्लुकरंपराइ संघट्टमाचन्निंयं ॥ १५३ ॥
 सावज्जायरिएणं किं जयवं मेहुणं समाइन्नं ? । अरकइ सामी गोयम निसेवियासेजियं तं च ॥ १५४ ॥
 नो सेविय नवि य असेवियं च कहमेवमस्सियं ? सामि ! । जं तीए अज्जाए पाए संघट्टमाणीए ॥ १५५ ॥
 तणुफासे जाएडवि डु न तेण आउंठियं न संवरियं । न मणागंवि निसिज्जं इमेण खलु सूरिणा जम्हा ॥ १५६ ॥
 एएणं अणेणं गोयम एवं पवुच्चइ नवरं । इत्तियमित्तस्सवि धुवमेरिसउं कडुविवागो जं ॥ १५७ ॥

पुण्ययणामयसन्नपाणसमुद्रसियरोमकृयेण । सिरिगोयमेण सुणं तहसि न ङु अल्लहा पर्यं ॥ १५० ॥
 पुण पुढं देण पट्ट कम्म तिरययरमच्चिये आसि । तेखिगजवावसेसीकणं य संसारनीरनिही ॥ १५१ ॥
 किमण्णं संसारं प्रमिठं यमिठं रुयम्मपरिणामो १ । गोयम तेणं निययप्पमायदोसप्पसंगेण ॥ १६० ॥
 तम्हा मुणिणु पय ससारुत्तारमिञ्जमाणेणं । गोयम गुणिणा गणिणा सुदिठसमयत्थसत्थेण ॥ १६१ ॥
 गङ्गादियेण सयप्पयारणं सव्वहा पयत्तेण । अचंतमप्पमत्तेण जधियवं चरित्तवया ॥ १६२ ॥

॥ इति छत्तूत्रपरिहारे महानिशीथश्रुतस्कन्धपञ्चमाध्ययनस्य सावद्याचार्यकथानकम् ॥
 अथ जिनाज्ञातिक्रमकारिणामुत्सूत्रोच्चारिणो कष्टानुष्ठानधारिणामपि सर्वं प्रवृत्तनियमाद्यपि कृतमप्रमाणमेव स्यादित्येतदु-
 परि काव्यमाह—

अइक्कमिच्चा जिणरायअत्तुं, तवंति तिवं तवमप्पमाण ।

पढंति नाणं तह दिति दाणं, सबपि तेसिं कयमप्पमाण ॥ २० ॥

व्याख्या—अतिक्रम्य समुद्रस्य जिनेन्द्राणां वपन्ति तीव्रं तयः पण्डितादि अप्रमाणं प्रचुरतरं । पठन्ति ज्ञानं आगम-
 रूपं । तस्मा दवति यन्नन्ति दानमभयदानादि [तथा] इत्यादि सर्वं तेषां मिथ्यान्निवेशप्रसङ्गमतीनां कृतमप्रमाणमेव
 न प्रमाणपवचीमाटीकृते सर्वं निष्फलमेव स्यादिति । जिनाज्ञातो बाह्या ऋद्ध्या यदाचरन्ति स्वमत्या सुचरितं तन्निष्फल-
 मेवेति काव्यार्थः ।

अत्रार्थे जमादिकथोच्यते—

चउदसवासेहि गएहि नाणुपत्तीइ वीरनाहस । पढमो निन्हय जाउ जमाखिउ तससम्बमिणं ॥ १ ॥
 तेणं चिय काखेणं तेणं समएण कुंरुपुरनयरे । मिरिबीरजिछजइणी मुदंसणा तस्सुय जगाली ॥ २ ॥
 मइया विउनेणं सो पवइउं जिणंदप(य)मूले । रायमुयपणएणहिं तवज्जा सामिणे भूआ ॥ ३ ॥
 तन्नाम अण(ण)झासी वीयं पियदंसणित्ति चिकाया । सावि तमाणपइया मदस्तनिवइच्चयुवइजुया ॥ ४ ॥
 जह पन्नत्तीए तह जणियतो विअरो समगोडवि । इकारसंगधारी वीराणुत्ताइ मागलियं ॥ ५ ॥
 सो पत्तो पंचसयाणुगउं संपप तिंडुगुजाणं । नियपरियारसमेणं स कोछगे चेइए ठाड ॥ ६ ॥
 कइययदिणपझंते अंतपंतोहिं दुल्लकजकेहिं । तस्सुपपजो दुमहो दाहजरो देवइहाहकरो ॥ ७ ॥
 न तरइ सो उवविसिउं सरुत्तणुणं मुणीण इय जणइ । मद मंथारं पजणइ तेंहिं तउं काउमारजो ॥ ८ ॥
 पुणरवि कइइ कउं जो किअइ वा ते जणंति सामि नउं । तो उछिउं स पिउइ तहेय किअंतसंथारं ॥ ९ ॥
 तो तच्चिता जाया जलं जयवं जणेइ मिरिबीरो । चउमाणे नणु चखिए निअले निअरंते य ॥ १० ॥
 तसं मित्रा सवं दीसइ पचयकमेव पयं तु । जं किअमाणमंथारउं य न कउं इमं पयनं ॥ ११ ॥
 चउमाणेडवि अचखिए अणजिसे निअरिअमाणेडवि । पयं स मणे वीमंसिजण समणे इमं जणइ ॥ १२ ॥
 जो जो मुणइ नियंता आइरुइ जं पढू इमं वीरो । चउमाणे नणु चखिए निअ(जि)से निअरिअमाणे ॥ १३ ॥

पथारुमेव दीप्तं त मित्रा कोऽपि नेत्थ संवेरो । एयमिण तवयणं केहिं पि बु निधियं मुणिर्यं ॥ १४ ॥
 केहिं पि न सद्विहियं दहियं अहं ककुअशुभसंमिस्स । जेहि तवत्ति सत्तत्ती पन्निवन्ना मंदपुभेहिं ॥ १५ ॥
 तेहिं सो वेव गुरु कलं पमाणं तलं पुणो अन्ने । यदुपिहशुत्तीहि विवोदयति आदे न सो वाइ ॥ १६ ॥
 असमंजसं युवतो तो ते मुत्तुण सामिमह्दीणा । अहं सा सामिपसूया नियपइनेहाणुरागिन्ना ॥ १७ ॥
 ठकस्स कुंजकारस्स सहगस्स घरे तिया । अज्जाणं पखेयमाणी ठकं पि पन्निवोदइ ॥ १८ ॥
 आयरितं अन्हं कुनं जासइ न तहा पट्टं जणइ सम्मं । सो ठकंणुत्तमिण न विसेसमिणं मुणांमि अहं ॥ १९ ॥
 अहं अन्नया कयावि बु तीप सुत्तस्स पोरसिपराप । छल्लोवतो नियजायणाणि ठको सुसह्यरो ॥ २० ॥
 धीरपबुद्धनिसेहणपराप पइमग्गसग्गचित्ताप । इणाहं पत्तिकवइ संमुहमेदइ बोदकप ॥ २१ ॥
 संघान्निगदेसो वड्डो पजणइ किमेयमायरियं । महं संघानी वड्डा तत्तो ठको तमुच्चयइ ॥ २२ ॥
 जययइं सुज्जे वेव बु जणइ जहा रुज्जमाण न बु वड्ड । को दइइं पावरणं तुब्भाणं नणु निहीणयरो ॥ २३ ॥
 छण्डुसुयनयमपणं सिरिधीरमयाणुगामिसमाणाणं । सुत्तमिमं खल्लु युत्तं न बु पुण सुम्हाण निस्संकं ॥ २४ ॥
 इय तपयथायन्नपसमणं तरमेय सा तलं बुद्धा । पन्निवन्ना धीरमयं तवत्ति अत्थेरित्ति वियारो ॥ २५ ॥
 अज्जो सम्म पन्निचोयणत्ति बुत्तण तह य गंतूण । पजणोइ सा जमाहिं सो न बु मन्नेइ तवयणं ॥ २६ ॥
 तांरे सहस्सजइणीपरिकिन्ना सामिपासमह्दीणा । न बु उत्तुत्तपराणं सह संघातो गुणावासो ॥ २७ ॥

ततो बहु चैव गर्लं वंपपुरिं निन्द्गो जमालिप्ति । विद्या समीपदेसं पदं नृणाम् निष्ठुरगिराए ॥ २७ ॥
 तुम्हाणं निर्गन्था बहवे जह संति किर उलमत्था । न तु तारिसो अहं खलु उलमत्थियभावमावन्नो ॥ २८ ॥
 अप्पन्नकेवलज्ञाणदंसावगयविस्ससञ्जावो । अरहा जिणकेवलिनं इदं मुहरमुहे जमालिप्ति ॥ २९ ॥
 अहं गोयमेण नृणाम् कथवि नो केवलिस्स खलु नाणं । वणसंने व निरिप्तिमिव उचयायं लहइ लवमित्तं ॥ ३० ॥
 जइ पुण केवलिनं तं सयमुल्लविणं तो इमं मज्झ । वागएण्डुगं पन्नणसु लोए णिच्चे अणिच्चे वा ॥ ३१ ॥
 सासय असासलं वा जीवो सिग्गोयमेण इयं वुत्ते । संकियकंखियहियलं न किंचि पक्किणइ मोणपरो ॥ ३२ ॥
 ता खल्लोत्तं उज्जोयन्नासुरो जाव जामिणित्तमोहो । वासरमणिम्मि उदिए सुनिप्पहो सो लहं हुज्जा ॥ ३३ ॥
 तो सिस्विरो चासइ पायं सवेसु सरिस्ससञ्जावो । बहवे महं नणु सीसा उलमत्थावि हुं मुणंति इमं ॥ ३४ ॥
 न पुणो तुमं व स(ज)खाइवाइणो चासन्नि(व)न्नवन्दिस्समा । जो जो जमालि जन्न(लो)कयाइ नासी तहा जवइ ३५ ॥
 न कयावि णं (ए) नविस्सइ नुवि जावि नविस्सइ सयावि हुं जं । एसं धुवे खलु निच्चे सासयल्ले हवइ लोए ॥ ३६ ॥
 निच्चे असासए पुण उंसप्पिण्णियेयलं उहा वुत्ते । जीवो निच्चा निचो उहावि नृणाम् तिरिन्नारलं जवइ ॥ ३७ ॥
 दवच्छयाइ निचो पजाएहिं पुणो अणिच्चो सो । देवत्तं मणुअत्तं लहं तिरिन्नारलं जवइ ॥ ३८ ॥
 इयं सिस्विरीरगिरं सो न सहइ वहइ महारसनुत्तं । पडुपासात्तं दूरं अवकमइ रत्तहरिणुव ॥ ३९ ॥
 वासाइं बहुआइं परमप्पाणं च मिद्धपंक्करे । पाक्किनु समणजावं धरित्तु उच्छमे किच्चा ॥ ४० ॥

नाण पढिनु मिठात्रिनियेसमणुज्झिठं महापोरं । जीयाणमन्नयदाणं दातुं काउं तयं घोरं ॥ ४२ ॥
 संखेद्धणज्जमात्तियमुदीकरित्ता य तीमन्नत्ताइं । ठेइत्ताणसणयसा तमणाखोइनु उस्सुत्तं ॥ ४३ ॥
 काढं क्रिया खंतयकप्पे तेरसमियायरतिईसु । किमिसियनिक्कारेसुं छप्पणो निन्हयजमाखी ॥ ४४ ॥
 पन्नरस जयाइं तठं जमिसु ससारमज्जयारम्मि । खंतं काही सोइयि दु पन्नत्तीए जसा जणियं ॥ ४५ ॥
 एअ नद्या सयं जिणोयडं दु सइरेययं । कायणो न कयगगहलेसो कयडुक्कयपयेसो ॥ ४६ ॥

॥ इति अमाखिस्वरूपम् ॥

अथ ये जिनाङ्गाराधकास्ते सुखेनैव सिद्धिसमृद्धिसाधकाः स्युरेतदुपरि काव्यमाह—

जिणाण जे आणरया सयावि, न खगई पावमई कयावि ।

तेसिं तवेणंपि विणा विसुद्धी, कम्मरूपणं च इविज्जा सिद्धी ॥ २१ ॥

ज्यास्या—जिनानां श्रीसूर्ययिदां ये जना आङ्गाराधनयिषौ रताः सदापि सर्वकालमपि न खगति पापमतिः कदापि
 चित्ते तेषां तपसा विनाऽपि यिद्युद्धिः पापपंकमहाखनं नवेत् कर्मणां क्षयेण चः पुनरर्थे स्यात् सिद्धिरिति काव्यार्थः ।
 जयन्ति रागादीनि ति जिना गृह्यासे यसन्तोऽपि ये नीरागमनस्काः स्युस्तेषां तपकरणमन्तरेणापि द्युद्धिः सिद्धिश्च स्यात् ।
 अत्रार्थे श्रीपृथ्वीचन्द्रोदाहरणमुदाह्रियते—

परैरयोध्याऽयोध्याऽऽस्ते विरोध्याशात्रिजेदिनी । पुर्वत्र भरते वर्ग्य समृद्ध्या सुप्रसिध्या ॥ १ ॥
 प्रतिपद्दहरित्राससिंहः पृथुपराक्रमः । हरिसिंहः क्षमापालस्तत्र पालयति प्रजाः ॥ २ ॥
 उदग्रं दीर्घवं यस्य कर्णैराकर्ण्य वैरिणः । दीर्घद्वयं परमं जेतुरसमाधानधारिणः ॥ ३ ॥
 पद्मनाभस्य पद्मेव तस्य पद्मावती प्रिया । यया पद्मान्यजीयन्त दग्मुलकमरोचिषा ॥ ४ ॥
 पृथ्वीचन्द्र इति ख्यातस्तयोः सूरुरनूतनीः । पृथ्व्यां चन्द्र इवोद्योतं यद्यशश्चर्करीत्यहो ॥ ५ ॥
 यो यौवनेऽपि नोन्मादी विषादी चापि नापदि । प्रसादी स्वानुगवाते प्रमादीर्घत्वमीयिवान् ॥ ६ ॥
 सोऽन्यदा मुनिमद्राक्षीदक्षीणज्ञानसेवधिम् । तदैव जातिमस्मार्पीदात्मनः प्राक्तनीमिमाम् ॥ ७ ॥
 प्रपन्नमासीच्चरणं, मया प्रागजन्मनि स्फुटम् । इत्यवेत्यात्यजन्मपूर्वमपूर्वां जोगसंपदम् ॥ ८ ॥
 नोद्भटं कुरुते वेपं, न वेपं बहते हिते । न क्रीरति तथा स्निग्धैः, सार्धं सुगन्धन सेवते ॥ ९ ॥
 न हस्तिनश्च तुरगान्, दुर्दमान् दमयत्यसौ । न कवोरगिरं वक्ति, वदने सदनैऽप्यहो ॥ १० ॥
 अक्तिमात्यन्तिकी धत्ते, जननीजनकोपरि । न कोपारुणताऽस्यासीदुशोरप्यपराधिनि ॥ ११ ॥
 जिनाचीसक्तचेतस्कः, साधुसंसेवनोद्यतः । तन्मतिः शास्त्रचिन्ताब्धौ, ममज्जायन्तरे न हि ॥ १२ ॥
 नवीनयौवनारम्भसंज्ञवद्भृपसंपदम् । न तं स्मरविवाधार्त्तिर्व्यवाधत मनागपि ॥ १३ ॥
 ? दीर्घदर्शित्वम्.

न हस्तिष्वपि शस्त्रेषु, तस्यासीत् प्रीतिरात्मना । न रथाः सत्कथास्तस्य, तुरङ्गा न तु रङ्गवाः ॥ १४ ॥
 हर्षोद्भासा न आयासा, न गीतिः प्रीतिरयिनी । नाङ्गजूषा मुखायासीज पोपस्तोषकृन्मनाक् ॥ १५ ॥
 निद्विर्सापचयस्तस्य, पचयः प्रीतये न हि । सहेखा अप्यचूर्वक्ष, सायहेखा महेक्षिकाः ॥ १६ ॥
 अन्यदाऽचिन्तयच्चित्ते, वस्तुधायासवस्तराम् । राज्यधूर्जारिसंचारं, कथमेव धरिष्यति ? ॥ १७ ॥
 यत्तिवर्षीतरागत्वं, घप्ते निःसङ्गतामपि । यो यौवनययः प्राप्य, युवतीजनरञ्जनः ॥ १८ ॥
 यद्यस्य कार्यते नार्याः, करग्रहमदो महान् । तदा तद्वशासाध, सधः स्याद्विषयोन्मुखाः ॥ १९ ॥
 तायन्मानी तथा दानी, तायस्नानी वि मानवः । सावद्योगी तथोद्योगी, यावन्न स्याद्वशावशी ॥ २० ॥
 धिमृशयोर्वीश्वर इति, स्वान्ते शान्ते तनूक्ये । क्वत्रसद्वहस्यार्थे, वकारोपक्रमं क्रमात् ॥ २१ ॥
 पित्रोरस्याप्रहादेय, तद्वचः प्रतिपन्नवान् । दाक्षिण्यनिधयः प्रायः, सन्तः पितरि किं पुनः ॥ २२ ॥
 ततस्तदैव जूनर्चा, घर्षा प्रमदसम्पदा । अयाचत धराधीशकन्या धन्या मुदाऽष्ट सः ॥ २३ ॥
 सममेव समारग्ये, कुण्ठे सर्पाम्बुयौ चृशम् । पाणिग्रहमदोत्साधुचरे ज्ञासरेण (वेन) वै ॥ २४ ॥
 नृत्यत्सु नटधेटेषु, गीयमानासु गीतिषु । योपाजि स्फारयेपाजिमिखितासु जनादिषु ॥ २५ ॥
 ससन्मङ्गलवृत्तेषु, निनदत्सु सुनिर्नरम् । ताज्यमानेषु निगण्डं, पटहेषु च यष्टिभिः ॥ २६ ॥

१ निदिता दूरं सापिता आपचयो येसे

उपदेश-

॥ ७५ ॥

अष्टाचिरत्यजीष्टाजिः, कुमारीजिः परिवृतः । अचकात्रिदशाधीश, इव दिव्याप्सरोवृतः ॥ १७ ॥ चतुर्जिः कलापकम्
 कुमारः स्फारशृङ्गारोदारचूषणनासुरः । यावदास्ते चतुरिक्तामध्ये माङ्गद्वयेपञ्चाङ्क ॥ १८ ॥
 तावत्प्राक्तनपुण्यदुमञ्जरी रूपधारिणी । वारिणी दुःखलक्षणां, कारिणी मुक्तिसम्पदाम् ॥ १९ ॥
 इति चिन्ता समुत्पेदे, हृदये राजजन्मनः । फलेग्रह्णितया जन्म, निष्फलत्वं जवस्थितेः ॥ २० ॥ त्रिजिर्विशेषकम्
 अहो मोहमहाराजचेष्टितं स्पष्टमीश्वरताम् । केयमज्ञानधीलेशा प्राणिनां गुरुकर्मणाम् ॥ २१ ॥
 अतत्त्ववेदिनः सत्त्वाः, पूर्यन्ते मोहनिज्या । यया धर्मधनस्यासौ, नाशः सपदि जायते ॥ २२ ॥
 किमेतैः स्फीतसङ्कीर्तैरीतिजातैस्त्रिविदैः । नाथैर्विन्म्वनाप्रायेरपार्थैस्त्रि पूर्यताम् ॥ २३ ॥
 न राज्येनामुना कार्यमनार्थाकार्यहेतुना । शस्त्रीजिस्त्रि न स्त्रीचिरार्थोऽनर्थोऽप्यहेतुजिः ॥ २४ ॥
 मानुष्यं चापि वैकुण्ठं, सञ्जुषास्तिरुत्तमा । हा हार्यतेऽपि संप्राप्ता, सामग्री मुग्धचेतसा ॥ २५ ॥
 समग्रचोगसामग्री, मिद्विता लक्षिताऽप्यहो । महात्मनां न धर्माध्वप्रस्थाने विघ्नसाधिनी ॥ २६ ॥
 न येषां चोगयोगोऽस्ति, मनागपि हि सद्गानि । अनिरुद्धमनस्त्वानां, कर्मबन्धस्तथाऽप्यहो ॥ २७ ॥
 हृहा कथमहं मोहचेष्टितानि विदन्नपि । स्नेहपाशेन बद्धोऽस्मि, यथा वागुरया मृगः ॥ २८ ॥
 दाक्षिण्यं पितृमावृणामधूणं मयि केवलम् । नो चेत्कथमहं स्थाता, जवोदारदयानले ॥ २९ ॥

१ पित्रा सहिता गातरः पितृमातरस्तासाग्.

कदा विद्वानन्दमयीमहीनसुखसम्पदम् । क्षप्स्येऽहं ! सन्नुनित्येन, संयमाध्यनि संघरन् ॥ ४० ॥
 कदा गुरोः पदाम्बुजराजः त्वशिरसा स्पृशन् । ययुः पवित्रयिष्येऽहमसङ्गरपराङ्मुखः ? ॥ ४१ ॥
 पदप्रणमनमद्भुततिर्य्यकितरेहम् । कदा मुदा सहिष्यामि ? द्वाः सहस्रौघ परीपहान् ॥ ४२ ॥
 विचिन्तयसि त्विदं स्वान्ते, शान्ते रागोदयालयत् । अपूर्वकरणं प्राप्य, निष्पापव्यापमानसः ॥ ४३ ॥
 धातिकर्मक्षयं कृत्वा, निस्त्वा संसारबन्धनम् । सप्राप केयलज्ञानमहानोपेतमोऽपहम् ॥ ४४ ॥
 गुणान्निधकेयसि प्रोच्यमानमाश्चर्यमीहवाम् । सुषनः सार्धपः श्रुत्वा, चेतसीति व्यचिन्तयत् ॥ ४५ ॥
 अथापृष्टुन्महीशक्र, कुतो हेतोस्तवोपरि । अस्माकं स्नेहसम्यन्धस्ततः प्रोवाच केवली ॥ ४६ ॥
 त्वं राजन् ! पुरि बम्पाया, विजयी जयनामराट् । आसीः प्रियमतीजर्त्ता, धर्त्ता गुणगण्डीभियाम् ॥ ४७ ॥
 कुम्भमायुधनामाहमज्रवं त्यत्सुतः पुरा । सुराः सयममाराध्य, विमाने विजयोऽजनि ॥ ४८ ॥
 अहं पुनस्ततः सर्वार्थसिद्धे त्रिवशोऽजयम् । आवयोरत्र संजज्ञे, संयोगस्तुष्टिपुष्टये ॥ ४९ ॥
 तस्मान्ममोपरि स्नेहः, स्यामिन् ! युष्माकमद्भुतः । मिथः प्रजस्यतामिच्छं, आसिस्मृतिरजायत ॥ ५० ॥
 ततः कर्मक्षयावाप्तकेयलज्ञानशास्त्रिणाम् । अमरैर्महिमाधिक्यमकारि प्रमथोच्चुरैः ॥ ५१ ॥
 समग्रेऽपि पुरे पौराः, प्रचुरानन्दमेदुराः । अराजन्त वसन्तर्जुपादपा इव पुष्पिताः ॥ ५२ ॥

१ गुणसागर २ विशेषेण जयो यस्यैवाहम् नयनामराट्

सुधनः सार्थवाहोऽथ, गुरोर्नत्वा पदाम्बुजम् । शशंस चवतः स्वामिन् ! गुणान्वधेस्तुह्यता कुतः ॥ ५३ ॥
 इत्थमाख्यातरि प्रोचे, मुनीन्द्रः प्राग्जवे ह्ययम् । पुण्यकेतुस्तनूजो मे, समञ्चञ्चाग्रहीद्व्रतम् ॥ ५४ ॥
 मया सार्द्धं गुणाश्चीर्णा, मत्समाध्वरणश्रयात् । अनेन ननु धन्येनाचिज्ञेन शिववर्त्मनः ॥ ५५ ॥
 अतस्तनूकृताशेषकर्म धर्मात्मताश्रितः । अनुचूयामरं जन्म वञ्च्य गुणसागरः ॥ ५६ ॥
 पुण्यानुबन्धि सुकृतं, परिणामस्तथा समः । सुखावाप्तिस्तथा तुह्या, करग्रहमहोऽपि मे ॥ ५७ ॥
 ममाप्येतास्तथा वध्वः, पूर्वजन्मप्रियाः स्फुटम् । ततश्चीर्णव्रताचारा, अनुत्तरसुरा वज्रुः ॥ ५८ ॥
 प्राक्तना वनिता एताः, संप्राप्ताः केवलश्रियम् । सामग्रीमाप्य दुष्प्रापामपापात्मस्थितिं श्रिताः ॥ ५९ ॥
 समाकर्ष्येति बुबुधे, सुधनश्रेष्ठिपुङ्गवः । श्रावकं धर्ममन्येऽपि, स्वीचकुर्वहवो जनाः ॥ ६० ॥
 हर्षेण हरिणा सूनुर्हरिसिंहस्य विश्रुतः । स्थापयित्वा निजे राज्ये, स्वात्मा निन्ये कृतार्थताम् ॥ ६१ ॥
 पृथ्वीचन्द्रमहाराजपिरकुब्धमनःस्थितिः । व्रतं सुचिरमाराध्य, प्रवोध्य चविक्रजम् ॥ ६२ ॥
 स्वकीयमायुः प्रतिपाद्य पूर्णं, तूर्णं समुत्पादितकेवलार्धिः । पृथ्वीन्दुनामामुनिराजहंसः, प्राणेश्वरोऽञ्चत्किंल मोरुलदम्भाः ॥ ६३ ॥

॥ इति श्रीपृथ्वीचन्द्रराजर्षिकथानकम् ॥

पूर्वं जिनाङ्गाराधनं प्रतिपादितं । अथ जिनाङ्गाराधनं बहुश्रुतगुरुरूपास्तिमन्तरेण सम्यग्भावबुध्यतेऽतस्तदुपदेशं क्रमागतमाख्याति—

बहुसुयाणं सरणं गुरुणं, आगमम निचं गुणसागराणं ।

पुठिक्का अछ तइ मुक्कमगं, धम्मं धियाणित्तु चरिक्का जुगं ॥ १२ ॥

व्याख्या—बहु प्रभूतं श्रुतं सूत्रं येषु ते तथा तेषां बहुश्रुतानां शरणाग्रमाश्रयमागत्य नित्यं सदा (गुरुणा) गृह्णन्ति सत्त्वोपदेशमिति से तथा तेषां गुरुणा । पुनः किञ्चिद्दाना ? क्षानाधिगुणरससेवधीनां । शृण्वेत् अर्थ । तथा मोक्षः कर्मय-
न्धतो मुक्तिस्तस्य मार्गस्तं मृग्यतेऽन्विष्यते इति मार्गः, यतो गुरुपास्त्रिमन्तरेण जीयस्य तत्त्वमार्गोपदग्मो दुर्लभ
एव । ततः सुबहुश्रुतगुरुमापृच्छ धर्मं च धिक्काय आश्रयेत्समाचरेत् यदारमनो योग्यं स्यात्तदिति काव्यार्थः ।
तथा बोधे नगवत्या गौतमपुत्रेन श्रीवीरजगवता—“तदाक्यं णं जंते समणं धा माएणं धा पणुवासमाएस्स किंफडा
पणुयासणा ! गोयमा सवएफडा । से णं जंते सयणे किंफडे ! एएणफडे । से णं जंते नाणे किंफडे ! धिक्काणफडे । से षं
जंते धिक्काणे किंफडे ! पण्णकाणफडे । से ण जंते पण्णकाणे किंफडे ! संजमफडे । से ण जंते संजमे किंफडे ! अण-
पहयफडे । पयं अणएहए तवफडे, तवे वोदाणफडे, वोदाणे अकिरियाफडे । से षं जंते अकिरिया किंफडा ? सिद्धि-
पज्जसाएफडा पणत्तेत्यादि” । अत्रार्थे श्रीजयन्त्युपासिकास्वरूपमुक्ताव्यते—

कोसंधियासोदियरुक्कवस्का, कोसंधिया नाम पुरी अरुक्का । इत्थस्थि रेहंतअसंखदस्का, खयाफडोदारवस्सा सदस्का ॥ १ ॥
न जस्स धिक्कम्मि रमेइ माया, निचं नमिक्कति निवेहि पाया । जस्सगणं धेरिगणा यराया, वज्जय तत्थोदयणोत्ति राया ॥ २ ॥

१ श्रीसुखवैकालिके—“इहलोगपारणहियं भेण गच्छइ समई । बहुसुय पणुवासिजा पुच्छिअसवधिणिच्छयं ॥ १ ॥” प्रक्षिप्तमिवम्

निम्माय जं तुळमाणो पयावई, जीए सुसीलमि य निचला मई। न ककसं जा वयणं पयंपई, माया य तस्सासि सई मिगावई ॥ ३ ॥
 मणम्मि निच्चं सरयंबुसळा, जूवास्स तस्सेव अचू पिळ्ळा। सुसाहुसिज्जाअरिया अतुळ्ळा, जयंतिया नाम तहा अमुळ्ळा ॥ ४ ॥
 तल्यन्नया पुन्नचरोदएण, समोसहं वीरजिणोसरेण । मिहंधयाराणि दिणोसरेण, निज्जाणि दूरेण खणेण पत्ता ॥ ५ ॥
 स (सा) अगळं सोदयणं करित्ता, निस्सीमच्चित्तन्नरमुद्धहिता । तवंदणत्थं जिणधम्मरत्ता, जयंतिया तल्य जवेण पत्ता ॥ ६ ॥
 वंदित्तु वीरं जिण अगळं सा, सुहं निसन्ना नणु निप्पलंसा । सुणेइ तहेसण मिच्चतोसा, समुज्जयाड्वन्नअदि (द) त्तमोसा ॥ ७ ॥
 पहू चणइ चो जविया जवम्मि, कूवम्मि तुव्णे निसन्ना नणु निक्कं, नेव तत्ताई मुणेह सरकं ॥ ८ ॥
 जीवो अजीवो तह पुन्नपावं, तहासवो संवरतत्तमेवं । बंधो तहा निज्जरणा य मुक्कं, परिगहेवावि न सज्जियवं ॥ ९ ॥
 न जीवहिंसा न मुसाविवाळं, परिच्छिंसंगो कयपच्चवाळं । अदत्तदाणं परिवज्जियवं, परिगहेवावि न सज्जियवं ॥ १० ॥
 इच्छाइवरकाणकुणिं सुणित्ता, जिणुत्तत्ताई मणे मुणित्ता । वंदइ नमंसइ पम्मिवत्तिपुवं, पुहं तहेसा कुणई अउवं ॥ ११ ॥
 कहे णु जीवा गरुत्तच्चावं, दहंति चंते चण सप्पच्चावं । जयंति तं जाण सहावळं य, न संनवे तं परिणामजं य ॥ १२ ॥
 जीवाण चंते चवसिच्चियत्तं, सहावळं किं परिणामजं तं । जयंति एवंति पहू चणेइ, तळं पुणो पुहम्मिं कुणेइ ॥ १३ ॥
 सबेडवि चवा किमु सिच्चिमेए, चंते गमिस्संति णिया विवेए । जयंति एयं नहु संनवेज्जा, नहंणस्सेणिठिं मुणिज्जा ॥ १४ ॥
 सबे वइस्संति जया सिवं ते, तवज्जिळं किं नु चवो हु चंते । जयंति एयं नहु संनवेज्जा, नहंणस्सेणिठिं मुणिज्जा ॥ १५ ॥
 किं सुत्तया जागरिया व चंते, साहु ? कहिस्सामिइमं धुवं ते । अहंमिया जे नणु इत्थ जीवा, धम्मज्जाणे संति अइव कीवा ॥ १६ ॥

तेसिं द्रु सुचक्षणमेव रम्मं, जठं करिस्सति न घोरकम्मं । जे घम्मिया धम्मपट्टिकविस्सिणो, सुखीद्विषीवाजयदाणसप्पिणो ॥ १७ ॥
 जयसि तेसिं पुण जागरत्तं, सुसाधु जम्हा नणु विंति तत्तं । सो सुत्तया जागरिया य सेया, एगेसिमेसा जणिया कुजेया ॥ १८ ॥
 पुणोऽपि पुछेइ जयंतिया सा, जठे यत्तं दुवदया य सत्सा । तच्छमार्द्धणि सुदुक्कराणि, कुण्ठति जे तिपतयोजरणि ॥ १९ ॥
 तेसिं पसस्सं सयदत्तमंगे, अहम्मिया जे यदिया कुसंगे । हिंसामुसाऽयसअर्धनसत्ता, तेसिं वर दुवदया पसुसा ॥ २० ॥
 आदत्तसयत्तं अह चअमिच्चं, सुसाधु ! जठे । मइ वृदि तत्तं । जे बोरियापायपरिगहेसु, सुखा य गिजा बहुयिगहेसु ॥ २१ ॥
 ते सुदु आदत्तसयरा नरा धुवं, जठे न अक्कंति दु कम्मयं नयं । जयंति जे संजमसीद्ववंता, बहुत्तुया धम्मपरा पवंता ॥ २२ ॥
 यरं द्रु ते चक्कमिणो तयस्सिक्खो, जे घोरण्णुचाणजरा मसस्सिणो । अत्तं अण्णेगतमिह प्यरुविंयं, सम्मं सुधम्मंमि ठवेहि अप्पपं २३
 इच्चाइ सुच्चा जियवीरवेसणं, जयंतिया मुत्तसुहिरुदेसणो । जाया सुसिच्चा यणवीरिया जहा, घण्णेष सुद्धासवई सई तहा ॥ २४ ॥

पुच्छित्तु सा उदयपं कुमरं जयंती, सम्मससुद्धिमसमं हियए जयंती ।

ययक्कमुज्जुयमई नणु गिरहई सा, ईसायिसायरहिया निणजसिमीवा ॥ २५ ॥

वरित्तु चारिचत्तरं सुज्जुरं, सा खगधारुप महासमुज्जरं । अंगाइ हक्कारस सुत्तत्तं तहा, पटिप्पु अत्थात्त जयस्मि निप्पिहा २६
 निम्मूदकात्तं कसिंठरुकम्मया, छदित्तु सा केयदमित्थिसंमया । पत्ता य निवाणसुहं महासई, सुत्तरयधित्थारविमुच्चसंमई ॥ २७ ॥
 इरयं जयन्त्याद्धरित्त निशम्य, सम्यक्कया भेतसि चाधिगम्य । बहुश्रुतोपासनया सवर्थं, सूत्रं गृहीत्वा कुरुत्तं स्वमर्थम् ॥ २८ ॥

तेस्मिन्मत्सेसंपि धरणे

ताणं गुणरयणनिर्दीण सयसमिषाण सुलकारीण । न पवुण्यंति मणोरवभावाढं अइधिसाखाढं ॥ १७ ॥
 अजाशियमहिमाढं न चेइपसुं न देवपूयाढं । साइमिययस्रढं काढं सामत्थमयि नत्थि ॥ १८ ॥
 तो तेहिं सङ्गोहिं विधिंतिये निज्जणेहिं हिययम्मि । जाय सघणो मणुस्सो पसंससिळो जणे ताय ॥ १९ ॥
 सघोइवि पासवसी संपळाइ संपया घरे जाव । पुछोदयं घणीपि बु धिखुखिया नणु परिचयइ ॥ २० ॥
 गम्मइ तत्थ विदेसे सहवासी अत्थ दीसए न जणो । न बु देसिळाइ वयाणं सयसाण निज्जणसम्मि ॥ २१ ॥
 दूरगयाणम्हाण पुळाति मणोरहा य कइयावि । तवजावे पयळा पाविकाइ मुक्कसुत्तकरी ॥ २२ ॥
 इय परिजाविय दोहिवि कम्मागयं नयरमुज्जयं सहसा । जो जम्मि विरयविचो सो तम्हा दूरढं जाइ ॥ २३ ॥
 कइवइविषपछंते मग्गे वचंतयाण नणु ताणं । सावयसविया मिसिया अणगारा पंथ सायारा ॥ २४ ॥
 तो नाइखो पयपइ तं पइ जो सुमइ एस मुणिसत्थो । वट्टइ अइसुत्तरो पएण समं पवच्चामो ॥ २५ ॥
 तेणवि तइसि जणिए मिसिया सत्थम्मि जाणवो दोइवि । जा अवगेपयाखगमेए ता नाइखो जणइ ॥ २६ ॥
 जो जइ सुणसु हरिवंसतिसयसिरेनेमिनाइजिणपणुणो । मुहकम्मसाढं निमुणियमिमं मए सुहनिस्सनेणं ॥ २७ ॥
 परिसए मुणिस्ये हुंति कुसीखे न ते निर(रि)त्तिका । दिठीएयि बु जाअय एए खसु तारिसे वेय ॥ २८ ॥
 एयहिं समं गमाणं न जुळाए अम्ह अण्णसत्थेणं । वस्सिस्सामो एए वयतुं समणा अदिट्ठाए ॥ २९ ॥

न करिस्सामो अग्गे जिणवयणात्तिकमं महाघोरं । आसायणिकमूलं शूलं पावं विणा हिंसं ॥ १० ॥
 एहिं समं जंताणं आलावादीणि हुंति निस्संकं । तेहिं विक्कड्ढं मित्ती ततो दुग्गड्ढं दुस्सहं ॥ ११ ॥
 इय पज्जणिय वाहाए धित्थूणं जायरं नियं सहसा । वालइ मुनिसत्थाउं जह कुवाउं सिंसुं जणणी ॥ १२ ॥
 दूरुज्जियमुणिसत्थो नाइलसहो सत्ताजणा सद्धिं । फासुअज्जमिपएसे चिउइ हियंमि संतुजे ॥ १३ ॥
 इय चित्तिजमाढत्तो सुमई कुमईइ संगउं संतो । मायाए तह पिजणो पित्तिजो जिउज्जणीए ॥ १४ ॥
 दिज्जइ न उत्तरं हा एयस्स किमुत्तरं पइत्तामि । सयमेव किं न लज्जइ गुरुणइवसाइ वयमाणो ॥ १५ ॥
 जे खलु असादुरुवे कुसीलए ते न दिठ्ठिदठ्ठवे । एए ताव सुसाहू पिरिज्जंतीह पच्चरुं ॥ १६ ॥
 तमजंपिरं मुणित्ता अदियकसाएण नाइलसुसहो । तं वज्जरिउं लग्गो हिउवएसिक्कनिजणमई ॥ १७ ॥
 जाउय तुज्ज न दोसो दोसं कालस्स नो अहं देमि । नो अन्नदेसदोसो नेव असंपत्तिदोसो य ॥ १८ ॥
 कहिएइवि हिए वयणे सहोयरावि हु जया पकुप्पंति । जीवाणं चिय दोसो तो नूणं गरुयकम्माणं ॥ १९ ॥
 मिहत्तगहग्गहिया सहिया अइतिघरागदोसेहिं । बुज्जंति कहं मुज्जा जवएसगिराहिं सुच्चाहिं ॥ २० ॥
 तक्कहियमिमं निसुणिय अमुणियपरमत्थ दुम्मई सुमई । नायलमेवं चासइ तुममेव हि सच्चवाइत्ति ॥ २१ ॥
 जो साहूणं दोसे निस्संक्रमिदुल्लवेसि जीहाए । होऊणं निहज्जो सज्जो परदूसणुगिरणे ॥ २२ ॥
 किं चित्थियं न पिह्वसि एएसि महाणुजागसाहूणं । उठ्ठमदसमाइतवकरणं दुक्करं किरियं ॥ २३ ॥

नाणातिगहधरणं सुदुर्धरं चरथमणुसरताणं । निम्मससुक्कसोणियदेहाण तहा निरीहाणं ॥ ३४ ॥
 जेसिं भंसणमवि पायखेवसिप्ताण कुणइ पाधिचं । तेसिं कुसीलनाम निरगलं जं समुल्लवसि ॥ ३५ ॥
 सुष्ठु तुह सायगचं जासासमिद्धयाइ का वत्ता । इइयुहसुहे तम्मि य पर्यपप नाइखो अरु तं ॥ ३६ ॥
 कहमुत्ताणोडसि तुमं धाहिरविशीइ जाय साबूखं । वंता गयाण धाहिं जिआ अत्ते वयणममे ॥ ३७ ॥
 एए वाखतयत्सी अवत्समीसाविसायधिसयपरा । किमकमनिम्भराप फलं सु अन्नाणकठेहिं ॥ ३८ ॥
 उत्सुत्तपयं गरुयं साबूखेयाण तं न यायेसि । अत्तं च न मणयं पि पु मरु रोसो जवरि पयसिं ॥ ३९ ॥
 गिएहामि जेण दोसे किं तु माए नेमिसामिणो पासे । आइभियमेरिसय जं न कुसीला बु वट्ठवा ॥ ४० ॥
 तो सुमइणा पढावियं निबुज्जीतं तुमं सु जारिसलं । तारिसलं तिथयरो सोडवि पक्येइ खो पयं ॥ ४१ ॥
 तुज्जासिरत्त एव सहोयरत्तस्सप्पणो गुणोयदिशा । सिरिनायखेण पिहियं वयणं निय दोहिं हत्थेहिं ॥ ४२ ॥
 जखियं च जह मा रुहनिहरेहिं खरेहिं वगळेहिं । जगगुरुणो तिथगरत्त कुणसु आसायखे गरुअं ॥ ४३ ॥
 अहया जलसु अहिष्ठियमहयं थारेमि नो तुमं जाय । तो सुमइं वज्जरइं एएडवि जया म्हाारिसिणो ॥ ४४ ॥
 भुंति कुसीला वखियं सा अन्नो फोडवि नत्थि बु सुसीखो । जइ सीयलं न सखिलं ता अग्गी वेव संजवइ ॥ ४५ ॥
 तो नायखेण जखियं जिणययणाणुगयबुद्धिणो धीरा । नो वायतघत्सीणं किरियाळं सुप्पसंसंति ॥ ४६ ॥
 खेसोडवि पु विस्काप एएसु न विनाए सुयमपणं । वीसंति नणु कुसीले धाहिरचरियाइ नियमेणं ॥ ४७ ॥

जो सुमइ पिछे वल्लय मुहणंतयमल्लि वीयमेयस्स । अहियपरिगहधरणेस धुवं ताव दुस्सीलो ॥ ४८ ॥
 परिमियपरिगहेहिं होयबं निच्चमेव साहूहिं । इणमवमन्नियमरहतवयणममयब महुयरं ॥ ४९ ॥
 नायममुणा खु एयं जइ एगा पुत्तिया गमिस्सइ मे । होहामि ता कहमहं ईसैं गणिलं न वयंभंगो ॥ ५० ॥
 कल्लं निवसणंगंगाइ अइलळरूवतणुलाहिं । सुचिरं निज्जाइय दोयणेहिं नावोइयमणेण ॥ ५१ ॥
 एएण संपयं चि (त) य तह दोयणा नियेण हत्थेण । गहिळं अदिन्नगारो सारो गमिलं चरित्तस्स ॥ ५२ ॥
 तुमए दिठमिमंपि हु कल्लं सूरुदए अजाएइवि । जो उगगलं दिणेसो वच्चासो तुरियमुठेह ॥ ५३ ॥
 एयंपि ताव सेयं अल्लज एएसि जिष्ठलं सेहो । रत्तीइ अज्ज सुत्तो अट्ठज्जाणी अणुवज्जो ॥ ५४ ॥
 विज्जूए फूसिएणवि कप्पगहणं कयं न एएण । तहय पच्चाए मग्गे कप्पग्गेणं च हरियत्तणं ॥ ५५ ॥
 निस्सकं संघट्टियमणेण सीलदगंपि परिचुत्तं । पवणस्सवि संजाया विराहणा मुञ्जवावेण ॥ ५६ ॥
 पायजुयं अपमज्जिय संकमिलं एस खारथंभिद्वं । पहपन्निवन्नेण जलं जयणा करसयवहिं गंतुं ॥ ५७ ॥
 इरियाइ पन्निक्कमणं निदिदं जीयकप्पसुत्तम्मि । गंतवचिष्ठियवे सइयवे आसियवे य ॥ ५८ ॥
 तह चेव वट्टियबं लक्कायजियाण न हु जहा वाहा । पवइयाणमिमेसिं चरित्तलेसोइवि न हु दिठो ॥ ५९ ॥
 मुहणंतगपन्निदेहं कुणमाणो अविहिणा पुणो अज्ज । सो चोइलं मए जो साहु कहं कुणसि पन्निदेहं ॥ ६० ॥
 फरुफरुसदेण पढे विराहणं वाजणो न हु गणेसि । कहमणुवज्जचिच्चो परमत्थपसाहगो होसि ? ॥ ६१ ॥

परिस्पमायताया जेसु कहं ते हयति नणु समणा । जइसुह जइसुहा एए ठकायनिम्मसणा ॥ ६२ ॥
अइया एएहिंते जेणोडवि बु सगुणो न अस्तत्थि । सुइमोडवि नियमजंगो एए पुण सवहा वज्जा ॥ ६३ ॥
कउवेहिं इमेहिं दिनेहिं नियमलं सुविचीए । सरमाणो जिणवयण को एसिं यंदणं कुळा ॥ ६४ ॥
अइ च सगमो नणु इमेसिमम्बाण विप्पसाहेइ । सावयधम्मराणावि सिदिखत्तं खरणकरणेसु ॥ ६५ ॥
आहिंनमो जेण जयाकूपीए अइववियकाए । इय अणुसिचोडवि बु नायकेण विविहाहिं जुसीहिं ॥ ६६ ॥
सुमई पल्लवेइ इमं गंतवमयस्समम्हमेएहिं । गहियया पवळा निरवळा तह मए पत्थ ॥ ६७ ॥
सुममुल्लवेसि जं पुण त कालं कोडवि किर न सकेइ । ता मुयसु मह कर तुइ न वसकारो करेयवो ॥ ६८ ॥
एए ययति वूरं मह गंतयं इमेहिं खसु सज्जि । तो नायकेण जखियं न गज्जमाणस्स तुइ जइ ॥ ६९ ॥
अइयं पुण हियमहियं कवेमि तुइ जं हिय तमायरसु । दुत्ताकरोमि नाइ को कस्स करिळा किर वयणं ॥ ७० ॥
न तिलं तस्सगालं विविहोचाएहिं यारिठंडवि बु सो । भंदणमुज्जिय कुहियं पयाइ नणु मइया ठाणं ॥ ७१ ॥
गोयम स भंदजंगो पयइलं साहुपासपासम्मि । लगगा य पंचमाना वधंतणं पहे साखे ॥ ७२ ॥
अइ अन्नया दुवाससधमुरिठे आगलं य दुब्बिज्जको । जिस्कायरावि जिस्कं न तत्थ पार्यति मणयपि ॥ ७३ ॥
अयनिक्कंताखोइयपाया दुक्काडदोसलं मरिठं । विमणा नणु ते समणा अमणा जिखयम्मसेवाए ॥ ७४ ॥

उववन्ना गयपुन्ना न्यूपिसायाण जकरक्काणं । अइहीणवाहणत्ते तउंउवि चविज्जण मिहकुले ॥ ७१ ॥
 कुणिमाहारं णुजिय असुहज्जवसाणउं तउं मरिउं । सत्तमनरयम्मि गया गैयाहया डुरकसमहिगया ॥ ७६ ॥
 तत्तो उववट्ठिता इत्तो चउवीसिगाइ तइयाए । सम्मत्तमुत्तमं ते लहिसु सुस्सावयकुलेसु ॥ ७७ ॥
 तत्तो उववट्ठिम्मि नवे चउरो नणु सिज्जिहंति ते मुण्णिणो । सिज्जिस्सइ न हु एगो पंचमउं ताण जो जेज्जो ॥ ७८ ॥
 तत्तो तइयम्मि नवे जई सो तहा अन्नवो य । नवो अहव अन्नवो ? नयवं मह कहसु सो सुमई ॥ ७९ ॥
 एगंतमिहदिही जउं जई सो तहा अन्नवो य । नवो अहव कहसु कहिं गोयम परमाहमियगेसु ॥ ८० ॥
 गोयम नवो जइ एस तारिसो तो मउं समाणो य । उप्पन्नो कहसु दोसरोसिद्धा ॥ ८१ ॥
 नयवं किं नवाणं परमाहम्मियगई खु संचवइ । एवमिणं जे पुरिसा समहारा दोसरोसिद्धा ॥ ८२ ॥
 मिहत्तस्सुदणं हिउंएसंपि कहियमेरिसयं । अवगणिय वारसंगं सुयनाणं सुकयगुणवाणं ॥ ८३ ॥
 असुणिय समयसरूवं निच्चमाणायारसंसाणं काउं । उह्वप्पियं तमेव य जहा सुमइणा कुसीलाणं ॥ ८४ ॥
 एगंतपक्काउं कउं जउं होइ नूरिन्नवन्नमणं । एइउवि जइ कुसीला ता न सुसीलो जए कोउवि ॥ ८५ ॥
 गहियवा तह दिक्का पासे एएसिमेस मह नियमो । निब्बुद्धिउं जहा तं तहा धुवं सोउवि तित्थयरो ॥ ८६ ॥
 इममुच्चरमाणेणं महात्तिमाणेण सुमइणा तेण । वंअ चिक्काणकम्मं धम्मंमि परममुहत्ताए ॥ ८७ ॥
 कठमणुडियममुणा पढा सिद्धाइ सिद्धिलमुणिपासे । परमाहम्मियनिज्जराइं गलं चविय तत्तोउवि ॥ ८८ ॥

१ गंदैराहताः॥

कृत्योययिन्दी सो ? जययं ! गोयम कुबुज्जिणा तेण । विदियमणायापराणां किंचित्तसोऽप्ययाइ वहुं ॥ ८८ ॥
 तम्ममदोसयसत्तं अणंतसंसारियसमाणुपत्तं । फत्तियज्जेवे जमिस्सइ सोऽप्येगे पुग्गखपरि(र)हे ॥ ८९ ॥
 अघिज्जमिय चासगइयात्तं नत्थि ससारत्तं सुनित्थरणं । सइधि इ संखेवेणं सुण गोयम तन्नवन्नमसं ॥ ९० ॥
 इस्समेव जंबुदीवं परिवेदिय संतित्तं सयणजखदी । पयस्स जम्मि ताणे सिंधू य महानई पत्तिया ॥ ९१ ॥
 दाहिणदिसाइज्जागे तत्तं पपसात्त वेइया मज्जे । पणपत्तजोयथेसुं करिं कुंजायारमत्थि खलं ॥ ९२ ॥
 नामेसुं पत्तिसंतापदायगं इत्तदायगं वहुसो । अज्जसेरसन्नोयणमाखं ताण्ण च इरियाणं ॥ ९३ ॥
 अइडुच्चजोयथाणि य उत्सेहो तस्स सयणजखत्तवर्णि । अत्तंतपोरतमसंधयारक्खात्त तद्धि चेव ॥ ९४ ॥
 धम्मियाखगसंताणा सीयावीसं गुहात्त वहुंति । एयाण मज्जजागे जुगे जखयरा मणुया ॥ ९५ ॥
 निवसति ते य रुद्धा संययणं धम्मरिसहमणुपत्ता । सपरि(र)क्कमट्टयदंता अज्जसेरसकरपमात्ता ॥ ९६ ॥
 संत्थिक्कवट्टारात्त मक्काभिसमणुपिया य बीलोखा । इवक्कविक्खंगा इरिक्क अइयोरेदिच्छीया ॥ ९७ ॥
 मायंगविकयययाणा अत्तसणिय सुनिट्ठरप्यइहारी य । जमकिंकरुध धोरायारा ते तत्थ चिंत्तति ॥ ९८ ॥
 तेसिं जात्तं पुण्ण अत्तरं गुहियात्त तात्त निरिहत्ता । वमरीण धवत्तपुग्गायवात्तेहिं गंधिक्कण्ण वट्ठं ॥ ९९ ॥
 कम्मयु(जु)गत्तंमि वंधिय महग्गयणत्थिणो वधियत्तोया । सायरमणुपत्तिसति य जसयरजीयेहिं निग्गनीया ॥ १०० ॥
 सयत्तंमि इ जत्तहिज्जत्त सुहेण आहिंमिक्कण वेगेण । अत्तरयणाणि धित्तु आगहंति य नियत्ताणं ॥ १०१ ॥

तेसिं च अंरुगोलियगहणवणे दुस्सहा अगाहा य । जायइ वाहा देहे जारिसया जीवियंतकरी ॥ १०२ ॥
 तं आणुहवंति नणु ते नरा वराया सुदीणमणवाया । पुवचवज्जियअश्वोरकम्मसंपन्नडुहकाया ॥ १०३ ॥
 अयवं केण्ठेणं ? गोयम तेसिं तु जीवमाणेणं । गिण्हेजमलं नणु को ? अंतरंमाण गुलियालं ॥ १०४ ॥
 धिप्पंति न ताळ जया नियंतणाहिं तथा बहुविदाइ (हिं) । सन्नज्वज्जकवया करालकरवालडुंतिहा ॥ १०५ ॥
 बहुसूरधीरपुरिस्सा बुद्धिपल्लगेण केणवि ठलेणं । सह जीविण दोलाइं गिण्हेति अईवकेठेणं ॥ १०६ ॥
 तगहणे पुण तेसिं जाइं अवंतीह तिरुडुरकाइं । ताइं सवाइं नारयडुहेहिं जइ पुण सरिहाइं ॥ १०७ ॥
 अयवं के पुण तालं गिण्हेज्जा अंतरंरुगुलियालं । गोयम लवणसमुहे तत्येव य रयणदीवरकं ॥ १०८ ॥
 अत्थि डु अंतरदीवं पन्निंसावगयंलाळ तस्सेव । इगतीसाए जोयणसएहिं तन्नासिणो मणुआ ॥ १०९ ॥
 कयरेण पल्लगेणं ? अयवं ! खित्तस्सन्नावसिंठे(जे)णं । पुवपुरिस्ससिंठेणं पयरेणं नणु विहाणेणं ॥ ११० ॥
 तत्थ य रयणदीवे वीसं एगूणवीस अछार । दस अछ सत्त य धणूमाणा य घरट्टसंवाणा ॥ १११ ॥
 अइफरुसककसतरा वयरसिलासंपुनाय वट्ठंति । ताइं च विहारेजं रयणदीवजियमणूसा ॥ ११२ ॥
 खित्तस्सहावसिंठेण चेव जोगेण मज्झिमहुए । अविंजतरे ज अचंतलेवानाइं करेजण ॥ ११३ ॥
 तत्तो तेसिं बहुपक्कमंसखंमाणि मज्झमहुयाणं । पत्ताणि पक्खिंति य अइदीहमहडुकुठेहिं ॥ ११४ ॥
 आरुंजित्ताण सुसाजपोराणमज्झपग्निपुत्ते । बहुए लाजगपत्ते गहाय दोहिपि हत्थेहिं ॥ ११५ ॥

आगच्छति य पत्निसंतावदायगथत्वं मत्ताविच्छत्वं । तत्थागप समाधे पिच्छति गुहानियासिनरा ॥ ११६ ॥
 तेसिं ताय यद्वत्ये रयणदीधगनियसिमाधुआणं । धार्वति तलं ते तेसिं मज्जपन्निपुल्लखाच्छफले ॥ ११७ ॥
 दाकर्णं खोजकप अज्जथपल्लगलं तमद्गरुच्छं । पगं व दुये धारा कच्छणाणं खवेकण ॥ ११८ ॥
 रयणदीवान्निमुहे वच्चंसि परे य तं महुमसिच्चा । धार्वति पुणो वेगेण सुदुयरं सेसि पिच्छीए ॥ ११९ ॥
 ताहे गोयम अच्चासभे आ इति ताव सुस्साय । महुगंधदसकयपोराणयमज्जतुवागं ॥ १२० ॥
 मो (जो) नूण सुदुयरं तेसिं पिच्छीइ ते पधार्यति । पुणरवि ते महुकरियवाचयमेगं विमुचंति ॥ १२१ ॥
 महुमज्जाओद्धुया ते जीहारसमुद्धिया मत्तातुल्ला । ताधागच्छति सुद वयरसिखासंपुनं आव ॥ १२२ ॥
 आसन्नासन्नधरापपसमागम्म सणियसणियमिमे । ताधागच्छति जहिं विहानियमुद तयं अत्थि ॥ १२३ ॥
 तरथ महुमज्जापुल्लाई जाइ छविरियसेसमुवाइ । तेसिं समिस्समाणाण ताई सुदूण ते पुरिसा ॥ १२४ ॥
 यच्चंसि नियथेरेसु इयरे महुमज्जमंसरसमुच्चा । तत्थ पविसति जाव य हे गोयम पुज्जनिम्मुके ॥ १२५ ॥
 ताव परिपक्कआमिसखेने महुमज्जपुज्जनेने य । महुखिचसिखासंपुनमयि पिरिकय हरिसिया इति ॥ १२६ ॥
 सत्थ चियाण तेसिं दुज्जंताणं महु च पिसियं च । सत्तछ दस दिणा आ वच्चंसि गुहानिवासीणं ॥ १२७ ॥
 तो रयणदीधवासी एरा सुत्तिस्कोरुधारखगधरा । अंगेमि वज्जकवया रच्छयरत्तससेसकरा ॥ १२८ ॥
 तं धयरसिल परिवेदिक्कण सत्तछ काछ पत्तीच । वच्छंसि न मेद्वेणं ययरसिखासंपुनं ताव ॥ १२९ ॥

अत्रे पुण निक्करुणा (निकरुणा)णं जियाण वहहेजं । तं मेलयंति ककसघरदृसिरजुयलमेकठं ॥ १३० ॥
 तंमि य मिविज्जमाणे तेसिं इक्कस्स वावि दोणहं पि । निक्केनं खु जवेज्जा खमहमसदेण रुदेण ॥ १३१ ॥
 तेसिं तजं नराणं सचउपयमंदिराण खणमिन्ता । तेसिं हत्था संहारकावमवि होज्जा जइ कहवि ॥ १३२ ॥
 तेसिं घरइसंपुम्मज्जगायाणं तण्णमच्चिरे । दल्लिएडवि पीसिएडवि हु न हु पाणाइक्कमो हुज्जा ॥ १३३ ॥
 तेसिं घरइसंपुम्मज्जगायाणं निजुंजिय जमाभिजं चकमिव सययं ॥ १३४ ॥
 वयरमिव उइले खलु ते अठ्ठी अह घरइसंपुम्म । कण्हवसहे निजुंजिय जमाभिजं चकमिव सययं ॥ १३५ ॥
 खेनंति वड्डरं जा ताहे अचंतदारुणं डुक्कं । विसहंति ते वराया वायामणकायसंचूअं ॥ १३६ ॥
 नो जायंति डुखंमा तहवि हु अच्चिया सरीराणं । फुटंति न तुटंति य जयंति पुण जज्जारीजायं ॥ १३७ ॥
 ते तारिसे पलोइय परिउसमुविंति रयणदीवनरा । पविहामिज्जण य सिलासंपुम्मयाइं घरइयाण ॥ १३८ ॥
 ताउं तेसिं नणु अंतरंरुगुलियाउ गिण्हय वलेण । बहुण दविणजाएण विकणंती इमे तत्थ ॥ १३९ ॥
 एतेण विहाणेणं गिण्हंति य अंतरंरुगुलियाउ । ते रयणदीवयासीमाणुया अइक्कुरकम्माणो ॥ १४० ॥
 जयवं कहमेव(वं)पुण तारिसवुस्कोहमाणुहवंतावि । आहारपाणरहिया गहिया पीमाइ दुसहाए ॥ १४१ ॥
 पाणे धारंति कहं गिया महासंकमे तहारुये । जा वच्चरमरिहत्थे चमिया नजिया सकम्मेहिं ॥ १४२ ॥
 गोयम पुधच्चवज्जियकम्मवसा (परवसा) वराया ते । जयवं मए समाणे तलंडवि सुमती कहं जाए? ॥ १४३ ॥
 तत्थ(त्थे)व पमिसंतावदायगे विउले थले । गोयमा सत्तवारा सो, तहेव उववज्जिही ॥ १४४ ॥

तर्हंडवि दुहसाणपे, तर्ह कणहसाण गए । तर्हंडवि घतरणे य, तर्होडवि शु यणप्फई ॥ १४४ ॥
 तत्तो मणुस्सजार्इय, इत्थिचार्यं छाविस्सई । तर्हंडवि ठण्णुवधीए, सुमई शु गमिस्सई ॥ १४५ ॥
 तर्ह नरेसु कुच्छिं, तत्तोडयि शु घाणमतरौ । गयजुहाहिंवे तत्तो, मरिहं मेहुसुत्तर (णातुरे) ॥ १४६ ॥
 तत्तो वणस्सईणंतं, अणंतं कावमस्सिहं । माणुससं तर्ह पत्तो, संजयत्त तर्हंडवि य ॥ १४७ ॥
 नरो नेमिचिहं तत्तो, सत्तमाए तर्हंडवि य । अरमोयहिमज्जमि, महामसुत्तणं तर्ह ॥ १४८ ॥
 नारहं सत्तमाए य, तर्ह गोणो जविरसई । तर्हंडवि दुहसाणो य, तर्हंडवि यणकोज्जो ॥ १४९ ॥
 तर्हंडवि शु जलोयत्तं, महामसुत्तणं तर्ह । तर्ह तनुवमसुत्तं, सत्तमाए तर्ह त(ग)हं ॥ १५० ॥
 रासहो य तर्ह साणो, किमिहंफुवगत्तं । तर्हंडवि वपुरत्तमि, तेहकाय तर्ह गहं ॥ १५१ ॥
 तर्ह कुंथू व जसरो, तर्ह य वरुहं मर्ह । तर्ह छेहिंयत्ताए, गहं तत्तो वणस्सई ॥ १५२ ॥
 तर्ह अणंतकासाहं, चक्खिंथीरयाणसणे । नारहं तह ठणीए, जाहं तत्तो करेणुहं ॥ १५३ ॥
 पट्ठणं मंनियं नाम, छयज्जाहं य वट्ठई । समोहासन्नदेसमि, धिवपत्तत्तणं गहं ॥ १५४ ॥
 खुब्धिंथीजायभावन्नो सत्तो मणुअर्पणु (रु) गो । तर्ह य दु(र)मगत्तमि, तर्ह य पुहयाह्णु ॥ १५५ ॥
 तत्तो ग मणुए घासत्तयस्सी य सर्हंडवि य । वंतरत्तं तर्ह पत्तो तर्हंडवि य पुरोहिहं ॥ १५६ ॥
 तर्हंडवि सत्तमि पत्तो, सर्ह गोणो य उट्ठुरो । माणुसत्ते तर्ह जाहं, चक्खिंये सम्मदिहिहं ॥ १५७ ॥

पढमे नरए तत्तो, तलं इब्जस्स नंदणो । तलं य समणो(णी)जूलं गोयसमाणो जूलंगो (पसमाणो जुलं) तलं ॥ १५७ ॥
 अणुत्तरसुरो तत्तो तलं चक्कहरो पुणो । पुवसंघयणी होलं, निविणो कामजोगलं ॥ १५८ ॥
 जदोवइलं लक्किं, चरित्ताचरणं वरं । गोयमा सुमई सो य, गच्छिस्सइ परं पयं ॥ १६० ॥
 तद्वा य जे इहं निक्खू, त्रिकुणी य गुणोत्तमा । पासंभीणं पसंसाइ, कुजा तहय संथवं ॥ १६१ ॥
 अणुकूलाइं त्रिज्जा, निण्हगाण य जे इहिं । पविसिज्जा तदागारं, निण्हगाणं पयकरं ॥ १६२ ॥
 गंयसत्थं परुविज्जा, तेसिं तिबतवोगुणे । पसंसिज्जा य पंन्निचे नाणविनाणसंजमे ॥ १६३ ॥
 सहामज्जगए संते, सलाहिज्जा निरंतरं । परमाहम्मिएसुं से, जाइज्जा सुमई जहा ॥ १६४ ॥
 जयवं सुमइजीवेण, सम्मत्तमणुपादियं । तहावि कहमुदामदुक्केहिं सो पवीन्निजे ॥ १६५ ॥
 गोयमा क्षिंणिणो जे य जूयग्गामविहिंसगा । केवलं दंत्तमेधेसिं सयलं वयपादणं ॥ १६६ ॥
 तस्संसग्गी पसंसा य, वज्जियवो य संथवो । तस्संलावो य आलावो, चइयवो हु सव्वाहा ॥ १६७ ॥
 तमेव निम्मियं तेण, वज्जियं जं जिणगमे । कुसीदाणं पसंसाए, संथवेण य गोयमा ॥ १६८ ॥
 तम्हा दुस्सीलसंजोगो, न कायवो पयत्तलं । मुणीहिं सावएहिं पि, मेहावीहिं सुनिज्जयं ॥ १६९ ॥
 जहा सुमइणा लब्धा, दुक्कळपरंपरा । अन्नेडवि हु लहिस्संति, तहा दुस्सीलसंगिणो ॥ १७० ॥
 नायलस्स य गंदेणं, जयवं ते किं सुसाहुणो । कुसीला सुत्तजुत्तीए, अहवा जए निज्जयं ॥ १७१ ॥

गोयमा इह सङ्गुस्त, सोऽ पर्व धियहिमा । सङ्गदत्ताए जेणो(णे)सो, सुसावूण तवस्सिण ॥ १४२ ॥
 अवभयायं जासिञ्जा, मुदरित्ताइ सवहा । परं तेण पट्ट नेमी, हरियंससिरोमणी ॥ १४३ ॥
 धम्मतिअयरो बायीसमो निम्ममनिम्ममो । गणण वंदणणाए, आयारेणं वरागमं ॥ १४४ ॥
 सदाए पल्लवेमाखो, माणोयहिपडुब्बखो । दिओ तत्थोययिओ य, पणमिप्ता जिणुत्तमं ॥ १४५ ॥
 वत्तीस तत्थ आयारे, निहंसिञ्जति सामिथा । तेसिमिकपि जो साहु, सावुणी या विनिष्ठयं ॥ १४६ ॥
 अइक्कमिञ्जा आयारमन्नयरं पमायत्तं । गारत्थीहिं समे से णं, पल्लविञ्जा व अन्नहा ? ॥ १४७ ॥
 बुद्धा अणंतसंसारी, से बु णो पारगामिप । गोयमा निस्कुष्ठा जेष्ठाहिग तु सुवखंतगं ॥ १४८ ॥
 जेण संगहिंयं तत्थ, पंचमघयखंणं । इत्थीप अंगुर्वगाइं, पलोइत्ता सचकुणा ॥ १४९ ॥
 समं नाखोइयं तेण, वज्रगुत्ती विराहिया । तविराहसदोसेणं, एगदेसे जहा पन्नो ॥ १५० ॥
 दहो दहोत्ति जन्निञ्जा, जग्गे सीलणयं तथा । च्हं जेण सहत्थेणविप्ता तु पन्निगाहिया ॥ १५१ ॥
 इयं तेणवयं जग्गे, समं वा देह जं सिवं । अणुगणपडवि सूरम्मि, छगळत्ति पर्यपियं ॥ १५२ ॥
 तत्थ वीययं नहं, कळं जह हुयासहा । अफासुगोवणेणं तु, जेष्ठाणी कुबुद्धिणा ॥ १५३ ॥
 धोवियाणि तथा मग्गे, अविहीप य च्छिय । वीयकायं व अक्क (कं) तं, संघट्टिय वणस्सइं ॥ १५४ ॥
 जेण वेलंचलेणं तु, न बु आखोइयं तथा । विज्जए पुसणं वेव, तथा फरुफरुकुणी ॥ १५५ ॥

अविहीपम्निह्राए, वाजकाळं छदीरिळं । विराहणाइ देखोऽवि, गणितं न हु माणसे ॥ १८६ ॥
 पढमं वयमेएण, जगं निगंथरुविणा । तब्जंगेणावि पंचावि, जग्गा जुग्गा महवया ॥ १८७ ॥
 तत्तो आगमजुत्तीए, एए नणु कुसीदया । साहुणो गोयमा बुत्ता, तत्तावगमवज्जिया ॥ १८८ ॥
 तत्तो एएण अछेण, गोयमा पवियारिळं । महवयाणि गिज्जाणि, सुसाहुज्जाणसंगमे ॥ १८९ ॥
 जयवं केण अछेणं ? जेणं निसुण गोयमा । सुसाहु वा कुसम्हो वा, तइयं नो जवंतरं ॥ १९० ॥
 अइक्कमिज्जा अहवा, साहु साहुत्तमुत्तमं । सावळं सावगतं च, जहुत्तमणुपादिया ॥ १९१ ॥
 नो विराहिज्जा साहुत्तं, साहु नो सावळं तहा । नियं सावयधम्मं च, स जवे सिद्धिजायणं ॥ १९२ ॥
 नवरं साहुधम्मो ज, अइव डुरणुच्चरो । कम्मकयकरो बुत्तो, जगंदसीहिं सबहा ॥ १९३ ॥
 जहन्नेणवि पाविज्जा, साहु अमज्जवंतरे । अरकयं मोरकसुकोहं, निरावाहं निरामयं ॥ १९४ ॥
 सावयत्तेण सुज्जेण, देवत्तं माणुसत्तणं । परंपराइ मुरकस्स, साहगं तं वियाहियं ॥ १९५ ॥
 तं दब्बचई चरित्तेणं, तं पुणो निरवज्जयं । सज्जयंति नरा धीरा, दसजेयमणुत्तरं ॥ १९६ ॥

उवासगाणं तह दारकणाणि, सहस्सरूवाणि सुए बुयाणि । जं सकई तं खलु पाळइज्जा, गयाइयारं वयमायरेण ॥ १९७ ॥
 उप्पन्नं नाइलसावळं सो, कहिं पहु ? साहुइ वीरत्ताहो । सुणेहि सो गोयम नेमिपासे, वएण पाळवगमाळ सिच्चो ॥ १९८ ॥
 परिच्चइत्ता हु कुसीलसंगइ, गइं गया सिद्धिमणेगसो जणा । जिणागमुद्धिच्चविहीइ सबहा, रमेह जो साहुसुसीलसेवणे ॥ १९९ ॥

जमित्तम् उस्तुत्तपयं पर्यप्यित्, मय महार्मवमर्दं अप्पणो । तं समसिञ्जतयित्तरया नरा, पसस्यचित्ता पचिसोदयतु जो ॥ ३० ॥

॥ इति श्रीसुमतिनागिलचरितं श्रीमहानिशीथाडुचूतम् ॥

अथ कुमारसंसर्गलभानामतीवैदिकमुष्मिकलाजहानिमुपदर्शयन्माह—

कुमगसंसर्गविलगगदुष्ठी, जो बुज्जई मुक्कमई न धिक्की ।

तस्सेव पत्तो परमो अस्साहो, अंगीकन्ते जेण जणप्पवाहो ॥ ३४ ॥

व्याख्या—कुस्तिवो मार्गः कुमारसंसर्गस्य संसर्गस्य यिलप्ता मग्ना बुद्धिर्मेधा यस्य स तथा यः पुमान् अन्यायवसंबद्धः परोपदेशो श्रुतेऽपि पुष्यते जानीते मुग्धमतिर्मन्दमतिर्न हि तत्त्वं हितवार्त्ता तं कुर्मेषसं धिक् धिक् । स कुत्रापि न म्सा-
व्यः । तच्छन्मापि धिक् । तस्यैव एव परमः प्रकृष्टः अस्साहो महत्तराग्यखाजादिद्वानिः । येनाङ्गीकृतः स्वीकृतः लोक-
प्रवाहो लोकानुकूलोऽन्यायमार्गः प्रतिष्ठातोमार्गस्तु दुष्कर एवेति तस्य ॥ ३४ ॥ अत्रार्थे सुरषन्ध्योः कथानकमुपपश्यते—

पुरं जयपुरं नाम, तत्र शत्रुजयो नृपः । विषवहानघोररथा, सिञ्चन् विष्वजरातसम् ॥ १ ॥

सुरषन्धानिधौ पुत्रौ, तस्यास्तां रूपशसिनौ । दृष्टस्तुते ददौ यौवराज्यश्रियमिष्टापतिः ॥ २ ॥

गक्षितो न पदातिस्तेऽपि चन्द्रः क्रोधप्राक् सतः । अगामापरदेशीयचर्मि रत्नपुरान्तिके ॥ ३ ॥

तदुद्यानतरुशायामाशिआय सुस्तेन सः । ताथस्तुदर्शनं नाम, मुनिमील्य (निर् वीक्ष्य) ननाम च ॥ ४ ॥

१ दृष्टकचौर्यकृतसहस्रप्रमानसपीरसौ । बभूवोषपदस्योऽपि, किमुचेर्योति वै पयः ॥ २ ॥ प्रसिद्धोऽयम्

तर्धर्मदेशनासारसुधामापीय हर्षतः । नियमं जीवहत्याया, जग्राह गुरुसाक्षिकम् ॥ १ ॥
 कृतमन्त्रुरपि ग्राणी, चूपादेशं विना मया । न हन्तव्य इति स्वान्ते, निश्चित्यैष पुरं गतः ॥ ६ ॥
 जयसेनमहीचरुस्तत्र सेवां व्यधादसौ । दक्षदाक्षिण्यवत्त्वेन, वल्लभोऽचून्महीशितुः ॥ ७ ॥
 स्त्रीगोब्रह्मशिशुव्रातघाती यः पातकी चुराम् । प्रह्वन्नं स निहन्तव्यः, सुप्तः सन् मत्कृताङ्गया ॥ ८ ॥
 इत्युक्ते जयसेनेन, सोऽञ्जणन्न राणं विना । हन्यहं नियमोऽस्त्येष, मम निष्कपटात्मनः ॥ ९ ॥
 तपचःश्रवणाञ्जजा, रक्षितो चुरामात्मनि । स्थापयामास तं स्वाङ्गरक्षकं क्षितिवासवः ॥ १० ॥
 प्रविवेशान्यदा जीमस्तस्करोऽङ्ग इवामयः । देशमध्ये ततश्चन्द्रः, क्षितिपालनिदेशतः ॥ ११ ॥
 ससैन्यः सत्वरं तस्य, धावित्वा केटके हवात् । रुरोध दुर्गपन्यान्, सङ्कटे पातितस्तराम् ॥ १२ ॥
 ततोऽन्यत्राणनिर्मुक्तस्तस्यैव शरणं ययौ । नचस्तेनापि सच्चक्रे, वस्त्रार्धः परिधापितः ॥ १३ ॥
 समानिन्ये स्वसार्येन, ब्रातृवत्कृतवत्सलः । प्रसादपात्रं चूपस्य, कृत्वा प्रैक्षिष्ट (प्रैषीच्च) तं गृहे ॥ १४ ॥
 पुत्रादप्यधिकं मन्ये (मेने), राजा चन्द्रं प्रसन्नधीः । सुखेन तस्थिवानेय, राजसेवावशंवदः ॥ १५ ॥
 इतः क्रूरेण सुरेण, राज्यतृणालुनाऽधिकम् । विथ्वस्तोऽवधि चूजर्त्ता, प्रविश्य क्षणदाक्षणे ॥ १६ ॥
 घातको यात्यसौ चूपसेवकैः पूङ्कते सति । स नश्यैश्वर्यवद्भ्रे, धिक् धिक् दुष्कर्मकारिणम् ॥ १७ ॥

सावत् कण्ठागतप्राणः । शितीशः प्रोचिषानदः । क एष इति विज्ञेयः, प्रबुद्धं सुतचेष्टितम् ॥ १९ ॥
 देशाभिर्वासितः सोऽथ, श्रीवन्मुच्छ मन्त्रिभिः । रत्नपत्तनतखन्धमानाप्य नगरीजनाः ॥ २० ॥
 राज्ये निवेशयांचक्रुर्गौरव गुणिना न किम् । न ज्ञसौ पतितं विधेत्, पुष्प किं तु शिरा अयेत् ॥ २१ ॥
 अथ शत्रुञ्जयो राजा, सुतोपरि समरतरः । वनान्तस्त्रिजको जज्ञो, यस्त्वं प्राप्य तरुणात् ॥ २२ ॥
 सन्निः प्रबोधितोऽप्येय, सूरः पितरि वैरज्राक् । स्वकृतं कोऽपि नो वेसि, परस्मिन् दोषकृन्नेत् ॥ २३ ॥
 ततः सूरः परित्रान्यमभ्रान्ते पितृपातकी । तमेव देशमायासीद्यत्रास्ते चित्रकः पिता ॥ २४ ॥
 तेनाकस्मात्समुत्थाय, दृष्टमात्रस्तनून्नवाः । पूर्वजन्मोत्थवैरेण, दयाक्षापादितस्ततः ॥ २५ ॥
 पुत्रः पञ्चत्यमासाद्य, निष्तेऽञ्जन् पञ्चिमध्यगः । मृगया कुर्यता तेन, चित्रकः प्रापितो मृतिम् ॥ २६ ॥
 द्वावप्येतौ विपद्याथ, शूकरो प्रवचयतुः । युष्यमानौ मियस्तौ तु, निष्ठेवणैर्निपातितौ ॥ २७ ॥
 मृगत्येऽद्यो समुत्पन्नौ, परस्परधिरोधिनौ । किरतैः करुणादीनैर्दानौ ह्री तौ निपातितौ ॥ २८ ॥
 सतो विपद्य कुत्रापि, करिपोतौ वज्रयतुः । दन्तादन्ति युष्यमानावमर्षारुक्षितेऽप्यौ ॥ २९ ॥
 निष्ठेवर्षा चन्द्रराज्ञः, समानीयोपबोकिती । तत्रापि दि मिथः क्रोधात् युष्यतस्तौ (युष्येते तौ) समुत्तौ ॥ ३० ॥
 रक्षितौ तौ हस्तिपैर्मेवाकष्टात् कथञ्चन । अथो केयवचृत्तत्रागात्सुदर्शनसाधुराद् ॥ ३१ ॥
 तप्तमस्याधिकीर्णपः, सायरोधः समेतवान् । अवणातिधिमानीय, देशनामेप पृष्टवान् ॥ ३२ ॥

किमेतयोर्महावैरं, जगवन् करिणोर्जण । पूर्ववृत्तान्तमाचष्ट, ततः स्पष्टगिरा प्रभुः ॥ ३३ ॥
तदाकर्ण्य स्वकर्णाभ्यामन्यर्णचूलसंवरः । राज्ये संस्थाप्य पुत्रं स्वं, स्वयं दीक्षामुपाददे ॥ ३४ ॥
वर्द्धमानमहाक्रोधो, प्रपद्य भरणं गजौ । जगमतुः प्रथमं भवन्नमदन्नासुखसंकुलम् ॥ ३५ ॥
तत्त्वा श्रीचन्द्रराजर्षिर्ष्विरं तीव्रतरं तपः । सिद्धिश्चीरमणो जज्ञेऽनन्तसौख्यश्रियो गृहम् ॥ ३६ ॥
कुमार्गसंसर्गपरा नरा ये, न धर्मतत्त्वप्रतिबोधजाजः । ते सूरवत्कूरतथा प्रपन्नाः, स्युडुःखिनस्तीव्रकषायजाजः ॥ ३७ ॥

॥ इति चन्द्रसूरदृष्टान्तः ॥

अथ सांसारिकजीवानां कषायोदयवर्त्तिनां समापन्नमहादौस्थ्यवस्थे गार्हस्थ्ये वसतां सतां न हि किञ्चित्सौख्यमास्ते ।
यदि च महादुःखजान्तागारे प्रवकारागारे किञ्चिद्धर्मास्ति तदा साधूनामेवेति दर्शयन्नाह—

वज्जीवकाए परिरस्त्रिजणं, सम्मं च मिष्टं सुपरिरस्त्रिजणं ।

सिद्धंतअत्थं पुण सिस्त्रिजणं, सुही जई होइ जयम्मि नूणं ॥ १५ ॥

व्याख्या—पट्ट जीवनिकायान् क्षित्यम्भस्तेजोवायुवनस्पतित्रसरूपान् परि समन्ताद्भक्षयित्वा पादयित्वा । अथ च
सम्यक्त्वं सम्यक्कृतत्वरूपं, सिध्यात्वं तद्विपरीतं सुतरामतिशयेन परीक्ष्य सम्यग्निवेचनं कृत्वा । अथ च सिद्धान्ता आसो-
क्तास्तेषामर्थं व्याख्यानरूपं टीकाजाव्यनिर्युक्तिचूर्णिप्रतिपादितं पुनः शिष्टयित्वा समवबुध्य सुखी स्याद्गुरुविदितैः प्रकारै-
र्मतिर्नूनं निश्चितं जगति नापरः कश्चिदिति काव्यार्थः ॥ १५ ॥ एतदर्थोन्नावकं शास्त्रदृष्टान्तमाह—

अस्तीह प्रारते धर्म, धर्मेषूपरिते ध(ध)ने। शास्त्रिग्राम इति ग्रामः, शास्त्रिनिष्पत्तिशिक्षितः ॥ १ ॥
 अत्राच्यत् द्वित्रयः शास्त्रः, शास्त्रमानो गुणैर्निजैः। ग्राम्यलोकेर्मननीयो, ग्रामणीत्वेन सर्वदा ॥ २ ॥
 आसन्नसिद्धिकोऽप्ये, कुप्राप्तयसतेर्षशात्। धातकोऽजनि जन्मूनां निर्मन्तूनामपि दृष्टात् ॥ ३ ॥
 नृबावका परबन्धवर्षा भोकाऽभ्यसुद्युधाम्। लघुकर्माऽप्यसक्तमार्गकोऽजनि निरन्तरम् ॥ ४ ॥
 अन्यदा तेन पार्ष्णिप्रयातेन दुरात्मना। प्रभावायान् पणिगृहः, पत्रीव्यासन्नवारिष्ठा ॥ ५ ॥
 हुंरित्वा सर्वमप्यस्य, स्वमेकान्ते प्रगृह्य च। ज्ञयान लङ्गयातेन, मघात्तां वेणि कोऽपि जा(नो) ॥ ६ ॥
 किञ्चित्सञ्चयानयोगेन, स मृत्वा व्यन्तरोऽजनि। संस्मृत्य प्राग्भवं स्वीयमप्यस्यद्वाल्लवैरिणम् ॥ ७ ॥
 मयुरस्तात् प्रयातेप, क पापात्मेति चिन्तयन्। तत्समीपमनुप्राप्तः, सुनिष्ठुसुवाच वम् ॥ ८ ॥
 मां निवृत्त्य क यासि त्वं, रे दुरात्मजहं रुपा। स्वत्केटके विव्रजोऽस्मि, जलप्रद इवाङ्गयान् ॥ ९ ॥
 इत्युदित्वा विदेशाङ्गमेतदीयं स राक्षसः। दुःसहो वेदनामायुः, सर्वाङ्गेष्वस्य निर्ममे ॥ १० ॥
 नरकादिकदुःखौघमसावनुजर्वस्ततः। स्वजनैर्युद्धमानिन्ये, पापपुञ्जैः पराक्षितः ॥ ११ ॥
 आकन्धाश्चिर्धरं कुर्यधसातोदयदुःखितः। वैद्यानाबुध वत्त्वा स्वं, सग्नैर्वैर्जितस्त्वदा ॥ १२ ॥
 मणिमन्त्रोपधैर्नानाविधैः प्रतुक्षितैरपि। न गुणोऽस्य मनाग्ज्ज्ञो, यीनवृत्तिसुपेयुषः ॥ १३ ॥
 आर्यां ज्ञापिपरा नास्य, न भासा मन्यते वधः। सुपापि सरुपा गार्ह, ज्ञातरोऽपि पराभ्युक्ताः ॥ १४ ॥

सर्वः परिकरोऽप्यस्य, वैरिचावमुपेधिवान् । दुष्कर्मण्युदयं प्राप्ते, न हि त्राणं शरीरिणाम् ॥ १५ ॥
 सर्वः परिजनो वक्ति, यद्येष म्रियते तदा । जायामहे वयं तर्हि, सुखिनः स शृणोति च ॥ १६ ॥
 देवो नवनवां बाधां, विधत्तेऽङ्गस्य पापिनः । पूच्चकार चृशं सोऽपि, जनश्रुतिकडुस्वरैः ॥ १७ ॥
 इतस्तत्पातनाचीर्णाशुचकर्मोपशान्तिः । तस्मिन् ग्रामे तदीयौकःपार्श्वं केवदुपाययी ॥ १८ ॥
 स्वाध्यायध्वनिमाकर्ण्य, कर्णमृतसहोदराम् (रम्) । स साधूनामदश्चित्ते, चिन्तयामास शावकः ॥ १९ ॥
 पृष्ठाभ्येतान् यदा गत्वा, तदैते सशुणावहाम् । काञ्चिद्विद्वां प्रयच्छन्ति, यथाऽहं स्यां सुखी भुवम् ॥ २० ॥
 विमृश्यैवं गुरुपान्ते, कथञ्चित्सोऽथ जग्मिवान् । आर्त्तिचाजो नराः प्रायः, स्रुर्देवगुरुस्तेविनः ॥ २१ ॥
 पप्रच्छ स्वहृदधरेवं, स्वामिन् कश्चिन्निशादणे । दृणोति तीक्ष्णशस्त्रैर्ममत्राणं सर्ववर्ष्मणि ॥ २२ ॥
 गुरवः प्रोचुरेवं चोः, प्राकृतानां हि कर्मणाम् । वेदयित्वाऽस्ति वै मुक्तिरनुक्तानां पुनर्न हि ॥ २३ ॥
 तप्तेन तपसाऽश्रान्तमग्निनेवातिनिर्जरम् । दंददहन्तेऽञ्जसा दुष्टकर्मोद्यन्तुणराशयः ॥ २४ ॥
 पूर्वं हत्याविधातारोऽनेकेऽपि परिनिर्वृताः । ज्ञानक्रियातपःकष्टैरनुष्ठानैरनेकधा ॥ २५ ॥
 ततः सविनयं सोऽवक्त्वा, जघन्येनाष्टमं विना । न चोक्तव्यं मया स्वामिन्नपरं चावधारय ॥ २६ ॥
 यदि कश्चित्समागत्य, वक्ता चो भोजनं कुरु । तदा चोदयेऽकृतं नापि, कारितं प्रासुकं स्वतः ॥ २७ ॥

१ यत्प्राग्भवे हताः सत्त्वास्तत्त्वार्थविकलात्मना । त्वदङ्गसंज्ञिना तेनागाधा बाधाऽभवद्भुशम् ॥ २४ ॥ प्रक्षिप्तोऽयम्-

यदि सन्नो प्रविष्यामि, प्रविष्याम्यहं तदा । स्याताडसिन्न हि गार्हस्थ्ये, नियमोऽस्त्येव मे तथा ॥ २७ ॥
 साम्प्रतं न हि शक्नोऽस्मि, प्रतादने च पात्रने । इत्थं निश्चयमादृत्य, शास्त्रः स्वपृष्ठमाययौ ॥ २८ ॥
 तत्सुर्दिनत्रय तत्र, गुरयो प्राग्ययोगतः । किमपि गते फाले, तत्तपस्याप्रजावतः ॥ ३० ॥
 कस्यापूषद्देवस्तं व्यमुषाघराफकम् । किमेवेनावर्तितेन स्यात्, (फलमिति) फलं चेति विमृश्य सः ॥ ३१ ॥
 ततः स पार्वमासाद्य, गुरोर्वीक्षामुपावदे । पट्टकायरक्षणे दक्षः, सम्यक्त्वाधिष्ठितात्मकः ॥ ३२ ॥
 कृतोदमतपाः पापनिर्मुक्तनसमर्पणीः । सिद्धान्ताध्याययोग्या च, क्रियायामुपेतोऽजयत् ॥ ३३ ॥
 अधीत्यैकादशाङ्गीं स, गीतार्थोऽच्छुरोर्गिरा । वैयावृत्त्यं च साधूनां, साधयन्न श्रमं गतः ॥ ३४ ॥
 छनेका लब्धयस्तस्य, तं पलास्तपसः श्रिया । गुर्वनुज्ञामुरीकृत्यैकाकिप्रतिमयाऽचरत् ॥ ३५ ॥
 हस्तिनापूर्मदोधाने, तस्यै प्रतिमया स्थिरः । तत्रस्थव्यन्तरेष्टास्त्योपसर्गाः प्रवितेनिरे ॥ ३६ ॥
 मनाश्चक्ष्याधिवोदुं स, लभो मग्नः शमोदधौ । रूपकभेक्षिमारुह्य, केवलज्ञानमासदत् ॥ ३७ ॥
 महिमानमथो देवाश्चक्रुस्तस्य महाश्रुतम् । बन्धनार्थी समग्रोऽपि गौरवोक्तः समेतवान् ॥ ३८ ॥
 केवल्यथो समाचस्यौ, स्वोदन्तं पर्यदः पुरः । ईदृग्घोरोरुक्तमहिमयाजनि सुखास्पदम् ॥ ३९ ॥
 अर्हद्दीक्षाप्रजावेष्ट, धर्मोराधनयोगता । तत्र धर्मे विधातव्यो, धीरधीनिः समुद्यमः ॥ ४० ॥

॥ इति शास्त्रवृष्टान्तः ॥

अथ सामान्येन कथायपरिहारोपदेशमाह—

इमे चक्ष्णंति जया कसाया, तथा गया चित्तगया विसाया ।

पसंतन्नावं खु व्हिज्जा चित्तं, तत्तो जवे धम्मपहे थिरत्तं ॥ २६ ॥

व्याख्या—कषः कर्म संसारो वा तस्य आयो दाज्जो येन्यस्ते कषायाः क्रोधादयः । इमे प्रत्यक्षोपलक्ष्यमाणः । यदा त्यज्यन्ते, आत्मसहगता वह्निष्मातगोदकन्यायेन, दूरीक्रियन्ते तदा गता एव निर्नष्टा एव चित्तगता विषादाः पश्चात्तापादयः विषीदन्ति प्राणिन एन्निरिति विषादा इत्यर्थः । कषायानुगतः सत्त्वः प्रायो विषादज्रागेव स्यात् । यदा ते त्यक्तास्तदाऽऽत्मा समाधिमधिरूढ एव कारणज्रावे कार्यज्रावः “वीजाज्रावे नाङ्कुरोत्पत्तिः” इति न्यायात् । ततः क्रोधाद्यज्रावे प्रशान्तज्रावं खु निश्चितं क्षजेत चित्तं ततः शान्ततापन्ने चित्ते धर्मपथे स्थैर्यं क्षजेतात्मेति गाथार्थः ॥ २६ ॥

एतत्पुपरि (सेचनक) दृष्टान्तमाह—

एगाए अरुवीए महल्लयं हत्थिजुहूमावसइ । जाए जाए कदहे जुहाहिवई विणासेइ ॥ १ ॥

एगाए हत्थिणीए सगन्धयाए विचिंतिं चित्ते । मा मारिज्जा जूहाहिवेण मह पुत्तं नाम ॥ २ ॥

जुहाज उंसरित्ता पयदोसेणव सणियमेइ पहे । पहावन्धिया नन्धिया मायाए अहह दंजित्तं ॥ ३ ॥

काज्जाणगे जुहाहिवई जूहं पयाइ सा मिद्धिजं । पुणरवि पहा पारुई वियतइयदिणाण अंतरयं ॥ ४ ॥

१ श्रीजार्इए तिरियत्तेणवि पसंतु कूडकवडित्तं । जं परहुआ सपुं परिवड्डइ कागिणीमाले ॥ ४ ॥

काळण पुणो मिळई हरथी जाणेइ पायबोसिछा । सिसिआसममेईप दिचं सरणारिचं रत्ने ॥ ५ ॥
 तरबायाची सीसमि पूडय सा भरिचु करुषाप । तेहिं दिभं ठासं सा तत्थ सुयं पसुआ य ॥ ६ ॥
 तं तरप ठयिठमेसा समागया करिकुडस्स मण्णमि । न बु केणवि विझाया इरथीणमहो महामाया ॥ ७ ॥
 वट्ठो गवकडहो सिद्धिं सज्जिं स तायसाण वणं । सिंघइ सुंभावनं जरिय जसेणं गिरिनिईणे ॥ ८ ॥
 तत्तामे सेअण्णंति आयमुहामयामवं समज्ज । मारिणु अह्मनाहं जूहाहियई सयं जातं ॥ ९ ॥
 रोसेण तेण करिणा स ज्ञीजिचं आसमो तवस्सीणं । अत्रावि कावि मेयं काही करखिसि चित्तिचा ॥ १० ॥
 उच्चो रुसिया फळफुड्ढपाणिणो तायसा गया पासं । सेणियनियस्स साहंति वत्थियो तस्स बुचंत्तं ॥ ११ ॥
 पणो वल्लण्यंतो अत्थि मददा (तो) यणमि गंधगलं । सेयण्णमि पसिच्चो तलं स गंतुण जूवेण ॥ १२ ॥
 निगग्हिक्खणीं वच्चो आणावल्लंजवेसमि । आगवुणं रिसिणो जण्णति इइ ककुअवयणाई ॥ १३ ॥
 सोनीरसा गया तुह गयराय इयाणिमेत्थ कइ वच्चो । अयिण्यतरुणो फल्लमेयमुसणं अत्थ संपत्तं ॥ १४ ॥
 सोळ्ळणमेयमइरोसनिज्जरो करियरो तयं तंजं । उम्मूखिअण तास स पिळ्ळं घाविचं सदसा ॥ १५ ॥
 ते दइदिहिं पण्णज्जा जीयं घेसूण तो गलं रत्नं । स गलं जगो आसमणसमो पुणरपि खणेष ॥ १६ ॥
 पुणरवि गलं ससिलो राया तं वत्थिरायमासेलं । सो वेवयाअदिद्धियेदो लंघिं पचंजेइ ॥ १७ ॥
 पश्चातं संकमातं नहु वुद्धिस्सं मणमि इय मुण्णिं । अण्णिसुरीप जाणाविचं य तुह पुत्त दंतत्तं ॥ १८ ॥

(सतन्तं) संततं सेयमलं अर्जुपरं रोसमासु परिहरिषु । अप्पाणं दमसु सयं विम्वणं परकयं कदं सहसि ? ॥ १९ ॥
इय माऊइ गिराए सयमेवालाणखंजमहीणो । आगंतूण गइदो थिरयं पत्तो गिरिदो व ॥ २० ॥

॥ इति सेचनकहृष्टान्तः ॥

अथ यौवनधनधान्यकुटुम्बकदम्बकाद्यनित्यतामुप्रावयन्नाख्याति—

धणं च धनं च बहुप्पयारं, कुटुं (कुं) बमेयं पि धुवं असारं ।

जाणिनु धम्मं कुरु सव्ववारं, जउं लहिज्जा लहु तुस्कपारं ॥ २१ ॥

व्याख्या—धनं रूप्यद्रादकनाणकादि, धान्यं गोधूमयवशाद्यादि चतुर्विंशतिधा, कुटुम्बमप्येतच्चातृपुत्रकलत्रात्मजा-
द्यासन्नदेशवर्त्ति, धुवं निश्चितमसारं निःसारमेवास्ति, यदा तत्त्वधिया पर्यालोच्यते प्रायः सर्वोऽपि जनः स्वार्थवशादेवा-
मीमिषादिति चिन्त्यं । एवं ज्ञात्वाऽर्हं कुरु रे जीवेत्यनुक्तमपि सम्बोधनपदमूह्यं, सर्ववारं सर्वकालं, यतो यस्माद्वज्रेत
तद्यु शीघ्रं दुःखानां पारं दुःखपारमिति काव्यार्थः ॥ २१ ॥

अत्रार्थे श्रीज्ञाताधर्मकथाख्यातं आवच्चापुत्रकथानकं प्रस्तूयते—

अस्थि सुराविसए विसए सुपसत्थतित्थजत्ताए । वत्ताएवि हु पायं महुरुद्धावी जणो जत्थ ॥ १ ॥
तन्निणीतोयं तित्थं तंबोलं तारुवत्तणीणं । तोयरेमा तवणीयं ठकं रयणाण जत्थ इमं ॥ २ ॥ युग्मम् ॥

१ स्वतन्त्रम्. २ अतः परम्.

तत्प पुरी मारवई वसुमज्जे सिंदुधारवारवई । धवखियधरधारवई धारवधूसारवारवई ॥ ३ ॥
 विदुसतवान्योदा सभ्रागा सुरयणा सुतोया य । जिणुसिरीइ समेया सविहुमा अश्वमिसगणह्मा ॥ ४ ॥
 सदीधुन्नोयमई अईयनरदुरयगाहमसिमा । जा सुदइ जलदियसुहातुमा अइदीहवाहु(ह)मा ॥ ५ ॥ त्रिजिविशेपकम्
 तत्थस्थि सतधवादी सारीणयषोदरंजियज्जोदा । जा सुदइ जलदियसुहातुमा पइमरणे तत्सुत्तं जाठं ॥ ६ ॥
 अइदुत्सवसोयवसा तीप न सुयानिदणमिह ठवियं । तो थाववापुत्तोचि विस्सुत्तं अजणि जसमज्जे ॥ ७ ॥
 चपसजुवणसमए विवाहिठं सो मदाविज्झए । इज्झाणं कुमरीत्तं रुवसिरीहसियअमरीत्तं ॥ ८ ॥
 सममेस ताहि विवसइ जोगे पुमोयसज्जसजोगे । न गर्यवि मुणइ काळं जइ देवो देयलोगम्मि ॥ ९ ॥
 तत्थभया समेत्तं जिणो धियेसुव पावतिमिरहरो । सुककरो जपजणंनोरुहयणसंनरसीए ॥ १० ॥
 तत्थरथपणमसुत्थं सयं हरी हरसिठं तत्तं वखिठं । अथेअवि सेठिसेणाघइणो पुण तवणुवचीए ॥ ११ ॥
 विहियगबंधंसिगारसंगय पुरज्जण तत्तं दहु । पुष्ठइ नियपनिहार भाववापुत्तं तत्तो ॥ १२ ॥
 कत्थेस जाइ सोत्तं सपमोत्तं सपत्तं पदे मिळिठं । सयत्थवि अत्तखिठं जखिठंदारोरुनेवत्तो ॥ १३ ॥
 सो साइइ नेमिजिणागमणं तभमणदेठमेसोअवि । आरुहिय रत्तं सुरियं सपरियणो पत्थिठं कुमरो ॥ १४ ॥
 नत्तीइ पढुं वंदिन आसईदियमाणसो सुणइ पणुणो । वाणिं धणुगुणखाणिं मधुरसुहासारणिसमाणिं ॥ १५ ॥

चहि रत्तं करइ निवो कन्हो गोरो गुणेहि परमेसो । साइयसयधरो गो धारसमो जिणो भावी ॥ १ ॥ प्रक्षिप्तोऽयम्

संसारासारं तं परिज्ञाविय जुवणज्जाणुनेमिगिरा । तत्तं चरित्तधम्मं परिचिंतिय अत्तणो चित्ते ॥ १६ ॥
 संवेगं रं गरसिं पडुमेसो विन्नवेइ विणएण । जयमहं जवचीं वयं गहिस्सं सुयरहस्सं ॥ १७ ॥
 मायरमापुड्ढित्ता तं पडू जणइ वड्ड सुडु इमं । एयम्मि धम्मकज्जे तुमए सज्जेण होयवं ॥ १८ ॥
 अपमां कयवो न डु दायवो कयावि अवयासो । विसयाण महाविससोयराण चिरसेवियाण अहो ॥ १९ ॥
 अं वमविं वमेसो आंगंतूणं जणइ विणयपुवं । दिरकं सिवसुककए सामिसगासे गहिस्सामि ॥ २० ॥
 नयणंसुवारिधारापसरेणोरत्थलं सुसिंचंती । ससिणेहमाण जणणी तो बुद्धइ सबलवड्डा ॥ २१ ॥
 वड्ड (व)लस्सवि दिरका डुरकावहघोरकण्ठुणाणा । सुहलालसस्स तुह तह अइव खलु डुक्करा होही ॥ २२ ॥
 कहं मं मुयसि सुनिजुरचित्तो होजं हयासयापन्नं । घरमिव एगत्थं न मणं महं गइ तुह विरेहे ॥ २३ ॥
 रमणीया रमणीं वत्तीसेमां सुदढपिमां । अइह कहं चंदरहिया रयणीं इव जविस्संति ॥ २४ ॥
 पुवं जं किंचि कयं सुकयं तेणुत्तमा इमे पत्ता । जोगा डुद्धजोगा अचंगुरुदामसोहगा ॥ २५ ॥
 जुंजसु इत्थेव ठिं एए हत्थागए गुणेवेयं । आयरसु दाणधम्मं समं करुणं कुणसु जीवे ॥ २६ ॥
 वड्ढि(हि)त्ता नियवंसं पड्डा जुवणज्जे अइकंते । साहिज्ज मुक्कमगं पवज्जं गहिय निरवज्जं ॥ २७ ॥
 तो तं पइ सो जंपइ पइरुणं तुइए अणिच्चमिणं । जुन्नदवरुध आं किज्जइ को तत्थ पम्बिंधो ॥ २८ ॥
 जह चवलमंजलिजलं तहेय खलु जीवियवयमसारं । रोगा डुहसंजोगा वहवे तत्थंतरायजरा ॥ २९ ॥

पमाइ पन्निठरवरयणेहिं मुणिय निघाव सणुयं । अणुमअइ दिक्कए आवआ कहवि मत्ता(आ)ए ॥ ३० ॥
 सर्वोपि पुत्तवत्तं तवो सा कइइ थियबुणो गंतुं । उच्चाइं चामराइं आयइ दिक्कामहिमकळे ॥ ३१ ॥
 पुरिसुसमो पर्यपइ सो धम्मो सुकयपुअठं सब प । तारुणेडवि मणुअे परिस निस्संगया अत्स ॥ ३२ ॥
 निबं(धि)त्ता होसु तुमं सेछिणि तच्चरणगणमसिमाणं । अइमेव महानवरपुवमत्तवं करिस्सामि ॥ ३३ ॥
 तम्मंद(दि)रमि गंतुं अपइप्पो यागरइ इमे वक्कं । अणुइवसु यअ मोए डुरणुयसे (वरो) नणु वरिसन्नरो ॥ ३४ ॥
 पन्निचत्तरइ हरिं तो जोगा रोगाछरा सुपक्किला । तइ निन्नरअयसेका कयावि न डु नक्कए मज्ज ॥ ३५ ॥
 मह उच्चआयाए तुइ वसतत्स जो जयं कत्थ । न डु नइइअअमज्जे वयमिदाहो दइइ देव ॥ ३६ ॥
 अइ पुण नीलंडसि तुमं ता मह वंसेहि ते जयं तुरियं । जेण निघारिणा ते निज्जयजाव तुमं नेमि ॥ ३७ ॥
 इय हरिआ संखसे आवआपुत्तठं तमस्काइ । अइ एवं देव तथा अरमरणजयाइं धारोहि ॥ ३८ ॥
 पन्ना सिआइ अइं मोए थिअसामि निज्जलं होछं । तो कइइ तत्स कन्हो न वक्कवही य तित्थयरा ॥ ३९ ॥
 जरमरणाइ जयाइं जेठं सक्का जलं इमेहिं अयं । सयलंवि डु धिनजिअइ तं को थारेइ धीरोअवि ॥ ४० ॥
 सर्वं कम्माहीणं सुइअइइं तइ अरा थ मअ य । तो जअयइ कुमारो सामिय कम्माइं चेयाहं ॥ ४१ ॥
 उम्मूखित्ते मूला इय निअयमत्स मुणिय सिरिकत्तो । तुअमणो सुइ तुमं सिअअ सुइ वंठियं पय ॥ ४२ ॥
 इय सुपसीसिपु इम मंब(दि)रमागअ अप्पणो थिअइ । सयअमि पुरे कारइ पइइअगपोसणं गाढं ॥ ४३ ॥

“अरिचित्तो आवच्चापुत्तो पत्तो अजंगवेरगं । पन्निवज्जइ पव्वज्जं कम्ममहासेदसिरवज्जं ॥ ४४ ॥
 अन्नोऽवि कोऽवि धन्नो जइ तस्सत्थंमि मित्ठइ दिस्सत्थं । राया तस्स कुंभं पालिस्सइ गरुअवज्जो ॥ ४५ ॥
 राया व रायमंती सो सज्जीहवज्ज अज्ज मुक्कत्थी ।” आइअय घोसणयं पुरिस्सहस्सं मिलियमासु ॥ ४६ ॥
 एएसिं पव्वज्जामहूस्सवं कारवेइ नरंताहो । अह आवच्चापुत्तो समं सहस्सेण पव्वज्जं ॥ ४७ ॥
 पट्ठुपास्मि अहीया चजदसपुढी सुथेवकादोण । किमगम्ममहो मेहाजुयाण गुरुत्तित्तिरत्ताण ॥ ४८ ॥
 सो चेव साहुवग्गो तप्परिवारस्मि गाविजं पट्ठुणा । संपावियसूरिपणं सो विहरइ भूमिवलयम्मि ॥ ४९ ॥
 सेल्लगपुरम्मि पत्तो कमेण तन्नाहसेल्लगनरिंदं । सयपंचसच्चिवसहियं जवएसेहिं कुणइ सहं ॥ ५० ॥
 धम्मं पयासमाणो नाणोवगलं पण्णमयमाणो । तत्तो सूरी सोगंधियाइ नयरीइ संपत्तो ॥ ५१ ॥
 इट्ठुप्फलिजं लोउं सपमोउं तप्पयाण नमणत्थं । नीहरइ नयरिमज्जा धवदमहामेहमालुब ॥ ५२ ॥
 कोऊहल्लिजं चलिजं तं पिड्ढित्ता सुदंसणो सिठी । मिद्धादिठीवि हु तं पणमइ लोयाणुवित्तीए ॥ ५३ ॥
 तो तीसे परिसाए सरसाए मेहमहुरसगिराए । जवइसइ सूरिराउं धम्मं कट्ठलाणसुहजणयं ॥ ५४ ॥
 जो जो जव्वा सदायरलं वंठेह जइ सिवठाणं । तो सुकयजाणपणं निजणं सेवेह आययणं ॥ ५५ ॥
 तं पुण सुणह सुसाहुं साहुं निस्सीससमदमणोहिं । जस्सेवाइ गुणोद्वा घणंसित्तवणोव वट्ठंति ॥ ५६ ॥
 साहूणमुवासाणया विणयाजत्तेहिं किज्जए जेहिं । रयणत्तयमेणहिं निज्जइ साहीणयं धणियं ॥ ५७ ॥

સિઠી સુણિયુ મુજો કહૃડ તઠે તુમ્હ કેરિસો જયઘં । ધમ્મો ફિંમૂલો તો જાણડ ગુરુ વિણયમૂલુત્તિ ॥ ૫૭ ॥
 યિણઠ કુદા જયે સો સુસાહુવિણ્ણતં ય સહયિણ્ણતં ય । આણ્ણે ધારસવય ધીયમ્મિ મહાબયા પંચ ॥ ૫૮ ॥
 તુમ્હ સુદંસણ ધમ્મો ફિંમૂલો થજ્જરડ તઠે સોડધિ । અમ્હ પુણ સોયમૂલં તેં સો(મો)લ્લફલં તઠે સિઘં ॥ ૬૦ ॥
 તેં પડ અલ્લાડ ગુરુ જીધહિંસાડસિવદોસેહિં । કલ સુલ્લડ નણુ જીવો રસેણ લ રત્તરત્તપનો ॥ ૬૧ ॥
 ક્કમ્માડલ્લિય સમ્મં સિઠી પન્નિવોદમાગલં કલ્લિ । ધારસવયાડં ગિણ્ણડ દસણ્ણમૂલાડં પાલેડ ॥ ૬૨ ॥
 તત્તો કમેણ નિસુય સુપણ ડોયાણ વયલ્લમાલાપ । વિપ્પન્નિવલ્લો અલ્લો મહ ધમ્માલં સુદંસલ્લત્તં ॥ ૬૩ ॥
 તો તત્તય મજ્જ સુતં ગમણં ધમણ લ સાહુદિઠીપ । કારિય અણ્ણિવારિયમહ નિય(ય)ધમ્મ નિચ્છલં દેમિ ॥ ૬૪ ॥
 યથં ધીર્મસિલ્લા સહસ્સપરિયાયગલ્લિલં (સુતં) સિઘં । સોર્ગધિયાપુરીપ આગલ્લડ તાયસાવસલ્લે ॥ ૬૫ ॥
 પંન્નાણિ તત્તય મોહું પરિલ્લિયરત્તંપરો સસીસેલ્લિં । સલ્લિં સુલ્લસણ્ણગિહં પયિલ્લત્તં સુલ્લ રુલ્લમણ્ણો ॥ ૬૬ ॥
 ક્કલ્લમિલ્લં લ નિરલ્લિક્કિય નો અલ્લુલ્લેડ નો સમુલ્લલ્લડં । જો અલ્લો સુલ્લિરલ્લો ન સો તલ્લગમણ્ણરંગિલ્લો ॥ ૬૭ ॥
 સંલ્લિલ્લડ તુલ્લિણીલં લીલં ન જુ ધંવણાલ્લપન્નિલ્લિત્તિં । આલ્લાસિલ્લં સુપણં તો સેલ્લ પુરલ્લિણ્ણેલ્લં ॥ ૬૮ ॥
 જો જો સુદસણા તુલ્લમિલ્લં મં દહુમિલ્લમણુયય । અલ્લુલ્લેલ્લો પલ્લિં જુણતલં અલ્લ કિં આયં ॥ ૬૯ ॥
 નો ધંલ્લસિ નો પુલ્લસિ કલ્લસેરિસલ્લિણયમૂલ્લધમ્મરલ્લં । જાલ્લડસિ તઠે તેલ્લં અલ્લુલ્લિલ્લા સમુલ્લલ્લિલ્લં ॥ ૭૦ ॥
 દંલ્લેલ્લો લેવાણુલ્લિય અરિલ્લનેમિલ્લસ પગલ્લત્તં સીસો । સિરિલ્લાયલાપુલ્લયનામો અલ્લગારલ્લીસમલ્લી ॥ ૭૧ ॥

नीलासोज्जाणे गाणे अइफासुए विउं अत्थि । तप्पासे विणयहो धम्मो जरीकउं रम्मो ॥ ७२ ॥
 तत्तो सुउं वयासी वच्चासो एं सुदंसणा अम्हे । तुह धम्मायरियंति यमापुब्बासो सुपसिणाइं ॥ ७३ ॥
 जइ मह पुब्बापमिजत्तराइं दाउं जया न सक्को सो । अणेहिं हेऊहिं निरुत्तरं तो करिस्समहं ॥ ७४ ॥
 तावससहस्सजुत्तो तत्तो सह सिट्ठिणा सुउं चट्ठिउं । पत्तो उज्जाणवणिं आवच्चासुयमिणं ज्ञाणइ ॥ ७५ ॥
 जत्ता जवणिज्जं पि य अवावाहं दहुं जयंत ज्ञाण । तह फासुयं विहारं तुम्ह सुउं अरुक्कए सूरिं ॥ ७६ ॥
 जंते का सा जत्ता ? आवच्चापुत्तलं तमाइसइ । जो सुय निसुणसु जं नाणदंसणाईहिं जोयहिं ॥ ७७ ॥
 मह जयणा सा जत्ता अह किं जवणिज्जयं ? तयंपि सुए । तं जवणिज्जं डुविहं पन्नत्तं तस्सरूवमिणं ॥ ७८ ॥
 इंदियजवणिज्जं जो नोइंदियजवणिजं (यं) डुइज्जं तु । तं कह कहसु दहुं मह जो सुय सम्मं निसामेह ॥ ७९ ॥
 सोइंदियाइ पंचवि जं मह नणु इंदियाइं ताणि य जं । वसवत्तीणि तहा निरुवहयाइं तं करणजवणिज्जं ॥ ८० ॥
 किं नोइंदियजवणिज्जयं च ? तंपि पन्नणेमि तुज्ज अहं । जं कोहमाणमायालोहा खीणा य उवसंता ॥ ८१ ॥
 नो उदयंति अहो सुय नोइंदियनामयं तयं मुणसु । कह पुण अवावाहं ? तं मह सम्मं पयासेसु ॥ ८२ ॥
 जं मह वाइयपित्तिरोगायंकेहिं संजमाईहिं । न हु पीमिज्जइ देहं तं अवावाहमवधेहि ॥ ८३ ॥
 फासुयविहारमह कहसु जं खु उज्जाणदेज्जाइंसु । इत्थिपसुपंभवज्जियसहीसु य पीढफलगाइं ॥ ८४ ॥
 सिज्जासंथाराइं गिहित्ता अन्नजणघरेहिंतो । विहरामि जं सया सुय तुज्जसु तं फासुयविहारं ॥ ८५ ॥

पुण पुअइ सअमणो गुणोमहिं तवनिहिं स सरीस । सरिसवया किं जेते जत्ता य अजत्तया अइया ? ॥ ०६ ॥
 जत्तायि अजत्तायि य दुयिहा ते ते कइं तु संभइ ? । आणगमणो वियाणसु सरिसवया ते दुइअअजिहिया ॥ ०७ ॥
 इग मित्तयसरिसवया असे पुण बुंति घअसरिसवया । आइआ सिबिहा ते बुआ अवधारसु मणम्मि ॥ ०८ ॥
 सहजाया तइ सहवट्ठिया य तइ पंसुकीलिया भेष । ते समणाण अजत्ता जे पुण धमेसु सरिसवया ॥ ०९ ॥
 दुविहा पअसा ते सरयेहिं परिणया सदिये य । जे पुण असत्थपरिणय अजत्तया ते बु समणाअं ॥ १० ॥
 जे सत्थपरिणया ते दुहा सुया फासुया अफासुवगा । जे पुण अफासुगा ते साइणमजत्तया जणिआ ॥ ११ ॥
 जे फासुया इमे पुण दुहा अहो जाइआ अआइया । जे पुण अआइया ते अजत्तणिआ सुचाइणं ॥ १२ ॥
 जे जाइया दुहा ते इहेसणिआ अणेसणिआ य । जे पुण अणेसणिआ ते बु अजत्ता जइण सुया ॥ १३ ॥
 जे नणु इहेसणिआ तेइयि दुहा खइया अलइा य । जे य अलइा ते न बु जत्तएजोगा मुणीण सुया ॥ १४ ॥
 जे खइा जित्ताप ते निर्गथाण जत्तणिआ य । एएण हेअणा सुय सरिसवया जत्तअमत्ता ॥ १५ ॥
 पयं इत्थ कुअरआवि बु जसियवा दुहा य ते जणिआ । इत्थिअकुअरआ तइ घअकुअरआ ते समाइआ ॥ १६ ॥
 इत्थिअकुअरआ तिबिहा कुअरआ तइ कुअस्स माअ य । कुअरआ नेयणा घअकुअरआ य पुर्विय ॥ १७ ॥
 पुण सो सुअं पजासइ कइप्पयारा पअविया मासा ? । ते बुंति तिजेया जो थावआपुत्तं रसइ ॥ १८ ॥
 ते सुणसु काअमासा तइत्थमासा य घअमासा य । तत्थाइमा दुवाअसजेया समं समत्ताया ॥ १९ ॥

सावणुं आसाढं जाय अचरका इमे समुल्लविद्या । डुविहा य अत्यमासा सुवणमासा य रुप्पस्स ॥ १०० ॥
 ते मासा य अचरका धन्यमासा य पुवमिव नेया । एगे व डुवे जययं ? अरुए अवए व जयं ? ॥ १०१ ॥
 जयवमवणिरुवे ? अणेगजए व एगजए वा ? । जावि जविए व जए ? सुया अणेगे व एगे वा ॥ १०२ ॥
 अहमेव डुवेडवि तिगं जा वयणमणेगजयजविएडवि । से केण्णेण अहो जाव एगेव अहमेव ? ॥ १०३ ॥
 दवणयाइ एगे डुवे अहं नाणदंसणुठिइए । तह अरुए य अयय अवणियावि अहमेव ॥ १०४ ॥
 उवओगविचत्तीए इच्चाइसडुत्तिजुत्तिहेजहिं । पन्निउत्तरेहिं दिन्नेहिं तोसिउं सो सुउं हियए ॥ १०५ ॥
 केरिसया एयमई निस्सीमा चजरिमा य एयस्स । जइ किज्जइ एस्स गुरू ता किं नणु सुरतरू मिद्धिउं ॥ १०६ ॥
 किं एस्स मुत्तिमेतो सिक्खितो अह बुहपई वावि । अहवा चजरो चगराणुत्ति विंत्तितु इय चित्ते ॥ १०७ ॥
 विन्नवइ गुरुं पन्निवुज्जमाणसो सो य सोयपरिचत्तो । जययं तुहंतिएइहं सह परिवायगसहस्सेण ॥ १०८ ॥
 निरयज्जं पवज्जं गिण्हउमि(ज्जाणि विरमिउं) मिज्जा । सज्जासयाण जम्हा अविसंवायत्तणं वयणे ॥ १०९ ॥
 म (न) पमाउं कायवो अण्ठमेयंमि इय गुरू जणइ । तो सो अइण मुइउं सुउं सुउं जह रसादवणे ॥ ११० ॥
 चइउं कुल्लिगिदिगं दिक्कं कक्कीकरेइ सपरियणो । अह सो अहिगयसुत्तो तत्तोवगउं नियपयंमि ॥ १११ ॥
 संवाविउं गुरुहिं सयं च ते साहुसहससंजुत्ता । पुंनरगिरिमारुहिउं मासमुववसिय सिद्धि गया ॥ ११२ ॥
 अह सुयसूरी दूरीकयडुक्कयपूरज्जरितिमिरोहो । सूरुय दित्ततेउं पन्निउहित्ता जवियपउमे ॥ ११३ ॥

सुचिदं विहरिय महिमरुद्विम्भि मुणिवरसहस्रपरियरिठं । सिद्धिसिरीप परिष्ठं चन्दि सिद्धिमखगिरिसिद्धरे ॥ ११४ ॥

श्रीआवखानन्दनस्येति पृष्ठं, चेतानुद्ध्या धर्मनुद्ध्या विमृश्य ।

संसारस्यासारप्रायं विदिता, चारित्र्यावस्थैर्यमङ्गीकुरुष्वम् ॥ ११५ ॥

॥ इति श्रीआवखानन्दनचरित्रम् ॥

अथ विषयाणामशान्धतत्त्व तेषु प्रतिबन्धप्रतिषेधं (च) प्रकल्पयन्नाह—

असासपसु विसपसु सज्जो, जो मुज्जई मिष्ठपदे अणज्जो ।

सो चंवणं रक्ककप दहिज्जा, चिंतामणिं कायकप गमिज्जा ॥ १७ ॥

व्याख्या—अशान्धतेषु स्वल्पकाज्जायिषु विषयाः शब्दरूपरसगन्धस्पर्शास्याः प्रतीतास्तेषु सज्जः सावधानः सन् यः प्राज्ञेवरः पुमान् मुह्यति मोहं प्राप्नोति । मिथ्यापथेऽस्तत्त्वमार्गे । अनार्यः (आरात् वेद्यधर्मन्य-यातः) पापादित्यार्यः तद्विपरीतस्त्वनार्य इत्यर्थः । यस्तु दीक्षितः सन् विषयव्यासक्तमनाः स्यात्स कीदृग्यिज्ञेयस्तदाह—स चन्दन श्रीस्वर्णं रत्नाकृते जसकृते दहेत् । अथ च चिन्तामणिं काकोशायनार्थं काचसंप्रदाहार्थं वा गमयेन्निर्य्यासयेदिति तात्पर्यार्थः ॥ १७ ॥

अथैतदर्थविर्जावर्कं प्रीणितानेकप्रावर्कं श्रीइन्द्राणुष्वचरित्रमुदाहर्यते (द्वियते)—

पन्नियससपविरेई जई पमाई खविळा जो माई । सो परजयम्मि सोअह इत्थ इत्थापुत्त आहरणं ॥ १ ॥

इत्थेय जरहवासे पसतपुरानामधिब्जनयरम्मि । सत्थासि अग्गिसम्मो विप्पो सप्पोष रोसिद्धो ॥ २ ॥

अविराणं अविराणं नाणाङ्गुणाण सो य पासम्मि । अंगीकरेइ दिक्कं सिक्कं पुण लहइ सुत्तस्स ॥ ३ ॥
 तव्जारियावि तन्नेहञ्जारिया सारिया व महुक्कुणी । जङ्गणी पायमूले जाया जङ्गणी गुणुजङ्गणी ॥ ४ ॥
 जह जह तम्मुहकमलं (कमलं) व पलोयए स रागवसा । अणुसरि(हवि)याइं पुंयं तह सो सरइ सुरयाइं ॥ ५ ॥
 सा साङ्गुणीण मज्जे चिण्ठतीवि हु सकळनिष्ठासु । करचरणे परकालइ टालइ मलमंगसंलग्गं ॥ ६ ॥
 उज्जइ न हु जाइमयं तज्जाया साङ्गुणी खु सपमाया । तमणालोइय दुक्कयं ते दोइवि य मरणसमयम्मि ॥ ७ ॥
 अणसणमणुपादित्ता वेमाणियनिज्जरत्तमावन्ना । तत्तो चवित्तु इत्थेय पसिञ्चे चारहे वासे ॥ ८ ॥
 नयरम्मि इलावज्जणनामे अजिरामसीअलारामे । धणकोमीहिं पगब्भो इब्भो नामेण वरसिन्धी ॥ ९ ॥
 गुणधारिणी सुरूवा दइया तस्सत्थि धारिणी नाम । ताणं पुण नत्थि सुलं सुलं जो वंसवणसंने ॥ १० ॥
 तत्थेव इलादेवी नाम सुरी सप्पजावपञ्जारा । सपमोया पुरलोया तं बहुमन्नंति अच्चंति ॥ ११ ॥
 इब्भेण सिद्धिणा अह नंदणसंपत्तिमीहमाणेण । माणेण वज्जिएणं एवं उवजाइयं तीए ॥ १२ ॥
 जइ मह होही पुत्तो तोइहं सकलत्तलं य जत्ताए । आगम्म मणजिरामं तुह नाममिस्स ठाविसिं ॥ १३ ॥
 सो माहणमुण्णिजीवो इत्तो तप्पणइणीए कुडीए । पुत्तत्तेणुप्पन्नो धन्नो पुत्तोदयस्स वसा ॥ १४ ॥
 अह तत्थ सो पसूलं पसत्थवेलाइंममहेलाए । विहियं वज्जावणयं तज्जामे सिद्धिणा गरुअं ॥ १५ ॥

१ प्रशस्तवेलायामनया महेलया.

वारसदिवसे पत्ने नाममिच्छापुच्छति से दिभं । जं जह जणियं बुज्जा तदेव नणु तं जणो कुब्जा ॥ १६ ॥
 वहुत्तं कलाहिं ससिप पियदंसणो स संजाते । पायं नरा सपुष्पा सलहिंभीतीह सवेहिं ॥ १७ ॥
 धिज्जाइजाइमयदेसदूसिया वप्पिया य जा पुव । संजाया नम्यसे पुत्ती सोहगल्हविह्वा ॥ १८ ॥
 संपत्ते तारुषे तरुणज्जविमोहसे गुणायासे । सा तह तदेव नम्यइ जह रुक्खइ सयल्लोयाणं ॥ १९ ॥
 नमंती गायंती अहन्नया सरयमाससमयस्मि । विजा सिद्धिमुपणं नमी गुष्माणं कुम्भी सा य ॥ २० ॥
 अणुयमरुवसिरीप तीप दिछइ सिद्धिपणुत्तं सो । तह मोहित्तं जहा सो न विद्धिमगात्तं उत्तरइ ॥ २१ ॥
 विष्णाणचत्तरिमाप सुचंनिमाप सदंगरुयस्स । अइरंजितं जितं सो मारेण ददप्पहारेहिं ॥ २२ ॥
 रोगो सुविप्पत्तं गो जूयपिसायगहो सुनिगहत्तं । सवेहितोपि इहं सुत्तुत्तं मयत्तत्तम्मात्तं ॥ २३ ॥
 पिन्नइ अम्मीहिं जहा जहा महामोहमयणसंजण्णिं । तह सह तित्तिं न सवइ नीरेण महत्तिसासुव ॥ २४ ॥
 अन्नं पाणं न्हाणं गाण दाणं तदेव सम्माणं । विम्भरियं तस्स मणे तज्जाणं धरइ पुण्णं पणं ॥ २५ ॥
 विस्समसेसं पस्सइ तम्मयमेवस रागरत्तमणो । न सवइ रइ मण्णाग निज्जल्लेसस्मि जह मीणो ॥ २६ ॥
 मुक्का कुत्तमज्जाया जाया लब्बा सुदूरमेयस्स । वम्महवारी बुद्धिं गत्तं बुयासुव वण्णगहणे ॥ २७ ॥
 नत्तो वियेगदीधो जीवो लेखेस पायत्तमपूरे । निवर्इ ननु धरणिण्यखे रयणीप वा विदेसस्मि ॥ २८ ॥
 तत्तो स इवापुत्तो तत्तो कामगिष्सा लवग्गेण । बंधणरसोवलेवोवमं पइसं इममकासी ॥ २९ ॥

जइ एयं नम्रदुहियं अहं विवाहितु अप्पगं दुहियं । सुहियं न करेमि अहो दहेमि तो देहमग्गीए ॥ ३० ॥
तो मित्तेहिं स नीलं नीलं गेहे सिमुव कछेण । कहमवि दुकेणेतो संचिछइ गमइ दीहाइ ॥ ३१ ॥
तो जणएणाइना इना एयस्स निययत्तणुअस्स । चिंताजरुव दीसइ हीणमणो कहमयं विमणो ॥ ३२ ॥
वक्कुत्तिजुत्तिलं तम्मणस्स चावं सुगूढमवि मुणिलं । विव्वायवयणसोहेहिं गरुअमोहेहिं मित्तुवरिं ॥ ३३ ॥
तेहिं तस्स सरूवे कहिएइवहिएण तो इमो पिलणा । जह्वियं कहं भवया पारब्बं धम्मियविरुद्धं ॥ ३४ ॥
किमु इच्चकुलुप्पन्ना कन्ना लायन्नरूवगुणपुन्ना । न हु संति इत्थ दोए जं एस असग्गहो गहिंलं ॥ ३५ ॥
आरुहिंलं धवत्तहरं मड्डाए को पमेइ खड्डाए । पिच्चा पीयूसरसं को पियई कंजियं कुहियं ॥ ३६ ॥
जइ संपज्जइ हत्थी को चह्वइ रासहम्मि ता चन्निं । जुत्ताजुत्तं जाणसु अणणे मा धिं धरसु ॥ ३७ ॥
तदसग्गहमाइन्निय माया जाया य दुक्कजरखिन्ना । अहीणा तप्पासं सुयमेवं जणित्ताढत्ता ॥ ३८ ॥
रे वल्ल सल्लमइणा मयणज्जरचावमागएणावि । न हु लज्जामज्जायाहरं खु कम्मंवि कायधं ॥ ३९ ॥
नयणंसुवारिधाराजरेण द्वियत्थलं खु सिंचंती । विलवइ लवइ गिराए कहं कलंकं कुले देसि १ ॥ ४० ॥
परणेषु कन्नयाणं सयं सयं अन्नमिच्चकुलभूयं । तं नणु कवड्डियाए कज्जे कोप्पिं परिच्चयसि ॥ ४१ ॥
जाहिं सह हसियञ्चासियदेसोवि हु दोसपोसमावहइ । असुइत्थीएवि तासिं धिज्जी संबंधमहित्तससि ॥ ४२ ॥

१ लज्जामर्यादानाशकम् .

जइ जाठ अंगजाटं जाटं सज्जो अवलककज्जम्भि । सा जणणीणमवलो पणणीज्जुं जणम्मि धुर्य ॥ ४३ ॥
 कहमुप्पहम्मि वच्चसि । रच्चसि नीर्यगणंगसंगम्मि ! । तुममेगो मह पुत्तो कत्तो मह माणसे सुत्त ॥ ४४ ॥
 नियनदणयसुसमप अंवरनवरविरायमाणीत्तं । गच्छसि सम्मज्जाणे अथा कायविणीत्त ॥ ४५ ॥
 नियपुत्तदुरायाराखोयण्डुत्तसहनिदाहदुहविया । फुरति दुदन्नेणं जणणीत्त सिंहनिणीत्त ॥ ४६ ॥
 अम्ह कुवमेरुसेखो सज्जात्तं सीयत्तो य संसात्तं । पणेण नंदसेणं तुमप नंदणवणेणुव ॥ ४७ ॥
 जो बडुपहिं मणोरहसपहिं छयजाइपहिं विविहेहिं । पत्तोअसि तुम पुत्तय सो अम्ह परम्मुहो होसि ॥ ४८ ॥
 स मज्झसु अवमज्झसु मा मायरमायेरेण विखयति । मह छवरि घरसु करुणं सरण मह कहसु को अज्जो ? ॥ ४९ ॥
 इच्छाइमाइच्चपएसामयसिचोडवि तत्त कामगी । नहु चवसममायज्जो अहिययरं ज्जिच्चमावत्तो ॥ ५० ॥
 ज्जो माय ताय निसुखइ छवपस देव मोरच्छा मा । जाणामि सबमेयं अहयं तुम्हाण छज्जविय ॥ ५१ ॥
 इइ जंपिरम्मि तम्मि य इच्छासुप नियसुप निरासकं । मोखमवर्द्धविचं ते ठिया जहा वित्तसखिद्विया ॥ ५२ ॥
 नो मायरंवि पियर न जायर दुहियरेवि हु गणंति । कामाचरा मणुत्ता इहपरखोपसु जयजीअत्तो ॥ ५३ ॥
 तो अयगणितं पत्तो तण्व सवेण सयणवगेण । पित्तमणीवि कक्कत्तुहो मज्झिअए जइ नो ॥ ५४ ॥
 अह छ(अ)यठग्गिय माणं नाणं विज्जाणजाणकोससं । सो मग्गइ तं पायं रेकुप सदन्नप(अ)क्कत्त ॥ ५५ ॥

तत्तणुज्जरसमाणं कंचणमप्येद् सो सरगमाणो । तद्वि नन्ना तं वादं न दिति चिंतामणीतुहं ॥ ५६ ॥
 तो वज्जरंति तमिलामुयं जया तुज्ज कज्जमेईए । तो अम्ह मिलासु सत्थे कलंकसंकं पमुत्तूणं ॥ ५७ ॥
 तत्तो स तीइ रत्तो मिलितं नरुपेयम्मि सिक्केइ । सवाउडवि कलाउ विजायरियाउ सीसुव ॥ ५८ ॥
 नट्टविहीकोसहे जाए तं उट्ठवंति नणु नरुया । अज्जेसु वहुयदधं कोरमो जेण पाणिगहं ॥ ५९ ॥
 मन्नियमिणमेएणवि तदंगसंसगलालसत्तेण । हिंरुइ गाणे गाणे नट्टकुलं सुधु पयमंतो ॥ ६० ॥
 अह रिद्धिमंतमवणीनाहं वेनायरुम्मि(ने नि)सामित्ता । नरुपेयएण सद्धिं समागउं सिद्धिउच्छसुउं ॥ ६१ ॥
 आहूआ तो रन्ना पिरुक्कणयनिरुक्कणुहुयमणेण । सवेडवि नन्ना तो लहु ते पत्ता रायअग्गाणे ॥ ६२ ॥
 अमुगदिणे कायतं नट्टं तुम्हेहिं अम्हपच्चरुं । इय आइछा रन्ना हिंछा तुछा य ते जाया ॥ ६३ ॥
 तेहिं समीकयमवणीयलं खलंतीह न हु जहा चरण । एगो महापमाणो वंसो आरोविउं तत्थ ॥ ६४ ॥
 तस्सोवरिद्धिजागे गरुयं कडं उवित्तु तस्संते । दो कीलगा उ निहया तव्वेत्तानंदणो चम्भित्तं ॥ ६५ ॥
 एगत्य करे गहियं खगं तह खेयं तदन्नम्मि । सद्धिइपाउयाउं निहियाउं चलणजुयलम्मि ॥ ६६ ॥
 पिठीइ अज्जिमुहाणि य तहगउं अज्जिमुहाणि सग सत्त । दिक्षाणि तेण चउदस करणाणि सुसिप्पकळिप्पण ॥ ६७ ॥
 फरणंमी करणंमी दिन्ने उिदंमि पाउआसक्के । अपवेसिंसु स कीले किमसज्जं साहसधराणं ॥ ६८ ॥
 तन्नट्टकलं पिडिय अतुहमहेरमुपहइ लोउं । अज्जम्ह दिच्छिसाफल्लमुद्विंतो मिहो एवं ॥ ६९ ॥

सपोडपि जखो पितइ अइ पुहईसो पइछप दाण । पढमं तो नणु जुस अम्हेडवि तउं पइआमो ॥ ७० ॥
 तउंतासचमणो अह राया जणइ नो मए सम्मं । दिठं तारुयमेयं पुणरवि ता मज्ज दंसेसु ॥ ७१ ॥
 सरो विससकयणो सज्जजणो मोणमासिउं कपि । जं किर निवो पर्यपइ तं सचं अखियमिह सेसं ॥ ७२ ॥
 मुज्जो धयस्मि हुज्जो इलासुउं पुणवि मंरुए नइ । पुणंय अपुणयरं नाणाविहरणविदिकुसलो ॥ ७३ ॥
 तइवि न दिअं दाअं सम्माए दाडवि चमिनाइए । तो आउं अणवारं एसो राउं पसुप्पाउं ॥ ७४ ॥
 ईहंतो तइइप्पन्निवाय जमियासयो पायं । अकरिसु तीयवारं नइयमियरोडवि घणखुज्जो ॥ ७५ ॥
 तउो निवो पर्यपइ तं पइ नचं चउहवारमवि । दंसेसु जइमणिछियरिअं तुइ देमि घणउय ॥ ७६ ॥
 सस्स कडाओयणकुसलोयणो तो जाओ जणइ रायं । निहरनिक्करुणया तुमं जउं देसि नो दाणं ॥ ७७ ॥
 कयणकुनीए वम्महरससजीवणमसोहरअनीए । हुज्जोडसि नणु ननीए खज्जो अम्हेहिं नणु सामि ॥ ७८ ॥
 नरुडुहियाखाजत्थी इलासुउं पुणवि वंसमारुहिउं । इअंतरस्मि पसो पिछइ अउीहिं अउरियं ॥ ७९ ॥
 कणउअअअगीउं नयणसिरीइसियवरकुंरंगीउं । स्येण सुचंगीउं मुइससिजुइदासरंगीउं ॥ ८० ॥
 सोवभाहरणाउं नेउरसदेण मुइरचरणाउं । पटंसुयधरणाउं मयणरसासिचकरणाउं ॥ ८१ ॥
 पीधरथोरंथणीउं रयणुअसथभियसिखरिमणीउं । तरुणीउं वसुणुणीउं सिंगाररसिक्खरिणीउं ॥ ८२ ॥

पन्निदाचंतीत सुणिं महुरासणपाणमोयगार्हं । दिवालं सुहुविहिणा दाणं दिंतीलं जत्तीए ॥ ८३ ॥
तहऽवि न गिएहंति वहुं मुहुं मुहुं न य मुहं पलोयंति । जणो इरियासमिया नीरागा एसणासत्ता ॥ ८४ ॥
सवियारासुवि अवियारमाणसा साहुणो इमे धन्ना । मणयं न रागलेसो जेसिं नणु जल्लसइ श्रीसु ॥ ८५ ॥
अहयं पुणो अधन्नो नन्नीविमोहेण विनक्तिं निविमं । नटं करेमि पुरलं पुरपहुणो इत्थिलोलस्स ॥ ८६ ॥
अजसो मए न गणिलं हणिलं य कुलक्कमो कुसंगेण । धिन्नी मं नणु मुधं बुद्धी जस्सेरिस्सी जाया ॥ ८७ ॥
इंसुज्जले कुले मे लग्गो मसिहुच्चलं महामद्विणो । एएण डुरायारायरेणं निंदणिज्जेण ॥ ८८ ॥
को मम्ममुहं पलोयइ लोलं सोलंदएण किएहयरं । जो धन्नो कयपुन्नो तहा अवन्नोदया जीरू ॥ ८९ ॥
सोऽहं हंसोऽवि धुवं कालं जालं कुक्कम्मदोसेण । जेण नन्नी असुइकुन्नी विहुव समीहिया जोहं ॥ ९० ॥
अहमहमो पुग्गमहो मतोऽवि निवो नन्नीइ जो सत्तो । सुवहूसु वहूसुवि सुंदरीसु रुवेण संतीसु ॥ ९१ ॥
जस्साचंगुरजोगा संजोगा सयणमित्तवग्गस । सोऽवि अहो ! दुक्खमणो एईए नीयनारीए ॥ ९२ ॥
नारीहिं न के नक्रिया चक्रिया जे गोरवंमि इत्थ जए । तेऽवि बु धसत्ति पन्निया मोहमहापासगलवच्चा ॥ ९३ ॥
धणजुवणहरणेणं अरिचूआ जा समग्गलोयस्स । सा नोरित्ति कइं नणु जणिया सहे वियहेहिं ॥ ९४ ॥
एए पुण कयपुन्ना समग्गसत्तेसु धरियकारुणा । समतणमणीहिरणा समणा उत्तमकुलुप्पन्ना ॥ ९५ ॥

१ न गरिरिति.

ओ अगण्यसंगा धिरथा निष्ठं रया सवोकम्मे । धंनमर्दन्नं येदे धारिति करंति जीवदयं ॥ ए६ ॥
 संता दता संता दिता धम्मोयसमुयसंता । पसिं सत्ताहपिण्णं चरियं सोए कयस्सरियं ॥ ए७ ॥
 जइ परित्तो अहं पुण होमि कयाऽवि बु पसंतसुहसेतो । तो नरजम्मं सबलं करेमि नणु अअहा पियहवं ॥ ए८ ॥
 इय धीमंसंतो सो उदगवेरगगमगमल्लीसो । धोरंधयारमण्णे धीबुद्धोत्तं अहो जातं ॥ ए९ ॥
 कडुयस्मि मधुरसात्तं अणञ्जनहर्मरूपात्तं घणवुणी । दुग्गयगेहस्मि अहो समागच्छं सेयगयरात्तं ॥ १०० ॥
 अमयं विसं ध जायं दवानवो सीयत्तमाघन्नो । जं परिसपरिणामो विययम्मेयस्स विप्फुरित्तं ॥ १०१ ॥
 एयसिं सावूणं आ किरिया सा मण्डवि सीकरिया । संसारो य असारो दित्तो दित्तीइ निच्छयाप ॥ १०२ ॥
 पुयचवज्जासात्तं ययसात्तं तस्स जावचारित्ते । सपन्नो कइ घन्नो न जइइ सुकयस्स संजोगं ॥ १०३ ॥
 तस्सण्णमेव रक्कीधो अगण्यसाणेण सोहणेणस्स । धाइयकम्मचत्तके संपन्नं केवळं नाणं ॥ १०४ ॥
 धंसगस्मि दुहाऽवि दु चरित्तं पण्हित्तं गुणेहिं न मण्णागं । समसत्तुमिच्चजोगो इवासुत्तं जयत्त जगमण्णे ॥ १०५ ॥
 अहं नरुद्धिहियाऽवि महीयइणो विसं धियाणिय सणेण । चित्तइ धिरत्थु इहीजम्मं मे रइयघणकम्मं ॥ १०६ ॥
 तइवि नवत्तादण्णं पुअ धायअनिम्मलजसेण । पत्तं पावणाणं जणाण घणकम्मवधयर ॥ १०७ ॥
 निब्बजगसेहराप सोइगं मे धिरत्थु रुयं च । सिद्धिमुत्तं जस्स यसा पत्तो नीयत्तमवियप्यं ॥ १०८ ॥

अन्नो पुण अन्नार्जवरिक्यचित्तो महीवई एसो । लरिकज्ज मज्जुवरिं रत्तो तदण्णखाणि अहं ॥ १०९ ॥
 कज्जली नणु लोळं न वल्लहो कोऽवि कस्सवि इहल्लि । सद्धिणी अवि सया विसया विसाळं डवि ॥ ११० ॥
 एएहिं पज्जातं तत्तं न मुणामि किंपि धम्मस्स । अहमस्मि (म्हि) अहम्मपरा सुत्ता मोहस्स निहाए ॥ १११ ॥
 सुहजावणं गयाए नमंगयाए सइंदियजयाए । निज्जिमोहमयाए केवलवोहो समुल्लसिज्ज ॥ ११२ ॥
 तत्तो नरिंदज्जा सज्जा नचंतकोजहल्लमि । तन्नासीणा आसी वल्लहसंमाणमुश्यमणा ॥ ११३ ॥
 सावि वियाणिय रायं नमिणीए उवरि धरियअणुरायं । दिठ्ठिवियाराइहिं विच्चित्तिलं एवमादत्ता ॥ ११४ ॥
 चावल्लमतुल्लमहो मणस्स एयस्स विसयसज्जस्स । रायं अहवा रंकं सर्वपि विम्वए कामो ॥ ११५ ॥
 कळेस रायइंसो काइव वराइया कह (कहि) णु एसा । जं रुच्चइ एइए धिच्ची तं कामडुच्चरियं ॥ ११६ ॥
 कळेस रायसीहो उव्वरुणिरिजगयधमाहयान्नेवो । हीणकुलायारपरा कळेसा जंबुइतुल्ला ॥ ११७ ॥
 को कम्मोहिं न नमिज्ज अहिगयविज्जाणनाणविज्जोऽवि । एयस्स को णु दोसो विलसियमेयं खु कम्माणं ॥ ११८ ॥
 इंदो वा चंदो वा वंजो रुहो मुकुंद खंदो वा । संसारे सबजिया वसीकया मोहराएण ॥ ११९ ॥
 विसयासत्ता सत्ता दुहिया सुहिया पुणो विरत्तमणा । इय सुहजावणजावियचित्ताए रायकंताए ॥ १२० ॥
 तत्तादमेव केवलमुज्जलपुणन्नमुन्नयममोहं । विफुरियं सुहजावेणं महागरुअं ॥ १२१ ॥

१ अन्यायोपरिकृतचित्तः.

अह सोऽवि दु पुहईसो पुरखोयं जाणिचं धिरत्तमए । पर्यं मणम्मि जायइ विज्जायगीध निप्पहत्तं ॥ १२२ ॥
 रत्तामयंजां खु इमं कोसममनुसससुतुं मे । जाई मई य वीणा वीणायारो जत्तं जात्तं ॥ १२३ ॥
 खोपहिं खस्किचं तइ सुअअखेहिं मुक्कमज्जात्तं । मज्ज विवेयवियारा घणुष पाएण ससु नज्जा ॥ १२४ ॥
 खवणोअही जखेहिं अगगी य अहिंथखेहिं य पण्णेहिं । अण्णा तइ न तुस्सइ टुत्तेहिंवि अरिभोपहिं ॥ १२५ ॥
 जीए सेवारासिचं वसिचं नरुपेरुयम्मि इन्नसुत्तं । कुअमुग्गिज्जा विमलं तीए पुण ही अइं खुब्बो ॥ १२६ ॥
 दीवे जइ पयगो मज्जे जाअस्स जइ महामयरो । तइ नियन्निचंइमि अइयं ननीइ कळम्मि नवकुंये ॥ १२७ ॥
 इय सोइणम्मि जाणे वट्ठो जावत्तं जइय निवो । आरुहिय खवणसेणिं केवसखडीइ सो वरिचं ॥ १२८ ॥
 तेसिं नाणघराणं चउन्दमवि नियरुवसिदेवेहिं । विदिया केयल्लिमहिमा समप्पिचं साहुंयेसो य ॥ १२९ ॥
 अइइ अइो अउरियं पस्सइ ज रागरोसयोसिद्धा । चउरोऽवि चउरमइणो जाया वेरगारंगिद्धा ॥ १३० ॥
 सवेऽवि पणमिया ते सुरोहिं खयोहिं नायरजखेहिं । कंथएणउमाराइ सोइता रायइंसुव ॥ १३१ ॥
 अइ य इवाहुयनाणी माणी मण्यंणि नेव मणमज्जे । अउरियज्जयचरियं निययं कइइछ समाढत्तो ॥ १३२ ॥
 पुपजवेऽइं समखो आसी इ चंदणे सुओ । जज्जाऽवि दु पवळासज्जा जाया सुनिम्माया ॥ १३३ ॥
 तं पिअतस्स सया रागो मइ माणसे समुखसिचं । समणाखोइय समं सपत्ते जीवियत्तेऽयि ॥ १३४ ॥
 धेमाणियदेयत्तं पत्तो सा साहुणीवि ससु तत्तो । जाइमत्तंममचमई संपप्पा सोयधम्मरया ॥ १३५ ॥

तमणालोइतु फुनं एरिसवंसुञ्जवा नमी जाया । अद्वयं पुण सिद्धिसुलं एईए उवरि नेहिस्रो ॥ १३६ ॥
 पुवचवन्नासालं दुंगणिज्जोडवि च्वेव निवसंतो । नमपेयस्मि हिरिलं अहह महाकम्मगरुअत्तं ॥ १३७ ॥
 श्रेवोडवि दोसत्तेसो धममे अईयारलं य जो दग्गो । अपमिक्कंतो सो होइ गरुअदुहलहरिखाचल्लं ॥ १३८ ॥
 जं जेण कयं कम्मं तमवस्समिमस्स एइ नणु उदयं । सुत्तम्मि जोयणस्मी उगगारो पायमो होइ ॥ १३९ ॥
 तवयणामयपाणा घणा जणा तरुणाल पम्बुजा । किं जदहरवुठीए तुठिं न हु दहइ वणराई ॥ १४० ॥
 निठवियअऊकम्मा धम्मारांमं सयावि सिंचता । आउयमणुपूरित्ता चउरोडवि हु नाणियो अह ते ॥ १४१ ॥
 संपत्ता मुक्कसुहं डुहं न जत्थत्थि लेसमित्तंपि । सिद्धा नाणसमिद्धा विहरंति सुहं सयाकालं ॥ १४२ ॥
 जे पुण बहुस्सुयत्तं लच्छुं मायाइ गारवेणइहवा । नादोयंतइयारे कह ते सिवसाहगा डुंति ॥ १४३ ॥
 जे पुण निस्सहमणा गुरुण पुरलं कहित्तु नियदोसे । ते आराहगचावं लहिज्जण सिवं गमिस्संति ॥ १४४ ॥
 जो वंसगे चमिलं दुहावि नमियाइ रागनमिलंडवि । पमिलं न दुग्गईए स इलापुत्तो मुणी जयल्ल ॥ १४५ ॥
 विसयविरत्तो होलं मिट्ठापहमुज्जिलं पहे दग्गो । सो अज्जो निरवज्जो इलासुलं वंदणिल्लो छ ॥ १४६ ॥
 पवित्तमेयं चरियं सुणित्ता, इलासुयस्सुत्तमसंवरस्स । गयाइयारं जिणरायधम्मं, कुणंतु पावंतु सिवस्स सम्मं ॥ १४७ ॥
 ॥ इति इलापुत्रचरित्रं संपूर्णम् ॥

अथ विशुद्धआत्म्याचारप्रकटनपरं काव्यमाह—

पूया जिणाणं सुगुरुण सेवणं, धम्मस्कराणं सवणं विचारणं ।

तवोविद्वाणं तद् दानदापणं, सुसावयाणं बहुपुन्नजायणं ॥ ३९ ॥

व्याख्या—पूजनं पूजाऽदृजेदा सप्तदशभेदा तथैकविंशतिषा सिद्धान्तप्रतिपादिता द्रव्यजायजेदभिज्ञा वा कार्यो श्री-
जिनानां रागचेपजेदृक्षा । तथा सुसु तत्त्यमार्गे गृणन्तीति सुगुरवस्तेषां सेवनं पर्युपासनं । यथा श्रीलक्ष्मराध्ययनेषूक्त—
“अनृच्छाणे अंजलिकरणं तद्देवासप्तदायणं । गुरुभस्ति नावसुस्तसाधिणं पस विपादितं ॥ १ ॥” इत्यादिगुरुसेवाक्रमः
स्वीकार्यः । तथा धर्ममयान्यद्वाराणि धर्माद्वाराणि तेषां श्रवणं निरन्तरं कार्यं, सुगुरुसेवायाः फलमेतदेव, एवं कुर्वतां श्राव-
कृत्यं यथार्थं स्यादिति हेतोः । तथा श्रवणस्यैतत्फलं धर्मस्थानां विचारणं, विचारे क्रियमाणे बुद्धिगुणाः प्रादुर्भवन्ति ।
तद्यथा—“शुश्रूषा श्रवणं चैव प्रवृणं धारणं तथा । कृष्णपोखोऽर्थयिज्ञानं तत्त्यज्ञानं च घीगुणाः ॥ १ ॥” इति । तथा
तपसो दादशभेदस्य विधानं । तथा दानदापनं दीयते यत्तदानं स्वयं दानं अन्यस्मादा दापनं । एतत्सप्तकं कृतं सत्
सप्तश्वध्वावप्राप्तिनिवृत्तिकारकं स्यात् सुभावकाणां तथा मधुरपुण्यप्राग्भारजाजनं भवेदिति संक्षिप्तार्थः । व्यासार्थस्तु
दृष्टान्तेभ्यः कथयिष्यत इत्यर्थः ॥

अथ प्रथमतोऽर्हदृक्षाधिपये धनदकथा सिख्यते—

प्रयाति दूरे बुरित समस्त, प्रवेत्करस्यायि सुखं प्रशस्तम् । निकेतनं संपदसङ्करोति, यपुः शिष्यश्रीः स्वयसी तनोति ॥ १ ॥

कूरः कथञ्चिन्न कलिर्जुनोति, न धर्मवल्लीमयशः सुनोति । पूजाविधानाज्जागदीश्वरस्य, पदप्यानम्रसुरासुरस्य ॥ १ ॥ युग्मम्-
 पुरी मनोहा प्रविजालयोध्या, जव्यावली यत्र सुखप्रबोधा । इत्याः स्फुरद्दानपयःप्रवाहाः, किं प्रावृषेया इव वाशिवाहाः ॥ ३ ॥
 श्रीरामनामा पुरि तत्र राजा, कलाकलापेन नवः स राजा । श्रेष्ठी धनाढ्यो धनदोऽस्ति तत्र, श्रीदोषमोऽनद्वपरमापवित्रः ॥ ४ ॥
 चत्वार एतस्य सुताः प्रवीणा, जाताः कुलाचारविधौ धुरीणाः । अन्येद्युरन्तर्धनदेन शिष्टं, श्रेष्ठिप्रधानेन पुनर्विमृष्टम् ॥ ५ ॥
 महावलान्दोलितकेलुकल्पं, स्यादस्थिरं राज्यरमाद्यनद्वपम् । अतीव लोलं द्रुवि जीवितव्यं, स्यादौवनं बुहुदवत्सुदिव्यम् ॥ ६ ॥
 स्वयं विमृश्येत्यमुना विहारः, श्रीतीर्थनेतुः प्रहतान्धकारः । श्रिया जितोद्दाममरुद्दिमानः, प्रकाशितः जीवितसारमास्ते ॥ ७ ॥
 ततः परं चरिधनैः प्रतिष्ठा, निर्मापिता पुण्यगणालघिष्ठा । श्रीतीर्थकृद्विभ्वकदम्बकस्य, स्पष्टोत्सवैर्दुष्टतमो निरस्य ॥ ८ ॥
 श्रेष्ठचन्यदा पूर्वजवान्तरायप्रोद्दामकर्मोदयतो विमायः । वञ्चू निःशेषधनैर्विशुक्तः, पद्माकरो वा कमलैर्विशुक्तः ॥ ९ ॥
 स्वनिर्धनत्वादथ तां विमुच्य, श्रेष्ठी पुरीं धर्ममतिः स रुच्यः । कृत्वा स्थितिं तत्पुरपार्थवार्त्तिग्रामे स निर्वहविधिं विजर्त्ति ॥ १० ॥
 पुनः पुनस्तस्य पुरस्य यातायातेन वृत्तिं कृतवान् प्रमाता । कियन्तमप्येष किल स्वकालं, दौःस्थ्यादतिक्रामितवान् विशालम् ॥ ११ ॥
 अथैकदाऽऽयातमवेदय धुर्यं, श्रीमच्चतुर्मासकपर्प वर्यम् । सुतैः स्वकीयैः सममाप सारां, पुरीमयोध्यामवनाबुदराम् ॥ १२ ॥
 स्वचैत्यसोपानलताधिरूढः, स यावदास्ते मतिमानमूढः । चतुःसरा मालिकयाऽस्य माला, पूजाकृतेऽदायि तदा रसावला ॥ १३ ॥
 पुण्यैः समन्यर्च्य जिनाधिनाथं, विनिर्मितोद्दामतमःप्रमाथम् । चित्ते पुनः प्राप निजे प्रमोदं, केकीव दृष्ट्वा गगने पयोदम् ॥ १४ ॥

रात्रौ समागत्य गुरोः समीपेऽग्रतः स्थितोऽध्यायमवीध नीचे । एकान्तमाखोक्य निनिन्द द्वास्याः, स्वरोरज्ञावं स्रुगुरोः पुरास्याः ॥ १६ ॥
 आकर्षकाद्री गुरुन्तिः प्रदत्तः, कर्पद्वियहस्य तदतिविषितः । परोपकारप्रविधानवदैर्मन्त्रोऽस्य धर्माध्यनि यज्जकहेः ॥ १७ ॥
 चतुर्दशीनिक्षयस्य संगतायां, काव्यिनीचुम्बुलवासितायाम् । आराधयामास समेव मन्त्र, स यामयुग्मापगमे स्वतन्त्रम् ॥ १८ ॥
 मन्त्रमन्त्रायेषु कर्पवर्जिताम्, यद्गो वज्रय प्रकटः सधामा । त श्रेष्ठिनं प्राह चतुःसरस्य, साट्यस्य देवार्चनयोऽजितस्य ॥ १९ ॥
 त्वयार्जितं पूरयच्छ यदार्थं, तदेहि मे श्रेष्ठियरानिवार्यम् । तदोक्तमेतेन ददे शरण्यं, कस्यापि नैकस्य सुमस्य पुण्यम् ॥ २० ॥
 तदीयधर्मादतिरञ्जितेन, श्रीमच्छिन्नाङ्गाचरणाश्रितेन । तुष्टेन यदेष्य द्यां विधाय, साधर्मिकत्वं हृदये निधाय ॥ २१ ॥
 आविष्कृताः स्वर्णचूता विद्यावाञ्छितार स्याः कडवा रसाखाः । चतुर्दशोऽपि मन्त्राख्यस्यामुष्याकीर्तिम्योदयध्वशस्याः ॥ २२ ॥
 कृत्येत्सहृदयत्वमयाप यद्गः, प्रज्ञाप्य चैतज्जनदाय दक्षः । अथ प्रज्ञाते स्वगृह जगाम, श्रेष्ठी प्रमोदातिशयाजिरामः ॥ २३ ॥
 स्वधर्मनिन्दाकरणोद्यतेन्यस्तथा निजेन्यो धनदः सुतेन्यः । तदर्पयामास रयावगण्य, यद्गप्रदत्तं सक्कद विरस्यम् ॥ २४ ॥
 पितुः समीपाञ्जनखानेहेतु, विपत्तयः पूरनिपेपसेषुम् । आपृष्टश्च संशीतिविमुक्तचित्तास्तेऽपीह जाताः परित्वन्धविज्ञाः ॥ २५ ॥
 सतः परं याचकदत्तदाना, अर्हन्मताराधनसाधयानाः । पूजाधिधि तीर्थकृतां सुजन्ताः, संपत्स ज्ञाकिं परिकल्पयन्तः ॥ २६ ॥
 प्रज्ञावकाः पुण्यपद्मस्य सन्तः, सुतास्तदीयाः कृपयोऽसन्तः । तत्रैव पुर्यां शशिमण्डलाजं, चक्रुः परेषामपि घोषिखान्रम् ॥ २७ ॥

॥ इति पूजाविषये धनदकथा ॥

अथ स्रुगुरोः सेवाफलमुद्गीर्यते । स्रुगुरोः सेवा हृदलोकरलोकार्थसाधनी स्यादिति अत्रार्थं श्रीनमिधिनमिहातमातन्यते

श्रीरूपचजिनदीक्षादाने नमिविनमी कळमहाकळराजतनुजौ न तीरे आसतां पश्चादागत्य राज्यश्रीन्नाराचिलायुको स्वीकृतव्रतमपि श्रीयुगादीशमुपासामास्तुः । तदनन्तरमनयोः किमभूदित्याह—

नमिविनमीण जयाणं नागिंदो विज्ञादाण वेयहे । उत्तर दाहिण सेढी सठी पन्नास नयराइ ॥ १ ॥

अस्या अर्थः कथानके दर्शयते—

श्रीरूपज्ञानतिहेतोः पन्नगपतिरन्यदा धरणनामा । आयादायासपरौ नमिविनमी कीदृशौ च तदा ॥ १ ॥ कायोत्सर्ग-
स्थस्य प्रजोः शुभोदयकृतः समौनस्य । पदयोरग्रे पाथश्चटकं दत्त्वा कुसुमपुञ्जम् ॥ २ ॥ प्रक्षिप्य ततो नत्वाऽब्रूतामिति
नित्यमेव तौ स्वामिन् । अस्मान्यमपि हि ज्ञागं प्रयच्छ कुरु माऽन्तरं नियतम् ॥ ३ ॥ आकर्ण्य तदब्रूत प्रचुरधुना वर्त्ततेऽ-
तिनिःसङ्गः । न किमपि देयं पार्श्वे कथं मुधा याचना क्रियते ॥ ४ ॥ शोच्यं न किञ्चिदपि ज्ञो याच्यं नरताद्यदीक्ष्यते वस्तु ।
प्रभुतनुचूः स तु राजा पुनरावां वाचिकौ पुत्रौ ॥ ५ ॥ नान्यं समाश्रयेवहि दानावसरे तु नागतावावाम् । कार्यवशाद्दूरगतौ
जातौ दाताऽयमेवाय ॥ ६ ॥ इत्युक्ते सति ताभ्यामन्यासपरेण चर्तृसेवायाः । धरणेन्द्रेणावादि प्रसन्नचित्तोऽस्म्यहं युव-
योः ॥ ७ ॥ स्वामिन्यतीव नरत्स्या परिचर्या निष्फला प्रजोः किं स्यात् ? । सेवा सुरदुमस्य प्रदायिनी चिन्तितार्थानाम्
॥ ८ ॥ युवयोर्ददामि विद्या अनवद्याः पाठसिद्ध्यः स्फीताः । ग्राह्यास्ता हि नवन्धामनुजीविष्यां जिनेन्द्रस्य ॥ ए ॥

१ भगवत्समीपे.

अवदानमुदाऽष्टवत्वारिंशस्तादृशिका महायिथाः । आनाता विघ्नस्त्रिस्तु भवस्रः स्फुरच्चिथाः ॥ १० ॥ प्रथमा
 गीर्येय गान्धारी प्रकृष्टी सरोहिणी ख्याताः । गद्यत यूयं विद्यासमृद्धिजाजस्रकं मौलम् ॥ ११ ॥ स्वजन प्रबोध्य ताञ्चि-
 र्नञ्चर सर्वमपि हि कुर्याताम् । वैताढ्यमौलशीर्षे श्रेष्ठयो सहस्रिणोत्तरयोः ॥ १२ ॥ पट्टपुराणयुत्तरविशि पञ्चाशद्विंश्याह-
 यश्रेण्याम् । विनियेय कुरुत राग्य समादिदेशेति जोगीन्द्रः ॥ १३ ॥ जिनवैथाना च जिनानां च तथा चरमदेशिनां
 यतिनाम् । फायोत्सर्गकृतामप्य पराजयिष्यन्ति येऽत्ययमाः ॥ १४ ॥ ध्रुववत्पया नजोगाः परयनिताष्टुन्यमानसा ये च ।
 मोहयन्ति तान् कुशिव्यानिय विथाः सर्वथा सद्यः ॥ १५ ॥ प्रकटितनिखलशिष्या (द्वा) मित्यहिनेतुः प्रशस्तिमादित्य ।
 ती तत्प्रसन्नसिमुदितायानम्य युगादिजिनराजम् ॥ १६ ॥ वन्नित्वा चादीशं विमानमायाय पुष्पकानिह्यम् । आरुह्य तद-
 तिरम्यं कष्टमदाकष्टयोः प्रदश्यं पुनः ॥ १७ ॥ श्रीमद्युगादिसहस्ररुसेवोरुकलं निवेद्य प्ररतस्य । आदाय स्वजनजनं सर्वं
 गत्वा च वैताढ्ये ॥ १८ ॥ श्रेष्ठयुत्तरदक्षिणयोः संस्थाप्य पुराणि चातिरम्याणि । निष्कषटकराग्यसुहं नमिधिनमिज्याम-
 नुयन्तु ॥ १९ ॥ ध्रुवाखनाकलम्य श्रियममखामविकलं प्रतमुपेत्य । श्रीसिद्धिशैखरीर्षे केयलवोधं समुपलब्ध ॥ २० ॥
 कोटिद्वयसाधुयुतावश्यपदमा (पतुस्तकौ) ससादतुः प्रान्ते । सहस्ररुसेयाफलमिदमिह बोध्यं समग्रमपि ॥ २१ ॥ यदै-
 शिकामुष्मिककार्यसिद्धिः, समृद्धिपृथ्वा विभुश्चुद्धिः । स सहस्ररुपास्तिजराजानुभावः, सर्वोऽप्ययं भवति वैदित्यः ॥ २२ ॥
 एवमात्मनि विचिन्त्य सुधीभिः, सहस्रोः पदपयोरुहसेवा । सर्वफलममलेन विधेया, मानसेन सहस्रशुद्धमेवसा (मलेन) ॥ २३ ॥

॥ इति सहस्ररुपास्तिपिषये नमिधिनमिहष्टान्तः ॥

अथ द्वितीयपदे “धम्मकराणं सवाणं विचारणं” इति प्रकारघयमेकस्मिन्नेव दृष्टान्ते समवतार्यते । पूर्वं तावज्जर्महराणां श्रवणमाकर्णनेवातीव दुर्लभं । तदनु तदर्थविचारणमतीव दुरापं । सम्यगर्थपर्यालोचनं तु सुकृतिनामेव घटामाटीकते । अत्रार्थे चिदातीसुतोदाहृतिरुदाह्रियते—

नयरम्मि खिइपइठियनामे फलदलमाणेहरारामे । पंन्निच्चविहियदप्पो विप्पोति (स्थि) ह जन्नदेवुत्ति ॥ १ ॥ सासाण अवन्नवाई माईवाईण पढमरेहिहो । सो खुडुएण गुरुणा निवारिएणावि वायम्मि ॥ २ ॥ विजिउं विहियपइन्नो गलिय-मलं दिस्किउं गुरुहिं इमो । साहूवरि रोसिहो सुचोइलं सासणसुरीए ॥ ३ ॥ तत्तो तत्तोवगलं निम्मायत्तेण कुणइ सो धम्मं । धिज्जाइमाइजाणं परं मणालं न मिदहेइ ॥ ४ ॥ तन्नई उवसंता तव्वज्जा तम्मि नेहला वाढं । परिवायगोवएसा पारणए कम्मणं देइ ॥ ५ ॥ नियचित्तविवज्जासं मुणी मुणित्ता चइत्तु नत्ताइं । संपत्तो सुरलोयं सोयं सा काउमाढत्ता ॥ ६ ॥ पवइय साहुणीणं पासे आसेविकण मुणिधम्मं । पडित्तमाणलोइय तं पडन्नं पुराइन्नं ॥ ७ ॥ काढं काऊण मया अमया-सिघाणमुच्चमाणुपत्ता । अह जन्नदेवदेवो चुलं तलं सुरकमणुहविउं ॥ ८ ॥ अइज्जलरायगिहे रायगिहे नामयम्मि वरन-यरे । धणसत्थवाहदासी चिलाइया तस्सुलं जाउं ॥ ९ ॥ नामं चिलाइपुत्तोत्ति निम्मियं सिट्ठिणा पहिठेण । पुवकयमुणि-दुगंठा कयावि किं निप्फला होइ ॥ १० ॥ तज्जायाए जीवो धणसिठिप्पणइणीइ नद्दाए । पंचन्ह सुयाणुवरिं संपन्ना सुंसुमा धूया ॥ ११ ॥ तीए स वादगाहित्तणम्मि ठविउं धणेण गिहवइणा । पायं धणवंताणं सिसूणि पाढंति कम्मकरा ॥ १२ ॥ पुरलोउवेयकरो मुहरो कलिकलहकारगत्ताए । निच्चाम्मिउं गिहाउं धणेण नणु जग्गचित्तेण ॥ १३ ॥ अइपल्ल-

विष्णुसिन्धुसंसारसोदधिस्ततःमहि । सो सीहगुहं पक्षिं गच्छं गच्छेत्स सफुल्लिं ॥ १४ ॥ पठमप्यहारकारी धारी निस्तस्याह
 निस्तर्कं । तत्करसेणादिवर्द्धं सो आच्छं निस्तमग्नमि ॥ १५ ॥ सगिहमि सुसुमा सा इक्षो दिक्षोरुदेहकतिष्ठा । जाया
 जुगणक्ताले पात्रेयगिरिवधूयव ॥ १६ ॥ अस्त्रायपरो अह अस्त्रायपरो अहिसु बोधसेणाप । जामो रायगिहमी धणमणि-
 संपूरियगिहमि ॥ १७ ॥ तत्त्व धणनाम सिन्धी दिक्षीक्यतिसिरच्छं सरिद्धीप । तस्व य पुत्ती किख सुसमिति सा मग्ग
 तुम्ह घण ॥ १८ ॥ संपत्ता तरय पुरे अहस्रया दुध्रयावहा बोरा । अग्ने विद्याइपुच्छं काठ दाच्छं सबहुमाणं ॥ १९ ॥
 धणजवणमणुपविष्ठा पाविष्ठा सुंदिच्छं समारज्जा । अवसोइच्छिं पदाच्छं साहिष्ठा अप्पणो नाम ॥ २० ॥ चन्नियो सेप्पस्व
 य सा चन्निया तक्करमिमा रमाक्या । गेहोवरि वट्टती चिच्छती मत्तयसिक्काप ॥ २१ ॥ संगहिगगेहसारा तारा इय दिण-
 यरोदए आप । नचा सवे बोरा रोरा इय गहिजत्तचा ॥ २२ ॥ तप्पिच्छं स दुच्छो पयाविच्छं सुसुमासुच्छं सहसा । संजा-
 सइ सिन्धी अह सवाइ घरमणुस्साइ ॥ २३ ॥ गच्छ सव्वं दव्वं संपक्कच्छ माणुसाण कुत्तवत्ति । जा पावइ नियपुयं ता
 पिच्छइ त न सयसिन्धो ॥ २४ ॥ अह विन्नघइ नरिंवं गिरिहय तत्सुहन्सिन्नपरिवार । सुयपेवणेण सद्धिं सिन्धी तप्पुच्छि-
 मणुसग्गो ॥ २५ ॥ अइत्तगावि बु जग्गा बोरा सव्वपि वात्तिव्वं दव्वं । नयर पइ ते वत्तिया ससुच्छं सिन्धी विखायस्व
 ॥ २६ ॥ जायासन्नमहीप पसो तसो इमो विव्वितेइ । मामप्पासाच्छ इमे गिरिहंति वत्तेण नणु अक्खं ॥ २७ ॥ जइ मइ
 तइ एयस्सवि मा हवच्छ इमा मणमि इय मुत्तिच्छ । निहसिण्णु तय सीसं गिरिहय सो अग्गच्छं चत्तिच्छं ॥ २८ ॥ जं पुव-

१ कुबेर २ यया चटिका इयेनकरे पतति तथा सुसुमा चिन्तापुत्रकरे चटिता

जवे कम्मणपलंगलं मारिणं मुणी हुंतो । कम्ममुदन्नं तं सुसमाइ जुज्जइ पुराविहिं ॥ ३९ ॥ तो विमण्डुम्मणो सो धणो नियत्तो पुराञ्चिमुहम्मगे । गिहिंत्तु सुयादेहं पत्तो अइचीमअरुवीए ॥ ३० ॥ जा जिठमूलसहिया फुरंतचित्ता लसंतम यसिरया । सविसाहा य सअदा नहसिरिसारिहिया जा य ॥ ३१ ॥ तीए मज्जावन्ति नन्ति तएहाबुहाइ जा सिठी । डुहियाडुहसोगत्तो ता मज्जाएहक्कोणो जालं ॥ ३२ ॥ चिंतिलमेसो लग्गो किमेयमसमंजसं समुब्भयं । डुहिया हया कहं हा पिछंताणं खु अम्हाणं ॥ ३३ ॥ किं इंदजालमेयं किं वा दिवस्स विलसियमतुल्लं । अहवा पन्निक्कलत्ते कम्माणं किं न संन- वइ ? ॥ ३४ ॥ अइदूरे रायगिहं पन्निया वियमारुवीइ मज्जम्मि । पासे न संवलं तह नित्थरियवं कहं वसणं ॥ ३५ ॥ इय परिच्चाविय जणिया तणया विणयाणमंतसिरकमला । मं जरेक्कण अहो संपइ नियजीवियं धरह ॥ ३६ ॥ नगरं गंतूण तलं पढा दाणाइपुन्नकरणेहिं । कुवह अप्पविसुद्धिं मा अम्ह कुलक्कलं होज ॥ ३७ ॥ पंचत्तमुवगएसुं पंचसुवि पसत्थवंसतिलएसु । तो पढमसुएणत्तं पुज्जो अज्जो तुमं ताय ॥ ३८ ॥ किमणप्पवियप्पेहिं एयं मयमंगमेव जरेक्कह । तो तेहिं तहा विहिंयं अरत्तडुठेहिं सबेहिं ॥ ३९ ॥ जोत्तवमिह तहेव डु अतुल्लमुब्बाइरहियमुण्णिणवि । जह नायाधम्मक- हाए ज्ञासियं तह मुण्येयवं ॥ ४० ॥ संपत्तो धणसिठी हिठीकयमाणसो अइडुहाउं । रायगिहमिमीइ तलं मयकिच्चाइ अकासी य ॥ ४१ ॥ तत्तो नियजिठसुए आरोविय गेहजारमिव खंजे । सिरिवीरजिणेसरपयकमले जसलत्तमुवगम्म ॥ ४२ ॥ पवज्जं पन्निज्जिय वज्जिय सावज्जजोगसंजारं । इक्कारसंगधारी वहूणि वासाणि लग्गतवं ॥ ४३ ॥ काउं सोह- म्मसुरो उक्कोसाज्ज सुरो समुप्पन्नो । अह सो चिलाइपुत्तो रत्तो तवयणपिह्वाए ॥ ४४ ॥ अवकोसीकयस्सग्गो वच्चंतो

दक्षिणाभिमुद्गमेसो । पिच्छ इ एग समण काउत्समगच्छिये सरथ ॥ ४५ ॥ अवेरुत्तरेहिं सम्मं धम्म मह कहसु ज्ञो महास-
 मण । नो वे सुह सीसमहं तिदिपु फलव पानिस्सं ॥ ४६ ॥ उवर्त्तगच्छं पियाणिय तप्पनियोह मुखी समुसथइ । उवस-
 मवियेयसंथरपयतियमिममयधिदुसमं ॥ ४७ ॥ न इ संक्खिसेवणुत्वे गाथे ताउं मशोवियमवत्सं । इय विभाय महप्पा
 विवगुण स थोममुद्धीथो ॥ ४८ ॥ तणो विखाइपुत्तो सत्तोडवि इ पावपुजनिम्हेण । सिंसोव पयतियुत्तससीयससखिखेण
 संजातं ॥ ४९ ॥ चित्तइ चित्ते सत्ते कारुणमणमुवर्त्तो सो । पयतियेयमण्णं मणिय नणु मुच्चियईदिम ॥ ५० ॥
 कोहवसद्धो अहय कत्तो मह उवसमत्स खेसोडयि । तत्तो जायन्तीवं मए कसाया परिब्बासा ॥ ५१ ॥ घणसयणाइवियेगो
 कायवो तइ मए पमत्तेण । इय नाउ सीस तइ स्वर्ग इत्थाउ मिस्सेइ ॥ ५२ ॥ मणइदियाण निष्ठं कायवो संवरो मए-
 ज्यत्सं । एवं धीमंसंतो निब्बलक्कत्तं तिष्ठ एसो ॥ ५३ ॥ घणो सो नणु समणो तिमि पया मज्ज जेण उवइजा । अइ-
 मयि वक्कइयपरे ताउं साहेमि नियक्क ॥ ५४ ॥ इय चित्त (ति) रत्त सत्स य रुहरत्तरंटियतणुत्स गंधेण । कीनीउ
 निगयाउं लाइठमारम्भमेयाहिं ॥ ५५ ॥ पायतत्वं जिदिता विणिग्गया ताउ सीसदेसंमि । तइ ज्जारिये देइं अइ जायं
 चाखिणीसुवं ॥ ५६ ॥ देवस्मि वीइराइं जायाइं सयसरत्ससठिइराइं । दुक्कयरासीण इमाणि किमिइ निब्बाणमग्गाणि ॥ ५७ ॥
 अइनिविनं तणुपीनं अइयासंतो विखाइपुत्तो सो । सुइजाणात्तं न चत्तइ मेरुअ ईय निक्कपो ॥ ५८ ॥ उक्किउउक्कज-
 खिज्जत्तरीरेण तेण सिंहेण । अक्काइयपियसंसे आउयपक्कसमणुपत्तं ॥ ५९ ॥ संपथो सुखोप सहसारे सारसुक्कसंनारे ।
 वडुउक्कसमुत्तारे विखाइपुत्तो गुसपवित्तो ॥ ६० ॥ तारिसपायिक्कनिधी अहीय अइविज्जदेसरोसिद्धो । ज सोडवि गळं

सगं तं धम्मस्करवियारफलं ॥ ६१ ॥ एवं वियाणिचु वियारणाए, धम्मस्कराणं फलमुत्तमुत्तमं । सम्मं वियारेह सुतत्तमगं,
सगं च सिद्धी जह होइ निब्बयं ॥ ६२ ॥

॥ इति धर्मादिरश्रवणविचारणोपरि श्रीचिदातीसुतकथानकम् ॥

अथ तयोविहाणमिति दृष्टान्तेन दृढीक्रियते—
कयंगलामहापुर्यामर्यमेवोज्ज्वलस्त्वपा । श्रीवीरः समवासार्थीद्विषं मणिरिवाङ्गिनाम् ॥ १ ॥ चतुर्वेदस्मृतिप्राज्ञः श्राव-
स्तीपुरि विश्रुतः । गर्दजादिपरित्राजः शिष्योऽच्छूस्कन्दनामकः ॥ २ ॥ स श्रीवीरस्य शिष्येण प्रश्रितः पिङ्गलेन ज्ञोः ।
स्कन्दकाल्याहि किं लोकः सान्तोऽनादिरुतास्त्यसौ ? ॥ ३ ॥ जीवः सिद्धिस्तथा सिद्ध्या किं सान्ताः ? किमनादयः ? ।
केन वा मरणेनात्र जीवाः संसृतिचारिणः ? ॥ ४ ॥ केन चान्तकराः सत्त्वाः संसारस्य स्मृताः ? वद । प्रश्नोत्तराण्यजाना-
नरूपणीकत्वमधात्ततः ॥ ५ ॥ वित्त्रिः पृष्टेऽपि मौन्यस्थात्ततः श्रावस्तिकापुरि । श्रीवीरमागतं ज्ञात्वा जनश्रेणिगमागमात्
॥ ६ ॥ ततः स्वयं चचाक्षेय स्वसन्देहापनुत्तये । श्रीवीरसन्निधौस्कन्दकार्पिरत्यन्तदक्षिणः ॥ ७ ॥ पिङ्गलप्रश्रवाक्यारम-
वेत्तारमवेत्य तम् । श्रीवीरोक्त्या गौतमेशः संमुखीनः समागमत् ॥ ८ ॥ स्कन्दक स्वागतं ते ज्ञोः प्रश्रवाक्यानजिह्वा-
ताम् । प्रोक्तवौस्त्वं कथं वेत्सि ? श्रीवीरान्विस्मितस्ततः ॥ ९ ॥ बाढं प्रमुदितः स्वान्ते श्रवीरं स्कन्द आनमत् । ततः
स्फुटमथाचष्ट सन्देहार्थान् जगत्प्रभुः ॥ १० ॥ स्कन्दक ज्व्यतो लोक एकज्व्यस्तोऽन्तजाक् । क्षेत्रतः सर्वदिक्चक्रे
ह्यसङ्ख्याः कोटिकोटयः ॥ ११ ॥ योजनानां हि विज्ञेयाः सान्तताऽतः प्ररूपिता । जावतोऽनन्त एष स्यादनन्ताः पर्यया

यतः ॥ १२ ॥ एवं जीवन्न सिद्धिश्च सिद्धा होयाः प्रजेदतः । विजेदं मरण स्कन्द बाधपारित्ययोगतः ॥ १३ ॥ सुञ्जन्
 घातमूर्तिं जीवोऽनन्तयोन्यनारतम् । आत्मानं द्रुक्षितं कुर्यादनार्याधारषधुरः ॥ १४ ॥ प्राह्ममुत्था पुनर्जीविः संसारं
 लक्ष्म्येवत्वम् । एवं वीरोत्किमाकर्ण्य स्कन्दकः प्रतिबुध्यन् ॥ १५ ॥ प्रवारययमिदं स्वामिन् जराजन्ममहाप्रिना । प्रदीष्टे
 प्रगवन्नास्ते किं करोमि ? समादिश ॥ १६ ॥ यथा गृहे गृहे दीष्टेऽग्निना वसुसमुच्चयम् । वसिर्निष्काशयेत्सारं तथारमा-
 नमहं प्रजो ॥ १७ ॥ बहिर्निःसारयिष्यामि युष्मत्पदनिषेवणात् । ततोऽसौ प्रतमाहृत्य पात्रयामास निश्चला ॥ १८ ॥
 यत्त यत्नेन गन्तव्यमासितव्यं च यत्नतः । प्रोक्तव्यं च (प्र) यत्नेन प्रापितव्यं प्रयत्नतः ॥ १९ ॥ न हि प्रमादिना
 प्राप्यं सयमे संयतात्मना । पृथविधाभिः शिष्टाभिः शिष्टाभिः स्वामिना स्वयम् ॥ २० ॥ एकादशास्त्रा अध्येता कृतो-
 वप्रतपा अञ्जन् । श्रीवीरोपास्तिरक्तात्माऽनगाराध्यनि धीरधीः ॥ २१ ॥ प्रतिमा द्वादशासौ च सिपेये गुर्यनुज्ञया । तत्तच्च
 गुणरक्षाधयपोन्तमकनोत्सयः ॥ २२ ॥ चतुर्थपष्ठदशमाष्टमद्वादशसंज्ञकैः । मासार्द्धमासद्वयैस्त्रयोविधविधात्मकैः ॥ २३ ॥
 मानसे जावयन्नास्ते नित्य द्वादश प्रावनाः । कृषाङ्गः सुतरां जज्ञे निर्मासः शोषितोऽग्नितः ॥ २४ ॥ यात्यायाति च
 सत्त्वेन केवलेनाङ्गवर्तिना । समुज्जिह्वपि गिर स्थायत्यखानकोऽपि सन् ॥ २५ ॥ श्रीवीरादेशमासाद्यानशनं स प्रपेदि-
 वान् । शौचनास्ययसायः सन् पादयोपगमं व्यधात् ॥ २६ ॥ इत्थं स स्कन्दकः साधुर्व्रतं द्वादशवत्सरीम् । प्रपादय काख-
 धर्मेषाभ्युतं स्वर्गमश्रासदत् ॥ २७ ॥ तत्तद्व्युत्था विदेहाख्ये वर्ये जन्माप्य सत्सुखे । सिद्धिं प्रयास्यति क्षिप्रं प्रक्षीणाशेष-
 कर्मकः ॥ २८ ॥ इत्थं श्रीस्कन्दकोदन्तमतिथीकृत्य कर्णयोः । तपस्यायामविभ्रान्तं धन्यैः कार्यः पारश्रमः ॥ २९ ॥
 ॥ इति तपोविषये स्कन्दकहृदयान्तः ॥

अथ गृहस्थानां दानधर्मप्राधान्यख्यापनार्थं दृष्टान्तमाह—
शिववद्विलसद्गुच्छं वृषचपुरं नाम पत्तनमिहास्ति । गोरसलादसहृदया यत्र
नामोद्यानं गानं सृजन्ति यत्र जनाः । यत्रानेके सरलाः सरलाः सज्जनसमास्तरवः ॥ १ ॥ तत्रास्ति पूर्णयक्षायतनं नतन-

तिः । राज्यसमृद्धिनावहधनावहाख्यः शोकात्तिचरात्र पश्यन्ति ॥ २ ॥ वनमिव मालाकारस्तत्प्रतिपालयति पत्तनं नतन-
लपरिमलगुणैर्याऽज्जिनवा मालतीवाचात् ॥ ३ ॥ अस्वलितशीलनीतिस्तत्पत्नी मालतीति संजज्ञे । शुचिशी-
पुनरीपज्जाग्रती किञ्चित् ॥ ४ ॥ अन्यत्र दिने प्रातः प्रायः क्षणदाक्षणे नरेन्द्रजनी । मुखकमलमञ्जिविशन्तं शान्तं हेर्य-
दमज्ञाहीत् ॥ ५ ॥ युग्मम् ॥ चूपतिमुपेत्य सार्वत्साक्षाद्वाक्षकिरा गिरा राक्षी । तं स्वप्नमात्महृष्टं राज्ञोद्दिष्टं मनोऽञ्जी-
ष्टम् ॥ ६ ॥ राज्यधुरीणोऽरीणो महाप्रवीणो नवदृढे सुनुः । जावीति तन्निशम्य जगाम निजधाम वामाक्षी ॥ ७ ॥ रज-
नीशेपं गमयामास महामोदमेदुरमनस्का । देवगुरुस्फुरदुत्तरगीतैर्गातैर्निजसखीभिः ॥ ८ ॥ प्रातरलङ्कृतदेहस्वूर्णमल-
ङ्कृत्य विष्टरं चूपः । स्वमविचारणचतुराक्षरान् समाहूय तानूचे ॥ ९ ॥ कथयत ज्ञोः प्राज्ञनराः स्वमस्यैतस्य किं फलं
जावि । तेऽप्यालोच्य मिथस्तं तदाहुरवधारय स्वामिन् ॥ १० ॥ ख्याता अस्मद्धास्त्रे चत्वारिंशद्वयीयुताः (शुच) स्वप्नाः ।
त्रिंशत्तेषु महान्तः प्रज्ञासाः प्राज्ञलोकेन ॥ ११ ॥ जिनचक्रधरजनन्यः पश्यन्ति चतुर्दश विपप्रचृतीन् । तेषु च सप्तचतु-

१ जनी-पत्नी. २ सिंहम्. ३ अवद्वः.

कंकसत्सङ्गांस्त्रानिह स्वप्नान् ॥ १४ ॥ धीदन्तेऽदहतपुण्या हृषच्छृद्रक्ष (हरिश्छच्छृद्रक्ष) मरुत्सीकराजाम्बाः । देव्या नि-
 रंदि सिंहाः स्वप्ने यमोचनाकारः ॥ १५ ॥ तस्य प्रजायतः सप्त प्रविता सविता शुखान्मुजोमासे । राग्यश्रीजरजोका
 मोका या सप्तनः समये ॥ १६ ॥ विससर्ज जमिजर्चा सकृत् विविप्रवक्षताम्बूषः । तेऽप्यापुर्निजसप्त प्रमुदितवृद्धयाः
 प्रदानेन ॥ १७ ॥ देव्यपि धनार गर्ज रोक्षधरणीय रक्तमन्तःस्थम् । समये प्रासूत सुत पूर्वोशा रविमिवोद्दीप्तम् ॥ १८ ॥
 यश्चापनकमकारि हितिपेन निजाङ्गजन्मजन्मदिने । सर्वत्र पुरे सप्तनि तोरयचन्दनघटम्यासैः ॥ १९ ॥ जन्मकरो नन्दि-
 करो ब्रह्माकमय स्वयं सुरद्रुमवत् । तस्मादस्यास्त्वन्निघाऽन्वर्थतया प्रजनन्दिरिति ॥ २० ॥ वधूधे हरिषचन्दनवन्मखयो-
 ध्यमिष सुवपुरावासे । प्रव्याप्तुवन् समग्रं स्ववपुःसौरज्जपरेर्विम्बम् ॥ २१ ॥ सर्वकृष्णकौशास्य सस्यातुल्य वधूध देहस्थम् ।
 न हि चित्राणि शिखरिण्यु कृतानि सृष्टानि किं नु स्युः ॥ २२ ॥ तारुण्यशिक्षरिशिखरास्त्रोऽपि प्रौढिमानमायमः ।
 न हि सन्मार्गस्त्वहनं सनागपि प्राप्तमेतस्य ॥ २३ ॥ प्रासादपद्मशक्तिकां स कारयित्वा सुतस्य धासकृते । कन्यानां पञ्च-
 शतं विधादयामास गुरुज्जुष्या ॥ २४ ॥ स्त्रीभिः सह रक्तमना अन्वजयत्कामजोगसौस्थानि । दोगुन्मुक्तेषु इवाप्सरो-
 जिष्ठवामकामाभिः ॥ २५ ॥ स्तूपकरणमोघानेऽन्यथा सवा सेविता सुरैरसुरैः । समयससार स्वामी धामीकररुग्महावीरः
 ॥ २६ ॥ वीरागमनक्षापनतः हितिपतिमेत्य सपदि वनपादः । राजसत्तासीनमणो सत्यरमानन्दयामास ॥ २७ ॥ सार्द्ध-
 द्वादशलक्षानसौ धिसेरयदननयनानां । प्रददौ जगधचन्दनहेतोः स्वयमेव निष्क्रान्तः ॥ २८ ॥ कोशिकवधिसारारभ्रत्वा
 नत्या जगत्पतिं धीरम् । निपसाद सादमुक्तः सप्तजनविस्तारिषया धारया प्रापयात्मबोधका-

रिण्या । प्रचुरुपदिदेश धर्मं सम्यग्धर्मावबोधकृते ॥ ३० ॥ ज्ञव्या नृजन्म दुर्लभमुपलब्ध बुधा मुधा प्रमादेन । मा हार-
यध्वमार्जवयुक्ता धर्मे कुरुत यत्नम् ॥ ३१ ॥ संसारारण्यगतौ रागेष्वपौ विषौ विजेतव्यौ । यौ धर्मधनं हरतस्तस्करवृ-
ष्वविश्वस्य ॥ ३२ ॥ सम्यगुपास्यः स्वामी सर्वज्ञः सञ्जुः समासेव्यः । केवलचतुष्टयज्ञः कार्यो धर्मः सदाकालम् ॥ ३३ ॥
केन निजं जगाम धाम प्रसन्नधीस्तनयः । गृहिधर्मादानवशान्मन्वानः स्वं कृतार्थतया ॥ ३४ ॥ समया जन-
श्रीगौतमस्तमश्चेदी । जगवचूष्टुविभुवदसौ सौभाग्यरमात्रिरामाङ्गः ॥ ३५ ॥ सुन्दररूपश्रीमान् विधुवत्सौभ्याननाजाना-
नन्दी । साधूनामप्यधिकः प्रबोधकृत्केन धर्मेण ॥ ३६ ॥ श्रीचक्रनन्दिरिति तत्पृष्ठावसरे स्वरेण मधुरेण । जगवानूचे तं
प्रति पुर्यामिह पुण्फरीकृत्याम् ॥ ३७ ॥ प्रागजन्मनि विजयाख्यस्तनुजन्माऽजनि नृपस्य सुकुमारः । सोऽन्यत्र दिने पश्य-
जगरमपश्यत्समायान्तम् ॥ ३८ ॥ नैद्वयकृते तद्वत्स्यं श्रियुगवाहुप्रभुं शुभं मूर्त्या । मध्यंदिने दिनेश्वरवदतिसतेजस्कमति
तपसा ॥ ३९ ॥ सहसा गृहोपरिस्थस्ततः समुत्तीर्य वर्षधैर्यश्रीः । सप्ताष्टपदान्यत्रिमुखमेत्य तत्स्त्रिः प्रदक्षिण्या ॥ ४० ॥
वन्दित्वा विज्ञपयामास विधाय प्रसादमीश मयि । आगच्छाहारकृते प्रचुरभ्यागात् दृष्ट्वादेव ॥ ४१ ॥ विस्तारितवान् जग-
वान् करकमलं विमलकोमलं विपुलम् ॥ नवरसवतीं रसवतीमदान्मुदाऽन्युदितरोमाञ्चः ॥ ४२ ॥ प्रतिलाञ्छयि (लम्भय)
ता जत्तया त्रिकशुश्र्याऽनेन तीर्थकरसाधुम् । फलमतुलमेतदार्जितमत्यद्भुतं दधता ॥ ४३ ॥ सुकृतानुबन्धि सुकृतं

१ ऋभूनां देवानां विभुस्त्रिद्वय-

राज्यश्रीसुजगजोगसयोगाः । बोधेः सुखजत्वमयो नृजवः ससारलुप्त्यम् ॥ ४५ ॥ दिव्यानि सत्र पञ्च प्रकटीभूतानि
सारभूतानि । वेद्योत्प्रेषः समञ्जनि निनेष्टुर्विवि देवकुम्भुजयः ॥ ४६ ॥ दानमहो दानमहो झयुधोपः सुरैर्व्यधायि दिवि ।
अमिखन्महाजनैः प्रदार्शस कुमारयरदानम् ॥ ४७ ॥ विजयो विजयश्रीभाक् प्रभूतकावं विधाय जिनधर्मम् । दानप्र-
प्रायतः तदु समप्रदिह जघनन्धिरिति ॥ ४८ ॥ पुनरिन्ध्रतिरवत्स्वामिसेष व्रतं गृहीष्यति किम् ! । समये दास्यति
सम्यग्धर्ममसेवी (मसौ वी) कुमारोऽथ ॥ ४९ ॥ अष्टम्यादिषु पर्वसु पौषघशाखासुपेत्य सत्यमनाः । संशोष्योष्धारष्टुवं
कुशसंस्तारं समारुह्य ॥ ५० ॥ अष्टमजफ्तपोजाक् पौषधमौषधसमानमधरोगे । अकरोदन्यत्र दिने जिनेशपदपद्मपट्ट-
वरयः ॥ ५१ ॥ तपसः परिश्रुतिसमये रजनीशोपे व्यचिन्तयदिदं सः । धन्यानि तानि नगरग्रामाकरगिरिनानीह ॥ ५२ ॥
यत्र श्रीवीरविद्युर्विहरति हरति प्रभूतपापतमः । इष्यति प्रख्यपद्मान् रविरिव सङ्गानकिरणधरः ॥ ५३ ॥ धन्यास्ते
राजसुताः सामन्ताः श्रेष्ठिनन्दनाश्च जनाः । प्रष्टुपदकमलोपान्ते प्रतियद्यन्ते यके श्वरक्षम् ॥ ५४ ॥ यद्यत्र कदा-
प्यथ प्रसथ सद्यः समेति जगदीशः । तदहं तत्पदमूले दीक्षा कदीकरोमि मुदा ॥ ५५ ॥ हात्वेति तन्मनोगतमर्थ-
मनर्थप्रयोगदुष्पीठः । समयसुतः प्रसवयशाः सुरासुरश्रेणिसेव्यः ॥ ५६ ॥ सत्यदपद्मानमस्याहेतोश्चेतोऽभिमानमुत्सृज्य ।
श्रीजघनन्धिसहितः क्षितिपस्तत्राजगाम जवात् ॥ ५७ ॥ सम्यक् प्रष्टुमानस्य क्षितिष्टुक् स्योचितमहीमखंघके । तावज्जल-
धरमधुरध्वनिना धर्म विदेश विष्टुः ॥ ५८ ॥ जख्या जघवारिनिधौ चिन्तामणिवत्सुखंजो नृजवः । सत्राप्यार्यो देशस्त-
त्रोत्समकुलसमुन्मृतिः ॥ ५९ ॥ तत्रापि निरामयता बुरवापा पापतो निवृत्तिमतिः । तत्सर्वमाप्य कार्या प्रमादप्रितर्धृति-

धार्या ॥ ६० ॥ इत्यादि निशम्य जगद्वेगसमुत्पादिनीमनीतिचिदम् । जगवघ्राणीं क्षोणीपादः संप्राप निजसङ्ग ॥ ६१ ॥
 स्वामिनमाह कुमारः प्रव्रज्यामार्य संगृहीष्येऽहम् । पृष्ट्वा पितरौ किं तु प्रतिवन्धो वत्स नो कार्यः ॥ ६२ ॥ इति जगवति
 वदति सति प्राप स्वगृहं प्रणम्य पितृचरणौ । श्रीजघनन्दिरेवं विज्ञप्तिं तंतनीति स्म ॥ ६३ ॥ श्रीवीरमुखान्मोजान्मया-
 क्षिनेवातिबालसत्वेन । धर्ममधु मधुरमा (ता) क्षितमापीतमतीव सौख्यकरम् ॥ ६४ ॥ तन्मम रुचितं निश्चितमुचितं
 कृत्यं हृदन्तरे विदितम् । श्रुत्वा जगदतुरेवं पितरौ त्वं वत्स कृतपुण्यः ॥ ६५ ॥ बिच्चिरिति निगदिते सति नृपसूः प्रोवाच
 मातृपित्रो । जवदनुमत्या व्रतमहमद्यैव स्वीकरिष्यामि ॥ ६६ ॥ कर्णकटु कंकटुकवघ्राक्यं श्रुत्वा मुमूर्छं तज्जननी । प्रगु-
 णीकृता च तत्क्षणेवैषा व्यदपदित्युच्चैः ॥ ६७ ॥ हा वत्स स्वहृमते जनितोऽसि बहूपयाचितशतैस्त्वम् । माम-
 शरणागमपास्य श्रमण्यं श्रयसि कथमधुना ? ॥ ६८ ॥ ब्रजति त्वयि मत्प्राणा यातारस्पृणैरेव शोकार्त्ताः । जीवन्ति जलचराः
 किमु संशुष्के निम्नगासखिले ॥ ६९ ॥ यावज्जीवामो वयमिह तावत्तिष्ठ शिष्ट निजकटुहे । तदनु प्रवृक्षसंततिरन्ते यति-
 धर्मजाग्रयाः ॥ ७० ॥ इति जणितिं निजमातुः श्रुतिसात्कृत्वा नरेन्द्रसूः प्राह । विद्युद्वताकरिश्रुतिचिदुलतरे
 जीवितव्येऽस्मिन् ॥ ७१ ॥ स्वैर्याशाप्रतिबन्धः कस्य स्याद्यस्य चेतना महती । मरणमवश्यं शरणं सर्वेषामसुमतां नियतम्
 ॥ ७२ ॥ पितरौ—नन्दन नन्दनवनवत्सह्वायमतीव तावकं देहम् । तत्सुखजोगविद्यासानुश्रय ततो व्रतं चर भोः ॥ ७३ ॥
 कुमारः—विविधाधिव्याधिगृहं वपुरपवित्रं प्रपातुकमवश्यम् । तज्जीर्णतृणकुटीवत्तदिदानीमस्तु मे दीक्षा ॥ ७४ ॥ पितरौ-
 एता वनिताः सुकुलोत्पन्नास्तरुण्यरूपसंपन्नाः । पञ्चशतप्रमिताः कथमिह जाविन्यश्च्युतालम्बाः ? ॥ ७५ ॥ कुमारः—विप-

मिश्रितपायसवद्विपमान् विपयान्निषेवते कोऽत्र । अमुचीनशुचिसमुत्थान् स्वस्मिन् पाविष्यमन्निषापी (कारुण्यम्) ॥ ७६ ॥
 पितरौ—पूर्यजपरम्परागतवित्तमिदं देहि शुभ्र ज्ञोः स्वेरम् । पद्याधार्द्रकसमये प्रतिपद्यस्व प्रतं जज्ञ ॥ ७७ ॥ कुमारः—
 विज्रवे कः प्रतिवन्द्यस्तस्करसखिखानवप्रसयजाजि । यस्मादिरोधजज्ञः सुहृदोऽपि जवेयुरिह विज्रवे ॥ ७८ ॥ पितरौ—
 यद्वद्यूखठरोरासिङ्गनमिह सुदुष्करं पुंसाम् । तदस्तुल्योचिताना जयाहृशानां प्रताचरणम् ॥ ७९ ॥ कुमारः—ये कातरा
 नराः सुस्तेषामिह दुष्करं समग्रमपि । धीरात्मनां तु पुंसामसाध्यमिह किमपि खटु नास्ति ॥ ८० ॥ प्रतनिख्यमघगत्य
 क्षमाधिपस्तमन्निषिच्य दिनमेकम् । राज्ये महाप्रसीत्यात्मजमित्यूचे मधुरवाचा ॥ ८१ ॥ किं दृष्टस्तुन्यमहो तदनु कुमार-
 स्तमेवमाचख्यौ । देहि रजोहरणमयो पतङ्गद नापरोऽस्त्यर्थः ॥ ८२ ॥ अयमपि लक्षवितयीदानादानाम्य मेदिनीमधया ।
 ध्यापयदस्मै खटु समर्थं पुनराहयद्दिवाकीर्तिम् ॥ ८३ ॥ चतुरङ्गुलीं (खान्) यिमुक्त्वा (प्य तु) केशानपसारयेत्यना-
 पत तम् । तेनापि तथा विहिते प्रसार्य पटमग्रहीद्वेषी ॥ ८४ ॥ सन्नाप्य चार्चयित्वा पवित्रचेलाखलेन तान् बद्ध्वा ।
 आत्तरक्षकरणान्तर्गन्धद्वयैर्निषिद्धेप ॥ ८५ ॥ ज्ञयोऽपि काचनमयैः कस्यशैरतिशीतलैः सखिखपूरैः । ज्ञान च कार-
 यित्वा विदित्य हरिचन्दनैर्देहम् ॥ ८६ ॥ परिषाप्य यस्त्रयुगलीं कनकमयैर्धूपणैर्विज्रूप्य चृत्याम् । निजकारितशिशिका-
 यामारोप्य मशीपतिः स्वसुतम् ॥ ८७ ॥ पूर्वोन्निमुलस्यापितपीठे विनिवेश्य शक्रवद्गुचिरम् । ध्यात्मानमन्यत स कृतार्थ-
 मुत्तमसुताचरणान् ॥ ८८ ॥ धर्मध्यजादि दात्वा दक्षिणजघासने कुमाराभ्या । निरसाद्य सादविधुरा धात्री धामस्यपीठामे

॥ ८९ ॥ एका तरुणी निदधौ कुमारशीर्षं स्फुरत्प्रजं तत्रम् । तत्पार्श्वयोः सुरूपे चामरहस्ते स्थिते नार्यौ ॥ ९० ॥ पूर्वस्यां व्यजनकरा हुतशुग्चृङ्गारपाणयश्चास्थुः । स्वर्वनिता इव वनिताः स्व (सु) रूपलावण्यगुणमहिताः ॥ ९१ ॥ समरूपयौ वनानां समानशुचिवेपथुम्बरधनानाम् । उत्क्रिस्ताऽथौ शिविका राजसुतानां सहस्रेण ॥ ९२ ॥ पुरतोऽष्टमङ्गलानि प्रतस्थिरे मङ्गलैकदेतूनि । प्रत्येकं चाष्टशतं चचाल रथतुरगजसत्कम् ॥ ९३ ॥ असियष्टिध्वजकुन्तप्रहरणचरधारिणः प्रभूतनराः । जयजयरवमुखरमुखास्तदनु पश्चि प्रस्थिताः प्रचुराः ॥ ९४ ॥ कष्टपट्टुरिव प्रथयन्नर्थचरं प्रार्थनापरनरेभ्यः । दक्षिणकरेण नृणामञ्जलिमादाः प्रतीह्वैश्च ॥ ९५ ॥ महिलाभिरङ्गुलीभिः परस्परं दर्शयमानरूपकक्षः । प्रोत्फुल्ललोचनजननैर्निरीक्ष (ह्य) माणः प्रसन्नास्यः ॥ ९६ ॥ संप्रार्थयमानसङ्गः सहृदयहृदयैः परिस्फुरन् प्रीत्या । संस्तूयमानमहिमा हिमांशुरिव सुचतुरचर्कोरैः ॥ ९७ ॥ संप्राप पापहरणं शरणं संसारचीतजनन्तूनाम् । विन्ध्यश्रीचरशरणं कुमारराजः समवसरणम् ॥ ९८ ॥ दृक्पथमुपागते श्रीवीरे तरसाऽवतीर्य शिविकातः । कृत्वा प्रदक्षिणात्रयमेव वचन्दे मुदा नाथम् ॥ ९९ ॥ प्रणिपत्य प्रभुमेवं विज्ञपयामासतुस्ततः पितरौ । एकोऽयमसमदात्मज इष्टः स च जातचीर्जवतः ॥ १०० ॥ युष्मच्चरणोपान्ते प्रप्रय्यामीहिते वयं तुभ्यम् । दग्धः सचित्तिक्षिप्तमक्षामधियाऽद्य गुरुन्तु ॥ १०१ ॥ प्रभुणाऽजाणि न कार्यः प्रतिबन्धस्तदनु चञ्जनन्दिरथौ । गत्वेशानदिशं स्वयममुचघपुराचरणचारम् ॥ १०२ ॥ केशकलापमलुञ्चिधुरतरपञ्चमुष्टिभिरनिष्टम् । दुष्कर्मजालमिव स प्रसन्नधीर्देव्यधत्त पटम् ॥ १०३ ॥ हंसविचित्रं नेत्राश्रुवारिधाराप्रवर्षिणी धनवत् । जगृहे साऽऽजरणादीमा-

१ हंसेन विचित्रं चित्रवन्तं पटमित्यत्रान्वयः पटे हंसचित्रमस्तीत्यर्थः.

स्त्रीनमना जिनाज्ञायाम् ॥ १०४ ॥ अस्मिन्नर्थे यत्सक यतितव्यं मा कृथाः प्रमादज्जरम् । जननीत्युदीर्यं तनयं प्रति सप्त
 निखं अगाम ततः ॥ १०५ ॥ आह कुमारः स्वामिश्रेय जवो ननु दवोपमाधारी । यत्रानेके सत्त्वा दुःखाभिजरेण दहन्ते
 ॥ १०६ ॥ तदुपशमाय घनाथनसर्वोत्कृष्टोरुष्टृष्टिसमाम् । देहि प्रसद्य दीक्षामीव्याप्तिविपादतापहराम् ॥ १०७ ॥ तव
 स्वमुखेन विष्टुर्दस्वाऽस्मै सुम्रतानि रत्नानि । अनुशिष्टिमित्यजापत प्रवर्तितव्यं यतनयैव ॥ १०८ ॥ स्याने याने पानेऽशने
 तथा समुपवेशने शयने । यश्चने विहाररचने प्राणिपरित्राणकृद्भव ज्ञोः ॥ १०९ ॥ तव गीतयेति नेतः प्रपद्यमानः स जज्ञ-
 नन्विमुक्तिः । अध्वयनार्थं स्यविरोपान्तेऽथ स्यापयार्चके ॥ ११० ॥ विधिवत्कृतोरुतपसा प्रतपाजनवत्तरेण नवमुनिना ।
 एकादशाङ्गधीता स्तोकेनानेहसाऽनेन ॥ १११ ॥ सुचिरं प्रपास्य संयममन्ते संखिर्य मासमेकमसौ । आखोचितसर्वेनाः
 सौधर्ममवाप सुरलोकम् ॥ ११२ ॥ तत्रोपष्टुग्य जोगानवियोगानायुषः क्षये प्युत्वा । प्राप्योसमकुलजन्म प्रपास्य धर्मं
 गृहस्थानाम् ॥ ११३ ॥ प्रान्ते प्रपद्य दीक्षां प्राधी देवः सनत्कुमारेऽसौ । एवं ब्रह्मणि शुक्रानतनामन्यारणे चापि ॥ ११४ ॥
 तत्ता (स्मा) त्सर्वार्थाख्ये चतुर्दशस्थेऽपि जन्मसु सुरेषु । विपयसुखान्यनुज्झ्या (य च) ततो विदेहे नरो ज्ञत्वा ॥ ११५ ॥
 प्रतिपद्य प्रब्रम्भामग्यायाः स्थानधर्जनोद्युक्तान् । प्रद्विस्तसर्वकर्मा केयसमासाद्य वरबोधम् ॥ ११६ ॥ प्राप्त्यत्यक्षयमोक्षान-
 न्तमुत्तुलं ज्ञानदर्शनसहायः । ज्योतिर्मयतामयते यन्मात्माऽसौ प्रदीप इव ॥ ११७ ॥ श्रीजज्ञनन्विचरितं चरितं गुणोपैरा-

कर्ण्य कर्णपुटकैः पटवो मनुष्याः । सत्पात्रदानविधये निधये शुचानां, नित्योद्यताः सुविदितार्थचरा जवन्तु ॥ ११० ॥

॥ इति सुपात्रदानोपरि श्रीचक्रनन्दिचरितं श्रीविपाकश्रुताख्यातं समाप्तम् ॥

अथ सर्वकषायपरिजिहीर्षयोपदेशकाव्यमुपदर्शयते—

कोहाद्या सोलस जे कसाया, पञ्चकरूवा नणु ते पिसाया ।

ठढंति ते लोयमिमं समगं, दुखं समप्पंति तहा उदगं ॥ ३० ॥

व्याख्या—क्रोध आदिर्येषां ते क्रोधादिकाः । षट् च दश च षोरुश ये कषायाः प्रसिद्धरूपाः । कषायेषु क्रोध एव मुख्यस्तदनुवर्त्ती मानश्च, द्वयोरेतयोरविनाज्ञावः, यत्र क्रोधस्तत्र मानेनावश्यं जाव्यम् । यत्र च माया तत्र लोभः, एतयो-
रपि एकाश्रयित्वं, यः पुमान् मायावान् सोऽवश्यं लोभाजिचूत एव, यः कश्चिन्निर्मयः स निर्लोभ एव । ते च कषायाः
क्रोधमानमायालोचरूपाश्चत्वारः प्रत्येकं संज्वलनप्रत्याख्यानाप्रत्याख्यानान्तानुबन्धिचेदेन षोरुश बोद्धव्याः । सं ईषत्
ज्वलयन्ति चारित्रिणमपीति संज्वलनाः । प्रत्याख्यानावरणाः सर्वविरतिनिषेधकाः । न विद्यते प्रत्याख्यानं देशसर्वविर-
तिरूपं येषु तेऽप्रत्याख्यानाः । अनन्तं भ्रवमनुबध्मन्तीति अनन्तानुबन्धिनः । यद्यपि चैषां शेषकषायोदयरहितानामुदयो
नास्ति तथाप्यवश्यमनन्तसंसारमूलकारणमिथ्यात्वोदयाक्षेपकत्वादेशमेवानन्तानुबन्धित्वव्यपदेशः । यदुक्तं—“जाजीव-
वरिसचउमासपक्काग निरयतिरिनरा अमरा । सम्माणुसव्वविरइअहक्कायचरित्तघायकरा ॥ १ ॥” व्याख्या—यावज्जीवं
(व) वर्षादीन् गृह्णन्तीति रुप्रत्ययः । व्यवहारत इत्युक्तं, अन्यथा बाहुवद्दयादीनां पक्षादिपरतोऽपि संज्वलनाद्यवस्थितिः

श्रूयते । अन्येषां संयतादीनां ज्ञानन्तानुबन्ध्यादीनामुदयस्य भवणात् अन्तर्मुहूर्त्तार्थिकं कालं यावत् । कारणे कार्योपभा-
 रात् कथाया अनन्तानुबन्ध्यादयोऽपि नरकादिदाः । इदमपि व्यवहारामितमेव, अन्यथा ज्ञानन्तानुबन्धुदयवतामपि
 मिथ्यादशां केषां चिदुपरितनमैवेयकेषूत्पत्तिः श्रूयते । प्रत्याख्यानायरणोदयवतां देशविरतानां देवगतिः । अप्रत्याख्याना-
 दयवतां च सम्यग्दृष्टिदेवानां च मनुष्यगतिः । अथ एतयः पुरुषशेषेदेव्यः षट्पञ्चजेदा अप्युज्जाविताः संभवन्ति । यथा
 संभवजनः संभवजनक्रोधः, संभवजनः प्रत्याख्यानक्रोधः, संभवजनोऽप्रत्याख्यानक्रोधः, संभवजनोऽनन्तानुबन्धिक्रोधः । एवं
 प्रत्याख्यानाप्रत्याख्यानानन्तानुबन्धिक्रोधाः प्रत्येकं षट्पञ्चजेदाः कृताः पुरुषशेषेदेव्यः स्युः । एवं मानमायालोका अपि
 प्रत्येकं पुरुषशेषेदेव्यः स्युः । सर्वे मिसिताः षट्पञ्चजेदस्य न स्यादर्थि श्रीकृष्णश्रेष्ठिक-
 सत्यक्यादयः क्षाधिकसम्यक्स्वधारिणोऽपि कथं नरकगतिजाजः स्युः । परं तत्र संभवजनानन्तानुबन्धुदय एव कारण-
 मिति तत्त्वं । “यच्चैकेति” प्रत्यक्षरूपा दृश्यरूपाः । ते कथायाः पिशाचा एव मन्तव्याः । तेषां कर्तव्य-
 माह—उदयन्ति ते कथाया लोके इमं प्रत्यक्षोपलब्धमात्रं समस्तं । तथा दुःख शारीरमानसादिकं समर्पयन्त्युदग्रं महा-
 विपमिति गामार्थः ॥ ३० ॥

ये च कथायपिशाचैर्न तस्मिन्नास्त एव धीराः प्रस्थाप्यन्ते न त्वितरे । तदुपरिश्रीदमदन्तराजपिसन्धिमाह—

प्रजामिणिभासत्यसि पसरथ, सिद्धार्थम जिहि जग वसद् सुख । अनाई (६) घवहारि य लोय अत्थ, न इ दीसद्
 जिहि डुरयत्थसत्थ ॥ १ ॥ चित्तिनु चिसि अइयिसम अत्थ, करयसि कइतवरवत्थसत्थ । सुसिखोयजुसिकारसि पसरथ,

जिहिं पंभियसम नणु सुहम्सत्थ ॥ १ ॥ जिणहरणि (णि) यकंचणकंतिमीस, कलसुज्जलजोइहिं रयणिदीस । अंतर न
 मुणिक्कइ जगिहिं वीसु, तं नयर अत्थि इह हत्थिमीस (सु) ॥ ३ ॥ कुंडुज्जलमंजुलसवलदंत, दुत्थियदीणहघणदाणदित ।
 अमरिंदतुल्लनवरूवकंत, दवदंत तत्थ वसुमईकंत ॥ ४ ॥ जेणुअरयु (अ) यवलसाहसेण, समरंगणि जित्थियवेरिसेण ।
 हिमकिरणरुपसेलुज्जालेण, अमंरुल धवळिय नियजसेण ॥ ५ ॥ सो जरासिंधु पभियासुदेव, संसेवाण कज्जिहि मणुअदेव ।
 दवदंत रायगिहपुरिहि पत्त, बहुमन्निय तेणवि सिन्नजुत्त ॥ ६ ॥ इत्थंतरि हत्थिणपुरवराज, निगगद्धियविण नाहिण व-
 (व) राज । तसु देसुद्धूरिय पंभवेहिं, पंचहिं मंभियवलतंभवेहिं ॥ ७ ॥ तं वइअरमाइन्निय जवेण, दवदंतअमिवइणा
 चरेण । हत्थिणपुर वेढिय नियवलेण, जह नहयल सयलुवि वहलेण ॥ ८ ॥ जाणावइ पंभुव चरमुहेण, निवसंत देस
 अमहह सुहेण । उच्चासिय तासिल न हु वलेण, तुम्हेहिं किंतु निवइ ठलेण ॥ ९ ॥ न हु एस वीरलोयाण मग, जं
 किज्जइ ठल काजरिसजुग । तुम्हे उत्तमवंसुप्रवाय, तत्थवि पुण पंच य पंभवाय ॥ १० ॥ जइ अज्जइ परक्कम कोवि
 तुम्ह, निगगद्धिय जुगवराज अमह । संमुह आवेविण जुग देहु, पभिणीयचक्कसिरि पाय देहु ॥ ११ ॥ अज्जवि न किंचि
 गयमत्थि तुम्ह, युयकंडू खिज्ज रणिहिं अमह । इय दूअवयणि ते तज्जिया य, जुगंतरि संठिय लज्जिया य ॥ १२ ॥
 जह मूसग मज्जारियजएण, चिंछंति विजंतरि विगहेण । तह अप्पा रत्थिय पंभवेहिं, हत्थिणपुरजुग्गि निलुक्कएहिं ॥ १३ ॥
 तिहिं जुगगरोह बहुदिण करे वि, बाहिरठियनर बंदिहिं धरेवि । दवदंतराज नियठाणि पत्त, नयमग्गि रज्ज पावइ पवित्त
 ॥ १४ ॥ अह कइवइ दिवसंतिरिहिं तत्थ, सिरिन्तेमिनाहगणहर पसत्थ । सिरिधम्मघोससूरिंदचंद, जिव हरिसिय धम्मि-

यकुमुयविंद ॥ १५ ॥ तरथागममुष्णिगणमबुधरेहिं, अरविंद जेम सेविय सुरेहिं । बवंदसकजि समेइ राउं, पंखमइ बहु-
 जमिहि सूरिपाठ ॥ १६ ॥ तवेसवरंजियमाथसेण, सेवियेदेरगरसायसेण । धणधसरअमुश्रियमसेस, विसयाइसुरक बइ-
 छण एस ॥ १७ ॥ पन्थिऊइ संजममायेरेण, परियससवसाइ न गणिय तेण । अइ सुत्तअरथसित्कं खदेवि, गुरुआण
 मउन्न सीसिहिं गदेवि ॥ १८ ॥ गीयरत्तगुणिहिं अगंजखीय, सुरमाणबदाणवपुआणीय । एकसुत्त स मुणि करइ विहार,
 अछारसहससीलंग धार ॥ १९ ॥ दयदतरायरिसि गयपुरंमि, समुधागय पंरुवपुरदणम्मि । किरि मुत्तिमंत जनि धम्म एइ,
 देरगरंग अइचग देइ ॥ २० ॥ सो पुरजुवारि तिय काउसणि, अत्कोइय सुरनरखयरधनि । मेरुव निम्पकंपंगुवंग,
 अओहमाथ परिचत्तसंग ॥ २१ ॥ (घात) रयवानीकज्जिहिं परिययसज्जिहिं, दिठ्ठ पंचहिं पंनविहिं । सो मुणिवर-
 तत्तण देइ पइत्तण वंदिय जत्तिपरमसिहिं ॥ २२ ॥ कयपुअ धन्न मुनिवर मइत, पववंत रायारिसि विजयवंत । पयस्स
 नर्मसणवंससेष, दूरेण जुारिय नासइ खणेण ॥ २३ ॥ निस्संगसिरोमणि समणसीइ, मुष्णिमज्जि इमस्स उ पढमखीइ । तिण
 जेम जेण परिचत्त रत्तधणपरियससुंदरख्यज्ज ॥ २४ ॥ पंचहिं पंरुवि किय परमजस्ति, इय कज्जि सुणंतुवि अप्पकिसि ।
 न बु आणइ चित्तहमसि माण, इक जायइ नियमणि सुक्काण ॥ २५ ॥ चत्तिणसु तेसु इय मुणि शुणिसु, दुब्बोदस इरथ-
 तरइ पत्तु । पन्निमज्जिय दिठ्ठ तेण साहु, सजुवरि अइरुठ्ठ सो असाहु ॥ २६ ॥ पएण अम्ह अइअजस दिक्ख, गढरोह
 करिय जयसिरीय दिक्ख । इय पुबबेर संचरिय चित्ति, सो वीजपूरि ताकेइ जत्ति ॥ २७ ॥ तं दइ तस्स परियण असेस,
 उप्पन्नतियथमरिसवित्सेस । पाणाणसंनि आइणउ साहु, सुइआधि सइइ सो निरवराहु ॥ २८ ॥ रइवानियचत्तिजयजुहि-

छिन्नेण, मुणिरायमपिहिय पत्थिवेण । बहुपत्थर पिक्खिय परियणो य, अह पुहिय तेण य अण्णो य ॥ ३९ ॥ सो कत्थ
साहु जो इत्थ हुंत, जियरागदोस मुणिगणमहंत । तेणवि दुज्जोहण तणिय वत्त, वज्जरिय मुणिय सो दुक्क पत्त ॥ ३० ॥
दूरिहिं अवसासिय लवल तेण, आसासिय मुणि सह परियेण । तसु देह सज्ज काज्जण राय, खामीय संपत्तल गेह-
जाय ॥ ३१ ॥ दवदंतरायरिसि सुद्धचित्त, इय जावण जावइ सुप्पवित्त । खणजंगुर देह असार एह, मलमुत्तपरीसहत-
णल गेह ॥ ३२ ॥ जइ इत्थ सहिज्जइ किंपि कठ, सिवसुह पाविज्जइ तेण इठ । न हु कोइ मित्त मह सत्तु तेम, फरुस-
कर इहँ (ङ) वागरहँ (ङ) केम ॥ ३३ ॥ अवराहपरेसुवि पोरवेसु, नहु रोस वहँ (ङ) जीवियहरेसु । लवया-
रिसु गुणसंथवपरेसु, समचित्तवित्त तह पंमेसु ॥ ३४ ॥ कइयावि जुहिठिलन्निमिपावु, सेवा समुवागय अइक्किवालु ।
दुज्जोहणमइदुज्जाणमणिठ, इय तज्जइ रे रे धिठ दुठ ॥ ३५ ॥ कुलकमलहुयासण हीणचित्त, तुह जम्मवि जीविय अण्ण-
वित्त । अवहेलिय किणि कारणि मुणिंद, तइं (इ) सीयलसोम जहेह वंद ॥ ३६ ॥ तइया तइं (ङ) कत्थवि गयल
आसि, गिज्जंती न सुणीय गुणहरासि । हत्थिणलर वेहिय नियवलेण, जइया दवदंतनरेसरेण ॥ ३७ ॥ पढमं पंचवि
अम्हे जिया य, पढ्वा पंचवि नियइंदिया य । तो पंचमहयय धरिय जार, जिप्पिय कुण सक्कइ मुणि लदार ॥ ३८ ॥
नमणिज्जा एह जगवंदणिज्जा, पुज्जाणवि मुणिवर एह पुज्जा । इत्थंतरि दुसह सहंत पीरु, दवदंतरायरिसि सिरिकीरु
॥ ३९ ॥ नियआलतणल पज्जंत जाणि, चत्तारि कसायह करीय हाणि । मुणि छीणल निच्चलसुक्काणि, चंचलजिय
आणीय इक्काणि ॥ ४० ॥ पन्निज्जिय काणंतरियमेस, पज्जादिय कम्मिधण असेस । आरुहिय खगसेणिं मुणिंद, संप-

पठ केवलसिरिमन्द ॥ ४१ ॥ न नु खमद असु गुणतण्ठ अंत, जगपंत नाखदंखण अखंत । दधदंतरायरिसि सत यंत, सो हूअत्त निपुइरमणिकत्त ॥ ४२ ॥ (पात) इण्णिपरि दधदंतत्त चरिय सुयंतत्त पुअवंत जवीयहनरत्त । जवपाव पक्खासइ मव चट्ठासइ ससयसुहवंटापरत्त ॥ ४३ ॥

॥ इति श्रीदयदन्तराजपरिसन्धिः ॥

अथ परोपदासकरणमुत्तमानामतीथानुचितं तद्विषयोपदेशमाह—

परोपदासं न कर्हिपि कुक्का, सद्धुत्तणं जेण जणो सद्धिक्का ।

परस्त दोसेसु मणं न विक्का, धीमं नरो धम्मधुरं धरिक्का ॥ ३१ ॥

व्याख्या—परः स्वस्मादन्यस्त्वस्योपदासः परोपदासः परवोपोदघाटनं त न कुत्रापि समधिषमदशायामपि कुर्वीतेति शिष्टाचारः, येन कृतेन जनो सद्धुत्तय वजेत । तथा परस्य दोषेषु मनो न दधीत । धीमात्तर एवं कुर्वन् धर्मधुरां धरेदिति काम्यार्थः ३१

एतद्धुपरि इष्टान्तमाह—

एकदा निर्मदात्माऽगादनगारशिरोमणिः । धिन्नफूटमहाडुगं साक्षात् स्वर्गमिष म्रिया ॥ १ ॥ जिनवज्रजसूरीन्धः शिष्यप्रप्रहञ्जामुरः । विहरन् संहरन् सूर द्रव मिय्यात्वज्जुत्तमः ॥ ३ ॥ वसतौ याचितायां सत्तासिखोकोऽवदासदा । सो-

१ श्रीठापगे—“वउहि ठाणेहिं हासुप्पणि सिया, तंण्हा—पासिणा मासिणा सुणिणा संमरिषा । तथाच—“आयारपन्नणिघर, दिद्धिवापमरिस्मिगं । वायवक्खसिभियं नचा, न सं उवदसे गुणी ॥ १ ॥” इत्यपि ज्ञेय ।

पहासं ऋषिरुक्तायाश्चैत्यमत्यन्तदुर्धियः ॥ ३ ॥ धर्मेकतानधीः सूरिरवात्सीत्तत्र शिष्यकः । रात्रावेकः समुत्थाय प्रायः
केलिप्रियत्वतः ॥ ४ ॥ ऋरवीचक्षुषोर्धन्षमुच्चखानातिकोपतः । शिशोरुत्पाटयामास नेत्रेऽसौ (स) दुःखितोऽरुदत् ॥ ५ ॥
गुरुज्ञात्वा समाकृष्य पशुवक्ष्यानरक्षुतः । तामाह चण्डिके चण्डे शिष्यकस्यास्य का गतिः ॥ ६ ॥ वेगाद् दृग्गुगमेतस्य
देहि मुग्धाशयो ह्ययम् । तथा दिव्यानुचावेनाकारि व्याकोशलोचनः ॥ ७ ॥ ततः साधारणश्राद्धः श्रद्धावान् साधुज-
क्तधीः । सूरिमातीय शून्यैकवेश्मन्यस्थापयन्मुदा ॥ ८ ॥ स्वौक्तस्तीरे गुरोः सेवामकृतासौ दिवानिशम् । स प्रायस्तुब्धवि-
त्तत्वात्सकलैः परिच्यते ॥ ९ ॥ द्विवेदं यात्यसौ सार्धे गुरुणां वहिरन्यदा । अधिकार्यहसजाशस्तद्वयं वीक्ष्य वर्त्मनि
॥ १० ॥ कीदृक् सदृग्गुगलिका मिद्विता मलिनाम्बरा । यादृगुरुस्तथैवैष यजमानोऽप्यहो जनाः ॥ ११ ॥ ततोऽसौ
गुरुणाऽजाणि न श्रियः क्वापि हि स्थिराः । प्रायोऽधिकारिवर्गस्य दुःशीला महिला इव ॥ १२ ॥ त्वदीयहृदयादेप समु-
त्तारयिता शिलायाम् । न सामान्यजनो ज्ञेयस्त्वया गर्वान्धचक्षुषा ॥ १३ ॥ ततस्तदनुगाः प्रोद्युः स्वामिना सह सोन्मदाः ।
स कीदृग्वासरो जावी यन्नास्येदृशवैज्रवम् ॥ १४ ॥ तस्य चाग्यदशवेशादाचक्षुः सूरयोऽन्यदा । ज्वता क्रियते जज्ञ न
किं वाणिज्यमुद्यमात् ॥ १५ ॥ सहेतुकैवोक्तिरियमित्यवेत्य चतुष्पथे । यावज्जगाम स श्राद्धस्तावत्सूरिवरा जगुः ॥ १६ ॥
यदद्य प्रासुकं वस्तु लभ्यते तत्खलु त्वया । ग्राह्यमार्थं विचार्य नो किञ्चिच्छित्तेऽदृष्टमूह्यकम् ॥ १७ ॥ श्रीपथान्तर्गतो
यावदेप द्वेषकरो नृणाम् । तावदाज्ञापितः शौटकशालिकैरिव सार्वकैः ॥ १८ ॥ उपहासपरैरेवमेहि वस्तु गृहाण नोः ।
तेनावादि न हि ग्रन्थौ देयमास्ते धनं मम ॥ १९ ॥ उच्चारकेण चेत् किञ्चिन्नन्यते तर्हि गृह्यते । तैराख्यातमहो लाहि

मदनस्तम्भकानिमान् ॥ २० ॥ धनं विक्रीय विक्रीय दास्येऽहं सागमते न हि । तेऽप्रपन्नो समुत्पाद्यानिनाय स निजौ-
 कसि ॥ २१ ॥ ततो गुरव आचस्युर्षदत्तेनैतकं प्रति । एते संशोस्य संशोष्य धिक्केतव्या न वान्यथा ॥ २२ ॥ यावन्-
 गयार्जयोपेतौ दम्पती जेतुमास्यती । ताथन्मथ्याविनिर्जगुस्तपनीयमयाः कुशाः ॥ २३ ॥ इष्टस्तुष्टस्तः श्रेष्ठी संगोच्यै-
 तान् एवान्तरे । शनैः शनैः सुविक्रीय ददौ तदेयमादरात् ॥ २४ ॥ ईश्वरत्वं क्रमेणापाकारि तादृग्गुहाङ्गणम् । नुकोपा-
 धिकृतस्योपर्युर्वीशास्तु कदापि हि ॥ २५ ॥ शत्रुप्यथान्तः सोऽयाति मूर्धिमत्पातकैरिय । अपादिष्टैर्भट्टैर्दुष्टैर्जन्यव्यकृते-
 ऽन्यदा ॥ २६ ॥ यदस्यदायि य निखाऽग्रान्तरे दुःखिनाऽमुना । श्रेष्ठी साधारणो दृष्टः स्पष्टमाचष्ट तं प्रति ॥ २७ ॥
 अहो निजगुरोर्वाक्यं पाठय त्व मदांमते । गुर्वोषिष्टा निकृष्टा मे सा वेष्टा समुपस्थिता ॥ २८ ॥ अतस्तेन दयार्पणं तदे
 पक्षव्यसन्नयम् । विधाय मूर्धनि स्वीये व्यमोचि नृपसकटात् ॥ २९ ॥ यथाऽनेनोपहासस्यात्रैव राजाधिकारिणा । फलं
 लब्धं तथाऽन्योऽपि जुष्टे द्वास्त्यदायदः ॥ ३० ॥ तस्मान्नैयोऽसमेनाप्रोपदस्यः कोऽपि सज्जिया । सधनो निर्धनो वापि स्वगौरव-
 ज्ञरार्थिना ॥ ३१ ॥

॥ इति साधारण(श्रेष्ठ)दृष्टान्तः ॥

“परस्व दोसेसुचि” परस्य दोषाः सन्तोऽपि नोक्ताभ्याः । एतदुपरि आक्रान्तजलदृष्टान्तमाह—
 पुरे पोतनपूनांति धानि धान्यघनान्नियाम् । वसन्ति सप्त तरणाः करुणारिफचेतसः ॥ १ ॥ एकः आघकपुत्रोऽस्ति
 तस्मिन् मित्रजापकाः । परदोषविरकारमा तत्र शत्रुसुहृत्समः ॥ २ ॥ बने जगुर्धनाभ्यासेऽन्यदा लोकैः समं मधौ । अदे-

विपुस्ते दासीजिः सार्धं मधु पपुस्तथा ॥ ३ ॥ घस्रस्यार्धे व्यतिक्रान्ते तेपामेवं प्रकुर्वताम् । सश्राद्धैरपराहे तैर्दृष्टका गणि-
 कोत्तमा ॥ ४ ॥ पुष्पमञ्जर्युदाराङ्गस्वर्णचरणजारिणी । नगरान्तर्गतं नैतैः पौषैरिति विचिन्तितम् ॥ ५ ॥ व्यापाद्यैनां
 ग्रहीष्यामः समग्राचरणोच्चयम् । मिथश्चालोचितं धूतैर्मूर्तैः पापकटापकैः ॥ ६ ॥ तक्ष्यापादनधीप्रस्तान् श्राद्धस्तान् प्रत्य-
 पेधयत् । ततो जीवन्यसौ मुक्ता श्रावकोऽपि निवारितः ॥ ७ ॥ त्वया न हि प्रकाश्यं जो दुश्चरित्रमिदं पुरे । स्वयं प्र-
 विष्टाः पापिष्ठाः पुरे सख्यर्णचूषणाः ॥ ८ ॥ कस्यापि दृष्टे विक्रीयगृह्णन् धनसमुच्चयम् । सा मद्यपानविवशा नाज्ञासीन्मो-
 पकान्नरान् ॥ ९ ॥ हा प्रमादो नवेऽत्रापि परत्रापि च हानिदः । इतः द्वितीशचतुर्थैः सा निन्ये सप्त वनान्तरात् ॥ १० ॥
 उक्ता कथमिहास्थास्त्वं सोचे किञ्चित्प्रमादतः । प्रातः दृष्टे नृपस्यैतदुक्तमारश्चर्कनरैः ॥ ११ ॥ स्वामिन् वारवधूः कैश्चि-
 न्मुपिता दुःखिता कृता । पटहो वादयामासे नृपेण नगरान्तरे ॥ १२ ॥ वेङ्ग्यालङ्कृतयः स्फारहारकुण्डलमुख्यकाः । दृष्टाः
 श्रुता वा केनापि गेहे दृष्टेऽथ कानने ॥ १३ ॥ नोक्ताश्चेत्तद्वधो जावी चौरवत्सर्वदण्डरुनात् । एवमाकर्ण्य ते पापाः शङ्कि-
 ता हृद्यचिन्तयन् ॥ १४ ॥ किमस्मान्निरथो कार्यं श्राद्धेनोक्तं न विष्यति । येन केनाप्युपायेन जीवं रक्षामहे निजम् ॥ १५ ॥
 निश्चित्येत्यस्पृशन् गत्वा पटहं कपटप्रियाः । ज्ञेयैर्नाहूय ते पृष्टा इति ज्ञुपं व्यजिज्ञपन् ॥ १६ ॥ वयं सखायः सप्तेशा (श)
 सुहृदा वणिजा सह । उद्यानान्तर्गता आसन् वेद्याजिः क्रीडितुं मुदा ॥ १७ ॥ यावत्तन्नागता ज्ञेयोऽपराहे मिलिता हि
 पद । मिमिले सप्तमो नैव विमोद्यास्मान् गतोऽग्रतः ॥ १८ ॥ ततश्चिन्तितमस्माजिः किमुत्तालः प्रयात्यसौ । गम्भीरवणि-
 जोऽदृष्टेगात्तावदेव रयाद्वजन् ॥ १९ ॥ अस्माजिर्दूरतो दृष्टं वेङ्ग्याचरणमण्डलम् । विक्रीणश्च मृचन्वा प्रभूतधनलोचनः ॥ २० ॥

पश्चिताः स्मो पयं तेन कुमिषेष्ठातिदम्निना । हेतुना तेन तेऽस्माच्चिरुक्तमाख्येऽथ रोषते ॥ २१ ॥ तथा कार्यमधीशोऽव-
 ग्मय तु ह्रुदिता अहो । इत्युक्त्वा प्रपति नत्वा निर्ययुक्ते कुराशयाः ॥ २२ ॥ पश्यन्निर्घृष्टपुरुषैर्हृष्टस्तन्मित्रमास्तिक् ॥
 द्रवकारापणान्निन्ये द्योणिशुक्पार्थमज्ञसा ॥ २३ ॥ पृष्टो नृपतिमकाशीसैव ज्ञानाम्यह प्रजो । जानन्नप्येप नो वक्ति पर-
 दोषमदोषधीः ॥ २४ ॥ शिशानामेव आचारः प्रोप्यते नान्यदूषणम् । दुष्टास्त्वसन्तमास्यान्ति परदोषमजीरुकाः ॥ २५ ॥
 प्रपतिः कुपितः प्रोषे हन्तव्योऽयं हि मायिकः । शुद्धिकामे समारोप्यो दुष्कर्मफलमश्नुते ॥ २६ ॥ श्रावकः प्राप्तसंवेग-
 स्तसच्चिन्तितवानिदम् । अहो संसारयेरस्यमीदृक्कर्मोपयौ मम ॥ २७ ॥ कृतमन्येन दुष्कर्मं शुक्लेऽन्यः समुपस्थितम् ।
 कस्योपरिष्ठादुप्यामि तुप्यामि च विसंशयम् ॥ २८ ॥ नैवास्मीयमुखेनाथ परदोषानहं भवे । कुलाङ्गत्यफलं श्रेतन्ममोदय-
 नुपागतम् ॥ २९ ॥ तावन्नद्वैतैद्यित्वा नीतोऽसौ दस्यश्चमिकाम् । गुरुधन्मद्विकादुन्दैः पौरलोकैः परिधृतः ॥ ३० ॥ ततोऽसौ
 विन्तयांचक्रे वक्त्रेऽस्मिन् समुपागते । कष्टादवमुष्मान्मुक्तेष्ववाऽह स्या महाप्रती ॥ ३१ ॥ एवं विचिन्तयन्नेव लौकिकः
 शुद्धिकान्तिकम् । मातङ्गस्ताथदाचष्टे रे सराज्ञीददैवतम् ॥ ३२ ॥ अवाचि श्रावकेषाथ ज्ञो ज्ञोः शासनदेवताः । साध-
 मिक्सुखासक्ताः शृण्वन्त्वेक वचो मम ॥ ३३ ॥ दुष्कर्मणेऽस्य कर्ताऽहं यद्यस्या (स्य) शुभदायिनः । तदा यूयं विजा-
 नीधमर्हज्जर्मोपकारिकाः ॥ ३४ ॥ इत्युदीर्य स्वयं शुद्धामारुरोहैप साहसी । नमस्कारं स्मरैश्चिषे परलोकपराङ्मुखः ॥ ३५ ॥
 तावत्सिंहासनं जज्ञे शुद्धास्थाने महत्तमम् । चक्रासामास तत्रैव व्योमाग्र इव चन्द्रमा ॥ ३६ ॥ सुरैर्जयजयारायचक्रं

तद्गुणरञ्जितैः । नूपः सन्मुखमेलेनं निन्ये गाढोत्सवैः पुरम् ॥ ३७ ॥ गजेन्द्रस्कन्धमारोप्य प्राप्य स्वगृहमादरात् । दुकूलैः स्वर्णवस्त्राद्यैः सत्कृत्य गृहमानयत् ॥ ३८ ॥ यथा श्रावकपुत्रेण न हि दोषा वजापिरे । तथाऽन्यैरपि धन्यैर्नो कार्यं दोष-प्रकाशनम् ॥ ३९ ॥

॥ इति परदोषाप्रकटनोपरि श्राद्धपुत्रकथा ॥

अथ दशविधं विनयं प्रकटयन्नाह—

जिणिंदसिद्धारियचेइयाणं, संघस्स धम्मस्स तहा गुरूणं ।

सुयस्सुवप्रायसुदंसणेसु, दसण्हमेसिं विणयं करेसु ॥ ३१ ॥

व्याख्या—जिनाः सामान्यकेवलिनस्तेषामिन्द्रा जिनेन्द्राः, तथा कर्मक्षयं कृत्वा ये सिद्धिमुपयातास्ते सिद्धाः पञ्चद-शधा, आचार्या आचार्याः पञ्चधाचारे साधव इति, चेतःसमाधिजनकानि चैत्यानि जिनप्रतिमाः, जिनेन्द्राश्च सिद्धाश्चाचा-र्याश्च चैत्यानि चेति द्वन्द्वस्तेषां । संघः साधुसाध्वीश्राद्धश्राद्धिकारूपश्चतुर्जदस्तस्य । दुर्गतिप्रसृतान् जीवान् धारयतीति धर्मस्तस्य । (तथा) गृणन्ति धर्माध्वानमिति गुरवो धर्मोपदेशरस्तेषां । श्रूयते श्रुतिन्यामिति श्रुतं वादशाङ्गीरूपं तस्य । उप समीपे समेत्याधीयते येषां ते उपाध्याया वादशाङ्गीपाठकाः, तथा शोचनं दर्शनं सुदर्शनं सम्यक्त्वं औपशमिकद्व-योपशमादिरूपं, उपाध्यायाश्च सद्वर्शनानि चेति द्वन्द्वस्तेषु इति सम्बन्धः । एतेषु पूर्वोद्दिष्टेषु सर्वेष्वहो जन्य विनयं कुरु-

* साधयन्ति सिद्धिसाधकान् योगानिति साधवस्तेषां ।

पुनः, एतेषु कृताधिनयः पुमान् सम्यक्स्यशुद्धिमाधत्ते, यतो हेतोर्विनय एव धर्ममूलमुपन्यस्तस्तीर्त्यैवैतैः । इहार्हम्भते वशीवामी धिनपार्हाः, नापरे । एताद्विनयनाजः स्वःसिद्धिपुण्यैर्ध्वर्यजोकारः सपत्स्यन्ते । अत्रापि स्वाम्यमात्यमातृपितृजकिपरा नरा यदि न विपीदन्ति तवाऽर्हदादिधिनयवर्ता सता अत्र पराप्युसमपदव्येष निःसन्देहं सवित्रीति (काव्यार्थः) गार्भार्थः ॥३३॥

दशधिनयोपरि श्रीशुचनविखक्कातमातन्यते, तद्यथा—

यत्रानेके कुसुमाब्दीद्वप्रमरासस्कराः प्रवह्युः । तदिवास्ते कुसुमपुर कुसुममियोषधरासुरनि ॥ १ ॥ दीनजननिवह धनदो धनदो वसुधाधयो नयोत्साहः । राज्य तत्र प्राज्यं शुक्ले स्वःपतिरिव स्वर्गम् ॥२॥ पद्मावतीति तस्य प्रेयस्याजाति ज्ञाऽतिरेकेण । रत्या जारत्या अपि अयिनी प्रतिज्ञासमृद्धा या ॥ ३ ॥ अञ्जनि तयोस्तनुजन्मा जन्मावधिवानपुण्यनैपुण्यात् । शुचनोपकारकर्ता घर्ता विनयस्य च नयस्य ॥ ४ ॥ शुचनविखक्काजिधानः प्रधानविज्ञानविस्फुरज्ञानः । येन विखक्कायितं खलु विपुले शुचनान्ननाप्राप्ते ॥ ५ ॥ विधानामेकपदं जज्ञेऽसौ शैशवेऽप्युपाध्यायात् । अध्ययनैरश्रान्तं सर इव जलदा-
ज्ञास्तीनाम् ॥ ६ ॥ विनयाधिक्यादिद्या तस्याशोजिष्ट सर्ववैशिष्ट्यात् । विपुलमेव जलदान्मुदयादानन्दसंजननात् ॥७॥ अन्यस्मिन्नथ दिवसे दिवसेभ्वरयन्महाप्रतापनिधौ । जूतर्तयासीने सदसि ज्ञानामात्यसंपूर्णे ॥ ८ ॥ दास्यः समेत्य नत्वा विरूपयामास दासवं पृच्छयाः । स्वाभिघ्नस्यलपूमर्हीपतेरमरचन्द्रस्य ॥ ९ ॥ आस्ते प्रधानपुरुष स्थितः प्रतोदयाममन्द-
मोदमनाः । तस्यादेशः कः खलु समर्थते प्राह प्रमीन्द्रः ॥ १० ॥ पूर्णं प्रवेश्य मध्ये मदन्तिक प्रापय प्रसन्नोऽहम् । तेनापि समानिन्ये नत्वाऽऽसीनोऽथ नृपमाह ॥ ११ ॥ हे नेतरमरचन्द्रः स्वामी नः सावरं गतदरं च । प्रतिपत्तिपूर्वक-

मिदं ज्ञापयति प्रति चवन्तमहो ॥ १२ ॥ अस्माकमस्ति पुत्री तारुण्ये नेत्रहर्षजनवित्री । निःप्रतिमरूपसंपद्भिर्निजिताशे-
 पलेखयोपा या ॥ १३ ॥ चम्पककलिकायामिव यस्यामश्यामदेहदीधित्याम् । युवजनमनांसि पट्पदकुलानि सम्यग्निदी-
 नानि ॥ १४ ॥ नाम्ना यशोमती सा यशोमती विप्रती सती युवती । त्वन्नन्दनस्य हृदयानन्दकरं सन्नुणप्रकरम् ॥ १५ ॥
 शुश्राव श्रवणसुधाधारास्फारानुकारधरमेया । खेचरनारीवृन्दैरुज्जीतं स्फीतमात्ममुदा ॥ १६ ॥ तत्प्रवृत्तिं सानुरागा तस्मि-
 न्नजनिष्ट चित्तधार्थ्येन । कथमपि धरति प्राणान् ग्रहता पथ्येषुणा धार्थ्ये ॥ १७ ॥ तस्याः पाने नास्ते न परिजने न हि
 जने धने न वने । प्रसरति चेतःशीतिः किंतु रतिलज्जुणध्याने ॥ १८ ॥ तस्मादस्मद्वचसा तरसा स्वकुमारमादरात्स्थामिन् ।
 संप्रेषय मत्सार्थ्ये नात्रार्थे स्ताषिलम्बस्ते ॥ १९ ॥ तस्या मनोरथः स्यात्फलेग्रहिर्ननु यथा धनैर्धनैः । व्यर्थीक्रियते सज्जितं
 ह्यन्यस्यार्थनमवश्यम् ॥ २० ॥ स्वीकृत्य तद्वचः क्षितिनेता जेताऽहितायनीशानाम् । सत्कृत्य सत्यमनसा तं स्थाने स्थाप-
 यामास ॥ २१ ॥ आज्ञा राज्ञा दत्ता निहिता निजमस्तके कुमारेण । सश्रीका चूनामणिवद्बहुसौन्दर्यसंजननी ॥ २२ ॥
 अथ शुभलग्ने सुदिनेऽवनीशसूः परिजनेन सह सचिवैः । चतुरङ्गचलाकलितः प्रस्थितवाँस्तस्थिवाञ्च पथि ॥ २३ ॥ उल्ल-
 क्षितोरुपन्या यावद्धिंराययौ स सिद्धपुरात् । तावत्सहसा नृपसूरपीपतन्निजरथोत्सङ्गे ॥ २४ ॥ तदवस्थमीदृश्य सर्वस्तत्प-
 रिकरनरगणः क्षणात्कुमरम् । दुःखचरात्कोलाहलमुखरमुखसत्र संजङ्गे ॥ २५ ॥ आजापयन्ति धीमलमुख्याः परमेप
 किमपि नाख्याति । पापाणामूर्त्तिवददं न वेत्ति हितमहितमपि किञ्चित् ॥ २६ ॥ आहूय मान्त्रिकवरानुपचारान् जूरि-

१ भूतग्रस्तो एतथा ऽगाधिध्वस्तोस्तारनैतन्यः । प्राङ्मरुद्वैर्वाऽपि शतुं केरपि न शक्येत ॥ २५ ॥

शोऽप्यमी चक्षुः । तस्यासाधोरिय खलु कोऽपि प्रवञ्चल नैव गुणः ॥ ३३ ॥ क्रियमाणेऽप्युपचारेऽपारे धारेण परिजन-
 स्थास्य । यदुधेऽत्यर्थमनर्थप्रयधिनी वेदनैकेव ॥ ३४ ॥ निम्बेष्टं काष्ठमिय प्रकृष्टकटोदयेन तं दृष्ट्वा । विखलाप परिधि-
 खोक्तः सशोकचेतास्तदात्यर्थास्या ॥ ३५ ॥ हा सेवककामफलप्रसूतिसुरवृद्ध दक्षशीर्षमणे । हा सेवकजननिधेऽभिधेहि खल्वे-
 कवारमहो ॥ ३६ ॥ यथेष्टं रत्नसा या निःकारणवैरिणा दृष्टात्यागात् । त्यमसि हृष्टितः किमहो महोदधे गुणमणित्रे-
 एयाः ॥ ३७ ॥ रक्षितास्त्यया धयं किञ्च न हि स्वकीयास्त्यदर्शने शक्ताः । कृतवृत्त्या इव शङ्कितचेतोष्वृत्त्याऽवनीजर्तुः ॥ ३८ ॥
 पर्यं परिदेवनगिरमुदीरयामासुराशु तेऽनुचराः । यावद्विहगारावैस्तस्करान् रोदयन्त इव ॥ ३९ ॥ तावद्विबुधमधुमतरा-
 जीपरिचर्यमाणपदपद्मः । धुर्यः साधुषु समवासरदुष्टाने शरक्रानुः ॥ ४० ॥ अधिरुद्ध देवनिर्मितदेमान्ज्जोऽन्म केवल-
 हानी । जन्म्येन्य नृपविदेश ध्वनिना पीयूषमधुरेण ॥ ४१ ॥ ज्ञो जन्म्याः समयाप्य प्राग्भवपुण्यानुजावतो नृजवन् ।
 तस्किमपि कुरुत सुकृतं येनात्यन्तं लज्जत सातन् ॥ ४२ ॥ अथ देशनायसाने सामन्तेष्वग्रणीगुणी सिंहः । आयोज्य
 हस्तकमलं पद्मञ्च स्वन्नहस्तगुरुम् ॥ ४३ ॥ द्रुयनविषकस्य जगवन् भूपकुमारस्य विश्वसारस्य । अत्रायातस्य सतः कबमा-
 यातेयती व्यापत् ॥ ४४ ॥ सुगुरुरिति स्माह ततः शुचिवन्तशुचिजासितोष्ठपुटः । सूरिर्धरियशा आजगम वने ॥ ४५ ॥
 रुचिरम् ॥ ४६ ॥ सत्रान्यदा पयोदागमधुगुण्यापतापसर्वा । सगुणः सगण सूरिर्धरियशा आजगम वने ॥ ४७ ॥ अनुशिष्टो कुटा-
 सङ्घिष्यवासाख्यो वदोचितसत्क्रियापरित्यक्तः । दुर्विनयमहाग्भोधावास्ते मन्त्रः स मीन इव ॥ ४८ ॥ अनुशिष्टो कुटा-
 रमान्यदा सदाचारधारकैर्गुरुभिः । साधो विनयपरत्वं ज्ञात मात्सर्यं त्यज प्राग्यम् ॥ ४९ ॥ यत उक्तम्—“विनयफलं

शुश्रूषा गुरुशुश्रूषाफलं श्रुतज्ञानम् । ज्ञानस्य फलं विरतिर्विरतिफलं चाश्रवनिरोधः ॥ ४३ ॥ संवरफलं तपोवलमथ तपसो-
निर्जरा फलं दृष्टम् । तस्मात्क्रियानिवृत्तिः क्रियानिवृत्तेरयोगित्वम् ॥ ४४ ॥ योगनिरोधाप्रवसन्ततिद्वयः सन्ततिद्वया-
न्मोक्षः । तस्मात्कल्याणानां सर्वेषां जाजनं विनयः ॥ ४५ ॥ मूलाब्ज खंघपत्रवो दुमस्स खंघाब्ज पट्टा समुविन्ति साहा ।
साहस्यसाहा विरुहन्ति पत्ता तत्रो से पुष्पं च फलं रसो य ॥ ४६ ॥ एवं धम्मस्स विण्णं मूलं परमो अ से मुक्को ।
जेण कित्तिं सुयं सिग्घं निस्सेसं चाग्घिगल्लं ॥ ४७ ॥” इति विनयवाक्सुधाम्बुधिलहरीसिक्तोऽपि तस्य कोपाग्निः । न
शशाम काममेधो विनापि जज्वाल चित्रमिदम् ॥ ४८ ॥ तस्य हिताऽपि हि शिक्षा न सुकृतपक्षावहा मनाग् जज्ञे ।
ज्वरितस्य हि द्यूतपानं किमु पुष्टिकरं शरीरस्य ? ॥ ४९ ॥ मत्तः करीव कोपाब्जिदादनेऽन्यदा मदाक्रान्तः । प्रति गुरुम-
धावतासौ न विचारः कोपि रुपितानाम् ॥ ५० ॥ सर्वेऽप्येते यतयश्चलमलमालोकयन्ति मम दुष्टाः । पापिष्ठाः खलु
रुष्टाः सुष्टाः कष्टाय मे स्रष्टा ॥ ५१ ॥ इत्थं प्रलपन् स यथा तथाऽन्यथाऽसत्पथा व्यतिक्रान्तः । गुरुधाताय
जलान्तश्चिक्षेप विपं प्रपानस्य ॥ ५२ ॥ प्रपलाय्य स्वयमगमत्सर्वत्र सुशङ्किता हि पाप्मानः । स्थातुमशक्ताः स्थाने विधाय
विविधान्यकृत्यानि ॥ ५३ ॥ पयसः पानाह्लासनसूर्याऽवार्थन्त सर्वथाचार्याः । न हि विपदः सुकृतवतामापद्यन्ते कदा-
चिदपि ॥ ५४ ॥ सोऽरण्ये ह्यशरण्ये प्राम्यन्नश्रान्तमात्मजीत्याऽथ । शीतोष्णक्षुचृष्णाधिव्याधिविधाधिताङ्गः सन् ॥ ५५ ॥
न्यपतद्भवानलान्तः पतङ्ग इव कज्जलध्वजशिखायाम् । मृत्वा सप्तमनरकावन्यामज्ञानधीः प्रययौ ॥ ५६ ॥ तत्रादत्रां
श्वत्राविर्भूतां वेदनां समनुचूय । उदपद्यत तिर्यङ्मु प्रसन्नं मत्स्यादिषु स पापः ॥ ५७ ॥ नरकेषु ततः शतशः कर्कशता-

हृदयिधानि दुःखानि । शुक्स्या शुक्स्वा जूयः सत्याधाताद्यसमूहः ॥ ५० ॥ प्रान्त्या जयेषु जूरिषु सूरिषु निर्देतुकेन
 कोपेन । ताहगप्रतलोपेन च विपद्म भासद्मकष्टानि ॥ ५१ ॥ कृत्या यासतर्पासि प्रयाससाध्यान्यकामनिर्जराया । दुष्कर्म-
 साधययशात्कथयिषुद्यद्भूतोत्कर्षः ॥ ५२ ॥ धनदक्षोषिषुजोऽभूत्सनयो विनयोज्ज्वलो द्रुवनतिस्रक । पित्रोरतीय इवय-
 प्रमोदसंजीघनः सोऽयम् ॥ ५३ ॥ कृषित्याजिप्रायप्रवृत्तदुष्कर्मणोऽव्यरोपवशात् । पताहगदुरधस्याजाजनमजनिष्ट भाक-
 स्मात् ॥ ५४ ॥ कण्ठीरवस्तदुक्तं पृथं श्रुत्याऽथ ग्रीरुकाः प्रोचे । केयस्त्रिनमसौ स्वामिन् कथमपि त्रधिताऽपि नीरोगः
 ॥ ५५ ॥ ज्ञानी तमाह ज्ञो शृणु कर्मास्य क्षीणतामगात्मायः । निर्येदनोऽयोऽयं त्रधिताऽस्मिन् वर्तमानदिने ॥ ५६ ॥ सन्निवाद्यै-
 कर्णाभिरणीकृत्य ज्ञानियचः श्रुचि शृजेन सानन्दाः । सैनिकजनास्तमीक्षाचकुर्व्यथा व्यतिक्रान्तम् ॥ ५७ ॥ सन्निवाद्यै-
 निर्येद्यैर्धचोऽमृतैः क्षीतवैः स सिक्कः सन् । अजजैस्तन्यकखामिदापतेर्नन्दनो द्रुवनः ॥ ५८ ॥ स्वप्राग्भवस्वरूप सम्यक्
 तेन्योऽयद्युच्य राजसुतः । सममेव हर्षशोकव्याकुलश्चेता व्यजायत सः ॥ ५९ ॥ सूरिं ननाम प्रत्त्या पशुयुत्तया विनयवृ-
 चिमाधाय । चूपोऽहः प्रसन्नः प्रवक्तुमेवं समारेजे ॥ ६० ॥ संजातजातिसस्मृतिरहमेतस्मान्नवोत्थपातकतः । कथमपि
 मुच्ये जगवन् पाशान्तःपतितहरिण इव ॥ ६१ ॥ आह श्रीसूरिबो कुपयोन्माद्यो विना न जिनधर्मम् । तत्रापि संयमा-
 दतिरात्यन्तिकमोक्षसौख्यकरी ॥ ६२ ॥ हव्यस्तथमाराध्य प्रयाति सुश्रावकोऽप्युत कष्टम् । ज्ञायस्तथतः श्रमणः पुनर-
 न्ताघटिकात् सिद्धिम् ॥ ६३ ॥ सुगुरोर्ब्याहारसुधाधारास्वादाक्षिपृत्तरागदः । प्रसिपेदे नृपसुनुधरणं शरणं शुभाच-
 रणम् ॥ ६४ ॥ कण्ठीरवादिक्कसिचित्तदनुचरा अपि नृपाक्षयप्रान्ताः । प्रतिपद्येन् संयममसंयमात्प्रतिनिवृत्तदः ॥ ६५ ॥

युवती यशोमती सा दुःखप्राञ्चारमान्तरं दधती । पत्युर्निशम्य सम्यग्वैराग्यमन्नज्ञमापन्नम् ॥ ७४ ॥ तद्विरहार्त्तिमगाधा-
 मसहन्ती दुःसहामथार्थम् । मकरीव सलिलशोषं विललाप पुनः पुनस्तत्र ॥ ७५ ॥ व्यलुगच्च ज्ञमिगृष्टे कष्टेऽनिष्टेऽन्बुधावित्राप-
 तिता । हा प्राणनाथ कस्माद्दूरादपि ननु विरक्तोऽसि ॥ ७६ ॥ न मया तत्रापराधं किमपि कृपापात्रगात्रलतिक्रियम् ।
 शुण्यति दतेव सलिलासिक्ता वनवीथिकामध्ये ॥ ७७ ॥ हे सख्यः शृणुत कथं विरहमहास्थलपथं दुरवगाहम् । लघु
 दङ्घ्यामि पत्याशाकरजीतः समुत्तीर्णः ॥ ७८ ॥ प्राहुरथ तां वयस्या यस्याप्रतिमश्रिरूपसौन्दर्यम् । अन्यं धन्यं वृणु वर-
 मलममुना विलपितेन मुधा ॥ ७९ ॥ कृतवीलयशोरक्षा दक्षा नृपनन्दिनी जज्जपात्नीः । वाचोयुक्त्या ह्यनया पर्योषम-
 नासदर्शितया ॥ ८० ॥ हंसी हंसेन विना न पद्मिनी पद्मवान्धवादन्यम् । यद्वत्कामयतेऽहं न तत्राऽन्यं रमणमिष्टमि
 ॥ ८१ ॥ इत्याख्याय सखीनामाष्टुष्टय स्वपितरं तथा चाम्बाम् । ज्ञानवदुरुगुरुपार्श्वे प्रतिपेदे पावि (व) नीं दीक्षाम्
 ॥ ८२ ॥ जज्ञे महासतीनामाधारधरा समग्रगुणराशेः । वैराग्यैकनिधानं यशोमती संयमस्थानम् ॥ ८३ ॥ इतरेऽथ सैनि-
 कजटास्तदाकतः सारसा यथा सायम् । स्थानात्ततो निवृत्ताः समेत्य जमीजुजो जगदुः ॥ ८४ ॥ स्वामिन् भवत्सुतेनाददे
 स्वदेहव्यथासमुद्भेकात् । क्षान्तिगिरा वैराग्यावेशात् क्लेशापहं चरणम् ॥ ८५ ॥ अथ जुवनतिलकसाधुः साधुगुणाधारज-
 रच्छाद्यः । सं (स्वं) पूर्वज्ज्वान्यस्तं जनाप्रशस्तं हि दुर्विनयम् ॥ ८६ ॥ निन्दन्नात्मनि नितरामर्हस्तिष्ठप्रसिद्धचैत्येषु ।
 आचार्योपाध्यायश्रमणश्रुतधर्मगुरुविषये ॥ ८७ ॥ प्रवचनदर्शनयोश्च प्रकाममेतेषु दशसु सप्तरत्या । वैयावृत्याचरणच्चर-
 णाराधकगुरुं श्रेजे ॥ ८८ ॥ त्रिजिर्विशेषकम् । रूप्यति न रोपवचनैस्तुष्यति न प्रेमपेशलावापैः । आचरति निरतिचारं

प्रतं ध्रुवं पठति व्याशाभ्यात् ॥ ७९ ॥ तविनयगुणावर्जितहृदो मवोदयमवीक्ष्य कुत्रापि । गुरवः सुसाधुवर्गाः श्लाघन्ते तं महा-
 श्रमणम् ॥ ८० ॥ धर्मं स विनयमूलं तथाऽऽरुणं प्रधानतरुस्थम् । अज्जगद्यथा विनयिनामाद्यो रेखामदोपात्ता ॥ ८१ ॥
 अन्धुरथानाशुद्धिनाऽऽसन्नप्रदानेन नृकिप्राधान्याम् । दृभूपया च सुगुरोः स विनयमभ्युन्नतिं निन्दे ॥ ८२ ॥ दशधा
 विनयाचरणारण्यात्यन्तानुरक्तधीः स सुधीः । दुर्यिनवजनितवोपाश्लिषोपान् शोषयामास ॥ ८३ ॥ इत्थमशीविप्रमितान्
 स पूर्वखक्षाभिजायुरापूर्व । सुकृती सपादपोपगमनशनमाहृत्य पर्यन्ते ॥ ८४ ॥ प्रतिपद्य केवलज्ञानरमामन्तेन कर्मणा मेघः ।
 सिद्धिश्चिन्तयमुपयेमे रेमे साकं तथाऽञ्जस्रम् ॥ ८५ ॥ द्रुयनविलसकस्यैवं मस्या चरित्रमनाधिष्ठं, निजकहृदये भव्याः श्रव्या-
 ऽमृताहरपद्मिनिः । ध्रुवत विनये तीर्क्षशादिव्यनारतमुत्तमां, मतिमनुपमा येन स्याद्यः समीहितसङ्गमः ॥ ८६ ॥

॥ इति वराहमिहिरविनयोपदेशविषये श्रीद्रुयनविलसककुमारचरितम् ॥

पूर्वं कपायस्यस्मै सप्रपञ्चमुदाहृतं, अथ चतुर्णां कर्पायाणां व्यक्तेषु काव्यचतुर्ल्लेखोपदेशमाह—

मणे मणागपि दु तिष्ठरोसो, न धारियवो कयपावपोसो ।

जलं जले पुन्नजलस्स सोसो, सपक्काणं कस्सवि नेव तोसो ॥ ३३ ॥

व्याख्या—मनसि मनागपि स्तोकोऽपि दुरधधारणे तीव्रभासो रोपश्च तीव्ररोपः न धारयितव्यः धार्यः । किञ्चतः ?
 कृतः पापपोपो येन स तथा । पुनर्यतः कोपाद्गन्धेत् पुण्यमेव जलं पुण्यजलं तस्य शोषः शुष्कता । अथ चोत्पद्यते कस्यापि

नैव तोषः । क्रोधः समुद्भूतः सन् पापस्यैव पुष्टिमाधत्ते, न धर्मस्य, यत उक्तम्—क्रोधाप्तवति विरोधः सुहृदप्रेमापि याति दूरेण । क्रोधान्निश्चितधर्मः शर्म न चित्ते न चाङ्गेऽपि ॥ १ ॥ सामान्येनापि जनेन नात्र प्राव्यं सुदीर्घरोपेण । पुनरिह तपस्विनां किं कथनं निन्दद्वाधर्मच्युताम् ॥ २ ॥” तस्मात्क्रोपप्रलोप एव श्रेयानिति काव्यार्थः ॥ ३३ ॥

क्रोध (स्य) धरणे परिहरणे च मण्डूकीरूपकदृष्टान्तः सूच्यते—

कत्थावि संनिवेशे कत्थवि गच्छमि पगडसहम्मि । खवगो वट्टइ साहू सज्जि सो खुडुएण गलं ॥ १ ॥ गोयरचरियाहेजं पारणदिवसम्मि मासियतवस्स । तप्पायाणं हिंसा समागया लहुअमंजुक्की ॥ २ ॥ तह मद्दिया मया जह अन्नाणत्ताइ तेण खवगेण । सा खुडुएण दिंठा नियदिंठीए न जण तेण ॥ ३ ॥ तो जणइ चेव्वजं तं तुमए विण्णिवाइया य मंजुक्की । खवगो रुठो बुल्लइ अहो महाडुअधिठेसा ॥ ४ ॥ चिरकालमया वट्टइ पायपहारेण नो मए हणिंथा । इय कलहंता पत्ता सात्ताए गुरुसगासम्मि ॥ ५ ॥ गमणागमणालोयणवेलाए खुडुएण तह चेव । वाहरिजं नालोयइ तं सात्तूरिं पयप्पहयं ॥ ६ ॥ संजाए आवस्सयखणम्मि रत्तीइ नेव मंजुक्की । आलोइया तजं सो जणिजं इय चेव्वएण पुणो ॥ ७ ॥ आलोएहि तयं ओ किं वीसरिया पयेण जा मलिया । मप्पणहे जिस्काए गएण तवयणजं रुठो ॥ ८ ॥ सो खमजं अरुक्कमजं तम्माराणडुअवयणमसंहतो । उंजाइजं य तं पइ उप्पादिय खेत्तमद्वागं ॥ ९ ॥ गुरुसरणमहद्दीणो हीणो दीणो स चिह्वजं सद्दसा । अंजेण तस्स सीसं फुइं अइसंकरुणाणे ॥ १० ॥ रोसपिसायवसगलं स मजं खमजं खणेण वियणाए । जोइसिएसु सुरत्तं पत्तो तत्तो चवित्ता सो ॥ ११ ॥ दिंठी विससप्पाणं कुलम्मि दिंठीविसो अही जाजं । सप्पेणिकेण पुरे परि-

इतमंतेण निवतणुत्तं ॥ १२ ॥ तवंसजेण खइत्तं अह जंगुलिण रायनिहेसा । आसूत्था षडुअहिस्सो मंतवलेखकए खधि-
 त्तं ॥ १३ ॥ सवे मंग्रमग्गे पवेसिया प्रासिया य सो तेण । रुक्को जेण नियसुत्तं सो बिच्छ तदियरे जंतु ॥ १४ ॥ सवेयि
 गया सप्पा एगो तत्थेव निच्चलीइत्तं । सो मंतवाइणुत्तो आवियसु विस नियं मुक्क ॥ १५ ॥ अइ न पियसि सो निवम्सु
 अटिरत्तवणम्मि अट्टणकुन्तम्मि । दो जाईत्तं अहीणं अगंधणा गंधखा वेव ॥ १६ ॥ सो य अगधणनामो तत्तामाद्धो
 अईव माणघरा । अग्निम्मि तत्तं पत्तित्तं नम्मित्तं नियमाखदोसेण ॥ १७ ॥ वत्तं विसं न गदियं न गदियं दूणं तेणादिणा सुडुम्म-
 इणा । रायंगत्तंवि बु मत्तं विसमाइप्प अहो पयन ॥ १८ ॥ रुत्तेण महीघइखा पत्ता घोसाधिय सरब्बम्मि । आपेइ जो
 अहीणं सीसं तत्ताइमप्येमि ॥ १९ ॥ वीणारमेगमिचो ठोत्तं खोइत्तत्तो अहिच्छाइ । मारिसु मत्तयाइं तेसिमहाखेच-
 मात्तत्तो ॥ २० ॥ दीखारे देइ नियो अह तम्मि कुत्तम्मि साहुत्तम(ध)गत्तित्तं । चप्पम्मो त जाइत्तं सहायेण नागकुत्तं ॥ २१ ॥
 रत्तिं हिंनणसीत्तं दिक्खम्मि तं नमइ नेव कत्थायि । जीवाण हिंसणनया नयणुत्तवदाइवोसेण ॥ २२ ॥ अह हिंनयण
 केणवि नरेण सप्पाण सीससुखसकए । न दिवा दिट्ठो सप्पो कोयि तत्तं रत्तिन्नमिरेण ॥ २३ ॥ दित्तं दिट्ठीइ कुन् खवगा-
 हिस्सेय तत्तं गुधिलथित्तं । सहरम्मि तित्तं सो तो धित्तइ विसहरो चित्ते ॥ २४ ॥ अइइ कहं तायव न य दियेइ निस्स-
 रामि पायजया । तइवि अणेणं रुक्को मग्गे पुण ठात्तमसमत्थो ॥ २५ ॥ विट्ठो कोयधियागो कत्तसवि छयरिं करेमि न बु
 रोत्तं । गट्ठिस्समहिमुट्ठो अइ तो बु रुहिस्सामि तवेत्तं ॥ २६ ॥ निगत्तइ पुट्ठेण वेव तत्तं अत्तित्तं विप्पिगइत्तं । तित्ति-
 यमिचो तिक्को अट्ठितुत्तियमाखयो कूरो ॥ २७ ॥ सीसंणि तेण तिक्कं जाव मत्तं दिट्ठियिस्सअही सो य । परिहिट्ठिं सुरीप

सुमिणं दिन्नं महीवणो ॥ ३८ ॥ जह मा सण्ये मारह नागकुलाजं ऋविस्सई पुत्तो । जम्हा तुम्हाण धरे तस्स य पुण
 दारगस्स अहो ॥ ३९ ॥ नामं गुणाजिरामं दिज्जा नणु नागदत्त इय पयमं । इत्तो सो खमगअही पाणपरिच्चायमावन्नो
 ॥ ३० ॥ तस्सेव च्छमिवणो पत्तो पुत्तत्तमुत्तमगुणहं । तन्नाम नागदत्तोत्ति कयं पियरेहिं जहवणं ॥ ३१ ॥ समणप्पसंग-
 वसणं जवएससुहारसं तणं पिच्चा । नच्चा ऋवस्सरूवं विणि (ए) स्सरं लहुवए चैव ॥ ३२ ॥ पवइणं गुरुपासे आसे-
 वंतो य दुविहसिस्काणं । संजाणं गीयत्थो सुत्थावत्थो जणइ गुणइ ॥ ३३ ॥ तिरियज्जवन्नासाणं बुहाज्जतो सो अइव
 संजाणं । आरब्ध दिणयरुग्गमवेणं जा होइ अत्थमाणं ॥ ३४ ॥ जुंजंतो ता चिच्छं अंतं पंतं सुनीरसं सरसं । न हु रत्त-
 दुच्चित्तो जवसंतो धम्मसज्झिहो ॥ ३५ ॥ रूसइ न हु कडुएहिं कसायवयणेहिं दुज्जाणुत्तेहिं । तूसइ न शुणिज्जंतो वट्ठइ
 समजावमावन्नो ॥ ३६ ॥ अह तम्मि चैव गहो अठ्ठेरयकारि दुक्करतवस्सी । चत्तारि संति खमगा चाजम्मासियतवो
 पढ्मो ॥ ३७ ॥ तेमासिणं य वीलं तीलं दोमासिणं मुणैयवो । इग्गमासिणं चजत्थो एवं चजरोवि ते संति ॥ ३८ ॥ परलं
 तेसिं खुडुगमुणी महप्पा स अत्थि आसीणो । चजरोवि समुद्धंघिय खमगे तह कोहमाणिहो ॥ ३९ ॥ आगम्म देवयाए
 तीए सो वंदिलं महाजागो । अइज्जत्तिनिब्बराए गिराइ महुराइ संशुणिणं ॥ ४० ॥ इय पासित्तु पकुविया खमगा चज-
 रोवि देवयाचरियं । निगड्ढंती वत्थे गहिया चजमासिणा मुणिणा ॥ ४१ ॥ ऋणिया दुवयणेहिं रे धिठे दुच्चित्ति पावि-
 ठे । इगाडुत्तिचजमासाईदुक्करतवकारिणो अम्हे ॥ ४२ ॥ कीस न वंदसि मुञ्जे सुरत्तणं तुह धिरत्थु धीवियले । एयं खु
 कूरजायणमुणिमणवरयं च पणमेसि ॥ ४३ ॥ तिरिज्जव जो बुहालु चिच्छं परिशुज्जमाणं निच्चं । तेण कह मोरज्जहा

उद्यावे कुणसि शुचिं च ॥ ४४ ॥ तो देयता पर्यपइ प्रावकमयं अहं सु वंदामि । न तु पूयासकाराजित्वासिषो साधु-
 वधरे ॥ ४५ ॥ पक्षा विवस्त्वयणा अमरिसमसम वदति सुवुरि । न तु निगुणा गुणीण सहति गुणवसपारंजं ॥ ४६ ॥
 तो अमरी वीमंसइ मा एए सुदुयं खरंति । पद्मशिरो किमु जलणो अहं सुकं च पिठेइ ॥ ४७ ॥ तप्परं संनिदिया
 वेव सुरी विच्छं य सुदुस्स । पन्निघोदिससमवत्स इमे खमे नो खमाकको ॥ ४८ ॥ सदेसायणायं वीयदिणे विद्वत्तं स
 इच्छो । गंदूष पन्निगहग दोसीणनेण पूरिता ॥ ४९ ॥ आगम्माखोइसा सवेधि तु साधुषो निर्मत्तिता । जा दुंजित-
 मादत्तो नियतणुजवणच्या पत्तो ॥ ५० ॥ आठम्मासियमुषिणा पन्निगहे खुकिं सनिक्करं । तो वेद्वत्तं पयंपइ मिच्छाडु-
 क्कमहो दुम्ह ॥ ५१ ॥ न मए पणामियं नणु सेवत्स य मद्दगं सुविन्दरियं । तं तेण छप्परात्तं वेय निद्वढमयणीयं ॥ ५२ ॥
 पत्तिकत्तं लेखगमद्दगंसि अडुगंतगेण चित्तम्मि । तह वेव तिडुगहगमासिपरिं निद्वढमणिगूठं ॥ ५३ ॥ पुर्विं य तेख निप्पे-
 न्निंयं तमीसाविवायमुक्कं । जम्हा नीरागमणा समणा निदोसरोसिद्धा ॥ ५४ ॥ निहुरपयविरेणं अरे कहं अक्क पवदि-
 यसेडवि । दुंजसि अणक्क चठमासिएण मुषिणा स सुदुगो ॥ ५५ ॥ वादाइ धखा गरिंत्तं रहिंत्तं अहिमाणोसपसरेण ।
 वेसाहिं यिसुंत्तो जंतो परिहाममइसुंज ॥ ५६ ॥ घन्ना एए खवगा तयस्सिणो पुण अहं सु मंदमई । दोरुक्क दुंजिरो सय-
 कात्त निद्वक्किरो य तहा ॥ ५७ ॥ निर्दत्तस्स य अप्पय्यं घत्त परिच्चर्यतस्स । आवरणकम्मविगमे छप्पभं केवदभाणं ॥ ५८ ॥
 ता यक्खइ सुरी सा समुत्तइं सासथस्स कुणमाणी । जो कहं णु वंदियवा तुम्हे अइकोइमाइद्दा ॥ ५९ ॥ सनियाणसद-
 चित्ता महाय (६) मायाजिप्रयचित्ता य । तावे ते खमगाविं तु तवगसंवेगमाथभा ॥ ६० ॥ मिच्छाडुक्कमम्हाण अइकसा

ईण तहय माईण । बाळोवि एस गरुड जो सुमहण्या पसंतमई ॥ ६१ ॥ आसाइळवि कामं मणे मणगंपि नेव जो कुवि-
 ल । अम्हेहिं पावकम्मेहिं दूरपरिचत्तधर्मेहिं ॥ ६२ ॥ सोहणमझवसाणं पत्ताणं ताणमेवमुक्कोसं । तत्थ चउण्हं पि खणा
 केवलनाणं समुप्पन्नं ॥ ६३ ॥ जह तेण खुहुणेणवि मुण्णिणा गुण्णिणा पसंतवयमइणा । निगहिउं नणु रोसो तह
 अन्नेहिं पि कायवं ॥ ६४ ॥ तद्धिंठं दळूण सुहु परिवुठमाणसा चउरो । जह ते खमगा जाया समुल्लसियकेवलनाणा
 ॥ ६५ ॥ अन्नेवि तहा धन्ना कयपुन्ना उत्तरित्तु चवजदाहिं । पावंति सिद्धिसुखं दुन्निरुहकोहनिगहिणो ॥ ६६ ॥

॥ इति क्रोधपरिहारोपरि श्रीकूरगुरुकहद्वयान्तः ॥

अथ मानपरिहारोपर्युपदेशमाह—

महारिसीणं अरिणा समाणो, न आपियव्वो हिययस्मि माणो ।

धम्मं अहम्मं च वियाणमाणो, हुज्जा जणो जेण जडोवमाणो ॥ ३४ ॥

व्याख्या—महान्तश्च ते कृषयश्च महर्षयस्तेषां महर्षीणां अरिणा वैरिणा समानः सदृशः न ह्यानेतव्यो हृदये मानो-
 ऽहङ्कारः धर्मं च पुनरधर्मं वि विशेषेण जानन् भवेत् नरः येन मानेन जलोपमानः मूर्खसदृशः माने मनस्यायाते सति
 ज्ञानवानप्यज्ञान एव स्यादविनयशीलत्वादिति काव्यार्थः ॥ ३४ ॥

तदुपरि दृष्टान्तमाह—

श्रीमद्दशार्णपुरपत्तनमस्ति चङ्गं, प्रोत्तुङ्गतीर्थकरचैत्यकृतान्निपद्गम् । मुक्ताधिकः शुभकरः करटीव जङ्गः, दोषीपतिर्ज-

यति सत्र दशार्णवे ॥ १ ॥ दशार्णवे जिनेराजवीरस्तत्रान्यथागान्नयिकाश्वकीरः । तवाश्वनीशो वनपाश्वकेन, प्रवर्द्धि-
तस्तीर्थकरागमेन ॥ २ ॥ यैकद्वकृत्प्रीतमना नरेणः, पीतोत्थितोऽस्त्राजिनियेशखेशः । गत्वा धवन्दे प्रभुमेव सप्ताष्टकं पदो
संमुत्समर्थियथा ॥ ३ ॥ स्वपीतमास्थाय पुनर्धुरीणस्तस्मै महद्दानमदावरीणः । ततः परं नक्तिसमुद्भसिङ्गुष्वेतत्स्यदब्धिनन्ति-
तयान् विजिष्णुः ॥ ४ ॥ यन्दिष्य पतं जिनपं तथा स्वः (श्वः), केनापि नावन्वि पतिर्यथा स्वः । ततः पुरं कारयति
स सार्कं, नानोत्सर्गनिश्चुदयत्पतकम् ॥ ५ ॥ कृताष्टचूपं विमलैः पयोजिः, सुगन्धिजिः सिक्तमगण्यशोभि । पाञ्चाहि-
कातोरेणुचारुचञ्चन्मन्त्रातिमञ्चं मणिजिह्वितं च ॥ ६ ॥ दंष्ट्रमानागरुधूञ्चिवात्र, प्रम्यास्यमानप्रसरत्सिवात्रम् । गृहे गृहे
निर्मितनव्यसात्यं, पुरं विजाति स गुरौरुपास्यम् ॥ ७ ॥ प्रातः शुजावङ्कृतिवाहमानः, सामन्तमावाप्तमुपास्यमानः ।
ध्यारुढवानुत्कटगन्धनागं, सर्वज्जिनिर्मूर्त्तिमिजानागम् ॥ ८ ॥ स्वरूपनिर्जित्सितदेवताजिः, प्रत्येकमुच्चैः शिबिकाश्रिता-
जिः । अन्तःपुरीजिः सुकृत्वोद्यताजिः, समन्वितः पञ्चरातीमिताजिः ॥ ९ ॥ नृपोऽनुगच्छतुरङ्गचक्रः, स निर्ययौ स्वाव-
सथादयक्रः । जगत्पूजार्त्तं इदि मन्यमानः, श्रीधीरपचन्दनसाजिमानः ॥ १० ॥ वादित्रनृत्यादि विखोकमानः, पदे पदे
यन्दिजिरीरुपमानः । मनोरथार्तीतधनं ददानः, मुताङ्गनामङ्गलगीतगानः ॥ ११ ॥ दशार्थजनेष्वपि दशार्णवेशं, प्राप्तो
लवङ्गक्रमुकाधिकैस्तम् । प्रोत्तीर्ण्योस्तत्र महागजेन्ध्रस्कन्धोपरिष्टादसकौ नरेन्द्रः ॥ १२ ॥ अन्तर्गतः समवसृत्ययनेन्रिकृत्यः
सुष्टप्रदक्षिणं चपासितगैर्वयस्वः । नत्वार्वतश्चरणतामरसे निविष्टः, स्थानं यथासमुचितं नृपतिः सदिष्टः ॥ १३ ॥ ज्ञात्या-

ऽस्य जावं हरिरान्तरङ्गं, दध्यावहो अस्य मनः सरङ्गम् । जिनार्चनायां परमत्यजेयं, मानं वहन् सम्प्रति दृष्यतेऽयम् ॥ १४ ॥ यथाप्यशेषरसुरैः सुरैः, सर्वर्क्षिभिः सर्वबलैर्नरैः । पूज्यन्त एते युगपज्जिनेशः, स्युः पूजिता नैव तथापि क्षेप्तात् ॥ १५ ॥ गुणैर्जिनाः स्युः पुनरप्रमेयाः, पूजा कृता स्यान्नविकेस्तु मेया । शक्त्याऽहमेतस्य ततो यतिष्ये, मानस्य मोक्षाय शुभ्रं करिष्ये ॥ १६ ॥ अथो चतुःषष्टिसहस्रदन्तावलान् हरिर्जैनमताधिगन्ता । ऐरावणाख्यत्रिदशादन्नङ्गाग्नि-
मार्पयामास गिरीन्चतुङ्गान् ॥ १७ ॥ एकत्र चैकत्र गजेऽधिलीना, मूर्ध्नामञ्जुत् पञ्चशती नवीना । युक्तोपरि षादशजिः समन्तात्, प्रत्येकमष्टाष्ट शिरस्सु दन्ताः ॥ १८ ॥ जाताश्च वाप्योऽनुरदं तथाऽष्टौ, वाप्यां च वाप्यां कमलानि चाष्टौ । प्रत्येक-
मञ्जोरुहि पत्रलहं, मध्यस्थैरैकर्णिकया सुलक्षम् ॥ १९ ॥ प्रासाद एकोऽजनि कर्णिकायां शचीशुगध्यास्तः हरिस्तकायाम् । पत्रेज्वयं नाट्यविधिं नवेपु, प्रत्येकमालोकयति स्म तेषु ॥ २० ॥ स्वाराज्यलक्ष्म्या च सुपर्वराजस्तत्रान्यपाऽपश्चिमतीर्थ-
राजः । कर्तुं नमस्यां समुपेयिवानक्षेदादशाण्यगिराववानः ॥ २१ ॥ प्रदक्षिणीकृत्य जिनं गिरीन्धे, गजोपरिस्थे प्रणम-
त्यपीन्धे । गजाग्रिमांही जुवि तत्र मग्नौ, यतोऽम्बुसिक्तार्जुवीव लग्नौ ॥ २२ ॥ तीर्थं गजाग्रपदकं तत एव जातं, क्षापो-
ऽथ तं हरिमवेक्ष्य नवर्द्धिजातम् । चिन्तामिमां हृदि चकार हरेर्यदाहो, खैणं रमावलमनुत्तररूपमाहो ॥ २३ ॥ ह्रीं कूप-
मण्डूक इवात्र गर्वं, धृत्वाऽऽसदं लाघवमत्यखर्वम् । ततोऽनयाऽनर्थसमूहकर्त्र्या, कृतं ममर्द्ध्योत्तमधर्मदुर्त्र्या ॥ २४ ॥
ध्यात्वेति सद्बुधिरिव प्रवालयान्, स पञ्चभिर्मुष्टिचिरात्मवालान् । क्षणत्समुत्वाथ चरित्रचारं, समाददेऽर्हन्निकटेऽनिवा-

१ अन्यान् सर्वजीवान् पातीति अन्यपः अन्यपश्चात्सावपश्चिमतीर्थराट्चान्यपापश्चिमतीर्थराट् तस्य. २ मत्तयाद्रैः.

रम् ॥ ३५ ॥ अथो जितमन्य इतप्रमोदः, प्रोचे प्रणम्यामरनायकोऽदः । राजर्षिमेतं त्वमिहासि घन्यः, संपूरितात्मीयगुरुप्रतिष्ठाः ॥ ३६ ॥ जगाम संस्तूय सहस्रनेत्रः, पुनः पुनस्तं मरुदास्त्रयेऽत्र । क्रमेण कर्मद्वयतोऽपवर्गं, राजर्षिरप्याप कतुर्ध्ववर्गम् ॥ ३७ ॥

॥ इति श्रीदशार्थजलकथा ॥

अथ मायापायसर्तकं काव्यमाह—

सुसाधुवगस्त मणे अमाया, निसेदियवा सययं पि माया ।

समगखोयाण वि जा विमायासमा समुप्पाइयसुप्पमाया ॥ ३५ ॥

व्याख्या—सुधु शोजनाच्च ते साधयच्च सुसाधवस्तेषां मनसि अमाता न स्थितिमाप्ता तैर्मनसि न धृता । निषेधयितव्या प्रतिषेध्या सा सततमपि सदैव समस्तलोका नामपि या विमातुसमा सपत्नीमावतुल्या किञ्चिद्वा सा ? समुत्पादित सुतरामविशयेन प्रमादो दुःखव्यतिकरो यया सा तद्रूपा इति काव्यार्थः ॥ ३५ ॥ साधुना माया न कार्यं अयं परमार्थः—निष्ठप्रथमेषु जाग्यम् ॥

अथ लोचविदो जलकाव्यमाह—

जेणं जवे बंधुजणे विरोहो, विवदुए रक्ताधणस्मि मोहो ।

जो जंपिठ पावंतरुप्परोहो, न सेवियवो विसमो स लोहो ॥ ३६ ॥

व्याख्या—येन जवेत् वन्धुजने सगीन (स्वजन) वर्गे विरोधो विग्रहः, अथ च विवर्धते राज्ये धने च मोहः स्नेहः, यश्च जह्मिषतो जगवद्भिस्तीर्थकरैः पापतरोः पापवृक्षस्य (ग्रोहः) अङ्कुरः, न सेवितव्यः विषमः स लोचनः विशेषतः सान्धूनां निर्दोश्चैव श्रेयसीति काव्यतात्पर्यं ॥ ३६ ॥ क्रोधमानोपरि ज्ञातव्यं पूर्वमुक्तं । अथ पुनरेकत्रैव दृष्टान्ते कषायचतुष्कमुपान्वयत बहिराजचरित्रानुगतमित्यर्थः । जयवं एष जीवो कोहार्दहि कंहं रोलविज्जइ ? जयवं समाइसइ—

सो संसारियजीवो पचूयकादं जमिनु जयमझे । पुखोदयप्पसाया मणुस्सखित्तम्मि वरगामे ॥ १ ॥ जिणदासो जिणदासो सिद्धी दिट्ठीइ सो मया (ए) सहिउ । तहुहियत्तं पत्तो नामं लब्धं जिणसिरित्ति ॥ २ ॥ सम्मदंसणवासियमस्स कुंहुवं समग्गमवि अत्थि । चंदणतरुसंसग्गी सुवासियं कुणइ सबवणं ॥ ३ ॥ नियपरियाणारूवायारवइ जिणसिरीवि संजाया । परिणीया जोगपुरछिएण सा विमलसहेण ॥ ४ ॥ तगेहे सा जिणवरधम्मं सम्मं कोइ गुरुपाए । वंदइ निसुणइ धम्मं गुरुण पासे गुणावासे ॥ ५ ॥ संजाया से पुत्ती कुंहुववहुत्तणं समाणुपत्ता । जिणसुर्जवि विणीउं परिणीउं धणसिरि कन्नं ॥ ६ ॥ इत्तो विन्नत्तो मोहभूवइ गयवरेण दोसेण । महं जिणवंधवणं नामेणं रागकेसरिणा ॥ ७ ॥ तायस्स चित्ततोसो तेण कउं अरिजवज्रमामणउं । तल्लहुज्जाउस्स महज्जा विलसियं पिह्वह खण्डं ॥ ८ ॥ युग्गम् ॥ इयं उल्लविविरो पणमिय पाए पिजणो तउं स निज्जाउं । सामरिसो जिणसिरिअंतियम्मि तस्संनिहाणेण ॥ ९ ॥ सा नियवहूए उवरिं संपन्ना बह्बुदोसरोसिद्धा । दिछाएवि हु दिट्ठीइ तीइ सा जलइ जल्लणेव ॥ १० ॥ पजल्यं पि हु पुछा रुछा धिछा जणेइ गादीउं । न हु किंपि खिवइ य तहा जायणे जोयणावसरे ॥ ११ ॥ केवलमेइइ तहा अक्कोसे देइ नेइ संतावं । आहणइ मत्थयम्मि

य बहुअअगोण निहुरया ॥ १२ ॥ तअयगिहकम्माणि य दूसइ रुसइ खणे खणे छुज । न तु तअरेण दावइ जिरुं नि-
 र्कायराणि ॥ १३ ॥ न सहइ तअरफास पसत्थवरूण गेहमग्गमि । जोयायइ न तु अअं मअंती वेरिणि ववुअं ॥ १४ ॥
 सो कोयि नत्थि विणअं जो सारिअइ न तीइ सस्सप । तअवि न तुसइ पसइ तिअं मूसी पिआहुव ॥ १५ ॥ पाय
 परकाअइ सा अइअया तअवि पन्दिआइ खया । निअअिया य बाअं रे उअसु जाअि कूरेण ॥ १६ ॥ अइ सवाहइ अंगे
 तीए इत्थाइं तोअयसारेइ । गेहअयारं न मुयइ मा जअइ खंअगुअइ ॥ १७ ॥ न तु यंवइ गुरुवेवे पितइ मणसायि
 नेय धम्मविहिं । पुअं संजगपिआअियाइ जंअइ संजरिइ ॥ १८ ॥ रे कइ जगगा एसा उसा मुसा दोसमुअवइ एसा ।
 अअोसंती तीए वहुं महारोसदोसवसा ॥ १९ ॥ विअइ सा जिणसिरिया निविरीया मुअजायमअथा । रोसेण धमध-
 मंती मणे ववुअदोसअणिआ ॥ २० ॥ न तु पअिआसइ किअियि अअसिरिया थहुअमा खमुय वहु । सवेण परिपेअेण
 सुणिअं तपअयरो सबो ॥ २१ ॥ विमअेअवि विआयं तवुअिअसियमसेसमवि चित्ते । अइ तेण उवाअआ तो अगगा संमुअं
 वविअं ॥ २२ ॥ उअवइ कोअमसमं विसमं जं किअि अएअ मअुरा (मुअरा) । सयेअियि तो अत्ता असअवअुव जिणसिरिया
 ॥ २३ ॥ सम्मअंसणअज्जा मिआअंसणमयमि कयनिअ । मोअवअेअुकिअ सा आया विअपाविअ ॥ २४ ॥ जअअुअ पअ-
 खंती संपअा तिअरोसदोसेण । इसो कोयि मअिअी सगीअअं विमअसिअिस्स ॥ २५ ॥ तगेअमि समेअं अअअया वेण ओयअे
 पिआ । विअ गिअअिअण अजपिरिं नियअुसं वहुअ ॥ २६ ॥ अअोसंती जिणसिरिनामा वामाजिआसणुमअा । तो
 तेअं यअरियं मुअा कअं खिअसि इमीए ॥ २७ ॥ कस्सेयं नणु गेअ देअं पि असासय सअा खअी । कअइविणावसाणे न

तुमं न ह्रु लङ्घिविह्वली ॥ १८ ॥ सुखसहावा एसा बहुआ पञ्चकमेव नणु दिज्ज । संतावेसि पइदिणं किमिमं बहुकोहक-
 खहेहिं ॥ १९ ॥ कक्षेवि धरो होही बहुयाइत्तो किमित्थ कहियबं । इय वुत्ते तेणसा तडुवरि अरुणह्मिया जाया ॥ २० ॥
 मायाविणि डुट्टि हत्ते क्लेसकारिणि ममोवरि इमो को । संकेइय आणीलं सुजासियाजासलं पुरिसो ॥ २१ ॥ अइवा-
 यादो नणु बाउलुध मह अत्थि नेव एअ चयं । इय निरुज्जणिरी सा पहाविया पाळियाहत्था ॥ २२ ॥ आसन्नठिया
 बहुया निवान्धिया केवले महीवट्ठे । आकट्ठिज्जण वेणीइ सुनिग्घणाए जिणसिरीए ॥ २३ ॥ तीए उवरिं चन्धिया नन्धिया
 निविन्नेण रोसदोसेण । कंठे दाजं पायं सकसायं हणिज्जमाट्ठा ॥ २४ ॥ हाहारवमुडुरमुहो परियणलोगो पहाविजं कत्ति ।
 अहह अहो मारिज्जइ किज्जइ बहुरक्कणेवाजं ॥ २५ ॥ परियणमवि ण्णलसा लग्गा हणिजं महापिसाइव । तो लेहुलगु-
 म्मुनीहिं सोडवि तहा मारिजं लग्गो ॥ २६ ॥ जह उवरि निवन्धियाए तीए बहुया हया मया कत्ति । जिणसिरियावि
 हु तत्तो निवाइया घाइया पावा ॥ २७ ॥ असमंजसमवल्लोइयमेयं डुच्चिण्णियं सज्जाए । विमलो विमलसहावो सकुण्डुवो
 लड्डु धियइ दिक्कं ॥ २८ ॥ जिणसिरिजीवो तत्तो मरिजं नरयं गजं सरोसत्ता । महेसु तजं एगीदियाइजाइसु बहु जमिजं
 ॥ २९ ॥ अणुहविय तिरकडुक्कं मणुस्सजार्इए जलणसिहनामो । जाजं विप्पो सप्पोव जम्मपन्निइ सरोसिद्धो ॥ ३० ॥
 कम्मपरिणामरत्ता कजं धण्हूय धम्मवंतो य । देवगुरुसंगमाजं सम्महंसणमिमस्सासी ॥ ३१ ॥ धम्मं संवंतो सो चिरं
 ठिजं रम्मनयरवासेण । तं तारिस्समाकल्लिजं अह मोहमहानरिदेण ॥ ३२ ॥ कुविणं निज्जणया तप्पासे पेसिया तजं
 जाया । दारिइया डुयं तस्सहचरिया दोसजरज्जरिया ॥ ३३ ॥ दोहिवि तेहि सुनिग्रमवगूढो जलणसिहदिजं सहसा ।

यद्यतगामयासी अनिष्टहंतो स संपत्तो ॥ ४४ ॥ ततो सयमेव हर्षं घाहइ साहइ किं किंसंगोवि । इतो विप्रचो दोस-
 गयवरो सहरिसं समागम्म ॥ ४५ ॥ अण्वर्थधिकोहनामेणऽव्वा येसानराप (य) रत्तेण । जिघृषुषं तस्स य ताय अहं
 जल्लणसिहपासे ॥ ४६ ॥ पुबमज्जमहं खलु विचासप परमहो समागच्च । सम्महंसणसत्तू पविच्छं तो वय नञ ॥ ४७ ॥
 सपइयमस्मि (तस्म स नस्मि) तुम्हे नणु वीसमेह निषंता । आइसद मत्त (ह) अक्का निययुयधिरियं सु दसेमि ॥ ४८ ॥
 सायप्पसायत्तं तं पट्ठा वाखेमि इक्कहेसाप । तो पिठ्ठाणुप्पात्तं जल्लणसिहस्संसियं पत्तो ॥ ४९ ॥ तस्संनिहाणवसत्तं जह-
 र्त्थनामो इमो दु संपत्तो । येयेवि दु अयरादे रुसद न दु सुसइ कर्हिंपि ॥ ५० ॥ जल्लं तानइ फोन्इ जंने भंनेण कोह-
 कल्लहेण । वट्ठइ घट्ठइ पापहिं मायदं दुविष्णीयतया ॥ ५१ ॥ पियरंपि दु अवमज्जइ न गणइ नियबंधसे (घुणो) तस्स-
 मेयि । देवगुरुणवि विमुदो स संमुह जणइ दुवयण ॥ ५२ ॥ तत्तो सो परिचत्तो सबेस्ययि परियणेस रोगिण । विजे-
 हिंससन्नरोगो सोगोवगत्तं हुत्तं बाटं ॥ ५३ ॥ अह अन्नया अ निबइमाणो नाणोवत्तंगपरिमुक्को । भंनाल्लुत्थे लुगो खित्ताणो
 ख (खि) न्णकल्लेसु ॥ ५४ ॥ पत्ते वासारत्ते लंगल्लयं लेमप नवे खित्ते । न वल्लइ इक्कवड्ढो गल्लियारत्तेण तरुणोवि ॥ ५५ ॥
 येसानरेण एसो अहिंत्तिं गाढमेव खित्तमि । तो तानइ निस्सकं आराहिं दूहवइ वसइ ॥ ५६ ॥ तद्वि अचलंतमेय
 मम्ममि य आहणइ हयासो सो । कट्ठियजीहो दीणो पत्तिं गोणो महीवीढे ॥ ५७ ॥ तो वेसानराधिवसो अच्चत्थं
 धान्धो सुपिस्संतो । दंताइं पुल्लमेयस्स मोरुप तोरुप केसे ॥ ५८ ॥ तद्वि न उच्छं आ झुयल्लयात्तं ता ख (खि) न्नि-
 खित्तन्नदपहिं । तद्वि पिट्ठिं जहेसो पाणेण खोणेण परिचत्तो ॥ ५९ ॥ तद्वि न रोसग्गिजरो छवसमिच्छं तस्स समहिच्छं

चेव । वह्निमाढत्तो लहु मणम्मि जह वणदवोऽरन्ने ॥ ६० ॥ सम्महंसणचत्तस्स तस्स पाणा पलाइया ऋत्ति । मिह्वादं-
 सणपमुहे गलगहिंनं सो गलं नरयं ॥ ६१ ॥ तो चमिय च्छुरिकादं चवाम्बीए मयव निस्सरणो । कम्मपरिणइवसेणं तलं
 धाणंजयमहीवइणो ॥ ६२ ॥ रुप्पिणिचच्चाए सावियाए जिणधम्मममसच्चाए । जालं कुवेरनामो पुत्तो पत्तो य तारुसं
 ॥ ६३ ॥ कुसलत्तणेण स कलासु यद्धहो हवइ माइपियराण । इत्तो विसमा पल्ली वल्लीवणजीसणा अत्थि ॥ ६४ ॥
 वग्घोव्व विहियविग्घो वग्घस्को पद्धिवासवो तत्थ । जो अवि धाणंजयपुव्वएहिं न हु साहिंनं कइया ॥ ६५ ॥ सो लुंढइ
 रायधणंजयस्स गामागराणि नगराणि । बंधइ रुंधइ सत्थं सत्थेहिं हणेइ जणनियरं ॥ ६६ ॥ तम्मि खणे तेण पुणो
 तदेसोवहवो कलं बाढं । तडुवरि तलं ससिन्नो कुमरो पच्चाविंनं पिज्जाणा ॥ ६७ ॥ तत्थ गएण मणेणं तहुमो दिव्वजोगलं
 गहिंनं । साहियपल्लीदेसो जियकासी आगलं सपुरं ॥ ६८ ॥ तो तक्कित्ती गिज्जाइ गीएसु जणेहिं चइयइहेहिं । सल्लंदलप्पयाइ
 तस्स पढिज्जंति रासा य ॥ ६९ ॥ तत्तो अवगयसमलं समलं समुवागलं गलब तहिं । वेसानरस्स जाया आणंतआणुवंधिं-
 माणो ॥ ७० ॥ दोसगइंदगरुहो विस्काळं सेलरायनामेणं । तस्संनिहाणलं सो उत्ताणमणे समुधूळं ॥ ७१ ॥ उह्ठीकय-
 नयणिहो अंगम्मि न माइ माणदोसेण । अंचोवाणम्मतण्ण नयरम्मि रमेइ लीलाए ॥ ७२ ॥ चणइ य महु (मुह) रत्ताए
 किं विहियं अम्मह पुव्वपुरिसेहिं । जेहिं नपुंसगेहि व गदिययुयवलचरेहिं अहो ॥ ७३ ॥ पच्चरलं उच्चरिं न हु चरम्मो
 कंदलव पायस्स । रंकुव्वचरियमुयरं सजीवपरिरक्खणपरेहिं ॥ ७४ ॥ एसो धाणंजलं पुणवणिंनं हणिंनं अरीहिं नणु हुंतो ।
 जइ न हु जालं हुंतो सुलं जए विस्सुलं अहयं ॥ ७५ ॥ तल्लंदवत्तिणो तह तहेवमेयंति सामिय वयंति । न हु तुह्माण

सरिस्तो पुरितो कोवित्त्य साहसिठ ॥ ७६ ॥ जह जह निसुषइ नियनामवभणं कअसुखसंअणणं । तह तह मअइ अप्पं
 दर्णयो मेरुगिरिगरुअं ॥ ७७ ॥ जह जह शुयति गुणे अणेगर्भदिवया मुहस्सुवरिं । तह तह देहे नेहे नहंगणे माइ न
 जययि ॥ ७८ ॥ इथाइवाधुययणेहिं सम्मसुप्पासिठं कुवेरको । अस्सुक्खयरकण्ठ नमणसीसो न कत्साधि ॥ ७९ ॥
 अयवड्डिसमेठं आगलं य तत्तो अइव मयमसो । पियराणं न पु म्मिखिठं नियवाधुयलेण जुसखिठं ॥ ८० ॥ पत्तो निय-
 आवासे यत्तामिचं न साहियं पिठणो । का यत्ता नणु परियअणस्स मिखियस्स सयमेव ॥ ८१ ॥ गुरुदेवेयि न वंदइ
 निंदइ नियसेवगाण मअम्मि । बुद्धाण्येयि नाखयइ खवइ तदोसनिचरवं ॥ ८२ ॥ केयलमुक्खलवेसालंकरणोदारफारसिगारो ।
 उक्किचिचरगोवधिचठं सो नियजाणे ॥ ८३ ॥ तवोखफुसगसो मसोवातुसवाहुगविहो । खीखाइ गगयगिरं प्रासतो
 वक्कदिहीए ॥ ८४ ॥ पासंतो परखोयं तण व मअइ तिडुयणं सयखं । नरुयिरुपेरुयगुचीरसिठं जा वसइ नियगाणे ॥ ८५ ॥
 कइयावि धणअनरयरेण सिरक पदाय नियसविवा । पछविवा पुत्तंतियमिमेहिं आगम्म संखसं ॥ ८६ ॥ आइसइ कुमर
 निसुणसु राया पायायहारणत्थं वे । उक्कठिया पु अम्हे घाढ तुज्जाए मिसणकए ॥ ८७ ॥ आगतवमवत्सं पत्सताए
 घए व तुह मग । अम्हाण गिहे एवं तयक्कमिमो नित्तामिता ॥ ८८ ॥ मोरियनियघाणगो सावन्नमचअसंगलं चवइ ।
 किं तत्त्वागमणेणं पठयणं मअ जो जणह ॥ ८९ ॥ केसावि कुवियमइणा अरिणा करुणाधिवज्जियमणेण । किं अन्न
 पाम्मिठं संकममि जइ पुस इमं सच्च ॥ ९० ॥ ता कहइ सडु जहारं वंधिसु सुरिंदमधि समप्येमि । आगहामो न यय
 कस्सवि पासम्मि को अणठं ॥ ९१ ॥ जइ अम्हेहिं कल्ल सयमागअइ कहं न ता ताठं । अम्हे न तदायसा जठं जए

दृक्प्रजसपसरा ॥ ९२ ॥ अन्नणिंसु ता अमच्चा सच्चा एसा गिरा धुराधरणे । पइ साहसिक्कन्नवणे न्नवणे सइ नंदणे निजणे
 ॥ ९३ ॥ सक्कोवि नेव सक्को आवाहं काळमाळ विगमेवि । परमेवमसरिसुद्धावलासत्तं न ते जुत्तं ॥ ९४ ॥ जं नागमिस्स-
 महयं माणधणो सपिजणोवि तीरम्मि । नो रायनंदणाणंदजणजणमप्रयारम्मि ॥ ९५ ॥ विणयगुणविप्पहीणा हीणा
 सबे गुणा समरकाया । सहयारतरुविमुक्का वणरार्इ रायए नेव ॥ ९६ ॥ उत्तमकुलुधवाणं विणयपहाणा गुणां शुणिज्जंति ।
 तत्परिहीणाण इमाण गोरवं नेव विप्फुरइ ॥ ९७ ॥ तत्थवि अम्मापियरो विसेसउं गोरवारिहा जणिथा । तुम्हारिसाण
 कुलवंतयाण इय नेव जच्चियं नो ॥ ९८ ॥ सो पन्निजणिउं लग्गो अहिच्छिउं सेदरायनामेण । रे रे गल्लह गेहं बाढं
 दुवियह्ठया तुम्हे ॥ ९९ ॥ विज्जाणनाणजुत्तस्सवि मह जं जज्जया हु सिरक्वणे । एवं सिरकं अप्पह माजयपियराण गंतूणं
 ॥ १०० ॥ इइ बुत्तं (जुं) ते सबे कंठे धित्तूण अमरिसेण तउं । निक्कासिया खणेणं रायमुवागम्म साहंति ॥ १०१ ॥
 तो पिजणा विस्सायं माणी मन्नंदणो निसो एसो । रज्जमवज्जनिहाणं परिच्चइस्सं किमेएण ॥ १०२ ॥ जत्थ विमंविज्जंति
 य जंतुणो मोहरायसिन्नेण । एवं ता मज्झ अत्तं जोगेहिं दत्तसोगेहिं ॥ १०३ ॥ पजणीकिज्जइ ता अज्ज रज्जसामगिया
 कुमारस्स । इय चित्तिं न साहिय परमेयं कस्सवि नरस्स ॥ १०४ ॥ अह अन्नदिणे रत्ता आहूउं सो पहाणपुरिसेहिं ।
 तेहिं पणमिच्चु बुत्तं पळअणं अत्थि हु महंतं ॥ १०५ ॥ आगल्लह पिजपासं खणमेगं मा विदंभमिह कुणह । तो सेदरा-
 यवसउं ते तह अवहीदिया पुरिसा ॥ १०६ ॥ जह अइविलरक्कवयाण नयणागोयरपहं गया तुरियं । तत्तो सामंता मं-
 म्मीयवग्गो य तह चेव ॥ १०७ ॥ धिक्करिय तेण वित्तासिउं य माया तउं तहिं पहिया । निप्रहिय तमवि इमो

निष्कसद् परमवेरिव ॥ १०७ ॥ तत्रो वलितु पसा अयच्चमोरेण वाचखा संती । तस्स य विसगित्तु पप सप गिरे आण्ड
 कुमार् ॥ १०८ ॥ महया कठेष्णाह्वयेयमवगम्स सम्मयणीसो । दावद् महत्तमासणमिमस्स अवि दुव्विणीयस्स ॥ ११० ॥
 तत्थोयविठ्ठं सो धिचो न हु नमणमवि कयं पिठणो । उट्ठीकयनयणमुहो अचंमुहो रायजस्यस्स ॥ १११ ॥ आजा-
 सिठं तहायि हु घटुणा नेहेण वल्ल सुअ सुहं । तुह सुदेरिमगुणरंअपहिं निवर्द्धे नियदूय ॥ ११२ ॥ पशिया कक्षा पाणिगहत्त-
 मच्चत्थ मुड्यद्वियपहिं । तासिं पूरेसु मणोरुराड नियपाणिदाणेण ॥ ११३ ॥ युग्मम् ॥ तह खड्डु गहेसु रत्नं मप सयं किक्काप
 य अजिसेठं । परिचुत्तसुचिरजोगा वयमणुआमो य दिक्कपहं ॥ ११४ ॥ सो विहियकसुजावो स सेखरापण निविन्नकय-
 पायो । जालयखरइयनिठ्ठनी राय पड जस्यद् वयणमिणं ॥ ११५ ॥ इत्थिय महग्गेखाहमिहायीठं घराठं जस्यपीप ।
 पच्चं न किंचि कळं रत्नमहं दिअमवरेण ॥ ११६ ॥ न हु गिण्हस्स इय निठ्ठं य सो वासरो खयं जाच । साडवि निसा
 पल्लयमई जत्थ परदिअरत्नसिरी ॥ ११७ ॥ युग्मम् ॥ इय वुत्तं पण्हपहारदाणठं आहपित्तु पीढगं । सहसा समुच्छिठं
 सो गल्लतो दारदेसेण ॥ ११८ ॥ रत्ना सपरिगरेणं छव(वि)क्किठं रक्किठं न मस्यमि । किमयेण निग्गुणेणं नवणपासेण
 धरिएण ॥ ११९ ॥ तह सम्मदसणेणं वच्चो सपत्तठं य मिठेण । तह सेखरायमोहयनन्तिठं नगराच निस्सरिठं ॥ १२० ॥
 याहिं पचो य महान्धीप धियमाड सावयसपहिं । राया मायाममयासुचो तचो य पवइठं ॥ १२१ ॥ नियल्लुयज्जाठणो
 नील्लयस्स दाळ्ण परमरत्नसिरि । अह सो कुधेरनामो परिअमतो महारत्ते ॥ १२२ ॥ संगामकाअनठेण यग्घपप्पीयहस्स
 सणएण । चिसेण पिक्किठं सो तठं स जल्लणोव पक्कासिठं ॥ १२३ ॥ त्रिजिर्विशेषकम् ॥ सहसा चसिठं तम्माराणत्थमाह-

णिय पाप्पि कुमरो । रुद्धवसायवसा मरित्तु पत्तो महानरयं ॥ १२४ ॥ तत्तो महेसु अमान्जण बहुकालमावर्द्धि
 त्सिं । डुस्कीकउ कुबेरो कम्मपरीणामचूवालो ॥ १२५ ॥ उप्पाइयवं नयरे महापुरे तं धण्हुसिद्धिस्स । पलमान्जिहाणपुत्तं
 संपन्नं रूवरेहाए ॥ १२६ ॥ युग्गम् ॥ जाया सिसुत्तणेवि हु माया मायाइगो मणोमग्गे । तस्स बहुलित्तिनामेण नंदिणी
 रागकेसरिणे ॥ १२७ ॥ तद्वसउ सिसुवगं वंचइ संचइ सुखाइयं विविहं । खायइ पियइ सयं सो नत्तेसिं देइ लेसंपि
 ॥ १२८ ॥ बोद्धइ महुरे वयणे नयणे नीरेण जरइ मायाए । जइ बहुयरो जाउं तो वंचइ मायरं पियरं ॥ १२९ ॥ जोल-
 वइ अइण्णिअत्तिज्जायाइ विज्जमइ चाउएवि निए । उज्जायमवि पढंतो धुत्तयविज्जाइ धुत्तेइ ॥ १३० ॥ जइ जाइ जाणिसत्थे
 जिणहरमेसो अर्धवमाइहो । तो जिणथुइं अणित्ता दिठ्ठिं वंचित्तु सवेसिं ॥ १३१ ॥ पस्सिवइ मोयगाइं करकाए बहुलियाइ
 सिस्काए । चोरइ य धंटकलसाइ हत्थपयलाहवुहोलो ॥ १३२ ॥ तान्जित्तोवि त्सिं न मन्नइ चोरियाइवत्थूणि । सप्पावं
 न हु त्तासइ सहोयरस्सावि कस्सेसो ॥ १३३ ॥ अन्नजणं सयणं वा न हु मिहइ कं पि निव्वउं दंजी । अइउव्वेइयचित्तेहिं
 माइपियरेहिं सो कइया ॥ १३४ ॥ नीलं गुरुण तीरं अणियं तेसिं च तेहिं पुत्त जहा । अयं अम्हाण कुले कम्मयरोवि
 हु न एरिसउं ॥ १३५ ॥ जाउं मायावहुलो बहुलोआज्जरिउं रिउव्व सुउं । तो तह कुणह पसायं जह मुंचइ एस माइत्तं
 ॥ १३६ ॥ तत्तो गुरुहि करुणाइ देसणा कवक्कूरुनिष्ठवणी । विहिया हियासएहिं सएहिं कत्तेहिं तेण सुया ॥ १३७ ॥
 मायावी जइवि जणो न हु अवराहं करेइ कस्सावि । न हु विस्ससणिज्जो तह (विहु) कस्सवि सम्पोव्व सो हवइ ॥ १३८ ॥
 मायाविणो जणा इह परजम्मे हीणजाइवंसेसु । उप्पज्जंति निहीणा दीणा दारिहिया दुहिया ॥ १३९ ॥ तो कम्मपरि-

षड्पदं अणुकूलत्वेण मंदजायतं । पत्ता बहुला माया क्षीणं मीलंय मिच्छतं ॥ १४० ॥ पयनीहृत् सन्मत्तमुत्तमं तदपुसेव-
 णुस्तुतो । जातं जा चिरकाळ तो पिच्छा अप्यणो पासे ॥ १४१ ॥ सो सोयषियहृष्टे तवितं विस्सासमुगपण सय ।
 घणकोर्यखियं दातं ज्ञोतुं पत्तो गिहं सिद्धी ॥ १४२ ॥ इत्तो तपुपरपुषो धाह मग्गम्मि वाहयतस्स । इत्थंगुलीइ मुदा-
 रयस्सं गखियं महीधलए ॥ १४३ ॥ केणापि समुल्लं पत्तमस्स समप्पियं समाणित्ता । यिस्सायमक्षेप्पेअं नरयइस्सकं जये
 नूणं ॥ १४४ ॥ तत्तो खडिहसु समयं स सन्नितं बहुलियाइ मायाए । गिणहइ मुदारयणं विस्सारिय सुगुरुअणियाइ
 ॥ १४५ ॥ तो सिग्घमेव मिच्छादसणमोहारिबलमुइअं से । सम्मइसणमणहं सक्कलमदंसणीज्जयं ॥ १४६ ॥ अप्पं मुअ
 वाळण अप्पगमिय गहिय गोवियमखेण । न बु दंसियमवि पिच्छो समागयस्सावि विवखिम्मि ॥ १४७ ॥ अह पक्कह-
 रवो रत्ता पकारितं सयलनयरमग्गम्मि । जो संपयं पक्कइ सो निहोसोत्ति मोत्तवो ॥ १४८ ॥ पत्ता खजे सोवे पाणेषि
 समं इमो ममं दाही । सयत्थं पि पुरं जायं तो जयज्जीअं इइ सुणित्ता ॥ १४९ ॥ तो पान्निवेसियमुहात्तं सिद्धिणा नायमे-
 यवुत्तं । तो पंगंते पुत्तो पिच्छा पत्तमो महामाई ॥ १५० ॥ बहुलियबहुलेणिमिष्ठा पिहिसु कखाइं जप्पियमेयस्स ।
 अहह पत्तं पावं कोवि कुणइ कम्ममेरिसयं ॥ १५१ ॥ जणणीपवि तरेसो पयपितं कं पितं न मण्ययं पि । सवेहिं पि बु
 पुत्तो ज्ञासइ नाहं धियाणामि ॥ १५२ ॥ अइनिधिन्नियन्निवसत्तं नियसग्गावो न साहिं तेस्स । मायावंताणं नराणं नक्कप
 नेव चरियजरो ॥ १५३ ॥ अल्लदिणे रायको कोसागाराहिगारितं मुइं । पत्तमगहियं नात्तं संपेसइ पारदेसियगं ॥ १५४ ॥
 नियसयसं धवहारियवेसेणं पेसए पत्तमहृष्टे । तेवेगंते जप्पितं जो निसुणसु कप्पयत्तमिणं ॥ १५५ ॥ सिहखदेसप्यहुणा

अङ्गुणा संपेसिया इहायाया । मुद्धारयणस्स कए तस्सापुवस्स एगस्स ॥ १५६ ॥ जइ अत्थि तलं दंसेहि जेणमप्येमि
 मोद्धमप्रहियं । तो पजमेणं मुणियं एसो खलु दूरदेसत्थो ॥ १५७ ॥ दिन्ने मुद्धारयणे एयस्स न कोवि सोहमवि लहइ ।
 तो पल्लव्णं दंसियमिमस्स हइतरे नेजं ॥ १५८ ॥ तो तेण पुव्वसंकेइया य पुरिसा तहिं समाणीया । दढयरमेसो वज्जो तेहिं
 तेणुव खणमित्ता ॥ १५९ ॥ रायकुलम्मि य नीजं ज्वलक्खियमपणो करारहणं । रत्ता विभंविज्जणं हणाविजं निवरुनिय-
 न्निहो ॥ १६० ॥ बहुरोगाज (लासू) सुणियजावं पत्तो मरित्तु पजमजिजं । बहुकालं जमिय जवं नवं नवं डुरकमणुहविजं
 ॥ १६१ ॥ कम्मपरिणामरक्षा अहेस संपाइजं विजयनयरे । सावयकुलम्मि धणदत्तसिद्धिणे अंगजत्तेण ॥ १६२ ॥ सो
 सोमदत्तनामो जाजं सुकुलुप्रवत्तेणस्स । सम्मदंसणलंजो संज्जं अह दरिदत्ते ॥ १६३ ॥ कयमत्थयकुत्थलजं वाणिजं
 कुणइ तिस्सलवणाणं । तीरगामेसु सया पञ्चयकालेण नणु तेण ॥ १६४ ॥ किंचिय धणं समज्जियमिमेण हइो डु स (नि)
 यधन्नाणं । तो मंज्जिजं य तत्थवि किंचिवि दवं समुप्पन्नं ॥ १६५ ॥ तत्तो लज्जावसरे (रो) समागलं रागकेसरि (री)
 तणुजं । तप्पासम्मि अणंताणुवंधिलोज्जो खणेण तहिं ॥ १६६ ॥ बहुलीए लहु जाया सागरनामेण जो इहइस्सकालं । तब-
 सलं संपन्ना तस्साइधणज्जाणस्सिन्हा ॥ १६७ ॥ तत्तो अवरावरचूरिसारवाणिज्जसज्जायाजोगा । जालं सहस्सयणिलं तलं
 किलेसेहियेगेहिं ॥ १६८ ॥ पत्तो लखक्खत्तं तलंवि कोमीसरो समुप्पन्नो । जह जह वहुइ दवं तह तह से सागरो अहिंलं
 ॥ १६९ ॥ तप्पेणणइ एसो निंदइ देवे किमेसिमच्चाए । कस्सवि रूप (व) गमेगं न जो पइत्तेति कइयावि ॥ १७० ॥
 किमिमेहिंणि गुरुहिं किमेसिमुवएससवणलं डु सिया । विग्घकरो केवलमिह धणज्जाणस्सोवएसजरो ॥ १७१ ॥ इय

ममन्तो विष्टे धम्मे जाठं निरुद्धमो धर्षियं । पावे तप्परया से पत्ता सत्तायकप्पस्स ॥ १७१ ॥ तो सम्मइसस्यधम्मियस्स
मिच्छसमोहपसरोहिं । तिण्हा बुद्धिं पत्ता सार्यं रुक्कस्स उर्यं ध (यव) ॥ १७२ ॥ पारज्या तो पुणरवि ववसाया विहव-
खोहबुद्धेण । संकगुन्सकराईण रुप्पमणिकंचबाणं च ॥ १७३ ॥ बहुपरिं (कि) कखेसेहिं मीखित्ता सो य रयणकोनीळं ।
न य संतोसं पत्तो नईसहस्तेहिं जह जखरी ॥ १७४ ॥ अज्झियधणसवरत्तणम्मि अणुवज्झियस्स इज्जाए । न सुयइ न
जिमइ न रमइ न गमइ सुत्तेहिं दिवराई ॥ १७५ ॥ पियरीपि मायर धा सयण तह परियणंपि न बु गखइ । तिखतुसमि
सविष्ठासे रुसइ तूसइ न कज्जेवि ॥ १७६ ॥ मग्गिजंतोयि बु मग्गसेहिं तह चारणेहिं जट्टेहिं । अप्पइ कवच्चुरियंपि बु न
बु धनुधणकोन्निखोहिंसो ॥ १७७ ॥ महया कण्ठे न देइ अप्पसो वि बु कुटुंबखोयस्स । निवाहोचियदवं सवं मे जाइ इइ
मुणई ॥ १७८ ॥ असई पुराखधम्मं (मे) नयं पुणो सगइ गिहस्संतो । न बु विस्सस (सस्स) ई कस्सइ नस्सइ नामेण
धम्मस्स ॥ १७९ ॥ तेखन्नया कयायि बु समप्पिठं कोन्निरयणचखरासी । नियमाखगसुयस्स छ बहुविहयाणिक्कक-
कए ॥ १८० ॥ तस्सागमणे तट्टेइयम्मि पारक्कए सयं तेण । न बु पंचनोडियाणं ताणं खअइ तठं कुयिठं ॥ १८१ ॥
सत्ताहोरायमिया विहिया छज्जागरा निसं तस्स । तवससपअविसूइयस्स तम्मरखमुयधम्मं ॥ १८२ ॥ पिण्डा न बुआ
हत्थम्मि दज्जया इय नायमाकखिचु जणा । मायगधरन्नस्स य कोइ न ठिबेइ तस्स धणं ॥ १८३ ॥ तम्मि पुरे अह कइया
वि (चिराइ) खवराइकसंजारा । सुमहग्घा संजाया धणेण खमति ॥ १८४ ॥ सागरदिण्डाहो तठं इमो
पंचगडुयसयाई । सत्थे गहिठं पत्तो महारुवी अंतरे दूरे ॥ १८५ ॥ नियक्कमकरोहिं तो कप्पायेठं तरुणि सो खग्गो ।

दारुसमुच्चयेहं जाव य सवेवि सत्थिह्वा ॥ १८७ ॥ अमिरा वणम्मि अह्वन्ति कठव(वि)स्कित्तचेयसो धणियं । तावेगागी सो तरुतलम्मि उवविष्ठं दिहो ॥ १८८ ॥ अइच्छुस्किएण वघेण सिग्घमेएण अस्किं सोमो । नहरेहिं वियारित्ता निवाइलं धम्मनिम्मुक्को ॥ १८९ ॥ त्रिचिर्विशेपकम् ॥ मरिं पत्तो एगिंदियाइ जाईसु अरिकावमयं । अंतो संतो दुस्केहिं गमिय-
सम्मत्तवररयणो ॥ १९० ॥ कत्थवि रागेवहं कत्थवि अइदोसवासिं संतो । कत्थवि अण्णुवंधे पअयकोलाह-
(हाउ) लीचूळं ॥ १९१ ॥ कत्थवि माणेण घणेण तिबमायाइ कत्थ य कयाए । कत्थवि दोहुव घणेण तिबलोहेण नभिं संतो ॥ १९२ ॥ अन्नेसुवि बहुसु अवेसु तेण एवमवि लहिय सम्मतं । रोरेणैव वरमणी (प) हरियं बहुपमाय-
वसा ॥ १९३ ॥ कत्थवि कुसीलयाए कत्थवि दोगच्चदुस्कयुस्काहिं । पियविप्पलंगविहुरेण कत्थवि य रोगसोगेहिं ॥ १९४ ॥
कत्थवि नपुंसगत्ते कत्थवि इत्थीसु कत्थवि नरत्ते । इच्चाइएसु एगेगाएणइणंतवारां ॥ १९५ ॥ उप्पज्जिय उप्पज्जिय लंघं संसुअवोहिपरमन्नं । वमियं गमियं सन्नाणंदं सणाधारगुणकदियं ॥ १९६ ॥ तत्तो मोहवले (णं) अमियांसंखे अवे
अवस्संतो । कम्मपरिणामवसं वणिं संतो सोमदत्तको ॥ १९७ ॥ अह उप्पन्नो सो विजयनामनयरम्मि धम्मसिद्धिस्स ।
सुंदरनामो पुत्तो उहाइवि सो सुंदरसु (स) ख्यो ॥ १९८ ॥ धम्मस्करां निसुणइ मुणइ पंहं सुगुरुपायसेवाए । सम्मदं-
साणलंजो संचूळं पुन्नजोगेण ॥ १९९ ॥ सुअवसायवसुगल्लगाधाराइ तेण धीरेण । मोहाइवेरिवगस्स तेण मूलं समुक्क-
णियं ॥ २०० ॥ देहस्सं सो निस्संकयाइ विन्नो चिरप्परूढोइवि । पच्चस्काणकसाया अजीया अजीया गया दूरं ॥ २०१ ॥
तत्तो परितुच्छमणेण सम्मदंसणमहाअमच्चेण । सुगुरुणमेव नियमे चरित्तधम्मोरुचक्कीसो ॥ २०२ ॥ से दंसिं सं पसन्नो

पुनोदयपावप्तिस्तस्योगो । सो बुध्यद् सुगुरुसेवं कथाऽवि धारिणमवि लक्ष्यं ॥ २०३ ॥ युग्मम् ॥ तपो सुखावयत्ते
 वयाई पारस धरितु ताई पुणो । खोप्तेण धिराहिता पमायपाथप्पसंगत्तं ॥ २०४ ॥ रुखिणं बहुकाखमिमो खोप्ताविसापण
 सत्तु गल्लगहिणं । न तु संतोसं पत्तो पत्तो अइतिस्सुद्धुत्ताद ॥ २०५ ॥ पयं खोहविवागं कथुअं नियमाणसम्मि जाहिता ।
 परिहरद् अहो जवा सुअ संतोसमावद्दह ॥ २०६ ॥

॥ इति चतुष्कपायगर्जितं शुवनजानुचरिभानुगतं दृष्टान्तचतुष्कं मन्त्रव्यं । विस्तरार्थिजिस्तच्छरित्रमेव धिखोक्थ्यम् ॥

अथ वचःकाठिन्यपरिहारोपपेक्षं निर्दिशति—

जणो सुणित्ता नणु जाइ दुस्कं, तं जं पियवं वयणं न तिस्कं ।

इहं परत्थावि य जं विरुद्धं, न किञ्चाए तं पि कया निसिद्धं ॥ ३९ ॥

व्याख्या—अनो लोकाः यत् श्रुत्वा ननु इत्यहो याति प्राप्नोति दुःखमसुखं, तल्लक्षितव्यं वचनं वाक्यं न तीक्ष्णं
 मर्मवित् निष्ठुरमिति पर्यायः । अत्र परत्रापि च यद्विरुद्धं लोकागर्हितं, न क्रियते तत्कर्म कदाचिदपि निषिद्धं सर्वैर्वारि-
 तमिति काव्यार्थः ॥ ३९ ॥

अथैतदर्थानुयायी दृष्टान्तः सूच्यते—

कुत्रापि सन्निवेशेऽद्भुतप्रिधनसंशया । बुद्धेका सह पुत्रेण परकर्म करोत्यसौ ॥ १ ॥ पयोवहनधान्यौघस्त्रफनं दलनादि-

कम् । अनिर्वहन्ती कुरुते दुष्पूरं जवरं हि धिक् ॥ २ ॥ ग्रामीणलोकवर्गस्य पुत्रस्तर्णकरक्षणे । स्थापितोऽस्ति तथा सोऽपि
 चारयन्नस्ति वत्सकान् ॥ ३ ॥ अन्यदा सौदनं पक्त्वा स्वयं शुक्त्वा सुतोचितम् । सिक्थके जोजनं मुक्त्वा जगाम पर-
 सन्नानि ॥ ४ ॥ परकार्येषु वैयर्थ्यमुग्रमेपाऽञ्जत्सुतः । समागान्निजमागारमत्यर्थमशनायितः ॥ ५ ॥ अपश्यन्मातरं गेहे
 विललाप मुहुर्मुहुः । भोज्यक्षणे व्यतिक्रान्ते सा स्वधाम समाययौ ॥ ६ ॥ तेनोक्तमियतीं वेदां क्व गता रे दुरात्मिके ।
 शूलिकोपरि दत्ताऽऽसीः किमेषाऽपीर्ष्याऽञ्जणत् ॥ ७ ॥ त्वत्करौ कर्त्तितावास्तां किमरे दुर्नयाङ्गज । यन्नक्तं सिक्थका-
 ह्वात्वा न शुक्तं जोजनक्षणे ॥ ८ ॥ ततस्तान्यां हविःक्षेपाञ्जविर्जुगिव निर्जरम् । वन्नन्धेऽतिसकोपाभ्यां चिक्कणं कर्म दारु-
 णम् ॥ ९ ॥ अनालोचितदुर्वाक्याविमौ पञ्चत्वमापतुः । अज्ञातधर्ममर्माणौ पर्यन्तग्रामवासतः ॥ १० ॥ उत्पेदाते मातु-
 सुतौ पृथगेव पुरघये । सुतः श्रेष्ठिसुतो जज्ञे धनधान्यसमुद्भिन्नाक् ॥ ११ ॥ अम्याजीवः समुत्पन्नः समुद्रासन्नसत्पुरे ।
 महेन्ध्यश्रेष्ठिपुत्रीत्वे मायाहुर्ददितोदयात् ॥ १२ ॥ द्यौर्देववशाज्ज्ञे पाणिग्रहमहोत्सवः । स्वमन्दिरमथानैषीद्विवोढा
 रमणीं निजाम् ॥ १३ ॥ स स्वयं व्यवसायार्थं पोतमापूर्य जग्मिवान् । समुद्रान्तरथास्याशु यानं स्फुटितममन्त्रसि ॥ १४ ॥
 अथानिन्ये तद्गृहिणी पित्रा स्वौकसि सादरम् । सदा साञ्जराणा साऽस्थ्यात् पितृवैशमनि निर्जया ॥ १५ ॥ अथोत्तीर्थं पयो-
 राशिं फलकासेः समागमत् । तस्मिन्नेव पुरे चर्ता पोतचङ्गेन निर्धनः ॥ १६ ॥ इतश्चोचेऽस्य नृत्येनाहं गत्वा नगरान्तरे ।
 प्रक्षाप्य श्वशुरं वस्त्राधानगिष्याम्यसंशयम् ॥ १७ ॥ इत्युदीर्याययौ पुर्यामयं वैयर्थ्यमासदत् । स समेत्याथ सुष्वाप पुरोपा-

१ शिक्यके.

न्तसुराख्ये ॥ १० ॥ इतश्च सा पितुर्गोशकात्रिजागरणोत्सवे । गत्यार्धरात्रे यवले कतिचित्स्त्रीजनावृता ॥ १ए ॥ इतश्च
 तत्स्करैर्हृष्टा वनवीथीयः पुष्पिता । सुवर्णचरणश्रेण्या तमस्युद्योतकारिणी ॥ १० ॥ तैस्तत्कर्मोदयाछिन्नौ कदलीनाखवत्करो ।
 अहो दुर्याग्यपतरोः फलनिप्पत्तिरीदृशी ॥ ११ ॥ प्रवेगुस्तस्कराः शीघ्रं तस्मात्कारणोत्सवैः । सकरैस्तेरुपेत्यैवानुखित्ये
 देवताख्ये ॥ १२ ॥ धिमुन्म्य इत्तयुगल प्रतुरेवोपशीर्षिके । परितः सुभटास्तस्युः सुरसन्न उन्नदाः ॥ १३ ॥ प्रातः दृष्ट्वा-
 आजागार यायदेय शैयघ्नम् । तावदेदृष्टि तीरस्य मुदितो निर्गतस्ततः ॥ १४ ॥ तावदाज्जनटैर्वाढं निर्भर्त्स्य हृदयन्धनैः ।
 वद्धा सलोन्त्रः शूलाग्रे स्थापितस्तरुणादपि ॥ १५ ॥ इतश्च तेन सुहृदा श्वशुरो क्वापितस्तव । जामाताऽत्र समेतोऽञ्जलि-
 स्वत्येनासिद्धिभक्तिः ॥ १६ ॥ कश्चिदत्रान्तरेऽन्येत्यावादीक्षाभातुकस्तप । शोः प्रवृत्तः शुद्धिकायां तवो धिक्कसयाश्रुपम्
 ॥ १७ ॥ श्रेष्ठी प्रोवाच चूमीशं किमेतदजनि प्रजो । मत्पुत्र्याश्च करो ठिन्नौ जामाता शुद्धिकां वदे ॥ १८ ॥ प्रतिपिञ्चा
 जटा राणा तावत्पञ्चत्वमासदत् । स्यापिता दुःखतः पुत्री बिनधर्ममुपावदे ॥ १९ ॥ मत्तैवं निधुरं वाक्यं दूरतस्त्याग्यम-
 झितिः । वयोरपि जवेद्यस्मात्कर्मबन्धो हि वारुणः ॥ २० ॥

अथ श्रावकस्य कुलानुचितवेपपरिहारोपदेशमाह—

वधाणुरूपं विरश्ज्ज वेसं, कुल्ला न अन्नस्स घरे पवेसं ।

साहूणऽसाहूण तद्वा विसेसं, जाणिक्का जंपिक्का न वोसखेसं ॥ ३० ॥

व्याख्या—अव्यानुरूपं यादृग्विधं स्वपार्श्वे अव्यं स्यात्तदनुरूपं तदनुवृत्त्या विरचयेदेषं । तथा कुर्यान्नान्यस्य परस्य गृहेऽप्रस्तावे प्रवेशं गमनागमनव्यापारं । साधूनां सज्जनानां तथाऽसाधूनामसज्जनानां विशेषमन्तरं जानीयात् ईदृक् साधुस्तथेदृग्विधो ह्यसाधुरित्यन्तरं क्षेत्रं । जह्येन्न दोषलेशमप्यसाधोरिति काव्यार्थः ॥ ३८ ॥

अत्रार्थे दृष्टान्तः प्रोच्यते—

धवलुज्ज्वलरायगिहे रायगिहे सेणिले निवो आसी । तस्स सुनंदाचिह्वाणनामाजे दुन्नि पत्तीले ॥ १ ॥ तत्थासि मम्मणस्को सेठी तेणज्जिले धणेऽद्यणो । गुरुकायकिदसेणं न खाइ न पियइ न देइ लवं ॥ २ ॥ धणकोनीले मेलिय तेण नियावासमञ्जजागम्मि । कंचणमणिमयवसहो निम्मविले अत्थि अइगरुले ॥ ३ ॥ वीलेवि तेण विहिले स किंचिदूणं गले तले एसो । चिंतालेरो अ जाले इले समेले नईपूरो ॥ ४ ॥ वरिसंतम्मि धणोहे कांले कोवीण्यं स वाणियगो । आरुहिय सुक्ककंठं चंदणकण्डां कंहुंतो ॥ ५ ॥ नरवइणा सो दिहो पणइणिसहिण धरगवरकांले । दहूण्यं पत्ती सामरिसा निवइ सुहवइ ॥ ६ ॥ सामिय सच्चमिणं नणु सरियंजोनिहिनंदसणेणेह । जरियं जरंति राया रित्तं पिबन्ति नऽह्मीहिं ॥ ७ ॥ राया जणेइ किमिणं सा साहइ नाह नणु पलोयन्नु । एस वरांले रंको नइपूरे कणमुज्जरइ ॥ ८ ॥ तो नरवइणाऽऽहूले किमहो कंठं सहेसि तुममेवं । तेणुत्तं पडु अज्जवि मह वसहजुयं न पज्जत्तं ॥ ९ ॥ तो जूवइणा उत्तं जह सयं लेहि मज्ज गोघाले । तेणुत्तं न इ तेहिं कज्जं पुवं खु कुरु पुन्नं ॥ १० ॥ घरमाणिता वसहो निदंसिले जूवइस्स तेण लहुं । सेणियनिवो पयंपइ कोसेणवि नेस पुन्नजवो ॥ ११ ॥ निप्पज्जइ जावेसो नो पुन्नो ताव नत्थि मज्ज सुहं । तस्स कए निह्वाणं

सिन्हाइ अहं करेनि पढो ॥ १२ ॥ गुरपजकरइयसहे दासादासी अहं तु पोसेमि । रत्ना बुत्त अइहा अणेरिसो से किले-
सजरो ॥ १३ ॥ ज्झसीयइणा जखिछं निम्मखयेसं करेहि जो जइ । किं रंकरेसकरणेष्ण्ण्णाणं हीणयं नेसि ॥ १४ ॥
अज्झिय धणकोनीनं निम्मविय तरेव वसइजुयमसमं । अगणंतो दुस्सजर मक्कासि नइपूरमअग्गि ॥ १५ ॥ दोइय यवुव-
त्यज्जरं राया संपेसिछं नियावासे । फालकमेण तेणवि निम्मविद्या वसइजुयसीवि ॥ १६ ॥ दपाण (ए) रुवयेसो न कठं
कइयावि सयणमअग्गि । न पु खज्जो वहुमाणो तेणोविचयेसमेव कुरु ॥ १७ ॥

॥ इति वेयोपरि दृष्टान्तः ॥

अथ कुब्जा न अन्नस्सेति द्वितीयपदोपरि दृष्टान्तः कथ्यते—कम्मवि संनिवेसे पगो कुवपुत्तनं वसइ । सो पायं परगेह-
परिग्रामणीससदावत्तेण वत्तासु समुत्तसइ । जस्स तस्स धरे गोठिं कुणंतो चिच्छ । सयणेहिं वज्झिछंवि न ठाइ । हियं
कहियमवि न मझेइ । पाविच्छुच्छुब्बाणगोठिधिच्छेण्ण्णाणमेव बहुमअइ । अन्नया कत्तवि वण्डुस्स गेहाचं तक्करेण केणवि
पण्णं धणमवहरियं । सो य तगधरे गोठिसियत्तेण आविंतो वट्टइ । इठं य धणिएण वणिएण धणरिज्झी गया नाया ।
सो य तक्करो दूरवेसं गठं । अह तस्स कुवपुत्तयस्स उवरि चोरियसंफा सबेहिवि उप्पाइया । सो पुच्चिछं—“अम्हाणं
धणं गयं तुम न जाणेसि, अन्नो न कोऽवि तुमाचं इय धरे समेठं जणो अन्नायपरो” । पयमुत्ते धणहेण सो कहइ—
“नाहं मुणामि, तुझे पय जाणइ” तठं सो रायपुरिसेहिं निगह्तिछं । सयणेहिं उच्च—“एसो अम्हेहिं परधरप्ययेसाठं
पत्तिस्सिज्जो आसि, अम्हे किं करेमो” । तठं सो वराचं दुब्बाणेहिं धिक्करिचं राइणा चोरसिक्क पायिठंसि मुष्णिता परधर-

प्यवेसो वारिचो । अन्नेऽवि आणे दोसा लगन्ति । सेठी सुदंसणोवि कविदाघरप्पवेसेण तहाविहे संकमे पम्भि ।
अथाग्नेतनकाव्येन ज्ञानाज्यासोपदेशमाह—

त्रप्तिं गुरूणं हियए धरित्ता, सिखिज्जा नाणं विणयं करित्ता ।

अत्थं वियारिज्जा मईइ सम्मं, मुणी मुणिज्जा दसग्नेयधम्मं ॥ ३ए ॥

व्याख्या—त्रप्तिं बहिःप्रतिपत्तिं गुरूणं ज्ञानदातॄणां हृदये स्वकीये धृत्वा शिद्धेत ज्ञानं शास्त्रसमुदायरूपं, विनयं दशविधं कृत्वा । अर्थं विचारयेत् स्वमत्या सम्यक्तया मुनिस्तत्त्ववेत्ता यतिर्मन्येत जानीयात् दान्त्यादिभेदैर्दशविधं धर्ममिति कान्वयार्थः ॥ ३ए ॥ व्यासार्थस्तु कथानकादवसेयः । तच्चेदम्—

इत्थऽत्थि खिइप्पइठियपुरं फुरंतोरुदाणधणमणुयं । निम्मदयरचंदजसो चंदजसो नाम तत्थ निवो ॥ १ ॥ मइसारो मइ-
सारो तम्मंती निच्चदोरुगुणंपंती । तस्स य सुजं सुबुद्धी सुबुद्धिनामो गुणञ्जिरामो ॥ २ ॥ तेणाहीया सयत्ता कत्ता कत्ता-
यरियपायसेवाए । गुरुसेवाय (ए) सुबुद्धी लहु बोहं जणइ जेणेह ॥ ३ ॥ उप्पत्तिय वेणइया कम्म परिणामिया य
बुद्धीलं । चउरोवि तस्स हियए वसिया जह सरसि हंसीलं ॥ ४ ॥ अन्नोवि अक्कयपुत्तो तणुप्पवो अत्थि मंतिणो तस्स ।
उब्बुद्धित्ति पसिद्धी संजाया पुष्पपावसा ॥ ५ ॥ सो पाढिलंऽवि पिज्जाण गुरुणो पासे सढत्तदोसेण । चउहिं पि हु मासेहिं
न हु मायरमवि य अपाढिसु ॥ ६ ॥ इत्तो तम्मेव पुरे धणाजिहाणेण सेठिलं आसी । तस्स य तणुया चउरो चउरोचिय-
संचियकलोहा ॥ ७ ॥ लाहरु १ बाहरु २ जावरु ३ जावरु ४ नामा सरुवजियकामा । तारुसगुणुदामा ते जाया

विष्णुरब्रामा ॥ ७ ॥ अह अन्नया घणको अकंतो आमपहिं वधुपहिं । धागरह नियतणुप पणप पयकमवजुयवमि
 ॥ ८ ॥ किंविधि प्रसेमि अहयं तुघ्राणं रियपयं जया कुणह । ते वसवति साया अं कहसि तयं यय कुषिमो ॥ १० ॥
 अह आइसइ स ताणं तणुयाणं सविषयाण निययाण । तुम्हेहिं मज्ज मरणे संजाए विवज्जोपण ॥ ११ ॥ निखवपिम्म-
 पेरेहिं नायवमवो मिहो सगेइमि । अन्नाय दुक्खाण व न नु कळो वयणमिह सयणे ॥ १२ ॥ जइ कहवि भिन्नजावो
 इयिजा तुम्हाण नेहविगमेण । न नु तहवि हासजणत्तं कायवो नणु मिहो कसहो ॥ १३ ॥ वठसुवि कोखेसु मय पयस्त
 निहस्त गुणनिहिनिदीत्त । यट्ठसि य निहियात्तं पिरियात्तं पवरकवसेहिं ॥ १४ ॥ पुवाइकमेणैप गहियवा अजप्पिरेहिं
 किमवि मुहे । लंयेयया पसा न नु मज्जाया मय विहिया ॥ १५ ॥ जखिय तहत्ति तेहिं धखो य निहत्तं तत्तं गत्तं सिद्धी ।
 मयकिरियमिम्मेसए कात्तं सुविटं ठिया सुहिया ॥ १६ ॥ पुचाइसतईए यत्तविन्विसमा पिवट्ठिठं खगा । निय-
 नियकिंजाण कप कविं पकुवन्ति महिखात्तं ॥ १७ ॥ अन्नोन्नमवि सपिम्मा सहोयरा जिन्नजावंमायझा । नारीष कन्न-
 जांवा पाया पीई पणत्तंति ॥ १८ ॥ अह पढमो सिद्धिसुत्तं आकहुइ अप्पणो निहिं जाय । ता तम्मगे पिण्डिय इयकेसे
 जाइ अग्गेरं ॥ १९ ॥ धीर्त्तवि नियनिवाणे पिस्सिय अह खित्तमट्ठियं कसिणं । संजात्तं कसिणमुहो नहसमयसमेयमेधुव
 ॥ २० ॥ तह तीर्त्तं नियनिहियो मग्गे पोराणविहियवधियात्तं । अयहइ यत्तुमभरिसमसरिसमीसानवकावित्तं ॥ २१ ॥
 सजात्तं य वरत्थो निहिं निरावित्तु हरिसपन्हित्तो । मणिकंचणरयणुक्खावयत्तं पयनीकयसुत्तं ॥ २२ ॥ अह तिप्पि-
 सोयरिया जरिया रोसेष पवमहिंसु । तुघ्रा सवे तणुया पिठणा पुण अम्ह कससेसु ॥ २३ ॥ केसाई निस्सित्तं खड्डुय-

स्सेयस्स पुण निहाणम्मि । खित्तं सुवन्नरयणं वल्लन्नया पयम्मिया बहुया ॥ ३४ ॥ किच्चा चलज्जागेहिं चउत्थकलसाळं
मणिसुवण्णार्इ । गिण्हिस्सामो अम्हे केणवि रोसो न कायवो ॥ ३५ ॥ अह जावभो पयंपइ एवं कह लअर्इ सुवण्णार्इ ।
अं जस्स निहाणलं निस्सरियं तं खु गिण्हेह ॥ ३६ ॥ तुझे पहीणजग्गा जं पिजनिहियं पि निबिसेसेण । निहिसु सुवण्णा-
ईयं मट्ठियकेसत्तमणुपत्तं ॥ ३७ ॥ नाहं नियकुंजत्थं अत्थं कस्सावि नणु पइहेमि । इइ वयणमसहमाण तिन्निवि ते सोय-
रा मिल्लिं ॥ ३८ ॥ कलहं काळं लग्गा जुग्गा न हिर्जवएसदाणस्स । सह जावभेण लहुणा सच्चाजणा सरदायरमइणा
॥ ३९ ॥ न हु कोडवि जगम्भं तं रंजइ रंजइ न ताण चित्ताणि । नायरनराण मझे वालो बुद्धो व तरुणो वा ॥ ४० ॥
ते चउरोडवि मिदित्ता पत्ता रायंगणं रणिकमणा । अत्थाजराण जम्हा जाया मायाडवि न हु ताया ॥ ४१ ॥ जंपन्ति
कलहकारणमिह निच्चारं न कोडवि काळमलं । मइसारप्पमुहाणं मंतीणवि न हु फुरइ बुद्धी ॥ ४२ ॥ आसी निवो सच्चित्तो
कहं कली एस ज्ञेजियवो मे । ताव सुबुद्धी पत्तो रायसच्चाए निवं नमिं ॥ ४३ ॥ दिन्नासणो निविजो जंपइ कह सामि
अज्जा तुम्हाणं । दीसइ चित्ताजराया वयणसिरीहाणिसंजणणी ॥ ४४ ॥ तत्तो वज्जरइ निवो साहु तए नायमेयमप्पगयं ।
सच्चिवाच्चिमुहं संपिह्वरम्मि जूवे जणइ मंती ॥ ४५ ॥ निहिकुंजाण चउन्हं चरियं लोयाण निम्मियच्चरियं । नियबुद्धीए
नच्चा रहस्समह जंपइ सुबुद्धी ॥ ४६ ॥ निच्चारयामि अहमिणमाइसइ जया पट्ट पसन्नमणो । तो रत्ता आइठ किमहो
कहणिज्जमित्थइत्ये ॥ ४७ ॥ जो वालइ सुरहीठं स अज्जुणो सज्जाणोडवि सो चेव । जो उज्जरइ उहत्तं सत्तं वसणम्मि
संपत्तं ॥ ४८ ॥ सो लहुठवि हु गरुठ जस्स मईठं फुरंति सुप्पाळ । निस्सकं वल्ल तए एसो नाळं विहेयवो ॥ ४९ ॥ इय

गुप्ते प्रपश्या दुग्गुण्डाहं मणम्मि यहमाणो । धणञ्चंगण सुयुञ्जी पगते एवमारु फुनं ॥ ४० ॥ जो जो तुझाण पिया पिया-
 परो आसि तुम्ह निष्ठयठं । सह दीहयंसिठं खलु जुत्तस्स विचारठं निष्ठणो ॥ ४१ ॥ गोमहिस्सकरिहरीसं कयविक्रय-
 करणठं महावाहो । तो पढमस्स निहाणे केसकेयो कठं पिठणा ॥ ४२ ॥ वीयस्स करिस्सणेणं सह निपाहो नविस्सई
 जेण । तो सित्तमट्ठियाए जणि(रि)ठं पिठणा निही घणियं ॥ ४३ ॥ तीयस्स य यथसाठं हेळ खानत्तस्स खप्पदेयाणं । सिक्केहि
 ठठं यहिया लिच्चा जणएण निहिमग्गे ॥ ४४ ॥ खणुनंदणो य तुरिठं यण्णिक्ककम्मि अक्कमो जेण । तक्कारणा निहाणे
 तत्तस्स सुयन्नाइ पक्किच्च ॥ ४५ ॥ पुत्तइ तठं सुयुञ्जी चठत्थयं हेममाइ किमोळं । तेणुत्तं खक्कमियं पायं मह सम्ममिइ
 मुणए ॥ ४६ ॥ विस्सह तेसिंवि पुणो जणइ सुयुञ्जी अहो सुणह तुम्ह । अत्ताइ कसिक्खिण्णं दधिणं नणु खक्कमियमेय
 ॥ ४७ ॥ ज जत्तस्स खानजणयं निठण नाऊण तन्निहाणम्मि । पक्कित्तं नणु पिठणा रोत्त कइ वहइ खलुविसप ॥ ४८ ॥
 एयं ते संयोहिय निययुद्धियेण सो नणु सुयुञ्जी । नियपुरठं विनिचेसिय निहिस्सख्ख कइइ सयं ॥ ४९ ॥ तययणायन्न-
 णठं वमक्किठं माणसम्मि महियाखो । पिम्भइ केरिसमसमं बुद्धियख इय जणइ पयनं ॥ ५० ॥ सुहमत्थवियारणठं सधं
 पुइ नाम खलु सुयुद्धिसि । जो अग्गेसिमसग्गे सो नाठं जं कठं तुमए ॥ ५१ ॥ इय सुपसंसिय सधिवंगयं गयं खाइमव-
 णिमग्गम्मि । जयासयो विसअइ सअइ नियरक्ककजाइ ॥ ५२ ॥ तेधिषु पत्ता सयर निरंतरं पीइजायणं जाया । जायाम-
 रिस्सायि शु नणु सुयुद्धिणा छयसमं नीया ॥ ५३ ॥ मत्तिसुठं दुब्बुद्धी वीठं दुब्बुद्धिचसि अययायं । पत्तो जणे सपिठणो
 जणणीएयि शु असोत्तपरो ॥ ५४ ॥ दोएण छयहसिअइ अयमाणिअइ सइइ मग्गम्मि । जइ तइ पयंपमाणो ज्ञाउगुणे

असंहमाणो यं ॥ ५९ ॥ अहं अन्नदिणे तत्पुरुपरिसरवणमङ्गमागयं सुगयं । अशसयनाणिमणगारमुत्तमं किञ्चि निसु-
 णित्ता ॥ ५६ ॥ ज्वलमंतिसुबुद्धिप्पमुहा तप्पायपलमनमणत्थं । पत्ता वंदिय तत्थोवविच्छया सुणिय देसणयं ॥ ५७ ॥ इह
 अरुइ मइसारो सुबुद्धिदुब्बुद्धिनामया पुत्ता । कहं महं जहत्थनामा संपत्ता कम्मदोसेण ॥ ५८ ॥ आहं गुरू ज्ञो निसुणसु
 इत्थेव पुरे दुवेवि वणि(य)पुत्ता । पुब्बज्जेव आसि इमो विमलो अयलो य इयनामा ॥ ५९ ॥ चिन्नसहावा दुब्बिवि विमलो
 विमलो य चित्तमङ्गमि । तारुत्तेवि माणुत्ते सो वेरगं समावन्नो ॥ ६० ॥ धणधन्नाइयमुच्चिय विरत्तचित्तो वयं समद्वीणो ।
 गुरुपासमि अदीणो परीसहेसुंवि विसमेसु ॥ ६१ ॥ अपढिंसु सुत्तमत्थं निसुणइ सुत्तत्थचित्तं कुणइ । एगंते तहं अन्ने
 मुण्णिणो पाढेइ सत्थाइं ॥ ६२ ॥ सुत्ते गुरुमि जत्तिं सत्तीए कुणइ शुणइ गुणवंते । आयरियपयं पत्तो कमेण तत्तीसगु-
 णंखाणी ॥ ६३ ॥ दसत्तेयं जइधम्मं सम्मं आयरइ धरइ अंगमि । सूरुो इव सन्नाहं अंतरिजिनिम्मियावाहं ॥ ६४ ॥
 अन्नस्स अत्तणोऽवि य करित्तु जवयारमायरेणोसो । धम्मोवएसदाणप्पजिइणा धम्मकिच्चेण ॥ ६५ ॥ संजमममंदं पादिय
 परकादिय पावपंकपफलाइं । पत्तो वीयं कप्यं आणप्पसुरसुरकसंजोगं ॥ ६६ ॥ तवनाणगुणुक्कुत्तं मुणिवग्गं निंदइ अयल-
 नामां । अवमाणइ पुणं एवं न इत्तं मुणइ किंपि इमो ॥ ६७ ॥ ज्ञासइ दुवयणाइं मुहरत्ताए गुणीण न पसंसं । सहइ
 वहइ मल्लरियं पावं पजणीकुणइ वहुहा ॥ ६८ ॥ मरिणं दुइज्जनरए नेरइयत्तं गजं अयलनामो । कामोवहवियतण्ण परमा-
 हम्मियंवसं पत्तो ॥ ६९ ॥ संगे सुराजमाणपादिकण कलिकण अमरसोकाइं । तुह पुत्तत्तं पत्तो सुबुद्धिनामो गुणुद्दामो
 ॥ ७० ॥ मइमंताण महंतो लहुत्तवि जत्तं सुविस्सुत्तं विस्से । पुब्बज्जवज्जासवसा अशसयनाणीण मज्झमणी ॥ ७१ ॥ नर-

याठ उद्धरिणा अप्यं सप्यं व कुस्तिवबुद्धिर्ह । अयस्यजिष्ठं दुष्टबुद्धी मतिपर सुते बुधुप्पन्नो ॥ ७३ ॥ सुषिञ्जणनिवावसते
 दुर्गन्धविज्ञो य दुष्टबुद्धी य । अन्नाणो अचिणीत् निगुणजणसंगरंगिष्ठो ॥ ७३ ॥ निमुष्टिय इमे सुबुद्धी पिठणा समम-
 प्पणो दियजाय । निरिदुत्तु देसधिरदं अरुदं दूरे परिहरितो ॥ ७४ ॥ पणमिस्तु गुरुं नियपरमुवागन्तं परियणेण सह
 मिष्टिच्छं । त्तामिस्तु सयससंधं चेड्यपूरं समायरिच्छं ॥ ७५ ॥ पम्भिविज्ञिय पवणं कमेण सिद्धंतस्सत्थमवगिस्त । सह अण-
 सपेण मरिच्छं पंचमकप्पस्मि संपत्तो ॥ ७६ ॥ सत्तो वधिच सुकुले जम्मं पाविस्तु वरथमवि चरिच्छं । सिवपयसोरकाण
 निदी जाच्छं दुरुस्सियपसात्तं ॥ ७७ ॥ इति विचार्यं सुयुद्धिकथानकं, कुल्ल सत्तुरुज्जक्किमनारतम् । धिनयपूर्यमपूर्यमिदं शुत्तं,
 पठत सार्धमनर्थसमुत्तिम् ॥ ७८ ॥ दशविधं यत्तिधर्ममतः परं, समधिगम्य विरम्य कपायता । अयत शाश्वतसौख्यपर-
 म्परामुपराता नविका नवसंततोः ॥ ७९ ॥

॥ इति सुबुद्धिद्वर्जद्विकथानकं सम्पूर्णम् ॥

अथ हास्यादिपद्वपरिहारग्रन्थपद्वपाखनपञ्चमप्रमावनिर्दखनपञ्चान्तरायनियारणोपदेशमन्निधित्पुराद--

हासाश्लक्षं परिविज्ञायधं, ठक्कं वयाण तद्द सज्जियधं ।

पंचप्पमाया न सु सेवियद्वा पंचंतरायावि निवारियद्वा ॥ ४० ॥

व्याख्या--सप्तहकाव्यमिदं । अन्नार्थे महान् विस्तरोऽस्ति । परं कियानप्यर्थो दृष्टान्तमुत्तेनोद्भाष्यते--हास्यमादि-
 द्य(ये)नां ते हास्यरत्नरसिशोकजनयजुगुप्सावयस्तेषां पद्वं, एकवक्तावेनैकवचनं, यथा श्रीत्यानाम्ने--“चठदि ठाणेहिं हासु-

प्यत्ती सिया, तं जहा—पासित्ता चासित्ता सुणित्ता संजरित्ता” हास्यमोहनीयकर्मोदयेन हास्योत्पत्तिः स्यात् । तदपि हास्यं सनिमित्तं निर्निमित्तं वा स्यात् । हास्यमपि बहु क्रियमाणं कर्मवन्धायैव स्यात् । रत्यरती अपि न कार्ये, अहं सुखीत्यादिका रतिः साम्प्रतमहमसुखीत्यादिका चारतिः, ते द्वे अपि साधुना न कार्ये । शोचनं शोकश्चेतोऽभीष्टे वस्तुनि नष्टे न शोकः कार्यः । जयं सप्तधा—इहपरलोकादानाकस्मादाजीविकामरणभ्रूलोकजेदात् मन्तव्यं, तदपि न चेतसि धार्यं (जुगुप्सा न कार्यार्थः) । पङ्कं व्रतानां प्राणिघातानृतोक्त्यदत्तग्रहणाब्रह्मपरिग्रहरात्रिभक्तप्रतिषेधलक्षणं सज्जायितव्यं आत्मन्यारोपणीयं । पञ्च प्रमादाः मद्यविषयकपायतन्त्राविकथारूपाः सेवितव्या नैव । तथा पञ्चसङ्ख्याका दानदानजवीर्य-जोगोपजोगरूपा अन्तराया निवारयितव्याः आत्मनः सकाशादहरीकार्याः तत्प्रसरो नात्मन्याधेयः । इति काव्यसंक्षिप्तार्थः ॥ ४० ॥ अत्रार्थे महान् विस्तरोऽस्ति, परं कियानपि दृष्टान्तगर्भः सूच्यते—

महुराए संखनिवो पवज्जं सीकरित्तु गुरुपासे । सो संपत्तो हत्थिणपुरम्मि गीयत्थसत्थमणी ॥ १ ॥ निस्काहेणं तेणं विणिग्गएणं निदाघसमयम्मि । हुयवहंपंथाच्चिमुहं ठिएण दियसोमदेवक्को ॥ २ ॥ वच्चांमि किमेएणं पहेण इइ पुड्डिएण तेणुत्तं । गहसु लहु एयम्मि य कोजगवसरसियचित्तेण ॥ ३ ॥ युग्गम्म ॥ जइ पज्जलंतपाउं नच्चइ नणु एस तो हु सुंदरयं । पस्सांमि निअड्डीहिं मणम्मि इइ चित्तिंयं तेण ॥ ४ ॥ तेण गवक्कएणं सुहेण जंतो मुणी पहे दिट्ठो । तत्तो आगम्म पहं पिण्डइ जलणुव पज्जदिरं ॥ ५ ॥ निंदंतेणं ऽप्पाणं तप्पासे तेण चरणमाइणं । मणयं जाइमउं से आसी सुत्तत्थकुसलस्स ॥ ६ ॥ पादिय पवज्जमिमो लहिय सुरत्तं तउं चुउं संतो । कासीएवलक्कोट्टाच्चिहाणपत्तीए गोरीए ॥ ७ ॥ सहयारसुमिणंसं-

सुद्धं य पुत्तत्तणे समुत्पन्नो । अद्भुत्तियस्सधरो जातं मायगजार्दप ॥ ७ ॥ अह मधुमासम्मि कयाधि एस सह खुण्णपहि
 रममाणो । अं वा सं वा जंपवत्तं य तेहिं गळे गहिं ॥ ८ ॥ नियमंज्जानं वाहिं लिचो तो सोडवि चित्तप विचे । एपहिं
 कं विदियं अहो अहो कम्मदोसेण ॥ ९ ॥ इत्थंतरम्मि एगो अही कुमारण पासमहीणो । सो तेहिं खस्सणेणं निवा-
 रिं सधिसदोसत्ता ॥ १० ॥ जलसप्पो अह वीत्तं तस्समेपहिं आगच्छं दिने । जीवंतो सो मुक्को तो वल्लनामो विन्धि-
 तेई ॥ ११ ॥ सपेडवि अप्पप्पो द्विय दोसेहिं हम्मई इहं जीवो । न पु परसक्केहिं कयाधि पाचाई असुहसंघायं ॥ १२ ॥
 तेहिं द्विय जलसप्पो मुक्को जीवत्तं खु दिनेडवि । इय नात्तमहं दोसे कयाधि न परस्स पयनिस्सं ॥ १३ ॥ इह परिजा-
 विय समणे समणसं गदिय गुरुसगासम्मि । सो पासइ निरवत्तं पवत्तं धम्मगुणसत्तं ॥ १४ ॥ अह विहरंतो पत्तो कासीप
 सो बु तिङ्गवणम्मि । तिङ्गवत्तस्सासेवियपात्तं समं तवं तवइ ॥ १५ ॥ सत्त्वज्जया समेत्तं अन्नो जत्तो वणम्मि पाडु-
 पत्तं । कइ जो तुमं न वीससि तो सं पइ तिङ्गो जणइ ॥ १६ ॥ साडुस्सेयस्साहं कुशमाणो वामि जस्सिमववरं । वेधा-
 गमणस्साहं न वल्लमव यासयं मच्चयं ॥ १७ ॥ मच्चवि सक्काणम्मि य वसन्ति मुणियो निरीहया गुणियो । तेषुत्ते तत्थ
 गत्तं पमाइणो तेष ते दिवा ॥ १८ ॥ ते दोडवि तस्स जत्तिं जणन्ति धम्माणुरायरेगिवा । अह कोसलियनिचंगुमया स-
 मेया तहिं जइ ॥ १९ ॥ जस्सवत्तं विहेत्तं तीप दिने स कात्तसगतिं । वल्लनामरिंसी कसिणो मत्तमद्विणो जीसणा-
 यारो ॥ २० ॥ वसिंत्तं तरुणसमएण क्वत्तायन्नपुत्तवेहाप । पस्सइ पस्सइ सहिया पच्चको रत्तको किमयं ॥ २१ ॥ तो
 सा जस्सेण स्वणेण तक्कयमुपदासमसहमाणेण । विदिया गहिंविवा तइ जइ परिणीया मुखियरेणं ॥ २२ ॥ एवं नच्चा

सच्चं हासो कस्सावि नेव कायधो । धम्मियलोयाण विसेसुं य तो वज्जियच्च इमो ॥ १४ ॥ तं चेव मुणिं हसिञ्चं पत्तं धिक्काइएहिं पुण इरुक्कं । तो मियत्तासीहिं सया होयव्वं उत्तमजणेहिं ॥ १५ ॥

॥ इति हास्योपरि(हरि)केशिदृष्टान्तः ॥

संयमिना संयमोपरि नारतिः कार्यो । अत्रार्थे कण्फरीकहृष्टान्तदृष्टियते—

जम्बूद्वीपे विदेहेऽत्र विजयः पुष्कलावती । नगर्यो पुण्फरीकियामासीदासीकृताहितः ॥ १ ॥ विधाऽपि हि महापद्म-
स्तत्रास्ते नृमिवद्वज्रः । कृष्णस्येव गृहे पद्मा पद्मावत्यस्ति तल्पिया ॥ २ ॥ कण्फरीकपुण्फरीकावचूतां तत्सुताबुजौ । सौम्य-
त्वेनाथ महसा सूर्याचन्द्रमसाविव ॥ ३ ॥ बहुश्रुताः स्तुताचारा विचारागमपारागाः । अन्यदा समवासारुस्तत्रोद्याने मुनी-
श्वराः ॥ ४ ॥ तद्विवन्दिपया क्षात्रृज्जागाम सपरिहृदः । धर्मसम्यक् समाकर्ण्य कर्णान्यामञ्जयावहम् ॥ ५ ॥ बृहत्तनयमास्थाप्य-
राज्ये प्राज्यरमाश्रये । अग्राहि चूज्जा दीक्षाऽनीज्यालुत्वमुपेयुषा ॥ ६ ॥ अधीत्य सर्वपूर्वाणि पष्ठाष्टमतपोचरैः । कर्मप्राग्ज्जार-
मुहेद्य निरवधव्रतोद्यतः ॥ ७ ॥ प्रचूतकादमादम्य संयमं संयमी दमी । शिवशर्म गताशर्म क्षेप्ते केवलमाप्य सः ॥ ८ ॥ युग्मम् ॥
त एव स्थविरास्तत्राजगमुरन्येधुरुहताः । जग्मतुस्तज्जमस्यार्थं धावपि त्रातराविमौ ॥ ९ ॥ तथ्यां धर्मकथां श्रोत्रपथीकृत्य
कृतादरः । पुण्फरीकः प्रपेदेऽसौ दृढव्रतमनोरथम् ॥ १० ॥ नत्वा गुरुं पुरीं गत्वा समाहूय सदाहूयः । कण्फरीकमुवाचैवं
सचिवानपि नृमिपः ॥ ११ ॥ वत्स प्रपादयात्मीयं राज्यमर्जय सद्यशः । अवियुक्ता मया युक्ता रोगागमोक्षिताः ॥ १२ ॥
अधारि श्रावको धर्मः कर्मधर्माभ्युदागमः । गतं तारुण्यमेव धाक् यथा शौदनदीजलम् ॥ १३ ॥ जज्ञे मरणमासन्नं खिन्नं तेन

मनो ब्रह्मम् । राज्यमियं प्रपद्यस्व प्रपज्यामह्मादिभ्ये ॥ १४ ॥ कण्ठरीकृततः प्रोचे किं प्रपातयसि प्रजो । पातकान्नोनिधे-
रत्सर्मन्धमिय सत्वरम् ॥ १५ ॥ अहमप्यस्मि संसारोविम्रयेता अनारतम् । वीणां कलीकरिष्यामि मान्तराय विधेहि
मे ॥ १६ ॥ द्विस्त्रिरुक् क्षितीशेन तथाऽप्येव महाग्रही । ततः पुनर्वजाणेन युक्तमुक्तं त्वयाऽनुज ॥ १७ ॥ न प्राप्स्य परणा-
दन्त्यत् पोतवन्नवारिधौ । पततः सत्त्वध्वजस्य निष्ठाणस्यातिदुस्तरे ॥ १८ ॥ परमेतदुराराधमधियामुक्तात्मनाम् । यतश्च-
दुल्लताञ्जलिं करणानि स्वजायतः ॥ १९ ॥ विकारो दुर्निवारोऽयं स्मरजः खलु देहिनाम् । नये वयसि वसिष्णोस्त्वय्यैका-
द्वि वर्धते ॥ २० ॥ गृह्णिषिः सह सम्बन्धस्त्याज्यो नार्थश्च वारिताः । सोढव्याः प्रौढजावेन दुस्तहाश्च परीपहा ॥ २१ ॥
प्रातः खलु त्वमद्यापि वर्धसे यौयनोन्मुखः । न बुध्यसे धर्ममर्मं सम्यगर्ह्यत्प्रकृषितम् ॥ २२ ॥ पूर्वमाराधय श्राद्धधर्ममन्यस्य
सद्गुरोः । निर्विण्णकामजोगः सन् दार्षके प्रतमाचर ॥ २३ ॥ काठरैर्दुर्नुष्ठेयं धारित्रं यद्यपि स्फुटम् । तथापि स्वप्रतिज्ञातं
नाहं शिबिसतां नये ॥ २४ ॥ न हि वीरधियां किञ्चिदसाध्यं यस्तु विष्टपे । स्वीकृतं निर्यहन्त्येव धुर्यवदुर्धरं धुरम् ॥ २५ ॥
यद्युत्सुकोऽसि वत्स त्वं तत्कुरुष्व यथारुचि । इत्युक्ते वार्यमाख्योऽपि सुहृन्निरपि धीसत्कैः ॥ २६ ॥ प्रवव्राज महाचूड्या
कण्ठरीकः सदानुगैः । सद्गुरोः सन्निधावेव आरराच यतिक्रियाम् ॥ २७ ॥ यतिकर्ममुरीथके पुरस्त्रीकस्तु जायतः । वय-
तस्तु दधौ राज्यमुविन्नो जवचारकात् ॥ २८ ॥ राज्याधाराङ्गश्चूड्याजो याधचावत्सिरो जय । सचिवैरेवमाख्यातेऽति-
ष्ठिष्टक्रियोपतः ॥ २९ ॥ स स्वाध्यायशुभ्रभ्यानविधानविधितत्परः । सुरेज्योऽप्यधिकं मेने सुखं दीक्षाप्रपादने ॥ ३० ॥
कियानप्यतिचक्राम कालः कौशलशालिनः । एवं हि कण्ठरीकर्पेरमर्षेणोजित्तात्मनः ॥ ३१ ॥ प्रादुरासीविबध्वतमञ्जरी-

मञ्जुसौरजः । सुरजिः कोकिलोदारमधुरारवमञ्जुलः ॥ ३२ ॥ युग्मम् ॥ इहग्विधे मधौ प्राप्ते तच्चेतश्चलतामधात् । पत्रव-
च्चलपत्रस्य रागोदयमहाशुगात् ॥ ३३ ॥ अहो मोहोदयः पापस्थलयत्यखिलं जगत् । तत्पुरः कस्य चातुर्यमनिवार्यं परि-
स्फुरेत् ॥ ३४ ॥ तादृग्विधविरागेण यः प्रव्रज्यामुपाददे । सोऽपि चेच्चलति ध्यानाद्विग्धगुष्कर्मचेष्टितम् ॥ ३५ ॥
अथवा कस्य नोन्मादजननं यौवनं स्मृतम् । मद्यपानमिवोदामकामसंजीवनोद्यतम् ॥ ३६ ॥ मोहवासनया नूनमनया
कुनयाध्वनि । प्रेर्यन्ते प्राणिनः सर्वे विज्ञा अज्ञानिका अपि ॥ ३७ ॥ धर्मश्रज्जात्रपट्वी प्रलीना क्षणमात्रतः । विषया-
शामहावात्यावशतस्तन्मनोऽम्बरात् ॥ ३८ ॥ सर्वः सद्रुपदेशोऽस्य जगल हिमपिण्वत् । स्मरव्यापमहातापप्रसरोरुदि-
वाकरात् ॥ ३९ ॥ गता त्रपा नृपातङ्कादिथ तस्करसन्ततिः । ननाश हरिणीवाशु मर्यादोन्मादसिंहतः ॥ ४० ॥ सर्वः
कुलाजिमानोऽस्य मीनवन्निर्जलाश्रयात् । प्रयातवान् परासुत्वमहो दुष्कर्मचेष्टितम् ॥ ४१ ॥ ततो निःसंगतोन्मुक्तमनसाऽनेन
चिन्तितम् । पर्याप्तं व्रतकष्टेनानिष्टेनारिष्टकारिणा ॥ ४२ ॥ श्रविष्येऽहं निजं राज्यं सास्त्रज्यं यत्र चाद्भुतम् । शब्दादि-
विषयग्रामानभिरामानरं रमे ॥ ४३ ॥ चारकक्षितवचित्ते दधानः संयमारतिम् । यतः परीपहोदयसुनटैर्महसोत्कटैः ॥ ४४ ॥
साधुवर्गमनापृष्ठय प्रह्वयः स्तेनवज्राणात् । निर्गत्य गजवत्त्यक्तशृङ्खलान्नलितोऽहसा ॥ ४५ ॥ इव्यलिङ्गं वहन्नङ्गे समागात्
पुण्णरीकिणीम् । तस्थौ तद्वहिरुद्याने ग्लानेनः संयमोपरि ॥ ४६ ॥ तरुणैररुणैः पर्णैः कोमदैः किसलैस्तरोः । विरच्य स्रस्तरं
स्वैरं लुलोठ निजलीलया ॥ ४७ ॥ विमुच्य वृक्षशाखायां निजं धर्मध्वजादि सः । आजुहाव नराधीशं निःशङ्कः पापक-
र्मणि ॥ ४८ ॥ उद्यानपादकाज्जाला तदागममचिन्तितम् । चिन्तयामास चित्ते राट् कथमेकाकिताऽऽहता ॥ ४९ ॥

धुवं प्रग्नपरीक्षामश्वरणादनुजो हि मे । ततः स्वल्पपरीवारस्तं विदुर्मुर्जाम्यहम् ॥ ५० ॥ इति निर्णयि भ्रजर्त्ता प्रयया-
 वनुयायिक्ति । यन्मिदं तं जगादैवं प्रातर्चनोऽसि संयमात् ॥ ५१ ॥ पूर्वमेव मयाऽऽख्यायि प्रवतो प्रवतोयधिः ।
 दुत्तरोऽयं प्रवाहयैस्तच्चैवाजनिष्ट ज्ञोः ॥ ५२ ॥ राज्येन न हि मे कार्यं स्वीकुरु त्वं निजेप्सितम् । इत्युदित्वा वदायस्मै
 राजचिह्नानि तत्तथात् ॥ ५३ ॥ आमणयममृतप्रायमपास्य विपसोदरम् । स राज्यमाददे मन्दयुद्धि सिद्धिपराम्मुखः ॥ ५४ ॥
 कः कावमधिमादसे प्रोक्षित्वा रश्ममुत्तमम् ? । चक्रवर्त्तिपदत्यागाच्चकृत् कः समीहते ? ॥ ५५ ॥ परं सुविपमः कर्मविपाकः
 लघु देहिनाम् । शूरोऽपि ज्रीरुत्रार्थे दक्षो मूर्खार्यतेऽपि च ॥ ५६ ॥ निमोयः साधुवेपोऽस्मादग्नाहि धरणीदृष्ट्या । रङ्गा-
 दिव मदारक्षमयक्तेन सुमेधसा ॥ ५७ ॥ नागरान्तःपुरावीनामनिष्टोऽप्येव विष्टम् । आरुरोह स्वयं कपर्जरीकः कस्तु-
 पाचरेत् ॥ ५८ ॥ विवर्षरूपखावण्यमणयगुणवर्जितम् । उपार्हसन्निभं मन्त्रिसमन्ताणा नृपानुगाः ॥ ५९ ॥ हर्यक्षासन-
 मासीनः शृगावः किमय स्वयम् । ज्ञात्वा प्रवयार्हतामेति रासजस्य कदाऽपि किम् ॥ ६० ॥ जनोक्तिमिति श्रुत्वा ननु-
 कोप इति निर्जरम् । प्रविशामि गृहं तावत् पद्माग्निं कश्चित् ॥ ६१ ॥ कुत्परीपदस्त्रिभूता ततो ज्ञोज्यमकारयत् ।
 सुपकारमर्हस्त्रिगधमधुरास्वादमशुखम् ॥ ६२ ॥ यदृष्ट्या तदुद्युजे प्रमाणातीतमेव च । सर्वार्थीन इवाहीनरतनारसखावसः
 ॥ ६३ ॥ अङ्गनाङ्गाधिपन्नादिभोगाभोगप्रसङ्गतः । उदन्याशुष्यदास्यस्य समुत्पेदे विसूचिका ॥ ६४ ॥ निवाऽन्नागमना-
 स्त्रेऽत्रतिः शूलं च दुःसहम् । उदरं वृद्धिमापन्न रुद्धः पथनसंघरः ॥ ६५ ॥ ईदृगवस्थादुःस्थेऽस्मिन् कोऽप्यायाति सन्निधौ ।
 कः पश्यत्यास्यमस्यापि प्रष्टस्येत्यपवावकृत् ॥ ६६ ॥ वयस्यैरपि नोपास्यो निन्द्यमानो जनैर्धनैः । शराविश्रासिष्याति

यद्येषा रात्रिरञ्जसा ॥ ६७ ॥ तदा पापानिमान् सर्वान् प्रातः प्रेतपतेर्गृहम् । प्रापयामि सुनिःशङ्कमित्यसौ हृद्यचिन्तयत् ॥ ६८ ॥ कृष्णदेव्यावशोद्भूतरौघ्रध्यानैकतानधीः । पापात्मा मृतिमासाद्य सप्तमोर्व्यामवातरत् ॥ ६९ ॥ प्रस्ते ह्यप्रति-
ष्ठाने त्रयस्त्रिंशन्मिताम्बुधीन् । आयुः प्रपालयामास महावेदनयार्दितः ॥ ७० ॥ दुर्मत्या संयमारत्या दुर्गत्याश्लेषतोऽ-
मुना । सहस्रवर्षपर्यायमाचर्याभ्याददेऽसुखम् ॥ ७१ ॥ अथ श्रीगुणरुरीकाख्यः प्रपन्नयतिवेषन्नाक् । धन्योऽहं येन संप्राप्तः
साधुधर्मः सुरदुवत् ॥ ७२ ॥ व्रतोच्चारं विधास्येऽहं सजुरोः साक्षिकं कदा ? । पुनः पुनरिति ध्यायन् प्रतस्थे
गुरुसन्मुखम् ॥ ७३ ॥ ग्रामेषु विहरन् मार्गे रूक्षशीताशनैर्धनैः । आत्मानं यापयामास चरणचरणोद्यतः ॥ ७४ ॥ कुशै-
रङ्कुशतीक्ष्णस्यैः कण्टकैः कर्करैः खरैः । व्यथितक्रमयुग्मोद्यद्गुधिरारुणितावनिः ॥ ७५ ॥ छुत्तृण्णोष्णादितोऽप्येष
नेर्यासमितिमत्यगात् । प्रशस्तलेदयोपगतश्चाल न च सत्त्वतः ॥ ७६ ॥ विशश्राम श्रमेणार्तः कस्मिन्नपि पुरे पथि ।
अन्यथ्योपाश्रयं तस्थौ स्वस्थसंस्तारकोपरि ॥ ७७ ॥ कदाऽहं सजुरोः पार्श्वे यथोक्तविधिना व्रतम् । आराधयिष्येऽन-
घधीः ? साधयिष्ये परं पदम् ? ॥ ७८ ॥ इति ध्यायन् सुधीरात्मा समताममत्तान्वितः । बद्धाङ्गलिं निजे शीर्वेऽपावीढकस्तवं
मुदा ॥ ७९ ॥ नमोऽस्त्वहं नमः । नमो मध्वर्मदातृभ्य आचार्येभ्योऽप्यहर्निशम् ॥ ८० ॥ अधुनापि
तदध्यक्षं सर्वं प्राणतिपातनम् । सर्वं मृपावचः सर्वमदत्तं मैथुनं तथा ॥ ८१ ॥ सर्वं परिग्रहं सर्वं मिथ्यादर्शनशहय-
कम् । प्रत्याख्यामि यदिष्टं च शरीरं व्युत्सृजामि तत् ॥ ८२ ॥ इत्यालोच्य प्रतिक्रान्तः श्रान्तः पापाध्वनस्तराम् ।

सर्वार्थसिद्धे दृष्ट्वास्मा देयश्रियमुपाजयत् ॥ ७३ ॥ त्रयस्त्रिंशत्सागरास्त्रि तत्रायुः पर्यपालयत् । ततश्च्युत्वा विदेहेषूत्पद्य
सिद्धिं प्रयास्यति ॥ ७४ ॥ संयमाध्यपरिश्रान्तेनारतिर्यतिधर्मगा । व्यषागि कण्ठरीकेण तथा धार्या न घीमता ॥ ७५ ॥
अकृताईद्वतोच्चारो धर्मे रतिर्व्यधाद्यथा । पुण्ठरीकस्तथाऽन्योऽपि कुरुतात् सुखसाधनम् ॥ ७६ ॥ एव शुत्वा कण्ठरीकस्य
दृष्टं, नव्या नव्याचारचारुत्यजाजः । चारित्र्याध्यनुसमे नो रमष्वं, येन श्रेयःसुन्दरो सुवृण्ध्वम् ॥ ७७ ॥ संयमे नारतिः
कार्या कण्ठरीकमहर्षिवत् । संयमे च रतिर्वार्या पुण्ठरीकमहर्षिवत् ॥ ७८ ॥

॥ इति रत्नरतिविषये कण्ठरीकपुण्ठरीकचरितम् ॥

अथ कस्मिंश्चिदपीदृशस्तुन्यपगते इत्ये सहवयैर्न शोकशङ्कः प्रवेश्यः । अत्रार्थे श्रीसगरहृदयान्तः प्रस्तूयते—

अस्मि अर्चमपुरीष निव जियससू दुदाऽधि जियससू । पसूसवा सया आ खोपहि अपचसोपहि ॥ १ ॥
जुवराया य मुमिसो मिसो य वयस्स पोम्मयससने । जियससुनियस्सासी अजियजिणो नवणो निठणो ॥ २ ॥
सिरिसगरचक्कवदी मुमित्ततसलं खसंतगुण्णिणलं । दोहि वि इमेहिं विरका गहिया नरअमरणमहिया ॥ ३ ॥ अजि-
यजिणोऽज्जणि राया जुवराया सगरनामधिक्खो य । अहं सिरिअजिणं गिण्हइ चरणं कम्मि वि गण काळे ॥ ४ ॥ जग्गु
य सगरचक्की जालं राया पयायदिण्णावो । जस्सासी जयसल्ली करकमल्लनिवासिणी सययं ॥ ५ ॥ सण्हिसहस्सा जाया
तदगया संगया गुण्णेहि सया । मुक्का न तु मक्काया जेहिं जलहि य गुह्णिरेहिं ॥ ६ ॥ तेसिं मग्गे जेणो जन्हुकुमारो पर्यन्-
दुयसारो । तम्मि कयाऽवि तु तुणो देसु य वरं पिया देह ॥ ७ ॥ देव तथाणुगहलं अम्हे धंमाइरयणसजुत्ता । विहरामो

श्रवक्ष्यं ससहोयया जहिष्वाए ॥ ८ ॥ दिन्नाएसो पिज्जा जन्दु चक्षिणं ससिंशपरिकक्षिणं । छंदं रुदं रुदयणावणामियासे-
 सरिजवगो ॥ ९ ॥ महया विह्वलेणं अचंचतो चेइयाइं पइनयरं । गामे गामे साहमियाण बहुमाणमप्यंतो ॥ १० ॥ पत्तो
 अछावयगिरिमिरिगिरिअसणी स जन्दुवरकुमरो । चउजोयणविह्विन्नं तमज्जोयणसमुन्नयरं ॥ ११ ॥ सह सोयरोहिं चन्नि-
 लं तम्मि गिरिस्सेस अप्पपरिवारो । तत्थेगजोयणायाममज्जोयणसुविह्विन्नं ॥ १२ ॥ गाउयतिगमुच्चयरं चउदारं चेइयं
 महारम्मं । सिरिअरहरायकारियमणिवारियसुजससंनारं ॥ १३ ॥ मणिरयणसुवशुज्जलचउवीसजिणेसविंवसोहिह्वं । निव-
 अरहजाउसयथूजसंगयं सुकयपुंजमयं ॥ १४ ॥ दधूण पदिघो सो काज्जाण पयाहिणं पविघो य । अच्चित्ता जिणिवेवे कय-
 त्यमप्यं खु मन्नेइ ॥ १५ ॥ तो पुह्विजं पयत्तो मंतिमिं जिणहरं कयं केण । सिरिअरहवइयरो तेहिं साहिजं तप्पुरो स-
 यलो ॥ १६ ॥ तो कहइ जन्दुकुमरो अन्नं गिरिमेरिसं गवेसेह । कारिज्जइ जत्थ मए वि एरिसो गरुअपासाउ ॥ १७ ॥
 तो तेण गवेसाविय सबत्थ विलवियमगलं पडुणो । एयारिसो न इ गिरि दिघो दिघीइ कत्थ वि य ॥ १८ ॥ अज्ज वि
 जीवइ अरहो नूणं अरहस्स मअखंमम्मि । जस्सेरिसचेइहरमिसेण किंती परिप्फुरइ ॥ १९ ॥ जइ एवं ता एयस्स चेव
 रक्कणविही विहेयवो । जेणगागामिणिकावे बुद्धा पडुणो अविस्सन्ति ॥ २० ॥ अहिनवकारवणलं पुरायणस्सेव पादणं
 सुडु । तो गिण्हित्ता ते दंरयणमुदंरुपयंमं ॥ २१ ॥ खणिजं लग्गा अछावयस्स पासेसु अरिअज्जागं । तमहो सहस्सजो-
 यणमवणिं अंदिदु निस्सकं ॥ २२ ॥ पत्तं नागधरेसु अत्ताइं ताइं तप्पहारेण । तत्तो जीया नागा जलणसिहं सरणमणु-
 पत्ता ॥ २३ ॥ तवइयरो असेसो तप्पुरलं साहिजं तलं तेहिं । संअंतो सो सहसा समुच्चि उहिं पउंजेइ ॥ २४ ॥ तत्तो स

आसु रत्नो संपन्नो सगरसुयसगासमि । ते छवद अहो कह तुमेदि दंगरयणेण ॥ २५ ॥ जिदिता प्रवलय अम्हाण छव-
 दवो हमो पिदिठ । तुम्हाणअथहेठ अवस्समेसो समारजो ॥ २६ ॥ जद रुठ नागकुलं कुलंतकरणाय तुम्ह ससु
 होही । अणयवलेणं दपुजरा य जाया कहं तुमे ॥ २७ ॥ तदमरिसुव्यासणचथसमत्थमिह अणुणेयमुवइठं । धणवुचि-
 समं वयणं नो नोगीसर कुरु पसाय ॥ २८ ॥ सहरसु रोसपसरं अवरार्हं समसु इक्कमम्हाणं । तित्थस्स रक्कण्ठा सय-
 क्कमो पस परिहाए ॥ २९ ॥ नो तुम्हुवदयत्ता न एवमन्हे पुणो वि कादामो । सो छवसंतो संतो पत्तो सत्ताणमधिराया
 ॥ ३० ॥ जण्हू परियच्चमकइ दुल्लंघा न परिहा अलुम्मुक्का । नीरेण ता जरेमो तज्जो (सो) वंनरययेण ॥ ३१ ॥ गंगापगं
 पजिदिय जलेस्स सपूरिया तठं तेहिं । अहिजयणमप्रयारे जलप्यवाहो समुल्लिखिं ॥ ३२ ॥ नाइणिकुलं स्वयेणं तत्संतं
 पिडिक्कण जलणसिहो । छहिबलेण मुण्डिचा चरियमिमं नणु तदाइमं ॥ ३३ ॥ रोसेण धमधर्मतो गाढस्सएवयं कहइ एयं ।
 निम्मजाया निहज्जया य तुम्हेइजिसंजाया ॥ ३४ ॥ पक्कसि तुम्हाण मए अवरार्हो दुस्सहोइवि ससु सहिं । न पु संपय
 लमिस्सं अहोचियं लहु करिस्समहो ॥ ३५ ॥ इय मुहुरमुवेणेष पेषिया नयणमिसमहाअधिणो । ते पक्कलंततिता नीहरिय
 पक्कोइठं लग्गा ॥ ३६ ॥ तच्चकुपिक्कणुमुक्कधिसमयिसलहरिजलणरासीए । तारुक्करु प कया समे ते सगररायसुया ॥ ३७ ॥
 तरक्कणमेवुल्लिखिं घडिठं हादारयो सबरमन्ने । अयरोहपुरधीनं रुयति पद्मरणकुक्का ॥ ३८ ॥ हाहा इया इयासा कया कयंतेण
 निघरंतेण । अपलाहिं समं येरं निक्कारणमुवइतेण ॥ ३९ ॥ रुक्काहारेण विवहियाण नवपल्लवानं घडीठं । तस्सुझेपण कहे
 यहुन्ति सया निरादारा ॥ ४० ॥ यइविरहियाठ अम्हे वसिस्सामो अहो कहं समुह । नियजाठसपणवगगस्सइव वज्जासुया

कलिया ॥ ४१ ॥ इय विद्वविरीड ताडं सचिवेहिं रक्किया महाडुहिया । डुहिय व हियावहपेसलाहिं वग्गूहिं मडुराहिं ॥ ४२ ॥ तह दासपेसवग्गो सवो आसासिणं य उविडं य । न डु इत्थ सोयणिज्जं जडं इमे मुणियसुयसारा ॥ ४३ ॥ सवे रायकुमारा दारासुय मोहवज्जिया धन्ना । तित्थस्स रक्कण्णा सज्जीवियं कप्पियं जेहिं ॥ ४४ ॥ इय सण्णिरेहिं मंतीहिं तेहि दिन्नं पयाणयं जत्ति । ते संपत्ता सिरिसगरचक्किआसन्नयरीए ॥ ४५ ॥ समकालमेव सुयकालधम्मवत्ता अहो अवत्तवा । वत्तवा निवपुरडं (कह) अक्कयमागएहि सयं ॥ ४६ ॥ ता लज्जाकरमग्गहाणमेयमग्गिम्मि ता पविस्सामो । इय दुम्मणविमण्णं एगो तेसिंदिडं मिलिडं ॥ ४७ ॥ कहमेवमाजलत्तं विसायमावहह तेहिं तो कहिए । तेणुत्तं संसारे सुहम्मसुहं वाडवि संघरुडं ॥ ४८ ॥ अट्ठेरमित्थ न डु किं वि एयमवि नणु कहेमि चूवडणो । पन्निवत्तं तेहिं तज्जं अणहमरुयं स खंधम्मि ॥ ४९ ॥ आरोविकुण रोड्डमाढत्तो करुणविरससदेहिं । हा गुठो मुजोडहं महकट्ठयरं समावन्नियं ॥ ५० ॥ पत्तो रायडुवारं तस्सारामिं सुणित्तु चूवडणा । सदाविडं स तुरियं विप्प तुमं केण मुसिडंसि ॥ ५१ ॥ इड पुठे वागरियं देव दयं कुणसु देहि आधारं । अहिणा महेस तणुणं दणो पुठेण इक्कोडवि ॥ ५२ ॥ जीयावेह इमं ता अग्गहाणं देह पुत्तन्निरुक्कं जो । इत्थावसरे पत्ता ते चेवि डु मंतिसामंता ॥ ५३ ॥ जोह्मारिय च्छमिवडं आसीणा हीणदीणडुवयणा । तो नरवडणा विज्जो सदाविय एवमाड्डं ॥ ५४ ॥ एयं धिज्जाडुसुयं निविसयसरं लडुं तुमं कुणसु । विज्जो इय वज्जरडं नाह इमं सुणह मवयणं ॥ ५५ ॥ न डु मरणमपुवगलं जम्मिं जणो कोड तग्घरस्स जया । आणिक्कड लहु ररका तो जीवावेमि नो इहरा ॥ ५६ ॥ तो जाइया विच्छूडं घरे घरे सयसहस्ससो तेसु । जायाडं वंधुमरणाडं पाविज्जडं तारिसा कह सा ॥ ५७ ॥

तो साक्षिय महिवशो तिष्ठप यिदु कथ्य खप्रप रक्ता । जइ एवं ता किं नियपुचं सोपसि अहह मुहा ॥ ५० ॥ सर्वेसिं
सत्तायं मरणां साधारणं ननु इमं ज्ञो । परएण समं न वखं नेव ठवं चक्षप किं यि ॥ ५१ ॥ एगे खप्पजंती मरति अजे
विई जयस्सेसा । पेस प विधियहस्या वि नरुइ सयं पि विगळोय ॥ ५२ ॥ माहण मा हण अप्पं मुहा कहं रुयसि कुयसु
अप्पहियं । तुमवि कहं कयविज्जसि न पु पुज्जायमवुसीरेण ॥ ५३ ॥ तो वान्त्वेण मुइयं अहमवि जाणामि पयमवि-
गपं । परमगरुहस्स हियं सहितं दुक्कं न सक्कोमि ॥ ५४ ॥ जातं कुखरुत्तं मे विष्ठा सुपण्डब्ब रत्तासक्कपदो । वीक्षाणा-
इसु यब्बसु नखिउंउहं देव देवेण ॥ ५५ ॥ मइ माणुसस्स भित्त्वं वेसु सुत्तं जीवणेण जणनाह । वक्की जंपइ तं पइ ज्ञो
विप्प सुखेहि मइ यत्त ॥ ५६ ॥ न पु विहिणा सह पोरिसमसरिसमुत्तसइ कस्स वि जयमि । सक्कस्स चक्किणो वा खंदस्स
तहा मुकुब्बस्स ॥ ५७ ॥ सत्थाइ सुत्तिकाइं वि न मंतवताइं तह य जंताइं । पयमि फुरंति अहो अदिचिदिअप्पहारमि
॥ ५८ ॥ सोग हयपरखोर्गं ता उमिय वरसु धीरिं चित्ते । पबब्बाए कळो निरवब्बाए जयसु सक्को ॥ ५९ ॥ साहसु पर-
खोयहियं गप मए धा विण्णनचे धा । को दक्को परितप्पइ विम्वरइं धा सवखुमि ॥ ६० ॥ विप्पेणुत्तं नरवर सच्चमिणं
किं कएण सोएण । रुइएण अणुमएण व जण्य न पन्निस्सइं कोडवि ॥ ६१ ॥ एवं जइ ता तुममवि मा राय करेब्ब सुप्प-
मायपरो । सोगमसंजचिकळो सजाए विहियसेण पदो ॥ ६२ ॥ तो सजंतो राया पुब्बइ किं सोगफारएमिहत्थि । विप्पे-
णुत्तं तुह सठिसइस्सपुत्ता मिइ पत्ता ॥ ६३ ॥ सवेडवि इअयार पारंजं कुणसु मा विसायस्स । इय यक्खपदारोयममाइअिय
कक्ककुयगिरं ॥ ६४ ॥ सहसा विसज्जचित्तो पमिहं राया अतुल्लमुत्ताप । पीढाउ महीपीढे सेखाउं गंरुसेलु व ॥ ६५ ॥

मुष्ठाविगमे सोगाज्जरियचित्तो विमुक्ककंठमिमो । परिदेवित्ता गाढस्सरेण इय पढविजं लग्गो ॥ ७४ ॥ हा पुत्ता हा मिता
 हा सुविणीया सयाऽवि पिउअत्ता । गुणवह्वला य सवला हा हियपमोयसंजणया ॥ ७५ ॥ भिट्ठित्तु अणहं मं कत्थ
 गया कह मया अहो किमिं । जायं खु अह्वरिजं सुदंसणं देहि डुहियस्स ॥ ७६ ॥ हा निग्गुण हा निग्घिण किमिक्कसिं
 ताणि संहरेत्तेण । रित्तं अरियं गाणं महइजाणं विट्ठिविइन्नं ॥ ७७ ॥ इच्चाइ विदवमाणो पाणोवरमे सुयाण सगरनिवो ।
 विप्येण जासिउं अहू कह मे उवएसमप्पेसि ॥ ७८ ॥ निस्सारं संसारं सयमेव अणित्तु कह ससोग तुमं । सबोऽवि जणो
 विजसो परस्स उवएसदाणम्मि ॥ ७९ ॥ नियवह्वहनिहणल्लणे कस्स वि न हु धीरया धुवं फुरइ । तुह पुण सत्तिसहस्सा
 सहसा देवेण संहरिया ॥ ८० ॥ तुममसि विजसाण वरो सप्पुरिस धरेसु धीरगुणमसमं । सबंसहु व सबंसहा महमाणवा
 हुन्ति ॥ ८१ ॥ अलमित्थ विदविणं न कम्मबंधस्स कारणं रुइरं । अकंदणयं रुयणं सोगं संतावकरणं च ॥ ८२ ॥ तो
 सोयन्ति न विजसा चिंतता जवसरुवमथिरयरं । इच्चाइ वयणविन्नाससादिणा गविजं राया ॥ ८३ ॥ सोगाउ निवित्तं तं
 मुणित्तु अहमंतिणो वि अकहिंसु । सबं पि सुयसरुवं अणायवयइयरुपन्नं ॥ ८४ ॥ रत्ता वेरगवसा असासयं दधुमखि-
 लधणरज्जं । विज्जुलयाचंचलयं जुधणयं सयणमार्इयं ॥ ८५ ॥ रज्जम्मि निवेसित्ता जगीरहं संमुहं नयपहस्स । सिरिसगर-
 चक्कवट्ठी पासे सिरिअजियसामिस्स ॥ ८६ ॥ निरवज्जं पवज्जं सक्किय वज्जिय समग्गसावज्जं । केवलनाणसाणाहो नाहो
 जाउं सिवसिरीए ॥ ८७ ॥ जह सगरेणं सोगो विट्ठित्तु पुत्ताण तह न कायधो । जह मुक्को विप्पगिरा जहा तहा खडु

धिदेयं ॥ ७७ ॥ इय सगरधक्किचरियं सत्थितं पुत्तमित्थं यत्थुमि । जहा जाविजु मणे आराहइ समणधम्मपुरं ॥ ७८ ॥
॥ इति श्लोकावकाशामदाने श्रीसगरधरित्रम् ॥

अथ “नयं न कार्यं” अत्रार्थे श्रीकामदेवदृष्टान्तः सन्धिवन्धेनोध्यते—

सिरित्तिसखानंदपणमणआणवण यज्जमाण जिणवर नमिय । पजणिस्सु सुचवगह सत्तमअंगह कामदेवसावयचरिय ॥ १ ॥ धन-
धम्मसमिज्जलं अत्थइ देस, मगहाभिहाण सुहंसनिवेस । गयकेपा बंपापुरीय जाणि, तिहिं कणययणमणितप्पीयत्थाणि ॥ २ ॥ जिय-
ससुराय पुरि करइ रज्ज, अरिइत्थबलजंखण्णकस्सिज्ज । गाहाइ नियसइ कामदेय, सुइ विस्सइ जिम दोगुंदेव ॥ ३ ॥ तस्सु
जहा नाम सुख्य जज्ज, अइत्तिम्मससीखगुणाण्यज्ज । अइ पुज्जजइयरचेइयमि, नाणाविहवरुणसोइयमि ॥ ४ ॥
सिरिगोयमसुद्धुम पमुक्क साहु, परिवरिय इरिय जवज्जुक्कदाहु । विहरंतत्त पत्तलं धीरनाह, बंपापुरिपरिसरि सुहससाह ॥ ५ ॥
जियसजुराय परिवारजुत्त, सिरिदीरचरखवंदणनिमित्त । अइ कामदेवगिहइ पविच्च, कियेवस समवसरणमि पत्त ॥ ६ ॥
पहु पणमिय देसण सुणीय रम्म, नियच्चित्तिहिं जाणीय धम्ममम्म । सम्मत्तमूलवयथारसेय, पहुपासिहिं गिरइइ कामदेय
॥ ७ ॥ अरिइत्त देय गुरु साहु धम्म, जिणधम्म पइ सम्मत्त अम्ह । परित्तिवियेवेवा न हु नमेस्सु, न हु अन्नसिअ सेवा
करेस्सु ॥ ८ ॥ न हु थूसज्जीवहिंसलं कयावि, तइ पंच अखिय टाळलं सयावि । परधण न हु गिरइत्तं पायहेत्त, जहा विण
रमणी नियम पत्त ॥ ९ ॥ ववसाय कलंतरि तइ निहाणि, उक्कोक्कियपरिगइपमाणि । उगोत्तल सुरही सहस सडि,
पीपसु नीर आगासवुडि ॥ १० ॥ सय पंच पंच इत्थ सगग जाणि, पवइण चत्तारि तहा यत्थाणि । सयसहस पाय पुण्य-

मणिनिष्ठ, जिन्हीमुहदंतण मग्न अह्व ॥ ११ ॥ उवट्टण होज सुगंधयाण, उन्होदय अरु धम अंगन्हाण । करि मुद्धिय कुंमल-
 जुयलकन्ति, सियवत्थजुयल पहरिणइ दुन्ति ॥ १२ ॥ तणुलहूण मंजिठिय सुवत्थ, मह हाज विलेवण तह पसत्थ । घणसार
 अगुरु केसरिहिं सार, दुइ फल्लकमलमालइ उदार ॥ १३ ॥ तह धूव सिताखल अगुरुआण, सवि अन्नधूव कियपच्च-
 खाण । तंडुल तह मुग्गतणउ पलेह, महकण्ठेय पुण होज एह ॥ १४ ॥ जोयणिहिं कलमचाउल पवित्त, मुग उरुद
 कलाई दालिजुत्त । अइसुरहि सुरहिधीय सरयकाल, संजवलीरामलफल रसाल ॥ १५ ॥ मंजुक्खिय तह पल्लं क साग, हुइ
 तिम्मण पूरणवडयरग । घयवर अपुव तह खंमलज्ज, पक्कन्न अन्न मह वज्जणिज्ज ॥ १६ ॥ जाइफल देवकुसुम कपूरि,
 एलाककोदयखरउचूरि । ए पंच मेलि तंवोल मग्न, संपज्जइ जिणि मुहसुद्धि वज्ज ॥ १७ ॥ घात—इय लेवि अन्निगह
 नमिय जयप्पह कामदेव आवीय सघरे । जहा तसु जारिय सामि जुहारीय वारसवय गिणहइ सुपरे ॥ १८ ॥ चउदस
 वरसिहिं सिरिकामदेव, विहिसउं निम्मिय वयवारसेव । अह चित्तइ पछिमरत्ति चित्ति, हिव किज्जइ धम्म विसेस जत्ति
 ॥ १९ ॥ गिहकज्ज जूरिआरंजजग, सूरुगमि मित्तसनाइवग । जोयाविय पुडिय गेहजार, अप्पइ नियजिष्ठह सुयह-
 सार ॥ २० ॥ घात—नयरीमग्नारिहिं घणवित्थारिहिं पोसहसाल स कारवइए । इकारस सावयपम्मि पचावय कामदेव
 सावय वइइए ॥ २१ ॥ जिणरायपाय पुज्जइ तिकाल, सम्मत्त पम्मि पालइरसाल । दुइमास धरइ वयवारसार, सामाइय
 पालइ निरइयार ॥ २२ ॥ चउजेय करइ पोसह विसुद्ध, चउपवत्तिहीसु स धम्मसअ । सिरिकामदेव किय काउसग,
 अत्थइ जा निम्मलकाणलग ॥ २३ ॥ इत्थंतरि माइ मिद्धिदिदि, उवसगह कारणि वज्जमुद्धि । संपत्तज निज्जार कूरकम्म,

न धि जाणइ जिणवर धम्म रम्म ॥ २४ ॥ मसि अयसिफुअ असिगुलीयवण, अइटण्णर सुप्पयसरिसकअ । अरुणगि-
नयण विकराअवेस, उअरुमुइ जिउनी कथिअकेस ॥ २५ ॥ चूणीजुयसअइफुअनास, धोरुयपुओयम कुअ तास । कुसि-
दंत सत्तवाअुअवेइ, गिरिकंदरसममुइ उअकगेइ ॥ २६ ॥ उअकर अउ पत्थरसिअसमाण, छोटीकिरि अंगुलिसेणि आण ।
अइउंतलउ पिट्ठप्पएस, उअपाय जासु पवयविसेस ॥ २७ ॥ ककिंअय उंवरतणी माअ, गअि पव्हिरी ओअ महाकराअ ।
कुअअकियकअिहिं नउअ जेणि, फणहरगणि यअीय जासु वेणि ॥ २८ ॥ इय रअकसअय करेवि देय, वीहायइ साअय
कामदेव । रे धिउ उउ निगुण अणअ, अइ पोसइ मिअिअसि नहीय अअ ॥ २९ ॥ तउ पिअि तिरअ मह खग पइ,
तुइ खंअ खंअ करिअ देइ । निअुअतउं इय तअयण उउ, न अअइ नियअणइ सो विसिअ ॥ ३० ॥ न इ मेरुअही-
धर अअइ ठाण, न इ उअइ अरअुनतअउ वाअ । मअाय न मिअइइ अअहि ओम, नयि अउअइ धम्मिय जाण तेम ॥ ३१ ॥
करअअि करी तिणि किअ खंअ, उअसग सअइ ते अइपरंअ । वेयण अइयासइ अिसअुअि, निअअ आअेयिअ धम्म-
अुअि ॥ ३२ ॥ घात—अूमंअि निअनिय वेयिहिं विननिय कामदेय साअसपवरो । न गणइ नअु वेयण वेयण नेयण
पुण उअिय अइअणपरो ॥ ३३ ॥ हिय जाणिय वेयिहिं उंरिनाणि, अअ वि सो वअइ धम्मअणि । ता किअइ पुणरवि
को उवाअ, अइ नअइ साअयधम्मअण ॥ ३४ ॥ अंअणपवय किरि अुअिमंत, गअगअ करंतउ अइमअत । अुपरंअ अुअ-
वेअिहिं कराअ, वंतुअअ मूसअसम विसाअ ॥ ३५ ॥ इय हअिअअ किरि अुर कअइ, हियअइ मअर अइअण वअइ । अइ
अुअि नइ तउं पअअण, सामाअय पोसइ धम्मअण ॥ ३६ ॥ ता संपइ अुअरंअअगि, उअायिय वेगिहिं गयअमगि ।

चंपिय पयतलि मारिसु निसंक, तुह पन्निस्सइ मरणअवत्थ वंक ॥ ३७ ॥ इय जंपिय कंपिय न हु तहेव, जाणह नवि
 बुक्कल कामदेव । तं जाणि नाणि नियसुंन्दंमि, उह्वालिय गयणिहिं तेण चंमि ॥ ३८ ॥ निवमंतज दंतूसलिहिं विक्क,
 पुण रोसिहिं नियपयतिदिहिं दिक्क । तिहिं दिक्क डुक नारय सरिक्क, तहवि हु न हु खंमिय धम्मपरक्क ॥ ३९ ॥ अह
 हत्थिरूव संहरिय तेण, किय सप्परूव देविहिं खणेण । घणकज्जलसामल कुम्भिकाय, रोसारुण नयण जिसलं पिसाय
 ॥ ४० ॥ दिन्नीविस एरिस अइकराल, मिदहंतलं फूकिहिं विसहणाल । तसु अगइ आवीय जणइ एम, हिव बुद्धसि मुज्ज
 वसि पन्निय केम ॥ ४१ ॥ अज्जवि अत्थसि किय काउसग, इणि धम्मि नत्थि तुह मुक्क सग । तलं म करि अज्जिगह
 नीम आलि, मइं रुसिय मरण पामिसि अक्कालि ॥ ४२ ॥ इय वार वार वागरिय तास, पुण चित्तह न गयज धम्मवास ।
 तज तक्कणि उगगज्जयंग रीस, जरि आवीय वीटइ गीव सीस ॥ ४३ ॥ दसणिहिं करि रुसिवा लग्ग अंग, पुण होइ ल-
 गार न चित्तचंग । खोअइ तसु हीयइ सुत्तिक्क दाढ, इणिपरि तिणि वेयण संहिय गाढ ॥ ४४ ॥ घात—अह उहि
 पलंजिय सुर मणरंजिय तसु निम्मलगुण सो मुणए । पयभीहुअ तक्कणि जय जय रव जणि कामदेव सावय शुणए ॥ ४५ ॥
 जसु कन्नजुयलि कुंमल विसाल, अमिदाण कंठि वरकुसुममाल । सिस्मिज्ज रयण मणि जन्मिय चंग, आजरणिहिं जिग-
 मिग करइ अंग ॥ ४६ ॥ अइफारहार सिंगारसार, कयवार करइं सुर वार वार । हरि हर चउराण अमरवार, सुर-
 गुरु तुह गुण नवि लहंइ पार ॥ ४७ ॥ तलं धन्नपुन्न गुणरयणखाणि, जसु जंपइ जस नियमहुवरवाणि । सुरवइ सुरगणम-
 झिहिं निविक्क, ते कामदेव मइं अज्ज दिक्क ॥ ४८ ॥ सहलज तुह जीविय मणुअजम्म, जिणि उज्जिय न हु जिणायधम्म ।

छप्पन्नइ पुरिस संकम्मि, अइनेरघजयसयसंकुलम्मि ॥ ४९ ॥ इणिएरि गुणवत्तण करीय तत्स, सिरिकामदेव सायय-
 वरत्स । सपत्त देव मुरखोयताण, वासव अगगइ किय तसु वत्ताण ॥ ५० ॥ अह गिन्देइ जहारमाण पइ, नियच्चित्ति
 अजिगह सुकयगेह । पोसह पारिसु सिरिवत्तमाण, पय नमिय पत्ताय समइ सुजाण ॥ ५१ ॥ विणयरत्तगमण्हिं सुज्ज-
 वत्थ, पहरिय मेखिय नियसयत्तसत्थ । निगगइ चपापुरवरात्तं, सिरिसत्तसत्तु जिम सुज्जजात्तं ॥ ५२ ॥ घात—तिपयाहि-
 णसारीय सामिजुहारिय धारीय आसायण नित्तत्थ । निम्मुणइ अणवाणीय अमीयसमाणीय आणीय मनि आणवधत्थ
 ॥ ५३ ॥ आनोसिय सामीय कामदेव, तुह पासि अत्त संपत्त वेय । तिणिए रत्तस रुव करी सपुत्त, करि लग्गयरी तत्त
 त्तिन्नजिन्न ॥ ५४ ॥ तयणंतर हरिअत्तुयंगमाण, वेत्तविय रुव महापमाण । मुह तेण सवइव जूरि किञ्च, तत्तं गिरि जिम
 तिरक्कसरिहिं न विञ्च ॥ ५५ ॥ अइ कुञ्जर धीरत्तण धरेवि, तइ पाळीय पोसहपत्तिम खेवि । अह समणासमणी सामि
 तत्थ, आमत्तिय जासइ इय पत्तत्थ ॥ ५६ ॥ गिदियास वसंतह साययाण, जइ पुरिस निच्चल धम्मजाण । सुत्तत्थसार
 संगहपरेहिं, वेरगल्लगमणमुणियरेहिं ॥ ५७ ॥ ता संजमवयक्कहिं विसेसि, धीरत्तण धरिवत्तं विसमदेसि । इय सामि-
 याणि सुणि पयाचित्त, सबे जणंति मुणियर तहसि ॥ ५८ ॥ घात—अणनायग वंदिय गुणअन्निरिय गोयमपमुह नमेवि
 करे । पोसह संपूरिय हरिसक्करिय कामदेव संपत्त धरे ॥ ५९ ॥ अह कात्तसग्ग पत्तिमा करेइ, सो पंचमास विहि अणु-
 सरेइ । उम्मास घरइ घर वंजवेरु, थिरचित्त करी जिम रत्तइ मेरु ॥ ६० ॥ सच्चित्त जिमइ न हु सत्तमास, आरंज करइ
 नहु अत्तमास । न करावइ अत्तह पासितेम, नवमास करइ इणिएरिहिं नेम ॥ ६१ ॥ तसु कत्ति रत्त तं नहु जिमेइ, वत्समास

इसीपरि सो गमेइ । रयहरण अनइ मुहपत्तीय लेइ, मुणिवेस सीसलुंचिय करेइ ॥ ६२ ॥ इक्कारस मासा इय करेइ, पन्निमा इक्कारस
 अणुसरेइ । निसि सेसि धम्मजागरि करेइ, नियचित्तिहिं इणपरि चिंतवेइ ॥ ६३ ॥ पाणइदिय तिवलूसासआय, दस पाण
 सहिय जा सज्जकाय । सिरिवीरनाह जां विजयवंत, अणसण हजं गिण्हिसु ता पसंत ॥ ६४ ॥ अह सत्तखित्ति धण वावरेइ,
 गुरुमुहि दंसणवय उच्चरेइ । चत्तारि सरण चित्तिहिं करेइ, मंगल चत्तारि समुच्चरेइ ॥ ६५ ॥ पाणाइवाय जं किय निसंक,
 चासा असच्चचासिय जु वंक । अणदिच्च दिच्च जं धण अपार, मेहुण जं सेविय मइ उदार ॥ ६६ ॥ जं किच्च परिगह
 मइ असार, जं कोह माण माया विकार । जं दोन पिम्म कलहो य दोस, पेसुन्न अरइ रइ बहुकिंसेस ॥ ६७ ॥
 परवाय परह जं अप्रखाण, इय किच्च अठारस पावणाण । विगहा जं विहिय चळप्पयार, वावीस अप्रक्कह किय
 आहार ॥ ६८ ॥ जं अट्ट रुइ किय डुन्निजाण, आसेविय पनरस कम्मदाण । हिंसिय चउरासी लरक जीव, ते मिह्वाड-
 क्कम जावजीव ॥ ६९ ॥ जिणराय पूय किय तित्त्यजत्त, जं पोसह सामाइय पवित्त । जं नत्तिहिं दिन्नउ मुण्हि दाण, जं
 सीलिय सील दयानिहाण ॥ ७० ॥ जं वारप्पेय तव किय पसिच्च, जं नावण नाविय अइविसुच्च । जं पादिय वयसम्मत्तसार, जं
 गुरुजण सेविय बहुपयार ॥ ७१ ॥ धात—इच्चाइ जु किच्च जे तिय पसिच्च जे धम्मविसुच्च जे जिणकहिय । ते सवि अणुमोयइ
 चित्त पमोयइ कसमल धोयइ पुबकिय ॥ ७२ ॥ संलेहण किच्ची मास डुन्नि, तिणि अप्पा पूरिय पन्नदपुन्नि । अणसण परिपा-
 लिय एगमास, धाणसयण पुत्त परिण निरास ॥ ७३ ॥ परमिद्धिंमंतसुहजाणलीण, पज्जंतकादि नहु हीण दीण ।
 सो वीस वरिस निय सावगत्त, सोहम्म नाम सुरन्नवणि पत्त ॥ ७४ ॥ सोहम्मवरंसयवरविमाण, ईसानकूणि जसु अह्मइ

ताण । अरुणात्रयिमाणिहिं मुक्तय पुत्र, सिरिफामदेव उप्पन्न धम्म ॥ ७५ ॥ तिहिं सत्त दूरथ सुपसत्त देह, कंचण्यधु-
 द्धत्त मुक्कगेह । चत्तारि पत्थिय पाळेयि आउ, अमरगण सेधिय सुहसदाउ ॥ ७६ ॥ अह इवप्पह पुच्छइ जिण्णिद, पय
 पण्णी जाय धरी अमंद । चधिकण कहिं गमिही तठं य, पट्ट पज्जाणइ गोयम निसुणि सोय ॥ ७७ ॥ उवच्चिय खिप्त
 मदायिदेहि, उत्तमसुखि सायय इय मेहि । तिहिं पाळीय संजम अण्णसत्त, पामेसइ सासय मुक्कसुत्त ॥ ७८ ॥ सिरि-
 यीरनाह मुहक्कमळ रंणि, निसुणीय नाणायिह जुत्तिन्नंणि । सोहम्मि कहिय जह जंबुसामि, अयइ सुय सत्तम अंगवामि
 ॥ ७९ ॥ तिणिपरि मइं जंपिय छेत्तमित्त, नयसेधियंय यंधुर चरित्त । अन्नाण ठेसि जं इह उत्तत्त, तं मिञ्जाडुक्कन मह
 निरुत्त ॥ ८० ॥ इय खेमिहिं जासिय धम्मिहिं यासिय कामदेय सायय चरिय । जे नियमणि आणइं ते इह माणइ
 सोमययणि सियसिरि घरीय ॥ ८१ ॥

॥ इति श्रीकामदेयश्रावकसन्धि ॥

अथ दुगुतोपरि निदर्शनं दर्शयते—

कायया न दुर्गता, कत्तस वि नियतणुसुत्तगणेण । कम्मवसास्स कत्तस वि, विसेसठं साहुवगत्तस ॥ १ ॥ जो पुण
 पुणइ अयाणो, नाणआणोचत्तसाहुत्तस । सो सयुधेयकरो, जायइ इह नंदघणित्त थ ॥ २ ॥ चपाए नयरीए, सुनंदना-
 मेण वाणित्ठे आसि । सो अत्तदेहचोक्कत्तणेण अयगणइ सण पि ॥ ३ ॥ जो जं मगाइ साहु, तत्तस तयं देइ परमव-
 द्वाए । उत्तहजेसद्दाइ, सो पुण धंनणरठं धाढ ॥ ४ ॥ अह अन्नया तदायणमुधागया जलपरिगया रिसिणो । गिम्हा-

यवसंतत्ता, केण वि कजेण उज्जुमणा ॥ ५ ॥ तदेहदुरहिगंधप्पसरेण चिच्छूयसुरहिवासा य । उंसहसया य जाया, मदस्स
गंधो समुह्वदिउ ॥ ६ ॥ तत्तो तेण विमंसियमेयं सुइसुरहिवासियंगेण । समणाणं सबमवि नणु, लफं जइ न हु मलो हुंतो
॥ ७ ॥ तेणिकेणैव दुगंढणिज्जमेसिं चरित्तमखिलं पि । दुधंतरालपन्निउं, कंजियविंदू हरइ सायं ॥ ८ ॥ अपन्निक्कतो
एयघाणाउं इमो गलं कयंतघरं । उववन्नो सुरलोए, सिरिजिणधम्माणुजावेण ॥ ९ ॥ तत्तो चुउं पुरीए, कोसंबीए महि-
प्रपुत्तं । पावित्ता निविन्नो, नवाउं पवज्जामावन्नो ॥ १० ॥ चारित्तरत्तमणसो, कम्ममुइन्नं मुणस्स तस्स तउं । जाउं
दुगंधंनो, संगो वि हु जस्स अरइकरो ॥ ११ ॥ सो जाइ जाइमंतो वि, जत्थ जत्थालएसु सट्ठाणं । निंदइ तत्थासेसो, लोउं
सोउवगयचित्तो ॥ १२ ॥ साहूहिं वारिउं तो, वाहिं निगह मा तुमं वह्व । जेण जणुहुहन्नरो, दुवारो पसरिउं लोए
॥ १३ ॥ तो चिछइ वसहीए, चैव इमो तस्स अन्नपाणाइ । आणित्तु दिंति मुणियो, गुणियो गुणगारवुम्मुक्का ॥ १४ ॥
दिवसे वा रत्तीए, काउस्सगं करइ सो निच्चं । निच्चलचित्तत्ताए, मेरुवाकंपणिज्जत्ताण ॥ १५ ॥ सासणसुरीए तत्तो, विहिउं
सो सुरहिदेहवासिद्धो । किरियाणुघाणपराण, दुह्वहं किमिह लोयम्मि ॥ १६ ॥ बंधुरगंधुदुरेहयाए पुणरवि तदेव
जणमन्ने । जाउं अ वसवाउं, तस्स तउं देवयाए पुणो ॥ १७ ॥ साहावियंगंधो, कउं इमो पालइ नियं चरणं । सम्मं
धम्माराहणपरो मुणी सगइ पत्तो ॥ १८ ॥ एयं सुनंद वुत्तं, चित्तमि विसारया निवेसित्ता । परिहरह दुगंढन्नरं, जह
सुहिय होह परजम्मे ॥ १९ ॥

॥ इति जुगुप्सोपरि दृष्टान्तः ॥

अथ प्रताना पदं साधुयोग्यमुपदिश्यते—किं तत् ? प्रथमं सायस्त्राणिषातधिरतिप्रतं त्रिधा मनसा वचसा कायेन पासनीय ।
 द्वितीयं मृपायाव्याधिरतिप्रतं त्रिधा मनसा वचसा कायेन तदपि पासनीय । तृतीयमदत्तग्रहणविरतिप्रतं तदपि त्रिधा
 धार्यं । चतुर्थमग्रधिरतिप्रतं तदपि त्रिधा पासनीय । पञ्चमं मूर्धपरिग्रहत्यागरूपं । षष्ठं रात्रिभुक्कधिरतिरूपं । यदुक्तं
 श्रीपाङ्किकपुत्रौ—“सवाचं पाषाडयायाचं घेरमाणं, सवाचं मुसावायाचं घेरमाणं, सवाचं अदिभावायाचं घेरमाणं, सवाचं
 मेधुयाचं घेरमाणं, सवाचं परिगहाचं घेरमाणं, सवाचं राड्जोयणाचं घेरमाणं” । तथयेत्युपदर्शनार्थं । सर्वस्माच्चिरवशेषा-
 प्रसस्यापरसूक्ष्मावरजेदजिस्मात्कृतकारितानुमतिजेवाधेत्यर्थः । अथवा ह्यव्यतः पञ्चजीवनिकायविषयात्, क्षेत्रतस्त्रिखो-
 कसंज्ञयात्, काखतोऽस्तीतादे रात्र्यादिप्रजयात्, जायतो रागधेपसमुत्थात्, प्राणानामिन्द्रियोद्वासायुरादीनामतिपातः
 प्राणिनः सकाशादिप्रंशः प्राणातिपातः प्राणिप्राणधियोजनमित्यर्थः, तस्माच्चिरमणं सम्यग्ज्ञानग्रन्थानपूर्वकं नियर्त्तनमिति ।
 तथा सर्वस्मात्सन्नायप्रतिषेधा ? असन्नायोन्नावना ३ ऽर्थान्तरोक्तिं ३ गद्दी ४ जेदात् कृतादिजेवाच्च । अथवा ह्यव्यतः
 सर्वधर्मास्त्रिकायादिह्यव्यविषयात्, क्षेत्रतः सर्वखोकाखोकोचरात्, काखतोऽस्तीतादे रात्र्यादिवर्त्तिनो वा, जायतः कपा-
 यनोक्पायादिप्रजयात्, मृयाऽखीकं वदने वादो मृपायादस्तस्माच्चिरमण विरसिरिति । तथा सर्वस्मात्कृतादिजेदात् अ-
 थवा ह्यव्यतः सचेतनाचेतनह्यव्यविषयात्, क्षेत्रतो ग्रामनगरारण्यादिसंज्ञयात्, काखतोऽस्तीतादे रात्र्यादिप्रजयात्,
 जावतो रागधेपमोहसमुत्थात्, अदत्तं स्वामिनाऽधितीर्णं तस्यावानं ग्रहणमदत्तावानं तस्माच्चिरमणमिति । तथा सर्वस्मा-
 त्कृतकारितानुमतिजेदात्, अथवा ह्यव्यतः दिव्यमानुपतैरखजेदात्, रूपरूपसहगतजेदात्, क्षेत्रतस्त्रिखोकसंज्ञयात्,

कालतोऽतीतादे रात्र्यादिसमुत्थाद्या, जावतो रागधेषप्रचवात्, मिथुनं स्त्रीपुंसघ्नं तस्य कर्म मैथुनं तस्माद्विरमणमिति । तथा सर्वस्मात्कृतादेः, अथवा ऽव्यतः सर्वऽव्यविपयात्, क्षेत्रतो लोकसंज्ञवात्, कालतोऽतीतादे रात्र्यादिज्ञवाद्या, जावतो रागधेषविपयात् परिगृह्यते आदीयते परिग्रहणं वा परिग्रहस्तस्माद्विरमणमिति । तथा सर्वस्मात्कृतादिरूपात् दिवा गृहीतं दिवा शुक्लं १, दिवा गृहीतं रात्रौ शुक्लं २, रात्रौ गृहीतं दिवा शुक्लं ३, रात्रौ गृहीतं रात्रौ शुक्लं ४, इति चतुर्जङ्गरूपाच्चेत्यर्थः । अथवा ऽव्यतश्चतुर्विधाहारविपयात्, क्षेत्रतः समयक्षेत्रगोचरात्, कालतोऽतीतादे रात्र्यादिसंज्ञवात्, जावतो रागधेषप्रचवात्, रात्रिर्नोजनाऽजनीजेमनाविरमणमिति । एवं सामान्येन व्रतपट्टमभिहितं । एतद्व्रतात्मपट्टं साधुनाऽवश्यं पालनीयं, आस्मिन्नर्थे सज्जीजवितव्यं ॥

अथ “पंच प्यमाया” इति तृतीयपदोपरि दृष्टान्ता उच्यन्ते, (तत्र) प्रथमं मदिरापानदोषः सूच्यते—

वारवई नाम पुरी इह त्थ सुरनिम्मिया कणयसाला । जरहक्कचक्कट्टी तत्थ हरी रज्जसिरिकल्लिजं ॥ १ ॥ तस्स वल्लजरकुमारा डुवे वि खलु जिष्ठ जायरो जाया । एस पिया वसुदेवो जरदेवीए जराकुमरो ॥ २ ॥ रोहिणीए वल्लपुत्तो अड्डुठकुमारकोन्नि परियरिया । ते सबे इड्डियसुहमणुहवमाण वसंति सुहं ॥ ३ ॥ अह सिरिनेमी तत्थागलं हुजं साहु-साहुणिसएहिं । देवेहिं कजसरणे हरी समेजं पणामत्थं ॥ ४ ॥ धम्मे कहिए पहुणा कएहो अह पुब्बई पडुं नमिजं । एयाए नयरीए पच्चरुं सगज्जूयाए ॥ ५ ॥ जायवकुलस्स सामी कम्हाहिंतो जविस्सइ विणासो । केण निमित्तेण वा जयवं तत्तो समाइस्सइ ॥ ६ ॥ इत्थत्थि परिचायगवेसो दीवायणो गुहावासी ! सो मज्झपाणमत्तेहिं सबसंवाइकुमरोहिं ॥ ७ ॥

वाढं सताविय तान्निष्ठं यि संतो सरोसमायहिही । अभाषकचकारी वारवडखयंकरो होही ॥ ७ ॥ जाययकुवस्स अंतं
 सो वेय करिस्सई नियाळातं । जाया जराकुमारो तुभाणं धायगो होही ॥ ८ ॥ पर्यं सुद्धा कन्हो सपरियणो अप्पणो
 धरं पछो । पडुसोगमुमहन्तो ससाराणिच्चयं मुण्ड ॥ १० ॥ घोसावड नयरीए जो जो निसुणेह नयरवासिजणा । सिग्घं
 मडराइसुरा समुघ्नियवा निरिसिद्धासु ॥ ११ ॥ सिरिनेमिणा पजणिय जहा महामज्झाणउम्मत्ता । जायवरायकुमारा
 खवीकसि(रि)स्सन्ति सेव्वंता ॥ १२ ॥ दीघायणं तत्तं सो कुविच्छं वारावड विणासहि ही । रायाएसेण तत्तं मज्झं कार्यवगय-
 णम्मि ॥ १३ ॥ गुधिसिद्धाकुंनेसु पत्तिकं त च मासठकेण । अइसुसुरसं जायं पसन्नहिमसीयखं साउ ॥ १४ ॥ इतो
 संवकुमारा सेव्वगपुरिसेण तं सुरकुंनं । दिठं चिरकाखेणं इठं आसाइये ततो ॥ १५ ॥ दिछा तेण मयगुणा तप्पाणुम्म-
 त्तया परिज्जमंता । सीयखवणगहणेसु रमति सिद्धाइ हरिणीहिं ॥ १६ ॥ सवकुमारो तेणं विज्जतो आगएव तत्थ खडु ।
 पाकण मडुरमज्झं विविदितियं अ अप्पखो वित्ते ॥ १७ ॥ हा न बु बुसं एगागिणो य मह किंवि सुल्लमणुजविण । दंसेमि
 ज्ञाउयाणं कायंथरिन्निरियकुनाइ ॥ १८ ॥ तेष्वाणीय कुमारे सयमुत्तं जो पिएह सिद्धाए । उम्माससमुवसज्जं मज्जरसं
 सीयखं सुरहिं ॥ १९ ॥ तवयखायसत्थत्तं अमयरसासिस्सय ए ते जाया । अपियंसु काविसायणमसख द बुद्धाउरा पुरिसा
 ॥ २० ॥ तसो नखन्ति इमे रमन्ति गायन्ति तव य कुइन्ति । आखिगन्ति परोप्परमिमेहिं दीघायणो दिट्ठो ॥ २१ ॥
 जंपियमिमेहिं निट्ठुरगिराए एतो बु नेमिनाहेण । वारवडखयकारी आइछो अज्झ सो दिट्ठो ॥ २२ ॥ निकारणोउम्ह धेरी
 पर्यं तानेह किं न तच्चेह । इय जणिणं ते खग्गा पइणेणं खच्चिमुणीहिं ॥ २३ ॥ ताए वुठं जा पन्निं पव्वउए ताव ते

सयं नचा । जत्थेरिसा कुमारा तीए खयकारगो अहयं ॥ ३४ ॥ इइ रिसिवयणं निसुणिय ससयसा लहुयरं कुमारा ते । सवे वि तक्करा इव वारवइपुरं लहु पविठा ॥ ३५ ॥ तं मुणिय वासुदेवो चिंतइ इइंतया कुमाराणं । धिच्चीअमज्जम्माने अदीहदंसित्तमेण्हिं ॥ ३६ ॥ अह गंतूण पसन्नो कंचुं जुत्तो तवस्सिउ एसो । पसरंतो रोसन्नरो दुवारो वण्णददु व सिया ॥ ३७ ॥ तो वलजइसमेउ समेच्च कएहो इमं मुणिं जणइ । तुम्हे महाणुज्जावा अन्नराहं खमह अम्हाणं ॥ ३८ ॥ बहु- एहिं वि जणिएहिं माणयं पि न एस संत्तिमावन्नो । तो वलजइणुत्तं किं कज्जइ हवइ तं होउ ॥ ३९ ॥ जह तेहिं मज्जा- पाणं न कयं होज्जा तउ कहं हुंतो । जाव नयरीए खउ तम्हा मज्जां विवज्जन्तु ॥ ४० ॥

॥ इति मद्यपानोपरि दृष्टान्तः ॥

अथ विषयविषये सत्यकिदृष्टान्तः प्ररूप्यते—

खाइयसम्मत्तधरो परत्तिथुइप्पणाविण्णसपरो । जं सच्चइ जमइ चवं विसयासेवा तहिं हेज्ज ॥ १ ॥ परिवायगपेढालो विज्जासिच्चो अइव सुपसिच्चो । विज्जं दाउं वंठइ स वंजयारिणि सुयम्मि नियं ॥ २ ॥ चेन्नयनियस्स पुत्ती सुज्जेठा चरम- जिणसमीवम्मि । सा पम्बिज्जिय दिक्कं विहरंती तेण अह दिठा ॥ ३ ॥ तज्जोणीए चिरियं सिवेइ धूमं वियच्चिउं सह- सा । संज्झए गप्पे अह विन्नायं साहुणीहिं इमं ॥ ४ ॥ तो परमत्थे कहिए पल्लवं ठाविया सुसहुगिहे । तत्थ य सुयं पसूया कमेण संवहूए वालो ॥ ५ ॥ सह साहुणीहिं पत्तो स अन्नया वीरनाहनमणत्थं । पुळइ य कालसंदीवगो य मह मरण- मीस कउ ॥ ६ ॥ अरकइ पहू इमानं सच्चइसिणुणो गमित्तु तप्पासे । ज्ञासइ रे तुममसि मय्य धायगो इय हणइ पाए ॥ ७ ॥

सपसे तारुणे हरितु परिवाथगेण सिरकविचं । विज्ञाछ रोहिणीप स पञ्चधार वृत्तं तीप ॥ ७ ॥ ठठम्मि जवे उम्मासाळ
 सो रोहणिं स सिर्पतिं । नेछइ ज्रवि सत्तमप त सार्वेत्तं समाठत्तो ॥ ८ ॥ वियगाइ सवं सिविचं तं पञ्चाविसु सो तडुवरि
 च । पत्थरिय अल्लचम्म वामंगुणेण जवणयहिं ॥ १० ॥ तम्मयेय कुणमाणे काखयसंवीवगो समेव तया । पस्किवइ इध-
 णाई सत्तविणेहिं गणहिं तत्तं ॥ ११ ॥ सयमेच्च देययाऽऽह प्ससन्नयाऽहं करेहि मा विगं । सिञ्जा पयस्स धुय कत्थंगे
 संघिसामि ज्ञाण ॥ १२ ॥ तेव्व शिखानं वसियमेत्थायिछा विखं अज्ज तत्थ । नेत्त कयमीईय तुचाप तो तिनेत्तको ॥ १३ ॥
 धस्सिय अणेण समणी तसो तेणं वृत्तं य वेदाळो । तसो रुहनिहाणो वसिञ्जत्तं द्रुयल्लमल्लम्मि ॥ १४ ॥ अह मारणि-
 क्कताणं मुणित्तं सो कावदीवगो नत्तो । उट्ठावो तमणुगत्तं विचयिय तेण सिपुरमहो ॥ १५ ॥ तवज्ज तेण खणा पायाले
 नत्तत्तं वि सो वृणित्तं । अह विज्जवक्कवटी संघात्तं सच्चई द्रुयणे ॥ १६ ॥ वदित्तु सित्थनाए तिसज्जमेसो पकुवई नट्टं ।
 रमइ तत्तं सफेणं महेसरत्तो त्ति नाम कय ॥ १७ ॥ धिक्काइज्जाइरोसावेसात्तं ताण कल्लकात्तं सो । धिज्जसइ जूवाण रम-
 णीत्तं रमइ सिद्धाप ॥ १८ ॥ सीसजुयमस्स आर्यं नदीसरो य सुपसिञ्जं । पुप्फगविमाणमेसो आरुहित्तं चरइ सवत्थ
 ॥ १९ ॥ अह उळ्ळेण्णिपुरीप स चंरुपळ्ळोयरायरमणीत्तं । अत्तेछरम्मि धंसइ सो सिवदेविं विणा सवा ॥ २० ॥ तो पळ्ळोत्तं
 चित्तइ दुत्तो लयरो कइ सु वृत्तयो । अत्तेछरीत्तं सवा पण्ण विक्कंविधा अइहा ॥ २१ ॥ तत्थेवासी वेसा उमा य नामेण
 रुयगुणरम्मा । तीप उत्तं अइय वसीकरिस्सामि तं सामि ॥ २२ ॥ तो जूवइणाऽऽदिछा सा त वट्ठूण नत्तसि आर्यंतं ।
 अइसुरहि अगग्गुवं करेण तस्सम्मुरे कुणइ ॥ २३ ॥ सो अन्नया नहात्तं उत्तिसो तीप धंदसाळाप । तक्करगयांबुयइ-

उपदेश-

॥ १४८ ॥

यमासी वीकोसमह मुल्लं ॥ १४ ॥ दिन्नं संकुड्यं से हत्ये तीए सरोरुहमिमो तो । आह कंह इय किज्जइ सा ज्ञाणइ
 एरिसो तमसि ॥ १५ ॥ वियसियपलमसरिह्हा अग्गहारिसया रमेसि नो जग्गहा । लज्जालुआ महेत्ता अवराहो माणसि
 बराइ ॥ १६ ॥ तो रंजितं स तीए सच्चिं रत्तिं तित्तं तदावासे । सो अन्नया इमीए पुत्तो विज्जालं तुह पासे ॥ १७ ॥
 न तु हुंति कयावि इमो ज्ञाणइ जया मेहुणं खु सेवेमि । जाणाविजं नरिंदो तेणुत्तं मारियवो सो ॥ १८ ॥ तं चासि रक्क-
 णीया तप्पच्चयहेज मुयरदेसम्मि । तीए पत्तं उविजं तं त्तिन्नं सुहम्भग्गेणं ॥ १९ ॥ रत्ता ज्ञाणं चणियं तुम्हेहिं मिहु-
 णं पि हंतवं । इय बुत्तुं पल्लन्ना सुहन्ना संगविद्या तत्थ ॥ २० ॥ आसत्तो सह तीए तेहिं विणिवाइजं स खयरिंदो ।
 वसणासत्ता सत्ता किं किं न लहन्ति खलु डुक्कं ॥ २१ ॥ तस्सीसो नंदिसरो विज्जाहिं अहिंछित्तं तलं गयणे । जप्पा-
 न्निनु सिलं सो एवं बुत्तुं समाढत्तो ॥ २२ ॥ तो राया जयज्जीजं कयअंजलिसंपुनो पुनं ज्ञाणइ । मह खमहिक्कराहं तो
 सीसो एवमुद्ववइ ॥ २३ ॥ जइ जुम्ममेय रुवं पुरे पुरे उविय चेइयगणेसुं । पूएह तो अवसं सुयामि तुम्हाणं नन्नह जो
 ॥ २४ ॥ तं पन्निवन्नं रत्ता पुरे पुरे कारियाइं जवणाइं । सिवजलहरिरूवाइं सच्चइजप्पत्ति एरिसिया ॥ २५ ॥ विसयास-
 ताण फलं मुणित्तु नियमाणसम्मि जवजणा । विसयविरत्ता होलं सुहेण चिच्छन्तु अइसुहिया ॥ २६ ॥

॥ इति विषयोपरि सत्यकिकआनकम् ॥

अथ कयायोपरिसुअमूचक्रिप्रबंधः—

श्रीवाचनाचार्यवसन्तसोमध्वजप्रसादोऽस्तु ममानुलोमः । यतः सुअमाष्टमचक्रिवृत्तं करोम्यनुप्रासविराजिवृत्तम् ॥ १ ॥

आस्ते वसन्ताद्यपुरं पृथिव्यां समावधानं श्रियमत्र दिव्याम् । एकोऽस्ति तत्राप्रिकनामघासः कान्तारवर्तीय करी करासः ॥ २ ॥ सार्धेन सार्धं प्रजति स्म भिन्नाः स दूरदेशाय कदाऽप्यदग्नाः । प्रष्टस्ततः कर्मघशेन मूढः श्रोतोऽम्भस वृक्ष इवा प्रलुब्धः ॥ ३ ॥ जयात्रिघानस्य स तापसस्य प्रापाश्रमं तीव्रतपोरसस्य । सर्वार्थितस्तेन तनूजवत्स स्वीयाश्रमे गोप्यतिनेय यत्सः ॥ ४ ॥ ततोऽस्य जज्ञे जमदग्निनाम प्रतप्यते स्मोप्रतर्पासि नाम । जातः प्रसिद्धः सकलेऽपि विश्वे निधेः समुद्रास इवात्र निःस्वे ॥ ५ ॥ इतश्च वैश्वानरनामधारी सम्यक्स्यशास्त्री मुनिप्रफिकारी । घन्यन्तरिक्षापसन्नकिष्कीनः सुरश्च मिथ्यात्व-
 पथाध्वनीनः ॥ ६ ॥ आत्मीयकात्मीयकशासनस्य दौ पक्षपातेन शुचाशुचस्य । मिथः समाखोचयतः प्रधानां कुर्वः परी-
 द्वां मुनितापसानाम् ॥ ७ ॥ वैश्वानरः माह सुसाधुनिष्ठः सर्वेषु योऽस्माकमहो निकृष्टः । सर्वप्रधानोऽयं च शुग्मदीयः
 स्याद्यः स एवात्र परीक्षणीयः ॥ ८ ॥ अथास्तिकः पद्मरथो विनीतश्चम्या प्रबुद्धो मिथिस्वापुरीतः । गुर्वन्तिके प्रप्रजनाय
 घन्यामेत्युत्तमां द्वादशदेवजन्याम् ॥ ९ ॥ स सिद्धपुत्रघयकपक्व्यां शृष्ट्यभूत्यां ज्ञातः समुद्र्याम् । तारुण्यमाप्नोति
 तवातितारं तद्गुहं नानाविधजोगजारम् ॥ १० ॥ ये जर्जरङ्गा जरसा पुमांसस्त एव दीक्षाष्वनि तस्थिवांसः । अन्नौचि-
 तीय त्वयका स्वयुक्सा प्रारज्यते किं त्वसता समृद्ध्या ॥ ११ ॥ श्राद्धोऽवदधो ह्युवि नोगखावसः शिवश्रियः साधनकारि
 यास्त्रिंशः । व्यर्थं नयेद्यौयनमत्र काकिनीं क्रीणाति कोट्या स कुकीर्त्तिदायिनीम् ॥ १२ ॥ यथा न ज्ञमौ पतितः करेणुः
 सङ्को युधे स्यादिय जीर्णेषुणः । तथा जराजर्जरगात्रयष्टिर्न वीक्ष्या कर्मदलं पिनष्टि ॥ १३ ॥ ऊचे सुरस्तेऽङ्गवताऽतिसारा

दीक्षा पुनः कर्कशवज्रधारा । तद्युज्यते ते न चरित्रचारः स्यात्कृष्टकृन्मुजरजः प्रहारः ॥ १४ ॥ श्राब्धोऽवदधा शकुनेः पतत्रं
मृदोः शरीरस्य फलं चरित्रम् । शीर्षे न माला मृदुमद्विकायाः किं वध्यते जोगिमतद्विकायाः ॥ १५ ॥ मृष्ट्या नवायाश्च
वपुर्लताया नान्यत्तपस्तः फलमुद्धितायाः । आस्वादतोऽन्यन्न फलं वरस्य प्रपक्कमाकन्दफलोत्करस्य ॥ १६ ॥ न प्राप्यते
मोक्षसुखं प्रचणं शरीरसौख्येन जनैरखणम् । द्योदं विनोर्व्या अपि रत्नखानेन रोहणाद्यौ फलमस्ति जाने ॥ १७ ॥
प्राह्वामरो चरुं लसद्विवेकं पूर्वं समुत्पादय पुत्रमेकम् । पिण्णप्रदानेन विना सुतस्य गतिर्न वित्री न तवोत्तमस्य ॥ १८ ॥
श्राब्धोऽप्यवोचद्यदि नाम जातैः स्यात्स्वर्गसंसर्ग इहाङ्गजातैः । स्वर्गस्तदा हस्तगतः शुनीनां स्याद्भूकरीणां चटकावलीनाम्
॥ १९ ॥ निवेद्यते यद्यथ सचित्तैर्गतिः पितृणां सुतदत्तपिण्णैः । किं तर्हि नान्यत्र कृताम्बुसैकरन्यद्वृद्धिः क्रियतेऽवि-
वेकैः ॥ २० ॥ पिण्णोऽग्निमध्ये किल हूयते यः स एव त्रसमत्वमुपैत्यमेयः । ग्रामोति तृप्तिं चिज एव पिण्णे द्विजन्मनो
वा पतितं पिचण्णे ॥ २१ ॥ पिण्णेन पुत्रप्रहितेन तृप्ताः कथं त्रवेयुः पितरोऽतिगुप्ताः । सम्वन्धतस्ते च कुतः कुगत्याश्रिता
त्रवेयुः सहिताः सुगत्या ॥ २२ ॥ ये स्युः पुनः संसृतिशर्मगृज्जार्थिनीन (म) जोगा हि विपैर्निरुद्धाः । शिक्षा त्वियं
तेषु निरूपणीया न चेत्स्वपार्श्वे परिरक्षणीया ॥ २३ ॥ इत्थं स मायामरवाक्ययुक्त्या श्रेष्ठी न चिन्नः शिखरीव शक्यता ।
वात्याचिरलुब्धमिवाजिराजं तं पश्यतस्तौ स्थिरधर्मचाजम् ॥ २४ ॥ ततः पुनस्तौ बहुकष्टधाम्नः समीपमाप्तौ जमदग्नि-
नाम्नः । आतापनाकष्टकृतादरस्य स्फुरत्तनूत्सर्गधुरन्धरस्य ॥ २५ ॥ सुपर्वमायावशतः कुलायं विधाय नव्यं कपटान्यु-

१ चिलीमो मत्स्यविशेषः । २ उत्सर्गस्त्यागः ।

पायम् । पक्षिद्वयैरुपमकार्युन्नाय्या उत्तर्कैर्केशेषु समेत्य साय्याम् ॥ १६ ॥ कदाचिदुक्ता स्वयधूः स्वनेन मनुष्यवाण्या
 प्रमदाश्रितेन । प्रजाम्ययइयायगिरिं प्रियेऽहं कार्योत्समेप्यामि पुनः स्वगेहम् ॥ १७ ॥ तदा तयाऽज्ञाणि ततस्त्यमन्यस्त्री-
 सक्तं पृष्यस्यथवा न घन्य । कः प्रत्ययो मभूदि तावकीनस्तामाह तावद्विरुगोऽप्यधीनः ॥ १८ ॥ ब्रूणर्पिगोस्त्रीद्विजप
 खहत्यापायैर्विद्युप्ये यदि दूर्ध्वगत्या । आयामि नार्धप्रहरान्तराखे त्यदीयपान्थे प्रमदेन घाते ॥ १९ ॥ योपाऽथ तं प्रोक्त-
 वती प्रजो चतुर्षां प्रत्येभि कुर्वाः शपथं यदीदृशम् । कुर्येयदेतस्य गरीयसाहसा द्रुप्येऽहमकानधरस्य रेहसा ॥ २० ॥ छक्त
 शकुन्तेन तदेत्यहं द्विवे क्रिये न हीदृक्शपथं पुनः प्रिये । मुत्वाऽमुनेति प्रतियेन नूयसा पापयोर्धृतं पक्षियुगं वलीयसा
 ॥ २१ ॥ वृष्टं वा पापं किमिहाजितं मया प्रग्नयया रे चिरकाखमेतया । यत्पञ्चपापेभ्य इदं विशिष्यते नियेद्यमेतन्न पुन-
 र्येष्यते ॥ २२ ॥ छक्तं स्वगान्यामथ रुष्यसि त्वं मा ज्ञो महर्षे यवपास्य सत्त्वम् । पुत्रोज्जितः प्रव्रजितः कुमारस्ततः
 कथं नासि सपापज्जारः ॥ २३ ॥ छक्तं स्मृतौ यन्न सुतोऽजितस्य स्वर्गो गतिश्च प्रज्ञेयश्चरस्य । गार्हस्थ्यधर्मं परिपाठ्य पूर्वं
 पञ्चाङ्गनः स्वर्गमुपैत्यपूर्यम् ॥ २४ ॥ छोकोकिरप्यस्ति “तिबुङ्ग जाया न जेहि पुसा गिहवासि जाया । न रोपिया हत्थि-
 हि जेहि अवा न सीचिया पीपस जेहि स्या” ॥ २५ ॥ श्रुत्येति सत्त्वान्मृदये चषास्य दृष्टान्महर्षेर्मरुतेव साधः । ताज्यां
 रतावप्रधि धर्मपूरः प्रोत्काशिते हृद्यवपन्मयूरः ॥ २६ ॥ स्त्रीयाचनोद्युक्तमनास्ततः परं स तापसोऽगान्तृगकोष्ठकं पुरम् ।
 अन्युत्थितो राह्व जितशत्रुनामकस्तत्रायवस विहितप्रणामकः ॥ २७ ॥ ज्ञये त्वदीयागमने निदानं किमत्र सोऽथाह यवः
 प्रधानम् । छावण्यसंपूरितफन्यकानां त्यमाकरोऽसि क्षितिपोद्वयानाम् ॥ २८ ॥ एकां कनीं देहि मम प्रवीणां राज्ञापि

शापात्यवलाहपीणम् । प्रोक्तं जयात्तेन शतं कनीनां ममास्ति तत्पश्य कदावतीनाम् ॥ ३९ ॥ त्वामीहते या तव साऽस्तु
नारी निशम्य सोऽपीति किलाविचारी । प्रत्येकतः प्रार्थयति स्म गत्वा ललाटपट्टेऽङ्गलिमाशु धृत्वा ॥ ४० ॥ नारी नृणां
मोहनचक्षिरिष्टा कृता विधात्रेऽङ्गुलतेव मिष्टा । वयःस्थवद्यां प्रवयास्तपस्वी कामातुरः कामयते मनस्वी ॥ ४१ ॥ तान्निस्तु
तं वीक्ष्य तदा पिशाचाकारं जराजीर्णतनुं स्ववाचा । प्रोक्तं स्फुरद्भूपरमान्विताञ्चिर्विधाय निष्ठयूतविधिं समाञ्चिः ॥ ४२ ॥
विरूपरूपेण जुगुप्सनीयः सर्वस्य दृष्ट्याऽप्यविलोकनीयः । स्त्रीलोलुपस्त्वं शिरसिस्थितेभ्यः किं लङ्गसे नो पक्षितेभ्य एभ्यः
॥ ४३ ॥ रुषाऽमुनाऽदायि तदैव शापः पूर्णैव शुक्रप्रजवेन तापः । कन्यासमूहः समकारि कुञ्जः ख्यातः स देशोऽस्त्यपि
कन्यकुञ्जः ॥ ४४ ॥ अश्रो विलक्षास्ववता कनिष्ठा निर्गह्वता राजसुता च दृष्टा । इतस्ततो वाढ्यवशाञ्चमन्ती घोरमुना
रेणुचरे रमन्ती ॥ ४५ ॥ प्रोक्तं तदैतेन च मातुर्दिङ्गं तस्यै प्रदर्शयैकमतीव चङ्गम् । किमिहसीदं सहसा स्वहस्तः पसारित-
स्तत्र तथा प्रशस्तः ॥ ४६ ॥ दत्त्वा फलं तां स निनाय जायां कठ्यां समुत्पाढ्य मुनिर्निजायाम् । पित्रा स्वपुत्र्यः प्रहिता
बुधत्वात्तस्मिन् वहिर्गह्वति शिक्षयित्वा ॥ ४७ ॥ कुञ्जा जणन्ति स्म तदग्रतस्ता यत्साविकास्तेऽथ वयं समस्ताः । मुक्त्वे-
हंशीर्नस्तव नैव युक्तं गन्तुं मुने सोऽप्यश्रुणोत्तुक्तम् ॥ ४८ ॥ निर्माय ताः सज्जतनूरवामः सोऽपि स्वकीयाश्रममाजगाम ।
तत्राश्रमे यौवनमाप वाढा सा रेणुकाख्या शशिदीप्रजाढा ॥ ४९ ॥ विवाह्य तस्यै समये सवित्तं गोनां (गवां) सहस्रं जन-
केन दत्तम् । हर्षद्विस्तानवतीयमुक्ता चर्त्रा कदापीत्यनुरागयुक्ता ॥ ५० ॥ ब्रूहि प्रिये ब्रह्मचरं त्वदर्शं प्रसाधयाम्येकमहं
समर्थम् । समस्तभूदेवशिरामणीकः स्यात्ते यथैकस्तनयोऽग्रणीकः ॥ ५१ ॥ एवं कुरुष्वेति तयोक्तमस्य स्वसा परं मेऽस्ति

गृहे यदस्य । अनन्तवीर्यस्य नरेश्वरस्य श्रीहस्तिनागाख्यपुरित्तस्य ॥ ५३ ॥ कृत्राङ्गजोत्पत्तिकृतेऽत्र तस्याः क्षात्र चरुं
 साधयन्नापरस्याः । पुरुषयः तेन कृतं तदुक्त्या विधित्वित रेणुक्येति युक्त्या ॥ ५३ ॥ आताडपि राक्षः सवने सुताडह
 मृगीय धन्यामखनं विद्याहम् । मा स्यात्सुतो मषदरण्यसकृद्व्येतया कृत्रचरुः स शुक्रः ॥ ५४ ॥ च प्रेषितो विप्रचरुर्ज-
 गिन्यास्तया नसेगन्ध इवाम्बुजिन्या । रामोऽङ्गजन्माऽजनि तापसीतः स कार्ष्णवीर्यश्च महीर्जनीनः ॥ ५५ ॥ कान्ता-
 रचारी शिखरीय जामदग्न्योऽधरीधृच्यत एव रामः । तत्राययौ कोऽपि वने नजोगः सखीकृतो रेणुक्या सरोगः ॥ ५६ ॥
 कुत्तारविद्याऽथ तदङ्गजस्य प्रादायि रामस्य तु तेन तस्य । रामेण विद्या शरकदगेण प्रसाधिता सिद्धिमिता द्यौनेन ॥ ५७ ॥
 कर्तुं स्वसुः स्व मिदने कदाऽपि प्राप्ता पुरं सा ननु रेणुकाऽपि । अनन्तवीर्येण समं नृपेण अपोज्जिता तत्र रता क्रमेण
 ॥ ५८ ॥ दाताहताश्वरथद्वयोपमा या निरीक्ष्यते स्त्री वपस्वजाया । ईदृशयनाचारविधौ यदा स्यात्तज्जोयतस्महि परे न
 हास्याः ॥ ५९ ॥ शर्च्यां तु सत्यामपि रुमवह्यां पुरन्दरः सेधितवानहस्याम् । सति प्रदीष्टे हृदये स्मराम्नाविष्टांशुजे वेत्ति
 न रागज्जागृन्ना ॥ ६० ॥ एवं चिराय प्रतिघर्ष्य चौर्यं तयोर्घयोः संवचतोः स्वशौर्यम् । जङ्गे सुतः साऽपि च जातखज्जा न
 स्वाश्रमं याति कुकर्मसङ्गा ॥ ६१ ॥ तत्राय गत्वा जमदग्निरेता समानयामास सुतोपवेताम् । रामेण सा विश्रुतदुश्चरित्रा
 स्वपत्न्या तत्र हता सपुत्रा ॥ ६२ ॥ श्रुतं जगिन्याऽपि हता कृतशुधा रामेण माता किञ्च रेणुकान्निधा । अनन्तवीर्यस्य
 नरेशितुस्तया विज्ञापितं तद्वारितं तदा स्त्रिया ॥ ६३ ॥ गत्वा ततस्तेन तदाश्रमस्य व्यधायि जङ्गः प्रभुनाऽस्त्रिखस्य ।

१ नासिकाया गन्ध २ नृपगार्गात् ३ हता गता ४ शुमाशुभे.

धेनूर्गृहीत्वैति पुराय यावद्रामोऽप्यदो वृत्तमबुद्ध तावत् ॥ ६४ ॥ स धावितः केटक एष नृपतेरनन्तवीर्यस्य सधेनुसंततः ।
 चिच्छेद शीर्षं फलवच्च पर्युना कुशानुकीलाकुलनिर्यदंशुना ॥ ६५ ॥ पट्टेऽस्य राजाऽजनि कार्तवीर्यः सुतः स ताराप्रमुखा
 जनीर्यः । धत्ते घनास्तस्य जगाम कालः कियानपि स्वेष्टमुखैर्विशालः ॥ ६६ ॥ अथामुना मज्जनकस्य हन्ता रामोऽयम-
 स्तीति कृता कुचिन्ता । जघान गत्वा जमदग्निमेनं रामोऽप्यमुं मारितवाँस्तदेनम् ॥ ६७ ॥ जग्राह राज्यं स्वयमस्य राम-
 स्ताराऽथ देव्याश्रममाजगाम । आपन्नसत्त्वा खलु तापसानां चीत्या ग्रणंष्ट्रा धृतसाहसानाम् ॥ ६८ ॥ सा तापसैस्तत्र
 दयासमुच्चैर्विहाततत्त्वैः सरलैः सज्जैः । संरक्षिता स्वाश्रममध्यलीना स्वगर्जपोपं तनुते कुलीना ॥ ६९ ॥ क्रमेण पुत्रं सुपु-
 त्रेऽतिचङ्गं पपात चोर्व्यां सहसा तदङ्गम् । दंदयते सैष रदैर्धरित्रीमतः सुचूषं तमधात्सवित्री ॥ ७० ॥ स तत्र कामो-
 पम एधमानः संतिष्ठते तापसगोप्यमानः । अथैकत हस्त्रियमेव यत्र रामस्य पशुर्ज्वलति स्म तत्र ॥ ७१ ॥ अस्यान्यदा
 प्रज्वलितः कुठारस्तदाश्रमासन्नगतस्य सारः । अयं मुनीन् पृच्छति तत्र काले कः हस्त्रियो चो जवतां विचाले ॥ ७२ ॥
 तैरुक्तमस्मै वयमेव पूताः स्मः हस्त्रियोदामकुलप्रजू (सू) ताः । अहस्त्रियाऽकार्यथ सप्तवारं रामेण नृः प्राप्य सुराज्य-
 चारम् ॥ ७३ ॥ स्थाले हतहस्त्रियवक्रदाढा एकत्र संस्थापितवान् स गाढाः । इतोऽस्ति विद्याधरमेघनादः प्रोदामविद्या-
 बलबन्धमादः ॥ ७४ ॥ नैमित्तिकेनोक्तममुष्य पद्मश्रियः सुतायास्तव प्राग्यसद्म । चक्री सुचूषमात्रिध एव ज्ञात्री बला-
 निरामो रमणः प्रजावी ॥ ७५ ॥ ततः प्रभृत्येव सुचूषसेवासमुद्यतोऽनृषसंतौ दिने वा । विद्याचृता खणितविघ्नजाल-

१ इनं नृपम्, २ राज्ञौ-

परमाश्रयता वद्वत्स्वदीयासनः प्रज्ज्ञाः ॥ ७७ ॥ ततो जयं जायि तयोतं मत्यां तज्ज्ञानां च ॥
 स्यापितयान् स सत्रागारान्तरे स्यावतरेण सत्रा ॥ ७८ ॥ ये स्युर्मनुष्या अतिदीनकुल्या रोगातुरा निष्पतयः पयस्याः ।
 सत्रावये तत्र च तेऽशनाय क्षणात्समायान्ति मुदं निधाय ॥ ७९ ॥ तेनोक्तमारक्षकमानवानां पीठे स्थितिं योऽत्र सजे-
 तप्रधानम् । स मारणीयः सदृसा जयक्तिः स्वप्नप्रहारैर्धनुशौर्यवन्निः ॥ ८० ॥ अथो सुभ्रमेन कदारचिदम्भा पृष्टा सुशिखा-
 विधिनिरिविदम्बा । पतच्चनस्याभ्युक्तुपप्रमाणः किमस्ति लोकोऽयमथाप्रमाणः ॥ ८१ ॥ तदा तयोक्तः सकुलोऽप्युदन्तो वज्रा
 समं रामकृतोप्रमन्तोः । श्रीहस्तिनापूर्ध्वरतोऽत्र नद्व्या समागताऽहं स्वमूर्तिं हि दृष्ट्वा ॥ ८२ ॥ प्रहृष्टवृत्त्या स्थितया त्वमत्र
 मया प्रसूतो गहनेषु पुत्रः । सुगुप्तवृत्त्यैव हि तिष्ठ तस्य मा रामपशोर्ध्वजसेऽतिथित्वम् ॥ ८३ ॥ सुत्वेत्युदन्त हृदि रुज्य-
 मासुस्तेस्तापसैरप्यतियार्यमाणः । ततो विनिर्गत्य ययावर्दंयुः स हस्तिनापूःप्रधरे शुर्नयुः ॥ ८४ ॥ आहारवाञ्छा हवये च
 भूत्वा सत्रावयान्तः स्थितयान् स गत्या । न यायवामोत्यशनं विपक्षस्तत्रासने तावदसौ निपक्षः ॥ ८५ ॥ मुक्त्वा तदाम-
 न्दरथं प्रवेशे कुब्जन्तरी तस्य पदप्रवेशे । जोक्तुं प्रपृचः परमाश्रया वदंशुः स ता मिष्टसितासकृपाः ॥ ८६ ॥ अत्रान्तरे
 तीक्ष्णतैः कृपाक्षैरयोमयैर्मुष्करमिश्रवाणैः । तं मारयन्ति स हृष्टप्रहारैरारक्षकाः कुन्तकुमारयारैः ॥ ८७ ॥ विद्याच्युता
 तेन तदा समग्रा विद्यावलाभिर्दक्षितास्त छात्राः । छपेयिर्वास्तत्र तदा स्वयं स ज्ञात्वेति रामः सरसीच ईसः ॥ ८८ ॥ रथा-

१ नोपमाणः २ गर्ववान् ३ शुभः

उपदेश-

॥ १५२ ॥

श्वहस्त्यादि विमुक्तदैर्न्यं सार्थं गृहीत्वा चतुरङ्गसैन्यम् । सेव्यः समुद्रघादितखड्गलक्षैः संनञ्चवजैः सुजटैः सुदर्शैः ॥ ८८ ॥
 योद्धुं प्रवृत्तः स्वयमेव रामः शराशरि ऋषिनिविष्टर्जामः । विद्याचृता तेन समं स द्रुष्टः काकोदरो वा नकुलेन पुष्टः
 ॥ ८९ ॥ रसोत्कटं पायसमेव श्रुत्वा तावत्सुचर्मोऽपि जयं हि मुक्त्वा । समुत्थितस्तृप्तिमितश्च योधान् ददर्श शुक्लेन
 कृताध्वरोधान् ॥ ९० ॥ निजाह्वय रामोऽपि पलायमानं स्वकीयसैन्यं शरणैकतानम् । पशुं समुत्पादितवान् करालं ज्वाला-
 ज्वालं स्वकरेण कालम् ॥ ९१ ॥ गजस्तिमादीव गुरुप्रतापस्तदोपशान्तिं सुतरामवाप । रामस्य पशुः स कुमारदृष्ट्या दुर्धु-
 व्यदावाग्निरिवाब्दवृष्ट्या ॥ ९२ ॥

कुमारेणोक्तमन्योक्त्या—

अच्युन्नतं गजितमर्जितं यद्विद्युल्लतोद्योतकृतोजितं यत् । दृष्टोऽधुना तेऽम्बुद हे तदन्तः पद् पञ्च यत्सन्ति कणाः
 श्रवन्तः ॥ ९३ ॥ शुक्तिं विधायाथ स पायसस्य स्थालं यदोत्पाटयति स्म शस्यः । अकारि पार्श्वस्थितदेवतान्निश्चक्रं तदा
 तश्चुण्वरञ्जिताग्निः ॥ ९४ ॥ स निर्युद्धमक्रुशानुकीलं धारादमेतत्परिपूज्य नीलम् । चिक्षेप तस्याग्निमुखं मयस्य स्वस-
 न्मुखं धावनतत्परस्य ॥ ९५ ॥ विनालतालीफलवत्तदा तच्छर्मौ च रामस्य शिरः पपात । चक्रस्य घातादथ पुष्पवृष्टिमु-
 क्ताऽन्तरिक्षादमरैः सत्पुष्टिः ॥ ९६ ॥ मरुत्पथे कुन्डुजिदिव्यनादं प्रकाश्य संपाद्य पुनः प्रसादम् । उद्घोषयित्वाऽन्निमि-
 पैर्न्यवर्त्तीत्यसौ जयत्वष्टमचक्रवर्ती ॥ ९७ ॥ पद्मलण्फज्जहारतनामधेयं प्रसाधितं ह्यन्यनृपैरजेयम् । प्राप्ताऽमुना चक्रिपद-

१ भामः क्रोधः २ सर्पः.

अथार्यो वृक्षीयता रूपयतीय जार्या ॥ एए ॥ दार्त्रिशकुसमनेन्द्रसहस्रपात्री स ग्रामपञ्चविकोटिपदातिमात्री । द्वाय-
 रयचतुराचिष्टिपट्टिनारीरक्तसहस्रपरिणोन्नितपार्श्वधारी ॥ १०० ॥ रत्नैश्चतुर्वर्णमितैर्नवजिनिधानैर्युक्तो निषेधितपद्-प्रवरैः
 प्रधानैः । दाससतिस्फुटपुरोरुसहस्रनाम्ना जले स येन निखिद्या विपतोऽप्यपास्ताः ॥ १०१ ॥ पञ्चस्रस्रचतुरशीतिगजा-
 श्वद्वन्द्वमोघचमथितराग्यधर्तैरखक्षाः । अंसस्यपोरुशसहस्रसुबक्षपूज्यः क्षामरन्ध्रप्रथितनामविराज्यच्छद्यः ॥ १०२ ॥ त्रिः
 सप्तकृत्यः किञ्च रसगर्जा सरोधयित्या गतवेदगर्जा । विनिर्मिता रामकृताविरोधादेतेन ही षक्कृताऽप्यवोधात् ॥ १०३ ॥
 इत्थं वयोरत्र सुचमरामयोः सगीनयोरप्यधिकान्जिमानयोः । कपायतो जातवती गरीयसी निःश्लेहता कर्मगतिर्वक्षीयसी १०४ ॥

॥ इति श्रीसुब्रह्मचक्रवर्त्तिप्रबन्धः ॥

अथ निषाधिकारनिदर्शनम्—

तेषां कालेणं तेषां समपणं इत्येव मणुअजाइ महीप विजयपुरं नयरमासि । तत्थ कयाणंदो सुणवत्तं नाम सुत्सायत्तं मह-
 द्विणं वसइ । तत्स मभुरारावसारिया घन्ना नाम जारिया । तेषिं अइसयजससुरादिवासपुन्नीत्तं पुन्नीत्तं चि विस्सुत्तं सुत्तं
 आसि । तत्संगं अइय वंगं, मई अ सवसत्थेसु संपत्तपरिस्समा । अप्पेण वि कात्थेण सेण नियवसमाणीयात्तं महिद्धात्तं व सय-
 सानं कसात्तं । अत्तं परं मत्त अप्पमेव अग्नेयवमिद् चित्तमि संतुस्संतो अक्षया कत्स वि साधुस्स पासमागम्म सो पुब्बित्त-
 माठत्तो—“अत्थि कत्थ वि पुणो सत्थे कलाणं महंतो विस्सरो” । तत्तं तेषुब्बवियं—“जुयात्तसंगीए पुयेसु अइय विस्सरो,
 जस्स न केणापि पारो पाविच्चइ” । तत्तं तेषुत्तं—“पुबाणि अयुबाणि जाणि सुयति ताणि कियप्पमाणाणि” । तत्तं

साङ्गुणा नृण्यं—“अहो गुरुणं आपुञ्जसु” । ततो तेण तेऽवि पुञा । तेहिं साहिजं सबो पुढविथारो । तजं संपन्नं पुंर्रीयस्स तदप्रयणे कोउहल्लमतुल्लं, नृणिया य तेण गुरुणो—“कयाणुगहेहिं तुप्पेहिमग्हाणं पाढेयवं पुढगयं सुयं” । तजं साहियं गुरुहिं—महाणुजाव ! करकीकयदिरकाए बहुदरका तप्पढणांरिहा, गिहत्था पुण सबहा अणरिहा” । तजं तेण रकायं—“नयवं दिरकमवि देह, पढा पसन्नचिचीहूअ पाढेह” । तजं पिजमाऊणमणुजाए दिन्ना से निरवजा महा-विज्रूए पवजा । तजं तेण कयतवोणुजाणेण अेवदिणेहिं चेव धम्मियसत्थाणि पसत्थाणि अहीयाणि । पढियं चासढ-ताणेण चउइसपुढगयमवि सुयमणेण इक्कमणेण । अजं अत्थाणसहाहिणिएण मोहमहाचरमेण वलुक्केणऽवि दीहं नीस-सियं । तजं पुढं सजागएहिं मंतिसामंतोहिं—“किमेयं सामी ?” । ततो निडुरकरतलेण नियन्नालयलमाहच्च ववियमेएण सखेएण—“अहो हया अम्हे पगया निहणं, जजं ऽम्ह सचू सयागमो सबप्पणासं गहिजं अणेण संसारिजंतुणा, अणेण कहियाणि अम्ह मम्माणि, सबोऽवि जणो जाणिस्सइ, तजं समुक्कणिस्सति सवालबुद्धाणमग्हाणं कुलहुमकंदाणि । सो कोऽवि एत्थ सजाए न दीसइ जो संसारिजीवं गले गहिता पढाहुत्तं वालइ” । तजं सखेयमप्पणो नाहं निजालिजणा-लस्सवेगल्लंगमहुमोणजंजाइयसुइअसाइनियपरियरस्समन्निया वामपासा उठिया रुहा निदा । तजं तीए हत्थजं जोमे-ऊणुत्तं—“देवऽज्जऽवि सदासीमित्तमझे तं पि वराए जीवे किमियाणिमेयारिसो कोवक्कम समुक्करिसो ? कहेऽवि किं न दिन्नो देवेण सो गले गहिता इक्कारसगुणणासोवाणाजं पाप्मिणाणो अतुल्लमुद्धाणिमीदियहो संपयं सबेठियमवि पासज देव जवं” । ततो सहासमाज्जासियं मोहेण—“साहु एयं, गल्लसु वहे, सिअंतु सिग्घमेव तुह मणोरहा” । तजं पिअणा दत्तस-

म्माणा पत्ता सा सपरियथा षष्ठदशपुष्पधपुष्परीयरिसिपासं । अयश्चारियामिमीप पुष्पमेव सर्वमे महास्रस्वपारवत्सं । तत्तो
 नामुत्स साहुत्स सुस्रस्वपरावत्तय सुशवेद । इगदुगदिषादकमे धेरेहिं कवमवि येरिठं संतो निसन्नो गुणवत्तयं । तत्तं
 निहाय सेसो नियपरियरो पेसिठं तस्सगासे । तत्तं सो खेद अज्जालं, मोनेद नियपुठं, उट्ठीकुण्ड वाहालं, जंजद कंरु-
 खीठं, चूयाविनो व यिरिकयद विसंनुद्याणि सयंगोषंगाणि, संयाय पंषवीकठं कंठे घेत्तूण पान्तिठं जमीप, जामिळाद
 अगगलं पिठ्ठं पासलं सवत्तं । एवं सयेहिं वि मिखिप्ता तवेसो गल्लमि गरिठं व (ज) हा “अहो जणसु, गुणसु”
 इय जपिण्ण वि थेराय खेगमवि अस्करं मुदे उच्चरद । तत्तं सो साहू सयमेव रचीय अइवरसाय पसुखीय व पमीखाय
 याठनुयगूहिठं संधारय विणाडवि जत्तव तत्तव छोट्टिठमाडसो ठारमि रासहो व, सुक्कको व निच्चेठीहू (ज) ठं, धूयगतसो
 व तिठिठीधूयगतो, न किं वि मुण्ड, आपवत्तं सुदं सुवद, आवससयसणेडवि महाकठमुजाविळाद । एवमन्नया भेरेहिं
 मिखिप्ता पासमागच्च उट्ठीकठं सुत्तपरायचत्तवत्तं गदियारवलीबहो व । तत्तं गुणवत्तमारज्जमणेण मुणिणा । तत्तं नंदीमुहीय
 विबुरीकिच्च तहा पान्तिठं च्चमियने जहा जगया गोट्टया, रगज्जियाइं कोप्पराद, मत्थयमवि कोन्नियं, थेरिणीय व तीप ।
 एवं जाव न किं वि वयद मुद्दियमुधु व ताव जइययगोमय व परिचत्तो थेरेहिं । तत्तं सो पन्निकमस्यवेखाय वि पमीखियछि-
 पुन्नो विनो व मक्कनो व घणुप्पयारे मुहवियारे करधरणविलेके ये नयनये कुणंसो अप्पाणं अणगणोघहसणिक्क कुण्ड । मुणियतत्तायं
 वि अन्नरिक्कअण्णलं आलं—“अहो किमेयारित्तो एसो निहामुहाविदिसपससचेइअस्स खळाय परायचत्तपरस्स वि गदियं
 सच्चिदधनाय व सबमवि सुयसच्चिठं, विम्भारिया सुधुमत्तवयिथारा” । तत्तं सस्स सिद्धंतअयसथायणपरिस्समो सधो मोर-

जह्वा संपन्नो । जहा जहेसो निदादरिदाजलीचूले वणिज ब तहा तथा निराकंलीहूले पढणगुणणोवरि, कालकूभाज वि
 अइककुअं मन्नमाणो चउइसपुबविजापरावत्तणं निचं पम्भिले सुयइ, जाव सबमवि सुयं विस्सरिय गयं । तले गुरुणा-
 डनिहियं—“अहो वल्ल पुंरुरीअ तहाविहुवाहवसले तुमए अअयणत्थमेव दिस्का पवन्ना आसि । तत्तो नरसुरापव-
 गसुरकसंपत्तिसंपायगमागममधीअं तं तहाविहकिलेसलेसेहिं समहिगम्म मुहा कहं हारिजाइ नरयतिरियडुरकलरकजण-
 णीए निदाए पारवस्सेण ?” । तेणुद्ववियं तले—“अयवं को निदमासेवमाणो अत्थि ? किं केणडवि असहमाणेण सा-
 हियं तुम्हाणं ? मए कहेडवि एकद्वएण गुणियं सुयं, सबेहिं सुणियं, तुम्हेहिं किमु न हु सुणियं ?” । तले गुरुहिं नायं
 “एसो न सडुवएसोचिले पच्चरकमुसाआसिद्धो” । तो गुरुहिं जवेरिक्किले परिरिक्किले कूमकासावणो ब वणिएण । तले
 विसघारिज ब निडुरप्पहारमुड्डिले ब महया सहेणहूले वि मूले ब सइमप्पइल्लेतो दिवाडवि नाणाविहे सुमिणे पिण्ठेतो
 मत्तवालज ब मुहे असंवज्जवयणाइं पलवमाणो गुरुहिं पुणो पुणो वाहमपि पवोहिले एवमुद्वविले—“अहो पुंरुरीय तुमं
 वयंसि “नाहं मणयं पि सुएमि,” एअं पुण किं घंघलो ब दीससि ?” । तत्तो तेणोइयं गुरुणं—“अयवं तुप्राणं अंती
 समुप्पन्ना एसो सुत्तो त्ति, अहं पुण सुत्तत्थं परिजावंतो अत्थाभि, मोण मल्लीणो सबे वि अंतिमावन्ना, नाहं पुण नि-
 दाळू” । तले सबेहिं पि नायं “अयं पच्चरकवायरमुसाआसि त्ति” विरत्ता गुरुणो वाढं सबे साहुणोडवि पेरिज्जंतो जहातहा
 पलवइ, वहुअररोसपलसमेव समुबहइ । तले मोहरायवलेण दुग्गवएयस्स हिययं रोहियं । तले दूरीचूले सदागमो,
 पणणे सबोहो, दूरले पलाणो हरिणो ब परलोआले चारित्तधम्मो, विरत्ता सबविरइं सबहा, सम्महंसणोडवि नछो । तले

सुरस्थमसे घोरंघयारपूरो व पसरितं मिह्नावंसणो । एवं सुखावायअवसादाणप्पमुदेहिं मोक्षरायसेन्निपदिं समेहिं पि मिस्सिता
पज्जते निहापुरघुरए सिसो मरणधम्ममायसो पन्तिं निगोयम्मि । तत्तं पणिंदिएसु अरिकावं जमिसु । जहा तेष्वा ससा-
रिखीवेण निहावोस परयसेष्वा धत्तदसपुवाणि धि अहिंसा मुहा हारियाणि तहा अस्से धि हरिंरिति । तम्हा निहा-
पमायप्पसरो धारेयसो सुसादूष्वा । जत्तं जत्तं—

“अइ धत्तदसपुबधरो वसइ निगोए अण्णंतयं कासं । निहापमायवसत्तं ता होहिंसि कइ तुमं जीघ ॥ १ ॥”

॥ इति निजोपरि पुण्णरीकहट्टान्तः ॥

अइ वत्तारि विगहात्तं वच्चेयवात्तं । विगहोवरि विठ्तो वंसिअइ—

इत्थेय जारहे यासे धयधम्मपुत्ता पुरी कोन्निआ । तत्थ जियधम्मजणियज्जदो सुज्जहो नाम सावत्तं परियसइ । तत्स
सुनदा नाम जाया । तीसे रोहिणीनामेष्वा जाया इहिया । पाणेहिंतेडपि सा अन्नहिया हिया । पन्निवन्ना सुत्सावयचम्मं ।
धम्मा यंदइ वेवे, गुरुणो य पल्लयासइ, सुणइ विविदात्तं धम्मकहात्तं, गुणइ जणइ य साहुषीण पासे सुत्सावत्तं धियाइ
चिश्चंदणाइ सुसाइ, तदा नवत्तसाइ पुत्तति । तत्तं मणुषे तारुणे कायम्मि समुज्जे परिणीया सा घरजामात्तयत्ताए रस्कि-
एष्वा वप्पिएण विमत्ताजिदासेष्वा । तत्तं सा अण्णणीज्जत्तं यत्तं जण्णइ सम्मं जियधम्मं, तीए सज्जायत्तकं साहियम-
हीयमिक्कगमष्वाप कम्मगंथपयराण्णइयं, अंगीकयाणि पत्तणीकयसुकयाणि जणियपंचकरत्तज्जयाणि धारसवयाणि, पात्तेइ
निरइयाराणि, कुणइ सामाइयपोसहाइयमावस्सयमथस्समनालसत्ताए ।

इत्तो मोहमहाचरणेण चिंताउरत्ताए दिठाउं दसावि कछाउं । तउं मंतिसामंतोहिं साहियं—“सामिय काडवि संपयं चिंता, समाइसउ देवो, किं कज्जं किं कज्जं ?” । तउं मोहेणुत्तं—“अम्ह पन्निक्चारित्तधम्मरायपक्के रोहिणी साविया अइव धम्मजाविया दीसइ । तउं किमियाणिं करणिज्जं ? पाणीयपूराउं पुवमेव पावीवंधणं सोहणं” । तो तेहिं हसितुं उत्तं—“सामि ताव सवोडवि जाणो सप्पाणो जाव न तुम्ह माणुसदासेसगोयरं नागछति” । तत्तो मोहराइणा उत्तं—“वेसिजउं कोडवि जो तं रोहिणिं परम्मुहं निवत्तेइ” । तउं जाव ते कमवि समाहूय वयंति ताबुल्लसिर (य) सरीरा धीरा विक्हानिहा मोहडुहिया सयमेव समुछित्ता एवं पन्नवइ—“सामि मह चेव दिज्जउं आएसो, मा किज्जउं विलंबो, पस्सामि ताव तीए सत्तं” । तउं सवोहिं पि सन्निया संपत्ता तस्सगासमेसा सरोसा रायकहा—देसकहा—जत्तकहा—इत्थिकहाहिं चउप्पयारं नियरूवं काउं तवयण मोइत्ता, परमजोइणीव अदंसणीअय निउक्का तस्सरीरे । सा पिउमाय-प्पसाएणं न किंपि घरकज्जं सज्जइ, सुहेणं चेव निवहंती नोयण्णायणचिंतानिम्मुक्का चिछइ । तउं जिणहरं गंतूण सा वायालमवलं पस्सइ, तदजावे अन्नाए सावियाए पासमागंतूण कत्ते पविसित्ता ज्ञासइ—“हले मए तुम्ह घरपवुत्ता एरि-सी वत्ता कखे कया, सा सच्चाडसच्चा वा ?” । सा आह—“नेयं घरइ, असंगयं केणावि असहणेण साहियमेयं” । तत्तो रोहिणी बुच्चइ—“सच्चा तुमं मामवि अवलवसि” । तउं सा पन्निज्जाइ—“हे मुसाज्जासिणि एवं कहं कहसि अदिठि ?” । एवं परोप्परं लग्गा पाविक्कपरिवानी महारानी । तीए सज्जि रोहिणीए जिणगिहमागम्म विमुक्कच्चिदंणप्रवसाया सासूए वत्तं बहूए कहइ न्हुसाचरियं सस्सए पुरो पयासइ निव्वज्जा मज्जाया रोहिणी कहं तुम्हाणं घरे वीवाहमहूसवो केरिस्सी

जेमण्यारा पछाणीकयसाइमसाइमतेमण्यजिह रसवइ पझारा सयत्ता । एवं पइदिणमेसा धिकहाधिवसा येव चिछइ ।
 अन्नया सीए जहातहापखयतीए पारजा विविहा रायकहा । कीएडवि पुरो सीए असहंतीए समुच्चियाए अझाप सज्जि
 पारजा इत्थीपुरिसयत्ता । सावि सस्सूजण आब नयवखवइआ तुरियं पत्ता नियगेहं । तठं अवराए येरीए सह करेइ
 देसकरं । सा पराववायतरुणरोहिणी रोहिणी अइय वत्तासुयाए मअन्हेडवि नागछइ सगिहं । एवं पइदिसमेसा कुषाणा
 अन्नदिणे केणावि सायएण ओन्निकरेण सुस्तावणुसा—“अहो सुसाविए खखमत्तमित्थ जिणहरे समेच्च एकगविसयाए
 जइ विइयंदणं किक्खइ, तो जुजइ तुम्हे यत्ताठं चेव कुणइ” । तठं कवन्निथी तमुचरिठं खगा—“सहोअर अम्हे किं
 कुखेमो ? अन्नत्थ कत्थइवि कोडवि कत्सडवि न मिअइ परयेरे निक्कळं कोडवि न जाइ, तत्तो पियमेखयछाण्णिणं सबो-
 डवि पइदिणमेइ सिछाप, तेण खणमेग सुइडुत्कं पुछिप्ता कअइ निबुइ, तुमए इत्थत्थे नासमादाणं कअमअल्लुसाए” ।
 तठं साडुणीउत्तरं संपप्प साधियाहिं सड्मिरजइ विगहाठं, गिन्हइ साडुसाडुणीण दोसुअरिसे असरिसे । तठं जइ
 साडुणीठं किंचि सिरुक्वंति—“महाजागि पटियं सपमवि परिगखियं किमणेणेहिआमुत्तियावायसयनिबंधणेण केवलक-
 म्मबंधेचणा विगहापरापवायकरणेण ! सझायमेव सगापयगगहइसाइहं साधेहि” । तठं पन्निवयइ मुइं मोरुत्ता—
 “इआकारेण जगधइ अझाप साडुसाडुणीण वि परायखधाठं दुण्परिआठं । परापवाएण्येव सबो अण्णववहारो । वअमुइं न
 कम्मवि पत्तामो । अम्हे सुइएण वयामो परधरयत्तं । केवलमम्हेहिं माया न इ सकिअइ काछ अहा अओहिं किअइ माइ-
 पियराणं पि चरियं पुन्ममेव साहिअइ जुत्ताजुत्तमवि । जइ कोडवि कसइ कोडवि तसइ, तठं अम्हे किं करेमो ?” । तत्तो

वराइया विगहापराइया संती जाया आणरिहा सडुवएसणमेसा, तलं लवस्त्रिया त्रिकुणीहिं, पिसाइ व न कोडवि आ-
 नासइ तं । अन्नया निसंकीचूया जूयाहिंछिय व सा गुरुसन्निहाणमासज्ज वस्काणरुक्खे वत्थंचलेण मुहडुवारं पिहित्ता
 कस्सडवि कणमूले विच्चा किंचि अरुकाइ, अवराए अवरं जहाजहा लवंती अरणमत्तमहिंसि व पल्लजलं सबं सन्नासी-
 एजणं कलुसियचित्तं कुणइ, धणवड्ढंदिणि त्ति न कोडवि तं पन्निनासइ । कयावि गुरुहिं पि निवारिया संती
 लवइ—“अयवं केणावि सड्ढि वत्तं न करेमि, परं जइ केणावि पुठमत्थं न कहिजाइ तलं न डु साडुवालं लप्पइ” ।
 तत्तो गुरुहिं पि निरगला मुक्का । तलं निरासंका वंका गाढयरमंगुवंगेहिं विगहाए गहिया । अह परावस्सवायाडनीरूप
 चीरूपे तीए पुढाहीयं सुयं सबमवि विस्सरियमपरावत्तणदेसेण । न सरइ कयाइ वयाइ । नालोयइ तदइयाराइ । न पसज्जइ
 चिइवंदणम्मि कम्मवि वागत्यवित्थरे । तहन्नत्थ वि सत्थे रमइ खणमवि न डु चित्तं । अणायरेणेव कुणइ आवस्सय-
 किरियापप्पारं । अन्नया धरंगणेवविठाए परासप्पनासणिकनिठाए पाविठाए निक्किचाए पासठियजणमपासित्ता पारज्जा
 विरुज्जा रायहरकहा—“एयस्स महीवइणो निग्गुणेचिया अगमहिंसी महाडुसीला सम्ममहमेयं जाणामि, सोहणेणेगेण
 नरेण मे डुत्तं” इमं गुत्तं आदिठमस्सुयपुवमेयं पयासंती सा, तीरठियाए कम्मि कज्जे तत्थागयाए रायचेमीयाए श्रिरीचूव
 सधं निसामियं, धरे गंतूण निवेइयं महिंसीए । एस वइयरो तीए वि रन्नो साहिं । तेणाणाविया रोहिणी, सुन्नइसत्था-
 हिंवेण सयमाणीया सत्थे होऊण सा रायगलं । एगंतं काऊण पुज सुडु रन्ना—“अहे साहसु मह सबमेयं जमाइन्नियं
 तुमए मह धरणिसरूवं” । तीए जत्तं—“महाराय मए न डु किंपि निसुयं कस्सा वि धरस्सरूवं, नाहं किंचि जाणामि” ।

मूखान्तेऽपि सपमयद्वयमाणिमेयमयलोद्गता रक्षा समाहूया द्रुयमेव दासी । तीप सवमपि फुनं कहियं सेहि तेहि अहिनापोहि-
 “तुमए तम्मि दियो खयियममुगपुरछं” । तछं निरुत्तरीजूया खिरिजरावणाभियाण्णा धिमणा ठिया रोहिणीया सदा ।
 तछं राइणा रोसायेसधियसमइणा सयभणि दासीनिसुयतकहियसरुव सरथधाइस्सान्हियं । तछो सिछिणा वि हिठीक-
 यास्सा निरासा नासिया नंविणी—“वहो किमेयमणेरिसमणप्पफुल्लोच्चियमुच्चयियं ?” । तछं सा मोणमालंघिय छिया विसा-
 यायन्ना अकयपुत्ता । तछो सत्थाहिणेण च्छवई विन्नत्तो—“महाराय किमहं करेमि ? एइए मए निक्खलंके कुले माखिन्न-
 माणीय । अहया च्छयासव मह च्चेवसो दोसो, ज जीइमुक्खलत्तणमिमीए विनायमवि जयाण्णाछं पुयमेय न पमिसिद्धं,
 नो सम्मं सयं सिल्लयिया । संपयं जं देययायाण रुद्धइ तं कीरत्तं” । तछं राया जणइ—“अहो सत्थाइ तुममम्ह पुरे
 सयलनेगमस्तेणियदुमभणीत्तं सच्चवाई य । तुइ दस्सिमेण मय जीवंती मुक्का । नो वेय वत्तइए एसा त्ताकरु व लंनलंनं
 किच्चा कायवत्तिपाए पत्तिच्चा आसि । केवल तहा कायवं जहा मदेससीमं क्षयित्ता अन्नत्थ जत्थकत्थइवि गच्छइ” ।
 तछं रायापसेण विसज्जिया सा अलक्षि म नियघरात्तं नयरात्तंइवि निक्काखिक्कती रायजयेहिं निदिक्कती एए एए दुक्काणे-
 हि विक्करिक्कती निज्जानिनिविचेहिं—“अहो सायियात्तं परिसयात्तं वेय चेइवंवणनिच्छणात्तं निगुणात्तं निग्घिसात्तं
 परिसयात्तं अस्सुयादिच्चुछचेठियजासिणीत्तं धिरत्थु पयासिं नाणं वदणपनिक्कमणपोसइएवत्ताणं । पयासिं एस वेय
 घम्मो जमन्नो निदिक्कइ, दिक्कइ जइतहा परस्स कल्लको नित्सकत्ताए” इत्थाइ जणाववाय नियक्केहिं सुखंती विगो-
 विक्कंती जणेहिं निगया पुरात्तं सररीरात्त वाहि व । जणयस्स विव्वयवित्थारं तारिस संचारंती जणणीए नेइववयण्णुद्वाये

जायंती वंधुजणगोरवसवि परिचावंती साहुसाहुणीण विप्पजंगं फूरंती मुहुं मुहुं अतुल्लमुल्लं लहंती गहिलु व जहातहा पल-
वंती जूहच च कुरंगि व एगागिणी अरुंती पइगामं पइआरामं सुडुस्सिया त्रिकं त्रमंती सुत्तिककंटयाविप्पमजआ पाय-
तलविणिगयलोहियलोहियप्पवाहाडवत्तयरसेण धरणीवीढं सिंचंती अप्पच्चकाणावरणत्तिव्वकसारुदयवसेण देसविइ-
गुणप्पचाडणाराहियसम्मत्ता मरित्ता सा रोहिण्या अपरिगगहियवंतरदेवीसु उववन्ना विराहियधम्मत्ताए । तउ पुणो
अरिजवोयहिं त्रमित्ता कहं वि पारं लहिस्सइ । एयं रोहिणिदिठंतं सुडु समाइणिय पलणीकयविग्गहा विग्गहा सवहा
विबुहेहिं परिहरियवा ॥

॥ इति रोहिणीचरितम् ॥

अथ गाथायाश्चतुर्थं पदं “पंचतराया विनिवारियवा” इति व्याख्यायते—पञ्चेति पञ्चसङ्ख्याका दानदानत्रोगोपन्नो-
गवीर्यान्तरायलक्षणा अन्तराया वि विशेषेण निवार्याः प्रतिपेक्षव्याः तेषां प्रसरो न देय इत्यर्थः । अत्रार्थे धनसारकथा-
नकमाख्यायते—

मथुरा पृथुरास्तेऽत्र पुरी स्वर्गरीनिच्चा । यत्राप्सरोविराजीनि सुनन्दनवनान्यहो ॥ १ ॥ धनसंचारसाराख्यः श्रेष्ठी
श्रेष्ठगुणाकरः । धनसारोऽन्नवत्तन्न खड्गवद्भूमिमुष्टिकः ॥ २ ॥ तस्यासन् क्षितिनिक्षिप्ता क्षातिस्वर्णकोटयः । तावन्मा-
त्राः पुरान्तश्च वाणिज्ये चान्यदेशगाः ॥ ३ ॥ तस्य पट्टपट्टिसङ्ख्याकाः समग्रा रिकथकोटयः । सन्ति नायं परं किञ्चिद्वित्तं
व्ययति कुर्मतिः ॥ ४ ॥ न दग्धरोट्टिकाखण्डमप्यर्पयति कस्यचित् । दृष्टेऽप्यर्थिन्यसौ द्वारे रुषा ज्वलति वह्निवत् ॥ ५ ॥

ज्वरश्चटसि देहेऽस्य वरदणास्सप्तभिर्मुखैः । व्ययीक्षुर्बाणं यीक्ष्यान्यमपि स्वं धर्मकर्मणि ॥ ६ ॥ मिहिते मार्गये मार्गे
 नाशोपायं विमार्गयन् । स श्रीशरिण्य लक्षयेत फल्गुमानवपुष्टः ॥ ७ ॥ पाचकैर्योष्यमानः सप्तहृष्टा स मितम्यधः । वृन्तु
 तानिष्ठति श्रायः कारुण्यादपयजितः ॥ ८ ॥ पातितः सटुटे फापि दान्त्रिनिर्निकटे ह्यसौ । दन्तसंकटमाधाय तिष्ठेन्निश्रेष्ट-
 फावत् ॥ ९ ॥ किं पनं येमनस्तस्मिन्निति द्रुतिश्चरे । धेदन्त्यो दीयते द्रुक्तिः स्वैर द्रुहन्ति चापरे ॥ १० ॥ सति
 यित्ते न दत्ते यो न द्रुह्ने दुर्मतिर्नरः । जन्मन्यत्रागते तेन किं कृतं सुकृतोग्रजात् ॥ ११ ॥ कदर्यत्येन तन्नाम काम-
 माधिरचूचथा । यथा निरस्रो नो कश्चित्प्रातरावबुमिष्ठति ॥ १२ ॥ तेनान्यदा स्वहस्तेन यो निद्रिहसो निधिः पुरा । अद्वा-
 रतामनौ नेजे केयलं दृक्पथीकृतः ॥ १३ ॥ अन्यान्यपि निधानानि यान्यासन्नितिदितान्यहो । दृष्टिकोरगपूर्णानि तान्य-
 व्येक्षित स रकुटम् ॥ १४ ॥ ततः स यायधिनृत्तार्चस्वस्थी दैवहतः कुधीः । तायत्केनाप्यमुष्योष्मदुक्नु यहनानि ते
 ॥ १५ ॥ तायत्सत्वरमागत्य तस्यास्यायि स्यवाप्यनि । त्यक्षस्तुसार्थाः सर्वेऽपि घृणदाकैर्दुष्टिदत्ता अहो ॥ १६ ॥ जलस्य-
 वस्यत्सत्सार्थसार्थं कोऽपि न तत्करे । नटितवुटित वन्यमपि स्वं तस्य दुर्मतेः ॥ १७ ॥ किंकर्तव्यविमूढात्मा यावदास्ते
 स शून्यधीः । यज्जहत् इय व्यग्रः सर्पाशाः प्रथिवोकयन् ॥ १८ ॥ सायदस्य समुत्पेदे विन्ता सान्तात्मनस्तराम् । याव-
 ज्जेरे किमप्यास्ते वित्त देहे तथोद्यमः ॥ १९ ॥ अवगाढा सरिद्राथमनाथजनताश्रयम् । अर्जयाग्निं धनं तावत्तर्जयामि
 दुरापदम् ॥ २० ॥ इह स्थितस्य न श्रेयः कृपणाख्याचूतो हि मे । लोकहास्यं दृशं प्रापि पूर्वमप्यतिदोषिणः ॥ २१ ॥
 एतन्निधित्वं धिचेऽसौ दशवदार्पणात् क्षणात् । संगृह्य पण्यसंज्ञारमपारं सखिवाधना ॥ २२ ॥ पोतानापूर्यं सूर्योरुनादैः सम-

॥ ३९ ॥ इदमुष्टिः कथं जज्ञे तंकोष्ठाच्चाग्नं दृशे जने । कष्टं कष्टार्जितं विस्रं कथं मे सम्यगस्थितेः ॥ ४० ॥ अजस्योऽज्यख-
 वन्तदुष्टुधाधयसिताधरः । साधुस्तं धातुकीक्षणज्जगते सोऽवरघयम् ॥ ४१ ॥ आसीन्महेज्यसदने सवनेकमुलाश्रिते ।
 पितर्युपरते ज्येष्ठः स्वामी गेहस्य जातयान् ॥ ४२ ॥ प्रकृत्योदारविचोऽध्रुजः स्तब्धोऽपरः पुनः । दानं ददति दीनेज्य-
 स्तस्मिन्मम सहोदरे ॥ ४३ ॥ बुकोप खपुरत्यन्तमन्तरन्यस्तवीक्षणात् । वारयत्यपि नो धानाधिराम गुरुः परम् ॥ ४४ ॥
 निम्नीचूय ततस्तस्यैः खपुर्लघुतरोऽप्यणोः । वषट्चे त्यागिनोऽप्यस्य गेहे श्रीः सुकृतोदयात् ॥ ४५ ॥ अवाधुरपि तस्या-
 गासुक्ष्मी रुष्टेय मानिनी । अगण्यापुण्ययोगेन गेहावेहात् पुनः सुखम् ॥ ४६ ॥ प्रतमादाय धृज्जोऽथ जगाम त्रिदिवं
 शिवम् । चारित्रं दिनमप्येकमाचीर्णं न हि निष्कलम् ॥ ४७ ॥ खपुर्प्रीता पुनस्तस्य निन्दमानोऽसिखैर्जनैः । पर्यन्ते
 तापसी दीक्षामादाय च विपद्य साः ॥ ४८ ॥ असुरेण समुत्पेदे ततस्त्यमजनिष्ट भोः । सौधर्मतः पुनश्च्युत्वा ज्येष्ठो ज्येष्ठो
 गुणोत्करः ॥ ४९ ॥ तामखित्यामज्जिदित्यसुखस्यनु सद्गुरोः । पार्श्वे प्रतं समाधाय पाख्यधनुर्दीप्तिता ॥ ५० ॥ सर्वोऽहं
 केधवी जज्ञे समग्रगुणशेयधिः । स समाश्रमिषानत्र साम्प्रतं विहरन् शुचि ॥ ५१ ॥ दानप्रपेयकरणादन्तरायाश्च सर्वथा ।
 कार्पण्यदोषस्तो जज्ञे विज्ञेतरज्जनेप्सितः ॥ ५२ ॥ ददानं वारयेद्यस्तु स्वयं न हि ददासि च । दत्त च शोचते विस्रं स दरि-
 द्रत्वमश्नुते ॥ ५३ ॥ गृहीता यस्तस्या संपत् पैशून्यान्नाजवपुनात् । ततस्तदर्थः सर्वोऽपि नष्टः पातश्चरद्भवत् ॥ ५४ ॥
 ततः स्वकर्मस्य श्रुत्या फलं संविममानसः । वन्वित्वा ज्ञानिनं प्रोचे ह्यप्यप्रचुत्ति हे प्रजो ॥ ५५ ॥ यदर्जयिष्ये क्वविणं

तच्चतुर्थांशमात्मनः । गेहेऽहं रक्षयिष्यामि सर्वमन्यद्भुजार्जने ॥ १९६ ॥ विनाऽनाद्योगदोषेण नान्यदोषप्रस्तथा । याव-
 जीवं मयाऽऽन्नाप्यः स्वमुखेन सुखैषिणा ॥ १९७ ॥ सम्यक्त्वेन समं तेन विरतिर्देशतस्ततः । प्रपन्ना गुणसम्पन्ना केवलज्ञा-
 निसाक्षिकम् ॥ १९८ ॥ पाश्चात्यत्रयमन्तुर्यः स सर्वः ह्यमिति यतेः । लगित्वा पदयोर्धन्वे निर्धन्धानन्दवर्तिना ॥ १९९ ॥
 जगवान् विजहारोर्व्यामथ श्रेष्ठी ततश्चलन् । स्वनिवासपुरं प्राप पापनिर्मुक्तमानसः ॥ २०० ॥ वाणिज्यं सृजता तेन यञ्जनं
 धनमर्जितम् । तच्चतुर्भागमादाय शेषं धर्मे व्ययीकृतम् ॥ २०१ ॥ जिनार्चाचिरतस्यास्य सर्वपौषधधारिणः । शून्यागारा-
 दिषु श्राद्धप्रतिमाकारिणस्तथा ॥ २०२ ॥ कस्मिन्नपि गते काले शून्यधाम्न्यस्य तस्थुषः । चुकोप व्यन्तरस्तत्र स्थायी मायी
 चृशं निशि ॥ २०३ ॥ करालैः कालवेतालैर्चूतमेतैर्जयङ्कैः । आपयित्वास्तिकोत्तंसं ददंश विपमाहिना ॥ २०४ ॥ अतुददे-
 हमत्यर्थं कालकूटोर्मिसङ्गमैः । तथापि धर्मान्नाचालीत्यः शैल इव निश्चलः ॥ २०५ ॥ ततस्तुष्टः सुरः प्रातस्तं तुष्टाय स्वज-
 क्तितः । त्वं धन्यः कृतपुण्योऽसि सनैपुण्योऽसि निर्जरम् ॥ २०६ ॥ वरं वृणु प्रसन्नोऽस्मि स्मितेत्युक्ते दिवौकसा । सोऽ-
 स्थान्मौनव्रतालम्बी ततो जूयः सुरोऽवदत् ॥ २०७ ॥ यद्यपि त्वं निरीहोऽसि तथापि शृणु मञ्जिरा । ब्रज त्वं मथुरा-
 पुर्यामिनार्याचारवारक ॥ २०८ ॥ यावन्मात्रं तवासीत्स्वं तावन्मात्रं तथैव हि । ज्ञावि प्रभूतपुण्यौघैः पुनस्तत्र जन्मद्वहे
 ॥ २०९ ॥ ह्यमयित्वेत्युदित्वाऽगादमरः स्थानमात्मनः । प्रतिमां पारयित्वाऽथ श्रेष्ठी चित्ते व्यचिन्तयत् ॥ २१० ॥ अर्थे-
 नानर्थमूलेन किं तेनाप्यथवाऽस्तु तत् । येनाहं निजकार्पण्यदोषमुन्मूलयाम्यहो ॥ २११ ॥ एतद्विमृश्य मथुरापुर्नयातः

१ अयगतौ शत्रुप्रत्यग्रान्तः 'अयत्' प्राप्तवत्.

स सत्यरम् । तदयस्यानि दृष्टानि निधानानि निर्वीकसि ॥ ७२ ॥ यदासीजतमन्यत्र देशेषु स्व तदप्ययत् । मोक्षे जनेन
 किं पुरयप्रागहन्यस्य हि दुर्यटम् ॥ ७३ ॥ यदचक्रद्वित लोकैस्तदप्यासमयदतः । कोट्यः पदपटिसंस्थाका मिथितास्तस्य
 येमनि ॥ ७४ ॥ संचितं सुकृत येन निखलत्वेन चेतसः । संपद्यन्ते सपद्येव तस्यामुत्रैव सपद्यः ॥ ७५ ॥ तेनोपुङ्ग जिना-
 गारं सारं प्रतिमयार्हवान् । सन्नक्त्या कारयामासे न्यायार्जितधनोद्ययैः ॥ ७६ ॥ दीननिर्नाथपद्मन्धवधिरपु दयार्धधीः ।
 स दानमददात्साक्षान्मरुद्ग इयौदितः ॥ ७७ ॥ खेजेऽत्रैव अनश्वायामस्तायाथाधिरकधीः । अगर्ह्यवर्दानपुण्यादिकृत्यै-
 र्वन्म पधित्रयन् ॥ ७८ ॥ पर्यन्तेऽनशनं छात्या ध्यात्या पञ्चनमस्कृतिम् । षटुपञ्चस्यितिज्ज्ञेऽरुणान्ने प्रथमे दिवि ॥ ७९ ॥
 सुरस्वतो विदेहे स समुत्पद्योत्तमे कुले । गृहीतवीक्षो मोक्षभीषोका ज्ञायी ज्ञवोगुज्जनात् ॥ ८० ॥ इत्थ विदित्वा घनसा-
 रयुचं विस्रं निवेक्ष्योत्तमवानधर्मे । दानान्तरायः प्रतिपेक्ष्य एव तदप्यथा स्युः सकक्षाः समुद्भयः ॥ ८१ ॥

॥ इति दानान्तरायोपरि घनसारकथा ॥

अथ खानान्तरायोपरि कथा—

ब्राह्मणे भारतेऽत्रैव मागधाह्वयनीदृष्टि । धान्यपूर इति ग्रामोऽभिरामोऽन्यर्थनामजाक् ॥ १ ॥ राजाधिकारी चिकारी
 प्रजानामुपमदश्नतः । सत्र पारासर इति विजन्माऽजनि विश्रुतः ॥ २ ॥ सोऽन्यदाऽऽक्षावशाचाक्षधारीः पारीणकः श्रुते ।
 ग्राम्येन्यो वापयामास तुरङ्गचरणोचिताः ॥ ३ ॥ कुधातुद्रवाचितास्तेऽपि कर्पुकाः पारयश्यतः । प्रातःकाक्षाक्षवेद्यायन्म-
 र्द्यंदिनमनारतम् ॥ ४ ॥ क्षेत्राणि खेतयन्त्युच्चैः स्वरेण स्वधुरीणकान् । हस्तयन्तस्ततः कष्टावनिष्ठानुटिकाक्षिप्तः ॥ ५ ॥

यदा चक्रमुपादायायाताः स्युर्हालिकाद्गन्ताः । वलीवर्दा व्याकुलाश्च घासाञ्जःपानलालसाः ॥ ६ ॥ ततः समेत्य पापात्मा
 पारासरः खराकृतिः । तर्जयैस्तर्जनेनाख्यत्रोपणः कर्पकानिति ॥ ७ ॥ जो जो मदीयदेवैकरेखां दत्त पृथक् पृथक् । सर्वेऽपि
 तेऽथ तवाक्यात्तथाऽकार्यः कृपिप्रियाः ॥ ८ ॥ ततस्तन्नरूपानादिप्रतिपेधनिबन्धनम् । आन्तरायिककुङ्कर्मविन्धि दुर्ध-
 रमंहसा ॥ ९ ॥ हलचृष्टृपञ्चोत्कृष्टकष्टमाक्षाय दुर्नयः । स्वकार्यं कारयामास लालसः क्रूरकर्मणि ॥ १० ॥ ततः स्वायुः प्रपू-
 र्धैप चित्वा दुष्कर्मसञ्चयम् । मृत्या ज्ञान्त्वा ज्ञवं जूरिं श्वत्रतिर्यकुयोनियु ॥ ११ ॥ अत्रैव हि सुराष्ट्रासु दारकायाः पुरः
 प्रजोः । श्रीकृष्णस्यात्मजत्वेनोत्पेदे पुष्ट्यानुजावतः ॥ १२ ॥ ढंढणेत्याख्यया लब्धप्रसिद्धिरन्नवत्स च । ववृधे वपुषा ज्ञान-
 विज्ञानस्यापि सम्पदा ॥ १३ ॥ क्रमेण तरुणीदृष्टिभ्रमराकृष्टिपङ्कजम् । यौवनं प्राप निष्पापमना मानाश्रितच्चनि ॥ १४ ॥
 उपायंस्त ततः कन्या विज्ञा विज्ञानकर्मसु । ततस्तात्रिः सुरस्त्रीचिरिव वैमानिकः सुरः ॥ १५ ॥ जोगाननुक्तं निःशङ्कं
 धर्माराधनवद्गधीः । कुमारः स्फारसौन्दर्यसारः कियदनेहसम् ॥ १६ ॥ अत्रान्तरे परेणोद्यत् (ऽरिष्टनेमिः) प्रज्ञासारेण
 ज्ञासुरः । सूर्यवैवतयोद्यानपूर्वाचाबुदयं गतः ॥ १७ ॥ तदागमसमुद्भूतोदारहर्षाङ्गुरोत्करः । श्रीहरिः सपरीवारः प्रभुं
 नन्तुमुपागमत् ॥ १८ ॥ नत्वा स्वामिनमुदामतपःसंयमिचिर्वृत्तम् । निपसादोचितस्थाने विष्णुजिष्णुर्महाद्विषाम् ॥ १९ ॥
 जगवान् धर्ममाचष्टे स्पष्टेन वचसाञ्जसा । मधुरेकुरसेनेव प्राणितृष्णापहारिणा ॥ २० ॥ ततोऽवगततत्त्वार्थाः सत्त्वसार्था
 अनेकशः । साधुश्राद्धविशुद्धाध्याध्वन्यचावं प्रपेदिरे ॥ २१ ॥ श्रीढंढणकुमारोऽपि जिनगीःपानपुष्टधीः । निर्विणः काम-

१ गाज्ञां दत्त्वा.

लोकेन्यः स्वीचकारोचम प्रथम् ॥ ३३ ॥ सूत्रार्थोजयविद्याज्ञाज्ज्ञे विक्रेतु वणितः । स्तोकेनापि हि काखेन चारित्र्याचा-
 रचक्षुधीः ॥ ३३ ॥ विजृष्टे यिष्टुना सार्वं ग्रामाकरपुरादिषु । अगाधा विविधाधाधाः सहमानः स सर्वदा ॥ ३४ ॥ अन्यदा
 वारकापुर्यामियाय प्रशुषा सह । निरीदः सिंघुद्वयोरुस्यामा कामात्रिमानदा ॥ ३५ ॥ छविद्यायाम्यदा तस्यान्तरायो-
 दामकर्म तत् । येनावामोसि नो कापि नैव्य ब्राम्मन् पुरान्तरे ॥ ३६ ॥ येनैष साधुना याति समया समयार्थभाक् ।
 सप्तग्विमपि निम्नस्रो खजते स्वयमप्यहो ॥ ३७ ॥ गोविन्दवतनुजन्माऽपि श्रीनेमेरपि शैव्यका । स्वय गुणनिधिः पुर्या
 श्रीमत्यामपिनिर्जरम् ॥ ३८ ॥ मध्याह्नसमये ब्राम्मणपि प्रतिगृहं सदा । न त्रिदासेशमप्याप हेतुरत्रान्तरायिकम् ॥ ३९ ॥
 अमुप्याख्यायि वार्त्तपा समया त्रिङ्गुजिः प्रजोः । सोऽप्याह तपनु प्राकृतकृतकुर्मचेष्टितम् ॥ ४० ॥ ततो ज्ञातस्व-
 पृष्ठान्तेनेतेनाग्राहि साधुना । उदयोऽजिग्रहः प्रत्यक्षीच्य जगवत्पुरः ॥ ४१ ॥ नातः परं परोपाचनैदयपिनेपजीधिना ।
 अवश्यं मयका ज्ञाप्यं विज्ञाप्य प्राकनानुक्रमम् ॥ ४२ ॥ इत्थं साजान्तरायोरभष्टुकर्मनुनायजम् । कष्टं विपहतः कावः
 कियानप्यस्य जगिमवान् ॥ ४३ ॥ अन्यदा वासुदेयेनाग्रहि स्वष्टेन चेतसा । स्वामिन्नाख्याहि कः साधुङ्करोरुक्रिया-
 परः ॥ ४४ ॥ प्रष्टुः प्रोवाच सर्वेऽपि यमिनः संयमोद्यताः । उदणकिं परं सर्वेन्यो विशेषाधिकः स्मृतः ॥ ४५ ॥ यः
 स्वोपलब्धनिदाशान्नाभ्यदधाति कर्हिचित् । इत्थोत्थाय कृण्योऽपि यायदागानिषा पुरीम् ॥ ४६ ॥ तावदेव्रातिमीजृतः
 प्रचूतसुकृतोद्यतः । चरन् गोचरचर्यार्थं संदणः अमथोत्तमः ॥ ४७ ॥ नीचैर्दृष्टिं सिद्धिसीधवज्जुष्टिमज्जुष्टकम् । तं वयन्दे
 महाजसयाऽव्यतीयनिकपाञ्चरिः ॥ ४८ ॥ समवाहीदन्धमानमानमनवनवबुधानतः । श्रेष्ठी कश्चित्ततश्चिसे चिन्तयामासियानि-

दम् ॥ ३९ ॥ निर्ग्रन्थोऽयं कृतार्थो यत्पदपद्ममधुव्रतम् । स्वं शिरः कुरुते कृष्णः क्षितिपश्रेणिसंकुलः ॥ ४० ॥ यद्येति मद्गृहं तर्हि दानमस्मै ददाम्यहम् । एवं विमृशतस्तस्यैवाययौ धाम ढण्डणः ॥ ४१ ॥ तावदेव ग्रहृष्टात्मा सिंहकेसरमोदकैः । मोदकैर्मनसस्तूर्णं प्रतिलंजितवान् नृशम् ॥ ४२ ॥ ततः श्रीनेमिमासाद्य सद्य एव व्यजिज्ञपत् । तदन्तरायद्रुक्कर्म किं मम द्ययमासदत् ॥ ४३ ॥ स्वाम्यादिदेश नाद्यापि तवैवा लब्धिरश्रुता । त्वमद्य वासुदेवेनाश्वनि वन्दित आदरात् ॥ ४४ ॥ तत्प्रीत्यादत्त ते दानं बहुमानपुरःसरम् । वणिग्गुणिजनश्रेष्ठ इति ज्ञात्वा स तत्त्ववित् ॥ ४५ ॥ परलब्धिरियं भोक्तुं मम नौचित्यमश्नति । विमृशन् ढण्डणः प्रौढवैरङ्गिकशिरोमणिः ॥ ४६ ॥ मोदकानां परिष्ठापनिकार्थमगमत् पुरि । निर्जीवस्थण्मलस्थाने तानचूरयदञ्जसा ॥ ४७ ॥ स्वकीयकरयुग्मेन हृदीति परिचिन्तयन् । अहो द्रुक्कर्मणां दत्ताशर्मणां चेष्टितं कटु ॥ ४८ ॥ एवं ज्ञावयतः संसारासारस्थितिज्ञावनाम् । उल्लासास्फुरद्भोधदीपकः केवल्लाहुरयः ॥ ४९ ॥ दैवैर्जयजयारावश्चक्रे वक्तेतराशयैः । देवद्रुन्दुन्नयः क्षिप्रं ताम्रयामासिरेऽम्बरे ॥ ५० ॥ बहुकालं त्रिहृत्योर्वीमुखीर्वाञ्छदिव निश्चलः । प्रवोध्य चव्यसत्त्वादीमालीनः सिन्धिसञ्चनि ॥ ५१ ॥ यथा जगवता तेन सोढः प्रौढपराक्रमात् । तथा लाजान्त-रायोऽयं सोढव्योऽन्यैर्मुनीश्वरैः ॥ ५२ ॥

॥ इति ढण्डणकुमारकथानकम् ॥

अथ जोगान्तराये कथा—

इदमेव जरहे धन्तपूरनामगात्रे नाणाविहपसुमहिंसीगोडलात्रिरामे सुदत्तनामा कुटुम्बिले परिवसत् । तस्स धरे बहुक-

म्मकरो एगो कम्मकरो आसि । सो जोगणवेळाप जायाप जया जोगसत्थमुवधिसइ जारिसे तारिसे जोगणे परिवेसिए
 जेमिठ सुगइ, तथा तजुघरि समेका सुदचो पुकरेइ—“अरे मुच भाव, छबुं समुत्तिच, तुव जोगणं सुहाइ मह कळं
 धिणस्सइ” । एवं सो तथा पुच्छरिणं सुगो जहा सो यराळं अज्झमुचो वेव जमर्फिकराठ व वीहंतो तक्कखमेवुठिठं ।
 खेतसखाइ कळं काठमाढचो । जया कयाडवि परिस्संतो सो यीसमइ मणयं पि, तथा तथा तक्कइ जहा बुदातएहाप-
 रिगठं यि रुळंतो अरयइ । कळं पुण्यंतस्स अइ वि मई वेळा जायइ तथाडयि से दयाखेसोडयि न समुप्पझइ । एवं
 घरत्सइजसस्सडवि अइय असुहायहो जाळं । कावकमेव काव किद्या रोरघरे संपचो पुत्तचेण । जम्मरकणे जणप्पि-
 जणया पंचत्तमुयगया । तळं कचेण मइया बुद्धिं पचो कहकइडवि निस्काविचीए पाणे घारेइ । मगंतो कहिडपि ताय-
 इयं न पावेइ, जावइपणं इहा ठिळाइ । जत्यडझे निस्कायरा खइति तथ सो पचो सतो गखइरथमेय खइइ, अइव
 डुस्किठं जाळं । तळं पाण्णयं काठमिठतो कंताययगदथे साणुणो कस्सडवि सो मिळिळं आजासिठं—“कहं पुमं
 डुस्किठं दीससि ?” । तेणुत्तं—“किमइ करेमि ? रोरघरे संपचो पुत्तचे निस्काप जमंतो किमवि न खइमि” । तळं
 नाणिणा मुण्णिणा तन्नयो कहिठं—“सुदत्तजये तुमए जोगंतराइय कम्मं घई, तं तुव सययमुइमं” । तेषांयि येरगायनेण
 दिरका करलीकया । एरिसो अनिगहो य गहिठं—“जस्स साबुस्स जं अज्झपाणाइयं पखोइझइ, तं सयं समाणीय पय-
 ण्णामि, विण्णयं देयावच्च व करेमि, वारिगत्थस्स साणुणो जेसज्झमाणिसु देमि” । पयं चिरकाळं समणधम्ममणुचरित्ता
 महापणवइथो घरे संपचो पुत्तस । तथ थिठ्ठा जोगसामग्गी छळा ॥ एवं जोगान्तरायकर्मोपि वधाति जीवः ॥

अथोपचोगान्तरायोपरि दृष्टान्तोऽस्ति—

कस्मि वि नगरे एगो सेढी अत्थि अईव धणम्हो । पाए पराववायजासणरंगिहो अदिठमस्सुयमवि जहा तथा जासइ । धणह्ठयागुणेण सवो जणो तं बहु मन्नइ, मुहरित्ताए न गणइ मणयं पि जणाववायं । अह जया विवाहकज्जे महाजणस-
मवाले मीलिज्जइ, जया य सो पुब्बिज्जइ—“अमुगस्स वरस्स एवं कन्नं देमो,” तथा जणइ—“एसो तक्करो जुयारिउं
अकिंचिक्कउं, एयस्स कोऽवि सकन्नं समप्पेइ ?” । पियरो जाणंति अम्हंगयस्स पाणिगहणं जावि तथा सो तथा जंपइ
असप्पूयदोसं जहा मणं जज्जइ । जया वरस्स माइपियरो पुब्बंति—“केरिंसी कन्नगा एयस्स विवाहिज्जइ” ? । तथा आ-
हूउं अणहूउं वि समागम्म जासइ—“एसा कन्नगा अईव निहुरक्का हिरिसिरिमइधिवज्जिया, कोऽवि नियघरे समा-
णेइ ?” । एवं जासंतो तम्मणोचंगं करेइ । एवं दीलाए वि जहातहा पलवेइ । इच्छोतिं कुणेतो जणइ जत्तुणो—“तुप्प
पणइणी अन्नेण सह पणयपराइणा, तुमं कंहं तीए उवरि अईव रागरत्तो” एवं सो विरच्चइ तत्तो । अह तप्पजाए एवं
परूवइ—“तुह जत्ता अन्नकंतासत्ताजिप्पाउं, तुमं कहमिमस्मि अणुरायवसंवया” । तथा तथा सो वयइ जहा संजोगाउं
विर्जगो जवइ उजएसिं पि । अन्नेसिमुवचोगंतरायमज्जिज्जण अन्नं पि बहुयं दुक्कयं संचियेज्जण कालं काज्जण दरिदकुले
संजाउं पुत्तत्तेण, पत्तो तारुणयं । अन्नया माइपियरो जत्थ जत्थ तप्पाणिगहकए कन्नं मगंति तत्थ तत्थइ जणा जंजंति ।
कन्नं दाजमणा वि न पयंति । तउं सो विमणो दुम्मणो जहा जहा सरिसवयाणं पाणिगहणसवं पिब्बइ तथा तथा
मणस्मि खिज्जइ । तउं सो उग्घरो संतो देसंतरं जमइ । वेलाए नऽअपाणमवि किंचि पावेइ । तत्तो दुहिउं संतो मिलिउं

कस्त वि समशस्त । तेण सुह पिष्ठितं, तथं प्राणइ—“कसो मअ सुमिण्डवि सुकं, जस्त न परं न धरिणी न परियणो, एगानी परिसमामि” । तसो सावुणा बुध—“तुवेव जोगंतरायकम्मोवत्तं समेत्तं, तेण्डवडधि न सुइसामग्गि पावेसि” । तत्तं तेण नाणबलेण से पुवो जवो साविष्ठं । तत्तं पण्डितेण पण्डितं वय । प्रासासमिदं सुष्ठु आराहिया । तत्तं ठठठ-माइ अरित्तवं काळस्स संपत्तो पवत्तं । जात्तं इअकुल्ले । सपप्पा सवाडवि से परिजोगसामग्गी । तत्तं धम्ममाराहिक्कस्स सुहित्तं संजात्तं ॥ एयमुपजोगान्तरायो न कार्यः ॥

अथ वीर्यान्तरायोपरि अनेकोदाहरणानि स्वयमन्यूहानि । यः कश्चिद्वत्यन्तदृष्टवद्वीधर्दकरजलरमहिपगजतुरगादीन् दृढबन्धनैर्बन्धाति तर्जनेस्पर्जयति आराजिर्विदारयति वस्तुषु वरणेषु दृढरक्षुर्निर्बन्धासि । अथ यः पुमान् खलना या विविधैः कर्मसु जेपजमअयन्नैरन्य जने निर्धायि नासस्वं कुल्ले, स आगामिनि जवे वीर्यान्तरायोदयाज्जातुल्यप्रमेहव-ह्युत्तीरोगादिजिरत्यन्तं वाध्यते, सर्वो व्याधयस्तं विपुरीकृत्युः शरीरे इत्यर्थः । एवं पञ्चान्तराया बोद्धव्याः ॥

अथ साधर्मिकयात्सह्योपरि काव्यमुच्यते—

साहस्मियाणं बहुमाणदाणं, जत्तीइ अव्विज्ज तहऽसपाणं ।

वज्जिज्ज रिद्धीइ तहा नियाणं, पयं चरित्त सुकयस्स-ठाणं ॥ ४१ ॥

व्याख्या—समाने धर्मे वर्तन्ते चरन्तीति या साधर्मिकाः । ते च विधा—साधवः आजास्य । तत्र साधवः साधूनां आजाः आजानां सधर्माश्च । तेषां सधर्मिणा बहुमानदानं पूजासत्कारकरणं । तथा प्रवत्या अर्पयेत् अथ जोग्य

पानं शर्करादि । तत्कृतः ? यतः केवलंबुद्भुमानेन नार्थसिद्धिः, तदर्थं चक्रपानदानमुक्तं । साधर्मिकवात्सल्यमेतदेव तात्त्विकं यत्प्रस्तावमासाद्य साधुः श्राद्धो वा मधुरान्नपानप्रदानादिना स्वसधर्माणमागतं ज्ञात्वा नत्वा च साज्यप्राज्य-
भोज्यदानवसनसमर्पणादिना सन्नक्त्या सत्करोति । विशेषतोऽजिनवसाधुवालवृक्षलानपथश्रान्तायातसाधुपारणोत्तरपा-
रणप्रस्तावप्रदत्तदानमतीव पुण्यप्राञ्चारप्रादुर्भावकं स्यात् । यत्तुक्तं—“पहसंतगिलाणेषु य आगमगाहीसु तह य कय-
होळं ता सेसा किमिह सीयंति ॥ २ ॥ ताणं च ऊसवाइसु सरणं दिछाण पुढमालवणं । तह वत्थपाणचोयणसक्कारा
सवसत्तीए ॥ ३ ॥ परिच्छयाणं ताणं नरिंदमार्इहि वंदिगहियाणं । मोयावणं कुणंति य धम्मा धणजीविण्णावि ॥ ४ ॥
सुहिसयणमाइयाणं उवयरणं चवपवंधुडुक्कुरं । जिणधम्मपवन्नाणं तं विय चवचंगमुवणेइ ॥ ५ ॥ आसंसारविरहिणं
संसारियचावविगमळं चैव । वड्डम्ममोहं कित्तिं च साहम्मिलोगम्मि ॥ ६ ॥” तथा “वज्जिज्जेति” वर्जयेत् रुद्धः तथा
निदानं, एतावता दानं देयं परं निर्निदानं । तानि चामूनि नव निदानानि—“निव १ धणि २ नारी ३ नर ४ सुर ५
अप्पप्यवियार ६ अप्पवियारत्तं ७ । अट्ठत्त ८ दरिदत्तं ९ चइज्जह नव नियाणाइं ॥ १ ॥” तत्तुक्तं चरित्रं सुकृतस्य
स्थानं सुकृतार्जनहेतुरिति कान्वयार्थः ॥
इयं जो सच्चमिगाए समुच्चियमायरइ सवसत्तीए । सो पावइ सुहरासिं विसाहदत्तो धणो य जहा ॥ १ ॥

परियच्छन्नुर्विधीप धणस्मि सुमणोहरं बहुवीप । छगयवयं बहुवीप कोसं वीप वरपुरीप ॥ १ ॥ पप्फुल्लुप्पल्लनितो सुकम्ब-
गत्तो सुदीकपसमिन्नो । सिन्धी विसाहदसो वसइ तहिं पम्माणवणो ॥ २ ॥ सो भम्मयोससूरीण देवसूरीण पवरवि-
ज्जाय । पत्ते सुगुणावासे पवञ्जए वारसवयाई ॥ ३ ॥ सो अजया कयावि इ पञ्चिमरीप अजिगरो संतो । पंणपरमिच्छि-
समरएवपञ्चत्ते समरए बिस्से ॥ ४ ॥ रयणाणि जस्स गेहे ककेयणइसगामाईणि । इति घणी स गरिष्ठो निदिष्ठो किमिह
इयेरेहिं ॥ ५ ॥ दक्कवल्करिथक्खिच्छं चखिच्छं रयवज्जणत्थमेस तणं । वयरगरदेसं पइ कोरेहिं सुटियं दवं ॥ ६ ॥ इच्छि-
च्छं जर्मतो मिच्छिच्छं कायास्सियस्स कस्स पि सो । वेणावि इ वल्कणवल्किच्छं ति सुणिच्छं सककस्स ॥ ७ ॥ सिद्धि-
कए तस्सुच्छं कइं सच्चित्तोऽसि नो महाजाग । नियवइयो असेसो परिकरिच्छं तेण तस्स तणं ॥ ८ ॥ जइ तुइ
अनुज्जविजवज्जणस्मि इडा तणं समागम । सरवप्पा सो चखिच्छं तस्सग्गे निमयसेण ॥ ९ ॥ सेणावीच्छं गिरिमेवखाइ
आइरणकाखियाजवये । तो जोइणा स बुत्तो जोहारसु नो इमे देविं ॥ १० ॥ तुइ वण्णवाहो होरी गरुछं पयप्पजा-
वणं जययं । जिणसुगित्तय न इ अन्नं नमामि देवं दयाहीणं ॥ ११ ॥ जोहारिय जिणदेवं सेवं को कुण्ड अवरअम-
राणं । काळण अमयपासं को पु अणो कच्चियं पियइ ॥ १२ ॥ तं पइ जंपइ जोई रे रे नर चिच्छं कुच्छ पापिच्छ । तुइ
मत्तयण पूयं देवीप नणु करिस्समहं ॥ १३ ॥ इय जंपिणु विक्कोसी काठं खगं करेइ जा घायं । ता तक्कोणे सुत्तो
विक्कासिद्धो य सुज्जयणं ॥ १४ ॥ पणनामो सुत्तायय वज्जसमईए जणइ जोईसं । अइ पाव रे विमुंचसु साययमेव

सदायारं ॥ १५ ॥ इह वृत्तं विज्ञाए स अंजिजघ धिरदेहो । तो जोई जयजीउं निवन्मिय चलाणेषु मिहहइ तं ॥ १६ ॥
तो करुणाइ धोएण विमुक्को जोई सवाणमल्लीणो । विज्ञासिज्जो साहम्मिवल्लत्तेण गाढयरं ॥ १७ ॥ रयणपरिकं इय
सिक्खेइ जणउ व जणियनेहजरो । सयणा सबत्थ गुणावहा विसेसेण समधम्मे ॥ १८ ॥ ढक्कोणमइविमुक्कं तिरुसुधारं
सुवन्नदडुपासं । इंदधणुमुक्कंतिष्ठं वयरं विग्घं हरइ सबं ॥ १९ ॥ जं वीसतंडुलाणं चारिष्ठं सबदोसनासरं । तं दुगुणि-
यरूवगलरुक्खमुत्तं मणिविज्जहिं ॥ २० ॥ इच्चाइ सिरुक्कित्ता रयणपरिकं तमाह लुक्कमणो । साहम्मिय लल्लीउ पुन्नप्प-
आरलप्राउं ॥ २१ ॥ न घणारंजजरेहिं संपज्जंतीह संपया सयणे । पावज्जियाउं जाउं ताउं परलोयडुहहेऊ ॥ २२ ॥
सबेसु वि सुक्कएसुं गरिष्ठयं नणु सधम्मवल्लं । तित्थंकरेहिं कहियं महियं पुण सगुणलोएहिं ॥ २३ ॥ सो अत्थो तं च
सामत्थं तं विन्नाणमणुत्तमं । साहम्मियाणकज्जस्मि जं विच्चंति सुसावया ॥ २४ ॥ सुस्सावयाण वल्लं जे कुणंति महा-
सया । पुन्नाणुबंधियं पुणं ते लइतंडरुक्कं पयं ॥ २५ ॥ तत्तो तुमए साहम्मियाण वल्लंयं विहेयवं । सुक्कयत्थिया सयाडवि
हु जममुल्लगुणं विणिहिंठं ॥ २६ ॥ वयणामयरसमाकंठमेस पाऊण तम्मुहसराउं । पइदिणमेगेगमहं जोइय साहम्मियं
गेहे ॥ २७ ॥ तो पब्बा झुंजिस्सं अज्जिगहो एस सावएण कउं । नियगेहं पइ चलिउं तस्साएसं गहेऊण ॥ २८ ॥
वज्जागरतीरठियं धणपुरमेसो समागउं सिठी । जोहारित्तु जिणिंदं रसवइपायं विहेऊए ॥ २९ ॥ असणं काउमणो जा
किं पिट्ठ साहम्मियं पदोएइ । तावासन्नडुमोहे पफोवरिं नत्थजिणिविंओ ॥ ३० ॥ कयपंचंगपणामो जिणधुइ चणियो नरो
तहिं दिओ । कयवंदणेण पुढो वाणाउं आगउं कम्हा ॥ ३१ ॥ कत्थ य वच्चसि सावय तेणुत्तं जरहलित्तित्थाणि । जो

शरतो पृथागच्छं भिद सो तेष आद्रुच्छं ॥ ३२ ॥ जतिबहुमाद्युभं जोइत्ता तदपुमोइष्ठाइ घणं । पुसं समञ्जिये नपु
 अइपठर पचदाप्पच्छं ॥ ३३ ॥ सत्तो कमेव पत्तो सिची बयरागरमि खेमेण । तदधिचायगवेयेण ताय तपुमत्तुणेण ॥ ३४ ॥
 रयणीप सुमिषमि य समेव रयणाई कोन्मोइष्ठाइ । विभाई से मणिष्ठियसममासपत्तिहेऊणि ॥ ३५ ॥ तत्तो पदमि
 इकेकमेव सरहम्मिय पजोयंतो । संपत्तो नियगेहं वेहम्मि रधि ब विपंतो ॥ ३६ ॥ सयछो बि सयपयगो मिच्छिच्छं कछि-
 छं पमोयपूरेण । फछियहुममि विहगा अहिगायरत्ताइणो हुति ॥ ३७ ॥ ठोइयमिमेव च्छमीवइणो सुमहइमुववरयणं ।
 रमाडधि पठरयगो सत्तधिच्छं सोडधि सिछिप ॥ ३८ ॥ धम्माहिगयपत्तो जो पुण धम्मे परम्मुहो होइ । सो कह सुग-
 इजाई सामिहोहीसु पदमिच्छो ॥ ३९ ॥ इय बिच्छमि यिच्छितिय धम्मं सम्मं करेइ सो सिची । साहम्मियमेगे अमुवा-
 सरमेव जोयंतो ॥ ४० ॥ एगुत्तरहुणीप पइवउरमेव सावयजत्तस । जच्छीइ जोयप्पसवदाणरच्छं गोरयं कुण्ड ॥ ४१ ॥
 इयंततरमि सोहम्मसामिषा यक्कणा कया तत्तस । जारिसच्छं जरहम्मि साहम्मिबल्लो वणियं ॥ ४२ ॥ सिची विसाहदत्तो
 तत्तो अल्लो न कोडधि फुत्तमिस्स । तवयणमसइमाणो विदुहो इल्लो तच्छं वळिच्छं ॥ ४३ ॥ अग्निनवसावयक्यं काच्छं
 तथिचचावणिक्कमाणो । जोयणकप निविजो सिछिधरे शुत्तिच्छं तिसिच्छं ॥ ४४ ॥ सबमसणं वि पाणो लाइममह साइम
 सुनिजधिय । पत्तो न बुहनिविच्छं मदायिसाच्छं य पक्कलो ॥ ४५ ॥ इयंतरमि महुसो इत्तुरसत्तागया घमा तत्तस ।
 सिछिठपायणवेच्छं समप्पिया तेडधि तत्तसेव ॥ ४६ ॥ आसाइआ खणेण वि तेडधि इमेव प्पज्जयव्वहिपण । तोडधि न रुजो
 सिची मणयमि न वेमस्सत्तमिच्छं ॥ ४७ ॥ धम्मोडहं जत्तसत्तो साहम्मिजणोवत्तगयं पत्तो । मत्तइ अप्पाणमिमो इय

चिंततो नियं चित्ते ॥ ४७ ॥ ता पञ्चस्कीहोतुं देवो तगुणपंसरणं कुणइ । सत्ताहिवाहिहरणिं सत्तिमणिमयसंतिजिणप-
 चिंततो नियं चित्ते ॥ ४७ ॥ ता पञ्चस्कीहोतुं देवो तगुणपंसरणं कुणइ । सत्ताहिवाहिहरणिं सत्तिमणिमयसंतिजिणप-
 चिंततो नियं चित्ते ॥ ४७ ॥ ता पञ्चस्कीहोतुं देवो तगुणपंसरणं कुणइ । सत्ताहिवाहिहरणिं सत्तिमणिमयसंतिजिणप-
 चिंततो नियं चित्ते ॥ ४७ ॥ ता पञ्चस्कीहोतुं देवो तगुणपंसरणं कुणइ । सत्ताहिवाहिहरणिं सत्तिमणिमयसंतिजिणप-
 चिंततो नियं चित्ते ॥ ४७ ॥ ता पञ्चस्कीहोतुं देवो तगुणपंसरणं कुणइ । सत्ताहिवाहिहरणिं सत्तिमणिमयसंतिजिणप-
 चिंततो नियं चित्ते ॥ ४७ ॥ ता पञ्चस्कीहोतुं देवो तगुणपंसरणं कुणइ । सत्ताहिवाहिहरणिं सत्तिमणिमयसंतिजिणप-
 चिंततो नियं चित्ते ॥ ४७ ॥ ता पञ्चस्कीहोतुं देवो तगुणपंसरणं कुणइ । सत्ताहिवाहिहरणिं सत्तिमणिमयसंतिजिणप-
 चिंततो नियं चित्ते ॥ ४७ ॥ ता पञ्चस्कीहोतुं देवो तगुणपंसरणं कुणइ । सत्ताहिवाहिहरणिं सत्तिमणिमयसंतिजिणप-
 चिंततो नियं चित्ते ॥ ४७ ॥ ता पञ्चस्कीहोतुं देवो तगुणपंसरणं कुणइ । सत्ताहिवाहिहरणिं सत्तिमणिमयसंतिजिणप-
 चिंततो नियं चित्ते ॥ ४७ ॥ ता पञ्चस्कीहोतुं देवो तगुणपंसरणं कुणइ । सत्ताहिवाहिहरणिं सत्तिमणिमयसंतिजिणप-

अथ चादशव्रतपालनाधिकारे श्राव्यस्य ग्रन्थमाण्डूत्रतकाव्यमाह—

अहिंसणं सबजियाण धम्मो, तेसिं विणासो परमो अहम्मो ।

मुणित्तु एवं बहुपाणिघाते विवज्जियवो कयपच्चवाते ॥ ४२ ॥

व्याख्या—न हिंसनमहिंसनं, केयमित्याशङ्कानिरासार्थं सर्वं च ते जीवाश्च सर्वजीवास्तेषां सर्वजीवानामिति पदं ।
 अयमर्थः—यत्सर्वजीवानां पञ्चेन्द्रियरूपाणां हिंसा निवार्यते । तेषां सर्वजीवानां विनाशः प्राणव्यपरोपणं । अयमेवा-
 धर्मः परमः प्रकटः कथितः । एवं मुणित्तु विनाश बहुपाणिघातः वर्जयितव्यः, परं किञ्चुतः सः ? कृताः प्रत्यपाया अनेके
 विन्ना येन स तथारूपः । अत्रार्थं श्राव्यस्य जीवदयाविशेषस्वरूपमाह—यदुक्तमागमे—“जीवा सुहुमा भूत्वा संकप्पारं-

प्रष्टं य ते दुर्विदा । सवराहनिरवराहा साधिरका मेव निरविष्का ॥ १ ॥” अनया गाथया साधुआज्ययोर्मैरुसर्ययान्तरं
 दयागुणत्वात् श्रेयं । अपुना यदा आज्योऽनिर्वहन् षोऽदिकं करोति तदा स्थूलस्यापि जीवस्य वधः स्यात् पृथिव्या-
 दीनां धीम्भिर्यादीनां च स्यात्, साधूनां ज्योरोपि हिंसानियमः, एतावता २० विशेषकाः साधोर्जर्घ्मिन्, आज्यस्य तु
 स्थूलानां नियमो न तु सूक्ष्माणां नियम इति वशा विशेषकाः । अर्घ्यं प्राप्तं ततः कथं क आकारः संकल्प्य ज्ञात्वा स्थूल-
 जीवहिंसानियमः, पुनरारम्भे सत्यज्ञानतो न नियमः, ततः पुनरप्यर्घ्यं गतं, वशानां मध्ये पञ्च जाताः । अथ केनापि
 पुरुषेण निजगृहेऽन्यायः कृतस्तदा तस्य पक्षेऽभिर्यादित्थूलस्य जानन्नपि ह्युवाचन्ति तत आकारं मुत्कल्य करोति, कथं ?
 निरपराधजीवमारणनियमः, परं सापराधस्य न, पुनरप्यर्घ्यं गतं, पञ्चानामप्यर्घ्यं सातं, साधौ चो विशेषकौ । अथ दृष-
 ज्ञान् लोटयति यदा तदा निरपराधपक्षेऽन्ध्यानपि जानन् सन् कपादिभिस्त्रान्यसि, तदाऽऽकारो मुत्कल्यः कर्तव्यः,
 कथं ? यदा घातं ददामि तदा निर्दयत्वेन न ददामि पुनः सवयस्वं मुत्कल्यं, पुनरप्यर्घ्यं गतं सार्धद्वितीयं (दय) विशेष-
 कार्यं सपादर्थिशोपको जाताः । एतावता स्थितं इत्थं प्राणियधो निषेधः । श्रीआयस्यकेऽप्युक्तं—“दूडगयाणाद्वायं सम-
 णीयासलं पञ्चस्काइ । से पाणाद्वाप दुविदे पञ्चते, तं अह—संकल्पलं आरंभलं य । तस्य समणोवासलं संकल्पलं
 आरम्भीवं पाणाश्यायं पञ्चस्काइ, नो आरंभलं । तस्य पंच अश्यारा ज्ञाणियवा न समायरियवा वदे वदे तद्विद्येए अइ-
 जारे जत्तपाणमुद्येए सि” ॥ अथ दद्यान्तः—

पाटलीपुत्रपूरुर्नाथो जूजर्ताऽञ्जितारिकः । चतुर्धीधनधनदो भीसलस्तेन सूत्रितः ॥ १ ॥ हेमादित्यः आज्यधर्मी पृष-

उपदेश-

॥ १६६ ॥

सन्मानदानञ्चः । इत्येष एवासीत्सर्वेषामधिकाशिराम् ॥ १ ॥ तैर्विमृश्य मिथः सर्वैरतस्यैवानुयायिनः । सत्कृत्य
 वस्त्रावकृत्या ऋपतेर्धातकाः कृताः ॥ ३ ॥ शस्त्रहस्ता निग्रहीतास्ते निशागुप्तवृत्तयः । हन्यमानैरिभैः प्रोक्तं क्षिप्ताः क्षेमेण
 नै वयम् ॥ ४ ॥ राज्ञा निजगृहे रोषादेष द्वेषविमुक्तधीः । जजह्य राजन्नो जन्तून् हन्यहं किं पुनर्दृषम् ॥ ५ ॥ तथापि
 ऋष आदिदत्तं वध्यं स्तेनवत्कुधा । प्रोचेऽन्यैर्मन्त्रिर्जिदेव चवद्ग्रहवनान्तरे ॥ ६ ॥ वापिका वर्त्ततेऽगाधा बाधाकुद्यादसां
 ब्रजैः । प्रफुल्लपद्मसंकीर्णा पूर्णा निर्मलवारिणा ॥ ७ ॥ न समर्थस्तदीयाब्जानयने कोऽपि पूरुषः । क्षेमः प्रक्षिप्यतां तत्र
 जलजन्तुवलिर्भवेत् ॥ ८ ॥ इत्युक्ते सहस्रोत्थाय स्मृत्वा देवगुरून् हृदि । आख्यत्समन्तुश्चेन्नाहं तदा सान्निध्यकृतसुरः
 ॥ ९ ॥ इत्युक्त्यैव पपातान्तरदुःखावात्स दैवतात् । उपर्याजमिवान्मीनारूढः प्रौढाब्जहस्तकः ॥ १० ॥ ह्रमयामास तं
 ऋषः सच्चक्रे कुशलागतम् । द्वेषिणोऽधोमुखीञ्छता वार्ता साऽज्ञायि ऋजुजा ॥ ११ ॥ वरं वृण्वति ऋकान्ते वक्तव्योऽ-
 व्यज्ञापत । प्रब्रज्यावसरं स्वामिन्नापरं मम रोचते ॥ १२ ॥ इत्युक्त्वा संयमी ऋत्वा सम्यगाराध्य शुद्धधीः । क्षेमः
 सिद्धिसुखान्याप प्राणिप्राणैकरक्षकः ॥ १३ ॥

॥ इति प्राणतिपातव्रतहृद्यान्तः ॥

अथ द्वितीयाणुव्रतमाह—

कोहेण लोहेण तद्वा ज्ञेयं, हासेण रागेण य मङ्गरेण ।
 ज्ञासं मुसं नेव उदाहरिज्ञा, जा पञ्चयं लोयगयं हरिज्ञा ॥ ४३ ॥

ध्याय्या—ऋधेन द्वेपेण, खोन्नेन ध्व्यार्जनेष्टया, जयेन राजवृक्षादिना, हास्येन नर्मणा, रागेण स्वकीयसगीनतया मैत्रीजायेन वा, मत्सरेण परस्परविरोधारमकेन, ज्ञापां मृपाख्यां नैव छदाहरेत् ज्ञापेस, या मृपा वाक् प्रोक्ता सती खोफ-
गठं जनध्यासं स्वकीयं प्रत्ययं विन्यासं हरेक्षितोद्येयदिति गाथार्थः । मृपाज्ञापकः कस्यापि विन्यासास्यदं न स्यादिति ज्ञाथार्थः । यत् छकं—“यूखगमुसावाय समणोवासत् पञ्चकाइ । से मुसावाय पंचविहे पञ्चसे, तं जहा—कञ्जाखिए गवाखिए ज्ञोमाखिए नासापहारे कूरुसकिके । यूखमुसावायस्स समणोवासपण इमे पच अज्झारा जाणियवा न समाव-
रियवा, तं जहा—सइसा अम्रकाणे रहस्स अम्रकाणे सदारमंतजेण मोसुवपसे कूरुखेइकरणे” ॥

अथ तदुपरि कथा—

आज्जः कुंकुषवास्तब्धः कश्चित्केनाप्यजह्व्यत । भारणीयो ह्यो नश्येत्सेनाहन्यत तज्जिरा ॥ १ ॥ ममार दैवयोगात्स घृतः कर्ककुषकस्तत् । तुरगेणा समानिन्ये तृपाग्रे धीसत्सैस्ततः ॥ २ ॥ पुरोऽन्नायेऽस्मि कश्चिन्नोः साक्षी तंस्तुतमेव सः । प्राह सत्यमिदं स्वामिन् सक्केऽसौ ततोऽधिकम् ॥ ३ ॥ अन्वेइ निर्याटयाचके राहा रञ्जितचेतसा । अतः सत्येय गीर्वा-
ध्या सुकृतत्रेष्टिवर्षिनी ॥ ४ ॥

॥ इति मृपावादोपरि कथा ॥

१ अम्रस्तामिना । २ तुरगेणपुत्र ।

अथ तृतीयाणुव्रतमाह—

अथ तृतीयाणुव्रतमाह—

असाहुलोएण य जं पवन्त, बुहाना न पवन्त ॥ ४४ ॥

अंगीकण जस्मि इहेव दुखं, सहइ लहु नव कयाइ दुखं । धनि-
असाधुलोकेन यत्प्रपन्नं नीचलोकेन यत् स्वीकृतं दुःखः परितः पुमान् न गृहीयात् तप्त्वं एवोऽ-
यस्मिन् स्वीकृते सति इहैवात्र जन्मनि दुःखं तारुणवन्धनादिकं लभते लघु शीघ्रं तत्स्वरत्नं, नैव एवोऽ-
व्याख्या—असाधुलोकेन यत्प्रपन्नं नीचलोकेन यत् स्वीकृतं दुःखः परितः पुमान् न गृहीयात् तप्त्वं एवोऽ-
केनावितीर्णं । यस्मिन् स्वीकृते सति इहैवात्र जन्मनि दुःखं तारुणवन्धनादिकं लभते लघु शीघ्रं तत्स्वरत्नं । से अदि-
वधारणे कदाचित्सुखं शरीरसमाधानादिकमिति काव्यार्थः ॥ “श्रुद्गमदिज्ञादाणं समणोवासगो पच्चकाइ । से पंच अइ-
सदाणे द्रविहे पन्नते । तं जहा—सचित्तादिज्ञादाणे अचित्तादिज्ञादाणे । अदिज्ञादाणस्स समणोवासएणं इमे पंच अइ-
सदाणे द्रविहे पन्नते । तं जहा—सचित्तादिज्ञादाणे अचित्तादिज्ञादाणे । अदिज्ञादाणस्स समणोवासएणं इमे पंच अइ-

यारा जाणियबा, न समायरियबा, त जही—तनाहेण ॥ १ ॥ गृहे निज-
ववहारे ॥ अदत्तत्यागे को गुणः कश्चापगुण इत्यत्रार्थे व्योरव्येकमुदाहरणम्—
एकः क्वाप्यन्नवज्जाजः श्रज्जावान् धर्मकर्मणि । गोष्ठीप्रियः स च प्रायस्तत्र कोऽप्युत्सवोऽन्नवत् ॥ १ ॥ गृहे निज-
नतां याते मुपितं गोष्ठिकृज्जनैः । तत्रैव तं विना श्राद्धमेकान्तं वीक्ष्य सर्वथा ॥ २ ॥ वृद्धका तत्र वर्तिष्णुधीमती हातु-
मह्यमून् । ज्ञोः पुत्रा जवतां विसं जातमित्यूचयी सती । तदज्ञाता बहिपिञ्जात्तानलाज्जयदं हि ॥ ३ ॥ प्रातरूचे नृप-
स्याग्ने ते ज्ञेयाः कश्चमित्यसौ । प्रोक्तवान् वृद्धयाऽऽख्यायि कृतमस्त्येषु द्वाज्जनम् ॥ ४ ॥ समवायेऽथ ते दृष्ट्वा गोष्ठी

ਚਾਪਕੇਸ਼-

1136911

सर्वं धृताकृतः । तेष्व्याह भाषको नाहुं हरे किञ्चिन्न कस्यचित् ॥ ५ ॥ अमुचर्षं नृपो यस्मादेव नो निश्चितः पदे ।
सम्मानयित्वाऽन्ये सर्वे ददिकृताः ऋकर्मणि ॥ ६ ॥

॥ इति तृतीयाणुप्रतकथा ॥

अथ चतुर्थप्रतमुच्यते—

समायरं वा अवरस्स जायं, मञ्जिज्ञा विविज्ञा जणाववायं ।

जे अन्नकंतासु नरा पसत्ता ते जत्ति दुस्काइ इहेव पत्ता ॥ ४५ ॥

व्याख्या—आत्मीयजननीमिवापरस्यात्मव्यतिरिक्तस्य जाया नार्यो मन्येत पराङ्गनो स्वमातरमिव मन्वीत । विन्या-
देवं कुर्वन् जनापयादं जनावर्षेष्टाव एवं कुर्वतः पुंसः सर्वथा अनापवादो न स्यात् । व्यतिरिक्तमाह—ये परस्वसनास्त्वन्य-
कान्तासु नराः प्रसक्ताः प्रसङ्गनाजः स्युः ते जटिति दुःखान्यत्रैव जन्मनि प्राप्ता संकृषावदिति काव्यार्थः ॥ “समणो-
वासगो बूढगं मेधुल्ल पम्बरकाइ । से परवारगमणे डुयिहे पन्नचे, तं जइहा—छरास्त्रियपरदारगमणे वेठबिचयपरवारगमणे
(य) । सदारसंतोसस्स इमे पंच अइयारा जाबियका, न समायरियवा, तं जइहा—इसरपरिगगदियागमणे अपरिगगदिया-
गमणे अणगकीनाकरणे परवीवाइकरणे कामजोगतिवाजिखासे चि” । अत्रोदाहरणम्—

अत्रास्ति स्वस्तिमन्नश्वक्रधुचिस्ताञ्जितम् । पुरं श्रीनिखयं नाम घामाणामार्थसम्पदाम् ॥ १ ॥ तत्रारिखुखकीखास्रखाव-

१ कीटाक्षं रुषिरे ।

उपदेश-

॥ १६८ ॥

सासिचुजङ्गमः । यथार्थनामा कामाजस्तत्राधीशोऽस्मिर्दनः ॥ १ ॥ कमले श्रीशिवोदारा तद्गृहे कमलेक्षणा । कमलश्री-
 रिति प्रीतिपात्रं प्रेयस्यञ्जुजा ॥ ३ ॥ तयोरजन्मनूतश्रीः स्रुतः स्रुतवाक्पटुः । शूरवीरशिरोरत्नं वीरनामा कुमारकः
 ॥ ४ ॥ सोऽन्यदाऽऽखेटकं कर्तुमद्यत्नं विकटादवीम् । नैकं शशकमेणं वा प्रेक्षिष्टाक्षिपि ॥ ५ ॥ ततो विस्मितचे-
 ताः सन् वम्ब्रमीति यतस्ततः । कुतश्चिन्तात्तच्चिन्तामेकत्रावस्थितिर्धृतिः ॥ ६ ॥ तस्मादेकत्र निरसासदेशे पेशलचरुहे ।
 सारङ्गव्याघ्रशशकप्रचृतीन् श्यापदव्रजान् ॥ ७ ॥ निरातङ्गान्निराशङ्कानेकत्र मिलितान् चुराम् । अपश्यन्नतिविश्वस्तान्
 स्निग्धवल्मीतिवत्सलान् ॥ ८ ॥ तत्कादमेव जीमूतोद्दामगजिततर्जनम् । वर्जनं पापपूर्वस्य साधोर्ध्वानं शृणोत्यसौ ॥ ९ ॥
 इतोऽस्य परिवारेण हिसान्यस्त्राणि तान् प्रति । परं श्यापदजन्तूनां न लग्नान्यङ्गके मनाक् ॥ १० ॥ वैरायन्ते न तिर्यग्र्यः
 परस्परमेनेकशः । न ते यत्प्रहृताः शस्त्रिर्निशितरागतैर्जवात् ॥ ११ ॥ तत्सर्वं स्फूर्जितं साधोः प्रज्ञावस्य महीयसः । विवेद
 मेदिनीकान्ततनयो विनयोज्ज्वलः ॥ १२ ॥ ततः समुल्लसन्नस्किपूरधूरितहृत्तकः । समेत्य साधुमानस्य विधिनाऽग्र उपा-
 विशत् ॥ १३ ॥ तत्परीवारवर्गोऽपि प्रणनाम गुरोः पदम् । गुरुधर्माशिषा सर्वानिचिनन्द्य विदांवरः ॥ १४ ॥ जैनधर्मम-
 आचख्यौ श्रमणः सुकृतोद्यमी । दुर्लभः प्राप्यते नैव नृत्रयो नवकोटिजिः ॥ १५ ॥ तत्रापि सत्तमा जातिर्दुष्प्रापं तत्र
 सत्कुलम् । कुलेऽप्यद्भुतरूपत्वं रूपेऽप्यारोग्यमुत्तमम् ॥ १६ ॥ तत्रापि धर्मसामग्री सामग्र्यामपि सत्क्रिया । क्रियायामपि
 कौशल्यं कौशल्ये सुविचारता ॥ १७ ॥ तत्रापि हि दयावत्त्वं सर्वमन्येयु सर्वदा । पावननीयं सदाचारविचारचतुरात्मना ॥ १८ ॥

१ परसौपदं चिन्त्यम् । २ पूगः समृद्धः ।

परप्राणापहारेण ये मम्यन्ते स्वशूरतान् । धिक् जन्म यौवन तेषां जीवितव्यमपीह धिक् ॥ १९ ॥ ज्ञातोस्येनांसि सन्तीह
 परं प्राणातिपातजम् । पातकेयूच्यते मुस्य मोक्षाशासकारणम् ॥ २० ॥ सर्वेऽपि प्राणिनः स्वीयप्राणप्राणपरायणाः ।
 स्वाज्यमाना इमे प्राणैः प्राणिनः स्युः सुदुःखिताः ॥ २१ ॥ सुस्तिना दुःखिनां वाऽपि जीविताणां समैव हि । कथमेके
 बिहग्यन्ते रक्षन्ते च तस्या परे ॥ २२ ॥ जीवद्वत्याधिघातारः फलमश्नुयते कटु । तेषां दुर्गतिपातः स्यादसातशतसंकटाः
 ॥ २३ ॥ इत्यर्द्धज्मीनिरश्वोपदेशानृतपानतः । निर्वीतस्फीतवृणार्धिवर्षे सम्यक्त्यमुज्ज्वलम् ॥ २४ ॥ न हि सकम्पतः
 स्थूलजीवघातमतः परम् । करिष्ये स्थूलमनृतं न ह्ये पञ्चधा मुधा ॥ २५ ॥ परस्त्रीसेयनं मांसजह्वाण सपातकम् । यजितं
 तत्परीधारजनेन गुरुसाक्षिकम् ॥ २६ ॥ प्रक्षिपत्य गुरु जेजुः कुमारघाता नरात्स्वरं । स्वं स्थानं सुस्थिता घर्मे घर्मेष्वाप्ता-
 स्तरुं यथा ॥ २७ ॥ अयाम्यदाऽध्यनीनेना पुत्राः पुष्टाः सुधीमता । कीदृशी शोमुपी कस्येति परीक्षां विधित्सता ॥ २८ ॥
 पात्राखदेशे मयका योऽस्ति संस्थापितः पुरा । अस्वामिधुक् सुवदात्मा नियोगी यच्चनोज्जितः ॥ २९ ॥ वशखशी स दीना-
 रसत्कामेकत्र धत्सरे । उत्पतिष्युं समाख्याति सायदन्योऽन्नवीददः ॥ ३० ॥ खद्याः पञ्चदशामुष्य दास्ये देशस्य तेऽत्र ज्ञोः ।
 अस्मा(युष्मा)निः पूर्वमेवोक्तमर्क्षयाम्यधिक पुनः ॥ ३१ ॥ ततः किमत्र कर्षेय्यधीरं मुक्त्वेत्यवक् प्रभुः । तत आख्यान्ति
 सर्वेऽपि योऽर्क्षयेन्नरि ज्येदो ॥ ३२ ॥ स तत्र स्थाप्यते देशे किमन्यैरर्जनोज्जितैः । ततः क्षितिपतिः प्रोच्ये नोच्यते वीर
 किं स्थया ॥ ३३ ॥ स प्रसूक्ष्णशिराः प्रास्यत तातपादैर्न्यगादि यत् । पूर्वोऽधिकारी निर्मायाः शाख्यमुष्कमतिर्चृशम् ॥ ३४ ॥

१ तव किमत्र कर्तव्यमिति प्रभुरवक् ततो वीर मुक्त्वा सर्वेऽप्याख्यान्तीत्यन्वयः ।

उपदेश-

॥ १६९ ॥

स एवास्माकमत्रेष्टः किमन्यैः क्षिष्टचेष्टितैः । मा प्रजाः पीर्यत्वेष न्यायेनार्जयताप्ननम् ॥ ३९ ॥ बहु द्रव्यं विनाऽन्यायेन
 कथं वृद्धिमश्नुते । अन्यायश्च महत्पा(द्वापा)पट्टममूलमुदीरितम् ॥ ३६ ॥ पूर्वं एव नियोग्यस्तु स्वस्तिकृदाः प्रजाजने । नादत्ते
 ह्यधिकं इव्यमनयं दूरतंस्त्यजन् ॥ ३७ ॥ योऽर्जयिष्यति निष्कस्य दशान् पयदश ध्रुवम् । ऋतेऽनीतिं कथमसौ धनमु-
 त्पादयिष्यति ॥ ३८ ॥ जवन्नियोगितामेत्य यः समुल्लङ्घयेन्नयम् । अयं दाता ह्यधर्मस्य तवाप्याप्यशस्ततेः ॥ ३९ ॥ तत-
 श्चिन्तयति इमापः पापनिर्मुक्तधीरयम् । ज्यायान् लघुरपि प्रायः प्रकृष्टैः सद्गुणव्रजैः ॥ ४० ॥ राज्यधूर्धुरणे धुर्यवर्यजानं
 जजेदसौ । ततः समानजातिन्यो रत्नवर्धलमर्हति ॥ ४१ ॥ निश्चिन्नातुल्यवात्सल्यपिहृदस्वल्पमानसे । मयस्मिन् वीरजाजः
 स्युरन्ये धन्ये गुणोत्कर्षः ॥ ४२ ॥ तस्मादेपोऽन्यदेशेऽपि निर्गुणीकृत्य निर्जरम् । प्रेष्यते तत्र सौख्येन स्थाता निःशङ्क-
 निर्जयः ॥ ४३ ॥ पश्चादपि हि राज्यस्याधारः स्तम्भो गृहस्य वै । जव्यमुज्ज्वलद्गौघः सम्यग्ज्ञावी सुनिश्चितम् ॥ ४४ ॥
 एवं विमृश्य जमीशस्तं कुमारमुदाहरत् । वत्स सर्वेऽप्यमी पुत्रा दुश्चरित्राश्च दुर्धियः ॥ ४५ ॥ त्वमेवैकः सुधीलोन्यः प्रज-
 ह्वन् वैपरीत्यतः । नान्यार्जितश्रियो जोकृन्नावस्वय्यत्र गुडयते ॥ ४६ ॥ विद्वान् रत्नसा देशमेनमन्यत्र याद्वि शोः ।
 नात्रस्थस्य जवदुर्ध्वैर्चवं व्यज्यते खलु ॥ ४७ ॥ ततः पृथ्वीपतेः पादान्नमस्कृत्य स निर्ययी । मंत्रिमागरमन्यतात्मजान्मना
 विमलेन युक् ॥ ४८ ॥ प्रब्रन्नादिष्टभ्रष्टमुज्जैः पान्थतां गतैः । अनुदुताश्चा प्रययौ स कोशदपुरं पुरम् ॥ ४९ ॥ पुरः
 परिसरोद्देशसरस्ती रे नरेशसूः । विशश्राम श्रीमा यावत्तावत् कदकखोऽजयत् ॥ ५० ॥ अवार्यदुर्यनिर्घोषः पुरे प्राडुर्ध्रय

१ रत्नमिव रक्षितुं योग्योऽस्ति । २ वा शब्दोऽत्रेवार्थः ।

॥ नगरराज्यं कोऽपि तेनाश्रयत तावता ॥ ५१ ॥ पुरे कोऽप्युसबोऽद्यास्ते येन वाप्यश्वनिर्महान् । मुख्योरानन्द-
 मातन्ध्याकथयते अहो वय ॥ ५२ ॥ स प्राह श्रूयतामत्र रणरत्नमहीशितुः । पुत्री कुरुमती नाम साऽऽस्ते प्राणप्रियङ्गुरी
 ॥ ५३ ॥ परं पुरुषप्रियेपपोषमावधती सती । धरं धरयते नैव किञ्चिदौचित्यवेदिनी ॥ ५४ ॥ ततस्तज्जनकेन स्वगोत्रवेष्ट्य-
 त्तिपूजया । आराध्य पृष्टा मुष्टाऽऽह जयतः पट्टकुश्रः ॥ ५५ ॥ यत्कथते क्षिपति क्षिप्रं माधामम्बानपुत्र्यिकाम् । स कुमार-
 र्माः पतिर्जर्जरी सस्मिन्नेवाह्नि निश्चितम् ॥ ५६ ॥ ततः करी कृतार्चः सन्मुखे सत्कटोपरि । कुमार्यारोपयाञ्चके वक्तेतर-
 मनस्विनी ॥ ५७ ॥ नवद्विज्जैरिभिवर्धिर्गन्धेनारामिकादृतः । धुरन्नामे स्थापिता माया निर्मला मोदमाखिनी ॥ ५८ ॥ मही-
 क्षिन्माएकवीकालीमन्त्रिसामन्सत्सेवितः । साम्बतं स पुरीमध्ये प्राम्यन्नास्ते निरङ्कुशः ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वा विरते तस्मिन्ना-
 कस्मिक इवाम्बुदः । तावत्क्षणेन संग्राप हृदयं वैमल्यं करी ॥ ६० ॥ गलन्मदज्ज्वासासिक्कसक्कखदोयिमरुक्खः । तमागन्ध-
 न्तमाञ्चोक्य गर्जेन्ते निर्जर रयात् ॥ ६१ ॥ विमल्लोऽषोघयधीरकुमारं प्रवखायितम् । प्रपेदे तावदेतस्य पार्श्वं पट्टेन्नराद्
 प्रज्जोः ॥ ६२ ॥ करामोक्षिष्ठमाया सा कथते तेनास्य चिक्षिपे । पुण्यनाजां हि राज्यश्रीर्दासीधानुपदं प्रजेत् ॥ ६३ ॥
 स्वस्कन्धमण्डपसमाधारोप्य क्वापनन्दनम् । अगर्जं गजसारोऽपि प्रहस्तुष्टो निजे हरि ॥ ६४ ॥ मारोदारोरुक्मपञ्च्रीः कुमा-
 र्याः पविरेय वै । जावीति साऽपि प्रैक्षिष्ठ हृष्टा भ्राविस्वयञ्चक्रम् ॥ ६५ ॥ गजानां वशकं स्वर्णखट्वं भान्वसहस्रकम् ।
 पित्राप्य राजपुत्राय प्रहृष्टीक्षिप्पटापनैः ॥ ६६ ॥ तयाख्येऽप्य सप्राप्ते कुमार्याः पाणिपञ्चयम् । कुमारकरपद्मेन माह्वयामास
 पार्थिवः ॥ ६७ ॥ करमोचनवेष्टायामिषाद्युक्त्वं तनुजन्मने । प्रददौ प्रामसाहस्रीमश्रीनिर्नाशिनीं नृपः ॥ ६८ ॥ सौधे नृप-

तिना दत्ते दसस्तेजा दिनेशवत् । विदद्यास सुखं जोगान् कान्तया सह भूपजः ॥ ६९ ॥ पिता स्वप्रहितप्रज्ञानुगामि-
गणाननात् । पौत्रं राज्याश्रित्वृत्तान्तमेवत्य मुमुदेतराम् ॥ ७० ॥ प्राज्याज्यैर्चरिचिचोर्ज्यैरजो जि द्दमापनन्दनः । विवाहा-
नन्तरं राज्ञा तेनाज्जद्वयं न जद्वितम् ॥ ७१ ॥ किमेतदिति पृष्टोऽसौ स्पष्टमाचष्ट पार्थिवम् । सावधानतया मग्नीः श्रूयते
तर्हि कथ्यते ॥ ७२ ॥ मांसपाको निषेधोऽयं रसवत्यां महीपते । प्राक् ततः कथयिष्येऽहं तेनाप्यथ तथा कृते ॥ ७३ ॥
कुमारः प्रोचिवान् राजन् दोषो मांसाशने महान् । पश्चाच्छ्राणिहत्यातः पलं स्थानान्यथा पुनः ॥ ७४ ॥ सत्त्वहिंसा तु
हेतुः स्यान्नरकस्येति दर्शयते । सर्वेषु धर्मशास्त्रेषु समयैरनेकशः ॥ ७५ ॥ इत्याख्यायि द्दमापाल गुरुणा मे द्दमाच्युता ।
कृता तस्योपदेशाद्री मुक्तामादेव वक्षसि ॥ ७६ ॥ गृहिधर्मो मयाऽग्राहि विरतिः पञ्चक्षणत् । श्रुत्वेति सादरस्त्वस्मिन्न-
जायत नरेश्वरः ॥ ७७ ॥ विश्वस्तधीस्तत्त्वचसि प्रपेदे पदवर्जनम् । स देवगुरुतत्त्वायं स्वीचक्रे धर्ममार्हतम् ॥ ७८ ॥ अथा-
न्यदा प्रतीहाराज्ञया गेहान्तरागता । काचित्समेत्य स्त्री एवं कुमारं प्रत्यवीयदत् ॥ ७९ ॥ अहो सुन्दर सुन्दर्यश्चतस्रः
सन्ति सुन्दराः । रूपश्रीनिर्जितोद्गमरमारम्भारतिप्रजाः ॥ ८० ॥ श्रेष्ठिमन्त्रिरुमापालप्रतीहारप्रियाः प्रियाः । तास्त्वाम-
वेक्ष्य पञ्चेषुप्रहारैर्ज्वराः कृताः ॥ ८१ ॥ मन्मथव्यग्रया वाहमुद्भेजितवपुर्दताः । यथा स्युः सज्जसर्वाङ्गास्तथा कार्योः
स्वसङ्गमात् ॥ ८२ ॥ ततः किमपि निश्चित्य तत्रोपायं स राजसूः । अज्जापत प्रतीहारी प्रथमे प्रहरे निशः ॥ ८३ ॥ वित्तीये
श्रेष्ठिकान्तैर्नृ तृतीये मन्त्रिवृज्जा । चतुर्थे नृपचार्यो तु प्राप्नोतु स्वसमीहितम् ॥ ८४ ॥ एतज्जीरमृतास्वादमेदुरा साथ

१ एतु आगच्छतु ।

दृष्टिका । सतः समेत्य तासौ सा ज्ञापयामास सद्यः ॥ ७५ ॥ सतः प्रोक्ते द्वितीयेऽहि राखानं राजनमन्दनः । अहद्वयधरा
 इष्ट कुरुते तत्किमप्यहम् ॥ ७६ ॥ दर्शयामि जघद्योग्यमब्रवीच्छ्रुपक्षितः । त्वमस्मात्पुत्रतुल्योऽसि व्ययहारेण सप्तमः ॥ ७७ ॥
 धर्मदानादुरुद्धासि परमोपकृतितमः । दर्शनीयं निवेद्य यत्तत्तुल्यं प्रगुणीकुरु ॥ ७८ ॥ अस्माज्जाणीष्टुभारस्तं सम्भायामय
 मद्भूदे । प्रहृष्टीचूय संस्येय समेत्यैव प्रपन्नवान् ॥ ७९ ॥ तथा कृते महीन्क्षेप कुमारेण स्वसन्निधौ । गुप्तं पर्यङ्गमाधाय
 सत्र संस्थापितः स च ॥ ८० ॥ अथ केनापि दम्नेन निर्गत्य निजसप्तनः । सेमाजगाम तंन्वाम कुमारस्तामवोचत ॥ ८१ ॥
 अन्नाप्यशर्मदाः पुंसां परत्र नरकायदाः । विषया विषसकाशास्तीक्ष्णापक्षिविषायिनः ॥ ८२ ॥ जोगा रोगावदाः कस्य देहिनः
 स्युर्न सेविताः । जवे परत्र दौर्जग्यवियोगव्याप्तिरेतवः ॥ ८३ ॥ नान्नोन्निरुवद्व्याम्नोधिः समिन्निर्न धनञ्जयः । यथा
 वृष्टिमिदामोति जीवोऽपि न तथा सुखैः ॥ ८४ ॥ त्रैदशैर्जोगसंयोगैर्जन्तुर्यदि न तुष्यति । तुष्टैर्नृजन्मजैरेतैस्तत्कर्म तृष्टि-
 माप्नुयात् ॥ ८५ ॥ बहिर्वृत्त्या मेदामुग्धाः प्राणिनां विषयाः स्मृताः । विपाककटुकाः किंतु किपाकफञ्जवच्च ते ॥ ८६ ॥ ऐवास्त-
 स्मादमी जोगा नोपादेयाः सुधीमताम् । इन्द्रियाणि मनश्चापि नियम्य खलु निश्चयम् ॥ ८७ ॥ ज्ञानदर्शनचारित्र्याण्येव
 मार्गोऽस्ति निर्वृतैः । तज्ज्ञेदः सकलस्तेन प्रत्यपादि तदप्रतः ॥ ८८ ॥ प्रतीक्षार्योप सर्वोपं श्रेष्ठिन्यायातवस्यथो । द्वितीये
 यामिनीयामे य(ज)यन्या स्यापिताऽऽदिमा ॥ ८९ ॥ द्वितीयां वोचयामास वैराग्यान्तस्माज्जैरे । मखिनीक्रियते किंतु
 निर्मलं कुलमावयोः ॥ ९० ॥ यत्क्रियन्तेऽत्र ज्ञोः सत्त्वरनाचारा परःशताः । तदस्ममङ्गजमेन सततं केन धार्यते ॥ ९१ ॥

१ प्रतीक्षारी इति कर्तृपदमध्याहार्यम् । २ कुमारधाम । ३ अविमुक्तरा ।

कृतानि यान्यसत्कर्माण्युन्मत्तैर्यौवने जनैः । खादुकुर्वन्तीह तान्यन्ते शय्यवपार्धकेऽधिकम् ॥ १०२ ॥ सावूधुधिति श्रुत्वा
मस्त्रिपद्व्याययौ ततः । चक्षुरुद्वयदितं तस्या विवेकाख्यं तदुक्तिचिः ॥ १०३ ॥ साऽप्यस्थापि स्वीयपृष्ठे जवाज्जावनिकान्तरे ।
तुर्ययामे रमारभ्या समागान्द्रूपवक्ष्जा ॥ १०४ ॥ सोऽनुक्तशयनीयेन प्रणता राजसूनुना । ततोऽवग्र जीविताधीश किम-
नीदृशमाहृतम् ॥ १०५ ॥ समयोऽयं न हि स्वामिन्नन्युत्थानप्रणामयोः । सौवाङ्गसङ्गपीयूषैर्वपुस्तापमपाकुरु ॥ १०६ ॥
प्रेकीवाग्मजो विना यक्षज्योत्स्ना चन्द्रमसं विना । हंसी मानसनिर्मुक्ता त्वां विना ह्यस्मि दुःखिनी ॥ १०७ ॥ निर्जीक-
मिति निर्हीकं जहपन्ती तामनारतम् । स नाजिमुखमप्यस्याः पश्यत्यप्रीतवन्मनाक् ॥ १०८ ॥ नैपा पञ्चेषुदर्पोद्यज्ज्वरावे-
शवशंवदा । उपदेशपयःपानमर्हत्यस्मादुपेक्षिता ॥ १०९ ॥ ततः सा स्वमयज्ञातमेवेत्यत्रवीजिरम् । त्वत्सदृशा महादक्षा
न प्रतिक्षातलोपिनः ॥ ११० ॥ यथा यवासकस्यार्थे मेघः स्याद्वह्निवृष्टिनाक् । सदाक्षिणोऽप्यञ्जस्तप्तत्वं मदर्थेऽतिनि-
ष्ठुरः ॥ १११ ॥ कुमारः प्रोक्तवानेतां नितान्तं तान्तमानसाम् । द्रुतीवचः प्रपद्य त्वमाहूताऽसि मयैव हि ॥ ११२ ॥
दुःशैत्यकर्दमाक्षिणां तप्तां मनसिजोष्मणा । अहं निर्वापयिष्यामि त्वामहो धर्मवारिणा ॥ ११३ ॥ मामहो सुन्दराल्मीय-
वपुःसङ्गमरङ्गतः । एकशः कुरु संतुष्टां हृदयेष्वा निवर्तनात् ॥ ११४ ॥ तथेत्युक्ते कुमारस्तां स्नाह विस्मेरलोचनः । जृत्वा
जृल्लजस्यास्य वक्ष्जा प्राणवक्ष्जा ॥ ११५ ॥ कथमन्याङ्गसाङ्गत्यमीहसे वहसे रतिम् । न हि पङ्काकुलं हंसी
पयः सेवेत कर्हिचित् ॥ ११६ ॥ यक्षहो रतिजं सौख्यं चौरयत्सेव्यते खलु । तदशर्मैव जानीहि परिणामे सुदुःखदम्

१ उन्मुक्तं शयनीयं येन तेन ।

॥ ११७ ॥ इत्युक्तेऽप्यमुच्यता नो असवाप्रहमात्मनः । दूत्यग्रे यत्पुरा प्रोक्तं तत्कुर्विति न जाय सा ॥ ११८ ॥ प्राशंस
 राजसुरेनामीप्सितं ते कथाऽप्यहो । अग्न्यसिद्धिं ज्ञात्वेव किं वक्तुं फलं ॥ ११९ ॥ कामये कामिनीमन्यां नारै
 सुप्तोऽपि निद्रया । यथायाति स्वयं रज्जा रतिर्वाऽपि हि पार्वती ॥ १२० ॥ इत्येतदीयसत्त्वस्य सप्तत्वं परिब्रिम्स्य सा ।
 धीराग्याचक्ररश्मेः शपूरयस्त्वीयमानसम् ॥ १२१ ॥ पत्नीत्वेनागता साहमचूषे च जगिन्महो । यमिषिक्तयाऽवापि तत्त्व-
 मस्य कृपां कुरु ॥ १२२ ॥ त्वं कनिष्ठोऽसि मे द्रासा पाता पातकपट्टतः । गुणैर्गिरिष्ठः सुतरामन्तरापत्तिवारकः ॥ १२३ ॥
 विहिताऽऽशातना यसे तस्मात्पातकतः कथम् । मोक्षो मे ज्ञप्तिता हन्त व्यापसापाम्बुदोपमः ॥ १२४ ॥ सपत्नी प्रेयसी
 आता त्वत्पितुर्द्विहास्म्यहं । आगते मूखनष्टे मे प्रियद पितुरन्तिके । धात्रीजनेन सहिता तेन प्रवरज्जपतेः ॥ १२५ ॥
 मातुल्लेनाथ बंगालदेवाभूमिशिबुर्वरा । त्वदीयम्बशुरस्याहमदाभ्यथ वनेर्दिनैः ॥ १२६ ॥ स्वकुवोरुनजोदेरासुयांश्चौपम्य-
 माश्रयन् । अन्नं प्रपेदिर्वीस्त्व ज्ञोः शुचोऽथक्नागयज्जवनम् ॥ १२७ ॥ सीमन्तिन्याः समस्मास्ते तुस्या मातुर्द्विद्वजिः । अहं
 पुनरनाचारवर्तीनामप्रयायिनी ॥ १२८ ॥ केनाप्यथ प्रयोगेण प्राणोऽस्त्यस्यामि निश्चितम् । न श्रेयः पापिना प्रायः प्राण-
 चारणमीरितम् ॥ १२९ ॥ अज्ञानमरणेनासमनेन तव सुन्दरि । स्वधाम याहि दोषायाः शेषमुद्धृत्य क्षणात् ॥ १३० ॥
 सर्वपापक्षयोपायं यथादर्शयिताऽस्मि ते । अग्न्यथाः नापथोऽत्रार्थे सम्प्रति प्रसिपाद्यते ॥ १३१ ॥ कुमारानुज्ञया राक्षी
 प्रपेदे स्यान्मात्मनः । यथा जाहुः क्षिणावेषवनेन किञ्च जोगिनी ॥ १३२ ॥ तिस्रोऽन्या अपि जग्मुस्ताः स्वीकृत्य नियम

१ पदद्वयं छन्दमिति प्रतीतिरिति मतिः ।

दृढम् । अन्यकान्तोपज्ञोगार्थे सभ्यक्त्वावासवुच्यः ॥ १३३ ॥ अथाचख्यौ क्षमानाथः कुमारं प्रति सादरम् । अनुज्ञां देहि यद्यामो वयमात्मीयमन्दिरम् ॥ १३४ ॥ इत्युक्ते साकमेतेन कुमारोऽप्यचलध्रुव । प्रणम्य जग्मिवान् धाम क्षमाञ्ज-
त्सौधमात्मनः ॥ १३५ ॥ जाते प्रत्यूषसमये दिनेशेऽन्यदयोन्मुखे । प्रातःकृत्यानि निर्मायाजह्वन्नृपनन्दनम् ॥ १३६ ॥
यावत्तं प्रति वक्त्युर्वीपादस्तत्कालमुज्ज्वलम् । दिश्यपश्यत्स पूर्वस्यां तेजःपुञ्जं समुद्वणम् ॥ १३७ ॥ ततो राज्ञा प्रतीहारं
प्रत्यवाचि प्रियं वचः । ज्ञातव्यतिकरः सोऽपि क्षणात् प्रोवाच पार्थिवम् ॥ १३८ ॥ केवलज्ञानवान् कोऽपि मुनीन्द्रः
समुपेयिवान् । तद्वन्दनार्थमायान्ति देवास्तद्दीप्तयो ह्यमूः ॥ १३९ ॥ तावद्भूमिपतिस्तेन समया सविवेकधीः । सर्वधर्मा
संश्रुतः पादप्रणामार्थमुपागमत् ॥ १४० ॥ वन्दित्वा विधिना साधूनुपाविशदध्याग्रतः । कुमारोऽपि नमस्कृत्य तथैव
स्थितिमासदत् ॥ १४१ ॥ गुरुं विज्ञापयामास संयोज्य करपङ्कजम् । महाननुग्रहः स्वामिन् विदधे मयि साम्प्रतम् ॥ १४२ ॥
यदात्मीयमदाय्येतद्दर्शनं शुचदर्शनम् । स्पर्शनं पुण्यराशीनां कार्श्यकारि ज्वैनसाम् ॥ १४३ ॥ अथोर्वीवासवः प्राह दीक्षादानेन
मे द्रुतम् । स्वामिन्नगुहाण त्वं तत्त्वं धर्मस्य संदिश ॥ १४४ ॥ गुरुरूचे जवाम्नोधिमध्यप्रपतदङ्गिनाम् । दीक्षामार्गस्तरीकटपः
प्रोत्तेरयुर्यतोऽञ्जसा ॥ १४५ ॥ इत्युक्ते प्रीतचेतस्कः प्रोत्थितायां च पर्यदि । अवग्रहाद्बहिर्गत्वा साधूनामवनीशिता ॥ १४६ ॥
मुकुटाधानलङ्कारान् स्वाङ्गादिव सुरद्रुतः । समुत्तार्यार्षित्यपुष्पाणीव ह्रित्चिद्रुतमः ॥ १४७ ॥ स्वीयं परिजनं चाह कुमारः
स्फारविक्रमः । जूपोऽयं जवतां जावीत्युक्त्वा तं प्राणमत्स्वयम् ॥ १४८ ॥ ज्ञानिनः पार्थमागत्य नृपचार्योऽग्रहीद्व्रतम् ।
प्रायः पत्यनुगामिन्यः स्त्रियो दुश्चरिता अपि ॥ १४९ ॥ अन्या अपि हि धन्यास्तत्पश्यः काश्चन संयमम् । जगृहुस्तश्रो-

स्त्रीरे पूरेणोद्भितकहम्पाः ॥ १५० ॥ मुनिनाथोऽपि राजयियुयासितपत्कथः । दिनानि कतिचिच्चत्र स्यत्वाऽन्यत्र प्रत-
 स्विबान् ॥ १५१ ॥ कुमारचूयतिर्नीत्या प्रजाः सर्वाः प्रपाखयन् । अनेन प्रजाययामास धर्मं शर्मर्पिकं सत्तान् ॥ १५२ ॥
 गणयन्मात्मना तुह्य मन्त्रिपुत्र गुणोत्तमस्य । मैत्रीमहाह्वमस्यैव अग्राह फलमुत्सृजन् ॥ १५३ ॥ रिपुमर्दनभूमीन्बोऽज्यदा
 खेलादजह्वत् । पुत्रं श्रीनिदये स्वीये पुरे विमल(श्रीवीर)नामकम् ॥ १५४ ॥ तेनापि विमले राग्यन्तारः स्फारी निवे-
 शितः । स्वयं विज्ञाततत्त्वेन विचिन्ता मतमाददे ॥ १५५ ॥ गृह्णिष्ये समाराध्य क्रमाद्वीरकुमारराट् । राजर्षे रक्षयलस्य
 पार्श्वे वीर्यामुपाददे ॥ १५६ ॥ नानादेशसराः श्रेण्यां जल्यपङ्केरुहावलीः । प्रबोध्य ज्ञानदीधित्या निर्वर्णं प्राप पूषयत्
 ॥ १५७ ॥ एवं पुष्पायुधस्फूर्जद्योषधयनवज्रधीः । श्रीमान् वीरकुमाराख्यः प्रेयः श्रेयाः समासदत् ॥ १५८ ॥ अन्नान्यत्रापि
 हि जने परस्त्रीविरतः पुमान् । यशःश्रेयगपदं यायादपायात्परिमुच्यते ॥ १५९ ॥ तारुण्यजायेऽपि विरक्तबुद्ध्या, मत
 धृतं श्रीविमलेन तुर्यम् । यथा तथा जल्यनराः प्रकाम, प्रहस्यते ज्ञोः प्रतिपाखयन् ॥ १६० ॥
 ॥ इति तुर्यव्रते श्रीवीरकुमारकथा ॥

अथ परिमहनिम्रोपदेशमाह—

जे पावकारीणि परिगहाणि, मेखंति अखंतदुहावहाणि ।
 तेसि कहां हुंति जप सुहाणि, सया जविस्संति महादुहाणि ॥ ४६ ॥

१ वीरकुमारे २ श्रीवीरकुमारेण

व्याख्या—ये मनुष्याः पापकारिणः दुष्कृतजनकान् परिग्रहान्, प्राकृतत्वाद्युपसंस्कनिर्देशः, मीलयन्ति संगृह्णन्ति, परं किञ्चलैस्तान् ? अत्यन्तमाधिक्येन दुःखमावहन्ति ये तान् तथाञ्चतान्, तेषां कथं ज्वन्ति जगति सौख्यानि ? अपि तु न कथञ्चित्, परिग्रहभाजां किं तु सदा नित्यं महादुःखान्येव स्युः इति । यदुक्तं “संसारमूलमारम्भास्तेषां हेतुः परिग्रहः । तस्मादुपासकः कुर्याददृष्टमदृष्टं परिग्रहम् ॥ १ ॥” इति काव्यतात्पर्यम् ॥ अथ परिग्रहोपरि दृष्टा नव ज्ञेयाः, यथा—“धण १ खित्त २ वत्थु ४ रुप्प ५ सुवन्ने ६ य कुविय ७ परिमाणे । दुप्प ८ चलप्पयंमी ९ पन्निक्कमे देसियं सबं ॥ १ ॥” इति । “पंचमाणुष्यस्स इमे पंच अश्वारा जाणियथा, न समायरियथा, तं जहा—धणधन्नाणं पमाणान्कमे १, खित्तवत्थूणं २, रुप्पसुवन्नाणं ३, कुप्पसारत्थपिह्वाइयस्स ४, दुप्पयचलप्पयाणं परिमाणान्कमे ५” ॥ अथ परिग्रहे दृष्टान्तः सूच्यते—

अचयपुरेऽञ्चत्तिखकः श्रेष्ठी तिलकः समृज्जनराशेः । नानाधान्यान्यसकौ संजग्राहाखिलपुरेषु ॥ १ ॥ गोधूमचणक-
चीनकमुज्जमुकुटातसीतिलादीनि । सार्द्धिकया शस्यानि प्रददे सार्धं च जग्राह ॥ २ ॥ अन्नैरन्नं जगृहे गृहे वह्निर्वा धनैश्च
धान्यानि । जीवाजीवैरपि स प्रचृतशस्यानि मीलितवान् ॥ ३ ॥ दुष्कादेऽपि कराळे धान्योपासैर्धनैर्नल्लोकात् । स हि
धान्यमूढकालीमवन्धयत् पुनरपि सुकाळे ॥ ४ ॥ एवं वर्धितलोचः प्रचूतलाजात्सुञ्जिदुज्जिह्वे । न हि कीटकोटिहिंसा-
मजीगणत्स्वद्विपकामपि सः ॥ ५ ॥ अतिधान्यचरारोपात् खरकरजादीनपीन्यद्वादम् । तच्चद्वहुधा नवधापरिग्रहाग्रहपरः
समञ्चत् ॥ ६ ॥ कौड्यन्यदा तदमे वदन्निमित्तज्ञ ऐपमः समये । ज्ञात्रि महादुर्जिह्वं श्रेष्ठी तप्राक्यमाकर्ण्य ॥ ७ ॥ सर्व-

इष्यबलेनागृह्णात्यान्यानि सर्वजेवानि । वृक्षाऽप्याकृष्य धनं प्रगुणकणौर्जीरितवान् कोशान् ॥ ७ ॥ तदज्रावे स्वगृहानप्य-
 बीजरभोजनोलुच(प)मनस्काः । कौशिक इधान्धकारं दुर्जिहागमनमैष्टसः ॥ ८ ॥ तावत्प्राष्टसमयात्प्रागेवावर्षदम्बु-
 त्सूः । धाराशरप्रपार्तुर्द्वयं प्रविदारयन्नस्य ॥ १० ॥ अरुह मम मुञ्जमापप्रमुखाभानि प्रणय यास्यन्ति । कथमेप धनो-
 बृहः पापिष्ठः कष्टकृन्मनसः ॥ ११ ॥ किं कुर्वे कस्यैतदध्मीत्यादि स्वचेतसि व्यायन् । प्रापाकस्माभिघन पापात्मा इवयसस्को-
 दात् ॥ १२ ॥ नरकप्रभमाकन्यामक्रानोपहृत्तधीरसावगमत् । एवमसंतुष्टद्वयमस्ति सुखं नैव कुत्रापि ॥ १३ ॥ ये निगपरि-
 प्रहाः स्युः संतोपसुधारसेन संसिक्ताः । ते स्युर्मुक्तिनिवन्मिन्युरःस्यखास्रहृत्तौ हाराः ॥ १४ ॥

॥ इति परिप्ररोपरि दृष्टान्तः ॥

एवं दिग्ब्रजगोपजोगानर्धवरन्तान्यर्धदेशावकाशकपौषधाविषिसंविजागम्रतानि सातिचाराणि सहष्टान्तान्यन्यूयानि
 स्वयमुदारधीनिरित्यर्थः ॥

अथ पञ्चविषयाणामुपरि पृथक् पृथक् पञ्च कान्यानि सहष्टान्तानि प्रपञ्चयन्नाह । तेष्वर्थं कान्यमाह—

सर्वं सुणिता मधुरं अणिष्ठ, करिज्ज्ञा चित्तं न ह्रु तुष्टरुष्टं ।

रसस्मि गीयस्त सया सरंगो, अकालमन्त्रु खर्दुं कुरंगो ॥ ४७ ॥

व्याख्या—शब्दं रवं श्रुत्वा निशम्य मधुरं मिष्टं तथा अनिष्टं कर्णकटुकं कुर्यात् चित्तं मनः सुमनाः, नेति निर्येधे,
 दुरित्यवधारणे, सुष्टं च रुष्टं च तुष्टरुष्टं, एतावता शब्दं मधुरमथ कटुकं वा श्रुत्वा सुष्टमथया रुष्टं मनो न कुर्वीदिति

उपदेश-

॥ १७४ ॥

तत्त्वं, साम्यावस्थया स्थेयं रागधेयौ जवनिवन्धनौ तौ वर्जयेदिति । पदध्वेन दृष्टान्तमाह—गीतस्य रसे सदा सरङ्गः सहर्षः कुरङ्गो मृगः स वराकः स्फुटमकालेऽसमये एव मृत्युं पञ्चत्वं लज्जते, यदि तस्य मृगस्य तादृग्विधः शब्दसमाकर्णनरसो न स्यात्तर्ह्यकालमृत्युं कथमेव आसादयेत् ? परं श्रोत्रेन्द्रियं दुर्निवारप्रसरं स्यादिति ज्ञावार्थः ॥ अथ श्रोत्रेन्द्रियदोषोपरि दृष्टान्तमाह—

अत्रैव वसन्तपुरे परैः परैरव्यनासविनिवेशे । यत्र वसन्ति वसन्ताः सन्तः प्रसरन्महामोदाः ॥ १ ॥ तत्रास्ते अनिरस्ते-
ष्टलोककोकप्रमोदसन्दोहः । रविशिवविकसद्भामा नश्यद्व्यामास्यतामयामः ॥ २ ॥ धनद इव यः समृद्ध्या धनदो धनदोऽर्थि-
नामिहात्यर्थम् । जार्या तस्य सुजज्ञा स्वकीयपत्युः स्फुरज्ज्ञा ॥ ३ ॥ वाणिज्यार्थं देशान्तरं प्रतस्थेऽन्यदा स धनदाख्यः ।
क्षात्वाऽगण्यं पण्यप्राप्तारं चूरिलाचकृते ॥ ४ ॥ अथ तत्रैव कुतोऽव्यागाज्जागनुकृतकिन्नरप्रकरः । यः पुष्पशाखनाम्ना
प्रसिद्धिजागायनप्रवरः ॥ ५ ॥ तज्जीतगानपानप्रवणः प्रगुणा वञ्चबुरिह लोकाः । यन्मधुरश्चनिपुरतः पिकोऽपि को राग-
चृच्छब्दुः ॥ ६ ॥ गुरु इव माधुर्यसात् प्रजाञ्जिस्व मक्षिकानिराकीर्णः । स कदाचिज्जीतज्ञो गायन् गीतानि राजपथे ॥ ७ ॥
ददृशेऽथ सुजज्ञायाश्चेटीञ्चिश्चुलवाक्यपेटीञ्जिः । तन्मधुरध्वनिदुब्ध्याः कुरङ्ग इव तस्थुरेकाग्रः ॥ ८ ॥ वेदान्यतिक्रमे
सति महति गतास्ताः स्वमोक ईश्वर्या । निर्जस्तितास्तस्ताः परुपाक्षरया गिरा वाढम् ॥ ९ ॥ ऊचे ताञ्जिः स्वामिनि मेवं
कुरु रोपपोपमस्मासु । स्थितमेतावत्कालं श्रोत्रपुटापेयगेयरसिकतया ॥ १० ॥ यद्येवं तज्ज्ञेयं तदा मदीयश्रुतिष्यतिथि-

१ वसन्तर्तवः-

ताम् । नेतव्य युष्माजिर्यथा तथा तस्य सानिध्यात् ॥ ११ ॥ प्रतिपेदेऽवसानिस्ततोऽन्यथा चेयतामहाधित्ये । यात्रो-
 त्सवे प्रवृत्ते मिश्रिते नारीनरप्रकरे ॥ १२ ॥ प्रारब्धे मधुरध्वनिगाने पानेऽमृतस्य कर्णपुटे । तस्मिन्नेव सुप्रज्ञा सप्तासा
 तं विद्वोक्तयितुम् ॥ १३ ॥ तायज्ञीतसमाप्तौ स पुष्पशाखः सुखेन सुव्याप । सद्यो विसृष्टलोकः प्रपद्य चैत्यस्य पृष्ठ-
 तटम् ॥ १४ ॥ दासीनिरदर्शि दृशा तस्या यस्यात्किमुत्सितं रूपम् । तन्नीयितमपि घनिदं धाविन्या श्रूलकृतं प्रति
 तम् ॥ १५ ॥ गीतिरपि निन्दनीया दन्तुरवदनस्य कृष्णवपुषश्च । रूपधियुकेन हि किं क्रियते गुणगौरयेणास्य ॥ १६ ॥
 इति निन्दन्ती सुवती जगाम धाम स्वकीयमाभ्येषा । सौजन्दीयं विलसितमसौ केनापि किञ्च कथितम् ॥ १७ ॥ रुष्टोऽथ
 पुष्पशाखः कथं निकृष्टा तथाऽपि पापिष्ठा । मामिति निन्दसि निर्देतुका हि मदैरिषी जज्ञे ॥ १८ ॥ न हि मर्मज्ञं चन्दि-
 नमद्यो कथं शस्त्रपाणिन चापि । वैष्णवं सूपकारं प्रकोपयेन्नानवान् स्वयुरुग्म् ॥ १९ ॥ कस्मादपि तदुपायावपायमत्याः
 करोमि दुस्त्राऽपि । देशान्तरसंप्रस्थितमेत्य तस्या वियोढारम् ॥ २० ॥ तत्सन्नातभ्रमसायसौमनस्यादुपेत्य सामर्थ्यः ।
 स यथा हि सार्धवाहश्चचात्र विपयान्तरं निव्रयात् ॥ २१ ॥ धनमर्जितं प्रचर्य यथाऽऽप पृथ्वीपतेष्व सन्मानम् । प्रस्थाय
 ततः कुशलेनात्मीयोद्धामधामायात् ॥ २२ ॥ इत्यादि सक्त्वमेतच्चरितं मत्किष्टितस्वगीतगतम् । निर्माय रजनिसमये
 अगौ महामञ्जुलक्ष्यनिना ॥ २३ ॥ कस्यगीतमनेन तथा गीतं स्फीतं यथा सुप्रज्ञायाः । विरहानखः प्रकामं सर्वाङ्गे
 दीप्ततां प्रापत् ॥ २४ ॥ भोटयति निर्जं देहं चित्ते चापट्यमाकलय्याशु । रागोरगुविषखदरीभ्यासा प्रासाडसिचिपमव-
 शाम् ॥ २५ ॥ सौधोपरित्यमप्यात्मानं जूषर्षिर्न हि सा मेने । काः फल्यति वैकट्यं न कलायानपि हि कामार्थः ॥ २६ ॥

उपदेश-

॥ १७५ ॥

मेये रसप्रकर्षायाते क्षाते स्वकान्तवृत्तान्ते । साऽऽकाशे निजपादं दत्वा जसौ पपात रयात् ॥ १७ ॥ तस्मात्प्रहारमूर्ध्ना-
वशान्मनोजन्मरागजरविशशा । मरणं शरणीचक्रे वक्रे दैवे कुतः सौख्यम् ॥ १८ ॥ कृत्वेति कैरनिर्यातनं घनं पुष्प-
शालको मुमुदे । अन्यत्र जगाम पुरे निर्वाहं गीतिनी रचयन् ॥ १९ ॥ इत्थं श्रोत्रेन्द्रियवशगता सा सुजज्ञाऽ-
स्तजज्ञा, संप्राप्ताऽस्तं धनपरिजनप्राणनाथप्रमुक्ता । दुःखिन्यासीदिह परचवेऽप्युग्रकष्टैकपात्रं, जाविन्येवं श्रवणजरसः
प्राणिनां निग्रहार्हः ॥ ३० ॥

॥ इति श्रोत्रेन्द्रियानिग्रहे सुजज्ञाकथा ॥

पासितु रूवं रमणीण रममं, मणम्मि कुज्जा न कयाऽवि पिम्मं ।

पर्श्वमग्ने पर्श्वं पर्यगो, रुवाणुरत्तो हवई आणंगो ॥ ४८ ॥

व्याख्या—दृष्ट्वा रमणीनां रूपं रम्यं मनसि कुर्यात् न कदाऽपि प्रेम रागसम्बन्धं । दृष्टान्तं स्पष्टयति—प्रदीपमध्ये
पतति पतङ्गः, स च रूपानुरक्तः सन् दृष्टिदोषेण नवल्यनङ्गः पतङ्गः स्वकीयकायं बहौ जुहोति यथा तथैव कामुकश्चक्षु-
र्विषयाक्रान्तः प्राणानपि तृणीकुरुते ॥ अत्रार्थे ज्ञातमुच्यते—

आस्तेऽत्र काञ्चनपुरं यत्काञ्चनचूषणान्वितजनौघम् । काञ्चन शोचां धत्ते, तामसमा (मां) यातिनिर्वचना ॥ १ ॥
सम्भादीकमलं प्रफुल्लकमलं सजाजहंसाश्रितम्, सच्चक्रप्रियकारकं समकरं प्रोद्यद्भविदृश्यमानकलशं

१ काञ्चिद

तृष्णजनैः संकुल, यक्षसे सरसस्तुलामनुकूलं चित्रं अना (वा) सङ्गि नो ॥ १ ॥ तत्र श्रीनिदयास्यः श्रेष्ठी देवाऽपि
 वङ्गरे कान्ता । वरियर्षि यशोप्रका निजनिर्मुक्कपमाही ॥ ३ ॥ समजनि तयोः सचिनयस्तनयः कुनयप्रवृत्तिरिक्कमनाः ।
 सप्तलणखदितवतुरितनुरिधोदामरूपधीः ॥ ४ ॥ दलणबिद्धिः प्रोचे स्त्रीदोषः प्रायशः सिशुर्प्रविता । सोऽपि हि पश्यति
 धनिता या यास्तासु मसारितदृग् ॥ ५ ॥ खोकैल्लोलादोऽयं तस्मादाख्यायि दुर्धरा जनगीः । यो यादृक्खि कुरुते कर्म
 तथा प्राप्नुयान्नाम ॥ ६ ॥ सङ्क्रान्तस्तारुण्यं दृष्ट्वा यौधनवतीः सुरुपवतीः । स्त्रीर्षाधित्वाऽऽसिङ्गति विगोपयत्यपि विम-
 न्भवति ॥ ७ ॥ पितृदत्तामिति शिष्टामेव विपानुकुतिचारिणीं मनुते । कुरुते दोषादृत्वं सत्यं सत्यं त्यजन् हरे ॥ ८ ॥
 दुष्टाचरितैरैरेव जनोपेन ताभ्यते पशुघत । छद्मव्यतेऽतिनिविर्निर्गन्विनियम्यते बहुशः ॥ ९ ॥ पितृदाक्षिण्यान्मुमुचे
 तस्यापि दुर्लक्षणं क्षणं नौगज्ज । न हि क्षिप्तोऽपि बाहं कर्पिर्बपुष्यपक्षतां त्यजति ॥ १० ॥ नदविटगोष्ठां सिष्ठस्रौ-
 षीन्मगधवेद्यजा नारीः । कुररमार्जिर्ययोः सोऽन्नृत्तातां दिदृशवान् ॥ ११ ॥ याक्षिज्यस्य दुःखतः प्रज्जलमावाय
 पैतृकं द्रविणम् । सोऽचावीत् प्रति मगधं स्वात्वा सप्रापणं तस्यौ ॥ १२ ॥ व्ययसाये वसति मतिर्न हि वस्तुग्रहणधीः
 परिस्फुरति । ध्यायति मनसि सुरुपामेकां सीमन्तिनीमेव ॥ १३ ॥ दृष्ट्वाऽन्यदा समवनामुदामधयोऽनिरामरुचिराङ्गान् ।
 पस्मर्षं करेण बलाघोलादृत्वेन खोलाहः ॥ १४ ॥ दृष्टो दुष्टोऽयमिति क्षितिपतिपुरुषैः क्षणेन यज्जोऽसौ । अगृहे सकलं
 द्रव्यं कल्पमिव स्वरितमेव स्वयैः ॥ १५ ॥ पुरतोऽथ नीयमानः क्षितीशितुस्तस्य जनकमित्रेण । कुमनामभ्रेष्ठियरेषासा-
 नुपलक्षयाश्वकैः ॥ १६ ॥ पुष्कलघनं च वत्सा व्यमोचि सन्निग्रहात्क्षणासेन । घर्मेणैव हि जन्मुर्द्वारिपारपापप्रतप्त ॥ १७ ॥

आनिन्ये निजसद्मनि कियन्तमपि कालमेव तत्रास्थात् । लोलाक्षतया लुब्धस्तत्पत्न्यां धनवतीनाभ्याम् ॥ १८ ॥
 वस्त्रग्रन्थिनिवृद्धः कथञ्चिदङ्गारकोऽपि किं तिष्ठेत् । कुम्भेनापि हि धौतः किं काकः श्वेततां धत्ते ॥ १९ ॥ यस्य किल
 यः स्वजावः स हि तं प्राणालयेऽपि न त्यजति । हितमहितमपि न नेत्ति च विहितः पापैः पुराचरितैः ॥ २० ॥ तल्ल-
 तिकरमवगत्य श्रेष्ठी वैराग्यमाप निष्पापः । सर्वमपास्य गृहस्वं स्वकीयमस्वीयमिव तरसा ॥ २१ ॥ कक्षीचक्रे दीक्षाम-
 द्यामस्थामवान् क्रियातपसोः । तद्गृहगृहिणीचोक्ता लोलाक्षः समजनि प्रायः ॥ २२ ॥ सुरसुन्दरीति राज्ञी दृष्टा हरन्या-
 मनेन रूपवती । तस्यामनुरक्तमना मनाग् न लेजे रतिं क्वपि ॥ २३ ॥ श्यामे श्यासासमये प्रसृते शुवि विस्तृते तमः-
 पूरे । राज्ञीसद्म प्रविशन् विवशः स दुराशयः स्वेष्टम् ॥ २४ ॥ विद्यासाधकपुंसा केनापि ततोऽन्तराल एव धृतः ।
 अशरण्येऽरण्येऽसावनार्थि न हि रागिणां सौख्यम् ॥ २५ ॥ देवीवल्लिदानकृते तदीयदेहाभिषं स चिह्नेद । नारकतुट्यं
 दुःखं समन्वचूतत्र लोलाक्षः ॥ २६ ॥ विद्यासाधकपुरुषं परुषं प्रत्याह मम समाध्यर्थम् । जो दर्शयैकवारं ज्ञार्थो ज्ञप्ती-
 पतेर्वर्याम् ॥ २७ ॥ पश्चादपहर जीवितमपि दृष्टे दृष्टिसौख्यदे रूपे । इत्यादिवपुर्मानसदुःखार्तः कालमनयदसौ ॥ २८ ॥
 तावत्कश्चित्काञ्चनपुराधिवासी पितुस्तदीयस्य । शैशवमिदं युवनोत्तमसार्थशः समाधातः ॥ २९ ॥ कृत्वा वाणिज्यमयं
 त्रिनिवृत्तस्तत्रदेशचूर्णागे । विश्राम्यन् देववशाद्भोलादामवेन्दय निस्सितवान् ॥ ३० ॥ समञ्चन्निर्जय एव स्वकीयवृत्ता-
 न्तमाख्यदेतस्य । तेनापि वपुःसारा स्फाराऽस्य हि कारयामासे ॥ ३१ ॥ सज्जीकृत्य व्यमुचत्सुहृदः खलु कस्य नो हिताय
 स्युः । ज्यूयोऽपि जूपपत्नीरागादागाजूपवासासम् ॥ ३२ ॥ ववले विलङ्घनतदर्शनमलक्षमान एवायम् । निजधाम काम-

मोहितमसिर्न्यगादीति धनवत्या ॥ ३३ ॥ पतायन्ति विनानि क स्थितमेपोऽपि कूटमाषट । वस्तुव्यवसायघशापिय्य
 नेजिवानस्मि ॥ ३४ ॥ निःपुण्य इय निधान रतिसुन्दर्याः स रर्षेन खेप्ते । संप्राप्य राजद्रुवनं कथमपि जाग्यान्पुद-
 यवशात् ॥ ३५ ॥ छन्मद इवेतां प्रति धावन् धार्मेन सुष्ठु छुष्टमनाः । विष्टतो राजन्यजैर्बज्जा च विमग्नयाश्चक्रे ॥ ३६ ॥
 रोपारुणेद्रुणेन कृष्णेन अभिष्टुजा समादिष्टम् । छद्मव्ययत बहिर्दृशास्त्रायां स्तेनदेष्टयमिमम् ॥ ३७ ॥ तैरपि तथैव चक्रे
 मृत इति मत्वाऽद्य तैः परित्यक्तः । दृष्टितोरुकरवपाशः पुष्यवशात्प्राप्यैवतन्यम् ॥ ३८ ॥ प्रपत्ताव्य जवादगमज्ज-
 नवत्याः सद्यः पद्ममिव मधुकृत् । सञ्जीवके स तया तवागासकचिन्नतया ॥ ३९ ॥ केयसिनमन्यदाऽऽगतमयेत्य च्छपोऽ
 त्रियन्दिदुमथागात् । पौरैः सहसा सा किल खोखालोऽव्येप सन्नारं ॥ ४० ॥ बहुसाक्षत्यात् पश्यन् प्रकुष्ठदृष्ट्या
 मुखं नृपतिपदयाः । कणमज्यापुपयदसौ राज्ञा निःसारयाश्चक्रे ॥ ४१ ॥ निर्गच्छमद्य काञ्चित्कननीया कामिनीं स्पृशन्
 सधवाम् । पत्या शक्त्या प्रहता पञ्चत्य प्राप्य पापमनाः ॥ ४२ ॥ रौघध्यानाभरके तृतीयके नारकः प्रकृष्टायाः । समजनि
 ततोऽप्यनन्तं पदं त्रिमिव्यत्यकृतपुण्य ॥ ४३ ॥ केयदिना तद्गुप्ते स्पर्शनयिपये निवेदिते राज्ञः । वैराग्यादग्राहि क्षितिपेन
 जिनोदिता दीक्षा ॥ ४४ ॥ कृतकर्मद्वय एव प्राप्नोऽग्न्यलकेयलाः शियमयाप । इत्थं बहुदोषाः कस्य न दुःखस्य पोषाय ॥ ४५ ॥

॥ इति बहुदोषविषये खोखाशकथा ॥

अथ रसनेन्द्रियव्याप्तिस्त्याग्येत्यत्रार्थे काव्यमाह—

जलमि मीणो रसणारसेणं, विमोहिउ नो गहिउ जपणं ।

पावाउ पावेइ स ताहुवेहं, रसाणुराउ इय दुखगेहं ॥ ४९ ॥

व्याख्या— जले सखिले मीनो मकरो रसनारसेन जिह्वारसेन विमोहितो रञ्जितमनस्कः, नो गृहीतो जयेन, एता-
वता निर्जयः पापात् पातकतो रसज्ञादोषोक्तवात् आप्नोति स ताहुनो वेधस्ताहुवेधस्तं रसस्य रसे वाऽनुरागः स्नेहः कृतः
सन् इत्यमुना प्रकारेण दुःखगृहमसातहेतुः स्यात् । एतावता रसनेन्द्रियं रसलोडुजं न विधातव्यमिति काव्यार्थः ॥
अत्रार्थेऽप्युदाहरणमुज्जाव्यते—

अतिपृथुला मिथिलाख्या नगरी शिशिलाऽस्ति या न दौरथ्येन । तस्यां वज्रव राजा विमलयशास्त्रन्त्रविमलयशाः ॥ १ ॥
तत्परिसरप्रदेशोद्याने ध्याने निविष्टशिष्टमनाः । समवयुतः केवलचृज्जणचृज्जणपरिकरेण सह ॥ २ ॥ तत्पदकमलप्रणति-
प्रहमना ब्रधनाग्रिमः प्रययौ । नत्वा स्थित्वा पुरतस्तत्तदितं धर्ममश्रौषीत् ॥ ३ ॥ अद्याणां रसनं हि दुर्जयमथो दुष्कर्म-
णामष्टके, दुष्टं मोहनमोहनीयमुदितं ब्रह्मव्रतेषु व्रतम् । गुप्तिष्वादिमगुप्तिरेव विपमा जेतुं जगदेहिनां, चत्वारोऽपि हि
दुर्जया निगदिता एते जिनस्वामिना ॥ ४ ॥ ऊचे च महीप्रघवा जगवन् शयेन्द्रियेभ्य एतेभ्यः । कस्मादुर्जयमुक्तं
युक्तं विनिवेदयाम इदम् ॥ ५ ॥ कुत्परिपीभित्तजन्तोर्न मधुरोगेयानि नापि रूपाणि । न मनोमोहनमोहनमपि चेतस्लो-
पपोषकृते ॥ ६ ॥ न हि वन्दनप्रदोग्नमङ्गे तुङ्गे स्थितिं न चावासे । किञ्चित्सुखायते खलु न हि कुधार्त्तस्य सप्तस्तु ॥ ७ ॥
मूले यथाग्नुसिफस्तरुः फलत्यतुल्युष्णसंजारः । मूले शुष्यति शुध्यत्फलप्रसूनः स एव स्यात् ॥ ८ ॥ यतः—जहा दवग्नी

पठरिधये धणे, समारुढं नोवसमं लयेद् । पविंदियग्गी विपगामजोऽश्वो, न बंजयारिस्स
 मिहेन्निबत्तरवि रसने सरसाऽशनैस्सरां (षड्) प्रीते । बहुविर्विकारकुसुमीः पुप्पति पापैः फलत्यपि च ॥ १० ॥
 तस्मादजरयमिवमेव हि देहे देहिनां रसननाम । अस्मिन् विजिते शेषाप्यप्यद्याणीह विजितानि ॥ ११ ॥ अत्रोवा-
 हरणे शृणु सद्यः कृत्याऽयधानमयनीश । जललयनाग्नि नगरे जूयतिरजनिष्ट शिवकर्मा ॥ १२ ॥ हे पश्यो तस्य स्वः
 मुजसुन्दर्यमुजसुन्दरीनान्यौ । नामोचितपरिणामे ज्ञाते चो सुवायनयोः ॥ १३ ॥ प्रथमाद्भजोऽस्मि विद्युधः सुधीश्च
 सरलः कृतकृतोपेतः । अन्यस्याश्वाद्गरो जहो देघाऽपि मत्तियिक्खः ॥ १४ ॥ स च समञ्जस्सखोऽः स्वायास्वाया-
 दिन्नक्षणमवस्यः । पेयापेयं गणयति न हि बहिरटति मल्लुग्घश्च ॥ १५ ॥ अत्यन्तं रसगाध्योऽप्यमामयभाजनं वपुरमुज्य ।
 वीक्ष्यालुहाव दैधानेतज्जनकः कमाधीशः ॥ १६ ॥ इत्याचक्षुर्निपञः करोति यद्येयं लहन्तानि तदा । रोगोघेगः सक-
 खस्तूर्णं प्रलयं प्रयात्येव ॥ १७ ॥ रसलोलुपतादोपादाकट्योऽनह्य एव संपन्नः । रसलोह इति स्यातिस्त्रोक्तकृता सत्यतां
 नीता ॥ १८ ॥ इत्युक्तेऽपि हि धेटीर्न विधत्ते लहन्तानि चैव पुनः । वधूधे महोयतापस्तृष्यान्नर इव निदाघतां ॥ १९ ॥
 प्रातुर्वचसाऽन्येषु निरन्न एवैव लहन्तायास्यात् । तं प्रेक्ष्य स्मरन्त्याद्यकमोदककूरायि दुःखानम् ॥ २० ॥ चिन्तयति धिन्धि-
 गेनं स्वकीयज्वरप्रपूरणव्यग्रम् । यो दुष्टनिकृष्टात्मा लोकारं नापरं सद्यते ॥ २१ ॥ जानाति स्वयमेव हि दुःखे मयु-
 राक्षमोदकाद्यपि च । परमेय सपत्नीजो ब्राह्म दितकारणं न हि मे ॥ २२ ॥ निश्चित्यैवं चेतसि दुष्टमन्नापिष्ट फटिति
 रसलोहः । रे मामनार्यं लोभ्यान्निवार्यं मिष्टान्नमस्सीह ॥ २३ ॥ क्रोधधियोधेनान्धीजितः प्रेतावतारमिव लब्ध्वा ।

इत्युक्त्वा स दधाने शस्त्रकरस्तस्य हननार्थम् ॥ १४ ॥ तस्मैप तत्पद्मारादपमृत्वा सुरेन संस्थितो जीवन् । विबुधो विबुधो धर्मे वैराग्यात्संयममधत्त ॥ १५ ॥ चरणान्चरणात् स्त्रीणाखिलकुक्कर्म शमामृताधारः । मोऽहमयातोऽव्यततरकेवलबोधः समेतोऽसि ॥ १६ ॥ विमलयशःक्षितिपतिना पुत्रा खट्वाशयादथो निरधे । जगन् विकलोरुधिया विकलेन किमतः परं प्रापि ॥ १७ ॥ गुरुराह धवलदन्तयुत्वा श्वेता दिशस्तदा कुर्वन् । राजशर्गं स्वयं अलक्ष्मीं धर्त्ताऽभूतेरजयत् ॥ १८ ॥ स्निग्धमधुराशचोक्ता रसदाम्पत्यादसौ निकुष्ठात्मा । वनद्व इव न निमोक्ता कस्याप्यश्नाति मांसमपि ॥ १९ ॥ विहिते पक्षस्य पकेऽन्यदा मुदा तस्य सूपकारेण । मार्जार्याऽनार्थतया सकलं गंगदं व्यधायि गले ॥ २० ॥ जीतेनैतेनाश्रो क्तापि परासोः शिशोः पक्षमदायि । संस्कृत्य नुक्तिसमये परिवेषितमवनिनायस्य ॥ २१ ॥ तज्जदणात् दृष्ट्वात् स क्रूराध्यवसायवासितः समचूत् । प्रतिदिनमैकैकं शिशुमशनस्थानीयमसृजदहो ॥ २२ ॥ एतदकार्याचरणकुपद्रुतस्तेन पूर्जनः सकलः । मन्त्रिण आलोच्य मित्रः क्षितिगं वज्रा वनान्तरं निन्युः ॥ २३ ॥ अस्मत्पुत्रनुजोऽथ क्षितीशनाये नियोजयाग्रके । मांसाशनतृणान्नागान्यो रक्षोवदाचरति ॥ २४ ॥ युक्ते मनुष्यपक्षं न हतङ्गं गणयति स्वकीयकुले । स कदाचिन्निहार्चकबुद्ध्यः खलु वंन्नमीति वने ॥ २५ ॥ केनापि किरतेन कुदेनार्कणकृष्टवाणेन । विद्धो मर्मणि मरणं शरणं चक्रेऽतिगुरुकर्म ॥ २६ ॥ मृत्वा सहमनरकावन्ध्यामज्ञानकारकः सुतराम् । गत्वा चंद्रं त्रिमिष्यति दुरन्तभालान्तिकमनन्तम् ॥ २७ ॥ इत्याकर्ण्य सकर्णः केवलमुत्कमलनिर्गतां घ्राणीम् । विमलयशाः प्रमज्य प्राप्तज्ञानो जगाम शिवम् ॥ २८ ॥

॥ इति रसनेन्द्रियानिग्रहे रसलोखकथानकम् ॥

अथ तुर्यविषयसेवनप्रतिषेधकाव्यमाह—

गईदकुंनरथलगचखुळो, इंदिविरो घाणरसेण गिळो ।

इहा मुहा मञ्जुमुहं लवेई, को गघगिळिं हियण वहेई ॥ ५० ॥

व्याख्या—गजेन्द्रस्य कुम्भस्थस्य तस्य गन्धस्तत्र द्रुग्धः इन्द्रिन्द्रिरो प्रमते घ्राणरसेन नासिक्या गन्धाम्राष्टरसेन गृज्ज सन् इहा इति सेवे मुया पृथेय मृत्युमुखं मरणमुखमुपैति प्राप्नोति, एतच्छ्रुत्या कः सकर्षः पुमान् गन्धगार्क्षं सुर-
जिगन्धगार्क्षं सज्जन्धखोस्तुपत्यं इदये यदेदिति काव्यायम् ॥

अथतदाग्राणे यो दोषस्तमुद्दिष्य निदर्शनमाह—

अत्रैव यस्वन्तपुरे नरसिंहाक्षयः द्वितीश्वरः समञ्जः । तस्य ग्येष्ठगुणाढ्यस्तनयो ग्येष्ठोऽस्ति नरवर्मा ॥ १ ॥ परिमल-
माप्य मनोर्हं स चैक्यारं हि जिघ्रति प्रसजम् । न हि यारिलोऽपि विष्ठति स भानृपिन्नादिनिरीतः ॥ २ ॥ नान्येषां
विषयाणां व्याधिसिक्तस्यास्ति तादृशी व्याधिका । यादृगन्नृणासायाः सौरजखोत्तापिकृत्यमहो ॥ ३ ॥ तस्यान्यदा सपत्नी
माता निजतनयरागयत्तृणात्ता । ममूपायामुग्ग्यलविषपुटिकामक्षिपत् कुधिया ॥ ४ ॥ तस्यान्यदा निवाधे नदीजले
दीव्यतः प्रमोषार्थम् । अपरितनेऽम्भःपुरे इरे गत्या व्यमुषावसौ ॥ ५ ॥ तत्राययौ तरन्ती यत्रास्ते राजनन्दनः स तरन् ।
नूतनयत्रनिषक्वा कुत्तुकात्तेनाथ सा जएहे ॥ ६ ॥ इहा इष्टेन हवा तामुन्मुद्रैप गन्धमावसे । सस्याम्राण्यशेन दण्णेन

१ भाष्येति प्रयोगाधिन्यः गन्धं प्राप्येति साधु

मुक्तस्ततः प्राणैः ॥ ७ ॥ तुष्टा हृदये दुष्टा पापिष्ठा सा सपत्निका जननी । निजनन्दनराजपदप्राप्त्या व्याप्ता सुखश्रेष्ठ्या ॥ ८ ॥
स यथा गन्धाघ्राणप्रबलघ्राणः पराधुरत्रासीत् । तद्वदिहान्योऽपि जनो मुक्तलनासेन्ध्रियोऽत्यसुखत्राक् स्यात् ॥ ९ ॥
एवमवेत्य जना चो घ्राणेन्ध्रियनिग्रहं कुरुत येन । स्यादत्र परत्रापि हि सर्वत्र च शर्मसंभारः ॥ १० ॥

॥ इति घ्राणदोषे नरवर्मकथा ॥

अथ स्पर्शनेन्ध्रियव्याप्तिदोषमाह—

फासिंदियं जो न हु निगहेई, सो बंधणं मुद्धमई लहेई ।
दप्पुद्धरंगो जहू सो करिंदो, खिवेइ अप्पं वसणम्मि मंदो ॥ ५१ ॥

व्याख्या—स्पर्शनोपलक्षितमिन्द्रियं स्पर्शनेन्ध्रियं निजं वपुः यः पुमान्न निगृहीयात् दुरित्यवधारणे स बन्धनं मुग्ध-
मतिर्बध्नेत । दृष्टान्तमाह—दर्पणोद्धरमङ्गं यस्य स तादृक् सन् यथा करीन्द्रो हस्ती क्षिपति आत्मानं व्यसने महासङ्कटे
मन्दो विज्ञानविकलः स्पर्शनेन्ध्रियस्य यो निग्रहं न कुर्वीत स स्तम्भेरमवत् आत्मानं दुर्गरोधबन्धनादिदुःखे पात-
यतीति काव्यार्थः ॥

अथैतदर्थसमर्थकं दृष्टान्तमाह—

अस्तीह स्वस्तीहापरनरनारीसहस्ररमणीयम् । नृमणीयन्ते यत्रानेके सहिता विवेकेन ॥ १ ॥ तत्र श्रीजितशत्रुः शत्रु-

१ कस्यणेच्छातपरनरनारीणां सहस्रे रमणीयम्. २ रमणीयं नाम नगरम्.

प्रमत्ताग्निमानवन्वद्विगः । बहुपाधीनाः प्राग्यं राज्यं कुरुते सुलेनैय ॥ ३ ॥ सखुसुममाष्टिकावरसुकुमाखा शशधरार्थ-
 वल्लभाखा । सुकुमारिकेति राक्षी तस्यासीद्रूपसंपत्ता ॥ ३ ॥ रमयेय एमारमणः स्मर इय रत्या शशीवरः शय्या । सार्धं
 स्थलीयपत्न्या विव्रतास सुलान्यसम्पत्तानि ॥ ४ ॥ सर्वातिशायिनीखा तस्याः सुकुमारदेवमृत्सर्धं । वल्लभुरज्रद्राढं गाढं
 प्रेमानुबन्धेन ॥ ५ ॥ क्षणमपि तया विनाऽसौ स्थानुं शक्नोति न यश्चिरन्तर्या । किं कापि जलविहीनो मीनो मुदमाव-
 रोहिषे ॥ ६ ॥ अत्यन्तवत्सक्त्या मुक्ता चिन्ता हानेन राज्यस्य । कस्य न विषयव्याप्तिर्मित्यैकद्वयाय जायेत ॥ ७ ॥
 सचिदैरेकत्र कृताखोचैरौचित्ययत्नुनिष्पातैः । सपथकः पृथिवीशः पार्श्वेयैश्चा व्यमोचि घने ॥ ८ ॥ तप्तन्यनाय सकडा
 राज्यसमृद्धिः प्रमोदतः प्रवदे । निजसन्ततिमिष मोहात् प्रतिपादयति प्रजां सोऽपि ॥ ९ ॥ अटतोर्विकटाटब्जामनयो-
 रनयोदयेन दुःखिसयोः । कापि नं सुखसामग्री मिश्रति स्वस्थानविच्युतयोः ॥ १० ॥ पद्मि गहन्ती व्यभया व्याघ्रा
 तुयिता बन्धु नृपपत्नी । गन्तुं शय्याक पुरतः पतिर्न तामेकिकां मुक्त्वा ॥ ११ ॥ एकत्र कापि घने स निर्वने स्वं कञ्च-
 न्रमवमुच्य । वज्राम जलं पदपद्म पुनर्जने यथा घनं दुःस्थः ॥ १२ ॥ दुष्पातुरा वराक्षी मैया योपा विधेय जलहीना ।
 तत्रेमापूर्यमनास्त्रायदुःखिरिकामहारथसात् ॥ १३ ॥ निष्कास्य बाहुशोषितमेतद्विशेष पत्रपुटिकायाम् । दोषेण मूलिकायाः
 स्वहं कृत्या स्म पाययति ॥ १४ ॥ अशनायिता ततोऽन्नेय्यी जोग्याघवाभ्रैर्युण्यात् । सद्यिन्तासुरभेता नाभं प्रवि-
 खोक्तयन् प्राप ॥ १५ ॥ तवजावेऽथ निजोर्बोरामिपमाष्ठिष सद्य एवासौ । सरोरिष्यौपथ्या ब्रह्मसङ्गीजावमासुत्र्य ॥ १६ ॥
 पक्त्वा द्वाग्निना तल्लघामिपं दोषदित्युदित्वैनाम् । प्रोजयति स्म महीशस्तप्तवर्षी दृष्टा मोहः ॥ १७ ॥ स्थाने स्थाने

उपदेश-

॥ १८० ॥

त्राम्यन्नेवं गङ्गापगातटस्थाधि। किञ्चिन्नगरं जेजे सह देव्या सपदि नरदेवः ॥ १८ ॥ विक्रीयात्तरणानि स्वर्णमयानि स्वकी-
 यगेहिन्याः । वाणिज्यं कुरुतेऽसावन्यस्यन् सन् वणिग्वृत्तिम् ॥ १९ ॥ प्राहान्यदाऽस्य देवी स्वाभिन् पूर्वं सखीजनान्तः-
 स्था । गीतविनोदकथाचरितमपि नो कालमविदमहम् ॥ २० ॥ साम्प्रतमेकाकिन्याः प्रयात्यनेहा अतीवकष्टेन । तत्क-
 मपि मानुषं मे प्रयत्न सद्यः सखायमहो ॥ २१ ॥ आकर्ण्यैतद्वचनं गीतकलावानवेत्य पङ्कुरः । सन्नन्यरद्दि निजके
 पत्नीमनसः प्रमोदकृते ॥ २२ ॥ न पुनरिदं विज्ञातं न निरालम्बा वनेषु बहुयोऽपि । आश्रित्यासन्नस्थं निम्बमथाम्नं च
 तिष्ठन्ति ॥ २३ एवं वामाः कामानुरूपमथवा विरूपमत्यन्तम् । आसन्नमेव पुरुषं स्मरार्दिताः खलु निषेवन्ते ॥ २४ ॥
 पङ्कोः सङ्गममात्रादमात्रगीतादिमोहिता राज्ञी । तेनैव समं जोगान् बुभुजे रागो हि दुर्जेयः ॥ २५ ॥ विकलयति कला-
 कुशलं, हसति शुचिं पंक्तिं विरुन्धयति । अधरयति धीरपुरुषं, क्षणेन मकरध्वजो देवः ॥ २६ ॥ अत्रान्तरे विनो-
 दाङ्गागम गङ्गाविलोकनार्थमसौ । संप्रेर्य सलिलमध्येऽक्षिपत्तथा स्वं नरकर्णै ॥ २७ ॥ पुण्यात् क्वापि विलग्नस्तटे स्फुटे-
 नात्मनीनन्नाग्येन । श्रान्तः सुध्वाप तरोऽग्रायायामेष निश्चिन्तः ॥ २८ ॥ अपसरति नैव वृक्षद्वया माया यथाऽङ्गना-
 कायात् । तस्याश्रयप्रज्ञावादचिन्त्यशक्तीह यत्पुण्यम् ॥ २९ ॥ तत्पुनरपतिरस्तगतः सुतहीनस्तदनु मन्त्रिभिर्दिव्यैः । अधि-
 वासितैः स राज्ञः पदवीमारोपयाञ्चक्रे ॥ ३० ॥ सुकुमालिकाऽथ तेनामा कामाननुभवन्त्यपास्तधना । चोद्धकमध्ये द्दिष्ट्वा
 जिह्वार्थं त्रमति दीनास्या ॥ ३१ ॥ पङ्कुरमधुरध्वनिनाऽध्वन्यानपि मोहयन् प्रतिग्रामम् । गीतानि गायति स्म प्रमोदितः
 स्युर्यतो लोकाः ॥ ३२ ॥ जितशत्रुपतिनगरे दैववशादागता भतानन्दा । दृष्टा कष्टापन्ना बातायनवर्तिना राज्ञा ॥ ३३ ॥

आकार्यकार्यपरा पृष्टा स्पष्टादरेण मृदुवचसा । प्रूथ्यायिन्याऽथ सया न्यगादि नीचैः कृताननया ॥ ३४ ॥ पितृदेय-
 न्मिद्वेयः प्रसद्य पतिरेप एव मे प्रवदे । शीलं प्रपाद्यन्ती पतिव्रताऽहं प्रमन्त्यस्मि ॥ ३५ ॥ आचख्यौ क्षोण्णिपतिर्वाहो
 रुधिरं प्रपीसुमुर्योऽथ । पदमशितमारमन्तर्ता गङ्गापूरे प्रयास्याद्यके ॥ ३६ ॥ साधु पतिव्रतके त्व किं द्रुमोऽवः परं जय,
 चरितम् । मधुदेरपसर क्षुधु मोच्येति चकार निर्विषयाम् ॥ ३७ ॥ एयं स्पर्शनमिच्छियं क्षनिगृहीतं स्यात्पदं व्यापदा-
 यक्षसत्य नरेभ्यस्तस्य तदनु प्राक्षप्रियाया नृशम् । मत्वेतत्किञ्च सात्त्विकं सुयचन ज्ञाया ज्ञायाम्नीरुकाः, कुर्वीचं वशवर्ति
 नृत्यति यथा कीर्तिर्भुयः प्राङ्गणे ॥ ३८ ॥

॥ इति स्पर्शनमिच्छियनिग्रहे सुकुमाखिकाशातम् ॥

अथैतद्विपाकमेवाह—

इक्षो वि इक्षो विसर्गं ठविन्नो, दुर्लभं अस्सखं दसई पवन्नो ।

जे सवहा पचसु तेसु सुखा, मुखाण तेसिं सुगई निसिद्धा ॥ ५१ ॥

व्याख्या—एकोऽप्येको विषयः शब्दाविच्छिदीर्घं उदयं प्राप्तः सन् द्वास्त्वमसातमसत्त्वं सत्त्वातीतं वदति प्रपन्नः स्वात्मनि
 निश्चां गतः सन् । अथ च ये सर्वथा सर्वप्रकारेण पञ्चसु तेषु शब्दादिविषयेषु सुखा लाम्पत्यन्नाजः स्युः, सुगानां तेषां
 सुगतिर्निपिद्धा प्रतिपिद्यैव सर्वशास्त्रेष्विति काव्यार्थः ॥ ५१ ॥

अथ तेषामेव दुर्जयत्वमाह—

अर्धं वुष्टा विसया विसाते, पढा नवे जेहि महाविसाते ।

अर्धं वुष्टा विसया विसाते, न सेवणिजा खलु ते रसाते ॥ ५३ ॥

जेहिं पया हुंति परवसाते, विपयाः विषादपि पूर्वं सेव्यमानाः अतीव सुखदाः पश्चात्सेवनानन्तरं
अतीव सुखदाः पश्चात्सेवनानन्तरं

अतीवाधिक्येन दुष्टा दुःखकर्तारः विपयाः विषादपि पूर्वं सेव्यमानाः अतीव सुखदाः पश्चात्सेवनानन्तरं
अतीव सुखदाः पश्चात्सेवनानन्तरं

अथ ये सर्वज्ञानामेतद्वचो मन्यन्ते त एव धन्या वर्ण्यन्ते—
अथ ये सर्वज्ञानामेतद्वचो मन्यन्ते त एव धन्या वर्ण्यन्ते—

अथ ये सर्वज्ञानामेतद्वचो मन्यन्ते त एव धन्या वर्ण्यन्ते—
अथ ये सर्वज्ञानामेतद्वचो मन्यन्ते त एव धन्या वर्ण्यन्ते—

तित्थंकराणं निजणा पमाणं, कुणंति जे उप्पिय चित्तमाणं ।

संघं पि तेसिं किरियाविहाणं, संजायई दुखसहस्सताणं ॥ ५४ ॥

निर्देशस्तीर्थकराणां निपुणाः प्राज्ञाः प्रपद्य प्रमाणं कुर्वन्ति तथैव
निर्देशस्तीर्थकराणां निपुणाः प्राज्ञाः प्रपद्य प्रमाणं कुर्वन्ति तथैव

निर्देशस्तीर्थकराणां निपुणाः प्राज्ञाः प्रपद्य प्रमाणं कुर्वन्ति तथैव
निर्देशस्तीर्थकराणां निपुणाः प्राज्ञाः प्रपद्य प्रमाणं कुर्वन्ति तथैव

राध निशुद्धात्मा उच्यते । शशस्मृतेर्धेनवः । द्वितीयः शिथिलोऽनेन न धर्मो दृढतावाभात् ॥ ११ ॥ अन्यथाऽऽद्याय गन्धूनि
 निष्क्रान्त्यर्थमिमां पुराण् । चेतसुः नह् नाप्येन प्रयेदेशं प्रति स्फुटम् ॥ १२ ॥ अर्धपरमेति तैत्तिरीयस्य तन्मीयुता ।
 निमलतो निमलप्रकः पृष्टः पञ्चानामनुमा ॥ १३ ॥ मत्पुरस्तात्त्वमात्यादि मयसं नरमे नयेथा । नमिस्तद्वनन्त्यायाम्बुलं
 चक्षुनोचितम् ॥ १४ ॥ नोऽनर्थदण्डनीकः नलाहं नैमीत्यपीवदत् । न्योऽवस्थाः नमानत्यर्थो ह्यु प्रामे पुरेऽवता ॥ १५ ॥
 त्वया गन्धर्वमाकर्ण्येत्तद्वानपि विशिष्टधीः । विक्रमो यत्र गन्धूनां तन्नास्मानिः प्रयाग्यते ॥ १६ ॥ पुनः पान्यमलमेवेऽत्र
 स्वं पुरं ममुदीर्य । कुत्रालं ते नितामो नो रात्रधान्यां चनाम्यलम् ॥ १७ ॥ न तस्मात्तं पुरं किञ्चिदालो गान्धोनिने
 चिरम् । ततः न विमलं प्राह ममया ते (रां) ममेगलम् ॥ १८ ॥ तेनोक्तं सेध्याऽऽगत के कथं नो नयत्युरः ।
 पुरातनमथागत्य निमलः स्वार्थचुक्तये ॥ १९ ॥ यान्त्ययान्ताजयामाग यत्तमे मंगरक्षयशाः । नागत् पथिक आगन्त्यते
 मे समर्पय पावकम् ॥ २० ॥ तावन्नेनोक्ततर्जन पुद्गा तं नोः पृथक्रिया । नक्षः नगर्णं नूरप्रतिनिहं हि तयथा ॥ २१ ॥
 “महामन्त्राभंससेमज्जथलमत्यगिगलतमर्माह । न कयाऽनि पुद्गावं नक्षेति पावतीस्मि” ॥ २२ ॥ अन्यत्वापुक्तं—
 “न माध्याणि न देयानि यत्र दध्याणि पण्डितैः । अस्तिनं तथा ज्ञानी मयं मांयं च पद्मागम्” ॥ २३ ॥ ततः न
 न्यो कुप्यात्मन् रे रे धुष्ट निदृष्ट रे । अप्रमिष्ट पुरस्तं मे ज्ञातुं ज्ञापयत्यक्षे ॥ २४ ॥ उलेन तं तिरस्कुनेतिर्मुनेन-
 नोत्तरैः । नपुण गृह्णिमायासीत्तलोमान्तिन्या ॥ २५ ॥ नयंत्वेण ज्योमाप्रज्ञादीर्गेण तत्क्षणात् । देहि रे दत्तं
 पृष्ट वाढं कुल्पीकितोऽस्यदम् ॥ २६ ॥ न दास्यमि वराऽपीक नपु ते नानि जीयितम् । यमममनि गान्धरं नति-

प्यसि पितृशयम् ॥ २७ ॥ इत्युक्ते सति सोऽपोषत् प्राणाः सस्वरगत्यराः । कस्तकृते स्वनियमप्रसस्वपन्नमाचरेत् ॥ २८ ॥
 चण्डैर्निष्कटस्यासि समखैर्यदि निर्मलः । प्राक्षेर्धर्मः समर्ज्येत किं न प्राप्तं तदाङ्गिभिः ॥ २९ ॥ यक्षोचते जवच्चित्ते
 तदाचर रयान्मयि । नाहं निःस्वार्थमत्यर्थमेतत्पाप सृजाम्यहो ॥ ३० ॥ ततः सङ्गत्य तद्रूपमुपश्लोकयति स्म तम् ।
 विमलारमाऽसि विमल भ्रात्र्योऽसि त्वं मदीतले ॥ ३१ ॥ एवं सपुण्यः सकारुण्यस्त्वं च पुण्यास्पदं परम् । जवतः पाप-
 चीरुत्वं शक्नोऽपि स्तौति यत्स्वयम् ॥ ३२ ॥ प्रतिपन्नस्वनियमप्रतिपादनतत्पर । अहो वृष्टु वरं तूष्णं यथा संपादयेऽ-
 सिष्वम् ॥ ३३ ॥ विमलेन ततोऽन्नाणि वर्शनं दत्त्वा निजम् । किं न दत्तमहो मद्यमसद्यष्टुजविक्रम ॥ ३४ ॥ अर्हज्जर्मे
 मपाऽयास्ते दुर्धने जयकोटिभिः । समस्तमपि ज्ञो खण्डमतः परमिह त्वया ॥ ३५ ॥ निवेद्यं स्वमनो धर्मे निर्जरोत्तम
 धर्मिणि । साहाय्य सर्वदा कार्यं यार्यं विमलकवम्भकम् ॥ ३६ ॥ तस्मिन्नतिनिरीहेऽसौ विपश्चुक्षिपनाशकम् । मर्षिं चेक्षा-
 शले वक्ष्मा सुरः स्वर्षाम जग्मियान् ॥ ३७ ॥ सहदेवादयः सार्धार्थेनाद्भूयन्त देऽञ्जला । पान्थभ्यतिकरः सर्वस्तरपुरस्ता-
 न्नियेदितः ॥ ३८ ॥ तैरव्येप स्तुतः प्रीत्या ततो ब्राह्मण्यं स्वयम् । द्रुक्त्याऽर्हद्रुरुसन्नामस्तृतिपूर्णमगात् पुरम् ॥ ३९ ॥
 यावत्पुरं प्रविष्टौ तौ इष्टौ पुष्टौ स्वमानसे । विसरुखो धणिर्गर्गः स्वापणभ्रेणिमारमनः ॥ ४० ॥ विवधानस्त्वेरा दृष्ट-
 स्तान्यां प्रीरुक्मानसः । नश्यन्नितस्तत्त्वापि कान्तारे मृगयूथवत् ॥ ४१ ॥ विधीयन्ते प्रसोखीनां दाराणि सुदृढार्गलम् ।
 यत्रमीति चमूषकं सर्वतः समरोन्मुखम् ॥ ४२ ॥ विहसन् नगरं प्रेष्य पृष्टः कोऽपि नरस्ततः । तान्यां जह्न किमीदृशं
 व्याकुल्य सकलं पुरम् ॥ ४३ ॥ कर्णाच्यर्थमुपागत्य सोऽब्राह्मणत् पुरुषोत्तमः । पुरुषोत्तमवकाञ्चाऽश्वास्ते गोपाक्षयोस्वरः ॥ ४४ ॥

कुमरोपाश्रमापृतः पौरपूरुषैः । वारिणा मणिमिश्रेण ठटितः सन् कुमारकः ॥ ६२ ॥ छत्तस्थौ क्षणमात्रेण फल्युः स्यात्
किमु देवग्रीः । पप्रच्छ दृष्टिर्वायीपात्रमुद्यतस्रोचनान्मुजः ॥ ६३ ॥ पुमान् समीपगः कोऽसौ किमभ्यान्तापुरं च किम् । सर्व-
मेकच मिश्रितं प्रपस्तसौ न्ययेदयत् ॥ ६४ ॥ अनेन क्षीणितोऽसि त्वं विपद्बिपधूसितः । किमस्य प्रोच्यते वत्स परा-
धीव्यसनं घनम् ॥ ६५ ॥ इष्टात्मनाऽयनीशेन सहदेवोऽथ मानितः । निमग्नितश्च राज्यार्धदानेन सवयाशयः ॥ ६६ ॥
तेनोक्तं स मम द्रावा ज्येष्ठोऽस्मि यिमखास्तयः । यत्रप्रजावात्मया स्यामिन् जीवितस्तव नन्दनः ॥ ६७ ॥ साम्प्रतं सपरी-
वारः श्रीपथान्तः स वर्सते । इहानीय प्रदातव्यं राज्यार्धं मानपूर्यकम् ॥ ६८ ॥ ततस्तत्र चवालोयीपात्र आरुह्य हस्ति-
नम् । सहसा सहदेवेन कृतप्रत्युपकारधीः ॥ ६९ ॥ लक्ष्मीर्षस्त्वर्णमेयास्य यशने राजकुञ्जरात् । वितयोऽथ नयन्वापि
सप्तानेयाङ्गस्तङ्कतः ॥ ७० ॥ सन्मुखायातमास्त्रिभ्रव यिमलं यिमख इदि । अवादीन्मेविनीचर्ता वन्तद्युद्योविताधरः ॥ ७१ ॥
अहो महारमन् प्रयता प्रयताऽतिदयालुना । सुतत्रिद्या ममावायि मायानिर्मुक्तमेधसा ॥ ७२ ॥ त्वं कृती सुकृती विन्धे
त्यन्मखेर्मेहिमाऽधिकः । यत्सूनोश्चिरजीवित्वे त्यत्रसायाद्विजृम्भितम् ॥ ७३ ॥ प्रसयायाहि मनेहमस्सुहोऽसीह यद्यपि ।
त्यस्तमाना जना विन्धे विरदाः सरखाशयाः ॥ ७४ ॥ यथा यथाऽयनीनेता जज्जह्येति मुद्रुर्मुहुः । तथा तथा नञ्जिरा
जिह्राय यिमखो इदि ॥ ७५ ॥ वर्धिताधिकृतिर्गुर्धा सौदर्येषामुना हृष्टा । शस्ययत्साऽसिद्धासोढा इदि दुःखायते प्रशम्
॥ ७६ ॥ इति ध्यात्वा तमाचक्षुष्यां क्षितियासय संश्रुणु । सहदेवकृतं सर्वमिदं तदुचितं कुरु ॥ ७७ ॥ ततो हस्तिनमारोप्य
समानिन्धे निजीकसि । सघान्धवः स ज्ञेनेन हर्षोत्कर्षमुपेयुषा ॥ ७८ ॥ अहो गृहाण राज्यार्धमित्युक्ते प्रभुजा स्वयम् ।

विमलः प्रोचिवान् राजन्नलं मे जूपतिश्रिया ॥ ७९ ॥ खरकर्मसमारम्भः श्रौचिर्दूरेण वर्जितः । यतः परिग्रहाधिक्यं
तेन राज्येन मे सूतम् ॥ ८० ॥ सहदेवं चृशोद्धासं प्राज्यराज्यरमाप्तये । ददावन्यथ्यं राज्यार्धमस्मै जूवल्लभस्ततः ॥ ८१ ॥
शुभ्रं सद्यः समर्थ्यथ सरोवत्कमलाकुलम् । स्थापितो विमलः श्रेष्ठिपदेऽनिह्नन्नपि स्फुटम् ॥ ८२ ॥ परिहृदः समानीत-
स्तान्यामात्मीयकोऽखिलः । आराराध विशुष्मात्मा विमलो धर्ममार्हतम् ॥ ८३ ॥ अतुह्यराज्यमूर्खलः सहदेवोऽन्नवद्भ-
शम् । खरं करज्ररं चक्रेऽथादण्ड्यानप्यदण्डयत् ॥ ८४ ॥ पापोपदेशानददन्निर्ययः सुतरां हृदि । निघ्नन्नरिपुरग्रामान्
कर्मादानान्युपार्जयत् ॥ ८५ ॥ व्रतं विराधयामास निर्जयः पापकर्मणः । अन्यदा विमलेनासावनुशिष्टः प्रियाक्षरैः ॥ ८६ ॥
करिर्कर्णतन्निद्वण्णचलपन्नहृदास्थिरे । राज्यलक्ष्मीजरे त्रातः किमेवं लालसोऽस्यहो ॥ ८७ ॥ अनन्तशः श्रियो जुक्ता
देवमानवजन्मसु । तृष्णां निवर्तय क्षिप्रं मा हारय मुधा जवम् ॥ ८८ ॥ कथं विरतिमासाद्य प्रमादमनुतिष्ठसि । इत्यादि
विमलोक्तानि शृण्वन् सोऽमर्षतामधात् ॥ ८९ ॥ प्रतिपेदे न तदाकथं श्यामीकृत्यास्यमाश्वसौ । विज्ञाय तदन्निप्राचं
विमलो मौनमादधे ॥ ९० ॥ योग्यः सङ्पददेशानां नैष विधेपचाक् पुमान् । मधुरा इक्षुदण्ठाः स्युः करजस्य न तुष्टये
॥ ९१ ॥ ततः संत्यक्तसम्यक्त्ववासनोऽनर्थदण्डकृत् । सहदेवः स पापात्मा केनचित् पूर्ववैरिणा ॥ ९२ ॥ सुखनिद्राप्रसुप्तः
सन् हतः शस्त्रप्रहारतः । कदाचिह्नलमासाद्य प्राप प्रथमदुर्गतिम् ॥ ९३ ॥ ततो गुरुजवाग्मनोधिदुःखकल्लोलमालया ।
व्याहतः सन् धनं कालं स प्रयाताऽद्वयं पदम् ॥ ९४ ॥ जवद्भूरिजवारम्भदम्भनिर्मुक्तमानसः । विमलो विमलस्वान्त-
सङ्क्रान्तार्हतसन्मतः ॥ ९५ ॥ श्रीरूर्ध्वोरुपापेभ्यो न्यायवृत्तिमुपाश्रयन् । गृहस्थधर्ममाराध्य संप्राप त्रिदशालयम् ॥ ९६ ॥

क्षेत्रे महाविदेहाख्ये सुकुलोत्पत्तिमाप्य सः । आत्तमृतः शिवं याता सातानन्त्यमनोहरम् ॥ ९७ ॥ पातकजीरुस्यमिति
प्रहाय न्यायमार्गेनिपुणस्य । विमलस्य नव्यस्रोकाः सुराङ्गमाना प्रयत प्रयतः ॥ ९८ ॥

॥ इति विमलहरष्टान्तः ॥

अथ सत्सारास्थिरत्यमाह—

धणं च धनं रयणं सुवस्त्रं, तारुणरूपाद् जमित्य अन्नं ।
विन्तु व सव चवस्त्रं खु पर्यं, धरेद् नद्या ह्रियप् विवेयं ॥ ५६ ॥
पुत्ता कलत्ताणि य बंधुमिता, कुहं विणो चेत्त इहेगचित्ता ।
आजस्कप् पाववस्ता समेप्, न रस्कणत्थं पन्नर्धति एप् ॥ ५७ ॥

व्याख्या—धनं च पुनर्धन्यं रस सुयर्षी, अत्र आतायेकचर्चनं, तारुणरूपादि यदन्नान्यदप्यस्ति, विद्युत्सर्वं चपलं
खु निश्चितं मत्वा धरत जो प्रख्या इत्ये विवेकं हेयोपादेयमिति काव्यार्थः ॥ पुत्राः कलत्राणि च धन्यो प्रातरो
मित्राणि सुहृदः कुटुम्बिनश्चापि इवैकचित्ताः सन्तः आयुषः पर्यन्ते पापयशात्समेते प्राप्ते न रक्षार्थं प्रजयन्त्येते सम-
धीनयन्तीति काव्यार्थः ॥

एतदर्थं श्रीमहानिर्ग्रन्थस्वरूपमुच्यते—

जकल्या नमस्कृत्य समग्रसिद्धान्, साधूश्च चारित्रगुणोपविद्धान् । निवेद्यते धर्मपत्रानुशिष्टिः, कर्मरिवारोन्नतिविघ्न-
विष्टिः ॥ १ ॥ गुणाढ्यमुक्तमणिनीरनाथः, श्रीश्रेणिकोऽचून्मगधाधिनाथः । स मारुदुदयाह्वयजन्यचैत्यं, निरीक्षितुं
प्राप वह्निः ससैन्यम् ॥ २ ॥ प्रचूतवृक्षत्रजवह्निस्त्र्यन्तर्योधिसरपुष्पफलयैरवन्ध्यम् । तत्काननं नन्दनचविजाति, प्रीतिर्न
यद्दर्शनतोऽपि माति ॥ ३ ॥ श्रीश्रेणिकस्तत्र मुनीन्धमेकं, प्रैक्षिष्ट शान्तं सरसीव जेकम् । वृक्षस्य मूले मृदुलं निषिषं,
दृष्ट्वाऽथ तं ज्ञमिषुजेति विभ्रम् ॥ ४ ॥ रम्याऽस्त्यहो अस्य यपुर्विचूपा, रम्यं वयो रम्यतमा मयूखाः । निःसङ्गता हान्ति-
रहो विमुक्तिः, सद्रूपमार्थस्य जवाविरक्तिः ॥ ५ ॥ तद्रूपसंप्रेक्षणजातचित्रः, सविस्मयोऽचूत् क्षितिपः स तत्र । प्रदक्षिणी-
कृत्य यतिं त्रिवेदं, ननाम पत्पङ्कजमुद्धुतेलम् ॥ ६ ॥ न दूरवर्ती न नृपस्तथाऽऽसन्नासन्नवर्ती घृतधर्मवासः । कृताञ्जलिः
सधिनयः पुरःस्थः, पप्रञ्च हर्षेण गुणैरदुःस्थः ॥ ७ ॥ यद्योवने प्रव्रजितः किल त्वं, जो जोगकादेऽस्ति तदुत्तमतम् ।
इत्येवमुक्ते स्वमुखेन जम्भ्यासारेण सोऽप्याह सदैर्विरञ्जाः ॥ ८ ॥ जूमीपते जो अहमस्म्यनाथः, प्रवर्तते नो मम कोऽपि
नाथः । यत्केनचिन्मे न कृताऽनुकम्पा, त्यक्ता मरालेन यथाऽत्र रम्पा ॥ ९ ॥ एवं हुवाणस्य मुनीश्वरस्य, श्रीश्रेणिकः
प्राह पुनः प्रहस्य । सद्रूपवर्णादिमहर्षिजाजः, कथं न नाथोऽस्ति तवपिराज ॥ १० ॥ नाथस्तव त्राणमहं जवामि, त्वं
शुद्ध जोगादि मनोऽनुगामि । आस्ते तवाह्वयं परिवारवत्त्वं, दुष्प्रापमस्तीह पुनर्नरावम् ॥ ११ ॥ ऊचै मुनिस्त्वं प्रथमं

१ विचारितम्, २ उद्धृता इला पृथ्वी जगज्जीवा इति यावत् येन तत्, ३ सदर्विदेव जलं यस्मिन्तः, ४ सरोविज्ञोपः.

त्वनाथा, प्रवर्तते नो मगधाधिनाथ । कथं स्वयं सन् सुतरामनाथा, संपद्यसे त्वं परकीयनाथा ॥ १२ ॥ श्रुत्वेति साधोः
 समग्रमुपाखा, सविस्मयो धा क्रतुकेन बाहः । जीमूतयारीय नयः पुलाक्यक्रितो मुदाप्यश्रुतपूर्ववाक्यम् ॥ १३ ॥
 नृपोऽपदन्मे करिणः सदभ्याः, पुराशि चान्सापुरमस्ति विन्धा । ऐश्वर्यमाज्ञा बहुधा च जोगा, भवोत्कटा अरितराः
 पुरोगाः ॥ १४ ॥ ईदृश्यासे कमलाप्रकर्षे, प्रशान्तत्वाकामितवस्तुवर्षे । जयाम्यनाथोऽत्र कथं मृपाऽवस्य प्रापसे मे
 भ्रमणार्थ्यपाद ॥ १५ ॥ अनाथशब्दस्य न हि त्यार्थः, प्रबुध्यसे शौर्यजितोरुपार्थ ॥ एव जगादपिर्नु द्वितीयं,
 सुत्युत्सुका नैव इय प्रतीक्षाम् ॥ १६ ॥ शृणुष्यमानं मनसा त्वमभ्याक्षिप्तं वच्मीदमहं स्वगभ्या । यथा त्वनाथो जव-
 नीति वृत्तं, मखो यथैतच्च नृप प्रवृत्तम् ॥ १७ ॥ कौशाम्यऽनेन्तायनितोरुयेष्टयादितेयपुर्यां सदृशी वरेष्टया । आस्ते पुरी
 तत्र पिता ममासीदुदामसंपत्समुदायजासी ॥ १८ ॥ हर्षेवना मे परमा वयस्यादिमेऽजवत्कर्मजपारयदयात् । दुःखाय
 याऽरयगतो वराहः, सर्वेषु चाग्रेषु यत्रय बाहः ॥ १९ ॥ दत्तेऽङ्गरन्ध्रे स्त्रिया निखातं, शखं यथा पीरुनकार्यसार्त्तम् ।
 व्यथा तद्याऽङ्गेऽजनि जूयसी मे, पद्यास्यन्नीर्षां गवनेऽतिज्रीमे ॥ २० ॥ कटिप्रदेशे सखोत्तमाङ्गे, पीनाऽजवन्मेऽपि
 परत्र चाङ्गे । सवन्नेन्नाशनियाततुष्ट्या, कुप्रीतिपानीयकदम्बकुष्ट्या ॥ २१ ॥ व्याधिप्रतीकारकरा मनुष्या, आकारिता
 मान्त्रिकयैद्यमुष्ट्याः । कुलक्रमायातमिहाद्वितीयं, शखं वदन्तो यवने स्वकीयम् ॥ २२ ॥ तैर्मे कथञ्चिन्न तदा यदस्ता-

१ इवार्थे वा सुन्दरः २ पुष्पाकी वृक्षविशेषः ३ प्रघातः ४ वल्कामितवस्तुवर्षे वृष्णा यस्मात् सः तस्मिन्, ४ शौर्येण विता मदभो रा-
 जानो येन तत्संबुद्धौ ५ पृथ्वीयनितोरुयेणी ६ असात दुःखम्

षठाऽप्याऽपि च वर्तते या, साऽपि स्वधिषे स्वयका निधेया । निर्ग्रन्थधर्मं समवाप्य केऽपि, ऋषीजवन्ति प्रतसङ्ग-
 मेऽपि ॥ ४६ ॥ प्रप्रज्य यो नैव महाप्रतानि, स्पृशत्यमेधाः सुखदायकानि । गृज्जो रसे षानिगृहीतजीवप्रिग्नद्यान् रागं स
 निरिं करीय ॥ ४७ ॥ नाऽऽयुक्ता जक्तगयेषणायां, स्वाद्यस्य नेर्यासमिती गुज्ञायाम् । आदाननिक्षेपविधिप्रजायो, मोक्ष
 स नामोहि जये ह्यनादी ॥ ४८ ॥ आस्वाद्य शीतारसकण्ठसाधं, श्लेष्म चिरं प्राप्य च लोचनाद्यम् । द्रष्टो प्रताद्यैस्तपसा च
 कामी, मुनिः स न स्वाह्नवपारगामी ॥ ४९ ॥ कृदेव कार्पाणराजिरारात्याग्या च मुष्टिः शुषिरा ह्यसारा । यथार्थवैद्युर्य-
 समप्रकाशस्त्याज्यो जयेत् कायमणिर्हताशः ॥ ५० ॥ धर्मच्यजं पाषितलेऽपि धृत्या, पार्श्वस्येयं जनुपीदृ कृत्या । अस-
 यतः स्वस्य च संयतस्य, वदद्भुरेस्युत्कटनारकत्यम् ॥ ५१ ॥ नरं यथा हन्ति विपं निपीतं, शखं यथा ज्ञेसि च दुर्गृही-
 तम् । धर्मस्त्वसौ सन् विपयोपपन्नः, क्षणोति वेत्ताख इवामसन्नः ॥ ५२ ॥ यो लक्ष्णं स्वममथो निमित्तं, कुतूहलं मन्त्रम-
 यमवृचम् । प्रकाशयन् जीवितमावनोति, प्रान्ते न किञ्चिद्वरणं विनोति ॥ ५३ ॥ विराधनावानधिकं कुशीलः, स ह्यव्य-
 साधुः स तमोऽग्निक्कीढः । अतस्त्वशुदुर्गतिदुःखज्जारं, लातीष तणा निशितं फुत्तरम् ॥ ५४ ॥ औद्देशिकं क्रीतमनेपणीयं,
 यो न त्यजेत् किञ्चिदसेवनीयम् । स सर्वज्ञहीय विरज्जरेता, इतच्छ्रुतो दुर्गतिमेत्यनेता ॥ ५५ ॥ तत्कर्णतद्वत्तस्य करोति
 नारिः, स्वश्रुताऽरान्तिर्व्यवसिकारी । स्वयं यतो ज्ञास्यसि मुक्कृत्यो, गतो ह्येयां मुखमेप मृत्योः ॥ ५६ ॥ स्यात्तस्य चा-
 रित्ररुचिर्निरर्था, प्रान्ते न धीर्यस्य धृये समर्था । नायं परोऽप्यस्ति च तस्य लोकाः, किंतूजयप्रष्टव्यस्ति शोकाः ॥ ५७ ॥

१ भतस्त्वशः. २ कंठद्वद् अरिः तस्य तद्व न करोति यत् खदुष्टवात्सपिण्ण अहिम् करोति. ३ धर्म

एवं यथाब्रह्मन्दमहाकुशीला, विराध्य जैनं मतमाप्तहीलाः । जोगादिगृह्याः परितापजुष्टाः, स्युर्दुःखिनोऽनीशतयेव मुष्टाः ॥ ४८ ॥ शिक्षां मयोक्तां तु निशम्य हीमां, ज्ञो बुद्धिमन् ज्ञानगुणैस्सीमाम् । कुशीलमार्गं सममेव हित्वा, निर्ग्रन्थमार्गे धर कर्म जिन्त्वा ॥ ४९ ॥ ज्ञानोपयुक्तः सुचरित्रराजी, गुणाश्रितो जाल्य इवात्र वाजी । निराश्रयः पुण्यपथादरेण, ब्रजे-
न्मुनिर्मोक्षपथं क्रमेण ॥ ५० ॥ दान्तः कुकर्माग्निहरो मनस्वी, दृढव्रतोऽदत्रयशास्तपस्वी । निर्ग्रन्थयोग्यायनमेतदाख्य-
ह्वासेन राज्ञे सुनिरुद्धिताख्यः ॥ ५१ ॥ राजा ततो धर्मकृतावबुद्धः, कृताञ्जलिः प्राह कलाञ्जिरिद्धः । सत्यं त्वनाथत्वमि-
होपदिष्टं, त्वया यथाञ्जलमिदं वारिष्ठम् ॥ ५२ ॥ तवास्ति मानुष्यमिदं सुलब्धं, सद्रूपवर्णादि च ते सुदुब्धम् । स्वान्ध-
वस्त्वं त्वमूये सनाथः, स्थितोऽसि जैनेऽध्वनि यत्सदार्थः ॥ ५३ ॥ नाथत्वमुक्ते त्वमहो महर्षे, नाथोऽसि चूतप्रकरेऽत्र
वर्षे । प्राप्यानुशिष्टिं ह्रमयाम्यवन्तं, जीवान् समायोज्य करौ जवन्तम् ॥ ५४ ॥ पृष्टेति ते यो मयकाऽत्र विप्रः, कृतः
शुच्रध्यानविधौ गुणघ्नः । निमज्जितो जोगसुखाय चापि, क्षन्तव्यमेतत्सकलं त्वयाऽपि ॥ ५५ ॥ सुत्वेति जत्तत्या स नरे-
न्द्रासिंहस्तं साधुसिंहं ददयन् स्वमंहः । श्रीश्रेणिकः सस्वजनश्च सान्तःपुरोऽजवद्धर्मरतः प्रशान्तः ॥ ५६ ॥ मोद्धूतरोमा-
श्चतयाऽजिनन्ध, प्रदक्षिणीकृत्य मुदाऽजिनन्ध । स्वां राजधानीं नृपतिः प्रयातः, पुण्यप्रज्ञावोजतसुप्रजातः ॥ ५७ ॥
त्रिगुप्तिगुप्तः स मुनिस्त्रिदण्डप्रमुक्त उन्मूलितपापपल्लवः । चरन् वैयोवद्भुवि विप्रमुक्तः, प्रान्तेऽजवत्सज्जतिचाग्विरक्तः ॥ ५८ ॥

॥ इति महानिर्ग्रन्थसम्बन्धः ॥

१ विस्तरेण. २ अथः इत्यव्ययं अर्थार्थे. ३ पक्षिवत्.

अथ निकृष्टकर्मणामुपरि उपदेशमाह—

जेसि मणे पावमई निविठा, निवाह्विची पुण संकसिठा ।

कयाऽवि ते हेति न हिष्ठतुठा, सवत्थ पार्यति दुहाइ तुठा ॥ ५७ ॥

व्याख्या—येषां जीवानां मनसि पापमतिनिविष्टा प्रविष्टाऽस्ति निर्वाहस्य पृत्तिः निर्वाहपृत्तिः वर्त्तनं पृत्तिः उपजी-
विका संक्रिष्टाऽस्ति हेनाकर्मजिजाटकचारयहनाद्यैर्जायमानाऽस्ति, कदाचित्ते सत्त्वाः न हर्षतोपजाजः स्युः, किं तु सर्व-
त्रापि प्राप्तुयन्ति दुःखान्येय दुष्टाः । इति काव्यार्थः ॥

अथैतदुपरि दृष्टान्तः सूच्यते—

सूरगिरिसमधीरह जखहिगजीरह सिरिचीरहपय अणुसरिय । घेरगाहकारण डुरियनिवारण जणिसु मियापुसह चरिय
॥ १ ॥ मिगनाम अत्थ इह जरहि गाम जिहि सोरह पक्षवधमणजिराम । तिहिं यिजयनाम जूयइ पसिज हयगयरह-
ननगयपनसमिज ॥ २ ॥ तसु घरणि रमणि छइ मिगादेधि रजरहरावियकरिदेधि । खळामळायसुसीखदेह जिणि सो-
रह सोरह रायगेह ॥ ३ ॥ तिहिं अन्नदिघसि सिरिचीरसामि जसु मुकययसि पक्षवइ नामि । अह समयसरिय सूरन-
मियपाय सोयन्नवन्न करसत्तकाय ॥ ४ ॥ आगमण मुणयि अह यिजयराय पत्तछ पडुववण पणयपाय । अयविछन्ते तुछन्ते
सामिजसि यस्काण सुणइ सो एकचिसि ॥ ५ ॥ जखंध कोइ इत्थंतरमि संपच समयसरणमि रम्मि । महुयाळ अम
मडिय अतुछ नवणवणइ पासि जसु तणु अदछ ॥ ६ ॥ जइ जुल सन्नियचीवरह खंन वेयण विसहंतछे अइपर्यंन । जाये

कारि पावह तणउ दंन पाविउ इह लोयहिं सो अखंन ॥ ७ ॥ करचरणनह अंगुलि सभिय जास कहमि जिम गड्डिय बुडुनास । अइधरहरसह महारजद रूविहिं वीहावइं लोयबुह ॥ ८ ॥ नरकुकर कुकर कहइं तासु करि ककर खंमग-हेवि जासु । अह दिछउं दिछिहिं सयललोइ सिरिचीरपासि आवांत सोइ ॥ ९ ॥ घत्त—एरिस तं पिड्डिय गोयमि पुड्डिय वीरनाहमह आइसहु । इणि केरिस किचउ पावविरुजउ जेणि सहइ एरिसउ डुह ॥ १० ॥ जासअह सामिय अरकइ महु-रवाणि तं किं पि करइ जिय रुदजाणि । घणघोरकम्म करुणाविमुक्क निस्संकपणइ बहुपावदुक्क ॥ ११ ॥ जिणि एरिस डुकुह पंजरम्मि निवमंत सयावि अ जजरम्मि । तो पुडइ गोयम पुणवि वीर मह कहउ नाह गंजीरधीर ॥ १२ ॥ एया-रिस अंधनराउ कोवि अवरोडवि अत्थि डुक्खिउं जणोडवि । जं पिक्खि विरउइं कामिणोडवि संसारविसयसुरकाउ तेडवि ॥ १३ ॥ पडु वागरेइ इत्थेव गामि नरनाहु अत्थि जो विजयनामि । तसु रमणि मिगनंदण अइव डुक्खियजण चूनामणि सदीव ॥ १४ ॥ नहु नयणवयणकरचरण तासु नहु दीसइ नासा कन्न जासु । नहु सीसजमुह अह रुठडुमि अइसइ कुरूवचीजहवन्नि ॥ १५ ॥ पगइए व्हिर अंधस्सरूव कियकम्मि नपुंसग डुक्करूव । आगारमित्त पंच्चिंदियाण तसु अत्थि देहु डुक्खिक्काण ॥ १६ ॥ अमनामि तस्स गंसंतरेडवि अस्सितरवाहिणि तह अमेवि । वाहिरपवहाउ तहेव अछ अमनामि पूइए वंहंति सुहु ॥ १७ ॥ सोणिय वंहंति अमनाडियाउं तह कम्मधमणिनासंतराउं । डुन्निय डुन्निय नामीउ वंहंति सोणिय तह पूइउं अइउरंत ॥ १८ ॥ अग्गिउ तसु वायु सयावि अंगि गप्पेडवि हु पावजरप्पसंगि । पकुणइ सो लोमाहारमेव अइउरजिगंध डुक्कर तहेव ॥ १९ ॥ एरिस असुरकजर अणुहवेइ नारय जिम काउ अइक्क-

मेइ । पडुवयल सुखेवि इय गोयमेण पळमिय विलसत कोलणेण ॥ २० ॥ घण—आणुमइ तुम्ह पामिय पिल्लकं सामिय
 मियापुत्त निपटोयणिहिं । आइछत यीरिहिं नरमसरीरिहिं चक्षिय सो हरिसियमणिहिं ॥ २१ ॥ जास—मियगामद
 मझिहिं वचंतं चिरिगोयम नियजयणिहिं पसतं । मुत्तिमंत किरि एव सुरहुम अह चिंतामणि अतुलपरकम ॥ २२ ॥
 देवि मियायइ पिछिय नयणिहिं आगछह जंपइ पुण ययणिहिं । आसण मिदिरुवि तल्लखि छडिय अमियमेइदुडिहिं
 किरि पुछिय ॥ २३ ॥ सामिय अम्ह अणुगह किळ्ळं नियपयकमवयरिहिं जं दिखतं । अम्ह मणोरह सयलु वि सि-
 ज्जत अक्का अभियरसयुंदिहिं पिळ्ळ ॥ २४ ॥ कक्का किंपि मद आइस दिळ्ळत असल्लपाण रुद्धं तं दिळ्ळत । गोयम-
 सामी तो पत्तणेइ मियादेवि तं कलि सुणेइ ॥ २५ ॥ इळा अम्ह तुम्ह सुयपिल्लखि तल्लखि तं निमुणे वि वियरकणि ।
 छडुयपुत्तचठरो सिंगारिय आणवि गोयम अगइ धारिय ॥ २६ ॥ सुहगुरुचरणिहिं रंगि नमावइ धम्मल्लान अण्णिय
 युल्लवइ । एखि कळि नडु अम्हि इहागय पढम जाय ओ अस्थि सुहंगय ॥ २७ ॥ जासु कव सिखपुत्तह तुल्लत सबह
 मित्रिहिं तइ नु पदिळ्ळत । धम्मसीत्ति तइसल्लकारु मिगा जणइ तो पडु अवधारु ॥ २८ ॥ जयं तं नडु कोडवि
 वियाणइ सामि कइं पुण तं वरकाणइ । तो गोयमगणइरु तं जासइ छल्लवदंतकंति छल्लासइ ॥ २९ ॥ तिष्ठयणगुरुसिरि-
 धीरि पयासिच तस्सरुवि मरुमण छल्लासिय । अइ पयं ता सामि पिल्लंवह लण इक इरय वि धरिय अणुगह ॥ ३० ॥
 इय मियदेविचयण आइभिय गोयम गुरु सेंटिय वडुमधिय । प्रोयल्लसमय तस्त ल्ला पसत तो सल्लखि वेस निचत्तं
 ॥ ३१ ॥ सगनीम आइरिहिं तो पूरिय प्रोयण विहिं सणुवि किरि चूरिय । संकल्लवंधणि सा आगरिसिय गिहजुवार

जा आश्रय हरसिय ॥ ३२ ॥ नियमुहबंधवि सत्तवंचलि तो मियदेवि ज्ञाणइ करि अंजलि । तुम्ह वि मुहपत्तीय मुह
 ठंकहु आगंछंतचित्तिमासंकहु ॥ ३३ ॥ तो जीमहर चारुघामइ तरुणि डुरहिगंध मुह सारुइ । सप्पमन्य गोमन्य
 सरिञ्ज जो पसरंत होइ नहु पिञ्ज ॥ ३४ ॥ अन्नगंध उज्जरस लहेविण सलवलेइ अवसर जाणे विण । दीसइ अंग-
 आहारिहि पीणउ नयण वयणनासा परिहीणउ ॥ ३५ ॥ पक्खित्तपत्तमसम्मि सोय तडुयरिहि जुज पक्खिविय तोय ।
 सो लुलइ चलाइ आहारसन्न लुलउ रसगिज्जउ अकयपुन्न ॥ ३६ ॥ घत्तसो तत्थ लुलंतउ कमरुलंतउ दोमाहार करेइ
 दहु । पुणरवि नीहारिय रोगिहि जारिय पूइत्तणि देहाउ बहु ॥ ३७ ॥ ज्ञास—एरिस पेक्खेविण तस्सरुव गोयम गण-
 नायग विस्सरुव । वेरग अन्नगुर धरइ चित्ति चित्तइय अचिंतिय कम्मसत्ति ॥ ३८ ॥ मियदेवि अणुज्जा लहिबि हेव
 सिरिगोयम चलीयउ अह तदेव । संपत्तउ पटुपयजुय नमेइ करकमल जोमि इय विज्जेइ ॥ ३९ ॥ तुम्हाण आण पटु
 सिरि धरित्तु हउं विजयरायन्नवणम्मि पत्त । जह कहिय तुम्हि तह चैव दिंठ मइ लोच्छरुव नंदण अणिठ ॥ ४० ॥
 आइसइ नाह मह तच्चरित्तं एयारिस सो ह्रुअ किंनिमित्त । कम्माणि तेण कह अज्झियाइ अइत्तिस्काणि य जिणि सज्झि-
 याइ ॥ ४१ ॥ इय पुड्डिय सत्थमणेण तेण पटु वज्जेइ महुरस्सरेण । इत्थेव अत्थि पुर सयडुवार तिहि राय आसि धण-
 वइ उदार ॥ ४२ ॥ तस्सेह विजयवक्खणउज्झाण वरखेन्य धन्नधणोहवाण । जसु केमइ पंचसयाइ गाम नाणाविहय-
 णवणमणजिराम ॥ ४३ ॥ इकाईतिहिं रत्तउरु आसि जसु दुम्मइ चित्तिहिं वसइ वासि । जो पामइ सज्झणदोयपासि
 बहुकूनु करेवि निग्घणमहासि ॥ ४४ ॥ चिंताहिगार गामाण तस्स अल्पिय निवेण निग्घणमणस्स । गामीण दोय दुस्सह

करेण सो पीनइ अइकूरत्तणेण ॥ ४५ ॥ नहु तिरुक्कडुक लोयइ गणेइ विस्वची कम्मिहिं नहु सुवेइ । निमुणंनु वि अमु-
 णंतो व होइ अइकुज्जररोस समुवेइ ॥ ४६ ॥ आरनइ रंजमहापयंघ गिरइइ नियइस्थिहिं तन्न वंघ । लोयइ संतावइ
 वार वार नहु दुस्त्रिय सत्थइ कुणइ सार ॥ ४७ ॥ सक्कइ तइ तारइ निपुरेहिं दट्ठेपुमुठिक्समुगरेहिं । क्किविगुप्पिहिं
 वंघइ संकळेहिं उवंघइ ठंघइ अगळेहिं ॥ ४८ ॥ न कयावि दयापरया इमस्स लोयाणमुवरि कयनिगइस्स । अइमु-
 ज्जयज्जनिजंघसस्स नहु धम्म वसइ लसु विचि तस्स ॥ ४९ ॥ नहु लक्कइ सक्कइ पायकम्म अक्कइ अकक्क पयनेइ मम्म ।
 इचाई माई गमइ काल पयारिस चिर कुविठय काल ॥ ५० ॥ उप्पन्न अकयपुन्नस्स तस्स जघि तम्मि रोग सोखस
 अयस्स । जरत्तासत्ताच तइ कुष्ठिपूव अइकुस्सइ दुक्कइ कल्लमूख ॥ ५१ ॥ तइ अरिस जगंदर दिठ्ठिपुठि सुल्लभय तणु
 परिसनियकुठि । तणुदाइ जलोवर सोसपोस इच्चाइ सुकुस्सइ कम्मदोस ॥ ५२ ॥ अणुइयइ इयइ अइदीप्पदीप्प आम-
 ययसि ननीयठ दुस्सरीण । तो दंसिय अगयंकारयाण तप्परियरि वडुगुणकारयाण ॥ ५३ ॥ तेहि वि परिक्कत्तठ सो
 अयन्न जिम रंसिहिं निम्भरनीरसुन्न । तो अट्ठइ जाणिहिं मरिउ पढमम्मि नरइ इक्कइ पत्त ॥ ५४ ॥ तिहिं सहिय
 दुक्क उज्जरिय सो य मियविजयरायअगय सोय । संपत्त नपुसयदेइगेइ दुक्काण अमंगल पढमेइ ॥ ५५ ॥ सिरियी-
 रनाहिं जइ गोयमस्स मियपुत्तचरिय पन्नप्पिय असस्स । तइ जंबू अगइ सुइमत्तामि अक्काय विवागसुयंगवामि ॥ ५६ ॥
 तइ मइ निर्दंसिय छेसमिच्च जं इत्थ जाय मइ पय असुत्त । मिउकुक्कन त सये खमंतु सिज्जतमग्नि मुणि अजिरमंतु

॥ १७ ॥ घत्तइय मियसुय संधीय गुणअणुंरुंधिय गाहावंधिहिं मइं कहिय । नियमणि परिजावइं ते सुह पावइं मणवेय-
गिहि गहगहिय ॥ १८ ॥

॥ इति मृगापुत्रसन्धिः ॥

अथ जिनगुणोत्कीर्तनेन बोधिस्तैषपरीत्येनावोधिः, एतदर्थोज्ञावंकं काव्यमाह—
वन्नं वयंता जिणचेइयाणं, संघस्स धम्माय रियाइयाणं ।

कुणंति जवा सुलहं सुवोहिं, अवन्नवाएण पुणो अवोहिं ॥ १९ ॥

व्याख्या—वणं वर्णवादं कीर्तिरूपं वदन्तः प्रजट्पन्तो जव्या मानवाः कुर्वन्ति सुलजां सुवोधिं सम्यग्दर्शनरूपां प्रेत्य धर्मप्राप्तिर्बोधिः, परं केषां वर्णवादमित्याशङ्क्यापनोदायाह—जिनानां चैत्यानि चेतःप्रसादजनकानि प्रतिमारूपाणि संघस्य चातुर्वर्णस्य श्रमणश्रमणीश्राद्धश्राद्धीलक्षणस्य तथा धर्माचार्यादीनां प्रशंसापराः सुलजबोधयः स्युः, तथैतेयामवर्णवादपराः सत्त्वाः परत्र सुलजबोधितामर्जयन्तीति काव्यार्थः ॥ उक्तं च श्रीस्थानाङ्गे—“पंचहिं गाणेहिं जीवा सुलजबोहियत्ताए कम्मं पकरंति, तं जहा—अरहंताणं वणं वयमाणे, अरहंतपन्नत्तस्स धम्मस्स वणं वयमाणे, आयरियउवज्जायाणं वणं वयमाणे, चालवणस्स संघस्स वणं वयमाणे, विविक्तवचंचेराणं देवाणं वन्नं वयमाणे” इति । तथा—“पंचहिं गाणेहिं जीवा सुलजबोहियत्ताए कम्मं पकरंति, तं जहा—अरहंताणं अवन्नं वयमाणे, अरहंतपन्नत्तस्स धम्मस्स अवन्नं वयमाणे, आयरियउवज्जायाणं अवणं वयमाणे, विविक्तवचंचेराणं देवाणं अवन्नं वयमाणे ति” ॥

अथात्र श्रीअर्चदाविगुणार्णयादोपरि श्रीसुखिनिचियोवाहरथमारुयायते—

क्वाश्यामोश्यामितेक्षेपिराजर्षयास्यपङ्कजः । आसीद्वासीकृताराविविजयी अयभूपतिः ॥ १ ॥ तस्य द्वेधाऽपि सप्तुङ्कि-
र्मन्त्री गन्धीध नारवाद् । राज्यजारस्य सर्वस्य यो धिन्वत्सास्ति वत्सलः ॥ २ ॥ सर्वज्ञाज्ञाविधिज्ञारमा योऽक्षरसङ्करुजकि-
न्नाह । श्रीमञ्जिनमवान्नोजे छीना यन्मतिपट्टपदी ॥ ३ ॥ गुणवर्णनमेवार्हदुष्का गुणधारिणाम् । यः कुर्येक्षतनैर्मह्ये
सम्यक्त्वे कुरुते निजे ॥ ४ ॥ तस्यैयोर्गिजुजो देवपूजाव्यापारसादरः । शिवनामगताशर्मा सोमशर्मा पुरोहितः ॥ ५ ॥
रविचन्द्रप्रकाशोऽपि यदीयस्यान्तवेशमनि । मिथ्यात्वध्वान्तसन्वोहः प्रससार सुकुसरः ॥ ६ ॥ अथान्यदा सप्तासीने
राक्षि मन्त्रिसमन्विते । पुरोहितोऽयदन्नये किञ्चिगन्नातं त्वया प्रजो ॥ ७ ॥ ऋगुजाडवादि किं तन्नोस्ततः सोऽप्यूचियानि-
दम् । स्वामिद्वहो धणिन्देया नीरं धीरं पुराऽयद्वन् ॥ ८ ॥ ततः कौतुकिना राक्षा प्रहमेतत् कथं ज्ञयेत् । धीरंऽमीपां
यतोऽद्यापि दृश्यते क्षोभिनी स्फुटम् ॥ ९ ॥ भुत्वेत्यमात्ययक्ताद्यमपश्यन्मेदिनीशिव । यूयमेतद्विजानीथ यावदीति कि-
मेव प्रोः ॥ १० ॥ शतः प्रतिशताचाराभिर्जोष्यः सप्तु निगुरः । वयः प्रसिर्वेनैव प्रतिवेपयः स्फुराज्या ॥ ११ ॥ हास्य-
मस्थानिकं क्षेतन्न सोढु शक्यमारमनि । धिमृश्यैतवधाचष्ट मन्त्री शृणुत तात्त्विकम् ॥ १२ ॥ पुरोधाः सत्यगीः किंतु
मूखधार्ता न वेत्स्यतां । त्वमेवाख्याहि तच्चस्थमित्युक्ते ऋगुजाडवत् ॥ १३ ॥ प्रजो पुरा यदा दैत्याः समुत्पन्ना जनार्दनाः ।
तदा तदातङ्कयसाग्नेसुः सर्वे मुरास्तथा ॥ १४ ॥ त्रयस्त्रिंशत्कोटिमिता दैत्यप्रीत्या प्रकम्पिताः । स्वधतुर्दश रत्नानि

१ आसर्मदाह श्यामीकृतानि द्वेपिराजर्षदयानाष्ट आसर्षकजानि येन सः

वार्धेन्तरगोपयन् ॥ १९ ॥ लक्ष्मीकौस्तुभदेवद्वचञ्चमुख्यानि चीतितः । ततो दैत्यक्षये जाते कार्तिकेयशुजौजसा ॥ १६ ॥
 क्षेत्रैरशैरारब्धे मथनेऽगाधवारिधेः । मेरुमन्थानकीञ्चूतः शेषनागश्च नेत्रकम् ॥ १७ ॥ जज्ञे रवाधिकस्थाने सबलात्मा
 हिमाचलः । सर्वे विद्वोक्तिं लभ्या हर्षमग्रा दिवौकसः ॥ १८ ॥ महारम्भमग्नौ ज्ञात्वा सुरेन्द्रः प्रोचिवान् सुरान् । अग्नि-
 द्यारिष्टसन्दोहः कश्चिदुत्पत्स्यतेऽत्र ज्ञोः ॥ १९ ॥ उत्पातजातनिर्घातसमर्थमवनीतटे । श्रीनेमीशमिहानीयोपवेशयत ज्ञोः
 सुराः ॥ २० ॥ देवान्यर्थनया स्वामी कारुणेन समाययौ । दाक्षिण्यनिधयः प्रायः पदार्थेषु महाधियः ॥ २१ ॥ नैकाकी
 शोचते स्वामी महादेवस्तदन्तिके । स्थापयामास मधवा जज्ञिरे निर्भयाः सुराः ॥ २२ ॥ रत्नानि जगद्भुदेवाः स्वानि
 स्वानि यथाक्रमम् । चित्ते मुमुदिरे बाढं गोपितार्थस्य दाञ्चतः ॥ २३ ॥ न किञ्चिदागतं शंभोर्ज्ञाने श्रीनेमिसेविनः । पुन-
 र्विद्वोक्त्यामासुर्वोरिधिं विबुधव्रजाः ॥ २४ ॥ तद्वास्यामो महेशार्थमग्नय यन्निर्गमिष्यति । इति संतोष्य तं वाचा मेष्ठुः
 पाथोधिमञ्जसा म २५ ॥ तावत् पातालकुम्भेभ्यः समुत्थितः । स्फुटत्येवातिन्नरितं चर्वितं बहुपाण्डुरम् ॥ २६ ॥
 विषोयलहरीचिस्ते संजह्युर्लसचेतनाः । सहस्रैव सुपर्वाणः प्रपेतुर्व्याकुला शुवि ॥ २७ ॥ समुत्पेदेऽप्सरःसार्धे हाहाकारः
 सुनिर्चरम् । मूलाक्षितिरियं जज्ञे लाञ्छेऽस्माकमसंशयम् ॥ २८ ॥ जगदङ्घ्रिकृपापात्रं तावत् प्रचुरधावत । पीथूपानयनस्यार्थं
 कुम्भमादाय मस्तके ॥ २९ ॥ तावद्बभ्रुरञ्चापिष्ट मयि सत्यपि सेवके । स्वयं किं गम्यते देहि घटं येन तदानये ॥ ३० ॥
 अत्युत्तालतयाऽचात्मीदीशः कुम्भशिरास्ततः । समानिन्ये सुधां स्वामी तत्पानादिविषक्षणम् ॥ ३१ ॥ जीवयामासिवान्
 वेगात् सुस्थं जज्ञे जगन्नयम् । इन्द्रोहिनी स्थिता शीर्षे ततः परमिहार्हतः ॥ ३२ ॥ गलन्ती गर्गरी शम्भोरुपर्यध्यापि वी-

वयते । आत्मे सुरसरित्पूर्वं तृप्या तदपि ज्ञयसी ॥ ३३ ॥ इत्युक्ते मन्त्रिणा भूषः प्रहस्योचे पुरोधसम् । कीदृगुत्तरमेतेन ददे निर्मलमेधसा ॥ ३४ ॥ विद्यदास्यस्ततः सोऽस्यादस्यानकृतनर्मणा । कर्मणाऽवर्णवायस्य खितः पापैकतानधीः ॥ ३५ ॥ वर्णयादेन साधूनामर्हतां चापि धीसखाः । सौख्यस्यैकनिघिर्जिह्वेऽमुत्र चापि परत्र सः ॥ ३६ ॥

अथ यथैवावोपरि दृष्टान्तः—

पात्रलिपुस्तस्मि पुरे नियतश् कोसियग याषित् आसि । आजम् द्रिदोसो दोसो यदृच्छंय मित्रस ॥ १ ॥ तत्थेय यास-
यको इप्पो मुस्तायत् यत्तद् दको । यावययसो सो कोसियस्स सावुसु जविरत् ॥ २ ॥ कोसियगो पुष धिक्कज्जत्तत्त
तत्थ सोमनो नाम । अस्थि दित्तं जाड्मत्तम्मत्तमणो समथरोसिद्धो ॥ ३ ॥ तप्पान्तिरेसित्तं कोसित्तं य ते दोवि एगगोच्छिन्ना ।
कारिष्ठीए धव्वी किं पुण निन्दुमे चन्धिया ॥ ४ ॥ अह अन्नया नयास ज्ञो ज्ञो कच्चिपि जवधियो । कोसियपुरत्तं
विप्पो सावुणमयथमुद्धय ॥ ५ ॥ निमुद्ध ननु पन्तिस्सह तुसिणीत्तं विच्छंय कोसियगो । अंधारयम्मि गुळियापक्कस्स
नणु उगुळिया सोहा ॥ ६ ॥ इत्थंत्तरम्मि तत्थेय आगत्तं वासयो सुवासिद्धो । आजासित्तं य सो सोमनेण सुहितं तुमं
जह ॥ ७ ॥ तो वासयेण जणियं अण्ह किं ज्ञो कुणत्तया तुम्हे । किं हरिसिया व दीसह अत्तक्किण्णऽत्त खात्तेण ॥ ८ ॥
तो तेणुसु नो किं पि तारित्तं वासयेण सवत्तं । न तद्वाज्जं ज्ञयाण सावुनिदाश् अयरं ज्ञो ॥ ९ ॥ पत्तिोसहेतुच्चयं तुम्हा-
रिस्साण परय जप । तो कोसित्तं पर्यपद् अहो मए किमिह अयरत्तं ॥ १० ॥ छल्लयद् वासयो अह निवारित्तं तरसि जद्
न पारुययं । तो छटित्ता अत्तत्थ जासि न कद्दं तुमं मित्त ॥ ११ ॥ एयात्तं विप्पात्तं सुसावुनिदा अणप्पदप्पात्तं । सुममसि

पाविष्ठयो जो सुणसि सयं सकनेहिं ॥ १२ ॥ रे जहु मोहु तुमेल्य केरिसो दसिसु साहुवगं जो । जार्जसि सहसजीहो
 व संपयं धिष्ठ उवविष्ठो ॥ १३ ॥ ते सोयवज्जिया जो अवन्नवालं तर्जं समुल्लिखं । तो अरुक्क सिष्ठिवरो तं सोयं केरिसं
 कहसु ॥ १४ ॥ धिक्काइणा पलवियं पुराणवकं सुणेषु अवियकं । उवयणतक्काणेणं किं तज्जसि गलितुरंगु व ॥ १५ ॥
 तद्यथा—“एका लिङ्गे गुदे तिस्रस्तथैकत्र करे दश । उचयोः सप्त विज्ञेया मृदः शुक्लो मनीषिभिः ॥ १६ ॥ एतद्यौचं
 गृहस्थानां द्विगुणं ब्रह्मचारिणाम् । त्रिगुणं वानप्रस्थानां यतीनां च चतुर्गुणम् ॥ १७ ॥” तो वासवेण वनियं हंत हर्जं
 तुमसि एयवकेण । तुआणदंसणे छिय एवं उवदंसियं जम्हा ॥ १८ ॥

सर्वगतो मधुसूदनः । यथा चोक्तम्—

“अहं च पृथिवी पार्थ वायवश्चिजलमप्यहम् । वनस्पतिगतश्चाहं सर्वभूतगतोऽप्यहम् ॥ १९ ॥ यो मां सर्वगतं ज्ञात्वा
 हनिष्यति कदाचन । तस्याहं न प्रणस्यामि स च मे न प्रणस्यति ॥ २० ॥”

ततो जवतां पृथ्वी वायुदेवः, जलं च वायुदेवः, शौचं च तान्यामेव क्रियते, ततो देवेनाधोक्षारधावनमसंगतमेव ।
 जं जणसि मुञ्जा साहुणो तत्थ—

“तिलमात्रप्रमाणं तु जृमिं कर्पति यो व्रिजः । इह जन्मनि शूद्रत्वं मृतश्च नरकं व्रजेत् ॥ २१ ॥”

ता जुत्तं हलं दाविता सयं पन्निगा के तुप्पे ता अरे मोहु किं मुहा जीहाए दप्पं दुणसि, अवसर दिक्खिहाउं, एस
 पुण कोसिलं अम्ह वाजयंसो—

गुरुणो निदिच्छते सुणिष्ठां हरिस्तमावहद् द्रुगुषं । पिरुक्ताण चि अम्हाण जेण निसिजो न मणयस्मि ॥ २२ ॥ सो को-
 सिष्ठं पत्तासइ किमह थंकेमि खोयवयथाइं । सिछाइ याइणो जणगणा य को मग्न अवरारो ॥ २३ ॥ इय जाय हळिया
 याघयेष्ठा साणाय से पखाणा तो । वयसं अजंपमाणा माणायगमा विखस्कुमुहा ॥ २४ ॥ पुष्टरवि धिक्काम्मा सो तरेय
 सादूण निदमायरइ । कोसियगो पुण तप्पुठिपूरुत्तं अगगीइ याउ व ॥ २५ ॥ विक्काहरजुयसमहो समुवेय अंवरस्मि षर-
 माणं । जणसादुज्जिस्सिरगिस्समाणसं धम्मसज्जाप ॥ २६ ॥ विक्काहरीइ कुत्तं पिरुक्कु कहमेस निवई सुणिस्सो । ता सिरुक्-
 वेहि लहुमेव देयसादूण पन्थिरुक्कं ॥ २७ ॥ विक्काइसपण सत्तं सोखस लप्पाइया महारोगा । धिक्काइणो सरीरे दोन्नि
 तहा कोसियस्साधि ॥ २८ ॥ सासो जरो य तेहिं रोगायंकेहिं पीडियंगातो । जीविता चिरकाखं मरिच्छं पढमं गया नरयं
 ॥ २९ ॥ जमिही अणतकाखं सोमरुत्तं गरुयडुक्कविबुरंगो । वयणामयदोसिद्धो सादूखमथणवाएण ॥ ३० ॥ इयरो वि
 जमिय सुचिरं जवन्नयं लुहिय डुकसंजारं । डुल्लहवोही दोही कहं वि किंठेण कम्मवसा ॥ ३१ ॥ इय ओ मुणीण निवइ
 कुणइ तहइओ सुणेहि किंजंति । ते दोन्नि यि संसारे सुडुल्लिया वुंति अखंत्तं ॥ ३२ ॥ केवलमिह जो निसुणइ धारइ
 ननु सत्तियाइ सत्तीए । सो कोसिय किर डुल्लहवोहि जायइ न सदेहो ॥ ३३ ॥

॥ इति साधुजनावर्णवापदफलसूचकं शासम् ॥

अथ ये धर्मतत्त्वार्थं नावबुध्यन्ते दुर्धियस्ते दुःखिनः सन्तो भवं पर्यटन्तीत्याह—

अन्नाणया दोसवसाणुन्नावा, मुणंति तत्तं न हु किं पि पावा ।

भवंति ते दुखदरिद्रीणा, परम्मि लोए सुहविप्पहीणा ॥ ६० ॥

व्याख्या—अज्ञानताया दोषस्तस्य वशस्तस्य अनुज्ञावात्तन्माहात्म्यात् मुणंति जानन्ति तत्त्वं परमार्थं न हु इति वाक्यालङ्कारे किमपि पापाः पापकर्तारः, तेषां किं फलं स्यादित्याशङ्क्याह—भवन्ति तेऽज्ञानवशंवदा अत एव अधर्मिणः दुःखदारिद्र्याभ्यां दीनाः अत्र भवे परत्र जन्मनि च सुखैर्विप्रहीणाः स्युः एतत्सर्वमज्ञातृताजृम्भितमिति काव्यार्थः ॥

अत्र वधूचतुष्कज्ञातमाख्यायते—

अत्रैव हि राजगृहे गजवाजिविराजिरम्यराजगृहे । श्रीमगधदेशपेशलमहीमहीयोऽङ्गनाचरणे ॥ १ ॥ तन्नासीद्वासीकृत-
धनवह्नोकः सदापि गतशोकः । श्रेष्ठी धनो धनोपमदानः सन्मानचर्युपतेः ॥ २ ॥ तज्जायाऽजनि भ्रजा निर्मितभ्रजा कुटु-
म्बवर्गस्य । अखिला अवलाः स्वकलाविलासरूपाद्या विजिताः ॥ ३ ॥ चत्वार इव पुमर्था ध्वस्तानर्थास्तथाऽर्जितम-
हार्थाः । अजनिषत चतुःसङ्ख्याः सङ्ख्यावर्णितास्तदङ्गरूपाः ॥ ४ ॥ धनपालस्तत्राद्यस्ततो द्वितीयो वञ्च्य धनदेवः । धन-
दस्तृतीयकोऽजनि धनरक्षितनामकस्तुर्यः ॥ ५ ॥ त्रार्या आर्याचरिता आसन्नेपामथो मिथोऽद्रेषाः । वेपालङ्कृतकाया
निर्मायाः प्रविलसन्नायाः ॥ ६ ॥ श्रीराद्या लक्ष्म्याख्या परा तृतीया धना च धन्याख्या । एताः कुटुम्बचारोद्धारणैकधुरं-

१ पण्डितैर्वर्णिताः.

घराः प्रचट्टाः ॥ ७ ॥ अथ कतिपिदियमान्ते श्वान्ते श्रेष्ठी विमर्शमित्यकरोत् । तनुजा ननु जालीय हि वर्तिष्यस्ते सुत्वे-
 नीते ॥ ७ ॥ काचिवधूः सुभूर्यवजाये यदि सप्रजायमायवति । कौटुम्भचारविषये तथा जवेयुस्तरा सुत्सिनः ॥ ८ ॥ सा
 बुद्ध्या बोद्धव्या सव्याऽन्नव्याऽथया नयोपायात् । मम गृह्णतोऽपि यस्मात्प्रतं हृदि स्फुरति नैविन्यम् ॥ १० ॥ तस्माद्यु-
 क्तममूर्गो परीक्षणे स्वजनसाक्षिकममूर्याम् । इक्ष्व विमृश्य मनसि श्रेष्ठी श्रेष्ठीकृतात्मयदः ॥ ११ ॥ उद्वेगमपरकपाकम्बरमु-
 च्छरमारचय्य निजगेहे । स्वक्षातिजातिजनताममितामामग्न्य शुष्किकृते ॥ १२ ॥ तदनन्तरमेव पुनर्नूतनताम्यूखपुष्पफल-
 दानैः । सन्मान्य यौरयर्गे तदप्रत्यक्षे क्षुपाः सर्वाः ॥ १३ ॥ आहूय तरकराब्जे समर्पयामास पत्रा शाखिकथान् । यस्त्रप्रन्धि-
 निवज्जान् पृथक् पृथक् व्यक्तमाख्यथा ॥ १४ ॥ याचे यदाहमेतस्तदा प्रदेया अवश्यमसन्त्यम् । ताः प्रतिपद्य तथेति
 स्वस्थानमगुः सुगौरयिताः ॥ १५ ॥ एतत् किमिति वितर्कं कुर्वाणो जनगणोऽगमकेहम् । को वेत्ति कस्य चेतस्तत्त्वसत्तत्त्वं
 विदग्योऽपि ॥ १६ ॥ प्रचुराः पुराकरादिषु शाखिकथा रक्षणं किमेतेषाम् । श्वशुरस्यैतैरर्पस्तदाहमुपढौकयिष्यामि ॥ १७ ॥
 इत्याखोष्य मयसा प्रोगजाद्यैर्न निरादरत्वेन । न हि गौर्यं गुरुणां वचने स्तु मन्वबुद्धीनाम् ॥ १८ ॥ निस्तुपतामापा-
 यादता हतं नक्षिता चित्तीयकया । श्रेयस्कराः करानप्रप्ता एते स्वयं गुरुणा ॥ १९ ॥ उज्ज्वलखेले यद्ग्रा तृतीयवध्या
 महाप्रयत्नेन । जूषणकरपन्मध्ये प्रगोपितास्तावदसतया ॥ २० ॥ स्फुरद्गुरुतरास्तुर्या तुर्या भुर्या समस्तकार्येषु । आकार्यं बन्धु-
 र्यो पत्र कणानुस्वणान् प्रवदौ ॥ २१ ॥ एते मयर्जनीयाः पुण्यकृतया संविधाय केदारम् । कार्यमिदं विस्मर्य न हि

सोदर्थैः सुवासिन्याः ॥ १२ ॥ इत्युक्तास्तेऽथ निजं ग्राममगुः प्रावृषि प्रवृष्टेऽब्दे । लघुकेदारे प्रसरज्जलयोगात् प्रोत्तवन्त-
 स्तान् ॥ १३ ॥ उत्त्वाय ततोऽप्यारोपितवन्तस्ते पृथक्तया क्षेत्रे । प्रथमे वर्षे प्रस्थः शालिकणानामचृत पूर्णः ॥ १४ ॥
 वर्षे ततो द्वितीये शालीनामाढकः समजनिष्ट । स्वारी तृतीयवर्षे कुम्भः प्रवञ्च्य तुर्येऽथ ॥ १५ ॥ कुम्भसहस्राण्यञ्चवन्
 पञ्चमवर्षे धनप्रकर्षेण । इयती वृज्जिर्बुज्जिप्रागद्व्याब्दन्या विदधे ॥ १६ ॥ कतिचिद्दिनपर्यन्ते श्रेष्ठी स्वज्ञातिजातिमा-
 मीढ्य । विश्राण्य भोजनाद्यं बधूचतुष्कं समाकार्य ॥ १७ ॥ प्रार्थितवान् शालिकणान् श्रीश्रीरिव यतस्ततो लात्वा
 तानार्पयत्कराजे श्वशुरस्याध्यक्षमन्येषाम् ॥ १८ ॥ श्रेष्ठ्याचष्टमां प्रति तानुपलभ्यातिद्वब्धलभ्यत्वात् । महत्ताः खलु नैते
 तत्त्वं वद साऽभ्यधात् स्वामिन् ॥ १९ ॥ ते तूज्जितास्तदैव हि लक्ष्मीराख्यन्मयाऽऽशिताः क्षणतः । ज्ञात्वाऽऽचरणक-
 रणडाञ्चना जनानन्दिनी प्रददौ ॥ २० ॥ धन्यमन्या धन्या विज्ञा विज्ञाय समयमादृतम् । पद्यापि सप्रपञ्चाः स्वामिंस्ते जज्ञिरे
 रुचिराः ॥ २१ ॥ चूगृहकोष्ठागारान्तर्निक्षिप्ता मदीयजनकगृहे । सन्ति ततस्त्यरितममी शकटोष्ट्रखरैर्वर्षमहिषैः ॥ २२ ॥
 आनाथ्य गृहं पूर्य चूर्य कुञ्जिक्षपातजीचारम् । तच्चक्रे स तथैव हि तद्गुणसंवीक्षणधीतः ॥ २३ ॥ प्रणिगद्यान्निमायं
 पद्मञ्च श्रेष्ठिराट् स्वजनवर्गम् । किं साम्प्रतमन्नोचितमाह स्म स यूयमेव जानीय ॥ २४ ॥ आख्यदद्य ख्यातयशः प्रथ-
 मोज्जनधर्मिणीयकोज्जतिका । रक्षतगणोत्सर्जनपरायणा वसतु मज्जेद्दे ॥ २५ ॥ शाकान्नपाकक्षणसंशोधनदलनादिभुक्ति-
 सामग्री । कार्या हि भोगवत्या रसनापरिभोगसुखवत्या ॥ २६ ॥ श्रीशालिशालिकणपथकरदणसंस्फुरच्चिचक्षणा । मणि-
 रत्नाद्यमशेषं रक्षतु खलु रक्षिताख्यवधूः ॥ २७ ॥ आक्षार्ण्यचतुर्यायाः शालिकणप्रगुणवृज्जिधर्यायाः । मर्याऽपि गृहजनः

स्तावोदित्याः सुगुणरोहिण्याः ॥ ६७ ॥ कौटुम्बज्जारमारोप्य श्रेष्ठी स्वस्तुपाचतुष्केऽसौ । स्वयमाराराध धर्मं जैनमशर्मापह-
मज्जसम् ॥ ६८ ॥ अस्त्वैयमित्युदीर्य प्रययौ स्वं धाम तत्सगीनजनः । मेधाविशिरोरर्क्षं धन्यं धन्यं हि मन्यान ॥ ६९ ॥
अत्रान्याऽप्युपनयगीः स्पष्टा पष्ठान्मध्यजागेऽस्ति । जम्बूपुरः सुधर्मस्वामिकृता विस्तरेणैवम् ॥ ७० ॥ धन्यस्तथा गुरुरश्वो
ज्ञाविजनोपम्यजाक् भ्रमस्तद्वहः । वध्वस्तथा च नव्या प्रवृत्तिः सप्तु शास्त्रिपत्रकथाः ॥ ७१ ॥ यथोक्तिताऽपास्य कथान्
दृष्ट्वात्सा, दुःखिन्यचक्षुर्मकरीष दास्यात् । तथैव दुष्कर्मवशेन जन्तुः, पञ्चप्रतीमोक्तजनजातमन्तुः ॥ ७२ ॥ अज्ञानता-
दोषनिरस्ततत्स्यमवोधतज्जातसमस्तदुःखः । यत्रम्यसे दुर्गतिजात्रमग्नये, सर्वज्ञनिर्वेशविहीनचेताः ॥ ७३ ॥

॥ इति यधूचतुष्ककथा ॥

पुण्योदय विना धर्ममार्गो दुर्बल इत्येतदुपरि काव्यमाह—

पुण्योदयं ननु कोऽजीवो, त्रिसं समुज्जोऽयनायवीवो ।

मोहंधयारप्यसरं दक्षिणा, पिष्टेऽनिवाणपदं पशुता ॥ ६१ ॥

व्याख्या—पुण्य धर्मस्तस्योदयः पुण्योदयस्तेन कृत्वा पुनः कोऽपि जीवः पञ्चेन्द्रियखण्डिभजाक् ज्ञान्यमाणी स कीदृग्
चृशमत्यर्थं समुदयोत्तितः सम्यक् प्रोज्झाक्षितो ज्ञानरूपः प्रयोधरूपो दीपो येन स तथा, मुह वैचित्ये मोहयति मति-
त्रममापादयतीति मोहः सप्ततिकोटाकोटिसागरप्रमितस्थितिः, सर्वपा कर्मणां मध्ये मोहस्यैव प्राधान्यख्यापनार्थं सवज्जि-
घान, स एवाग्न्यकारस्तमोचरस्तस्य प्रसरत्तं दक्षयित्वा मेरुते अवलोकोपयति निर्याण्यर्थं मोक्षमार्गं प्रयत्नादिति काव्यार्थः ॥

तत्थंतराया वहवे पसिद्धा, कोहाइणो वेरिगणा विरुद्धा (समिद्धा) ।
हरंति ते धम्ममधणं ठलेणं, को निज्जिणेइं नणु ते वलेणं ॥ ६१ ॥

व्याख्या—तत्रापि यदि कदाचित्सम्यग्ज्ञानोद्बोधोत्तवलेन मोहमहातमःसमवायमपाकृत्य कोऽपि प्राणी सिद्धयध्वानमी-
क्षते तथापि मार्गान्तराले वैरिणः प्रचूता विघ्नब्यूहविधायिनः तदेव व्याकुर्वन्नाह—तत्र मोक्षमार्गप्रस्थापिनां ज्ञानाना-
मन्तराया वहवः प्रचुराः प्रसिद्धाः सन्ति । के ते इत्याह—क्रोधादयो वैरिगणाः क्रोध आदिर्येषां ते क्रोधमानमायालो-
भादयः प्रत्येकं ते चतुर्जेदाः संज्वलनप्रत्याख्यानाद्यास्ते जीवस्यान्तर्वासितः शत्रुरूपा एव सन्ति, परं किञ्चूताः ? समृद्धा
चक्षिष्ठाः ते हरन्ति धर्म एव धनं धर्मधनं ठलेनापि वलेनापि पुण्यरूपं स्वापतेयमपहरन्ति अनेकेऽपि सिद्धिपथप्रवृत्ताः
सन्तस्सौष्ठवलिताः पश्चाच्छालिताश्च श्रीशुवनचानुवत्तथा कश्चित्तानन्तरङ्गविपक्षान्निर्जयति ज्ञव्यो मनोवत्तमाहात्म्यात्तादृगस-
दशस्वचेतःप्रागहन्त्यादिति काव्यार्थः ॥

पावाइ पावा परिसेवमाणा, धम्मं जिणुदिठमयाणमाणा ।

अन्नाणकठेहि कयाजिमाणा, खिवंति अप्पं नरए अयाणा ॥ ६३ ॥

व्याख्या—पापानि महारम्भसंज्ञतसत्त्वप्रणिपातजातानि पातकानि पापाः पापसेविनः प्राणिनः सेवमाना ज्ञमानाः,
किञ्चूताः सन्तः ? दुर्गतिगतेप्रपातुकजन्तूनुत्तमस्थाने धारयत इति धर्मस्तं धर्मं जिनेदिष्टं जगत्प्रणीतं न जानन्तः अज्ञा-
यमाना अजानाना अज्ञानकष्टैः पञ्चाभ्यनुसेवनचूमिशयनानुशीलननीरसाशनपरिजनसमुज्जननगरनिवासवर्जनशीतका-

त्वसुखीतदाभ्रः आनमञ्जनशीतातपयासाद्यधिसहननाथमौनसमुद्बुधनाथसनुक्तेरौः कृत्या धर्मे महातपस्याकारिण इति
 कृतानिमानाः प्रज्ज्वालादङ्कारान्निभृताः सन्तः क्षिपन्ति आरुमानं नरके भ्रष्ट्रगतौ अज्ञानासुर्बोधवच्छारमान इत्यर्थः ॥
 अत्रार्थे मीपद्यमाद्रप्रकृपितं पूरणास्थानमाख्यायते, तद्यथा—

इत्येय ज्व्वदीधे तारहयासे गुणोद्भायासे । विप्रगिरिपायमूले विचलसिद्धापट्टभरयूले ॥ १ ॥ मणहरज्ज्वलेसंभ्री
 विजेखनामस्मि सन्निधेसस्मि । सिद्धी पूरणनामो कंषणधणकोन्निन्निरामो ॥ २ ॥ तस्सन्नया कयाई जाय पुवापरसत्का-
 वस्मि । सुवसिक्काइवियस्स य चित्ते चिंता समुपप्पत्ता ॥ ३ ॥ अस्थि पज्ज्जुं धणधम्मसंघत्तं मेदिरस्मि पुत्तवत्ता । तो
 भित्तनाइयगं आर्मत्तिप्ता सुयहुमाणं ॥ ४ ॥ तप्पच्चत्तं निवज्जिज्जमंगय संगयं गुणगणेहिं । उघिर्त्तं कुटुंयन्नारं सयमेव चत्त-
 पुत्तं पत्तं ॥ ५ ॥ दारुमयं नियहत्थे करिणु परिवरियसयणसंबंधं । निविहत्तस्समहमयस्सं पारियज्जस्स पवत्ता ॥ ६ ॥ तत्तो
 तह्येय कात्तं तं सप एस गिरहय दिक्कं । उठ्ठं उठ्ठेण तयोक्कम्मेण अइय छगोषं ॥ ७ ॥ पारणदिघत्ते हिंनइ जिस्सं नय-
 रस्मि अत्तपत्तपरे । चत्तपुत्तं पन्निगइगं गहिय करे पूरणत्तवत्तसी ॥ ८ ॥ जं पक्कइ पक्कमपुट्टप दीप्पणादाण तं समप्पेइ ।
 जं दोअे तं सुखयाईणं दाणं कियाट्टुत्ता ॥ ९ ॥ सा मत्तक्कज्जाणं तत्तिप पुत्तप पक्केइ जा जिक्का । जं पक्कइ तुरियपुत्तप
 आहारइ अप्पणा तं तो ॥ १० ॥ तं पि इगवीसयारा परकाक्षित्ता जत्तेण अइयिरस । असणमसत्तो सत्तो गमेइ कात्तं
 सुदीहयत्तं ॥ ११ ॥ अह पक्कत्त नाऊण आत्तणो अप्पत्तो स पूरणत्तं । छत्तरपुरिष्णिमाय दिसाप जत्तं परिच्छयइ ॥ १२ ॥
 अह आसि अग्निदा चमरचंचनामेण रायइत्ताणी तो । पन्निपुत्तज्ज्वालासयत्तराई पात्तिज्जु पवत्ता ॥ १३ ॥ मासं सत्तिहििय

तणुं मरित्तु अणसणविहीइ अन्नाणो । चमरचंचाइ इंदो उववज्जो चमरनामो ति ॥ १४ ॥ तत्रणंतरंभेवेलो उहिजाणे पजंजई निययं । आजोएइ सुहम्मासत्तासमासीणमइगरुयं ॥ १५ ॥ सीद्दासणोवरिडियमाणेगसुरसेणितेवणिज्जकमं । सकं चउरासियसहस्सतुल्लअमरिंदपरिवरियं ॥ १६ ॥ नियसीसोवरि कयपगमेयमिमो पामिज्जण नणु रुजो । जो जो अमुरा वच्चह एयं वारेह धिऊयं ॥ १७ ॥ तो तेहिं समुल्लवियं सामी एसा ठिई तिडुयणरस । विणिचारं सका न सकतिय-
सासुरेहिं पि ॥ १८ ॥ को लोयणाइं अंजइ सुतिरुक्कल्लेण केसरकलावं । को केसरिणो त्रिवई करेण चिरजीविगाकंली ॥ १९ ॥ इइ उत्तोडवि न चिऊइ जा ता सयमेव एस रोसिखो । उच्चिय पहरणमातं पविमिच्चु त्वणे चमरिंदो ॥ २० ॥ फलिहरयणं पगिन्हिय तत्तो एत्तो विणिगजे तुरियं । उळुं उप्पइजं नहयलम्मि अइदीहरोसतण ॥ २१ ॥ तत्तो सजी-
विएसी वीरं विज्जाय सुंसुमारपुरे । अऊमजत्तियमिगराइपम्मिमाचन्नमइसत्तं ॥ २२ ॥ वंदित्तु एवमरुइ निरसाए तुम्ह देवरायमहं । जिण्वेमि होसु सरणं तजं गजे चगरअयुरिंदो ॥ २३ ॥ करकयत्तलगलजे निरगलो मयगल्लो य वणिल्लो ।
उप्पइजं अंवरपहमंखदीवोयहिसमूहं ॥ २४ ॥ सिग्गमवक्कममाणो पत्तो सोल्लम्मकप्पगाइल्लं । मोल्लम्मवजंमयमह विमाणमा-
गम्मिगपएण ॥ २५ ॥ पउमवरेइयं अफमिच्चु वीएण तह मुहम्मत्तजं । आरुहिय महासदेण एवमुग्घोत्तिजं लग्गो ॥ २६ ॥ अहह कहं नणु जो सुरिंद मह मत्थ उव्वरिं धरंतो । तुह पाए न तु मणयं मणम्मि तंके समुहसि ॥ २७ ॥
अज्ज न होसि फुल्लं तुममेरिसडुययणमरसुयं पुत्तिं । सज्जो निसुणिय रुजो धिऊत्तणमहहमेयस्स ॥ २८ ॥ इय चित्तिय अक्कोसइ तं तारिसम्मरिसं पलवमाणं । रे अणत्थियपत्थय गजंसि नणु अज्ज निव्वज्ज ॥ २९ ॥ इइ ज्ञानिरो सुनिग्रय-

मणि प उदग्गजालमाखिणं । चमरस्स वण्णहेत्तं करेण कुल्लिप्तं मुयइ सक्को ॥ ३० ॥ आगम्वत्तं पक्कं पिण्डिय जयन्तीय-
माणसो चमरो । पट्टामुद्धो पट्ठाणो अहोसिरो उट्ठपाठं य ॥ ३१ ॥ संप्रगममच्छविन्दो जीत्तं निग्गसियकउयररारो ।
नस्सवो सेयज्जलं घरसंतो फल्लजाखेसुं ॥ ३२ ॥ जयवं जत्तयत्थि पट्ट तत्थांगत्तुण सरणमल्लीषो । दोणह पायाण महेत्तरम्मि
कुञ्चु प स पथिन्तो ॥ ३३ ॥ चित्तइ सोहम्मिन्दो सामत्थ कत्थ परिसमिमस्स । जिणजिणनायगवेइयनिस्साप हियस्स प्यम-
रस्स ॥ ३४ ॥ न इ सु सत्थ पइ पसरइ नत्तवो नत्तविं विणा इहिं जन्नियं । मुजो न मेहयाय विणा वइइ नणु ससारस
॥ ३५ ॥ सवोडधि एस मडिमा विमंसुत्तस्स धीरनाहस्स । ज मत्तुवरि समेत्तं उट्ठं सोहम्मकप्पम्मि ॥ ३६ ॥ तो उट्ठिणा
जिणेरमन्नोइय अप्पयं स निवेइ । अइइ अकज्जमण्णायारायणं धुरं छगं ॥ ३७ ॥ साहम्मियसम्माणछाणे तन्नि-
ग्गदो मए यिहिंत्तं । अरिहंतासायणया जाया मे मेवपुमस्स ॥ ३८ ॥ परं चित्तिसु मणे सक्को वज्जाणुमगमागम्म । छट्ठ
मंहरिंत्तं वज्जं चत्तरंगुल्लपडुमसंपथ ॥ ३९ ॥ निग्गट्ठसु जो चमरा मुक्कोसि जिणेतथीरसरवेण । जयमत्थि ममाहिंत्तो न
नु नणु तुइ तुल्लघम्मस्स ॥ ४० ॥ इय बुत्ते सक्केणं तत्तो निक्कखिय तस्स मिखिंत्तं सो । दोधि सत्ताणं पत्ता वंदि य सिरि-
धीरजिणपाप ॥ ४१ ॥ चमरिदत्तं पत्ते विफलं जायं सु हील्लसच्चित्त । अण्णाणकउयत्तं जमिही संसारमयि घोरं ॥ ४२ ॥
जइ पुण कचेण विणाडधि बुज्ज धम्मो जिणस्स तेष कर्त्तं । तो तफ्फयकिरियाए साफल्ल नअहा किंचि ॥ ४३ ॥ परं पूर-
णचरियं मुणित्तु अन्नासकणुछाण । छरेण यच्चियरं सज्जीहोयमरित्तपदे ॥ ४४ ॥

॥ इति पूरणाख्यानम् ॥

अथाष्टमदण्डुदासोपरि काव्यप्रयमाह—
 न जाड्गवं हि ययस्मि कुङ्जा, कुलाजिमाणं पुण नो वहिङ्गा ।
 रूवं नवं द्रुस्सरियं अउव्वं, वरुं सुबुद्धी न धरिङ्ग गवं ॥ ६४ ॥
 अहं खु लोए वलवं तवस्सी, सुयाहिउ वा अहयं जसंसी ।
 अहं खु लोए वलवं न हुङ्गा, तदृप्पणो उक्करिसं न कुङ्गा ॥ ६५ ॥
 लाज्जेऽवि संते मुइते न हुङ्गा, तदृप्पणो उक्करिसं न कुङ्गा ॥ ६५ ॥
 व्याख्या—नेति निषेधे जातिगर्वं मातृपक्षगर्वं हृदये कुर्वीत, कुलाजिमानं पितृपक्षादङ्कारं पुनर्नो वदेत्, रूपं च नवं
 ऐश्वर्यं प्रयुज्यं अपूर्वं चकारोऽनुक्तोऽपि हेयोऽत्र खञ्ज्या संप्राप्य सुबुद्धिः सुधीः पुमान् नैव धरेत् गर्वं, एतस्मिन्
 गर्वे कृते परत्र चरे नीचैर्जातिर्नीचैः कुलकुरूपदिकं प्राप्नुयात् नरस्तस्माज्जर्नो हेयः नोपादेयः सतामिति काव्यार्थः । अङ्गे-
 तनमदानाह—अहं खु निश्चये लोके जगन्मध्ये बलवान् न मत्परः कश्चित्, अथवाऽहं तपस्वी तपोलब्धिमान् श्रुता-
 धिको विद्वानहं वाऽथवाऽहं यशस्वी कीर्तिमान्, अथ च सत्यपि राज्यसमृद्ध्यादिलान्ने मुदितो हृष्टो न भवेत्, तथा-
 त्सनः स्वस्य उत्कर्षोऽपि न कार्य इति काव्यार्थः ॥
 तत्र जातिमदोपरि विप्रकथानकमाह—
 अत्रैव हस्तिनापुर्यामर्थीतङ्कोदयञ्चिदि । ब्रह्मदेवाह्वयो विप्रः सोमदत्तात्मजोऽभवत् ॥ १ ॥ शैशवादप्यसौ कुर्वन्न-

सर्वं जातिजं मयम् । वार्यतेऽनार्यं आचार इत्यवार्थत गोब्रजैः ॥ २ ॥ तथापि धारुवीयां स जातिमन्योत्तमां घवन् ।
 अन्यदीयाङ्गसंस्पर्शमप्यपूर्तं हि मन्यते ॥ ३ ॥ प्रतिवेद्य सचेष्टं स ज्ञानमस्मात्तज्जोजनः । समाचरैस्त्वष्ट्रप्रार्यं गणयत्य-
 स्त्रिज जनम् ॥ ४ ॥ अन्यदेतत्पितृमुत्सा तत्पाविभ्यातिरोपिणा । जनकस्यास्पदे चोके पुरोधा अन्य एव हि ॥ ५ ॥ ब्रह्म-
 देवोऽद्य निर्द्व्यीन्द्र्य प्रपापमानजाक् । व्यापाररहितैः पौरैर्निःशङ्कमुपहस्यते ॥ ६ ॥ ततः स चिन्तयामास यिन्वाधि-
 भ्वासयासितः । तत्र कुत्रापि यातास्मि यत्र नाशुञ्ज इष्यते ॥ ७ ॥ न प्राम्यति क्वचिन्मार्गे बुधिव्याप्तिसुशङ्कितः । निर्ज-
 गाम ततोऽटव्यामटत्येका किकाश्रितः ॥ ८ ॥ अविदन्मार्गमन्येषु दुर्ग्वपस्यामुपेयिमान् । प्रान्तस्तत्रैव तानेव पश्यति स्मय-
 ह्वपितः ॥ ९ ॥ विरखा विरखा प्रो प्रो येनेयानस्म्यहं बिजः । एवमप्युद्युपन्तं तं स्पृष्टयानन्त्यजो जवात् ॥ १० ॥ शशाप-
 कुञ्जधीरेतं निन्दन् कटुकया गिरा । सुषु कटः तं कुटात्मा अर्पानोष्ठास्य शखिकाम् ॥ ११ ॥ मृत्योत्येदेऽद्य तस्याङ्गज्वत्वे-
 नेप कुराशयः । दमनेत्याख्यया जज्ञे काष्ठः कुजश्च खञ्जकः ॥ १२ ॥ छेपेच्छकस्तरां मातृपित्रोरपि स वामनः । प्रथर्धमानः
 पापञ्चिप्रचृत्तिक्रूरकर्मकृत् ॥ १३ ॥ जूयांसेनासि निर्माय मायायान्मृत्युमासदत् । प्रथमम्बप्रसंयासी समज्जन्येव नारकः
 ॥ १४ ॥ ततो मत्स्यजवं प्राप्य पुनर्नरयिकोऽजवत् । प्रान्त्या न्नरिजधान् प्रायः श्वप्रेषु पुनरप्यगात् ॥ १५ ॥ हीनजा-
 तेषु सर्वासु समुत्पद्य सुकुर्मनाः । महादुःखान्यसङ्गानि सेहे देहेऽतिपातकैः ॥ १६ ॥ कृत्वा घासतपः कष्टमज्ज्योति-
 प्कनिर्जरः । ततोऽन्न परते पद्मखेटाख्ये प्रकटे पुरे ॥ १७ ॥ कुन्दवन्ताख्यपण्यस्त्रीसुनुर्मदन इत्यजत् । मुरुपः सकलः

१ घाण्डाउपहयाम् २ ब्रह्मवान् प्रसविद् ३ सोऽस्यज ४ द्विजमिति कर्माध्याहार

सौम्यः सुजगः शास्त्रवित्तथा ॥ १८ ॥ परोपकारकृज्जन्नीरस्तथापि जनोऽवदत् । किमेप गणिकापुत्रः कीर्यते ह्यतिरूप-
जाक् ॥ १९ ॥ दुग्धान्तः पतितो मद्यविन्दुर्नवति द्रुपकः । यादृशं रूपमेतस्य गुणवत्ता च यादृशी ॥ २० ॥ तादृग्विधा
यदा जातिस्तदा स्वर्णं हि रत्नयुक् । गुणैरस्थानसंस्थैः किं क्रियते गतगौरवैः ॥ २१ ॥ चम्पकस्रगमेध्वस्था मेध्याऽपि न
शिरश्चदेत् । इत्याद्याकर्ण्यन्कर्णपुटान्यां कालकूटवत् ॥ २२ ॥ विपणश्चिन्तयामास धिमे जन्माधमाधमम् । तावत्केवलिनं
मत्वाऽऽसन्नोपवनगं मुदा ॥ २३ ॥ गत्वा नत्वा पपी तस्य देशनामृतमद्भुतम् । दुर्लभं नृजवं लब्ध्वा सुकृतं येन जन्तुना ॥ २४ ॥
न कृतं किं कृतं तेन धराचारानुकारिणा । अचक्रे शिसुमेनेव निरर्थेनावतारिणा ॥ २५ ॥ तद्देशनासुधास्वादादानन्दान्यु-
दयाधिकः । नत्वा झानिनमप्राहीत्स निजाधमजन्मताम् ॥ २६ ॥ धिमेजन्मजन्मारन्याख्यायद्यथावृत्तमन्वभूत् । गणिका-
त्मजपर्यन्तं केवलज्ञानवान् मुनिः ॥ २७ ॥ उद्धृताञ्जद्वैराग्यजावनानावितात्मना । ययाचे जगत्पार्श्वे प्रव्रज्यां मोक्ष-
साधिनीम् ॥ २८ ॥ दीक्षणानर्हदुर्जातिरपि पापपराङ्मुखः । एष आराधको जावीत्यवेत्यारोपितो व्रतम् ॥ २९ ॥ सम्य-
गाराध्य चारित्रं बहुकालमकट्मपः । पादपोषणं चेजेऽनशनं स्वायुषः क्षये ॥ ३० ॥ स्वर्गे स्वर्गित्वाप्तोऽसौ तुर्थे माहे-
न्जनामनि । विदेहे नृजवं प्राप्य सिद्धिसौधमत्राप्यस्यति ॥ ३१ ॥ जाडमणिकेण नि पत्तो रुं वत्तणं दियवरो वि । सवम-
एहि कहं पुण होहिंति न सवगुणहीणा ॥ ३२ ॥

॥ इति जातिमदे विप्रकथानकम् ॥

१ धिजन्मा द्विजः.

अथ कुलमदे श्रीवीरहटान्तः

श्रीआदिनाथः प्रथमो जितेभ्यस्तस्याययोष्यायहिरानतेन्द्रः । जगाम चक्री जगतः प्रकर्म, तमुद्यतो नन्तुमिवाख्य-
मम् ॥ १ ॥ जीयो मरुदेत्यनुष्ठा स नत्था, प्राक्षीत्सजायो सु यिना जिन त्वां । कोऽप्यस्ति किं जायुक्तीर्थनेसाऽवसर्पि-
षीचूरपरः प्रचेताः ॥ २ ॥ कृत्वे प्रष्टुस्ते तनयोऽस्ति पारिप्राश्यं दधानोऽयमहो घिसारि । जाधी मरीचिर्जरते त्रिष्टुभः,
पूर्वो हरिर्वैरिदयान्मुदष्टिः ॥ ३ ॥ विदेहभूकानिघपुर्यचक्री, कृतस्वदृष्टिः प्रियमित्रचक्री । जाधी ततः प्राप्तजवाच्चितीरा,
सोऽयं चतुर्विंशजिनोऽपि धीरः ॥ ४ ॥ श्रुत्येति चक्री जगतोऽपि जैत्यास्याति स्म सस्यान्तिकं पय यात्वा । चक्रयर्धच-
क्रियमिदं न मन्देक्षितां परित्राजकतां च वन्दे ॥ ५ ॥ किं तूदितं त्वं जयितेति धैत्र्या, प्रीतं यचोऽज्यो जगयान् स्वपित्रा ।
आर्हन्त्यमेतत्रिजगत्सु यग्यं, धन्दे ततस्यामधुनाऽप्यनिन्द्यम् ॥ ६ ॥ प्रदक्षिणीकृत्य सदा त्रियारं, तर्कं नमस्कृत्य सज-
किञ्चारम् । सद्रूपशोभाजितनय्यकामश्चभ्यादिमः स्वं स जगाम धाम ॥ ७ ॥ एतच्चःसंश्रयणान्मरीचिः, समुल्लङ्घन् यो
मरुताऽभ्ययीचिः । चित्तोन्नतिं मेकु स यावहीति, त्रिर्वाभुमास्कादय स यावहीति ॥ ८ ॥ जाज्यस्स्यदं जाग्यवशादिदेय,
प्रागत्यो जितश्चक्रयपि घासुदेयः । कुलं ममैयोत्तममद्य सारं, स प्राप तस्मीचकुलायतारम् ॥ ९ ॥

॥ इति कुलमदे श्रीवीरहटान्तः ॥

१ देवदानपमनुष्याणां मध्ये कोपि वीरः त्वां विनाऽपरोऽस्त्वामवसर्पिण्यां भाषी तीर्थैकरोऽस्ति किम्, २ दृष्टमनाः स चक्री ३ अल-
ब्धदायित्वं, ४ मन्दमीहितं यस्मां ताम्, ५ ज्ञात्रा. ६ इवार्थे वाच्यम्,

अथ रूपमदो यथा सनत्कुमारचक्रिणा चक्रे तथाऽन्यैर्न कार्यः, सनत्कुमारदृष्टान्तस्तु पूर्वं दर्शितोऽस्ति, ततोऽधुना नाविर्भाव्यते । अथ वक्ष्यमदोपरि वसुचूतिदृष्टान्तः सूच्यते—

नयरस्मि य राजगिहे संजालं विस्सनंदि नाम निवो । पत्नी तस्स पियंगू विसाहनंदी सुलं जन्ने ॥ १ ॥ धारिणिना-
मेण पिया जुवरालं विसाहचूडं आणुजस्स । तस्सासि विस्सचूडं मरीइजीवो वरंगरुहो ॥ २ ॥ अहं विस्सचूडं तरुणो
पुष्फकरंरुगवणम्मि सकलत्तो । विलसइ सुरकुमरो इव नाणासुहसंपइसमगो ॥ ३ ॥ अहं सो विसाहनंदी दासीवयणा
मुणित्तु जोगसुहं । तप्पत्तीलोहवसा कवनं चित्ते चरित्तु फुनं ॥ ४ ॥ बहु उहविलं देसो जो चरमेण पुरिस्ससीहेण ।
तज्जयहेलं जामो पयाणजेरिं दयावेइ ॥ ५ ॥ तं सुणिय विस्सचूडं सरलो वारित्तु तं सयं चलिलं । ताव पवित्रो सहसा
विसाहनंदी तदवरोधे ॥ ६ ॥ जिच्चा स पुरिस्ससीहं चलिलं जा जाइ पुष्फवणमये । ता रक्कोहिं बुत्तं विसाहनंदी इहिं
अत्थि ॥ ७ ॥ तो विस्सचूडं चित्तइ मायाइ अहं वणाण किच्च वहिं । अहं किं करेमि एयस्स मय्म कांतासु दुक्कस्स ॥ ८ ॥
इयं कुब्जेण कंविठं मुठीए आहणित्तु जूमीए । पान्थिय फलाण रासिं एवं तस्सेवगा जणिया ॥ ९ ॥ जो जो तुम्हं सिराईं
इत्थं पान्थेमि जूमिवदयम्मि । जइ महं न इज्जा जत्ती पत्तिज्जविसाहनंदिम्मि ॥ १० ॥ तो वेरगोवगलं जोगेहिं इमेहिं
मय्म पज्जातं । इइ जणिलं पवज्जं गिएइ संजइमुणिपासे ॥ ११ ॥ जहं विस्सचूडं निरययुयदंरुवदस्स निम्मिलं माणो ।
न तद्वा कायधो खलु साहसमंतेहिं पुरिसेहिं ॥ १२ ॥

॥ इति वक्ष्यमददृष्टान्तः ॥

अथ श्रुतमदोपरि दृष्टान्तः कथ्यते—

सायरचंदेष्ट जहा नवरस्यस्काणकरासज्जीष्ट । गवियमखेष्ट काखिगसुरिपुरो इष्ट समुद्रवियं ॥ १ ॥ जो बुद्ध मष्ट केरि-
समस्त कयं जणसु निष्ठण वत्काणं । किमपि तुमं पि य निष्ठणसु तो बुत्तं फहसु मष्ट धम्मं ॥ २ ॥ वापण निष्ठितं तो
काखिगसूरीहिं सागरिंछुसुणी । सो खगो पापसु खामेईं दुबिणीयत्तं ॥ ३ ॥ जह विस्साप गवो सांगेरचंदेष्ट निष्ठितं तह
नो । कायवो सुयगवो सुद्ध पि विस्सावसवथा यि ॥ ४ ॥

॥ इति श्रुतमददृष्टान्तः ॥

अथ तपोमदो यथा नौपदीजीवेन सुकुमाखिकाजवे श्रमणीस्यं प्राप्य कृतस्तथाऽन्यैर्न विधातव्यः, (दृष्टान्तः) सवि-
स्तरः स्वयमभ्युद्धः । खान्नमदो यथाऽऽयादृज्वतिना कृतस्तथा परैर्न कार्यः । ऐश्वर्यमदो यथा रायखेन सीतापहारविधौ
कृतस्तथाऽन्यैर्न विधेयः । अन्येऽपि दृष्टान्ता अत्राधिकारे स्वयमवतार्याः ॥ (अयमत्र सन्नद्धः) श्रीवीरः कुखमानतो बल-
जरादुर्योधनो जातिवो, मेसार्यः शकनासवः श्रुतमदादैश्वर्यवो रावणः । रुमासुर्यकचक्रवृषपदजा देवी तपोगर्विता,
सख्यापादमुनिर्विक्रम्वित इमे त्याग्यास्ततोऽष्टौ मदाः ॥ १ ॥

वासगमित्तोऽपि न सो पपसो, जरथोवद्वो बुवणम्मि एसो ।

जीवो समावज्झियपावसेसो, न पाविठं कत्थ य सुक्खसेसो ॥ ६६ ॥

व्याख्या—यास्मात्प्रमात्रोऽपि न हि स प्रदेशोऽस्ति यत्रावतीर्णो नैव जीवस्तदुपैसारज्ज्यारमके जीवलोके, किञ्चतो जीवः ?

सं सम्यगावर्जिता पापलेश्याः पद्धिधा येन स तथाचूतः, परं कुत्रापि न प्राप्तः सुखलेशः जीवस्य तत्स्थानं नास्ति यत्र नोत्पन्नः । यदुक्तम्—

“न सा जाइ न सा जोणी, न तं ठाणं न तं कुलं । न जाया न मुआ जथ्य, सबे जीवा अणंतसो ॥ १ ॥ दोए असंखजोयणमाणे पइजोयणं गुदा संखा । पइ तं असंख अंसा पइअंसमसंखया गोदा ॥ १ ॥ गोले असंखनिगोळं सोऽणं तजिळं जियं पइ पएसो । असंख पइपएसं कम्माणं वगणऽणंता ॥ २ ॥ पइवगणं अणंता आए य पइअणु अणंत-पजाया । एयं लोगसरूवं चाविज्ज तहं ति जिणवुत्तं ॥ ३ ॥

तथा लेश्यास्वरूपमिदम्—

मूलं १ साह २ पसाहा ३ गुब्ब ४ फले ५ अमिपन्निय ६ जरकणया । सबं १ माणस २ पुरिसे ३ साजह ४ कुर्छंत ५ धणहरणं ६ ॥ १ ॥ इति लेश्यादृष्टान्ता श्रेयाः इति काव्यार्थः ॥

अथ मानुष्यचवडुर्लभत्वमाह—

सुडुद्धदं पाविय माणुसत्तं, कुलं पवित्तं तह अज्जखित्तं ।

तत्तं सुणित्ता सुगुरुहि बुत्तं, तुप्पं पमायायरणं न जुत्तं ॥ ६७ ॥

व्याख्या—सुडुर्लभं प्राप्य मानुषत्वं नरजन्म, ततोऽपि दुर्लभं कुलं पवित्रं उत्तमकुलजन्म, ततोऽप्यार्यदेवत्रमासाद्य

सत्त्वं मृत्वा समाकर्ष्य सुगुह्यजिगुरुजनैरुक्तं आचार्योपाध्यायसर्वसाधुजिनिगदितं धर्मस्वरूपं रे जीव तव प्रमादात्परब्रं
कर्तुं नैव युक्तं यद्वस्तु दुर्लभं खल्व्यते सद्यमेन धार्यते तदैव शोचनेन, नाधार्थे प्रमादः कार्यः इति काव्यार्थः ॥

अधार्थे दश दृष्टान्तानाह सानुप्रासकाव्यवर्णनेन—

अस्तीह काम्नीह्यपुरस्य नाथा, श्रीब्रह्मनामा कृतयैरिमाद्यः । तस्यास्ति ज्ञार्यो बुधनी तनूजः, श्रीब्रह्मदत्तोऽज्जनि
वक्त्रपूजः ॥ १ ॥ वियर्त्तमानेऽद्य कुमारताया, पुत्रे पिता प्राप मृतिं निशायाम् । बुधन्यथो दीर्घनृपे सरगा, संजातव-
र्युन्मदविचिनागा ॥ २ ॥ नष्टः कुमारो धरधन्वतुल्यस्त्रिगोपयुक्तः पदुशक्किरूपः । ह्यामरुक्ते पर्यटनं विचसे, रूपेण
नेत्रेषु मुदं प्रदत्ते ॥ ३ ॥ नानाधिषापत्सहितस्वयस्यास्वयं स्वयं धीरमनाः समस्थात् । अत्यैकदैकाकितया ह्यटव्या,
यातोऽमिषत्कार्पटिका पदव्याम् ॥ ४ ॥ स जातवानापदि यत्सदायः, श्रीब्रह्मदत्तस्य कियत्सुलाय । तत्सर्वथा मे परमो-
पकारमायोग्य एवेत्यविदत् कुमारः ॥ ५ ॥ यतः—दयात्वसौ ह्रीं पुरुषौ धरित्री, दान्यामबान्यां च धृता धरिनी । त्या-
णस्य बुद्धिः परमोपकारे, न हन्ति यक्षोपकृतं विकारे ॥ ६ ॥ छात्रेऽद्य तं राज्यधुरानिविष्टं, मां ब्रह्मदत्तं हि निवाम्य
रिष्टम् । मवीयपार्श्वे त्वयका समागन्तव्यं समाधाय मनाः सरागम् ॥ ७ ॥ श्रीब्रह्मदत्तः कियताऽपि काखेनाज्जयं रूप
इवान्तराले । वर्षीयपञ्चत्त्र द्वादश तस्य राग्याजियेकज्जरी रचिता नृराण्या ॥ ८ ॥ श्रुत्येति धिक्कात्तिरहीध खोजी, समा-
ययौ सोऽधिकवीगत्स्यशोजी । नास्त्रापमात्रं खजते नृपात्रे, स्थानं पयम्पूर द्याचलात्रे ॥ ९ ॥ तवाऽमुनाऽसौ धिश्चितो-

१ मार्गे २ शुभम् ३ मनुष्यभेष्या.

ऽस्त्युपायः, कूपानहां माव्यतरं विधाय । ध्वजावहैः साकमसौ चचाल, प्रेदयेति पप्रच्छ नराश्रुपादः ॥ १० ॥ कस्य ध्वज-
 सौर्गदितं न विद्मः, आकारितः स ग्लपितास्यपद्मः । ज्ञातोऽवतीर्थं विपतोऽवगूढः, सस्नेहमीशेन तदातिमूढः ॥ ११ ॥
 जातः सखा मेऽत्र सुखासुखावस्थितावसौ यत्सरलस्वप्नावः । पुनः प्रवृत्तिं कुशलस्य वृष्टः, कृषीवलेनेव घनोऽत्र वृष्टः
 ॥ १२ ॥ उक्तश्च राज्ञाऽर्थय वाञ्छितानि, श्रुत्वेति हृष्टः शुभ्रजापितानि । जार्यामपृच्छद्गृहमेत्य वर्णज्येष्ठः स इत्थं सहसा-
 धमर्णः ॥ १३ ॥ ममोपरिष्ठात् क्षितिपस्तुतोप, प्रियेऽर्थ्यते किं समयार्थकोपः । तथा विचिन्त्येत्यसकौ महर्द्धिश्रितो न
 मामर्चयिताऽमितर्द्धिः ॥ १४ ॥ उक्तोऽखिलेऽस्मिन् जरतान्तराले, त्वं जोज्यमन्यर्थय रे विशाले । दीनारयुग्मं त्वय
 दक्षिणयां श्रुत्वेति सोऽगाक्षुपतेः सन्नायाम् ॥ १५ ॥ तत्रार्थयामास नृपादयेति, तथा कुरु त्वं मम जोज्यमेति । पूर्वं
 यथा ते सदाने ततस्तु, त्वत्पट्टराइयादिगृहे तदस्तु ॥ १६ ॥ द्वात्रिंशदुर्वीशसहस्रसद्मस्त्वथ प्रतीच्यं प्रतिमन्त्रिसद्म । प्रत्य-
 न्यद्वोर्कं प्रतिसन्निवेशं, प्रतिप्रधानं प्रतिसर्वदेशम् ॥ १७ ॥ तेषु प्रपूर्णेष्वथ युग्मदोकस्यहं वुष्टुष्टुः क्षितिपास्म्यशोकः ।
 विहस्य राजाह विमम्बनायाः, कोऽसावुपायो रचितोऽधमायाः ॥ १८ ॥ किं तुल्यया याचनयाऽनया ते, कुर्वर्थनां देशग-
 जाश्वजाते । विपाधिरूढः प्रगुणतपत्रह्मायास्थितः संचर नित्यमत्र ॥ १९ ॥ स ग्राह मेऽनेन परिग्रहेण, प्रजो कृतं दर्शि-
 तनिग्रहेण । मन्मानसे स्यादितैव तोपः, शीतोऽपि हर्षाय न हि प्रदोषः ॥ २० ॥ यतः—यो यावतोऽर्थस्य हि जाजनं
 स्यात्तावज्जनं तस्य करस्थितं स्यात् । दोषेऽम्बुनो नीरधरेण वृष्टे, तिष्ठत्यहो नाम्बुलवोऽज्जिपृष्टे ॥ २१ ॥ ध्यात्वेति वाक्यं

१ कुतिसतोपानहाम्. २ जातः समूहः.

प्रतिपन्नमस्य, ज्ञापेन ज्ञानेन शुद्धोपविष्य । शुक्लं नृपस्य प्रथमेऽङ्गगारे, ततः क्रमात्परमकृतेरगारे ॥ २२ ॥ ज्ञोन्यं स
दीनारयुगं जनेभ्यः, स तत्र छाति स्म पुरे घनेभ्यः । वद्व्योऽत्र पुंसां कुलकोट्य आसंस्तदन्तमप्याप न सप्रयासम् ॥ २३ ॥
देवप्रभावाद्भारतस्य पार, खण्था नृपादारयुषैति सारम् । कदाप्यसौ चेन्न पुनर्नरस्य, संप्राप्यते घटमिदं हि तत्त्वम् ॥ २४ ॥

॥ इति ज्ञोजनोपरि कथा ॥

अथ हिंनिर्कर्णसुवर्षकुण्डं, विययासमास्ते ननु गोष्ठमभरुत्वम् । ग्रामस्तदन्तश्चणको विजाति, भाञ्जोऽस्ति तस्मिंश्चणको
दिजातिः ॥ १ ॥ तस्यैकदा केऽपि गृहेऽनगाराः, स्वैरं स्थिताः सुष्टमस्यायिहाराः । कदाऽप्यच्छदस्य सुतः संदादः, स
पातिताः साधुपदोः श्रिताढः ॥ २ ॥ मोचे मुनीर्गर्ह्येति च सचाद, प्रादुर्दण्डे वाऽन्युदितोऽत्र नम्राद् । ध्यात्येति सा
जुर्गतिमेव गन्ता, घृष्टास्तदानीं जनकेन दन्ताः ॥ ३ ॥ छकं गुरुष्णामथ तैर्न्ययेदि, ज्ञानान्तरितस्तदेति । जग्राद्
वास्थ्यापगमेऽथ विद्याश्चतुर्वशाप्येव सगणपद्याः ॥ ४ ॥ स बाह्यकावेऽपि समाददीत, अश्वाद्युधर्मं कल्ययोपयीतः । छावप्य-
शोभाबहमाप यौयनं, यथा प्रसूनोपचयं मधौ घनम् ॥ ५ ॥ चतुष्टयं येवगतं परुह्णी, मीमांसनं कर्कशतर्कजङ्घी । श्रीघ-
र्मशास्त्रं च पुराख्ययिद्या, चतुर्वरीताः प्रज्ञवन्ति विद्याः ॥ ६ ॥ ज्योतिस्तथा व्याकरणं च कश्मच्छन्दश्च शिक्षा समयोऽप्य-
नष्टः । निरुक्तयोऽङ्गानि परुष्यमूनि, प्रोक्तानि शास्त्रेषु बुधैः पटूनि ॥ ७ ॥ पित्राऽस्य पाणिप्रदणं व्यधाधि, विजन्म-
पुत्री किञ्च पर्येषादि । प्रातुर्वियाश्वसरे स्वमातुः, सा प्राप्तवत्यावसयेऽन्यथा सु ॥ ८ ॥ छाद्वीयतो सप्तसु तन्निग्न्यः,

संजातघृत्यः किद सन्ति जैन्यः । नानाविधादकृतिदीप्तिमत्यस्तत्राययुस्ता अपि रूपवत्यः ॥ १० ॥ समं समस्तः स्वजनोऽपि ताञ्जि-
र्जैजप्यतेऽप्यादरतोऽखिदाञ्जिः एकाकिनी साऽप्यवगण्यमानाऽनलङ्कृता तिष्ठति दूयमाना ॥ १० ॥ पुंसः प्रसङ्गोऽतिवरं जिघांसोः
शून्यग्रदेशस्य च झूरिपांशोः । कृता न गोष्ठी परमत्र निर्धनैः, संपद्यतेऽजीष्टविधायिनी जनैः ॥ ११ ॥ स्वपत्न्यपि स्त्रीण-
धनं पुमांसं, त्यजेत्पराञ्चतिमुपेधिवांसम् । विधोरपूर्णस्य किमत्र चोपा, वपुः समस्तं स्पृशतीव योपा ॥ १२ ॥ एवं वचो-
ऽनुसरता समेन, स्फुटापमानं स्वजनव्रजेन । सा प्रापिता दौःस्थमवेत्य पत्युर्यङ्गीवतोऽप्यस्ति नरस्य मृत्युः ॥ १३ ॥
शेषास्तु ताम्बूलसुमाम्बरश्रिया, शृङ्गारिताः प्राप्तमहत्त्वसंश्रयाः । तिष्ठन्त्यशेषा गृहदेवतासमाः, सुखेन लब्धधाधिकदीप्ति-
सङ्क्रमाः ॥ १४ ॥ यदेकमातृत्वपितृत्ववत्यहं, पराचवं प्राप्तवतीत्यमन्वहम् । नैकं धनं तत्प्रविमुच्य वस्त्रजः, कोऽप्यस्ति
कस्यापि महीतटे शुजः ॥ १५ ॥ दानोज्जितः स प्रिय एव दृश्यते, यः संपदा स्वीयगृहे विशिष्यते । सुवर्णशैलं परितो
ह्यटाक्यते, शूरः परं तेन न किञ्चिदाप्यते ॥ १६ ॥ दास्यं धनस्यैव च चर्करीति, पुमान् पुमांसं न तु ननमीति । धनं धनं
यो जुवि वावहीति, लोकोऽनु तं वर्त्मनि वंघ्रमीति ॥ १७ ॥ ध्यात्वेति साऽगात्स्वगृहेऽथ चाणक्येनापि पृष्टा स्वयम-
ब्रुवाणा । पुनः पुना रोदिति निःसमाग्रहे, कुतेऽवदद्गर्तपुरः शुजावहे ॥ १८ ॥ तर्केण च व्याकरणे न किं स्याज्ज्योतिः-
पुराणैः प्रगुणैश्च किं स्यात् । तेषां कवित्वैरपि यन्मन्त्रैर्यैरर्जिता नो कमदा स्वतन्त्रैः ॥ १९ ॥ संपद्यते नाम नृणामसह्यः,
पराचवः स्त्रीविषयः प्रसह्य । धनेष्वुरेयैर्यासिंमतीं स्वजायां, वंघ्रम्यते सैष ततः दमायाम् ॥ २० ॥ नन्दस्तदा पाटलिपु-

१ नार्यः- २ आङ्ग पूर्वोदीकृतैः कथम्-

भ्रमः कृपाकरोति विजेज्योऽजिनवाः स्वदक्षिणाः । स जग्मिर्योऽस्त्र पुरातनानां, नन्दद्वितीयां च सदाऽस्त्रिखानाम् ॥ २१ ॥
 संस्थापितानि क्रमतो हि सन्ति, प्रोढानि पीठानि रुचा खसन्ति । कुट्टितयो फार्सिकमासजायां, नम्योऽनिधानस्य विन्नोः
 सनायाम् ॥ २२ ॥ अस्त्यासनं पत्यधमं निवेशितं, तन्मोप्रसन्नं स तदा यथेष्टिसम् । दृग्ग्या समासीन उवाच कोऽपि,
 बभूवसदा सिन्धुसुतोऽविर्गोपि ॥ २३ ॥ तत्रैत्य नम्येन समं तवान्वयहायो समाक्रम्य समां वखाख्यः । यद्योत्रियोऽस्त्येप
 इहोपविष्टस्तदा दास्या जगदे स घृष्टः ॥ २४ ॥ सिंघान्यपीठे जगद्विशिगयायमेवमेवास्त्विति हस्तुर्धियाः । प्रकाशयन्नास-
 नके द्वितीये, स्वकुपिरुकां स्यापितवोस्तृतीये ॥ २५ ॥ वरदं चतुर्थेऽपि च ज्ञाप्यमासां, स्वयङ्गसूत्रस्य खतानमवाखाम् ।
 तदग्न्य इत्याक्रमण्येन घृष्टः, कृत्येति पादोः स निश्च घृष्टः ॥ २६ ॥ छरेष्ट एप प्रथमो मदीधयोः, पदोः प्रवासानिस्तुतौ
 न्मीनयोः । कृत्येत्सधाऽयं जनतासमर्ण, समुच्चचारति वचो नपिप्यम् ॥ २७ ॥ पुत्रैर्मित्रैर्बृहन्वालांविनोयं, कोवैर्चतुर्थैर्ब-
 क्रमूळं सुरेपम् । छत्पाव्येनं नम्यमत्र क्षिपामि, रथूख वृद्धं वायुवन्मोदयामि ॥ २८ ॥ रत्नबीजसंज्ञमधेय पृक्त, सत्केकिनं
 प्राद्विषि वा सकेकम् । प्रैक्षिष्ट निर्गत्य पुरावपत्यं, स्मरन् स्वविम्बान्तरिताधिपत्यम् ॥ २९ ॥ श्रीनन्वच्यस्य मयूरयोऽक-
 प्राप्ते परित्राजकवेपतोपकम् । वाय्वाक्य पयोऽग्न जगम सर्वतः, परित्रमन् प्रूख्यं स्वगर्वतः ॥ ३० ॥ प्रामेऽद्य तत्राधि-
 पपुत्रिकायाः, शशाङ्कपानाय समुत्सुकायाः । न दोह्य पूरयितुं क्षिखारं, कश्चिन्महिष्या इव सत्यदाखम् ॥ ३१ ॥ अपू-
 र्यमाणे निजपोहदे सा, संजातयिष्ठायमुलप्रदेशा । अजन्मयो भीषितकायशेषा, म्दानाङ्गिकेव प्रथमेभ्युदेला ॥ ३२ ॥

परिचमन् जैहयकृते परित्राद्, पृष्टो जगादेति महामतित्राद् । दत्ताङ्गं मह्यममुं विधास्ये, मनोरथं चन्द्रमसं च पास्ये ॥ ३३ ॥ इत्थं प्रपन्नेऽहनि पूर्णिमास्या, निर्मापितोऽनेन कृते किलास्याः । विस्तीर्णं एकः पदमण्णपोऽरं, मध्ये सरन्ध्रः तामाचचख्यौ पुरतः परेषाम् ॥ ३४ ॥ नीत्वाऽर्धरात्रेऽथ मिलाद्विविधं, स्थलं प्रपूर्णं पयसात्वलक्ष्यम् । सुप्तोत्थितां तत्क्षणतोऽविशेषां, सुप्तोऽपि नात्रेत्यथ चन्द्रगुप्तश्चन्द्रस्य पानादजनिष्ट हस्तः ॥ ३५ ॥ अथापनीते सति दोहदेऽस्याः, क्रमेण जङ्गेऽङ्गरुहः सुकेश्याः । भिन्नः । चाणक्यविप्रोऽप्यधिकार्थकामः, द्रोणीतटं पर्यटतीव धाम ॥ ३६ ॥ राज्यानुसार्यसचरित्रलम्भः, सोऽहर्निशं वृद्धिमवाप सेवा किल सुन्दरीषु । संतोष आलस्यजनयातुरत्वे, व्याघातदानाय नृणां महत्त्वे ॥ ३७ ॥ प्रैक्षिष्ट धातून् क्षितिचूडरीषु, स्मृत्येति क्रीरिमा गा, गृहाण रिक्तः स्वगृहाय मा गाः । आख्यद्विजः कोऽपि निहन्ति मा मा, चूर्वीरजोयेत्यवदत्सुधामा ॥ ३८ ॥ वालोऽप्यजाणीकृत-
ज्ञातं विजेनास्य वचोविलासः, कीदृक् शिशुत्वेऽपि शुजाधियासः । श्रुत्वा परित्राद् तनयं समायः, स तं स्वकीये हृदि निश्चिकाय ॥ ३९ ॥ पार्श्वे शिशोरेत्य तदाह वत्स, त्वं ज्ञोः समागन्तुं गुणैरनुब्र ॥ ४० ॥ त्वं ज्ञमिपादं रचयामि कृत्येत्युजौ प्रणष्टाबुद्धिते ममत्वे ॥ ४१ ॥ अमीमिलत्सम्यगत्रचमूलः, किर्यास्तयोस्तत्र जनोऽनुकूलः । रुद्धं वलात्पाटद्विपुत्रमान्यां,

१ हविव्यं घृतम्. २ विशेषरहितां निर्विकल्पामित्यर्थः. ३ आहपूर्वकादीक्षतेत्यर्थः.

तो वासिती नमदबलीर्धुजान्याम् ॥ ४४ ॥ नन्दाभ्यधाराननुधावमानान्, संवीक्ष्य विशेषेण जवासमानान् । क्व चम्बुगुप्तस्य
 दलं दत्तावा, दलं नक्षिण्याः सरसि स्थितायाः ॥ ४५ ॥ यथा न केनाप्यधिगम्यतेऽयं, निर्देजकोऽप्रत्नस्वयमप्रमेयम् ।
 बलावि न द्वात्रयितुं शिखायामन्यस्य दम्भो रजकस्य दयात् ॥ ४६ ॥ स बाहुकं सैन्यमुवेयिषासं, प्रदस्यं निर्णीशित-
 वान् संमांसम् । एकेन सेऽक्षोरुतुरङ्गगेन, दृष्टो जयाभन्वयिचोर्जटेन ॥ ४७ ॥ क्वास्तीति चन्धः शकुनं विचार्य,
 प्रोचे स कासारजलेऽस्मि धार्यः । नष्टसु बाणाव्य इतस्तदादाबाणाव्यइस्ते स्वहयं सेमादात् ॥ ४८ ॥ पाण्डे
 स्वलङ्गं प्रयिमुच्य योज्ञा, स्वे मोर्धके प्रोज्ञस्य पदोरभोज्ञा । अलेऽविशयावदमारि बाधाक्येनासिना तायदया-
 रुराण्येन ॥ ४९ ॥ आरोपितस्तत्र हृयेऽण चन्द्रः, स्वर्यं च सद्यश्चरितः समन्धः । नष्टावुजावप्ययने कियत्यप्ययौ
 गते चन्धमवक्त्वा स सत्याः ॥ ५० ॥ यदा मया त्वं मुजटस्य दर्शितस्तदा तपान्तःकरणं मयि स्वतः । कीदृग्बभूवेति स
 आह चिन्तितं, मया यदायौ हित एव संततम् ॥ ५१ ॥ योग्योऽयमित्येव तदाधिगत्य, क्रमालप्रयाति स्म स तं प्रप्लुत्य ।
 ऊचे दिने स्वं समसा गुफा (हा) यां, सरस्य नेत्रे मदिमा निशाबाम् ॥ ५२ ॥ ज्ञात्वा सुधापीनितचम्बुगुप्तं, संस्थाप-
 यित्वा वदिरेय गुप्तम् । नन्वस्य नौ पश्यति (तु) कोऽपि मेसि, प्रागे कश्चिथासुमना बिभ्रेति ॥ ५३ ॥ दृष्टो विजस्त-
 रत्नाक्षमेय शुक्लः, कश्चिद्वहिर्निर्गत ईक्षनकः । विदार्य तस्योदरतः करम्भं, निष्कासयामास कृत्तार्तिदम्भम् ॥ ५४ ॥ दम्भः

१ धेगेन असदृशान् २ समस्तम्भम् ३ सदृशीद ४ सगानदौ ५ प्राचीनान् पूर्वजानित्यर्थः ६ सुता ७ मरः मा परयस्मिति संभन्व

करन्नेण तु कैटपवर्ते, वन्दस्य सोऽकारयदिष्टगर्तम् । ग्रामेऽन्यतः कापि गताबुजावप्येवं जहास विज ईक्ष्यन्नावः ॥ १५१ ॥
 को ब्रह्महत्यां यदलं च विष्णुर्मघविधातुं जगतीह जिष्णुः । किं चक्रमन्थेति न निष्कलङ्के, कुण्ठत्वमात्मीयकुलेऽपि शङ्के
 ॥ १५२ ॥ जिह्वाकृतेऽटन्निशि मार्गतान्तश्चाणक्य आगात्स्थविरीगृहान्तः । स्यादे विशाले पश्चिमेशितायां, तत्रार्चकाणा-
 मथ लोपिकायाम् ॥ १५३ ॥ एकेन बालेन तदन्तराले, द्विसः करः प्रोणतया कराले । दृष्ट्वा तमूचे स्थविरा रुदन्तं, चाणा-
 यमिष्टं, ययौ हिमार्जिं स ततोऽप्यदृष्टम् ॥ १५४ ॥ पृष्टां सती साह तदा च तेन, साध्यानि पार्श्वानि पुरैव येन । आसाद्य चाणक्य उपा-
 सोऽवसरेऽथ नन्दं, प्रोन्मूलयिष्याम इमं सकन्दम् ॥ १५५ ॥ राज्यं च जागृष्यतो विज्यादास्याम एतस्य वयं धृतज्याः ।
 कुत्वेत्यथो तेऽप्यनुनन्दनिर्ग, चेष्टुर्महात्मान इवापवर्गम् ॥ १५६ ॥ अन्यन्तरग्रामपुरेषु शिष्टिं, स्वां स्थापयामासुरवाप्य
 तुष्टिम् । पितं प्रपक्कप्रकटेष्टकाजिः, सैलं दधानं परितः स्फुटाजिः ॥ १५७ ॥ एकत्र चैकं न पुरं पतयाचीर्णे बलेऽप्युग्र-
 कर्मवितत्या । स्वयं परिव्राट् स ततः प्रविश्य, प्रैक्षिष्ट सर्वत्र गृहादितस्य ॥ १५८ ॥ माहात्म्यमेदयेन्चकुमारिकाणां, सोऽर्मस्त
 निरञ्जमिदं नराणाम् । निर्नाशयामास समीपतस्तास्ततोऽतिमायाविधुरः समस्ताः ॥ १५९ ॥ पश्चात् पुरं तत्त्वरितं गृहीतं,
 हृष्यत एव तसं, दृष्ट्वा क्वचित्संग्रहणाय हृतम् । ह्री वावहीति स्म च यञ्जवृन्दं, पार्श्वहितं कापि कपाटनुन्दम् ॥ १६० ॥

१ प्रातर्भोजनम्. २ धृतपृथ्वीकाः. ३ निर्गो देशः. ४ प्राकारम्.

विकस्वरं ह्यस्त्यथ जायमान, इदंस्ति लोकोक्त्य च द्रुयमानम् । पेतुः सुखन्त्यो जनतानिमग्नार्ण, यद्वा यमस्यैव च शक्तयः
 दृष्टम् ॥ ६७ ॥ श्रोतुमृच्छच्छ्रितरोपमानि, पेतुः क्वचिरसाक्षाशिरोसि तानि । इवावतानि दृष्टिकानि पातैः, सुप्तं नराणां
 इत्यैस्तदा तैः ॥ ६८ ॥ आकर्षमाकृष्टधनुर्नियुक्ता, नाराचराज्योऽप्यपतन् विविक्ताः । प्राणपहार विदधत्य पतयोः,
 सत्सैनिकानामुत्तयोश्च सैन्ययोः ॥ ६९ ॥ पदे पदे दृश्यत एव खण्डी, सास्त्रे पतन्वी विदशीव चण्डी । पट्टस्फुरन्मुग्नर-
 त्तिन्दिपातैः, प्रावर्तताञ्जिस्त्वधिति करास्त्रैः ॥ ७० ॥ इत्थं प्रयातेषु कतिप्यहस्तु, प्रास्त्रेषु नन्दध्वजिनीसहस्तु । विजो
 दिशं गामिदुःसेवकेषु, द्रष्टे सरोयारिणि वा यकेषु ॥ ७१ ॥ चिन्तामवासेष्वधिकं नरेषु, क्षीणेषु धान्येषु धनोत्करेषु ।
 नन्दः पुनर्मर्गयति स्म धर्मद्वारं तदैर्जिर्निश्चित स्वमर्म ॥ ७२ ॥ एकेन शक्तोपि रथेन छातुं, यद्वाहि तत् त्वं सुसुतः
 मयातुम् । नन्दोऽपि छात्वा निरयाय राय, कर्त्तुं च जार्योदितयो विमायम् ॥ ७३ ॥ यान्ती कर्त्तुं साऽथ पुनः पुनस्त्रं,
 धीचञ्चगुप्तं सुररूपशस्त्रम् । रागप्रयोगेण निरीक्षते स्म, स्वकं कृतार्थं इति मन्यते स्म ॥ ७४ ॥ अथक् तदा नन्दनू-
 पोऽपि याहि, प्रापापि सा चन्द्ररथ तदा हि । नवारकास्त्रक्षणेनैव नग्रास्तस्यामितायां रथनाजिह्वाः ॥ ७५ ॥ बन्धो-
 ऽजवन्नमनोऽनुरागस्तदा त्रिवेण्याह हरैस्तदागः । मा वारयेना हि नृणां युगानि, स्वाचाग्यमेतन्नय वेऽपहानि ॥ ७६ ॥
 प्रपद्य चैतन्नगरागसरागतैः, राज्यं चिन्ता प्रफमिद तदा च तैः । तत्रास्त्यथो वा विपकन्यका सा, दत्तेशितुः शास्त्रशुभः
 सुधासाः ॥ ७७ ॥ प्रज्वालय धहि च विरच्यमाने, तयोर्विधाहे घृतगीतमाने । हस्तेन हस्ते मिश्रिते विषेण, प्रपीकितः प्राह

नृपः सुखे (वे) एः ॥ ७७ ॥ मित्राधुना ज्ञो धियतेऽथ निष्ठश्चक्षुःश्रित्ताविधयेऽजनिष्ट । तावन्निदानीं नृकुटिं दधा-
 रोपर्यस्य राज्यस्थितिलोपकारोः ॥ ७८ ॥ अस्तीति नीतिर्व्यवसायवन्तं, सामर्थ्यतुल्यं धनसाम्यवन्तम् । यश्चार्धराज्याप-
 चन्त्रोऽपि राज्यवित्तयं वञ्चार, स्वरूपलक्ष्म्या कमनानुकारः ॥ ७९ ॥ तूष्णीं दधौ चन्द्र इतो ममार, जाक् पर्वतीयः क्षितिपोऽविचारः ।
 नव्या जनोपप्लवनाय दानवाः । बहिः परिव्राम्य पश्यति स्वतस्तन्मूलनिर्नाशकमत्यमगतः ॥ ८० ॥ सौयेन जीवन्त्यश्च नन्दमानवा,
 नलदाममीशास्त्रके कुविन्दं कलयन् परीक्षाम् । मर्कोटकेन स्वसुते स दष्टे, कुपस्तदीयेऽथ विले बलिष्ठे ॥ ८१ ॥ अस्मै बहिःस्थं
 लोहेन पुरा हुताशं, पश्चात्तृणैर्ज्वलयति स्म साक्षाम् । तन्मूलनिर्मूलनतानिरूपं, विजस्तमालोक्य रूपैकपूपम् ॥ ८२ ॥ निखन्य
 स निश्चिनोति स्म न निग्रहप्रदश्चौरव्रजस्यान्य इतो वंशवदः । आकार्यं सन्मानमवापितो धनां, नृपात् पुरारक्षकतां च ॥ ८३ ॥
 शोचनम् ॥ ८४ ॥ विश्वास्य तेनापि कृतोपचारा, विपान्नमुत्तया हतलोकसाराः । व्यापादिता नन्दनराः परस्वं, कृतं पुरं
 चौर्यनिषेधतः स्वम् ॥ ८५ ॥ आविज्रता कार्पटिकस्य दैक्ष्यं, ग्रामेऽमुना यत्र पुराऽपि नैक्ष्यम् । आक्षां विधित्सुः स
 निजहमेवशस्तल्लोकमित्थं विज आदिदेश ॥ ८६ ॥ वंशदुमाणं सहकारवृक्षैर्वृतिर्विधेया परितो मनुष्यैः । व्यचिन्ति तैरेव-
 मही न युज्यते, किं तु प्रमादः कथकस्य लक्ष्यते ॥ ८७ ॥ नेहगृ नृपादेश इहेति मत्वा, वंशदुमानेव ततश्च भित्त्वा ।
 १ करणशीलः कारुः तस्य. २ प्रकृष्टं धनं यत्र तत्.

वृत्तिः कृताऽऽद्येऽपि यथोचितत्वायात्मीयमुर्ध्वय शूनं विदित्वा ॥ ९० ॥ आक्रान्तिर्बन्धं प्रविकारय तेषु, क्षारेषु रोधं रचयन्
 ममेतु । ग्रामे क्षुरात्मा स सप्तृक्षपादं, प्रख्यातयाभास तदा विशाखम् ॥ ९१ ॥ आः क्रूरकर्मास्य कटु द्विजस्य, ग्रामस्य
 गोपिप्रयशानुस्य । दाहः स्वदेहे कुशधातुरकाम्बरस्थितिर्धिक्षुषिधार्युक्तम् ॥ ९२ ॥ स्वकोशवृद्धयर्थमभा जनेन,
 दृतोप्यतेनाम समानसेन । द्विजोऽप्युपायं सहसाऽयचार्यं, प्रधानलोकाक्षगरे प्रसार्य ॥ ९३ ॥ निमग्न्य जोग्यं शुचि
 नोजयित्वा, पश्चात्सुरां पराययति स्म विद्वान् । उत्थाय मत्सेव्यस्य तेषु सत्सु, स्वयं स बक्त्रे नटनं स्वमिष्टुः ॥ ९४ ॥
 प्रवृत्तं संचर्येर्तुज पप गातुं, तच्चित्तजाय प्रकटं विधातुम् । मेधाचतुष्काङ्कितरुचया च, स्वास्यं स्फुरन्नीविमिमामुवाच ॥
 ॥ ९५ ॥ द्वे वात्ससी स्त्री मम धातुरकं, वृणन्त्रयी काञ्चनकुण्डल्युक्ते । वषयो नृपो नो विकसत्कपोला, धादैकशस्त्रेन
 ममात्र होला ॥ ९६ ॥ एतच्चो नागरिकोऽसहिष्णुः, कोऽप्यग्रयीद्रव्यजरोन्मादिष्णुः । तथैव गानं नटनं प्रकुर्वन्मुखे
 ततोऽप्यन्यधिकं हि चर्यन् ॥ ९७ ॥ शास्त्रे यद्रुकं व्यसनं श्रितस्य, कुक्षस्य मत्तस्य तथातुरस्य । रक्तस्य रागे मृत्तिमग्न-
 तस्य, स्वाधित्तजायः प्रकटो नरस्य ॥ ९८ ॥ मत्सेनपोतस्य हि योजनानुते, मुखे क्षितावुत्पतितस्य निमित्तम् । पदे पदे
 लक्षमहो सैखोला, धादैकशस्त्रेन ममापि होला ॥ ९९ ॥ आहान्य लक्षस्य तिलाढकस्य, प्राप्तस्य निष्पत्तिमतीव तस्य ।
 स्रष्टं दध्ने चानुविष्टं सखोला, धादैकशस्त्रेन ममापि होला ॥ १०० ॥ अन्योऽप्यदत्त प्रावृषि पूरिताया, मया विधेया
 त्यरितापगायाः । एकाहिकवत्क्षणपास्यलोला, धादैकशस्त्रेन ममापि होला ॥ १०१ ॥ अन्यस्तदा प्राह नवोक्तिर्वैरेका-

? विपारमुचो मागो विचारमुक्ता ताव २ अमा सह २ सत्स्मीका

हिकानेककिशोरकेशैः । आह्लादयाम्यन्नमहं सखोला, वाद्यैकशस्तेन ममापि होला ॥ १०२ ॥ मुक्तांशुकस्यास्त्यनृणस्य
 कामिनी, सुगन्धदेहस्य ममानुगामिनी । प्रवासिनो नायुतिनः सखोला, वाद्यैकशस्तेन ममापि होला ॥ १०३ ॥ रत्नप्रयं
 प्राह परः प्रणुन्नः, शालिस्तु मे रोहति जिन्नचिन्नः । गर्दभ्यपूर्वा जनकेलिदोला, वाद्यैकशस्तेन ममापि होला ॥ १०४ ॥
 ज्ञात्वेति तेज्यश्चणकाङ्गजातः, स्तोकं धनं याचितवान् दयातः । दिनैकजातस्तुरगानुपाददे, दिनैकजातं नवनीतमाददे
 ॥ १०५ ॥ तैः शालिजिः पूरितवान् यथोचितं, कोशान् सृजद्भिः स्वकचित्तरोचितम् । पुनः पुनश्चेदन्तः प्ररूढैः, प्रह्व-
 न्नमिन्चैश्चिरकालमूढैः ॥ १०६ ॥ अस्मादुपायात् परतो द्विजातिना, स्वपाशैर्कर्यन्नमयैः समाधिना । हतं विचक्रे धनिजिः
 प्रचुत्वात्स्थालं हि दीनारन्तरेण नृत्वा ॥ १०७ ॥ आहेति मां यो जयतीह रे यदा, स्थालं स्वदीनारन्तृतं ददे तदा ।
 पुनर्यदाऽहं जवतो जयामि, तदैकदीनारमिहाददामि ॥ १०८ ॥ ईदृक्प्रयोगेण जनादुरीकृतं, धनं धनं स्तोकदिनैः समी-
 हितम् । केऽप्याहुर्दिष्टं किल देवदत्तास्ते पाशकास्तेन जिताः सविताः ॥ १०९ ॥ न तीर्थेते केनचिदेप जेतुं, यथा द्विजो-
 ऽप्यत्र तथोपनेतुम् । न शक्यते मर्त्यजवः प्रयातः, सुदुर्लभः पुण्यबलेन जातः ॥ ११० ॥ इत्थं स चन्द्रद्विजिपो जदन्त-
 श्चाणाक्यनाम्ना कृतराज्यचिन्तः । कालं सुखेनागमयत् कियन्तं, तृणव्रजं वायुरिवोच्छलन्तम् ॥ १११ ॥ गुरुत्तमा निर्मि-
 तवृक्षवासाः, संनृत्तिमुख्या विजयाः प्रकाशाः । तत्र स्थिताः सन्त्यथ तैर्विनेयास्तीरेषु वार्धेः प्रहिता अग्नेयाः ॥ ११२ ॥
 नवीनसंस्थापितसूरिकर्णे, निवेद्यमाने निशि मन्त्रवर्णे । पार्श्वार्दुरोः शिष्ययुगेन शुश्रुवे, किञ्चित्तु दुर्निष्कृतेऽत्युपसृवे
 ॥ ११३ ॥ स्थानं यथोक्तं गुरुणा कियन्तः, शिष्या ययुः शिष्ययुगं तदन्तः । क्षणेन पश्चाद्वले ऋषिणुमाचार्यजं नो

धिरह सदिष्णु ॥ ११४ ॥ स्वयं गुरुध्याम्यति नैवयदेस्ये, अज्ञातुगेहेऽनखसः क्रियोऽप्ये । वक्ष्य धनं राशि मुदा स्वशि-
 व्ययोर्दुष्कृत्यनिष्टं विरसं पुरस्तयोः ॥ ११५ ॥ असारतुष्टानतः कृतो गुरुर्जज्ञे विनासस्य जयादियोन्मुक्तः । समीक्ष्य
 शिष्यद्वितयं विचिन्तयामासेति नो चारु कृतं यतो मया ॥ ११६ ॥ क्लेशाः समागत्य गुरोर्यिनिर्मितः, स्वपुत्रस्त्युपायः
 क्रियते पुरोऽमुतः । श्वलोप्यथावर्शनं कृत्तपञ्चनं, तेनेष्टकाले सुधियेव लभ्यतः ॥ ११७ ॥ शिष्यावनाष्टय गुरु सदञ्जनौ
 श्रीबन्धगुहायसद्ये ततोऽस्तनौ । नोऽयदप्ये जन्मसुरेय सत्वरं, यिदोक्तयामास न कोऽपि सौ परम् ॥ ११८ ॥ वप्रौ च
 न्नोक्तुं सह पार्थिवेन, सौहित्यमासौ नृपजोऽनेन । तावेयमेव प्रतिपादयन्, द्वाचतुक्कशीयानप्रयद्विपत्तः ॥ ११९ ॥
 वाणावयदृष्टो यदति स्म चार्यः, केनापि मे गृह्यत एव चार्य । न्योदः परं नैव मयावगम्यते, स स्वोदरे नीरस एव
 द्रुज्यते ॥ १२० ॥ धितर्कयामास ततो बिजाली, रौद्रोऽस्ति दुष्काळ इवेष्टघावी । स्यादस्थितः कोऽपि तदस्य दुष्कं,
 प्रपन्नतामञ्जनतः प्रयुक्ते ॥ १२१ ॥ आहाररावाङ्गणके प्रकीर्णं, सुस्पष्टिकाचूर्णमणो अजीर्णम् । वाणावयदृष्टो पतितौ
 च दुर्धियोर्जती पदौ तत्र तदोन्नयोस्तयोः ॥ १२२ ॥ यावन्नरः कोऽपि न पेतयान् दृशि, द्वारे निरोधो रक्षितोऽदरे-
 स्पृशि । धूमस्तदाऽकारि च पाप्ययादृक्सेनाजनिष्टाधिषा ऊरप्रघादकः ॥ १२३ ॥ तरकाखसुखीर्णहृग्ननौ तौ, दृष्टौ मणी
 वाऽष्टजलेन धौसौ । स्वोपाश्रये शीतद्वेदाऽश्च संप्रेषितावमात्येन ततोऽप्रक्रमे ॥ १२४ ॥ अहं त्यमून्यामपवित्रतामयापितो
 नृजनेति शुभोऽपि चामेयान् । त्रिदरिद्रता तावदयाचि भीचृता, द्वाटाटपष्टे शुक्रुर्दि च विप्रता ॥ १२५ ॥ कृतार्थश्चम्पाप

१ प्रतिपासरं भक्षयतः २ मक्षकः ३ कृपाटस्पृशि ४ कोपवान्

नृप त्वमाशिषे, विशुक्लवंशप्रचवस्तथा सखे । आवालकालं विधृतव्रतान्यां, युक्तं त्वया जायवता यदान्याम् ॥ १२६ ॥
 गुरोरुपात्मन्मुपेत्य संनिधौ स दत्तवानन्तिपदोः कृते विधौ । ऊचे तदानीं गुरुणा विमृश्य, त्वयि प्रवृत्ते जिनशास-
 नस्य ॥ १२७ ॥ प्रपादके चरितरुधातुरौ, मर्यादयेमौ रहितौ गुणकरौ । शिष्यावप्रतां स तवापराधः, सुश्रावका-
 न्यस्य न बुध्यगाध ॥ १२८ ॥ श्रुत्वेति पूज्यकर्मयोर्लंगित्वा, चाणक्य ऊचे विधिनाऽर्चयित्वा । द्दम्यं ममाकृत्यमतः-
 धराधवस्य, मा कोऽपि दद्याद्विपमुन्नतस्य ॥ १२९ ॥ चमत्कृतिश्चाथ कदापि हृद्यासीदस्य मन्त्रिप्रवरस्य हृद्या । सर्वैरिणश्चन्त्र-
 न पराभवन्ति, द्वेना यतोऽङ्गं भुवि किं त्वरेन्ति ॥ १३० ॥ लग्नस्ततो लक्षितमार्गवेदी, चन्द्रं विपैर्ज्ञावयितुं सचेदी । सर्वैरिणश्चन्त्र-
 हलाहलम् । अथान्यदा मन्त्रिणि दूरगेऽस्ति, स गर्जचृचाह्वयमुना न वेत्ति ॥ १३१ ॥ पाश्वर्धस्थितो नोजयति स्म पिब्लं, स तस्य मन्त्री विविधं
 अज्ञाततत्त्वो नृपतिर्लसन्त्याः । स्वस्थालतोऽस्याः कवलं दैदिः स्वं, नजन्महाप्रीतिपरं किल स्वम् ॥ १३२ ॥ ग्रासान्त्रिदापं विपुलं वहन्त्या,
 कत्याऽधिकपावश्यं, यावद्दधौ सा स्ववपुष्यवश्यम् । शात्वाऽऽशु चाणक्य ज्ञाय दध्यावस्या न युक्तं वमनं प्रसिध्या
 ॥ १३३ ॥ यतोऽस्त्यसौ गर्जवतीति कृत्वा, शस्त्रं सुतीक्ष्णं स्वकरे हि धृत्वा । विदार्य तस्या उदरं समुद्यतः, कार्येषु पूर्णं
 गरजनं कलाचृतः ॥ १३४ ॥ लात्वा करान्यां रुतं आज्यपूरिते, चिक्षेप देहोपचयं क्रमादिते । तस्मिन्नकार्षीत्स तु विन्दु-
 सारात्रिधानमुर्वीप्रथितं विचारात् ॥ १३५ ॥ यजर्जसंस्थस्य शिरस्यमुष्य, प्रपेतवान् विन्दुरिहासदृक् । रोमोज्जमस्तत्र
 १ चित्ते. २ रक्षन्ति. ३ ददाती ददिः ४ आत्मानम्. ५ गर्भम्. ६ कार्पासिकं.

न जातु जातवान्, कावेन बभूवोऽपि मृतिं स यावधान् ॥ १३७ ॥ तदा नृपः सोऽजनि बिन्दुसारः, मोक्षिभनन्देभ्यः-
मन्त्रमुधारः । सुबन्धुनामा उल्लमाकल्लभ्य, प्राहेकदैकान्त इने प्रसद्य ॥ १३८ ॥ प्रसादपात्रं न कदापि यद्यप्यहं तव ज्ञाप-
गिराऽप्यगद्यः । किञ्चिद्विदं यस्मि तथापि तुज्यं, प्रियङ्करं कर्णयुगल्य सन्यम् ॥ १३९ ॥ त्रिदशिरुना त्यजाननी निपा-
तिता, विदारयित्वा जवरं कल्लङ्घिता । मित्रीकृतः सोऽपि किमत्र मान्यते, त्वया सपत्नादधिकः शुभाकृते ॥ १४० ॥
श्रुत्वेति रुष्टेन नृपेण घात्री, पृष्टा स्वकीया प्रमदप्रदात्री । तमेव सर्वं हि तयाऽप्यवाचि, पक्त्वाज्जमीपत्युनरप्यपाभि
॥ १४१ ॥ चाद्याक्य आगात्समये स हीनं, दृष्टा च्छुब्ध्याप ललामजीमम् । स्त्रीरागिसारिस्त्राधिपात्रयन्ति, तेका यथा
तेऽपि तथा वदन्ति ॥ १४२ ॥ तस्मिंस्त्रिदशनी यिसुले व्यधित्तयत्वाचूचिरोचीव किमद्य राति यत् । दृष्टिं ममोपर्येष
जावन्तीति, सद्यः स्वके वेदमनि जङ्गमीति ॥ १४३ ॥ स्वपुत्रपौत्रस्वजनादिकेन्यः, सर्वं च वत्सा गृहसारमेन्यः । इक्ष्वं
स्वयं मन्त्रयति स्म मेधया, केनापि मन्त्रमभिपदागयेष्ठया ॥ १४४ ॥ लखेन घमिचुवर्यं प्रतारितः, कुर्वे तथा तर्हि मृतेन
मारितः । स त्यापया जीवति नातिदुस्तिष्ठिरं स्वदुष्कर्मफलोपखदितः ॥ १४५ ॥ ततः स्फुरज्जन्मनोहासा युक्तिप्रयो-
गेण कृताः प्रयासात् । दिष्टाश्च नीत्यान्तरमी समुज्जकं, दुर्जे व्यसेलीति च तत्र दुःशकम् ॥ १४६ ॥ आत्राय घोडमूत्र
घरवाससद्ययान्मनोद्वीकेष्वनुकूलतामयान् । चाभ्युद्यतो ही विषयस्य सेवने, गन्ताऽस्मि सद्यः स धमाखये जने ॥ १४७ ॥
चीनीशुकाखङ्कृतिसधिलेपनाधितृप्तिकासौरनिपुण्यसेवनाः (नं) । शृङ्गारणं मञ्जनमङ्गपोषणं, कर्तो स गन्ता स्यमासशोप-

१ स्त्री च रागी च सारिणी नवी चाभिपद्य सान्

एम् ॥ १४८ ॥ वासस्वरूपस्य निरूपणे षडुः, प्रक्षिप्य वासान्तरवाप्तधीर्वडुः । तद्धुर्जपत्रं तु समुज्जमापितं, मल्लपया मध्य-
गतं व्यधाच्च तम् ॥ १४९ ॥ पेटाऽपि सा तेन हि कीलिकाचिर्बाहं जटित्वा त्वयसो घनाञ्जिः । सत्वारयन्त्रेण नियन्त्र्य
गर्जागारान्तरेऽमोचि सुगन्धगर्चा ॥ १५० ॥ द्वारे प्रदत्तः सुदृढः कपाटस्तत्कोटिमूढ्यो रचितो वराटः । बन्धून्निजान्
क्षामितवान्नियोज्य, श्रीजैनधर्मे वसु मुक्तचोऽज्यः ॥ १५१ ॥ त्रिदण्ड्यरथेऽस्ति स गोकुलास्पदे, गत्वेङ्गिनीमृत्युकृदश्व-
संपदे । ज्ञात्वा पुनस्तं परमार्थमेतया, ध्यात्वा नृपोऽवाच्यहितं कृतं त्वया ॥ १५२ ॥ पित्रा कृतस्ते यदसौ सगौरवस्त्वया
कथं केसरिणेव कौरवः । अवापितो चूरितरं पराजयं, मन्मातृहन्तेत्यवदत्स दाघवम् ॥ १५३ ॥ धात्र्याह माता यदि
मारिता नो, स्यात्तेऽमुना धीरिमरत्नसानोः । तदाऽजविष्यत्तव संचयः कुतः, साम्वा स्वयं ते विपचोऽज्यसङ्गतः ॥ १५४ ॥
पुरः पितुस्ते मृतिमाप जाविता, विपेण तस्याः हृयमेदय धावता । विदारयित्वोदरमाभ्यनेन ज्ञो, निष्कासितस्त्र्यं धृतजी-
वितः प्रज्ञो ॥ १५५ ॥ विनिर्गतस्याप्युदराद्द्विहिर्यकः, संलग्न आसीद्विपविन्दुरग्नकः । शीर्षं मयीवर्णमयो निगद्यसे, त्वं
विन्दुसारस्तदिह्यारितैर्वसे ॥ १५६ ॥ राजैतदाकर्ण्य विपणहृत्प्रसाह्यया विचूल्याऽथ समाश्रितोऽञ्जसा । चाणक्यपाश्वे
गतवान्निरीक्षितः, स्थितोऽपसङ्गः स करीपमध्यतः ॥ १५७ ॥ पुनः पुनः क्षामित आदरेण, ब्रीहामवासेन नरेश्वरेण ।
उक्तं समागह्य च राज्यचिन्तनं, विधेहि सर्वं स उवाच चूधनम् ॥ १५८ ॥ अहं गृहीतानशनश्च सङ्गत्यक्तः शुभ्रध्यान-
धरान्तरङ्गः, । सुबन्धुदुश्चेष्टितमाह नो परं, ज्ञात्वाऽप्यसौ चूपपुरस्तदोचुरम् ॥ १५९ ॥ स्मृत्वा विपाके कटु चाप्रि-

१ वराटकः २ अरय एव तरवस्तत्रासिरिवासिः तस्यामन्त्रणम्-

यंकरं, पैयन्त्यमेव ह्रुः स्रग्मिदम् । आसस्यखारोपितसत्करेण, सुवन्धुनोचे नृपतिः परेण ॥ १६० ॥ करोमि अकिं
 प्रवठामनुज्ञया, चाणाक्यनाज्ञाः स्वहितकलिप्सया । दस्या अनुज्ञासगमत् द्वितीश्वरा, कुघ्नः सुपन्धुः कञ्जुपीय धीधरः
 ॥ १६१ ॥ घूयं प्रवद्याद्विपदन्तरङ्गारकं करीपस्य कुयुद्धिसङ्गात् । नृपायिखोके प्रगते सखेदे, देहे करीपाग्निरग्रे प्रपेदे
 ॥ १६२ ॥ विशुद्धलेनयो गिरिनिष्पकम्पाः, साध्यान्तरो नैव मनाक् भकम्प । स्वं निर्मिमीते स्म च पापगर्हणं, पुण्या-
 नुमोदं प्रविनष्टदर्पणम् ॥ १६३ ॥ दध्यौ ग्यलन् सन् प्रसंस्कारीपञ्जकूरामिनाङ्गणपनेषु नीरजः । धन्यास्तके ये विल-
 सन्ति निर्वृता, पत्कर्मवन्धस्य न कारणं द्वितौ ॥ १६४ ॥ अस्मादशः पापकृतो दुराशयाः, स्वकीयदेहस्य महासुखा-
 शया । आरन्जजाजोऽसुमतामुपह्वयं, विधाय जीवन्ति सुपेय पे सुयम् ॥ १६५ ॥ मनस्यधन्यस्य जिनेन्वशासनप्रयर्तन
 जोगलताविपासिताः । मनेहशः कर्ममखीमसस्य, प्रौढाखजाखानमपृच्छस्य ॥ १६६ ॥ ज्ञातोत्तमार्हवचनव्रजस्य, स्वामो-
 दशस्याकुलितान्तरस्य । इहाजयन्मे परलोककद्रु खद, कीदृग्विरुद्धं चरितं हृशेन्मवम् ॥ १६७ ॥ दध्यौ सुयन्याधिति यः
 प्रयर्तनं, चक्रेऽपयुध्यै मम पुण्ययत्नरत्नम् । कृत्या निर्जं सस्य न चेतस्समार्हं, कुर्यां न मत् कोऽप्यधमस्त्वान्यदम् ॥ १६८ ॥
 प्रेत्येह ये केऽपि हि जन्तुसयया, दुःखीकृता जन्मनि द्युर्पिया मया । ह्मन्तु मार्गं जगतीह ते क्षमाम्यथ्येध्वहं चेतसि
 सखहन् क्षमाः ॥ १६९ ॥ पापाधिकृत्यायलिरदकेन, स्वराज्यकार्येषु मयोत्सुकेन । या मीलित्वा पापविशारेदेन, त्यक्त्वा
 त्रिधा साऽप्यधुना दायेन ॥ १७० ॥ यथा यथा क्रूरकरीपयस्त्रिना, दंदवृते सैप सती महामनाः । स्थूराणि कर्माणि

१ अज्ञापयवेषु २ पापाधिकृत्यमः पापोपकरणानि तेषां आबलि

ययुस्तथा तथा, कथं दधीनीव घटान्तरे मथा ॥ १७१ ॥ सन्नावनान्नावितहृन्मस्कृतिः, स्मरन् प्रकुर्वन्निजपापधिकृतिम् ।
 प्रासः समाधिं समजायताशु, ध्यानस्थितः प्रीतिपरः परासुः ॥ १७२ ॥ उत्पन्न उदामवपुर्महर्षिकः, स्वर्गे सुपर्वोज्ज्वल-
 एरुगेहे स जगाम वेगतः । प्रैक्षिष्ट वासौकसि चैकमुद्रतं, दृढं कपाटं स्फुटतालकोक्तम् ॥ १७३ ॥ नरेश्वरान्याश्रितलोकविश्रुतत्रिद-
 रदर्शं चूर्जे लिखितं च तत्फलं, बुबोध वासस्य गुणं ततः कलम् । जिघ्रापितो वासमनेन धृतगन्धसौरभान् ॥ १७४ ॥
 ककः ॥ १७६ ॥ समीरितः सन्निपत्यस्य सेवने, स श्राद्धदेवस्य ययौ निकेतने । सर्वेषु शेषेष्वपि शस्तवस्तुषु, प्राप्नोऽमुना
 प्रत्यय उक्तयुक्तिषु ॥ १७७ ॥ हा हा मृतेनापि च मारितोऽस्म्यहं, तेनेति दुःखार्दितहृजतस्पृहम् । तस्यै वराकः स
 यतीव सर्वदा, स्वजीवितायोषितजोगसम्पदा ॥ १७८ ॥

॥ इति समूलश्राणक्यदृष्टान्तः ॥

गोधूमशालियवकोज्वकङ्कुमाया, ब्रीहिः कुलत्थनुवरीतिलराजमायाः । चव्वः शण्डिपुटकेलुमसूरमुजा, रालातसी च-
 एकचीनकराजमुजाः ॥ १ ॥ धान्यं चतुःसहित्विंशतिचेदजाजि, स्याद्यावदत्र चरतान्तरितं विराजि । कृत्यैकतस्तदपि

१ नन्दराजमानन्दमिति वा पदच्छेदः, वृक्षपक्षे आनन्दं प्रफुल्लत्वम्. २ क्रियाविशेषणम्.

कोऽप्यस्त्रिद्वं स्वनिम्न, प्रस्थेन सर्पपचूतेन करोति मित्रम् ॥ २ ॥ शूर्पं विधाव जरती स्वकरेऽथ काडपि, प्रस्थे पुनः
रुजति सर्पपञ्चं कदापि । धान्यात्ततः पृथगिमे किञ्च पूर्वरीत्या, नो हरितं पुनरुपैति नृजन्म नीत्या ॥ ३ ॥

॥ इति धान्यदधान्तः ॥

अष्टोत्तरसंज्ञसहस्रयुक्ता, कस्यापि शूरस्य सजाडसि युक्ता । तत्राष्टसयुक्कशतं समानां, सान्ना पुनर्बिघ्निति कोण-
कानाम् ॥ १ ॥ तत्रानिघ्नं सिधति मेदिनीपस्रक्षरग्यकाङ्क्षयस्ति सुतः प्रतीपः । दृष्यौ स बृद्धं जनकं निहत्यादास्यामि
राग्यं सहसा जगत्याः ॥ २ ॥ आढोचने ज्ञातमिदं तदीयं, केनाप्यमात्येन न शोभनीयम् । तेनापि गत्या क्षितिपस्य
शिष्टं, ध्यातं वृषेणापि तदा हृदिष्टम् ॥ ३ ॥ क्षोभप्रहमस्तमनोऽन्तराणां, नैवारत्यकर्तव्यमहो नराणाम् । किञ्चित्त्व्यवि-
भिर्दयताधराणां, परोपधातमभितावराणाम् ॥ ४ ॥ कुर्याद्यतो नो कुलज्वालपेक्षा, हृत्मेम नो नापि कुकीर्त्येवेषाम् ।
दुग्धः करोत्येय बलावकार्य, हृन्वाष्वस्यं स्वजनं तथार्यम् ॥ ५ ॥ स्मृत्येति राज्ञा कश्चितं सुताय, दन्ता न नो राज्य-
मिदं हृदा यः । धृतं स पित्रा विरचम्य जेता, यदा तदा राग्यमिदोपनेता ॥ ६ ॥ ज्यस्य रीतिं शृणु नोः क्रमागतां,
दायस्त्वैको बहयो ममासताम् । यदैककं पुत्र ज्यस्यहो स्वकं, पृषक् पृषक् सान्नसहस्रकोणकम् ॥ ७ ॥ एकेन चैव
स्वकदायकेन, क्षाष्टोत्तर दारशतं कृतेन । राग्यं तदा भ्रावि तवावितेयावेतज्ज्येसो नृजनिः सुवेया ॥ ८ ॥

॥ इति धृतदधान्तः ॥

एको यणिक् काप्यजवसुराण्यः, सक्षराराशिं परिरक्तमाणाः । कोटीध्वजं सत्र निवार्यजन्ये, वन्नन्ति गेहे वणिजस्तदन्ये

॥ १ ॥ वधाति नो स स्वगृहेऽथ तस्मिन्, वृद्धे गते कापि पुरे परस्मिन् । विक्रीणितान्यन्यपदोद्भवेभ्यः, पुत्रैर्वसून्यस्य तदा जनेभ्यः ॥ १ ॥ कोटिचजोऽस्माञ्चिरपि प्रवध्यते, तदा कुशोचा स्वगृहान्निषिध्यते । कृत्वेत्यथेते वणिजोऽगुरागतं, वृद्धं विना स्वस्वपदे यथागतम् ॥ ३ ॥ सद्माययौ स स्थविरोऽपि मण्यावलीप्रणाशं श्रुतवानपुण्यात् । कृत्वेति मञ्ज-
लताऽर्पणीया, निर्वासितास्तेन सुताः स्वकीयाः ॥ ४ ॥ पुत्राः सृजन्ति स्म परिभ्रमन्ते, सर्वत्र रत्नानि तु नो लभन्ते ।
साऽप्याप्यते रत्नलता सुरेभ्यः, पुंजन्म यातं न लभेन्महेभ्यः ॥ ५ ॥

॥ इति रत्नदृष्टान्तः ॥

स्वप्ने पुरा कार्पाटिकेन केनचिद्वस्त्रं हि दृष्टं शशिमण्डलं क्वचित् । ऊचे स्वकानां सहचारिणां पुरस्तदा परेषां स जव-
न्मुदाङ्कुरः ॥ १ ॥ तैर्निर्विचारैः कथितं ककुत्तरं, त्वं लप्स्यसे मण्मकमेकमुत्तरम् । लब्धो गृहस्थादनिकोत्सवेऽमुना,
क्वचित्सखलम्नः स कुबुद्धिकेनुना ॥ २ ॥ स्वप्नं तमेवैक्षत मूलदेवस्तत्रैव तस्यां निशि चारुहेयः । सुबुद्धिर्मौश्चिन्तितवान-
मायी, स्वप्नो न मे मण्मकमात्रदायी ॥ ३ ॥ व्याख्याविशेषादिव नूनमेतादृग्जातमेतस्य फलं सुवेताः । दध्यौ स कस्यापि
पुरोऽस्मि वक्ता, स्वप्नं निजं स्वप्नविदोऽरिपक्ता ॥ ४ ॥ प्रसूनताम्रमूलफलैः सपर्यामाधाय शुक्तः शुनबुद्धितर्यो । स्नात्वा
ततः श्वेतपटं वसानः, प्रोचे पुरः स्वप्नविदोऽपमानः ॥ ५ ॥ तदग्रतः स्वप्नविदाह सप्तमे, साध्याज्यलान्नोऽस्ति तवाह्नि
निःसप्तमे । पुरेऽथ तस्मिन्पृथिविपन्नः, सुतोऽङ्कितः सारवक्षप्रपन्नः ॥ ६ ॥ निरपेक्षपञ्चतुरङ्गचामरादिपञ्चदिव्यानि नरा

१ निपः कलशः.

महत्तराः । मुवा तदा तत्र पुरेऽध्यवासयन्, इवीप्सितं स्वीयममी असाधयन् ॥ ३ ॥ तैः पञ्चसङ्क्षैरपि मूढदेवः, कृतः स
 दिव्यैः सहसा नृदेवः । पूर्वोदितः कार्पटिको व्यचिन्तयन्निशान्य तन्नाग्यकथामथेति यत् ॥ ७ ॥ यदीदृशं स्वप्नमथो
 विप्रो कथाम्बरो कथानिश्चिन्नाग्ययत्तया । व्याख्याप्य विद्वत्तय सर्पमि निर्धर्मं, साधाज्यमुज्यास्तु तदा इतस्तम् ॥ ८ ॥
 ततः प्रचुर्युग्मदगोक्रुडानि, दध्यासये प्राम्यति सोऽस्तिष्ठानि । स्यान्मे शुप्रस्वप्नविप्रोक्तं पुनस्तत्पानतो हीति कदाप्यु-
 पाविनः ॥ १० ॥ न दैवयोगात्कथमप्यवाप, स्वर्गं हि तादृक्षमसौ सपापः । तथा नरत्वं विगतं न छन्यते, स्वार्कवशुद्धे-
 त्तमत्र सन्मतेः ॥ ११ ॥

॥ इति सद्येपतो मूढदेवराजपुत्रस्वप्नफलकथानकम् ॥

पुरं बिज्राटीगच्छपुरं महत्तम, घनेन धान्येन घनेन सप्तमम् । तत्रेन्धवत्तः समञ्चन्महीपतिः, सुपर्वशाखीव नवः शची-
 पतिः ॥ १ ॥ जाता वरेण्या वरावर्तिनीनां, दार्विषातिस्तस्य सुता जनीनाम् । एके जणन्त्येक्यशा प्रधुतास्ते जङ्गिरे साधु-
 चिरमण्डताः ॥ २ ॥ अथेन्धवत्तेन नियोगिपुत्री, घरावतीर्वेव सुरेन्धपुत्री । लढा विवाहावसरे परं सा, दृष्टा ततोऽमो-
 व्यमुना रिरंसा ॥ ३ ॥ अथतुल्लानवती सती सा, कदापि दृष्टा स्वहृशा महीशा । रत्या समाऽमात्यगृहोपरिष्ठाप्तवोऽ-
 नुगाः कस्य सुरेति पृष्टाः ॥ ४ ॥ तैरुक्तमेवा युवती महीनाकृतादरा राजति तावकीना । एकां तया साकमथेन्धुकान्तो,
 ततः स चूपोऽप्युपिवोऽदतां ताम् ॥ ५ ॥ तयोवरेऽस्या छदियाय गर्जा, प्रावृक्षयेऽरपयष्टुवीव वर्त्तः । नियोगिनाऽऽ-

१ बिन्तामणि रत्नवत् २ हे पृथ्वीपते

ख्यायि पुरेति तस्या, ह्याय्या त्वया गर्जन्तवा समस्या ॥ ६ ॥ तथा मुहूर्त्तं च दिनं स्वपित्रे, न्यवेदि तेनेदमलेखि पत्रे ।
 नृपोक्त्यन्निज्ञानमुखं रहस्यं, मेधाविना तत्र च दुर्निरस्यम् ॥ ७ ॥ दिनेषु पूर्णेषु सुतोऽपि जज्ञे, चत्वार आसैस्तनयास्त-
 दन्ये । दासोन्नवाः पर्वतकोऽग्निकश्चान्यः सागरो बाहुदकश्च पश्चात् ॥ ८ ॥ नाम्ना सुतोऽञ्जल्स सुरेन्द्रदत्तः, प्राप्ताष्टवर्षो
 गुरुभक्तिचित्तः । पित्रा कलाचार्यमथोपनीतः, कलोच्चयं शिक्षितवान् विनीतः ॥ ९ ॥ आर्यो यदा शिक्षयति स्म गाना-
 लेल्यादिकाः सज्जणितप्रधानाः । कला अमूर्त्तार्हि नरेन्द्रपुत्रास्तस्यैव विभ्रं प्रथयन्त्यमित्राः ॥ १० ॥ न मन्यते तत्कृतम-
 न्तरायं, स मन्त्रिसूः स्वं त्वधिकृत्य कायम् । कथं कथञ्चित्स्वगुरुप्रणीताः, सद्गुञ्जिना तेन कला गृहीताः ॥ ११ ॥ छावि-
 शतिर्नृपसुताः कलोहं, ते ग्राह्यमाणा इव दुग्धदोहम् । गुरुं कुवाक्यैरपि तर्जयन्ति, क्षेत्रे प्रहारव्यथितं सृजन्ति ॥ १२ ॥
 गुरुर्यदा तास्तुदति व्यलीकानेत्य प्रसून्यः कथयन्त्यञ्जीकाः । आर्यं तदैतास्तु पराजयन्ति, स्त्रीणां न पुत्राः सुदृजा
 न्नवन्ति ॥ १३ ॥ अमूहशास्तेऽपि च तस्थिवांसो, जाह्न्याश्रिता वा किरणाः सुधांशोः । काचित्कला तत्र न शिक्षिता
 तैरुरीकृतोद्दामविवेकघातैः ॥ १४ ॥ इतोऽस्ति राजा मथुरानगरी, जिताद्यशञ्जितदेवपुर्याम् । नाम्नाऽञ्जवन्निर्वृतिरस्य
 पुत्री, सालङ्कृती रूपरमाधरित्री ॥ १५ ॥ गताऽन्यदा सा पितृपैर्पदन्ता, राज्ञा न्यगादीति तदा समन्तात् । वरः सुते यो
 हृदि रोचतेऽद्य, त्वया स मह्यं सहसा निवेद्यः ॥ १६ ॥ तथाऽन्यथायीति तदात्यसूयापरो रियौ यः सुजटश्च भूयात् ।
 वामेऽङ्घ्रिण यो विच्यति तात राधां, जर्तो स शोचां विदधाल्यगाधाम् ॥ १७ ॥ वाक्यारिपितुः साऽथ समग्रसामग्रीतश्च-

चाखेच्छपुराय नाम । श्रुत्येच्छदक्षद्विपस्य वारकान्, धृत्यस्त्रानक्षुतरूपधारकान् ॥ १७ ॥ धृतं विदित्वेवमभेच्छदक्षः,
 क्षणेन दक्षौ स न कोऽपि मत्तः । राजाऽपरो लघुतरोऽस्त्येन, स्वयंवरा मत्पुरमाप येन ॥ १८ ॥ आकारितास्तेन समम-
 च्छास्त्राया स्वशोचाग्रततायनूपाः । महर्षिचूड्या समुपेयिर्वासाः, पुराद्दक्षेऽप्यग्न तस्थिर्वासाः ॥ १९ ॥ चक्रे पुरं तेन चत-
 रपताकं, यन यथा कुम्भखस्रस्रताकम् । रक्षादिमो मरुत्प एक स्रष्टा, कृतो यद्विनिर्मितेष्विच्छमुच्च ॥ २० ॥ कृताष्टचक्रोपरि
 तत्र धीतुहयैकतोऽहोऽक्षुतदायिनी तु । येध्येषुणा वामकनीनिकायां, साऽधोमुखैर्धन्विजनैः सजायाम् ॥ २१ ॥ संनह्य
 साकं स्वष्टैः स निर्ययौ, ज्ञो यदी राजसुताऽपुपाययौ । स्वयंवराखड्गविसङ्गताङ्गी, वरेण्यखायश्यमयी कृशाङ्गी ॥ २२ ॥
 स्वस्वास्पदेऽस्यात् क्षितिचतुस्त्रलापस्तथाऽन्यलोफोऽपि मनस्वपापः । स्वयंवराखड्गचूडमुष्या, यादृग्वनौ बौपदिकाम-
 दिष्याः ॥ २३ ॥ श्रीमाखिनामा प्रथमोऽङ्गजातः, प्रोक्तस्तदा अग्निद्विजा कृपातः । शिन्ध्यस्थि तैस्त्रयस्त्रिभिर्विभ्वितामिनां,
 पाश्चाद्विका खादि हुतां सराग्यमाम् ॥ २४ ॥ सतोऽकृताज्यासविधिः कक्षापी, सोऽप्युत्थितः स्वायवनाम्य पादौ । धनु-
 र्दहीतुं न परं शशाक, विजो यथा हंसगतं यक्षाकः ॥ २५ ॥ द्वाचं करे तत्कथमप्यनेन, यतस्ततो यास्थिति कम्पितेन ।
 ध्यमोचि घाणः फलज्जारजुप्तः, शालीव जग्नः स च चक्रजग्नः ॥ २६ ॥ त्रिधेयकसङ्गान्धरकान्तराणि, स्पृष्टा शरास्तत्र
 मदस्तराणि । नृषामजग्यन्त यद्विद्य केषां चिन्निपतन्ति स्म ततः परेषाम् ॥ २७ ॥ ततो व्यघात्सोऽष्टृतिमेवमुर्वीपतियदे-
 जिग्वर्धपितोऽस्मि गर्वी । आख्याय्यमात्येन किमादधासि, स्वामिन्मुखे श्यामखतामिधासिः ॥ २८ ॥ राजाऽऽह पुत्रैरघम-

१ वेगेन २ मेघा . ३ निर्मिता चिणस मुद् हर्षो येन स ४ सह राज्येन मा सक्षमी सराग्यमा साम् .

प्रधानः, कृतोऽहमेतै रचितापमानः । मन्यन्त्यधान्मामकपुत्रिकाञ्च, सुतोऽस्ति तेऽन्योऽपि दासकलाञ्चः ॥ ३० ॥
सोऽस्ति द्रुमो वेधविधेर्विधाने, राज्ञोऽप्यचिज्ञानमवाचि जानेः । आकारितो मङ्गु सुरेन्द्रदत्तः, क्षापेण हृष्टेन तदाऽब्ध-
चित्तः ॥ ३१ ॥ आश्लिष्य चोक्तं सुत पुत्रिकाहग्निदाऽष्टचक्राण्यवचिद्य तादृक् । स्वयंवराज्यरमाऽप्यजेया, त्वयाऽ-
धुनाऽऽत्मीयकरेऽन्युपेया ॥ ३२ ॥ वचस्तथेति प्रतिपद्य नेतुः स्वरूपनिर्भस्सितमत्स्यकेतुः । ततः कुमारः स्वकरे निनाय,
स्थाने स्थिरीज्य धनुर्जयाय ॥ ३३ ॥ चत्वार एतत्सविधे च चेटकाः, स्थिताश्चतुर्दिङ्गु सखद्भवेटकाः । सत्पार्श्वयोरप्यु-
जयोः स्वपाणौ, स्थितौ जटौ द्वौ जयकृत्पाणौ ॥ ३४ ॥ त्रष्टः क्वचिद्यधिकृत्य लक्ष्यं, वेद्यं तदा त्वङ्गिर एव दक्षम् ।
वदद्गुपाध्याय इति स्वक्वत्रे, जयं कुमाराय ददर्श वक्त्रे ॥ ३५ ॥ द्वाविंशतिस्तेऽपि तदा कुमारा, उल्लण्ववाचः स्म वद-
न्यसाराः । विध्यत्वसौ मेति वलाघदन्तः, कुर्वन्ति विघ्नं च मिथो हसन्तः ॥ ३६ ॥ जटघ्यं तद्भृतिशुक् चतुष्टयं,
द्वाविंशतिं क्षापतनूरुहामयम् । कुमार एवागण्यैश्च जानन्नथाष्टचक्रान्तरमेकतानः ॥ ३७ ॥ तस्मिन् शरव्ये विनिवि-
ष्टदृष्टिः, स्थानेऽन्यतश्चाकृततत्त्वदृष्टिः । पाश्चादिकां वामदृशि प्रवीणः, क्षणाङ्गनान्तर्विजिदेऽत्यरीणः ॥ ३८ ॥ उत्कृष्टशब्दैः
किं साधुकारं, चक्रुर्जनास्तस्य तदाऽनिवारम् । कन्यां स धन्यां विधिनोपयेमे, सार्धं तया जोगसुखैश्च रेमे ॥ ३९ ॥ कर्तुं यथा
दुष्कर एष राधावेधो बुधस्यावगणथ्य वाधाः । स जातु सिद्धिं लज्जते सुरेभ्यः, पुंजन्म जूयो न लज्जेन्महेभ्यः ॥ ४० ॥
॥ इति सुरेन्द्रदत्तकथानकम् ॥

इदोऽस्ति साहसिकयोजनाश्रितः, प्रपञ्चवान् दौवस्वमाधिकाचतः । त्रिंशद्भ्यैकमथाग्निरस्य, ग्रीवा ममौ यत्र च कञ्च-
पस्य ॥ १ ॥ स कञ्चपो धर्पशस्त्रे व्यतीते, प्रसारयेत्स्वां धर्मनिं प्रतीते । प्रसारिता तेन निजा शिशोधिन्निष्ठे नजोधिप्यय-
खताऽप्यबोधि ॥ २ ॥ तां पुष्पमातामिव घन्निष्काया, दृष्टा गतो गोश्रजमाधिकायाः । आकारणार्थं सहितस्तयाऽयं,
प्राप्ताः पुनस्तत्र निरन्तरायम् ॥ ३ ॥ विषो विषं नेत्रयुगेन पश्यन्निष्ठं न तस्मैद्विधानवश्यम् । तदप्यसी जो खजते
सुरेन्यः, पुंजन्म जूयो न खजेन्महेन्यः ॥ ४ ॥

॥ इति चर्म (कञ्चप) दृष्टान्तः प्रोक्तः ॥

प्रष्टं युग प्राग्दिशि नीरराशो, शम्बाऽप्यतत्त्वश्चिमादिकृत्सकाशोऽत्रिंशे परिघ्नम्य युगस्य शम्बा, विशेषकदाऽपि स्वयमेयरन्या
॥ १ ॥ त्रिंशेऽपि तत्रोर्मिमहासमीराहता ययःपूरश्चलद्वीरा । साऽपि प्रवेष्टा खजते सुरेन्यः, पुंजन्म जूयो न खजेन्महेन्यः ॥ २ ॥

॥ इति युगशम्बादृष्टान्तो नवमः ॥

स्तम्भोऽजयत्कोऽप्यथ सोऽप्रमाणः, सुरेण चक्रे कक्षसात्परायः । खरनास्तदीया अपि निर्विघ्नागाः, कृताः समप्रा नखि-
काखतागाः ॥ १ ॥ पञ्चाद्ययौ मन्दरभूधिकाया, शयास्तुयत्कोमखतूधिकायाम् । अणुस्त्वदीयान् सकलान् पथेन, पृथक्
पृथक् कृत्कृतवान्मुलेन ॥ २ ॥ कश्चित् पुनः स्तम्भमिमं महिष्ठं, विषो विषं चूर्ध्वनतः प्रणष्टम् । करोति तेन्यः परमाणु-
केन्यः, पुंजन्म जूयो न खजेन्महेन्यः ॥ ३ ॥

॥ इति स्तम्भदृष्टान्तो दशमः ॥

नरञ्जवोपरि दश दृष्टान्ताः प्रथमपदे समुद्राविताः । अथ द्वितीयपदस्यायं परमार्थः—नृजने प्राप्तेऽपि पवित्रं कुलं दुर्लभं । कुले प्राप्तेऽपि आर्यदेवं विना न धर्मप्राप्तिः । तत्राचार्यदेवे गुरुकं तत्त्वश्रवणं दुर्लभं । यदुक्तम्—“भूयसु जंगमत्तं ततो पंचिन्दियत्तमुक्तेषु । तेषु वि य माणुसत्तं मणुअत्ते आरिओ देसो ॥ १ ॥ देसे कुलं पहाणं कुले पहाणे य जाइसुकोसा । तीइ वि रुवसमिन्नी रुवे विवलं पहाणयरं ॥ २ ॥ होइ वले वि य जीयं जीए वि पहाणयंति विन्नाणं य रकरो मुखो ॥ ४ ॥ पन्नरसंगो एसो संपन्नो मुक्कसाहणोवाउ । इत्थ वहु संपत्तं ओवं संपावियवं ते ॥ ५ ॥” अथार्यदे-
 त्राणयमूनि—“मगहंगकासीकलिंगकुसकोसलाकुसहा य । लाटा य सूरसेणा कुणाल तह केयई अरुं ॥ २ ॥ मलयत्थसिं-
 धुचेईवयरामदसन्नञ्जंगवट्टा य । लाटा य सूरसेणा कुणाल तह केयई अरुं ॥ २ ॥ जत्थ न जिणकक्षाणा न चक्खिवलके-
 सवाण अवयारो । न य जिणधम्मपविन्ती सगजवणाई अणज्जा ते ॥ ३ ॥” अथ गुरुकं साध्वधिकारे तत्त्वमिदमेव
 यत्साधुना क्रियाकलापसाधुनाऽत्यन्तमुपसर्गकारिण्यपि वैरिणि प्रकामरुमात्राज्ञा आव्यं । यस्तु तद्विपरीतो भूत्वा भूयोऽपि
 प्रान्तेऽप्यहामतिहिंसां कक्षीकुरुते स संवराह्वयमुनिवत् कृतकृत्यः प्रसिध्यसिद्धिसौधमध्यमध्यास्ते । एतदुपरि श्रीसंवरमु-
 निदृष्टान्तो निदर्श्यते—
 श्रीसंवराख्यो मुनिरुग्रचर्यः, कृताहंउत्तागमसत्सपर्यः । चक्रे स उत्तुङ्गगिरौ गरीयस्तपस्तनूत्सर्गवशाद्वरीयः ॥ १ ॥
 १ क्रियाकलापेन साधुः सुंदरस्तेन.

पुष्टाऽन्यथा शासनदेव्यमुष्मी, यथाः कृतं कैश्चिदपीह शुर्लभैः । कृत्वे यथा कष्टमुपैति तुल्यं, कार्यं तदा मे स्मरणं सुख-
 न्यम् ॥ २ ॥ अथो मुनिः पारणकाहि जाते, भ्रामस्य मार्गे चखितः प्रजाते । एकः समागाग्रकटः कुतश्चित्सस्वन्मुलं तत्र
 तदैव कश्चित् ॥ ३ ॥ मार्गं मुनिर्मुञ्चति नो तदानीं, यथा नरेन्द्रो निभराजधानीम् । न मन्यते शाकटिकस्य वाक्यं,
 यथाऽऽस्तिकः शासनमत्र शाक्यम् ॥ ४ ॥ रथात्समुत्सीर्षं तदा तपोधनः, स तानितो निर्मितमार्गरोधनः । तोत्रप्रहरैः
 प्रजुरेस्तनौ तया, शीर्षेऽमुना शाकटिकेन सर्यया ॥ ५ ॥ दण्डप्रहारैर्मुनिभिः स रोपाडुवेक्षितः सोऽपि निगृह्य दोषा ।
 तयोर्मित्रो बुद्धविद्यौ पपात, हितौ स मासरूपकः सघातः ॥ ६ ॥ आगात्समृता शासनदेवता नो, महाग्धकूपेषु पित्रेव
 जानोः । गते पुनः शाकटिके प्रयासाडुयागता शासनदेवता सा ॥ ७ ॥ माधुः समाखापित एव दुर्या, रथं कैत्यवादीदय
 साऽऽह यर्या । त्वरसेविनी देव्यहमेयमुक्तिं, निवाम्य स प्राह मुनिः कुयुक्तिम् ॥ ८ ॥ पापे यथाऽस्मारि मया स्वकार्ये, किं
 नागता तत्र नघत्यनार्ये । किं साम्प्रतं दर्शयसि स्वमास्यं, कृते विद्यो न विप्ताति खास्यम् ॥ ९ ॥ अय मुनिर्वा पशुपाद
 एव, प्रोवे सुदी नादि मया विशेषः । द्योस्त्वदानीं सरुपोः कथश्चिन्मयापि तत्रोपकृतं न किञ्चित् ॥ १० ॥ यत्कोकिलाना
 स्वर एव रूपं, पतिप्रतास्यं यनितासु रूपम् । विद्या कुलीनस्य नरस्य रूप, समैव साधोः शुभकारि रूपम् ॥ ११ ॥ कोपः
 कुटुम्बस्य करोति शान्तिं, कोपश्च दुःखस्य ददाति खानिम् । कोपो प्रचेदुर्गतिमार्गसार्थः, कोपान्मनुष्यस्य पथोऽव्यपार्थः

॥ १२ ॥ अन्तर्दधे शासनदेवतेयं, प्रबोध्य तं संवरनामधेयम् । तद्वा तपः सोऽपि च चरिकां, प्रान्ते शिवं साधु-
रगाविराजम् ॥ १३ ॥

॥ इति श्रीसंवराहयमुनीश्वरकथा ॥

अथैतस्यैव काव्यस्य तुर्यपदे “तुभ्रं पमायायरणं न जुतं” इति यदुक्तं तत्र प्रमादोऽष्टप्रकारः—“पमाउय जिणिदेहिं
चणिउं अऊजेयउं । अन्नाणं १ संसलं २ चेव मिहानाणं ३ तदेवय ॥ १ ॥ रागो ४ दोसो ५ मडंसो ६ धम्मस्मि य
अणायरो ७ । जोगाणं दुप्पणीहाणं ८ अऊहा वज्जियवउ ॥ २ ॥” इति । इतिकारणात्प्रमादः अज्ञानरूपः । स यथा
श्रीस्थूलजज्जमुनिना स्थानत्रये कृतस्तथाऽन्यैर्धीधनैः साधुभिः “समयं गोयम मा पमायए” इति श्रीवीरवचश्चित्ते संस्मृत्य
कहिंचिन्न कार्यः । प्राणी तावत्प्रमादे एकान्तनिमग्न एवास्ति । ये त्वप्रमादिनस्त एव स्वकार्यसाधका दुःखबाधकाश्च
स्युः । अथ प्रमादाचरणस्थानज्ञापने स्थूलजज्जहृष्टान्त उच्यते—

जगत्प्रसिद्धः प्रविज्ञाति नन्दः, द्वितीश्वरः कीर्तितैककन्दः । मन्त्रिप्रधानः सगन्तल आसीत्तस्योत्तमः पाटलिपुत्रवासी
॥ १ ॥ समुल्लसत्कल्पकवंशकेतुर्मेधाचतुष्कोपचयैकहेतुः । आसीत्स दुर्नीतिविचेदकारी, श्रीनन्दराज्यप्रथितोऽधिकारी ॥२॥
श्रीस्थूलजज्जस्तनयः प्रधानस्ततोऽपरोऽञ्जलिरियाभिधानः । जहादिकाः सन्धुरणरूपवत्यः, पुत्र्योऽन्नवन् सप्त गृहेऽस्य
सत्यः ॥ ३ ॥ जहा द्वितीयाऽजनि जहादिन्ना, जूता तुरीयाऽपि च जूतदिन्ना । सेणाऽन्निधाना प्रवञ्चव वेणा, पष्ठी सुता
सप्तमिका च रेणा ॥ ४ ॥ गाथापदभ्र्लोकसमूह एकविन्त्यादिकोक्तिक्रमसातिरेकः । मुखे समायाति कुमारिकाणां, तासां

मनीषोदयभारिकाणाम् ॥ ५ ॥ जिनेन्द्रपूजागुरुपञ्चमस्याः शास्त्रार्थविज्ञानशृणुष्वमस्याः । धर्माः प्रयान्ति स्म सुलेन तासां,
सुवर्षसंकाशरीरजासाम् ॥ ६ ॥ कविर्विजन्मा वररुच्यप्रित्यस्तत्रैव चास्ते निवसन् सुदण्डः । अष्टोत्तरे काव्यशतं विरच्य
क्ष्मायं सदा स्तौति नयं विमुच्य ॥ ७ ॥ तत्काव्यजक्युल्लसितोऽधिगानं, समीहते दातुमज्रीष्टदानम् । नृपः परं नो संग-
मादसृष्टश्चापां विना यम्रति तस्य तुष्टः ॥ ८ ॥ विजन्मना तेन ततः कवर्षं, मन्त्रीश्वरस्यास्य कृतं स्वमित्रम् । ससुप्प-
दानाद्विनिर्बयित्वा, मायां स्वचित्ते परिकृष्य नूनम् ॥ ९ ॥ मन्त्रिस्त्रियोर्यं वद विप्र सत्यं, मया समं ते किमिहास्ति
कृत्यम् । सोऽप्याह मन्त्री त्ययंकं कार्यं, स्तोता मम द्वापपुरो विचार्य ॥ १० ॥ स्त्रियाऽपि तद्वाक्यमिदं प्रपन्नं, प्रोचे
च काले सच्चिदं प्रसन्नम् । न श्वाश्वसे किं विजमाह सोऽपि, किं स्तौति मिथ्याहशमन्न कोऽपि ॥ ११ ॥ प्रपन्नयान्
वाक्यमसौ निजाया, निर्बन्धमायेष्ट पुनः प्रियायाः । कृता प्रशंसा पवतस्तु तस्य, प्रत्यप्रकाव्यानि पुरो नृपस्य ॥ १२ ॥
अष्टाधिकं दापितयाम्भरेण, सुवर्षवीनारणतं विजेशः । सदेयती तस्य वज्रवृत्तिः, शक्या न जङ्गु द्रुधि कुम्भकृत्तिः
॥ १३ ॥ अज्रापयमात्तेन पुनर्नृपस्य, शुभद्वयं वीक्ष्य वृथा किमस्य । प्रवीयते स्वं घनमाह जपः, सुतस्तथैवैष कुबुद्धि-
कूपः ॥ १४ ॥ मन्त्र्याह देवान्यकृतैर्भवन्तं, संस्तोति काव्यैर्यमर्षधग्मम् । ज्ञातं पुरा नास्य मयाऽपि पि(बु)ध, राजाह सत्यं
किमिदं कुबृत्तम् ॥ १५ ॥ एके पुनर्मन्त्रिरस्तदेति, विजोक्तेतत्सकलं समेति । मुक्ताम्बुजे मामककन्यकानां, प्रहातृतां
सप्तकसङ्ककानाम् ॥ १६ ॥ अथैष धियः समये नृपाग्रतः, स्वकाव्यमाध्याकथनार्थमागतः । धृता बबन्त्यन्तरिताः स्वपुत्रि-

कास्तदा त्वमात्येन सुयुक्तिपत्रिकाः ॥ १७ ॥ आकर्ण्य वाचं तमथैकवारं, विजोदितं नूतनकाव्यवारम् । कृत्वा मुवाधीत-
मुवाच यद्वा, श्रीनन्दचूपावपुरः सुशिष्या ॥ १८ ॥ श्रुत्वा विजेनोच्चरितं च यद्वा, वितीयवारं किल यद्वादिन्नया । उक्तं
नृपाग्रे क्रमतस्तृतीयया, तुरीययैवं किल यावदन्यथा ॥ १९ ॥ ततोऽधिकक्रोधधरेण राज्ञा, प्रदापिता तस्य सन्नाऽग-
माज्ञा । पश्चात्स गङ्गापथसोऽन्तराले, यन्त्रप्रयोगं सृजति स्म काले ॥ २० ॥ दीनारमालां निशि तत्र दृष्ट्वा, संस्थापयत्येव
जले प्रविश्य । आहत्य यन्त्रं चरणघ्येन, प्रातः पुनर्वाति नुतिह्वलेन ॥ २१ ॥ लोकाग्रतो वक्ति नुतिप्रसङ्गात्तुष्टा धनं मे
प्रददाति गङ्गा । प्रोक्तं पुरस्तात्सचिवस्य सम्यक्कालान्तरे चूपातिना निशम्य ॥ २२ ॥ मन्त्र्यूचिवांश्चेन्मम राति दृष्टौ, गङ्गा
तदा सत्यमिदं न पृष्टौ । विलोकयिष्याम इदं हि कल्ये, राज्ञा प्रपन्नं कुतुकेऽत्यतुल्ये ॥ २३ ॥ नियोगिना प्रत्ययितो
मनुष्यः सन्धाक्षणेऽजाणयथ लब्धलक्ष्यः । प्रह्वसमास्थाय विलोकनीयं, वृत्तं विजस्याम्बुनि निन्दनीयम् ॥ २४ ॥ संस्था-
पयत्यम्बुनि यद्विजन्मेह्वया त्वमानीय प्रदेहि तन्मे । तेनापि गत्वा जगृहेऽस्य दीनाराणां ततः पोद्दलिकाऽतिपीना ॥ २५ ॥
एतत् प्रजाते नरपत्यमात्यौ, तत्र विजं पश्यत एव जात्यौ । विजोऽपि गङ्गां नृपे सुखेन, प्राविह्वदीनां कलयन्मुखेन
॥ २६ ॥ प्रान्ते स्तुतेर्यन्त्रमिदं पदान्यां, संघट्टयामास मुहुः करान्याम् । दत्ते न किञ्चित्स ततो विलक्षः, पुरो जनानाम-
जवत्सलक्षः ॥ २७ ॥ राजावदत्येव तु उष्टकुम्भीनसोपमो वक्रतयाऽतिदम्भी । स्वाचारदारुल्करधूमकेतुर्व्यलीककीर्तिर्न-
गरान्तरेषु ॥ २८ ॥ स्वयं नृपाग्रे सचिवेन चाविष्कृतं तदीयं धनमप्रजावि । राजादिलोकस्तमथो जहास, रुरोष मञ्जि-
एतथ विप्रपाशः ॥ २९ ॥

चिन्तयति च—

समाहृतं यच्चरयेन पुंसां, मूर्धनमारुह्य यदातिस्त्रिसाम् । मध्यस्थतां संवधतोऽपमाने, वरं मनुज्याषज आघ्रहानेः ॥ ३० ॥ स
 द्विजमाखोक्तयितुं प्रवृत्तस्तन्मन्त्रिणो दोषभरैररुचः । मन्यन्त्यदाऽसौ सिरियाविवाहं, विधातुमुत्कः कुचखाम्बुवाहम् ॥ ३१ ॥
 नरेन्द्रदेवानि घनायुधानि, कुशं गृहे कारयतीप्सितानि । एतच्चिरायजितमग्निदास्या, प्रोक्तं विजायान्तिकदारुवासा
 ॥ ३२ ॥ प्राप्तञ्छलस्तत्र तदा विजासिखिके वतुष्केऽर्घ्यनि मन्यरातिः । शिशुनिव पाठयति स्वतस्तु, विष्टो वदन्मोदक-
 मुखयस्तु ॥ ३३ ॥ किञ्चिन्नलः सम्प्रति येति नासौ, मन्त्रेण पद्मन्दनूपे परासौ । कृते सति स्वं सिरियाङ्गजातं, रान्येऽस्ति
 संस्थापयिता धिया तम् ॥ ३४ ॥ एतु खोय नबि जाणइ खं सिगफाख करिस्सइ । नंदराय मारोविक्करि सिरियच्च राज्ञि ठवि-
 स्सइ ॥ ३५ ॥ एतद्वृत कापि महीधवेन, मेलापितं मन्त्रिणं जवेन । व्यखोकि तत्रायुधचक्रवाहं, निष्पद्यमानं चरकैः
 प्रजाखम् ॥ ३६ ॥ छकं च तैर्धूपतयेऽय नन्दः, परारुमुलीचूय रुपातिमन्दः । तस्यौ सत्तायां सति पादसमे, सेयागते
 मन्त्रिणि प्रकथ्यजमे ॥ ३७ ॥ यतः—मगतास्म्यदो विन्वसनं न राजा दर्शीकरासीकुटिलत्वज्ञाजाम् । निद्रायितं कूपकस-
 भिकर्षं, विस्वस्य चैतत् सति मुग्धकर्षे ॥ ३८ ॥ मन्त्री स्मरन्नस्ति वधे स्ववश्यमघातकाखस्य ममैककस्य । चूपावतोऽनुष्य
 कुटुम्बकस्य, कुञ्जाम्मृतिः स्यान्न हि मामकस्य ॥ ३९ ॥ विज्ञाय नन्दं कुपित निभ्रान्ते, समेत्य मन्त्री प्रमदाद्युपान्ते ।
 जगाद पुत्रं सिरियात्रिधानं, नारं मरिच्यामि यदि प्रधानम् ॥ ४० ॥ तदा वनिष्यत्यधिपोऽत्र हीमास्वकाम्मनुष्यान्

१ भगिन्नाः कामुकः २ मेधाशब्दात् नामपाठो कर्मणि भूतवृत्त्यन्तम्

सकलानधीमान् । तस्मादहं वत्स गुणातिक्रम, त्वया निपात्यः क्षितिपांश्चिनमः ॥ ४१ ॥ श्रुत्वेदमाक्रन्दमसौ ततान, प्रोचे
 त्वं तात मामेव मृतं विधेहि । नृपाग्र एवं गदिते पिताऽह, त्वं नो कुलध्वंसकृतावगाहः ॥ ४२ ॥ कुलोपसर्गस्य वाहिं प्रदेहि,
 रोऽसि किं तु, स्यास्त्वं विधायेति मुतापमन्तुः । अथाह पुत्रो जवतातु यत्तन्नावी परं वसुवधो न मत्तः ॥ ४४ ॥ मन्व्याह
 सोऽहं विपन्नदण्डेन, स्वं मारयिष्यामि सुत दण्डेन । त्वया विपन्नस्य ममैव याह्यवृत्त्या विपत्त्यै ह्यसिरत्र वाह्यः ॥ ४५ ॥
 नाक्रन्दकावोऽस्त्यधुना महीयानाज्ञा गुरुणां तु न लङ्घनीया । रक्ष स्वकीयं कुलमार्पदन्धोर्मा तारयोद्दामकुकीर्तिसिन्धोः
 ॥ ४६ ॥ क्षीप्येक्तोऽम्नोचृतसिन्धुरन्यतस्तथैक्तोऽन्धुर्देववह्निरन्यतः । जोग्येक्तः कण्टकराशिरन्यतः, सुतोऽविदत्स-
 कूट एष मेऽद्भुतः ॥ ४७ ॥ यदेक्तो मे गुरुशासनातिक्रमोऽन्यतो वसुवधो विज्ञाति । स्वहृत्या ज्ञान्वयशोऽपि मेऽति-
 प्रौढं तमोऽस्मै फलितं किलेति ॥ ४८ ॥ दिवानिशं नन्ददृष्टपाङ्गरक्षकः, स्वतातवाचा स्थगितश्रुतिविक्रः । स मन्त्रिसूनु-
 नयनन्त्रवज्रजलः, शुशोच मालिन्यजितोग्रकज्जलः ॥ ४९ ॥ स्वकीयसूनोः पुनरप्यनेन, प्रोक्तं तदा मन्त्रिमहत्तमेन । वध्यो-
 पित्राऽपि मिथो विमृश्य, समागतं पर्यदि ब्रूधनस्य ॥ ५० ॥ आवातवृषादनशङ्कितेन, प्रतिश्रुतं तत्सिस्थ्यान्निधेन । पुत्रेण
 पार्श्वे स्थितो मन्थुचितं वचः स्वं, क्षिप्तिः प्रयुक्ते स्म धनीव स स्वम् ॥ ५१ ॥ न जडिपतं ब्रूयतिनाऽप्यनेन, नतं पुरो-
 १ हे वत्स. २ गापद्रूपकृपात्. ३ कृपः.

पृथ च धीसत्वेन । तथैव पादोः पठितस्य नेतुविग्नं शिरोऽनेन पितुर्विजेतुः ॥ ५३ ॥ चित्ते पुनश्चिन्तयतीति हा स्वा-
 स्वयाऽहं विषयो दयारेः । किं कारितोऽस्म्यत्र ममाथया तं, प्रतो न इत् किं स्फुटितं स्वतातम् ॥ ५४ ॥ हा हा किला-
 कार्यमिदं प्रजदयस्मिन्स्थितो राहुदयद्विकल्पः । तवाऽन्यधाम्मप्रसुतः स्वयेवं, वृथाऽऽकुलत्वेन तवात्मैवम् ॥ ५५ ॥
 स्फुरदुराचारविकारकत्वास्यासनातिप्रमकारकत्वात् । लोके मयाऽप्य कृतं तदेतत्कार्यं मनागप्यवृतिर्न नेतः ॥ ५६ ॥
 त्यक्त्या ससमं स्वजनस्य कार्यं, कुर्वन्ति चृत्या निजनाथकार्यम् । किमन्यथा ब्रह्मतरागवन्तः, शक्याः समाराधुमिनो
 नवन्तः ॥ ५७ ॥ वामो प्रयेद्यस्तय देय नित्यं, न तेन पित्राऽपि ममास्ति कृत्यम् । तदा च राज्ञाऽवसितं कुल्लोकः, किम-
 न्यथा मन्त्रयति हेन्दोकः ॥ ५८ ॥ किं त्वेव विप्रप्रचितोऽस्ति दग्धः, सोऽहं कुकर्मा विपमिन्नकुन्त । येनेह संशुभ्ययमृ-
 द्कार्यं, विनिर्मितं सम्प्रति दुर्निघार्यम् ॥ ५९ ॥ तन्मन्त्रिपदे यदि मन्त्रिपुत्रः, संस्थाप्यते तस्मान्निराममन्न । ततः स राज्ञा
 नष्टितस्त्वज स्वस्वारथ्यं निज मन्त्रिपदं प्रजस्य ॥ ६० ॥ एकं ततस्तेन ममास्ति वृजः, श्रीस्थूलजज्ञः सहजः प्रसिद्धः ।
 पञ्चाङ्गनामन्त्रिरमाश्रितस्य, क्रान्ताः समा द्वादश देव तस्य ॥ ६१ ॥ प्रदीयतां मन्त्रिपदं तु तस्मा, आकारितः स प्रष्टु-
 क्षाऽप्यकस्मात् । क्रमागत मन्त्रिपदं गृहाथ, स्वमेधमुक्ते स पुनर्यज्ञात् ॥ ६२ ॥ विचिन्तयामीत्यमुना प्रज्जिष्यते, प्रोचे
 नृपोऽशोकथने प्रजोचिते । विचिन्तयैकान्ततयेत्यथागतः, श्रीस्थूलजज्ञोऽपि घने पुत्राश्रितः ॥ ६३ ॥ दस्यायहो जोग-
 रसमचारिणो राज्य्याधिकारोत्सुकश्चिन्तधारिणाम् । नृणाममात्यत्वमवयवकारकं, संसेवितं राति विनिष्टनारकम् ॥ ६४ ॥

१ स्वामिन २ श्लोपगृह्यरूप . ३ सुतरामसात्पर्य.

दुःखप्रदाः स्युर्विषयाः सदाऽमी, एतत्कृते को विजहाति कामी । सुदुर्लभं प्राप्तमिदं नरत्वं, विधाय संसारसुखे ममत्वम्
 ॥ ६५ ॥ नानाजनः सङ्गकुम्भवन्ये, दुर्वारसंसारवनेऽत्यगम्ये । दण्डे नरत्वेऽहसुखोद्यतेन, क्रीतेव कोऽप्यत्र वरादकेन
 ॥ ६६ ॥ निषेवितं वह्निशिखाकरालं, विलोक्यमानं यदि वेन्जजादम् । स्यात्तद्युतवज्रादि च रम्यमाणं, स्त्रीसेवनं चारु
 खानि सौख्यस्य कृते स दाति ॥ ६७ ॥ न ह्रायते स्त्री घटिता विधाना, कीदृश्विधैरेव ददौः प्रमात्रा । यस्तत्र रागी रतिमादधाति, दुः-
 समाधिर्नाविर्भवत्येव रुजाद्युपाधिः ॥ ६८ ॥ न रज्यते यो विषये कथञ्चित्त्कामनं यः कुरुते न किञ्चित् । जवेत्तदङ्गे सततं
 सिका मदङ्गं, न निर्मिमीते कृतशौर्यचङ्गम् ॥ ६९ ॥ विमुच्य तद्भोगमहाविदासं, तावत्क्षणोभ्युत्कटमोहपाशम् । यावज्जाराह-
 कल्येऽद्य कृतप्रयाणः, पान्थेन तुल्यो जरसा पुराणः ॥ ७० ॥ यावद्दशत्येव न रुग्णयुजङ्गस्तावविधेयः सुकृतप्रसङ्गः । जीवोऽस्ति
 पुष्टिकम् । धर्मध्वजं सोऽमलरत्नकम्बलं, ङित्वा व्यधात् स्वं परलोकशम्बलम् ॥ ७१ ॥ ध्यात्वेति शीर्षेऽकृत पञ्चमुष्टिकं, लोचं हृणाञ्जिर्मितपुष्टि-
 प्रोवाच धर्माशिपमेव तस्य । एतन्मया चिन्तितमेवमुक्ते, नृपोऽवदच्चाविर्दमांसमुक्ते ॥ ७२ ॥ आगत्य पार्श्वे नरनायकस्य,
 स्वारक्षकांस्तावदवक्त्रं द्वितीशः । विलोकनीयं कपटेन यायात्र वाऽसकौ धाम्नि पणाङ्गनायाः ॥ ७३ ॥ यावद्धहिर्निर्गतवान्मुनीशः,
 मृतात्कलेवरादास्यं पिधायापसरेत् पशान्तरा । यथा जनः सोऽपि मुनिः पणाङ्गनागृहात्तथा दूरमगान्महामनाः ॥ ७४ ॥ पश्यत्यु तेष्वेव
 तैर्बुधनाग्रे कथितं तथैव, क्षापोऽपि तुष्टाव मुनिं तदैव । कृतश्च मञ्जरी सिरियाञ्जिधानः, श्रीस्थूलचक्रोऽथ शुभावधानः
 १ आप्ता मुक्तिर्निर्लोभता येन तत्संबोधनं.

॥ ७६ ॥ संप्रतिपूर्वविजयस्य गुरोरुपान्ते, प्रेजे प्रतं च सिरियास्य इतोऽर्घ्यधान्ते । कोश्यान्निघ्नप्रकटपपवपूगृदेऽसि-
 मेष्ठा निजस्य सहजस्य सदा समेति ॥ ७७ ॥ सा स्थूलजदे गणिकाऽस्ति रक्षा, नाम्यं जनं वाञ्छति रागपृका । कोश्या-
 न्निगम्यस्यच योपकोश्या, कुर्यात्प्रयेजं स गृहे विजोऽस्याः ॥ ७८ ॥ पश्यन्नुदं मन्त्रिसुतो विजातेः, स प्रातुजायामवद-
 यथा हा । प्राप्ता वयं त्रातुरथो यियुक्तिं, विजायमुष्मात् पितृजीयमुक्तिम् ॥ ७९ ॥ कार्यं तथाऽयं तु यथा मेविष्टो,
 विवेकवेयं जगिनी कनिष्ठाम् । गत्याऽयवस्यं सुरयाऽतिमणा, विजस्त्यमस्तः कथमेकहृत्सा ॥ ८० ॥ अथ त्वया कारयि-
 तव्यमस्य, स्वसाः सुरापानमिदं विजस्य । तथाऽपि विप्रो जगदे यदाऽयं, नेष्टेसदा साऽस्य वज्राण सायम् ॥ ८१ ॥ सुते
 एवया मेऽद्य स तद्वियोगं, सोढुं समर्थो न जरीव रोगम् । चन्मन्त्रजायाः कृतवांश्च पाने, विग्याह्नः क्षीरमिति प्रधानम्
 ॥ ८२ ॥ तन्मन्त्रिबुनोः कथितं च कोदयया, राजाऽन्यदोषे सिरियास्यमिष्टया । दितः पिताऽऽसीत्य मे तदा पुनः,
 कुकर्म तत्प्राह स मद्यपानिनः ॥ ८३ ॥ राजाऽऽह किं तेन मुराऽपि पीयते, स प्रोविधान् सत्यमिदं विधीयते । कस्या-
 प्यवाह्नावितमुत्पलं करे, देयं विजस्येति निगद्य विभ्रेः ॥ ८४ ॥ सन्नासमाकारितवान्धस्य, प्रदायि तेनावसरेऽधमस्य ।
 आघ्राय तच्चान्तमनेन निन्द्य, चृद्गारमध्येऽखिलमेव मयम् ॥ ८५ ॥ सर्वत्र लोकांतरवातरीढः, स प्रापितः शोधिमघा-
 वलीढः । अयमिना पायित एव तप्तं, पञ्चत्वमाप्तोऽधिककण्डलिसम् ॥ ८६ ॥ श्रीस्थूलजवो गुरुसन्निधाने, स्त्रीनस्तपा-
 कर्मणि चात्माने । विहारकृत्पाटलिपुष्पमागात्रयोऽपरे सत्यनर्गोरनागाः ॥ ८७ ॥ अस्त्रीकृतास्तेर्विधिधा अजिग्रहाः,

१ मदिराम् २ रीढाऽवज्ञा ३ पापयुक्तः ४ मुनिश्रेष्ठाः

समाश्रितैकेन महाहरेर्गुहा । तमीदृशं शान्तिं स वजार केसरी, प्राप्तस्तदन्योऽहिचिलं च संवरी ॥ ८८ ॥ आलोक्य तं
 दृष्टिविषयः प्रशान्तः, कूपस्य चैकः फलकेऽतिदान्तः । तस्यौ च कोश्यागृहमससाद, श्रीस्थूलजज्ञो मुनिरप्रमादः ॥ ८९ ॥
 ज्ञात्वेति तुष्टा गणिका परीक्षितः, पराजितोऽत्रागत एव दुस्तैः । प्रोक्तं च कुर्वे किमुवाच साधुः, स्थातुं प्रदेहि स्ववनेऽत्र
 साधु ॥ ९० ॥ तथा कृते सा मणिहेममुक्तालङ्कारसंशोचितदेहयुक्ता । आगत्य लग्ना निशि चाटु कर्तुं, परं न शक्नोति
 मनोऽस्य हर्तुम् ॥ ९१ ॥ ततः स्वप्नावावरितस्यति स्म, प्रबोधमेपोऽप्यनुतिष्ठति स्म । वार्धिः सरिद्धिर्देमुनाः समिद्धिः,
 प्राणी न तुल्येद्विषयैर्महद्भिः ॥ ९२ ॥ निवासमासूय चिरं स्वान्धवैर्विधाय तृप्तिं हृदयेप्सितैर्नवैः । प्रपादितं लालितम-
 व्यनारतं, विमुच्य गन्तव्यमिदं वपुर्मतम् ॥ ९३ ॥ धान्यं धनं वन्धुजनोऽतिकान्तः, पञ्चप्रकारा विषया महान्तः ।
 त्याज्यं कृणादेव वपुश्च दासास्तथापि दीर्घाऽस्ति विद्यां हृदाशा ॥ ९४ ॥ श्रुत्वेति सा धर्मपश्चि व्रजन्ती, नृपालदत्तं मनुजं
 नजन्ती । ब्रह्मव्रतं सम्प्रति पालयन्ती, सुश्राविका जातवती लसन्ती ॥ ९५ ॥ मासां चतुर्लक्षं तदशोपवासी, यत्याययौ सिंहगु-
 हाधिवासी । दैरोत्थितायैः समवाचि तस्य, स्यात्स्वागतं दुष्करकारकस्य ॥ ९६ ॥ अन्निग्रहान्ते समुपागतस्य, व्यालास्पद-
 स्थस्य च कूपगतस्य । तथैव चक्रेऽथ तपोधनस्य, श्रीमन्निरोधैः कुहनां निरस्य ॥ ९७ ॥ श्रीस्थूलजज्ञोऽपि च वारवध्वा,
 गृह्णाति सन्नन्यनिशं सदध्वा । नानाप्रकारं विकृतिप्रविष्टं, प्रायोग्यमाहारमतीव मिष्टम् ॥ ९८ ॥ समागतः सोऽपि तत-
 श्चतुर्मास्यन्ते गुरुणां निकटे सुधर्मा । अच्युत्यैतैस्तैः सुतमस्य सत्त्वं, त्रिः प्रभितं दुष्करकारकत्वम् ॥ ९९ ॥ तदा त्रयः

१ स्वगृहे. २ अग्निः. ३ दरं शीघ्रम्. ४ दंभम्.

पूर्वमुतास्तु वाचयमा मिषस्ते भुवते स्म वाचम् । कृत्वेति मन्त्रिप्रसवो यदार्थाः, स्त्रियन्ति स्त्रीकव्ययहारयार्थाः ॥ १०० ॥
 बिबोषय यक्तं मनुजाः सुलेयुर्बलोम चाप्यादरमाणरेयुः । कृपन्ति गात्रेयमयेऽपि त्रिदा, पात्रे न कुर्यन्ति मनाग्विवक्षाम्
 ॥ १०१ ॥ तत्र स्थितोऽसौ स्वययुःसमाधिना, तथापि जातः स्वयनोधितोऽधुना । बलान्यवर्षे मृगाराङ्गुदास्थितः स्था-
 स्तामि वेष्ट्यापृह एवमुद्यतः ॥ १०२ ॥ अजिग्रहे छाति तदा निषिञ्जस्यैरार्यवर्षेन मृणोत्यशुद्धः । गत्वा ययाचे वसतिं
 पशन्ती, तदोपकोशाऽस्य ददौ वृणन्ती ॥ १०३ ॥ स्वाभाविकौदारिकवेदच्यपिता, धर्म समीपेऽस्य मृणोत्यदूषिता । तद-
 न्नसङ्गं स विद्यापुमुद्यतश्चादूनि यक्तीति सा न सस्यतः ॥ १०४ ॥ प्रबोधनार्थं ज्ञातीति तस्य, प्रदेहि किञ्चित् न वक्ति
 वदयः । ददामि किं साऽह न खलमेकं, प्रदीयतां ज्ञो मम सातिरेकम् ॥ १०५ ॥ तद्व्याप्तुपायं शृणु रूपं ब्रह्मते, नेपा-
 खवेरो कृतपर्युपास्तेः । पुंसः प्रदत्ते जिनधर्म्यसुख्यं, स कम्बलं समग्रति खलमूह्यम् ॥ १०६ ॥ देयं तदेवेति निशम्य निर्ग-
 तसं प्रार्थयामास नृपं स दुर्गता । सत्कम्बलं प्राप्य न धंशदपन्नके, शिवा सरन्ध्रे धवले ब्रह्मपन्नके ॥ १०७ ॥ एकत्र
 वीरैः सरणिर्निबद्धा, पक्षी तरुस्थो पदवीति युद्धः । खलं समायान्ति तदा न बौरस्वामीक्षतेऽमुं यतिमेव धोरः ॥ १०८ ॥
 तस्मिन् पञ्चाक्षिते स पक्षी, कोकूर्यते तत्र कुजदपजक्षी । पाति स्म खलं पुनरेत्य तेन, प्रेक्ष्यैव लक्ष्मो यतिरश्रुतेन
 ॥ १०९ ॥ तयान्नर्यं दत्तमशो मया परं, सत्वं नियेयं त्यक्ता ततः परम् । यथास्थितं तच्छरितं तदग्रतः, स छविवान्
 समदतः समग्रतः ॥ ११० ॥ पशुस्थिते कम्बल एव कष्टतः, प्राप्तोऽस्ति नेपाखनृपात्स्वदिष्टतः । छात्वा प्रजसस्यथ वा-

क्यतस्त्वतः, सोऽमुं मुमोचैप सुखात्समागतः ॥ १११ ॥ पणस्त्रियेऽदायि स तेन कम्बलः, हिसस्तया द्वादमलेऽतिनि-
 मलः । लमो निपेक्षुं स विनाशनीयस्त्वया न साऽप्याह वचो वरीयः ॥ ११२ ॥ यते किमेनं हृदि शोचसे त्वकं, जाढ्या-
 चिरं शीलमिहाकलङ्कं, प्रह्लाद्य चारित्रजलेन पङ्कम् । जोगं यदिद्वेर्विपशुक्सवर्णं, धमातं हरेः फूत्करणैः सुवर्णम् ॥ ११३ ॥ घृत्वा
 अक्षीकृतं ज्ञानमदन्नकालं, यदर्जितं सञ्जुणरलजालम् । गात्रे जरा मृत्युरूपैति तूर्णं, तत्साम्प्रतं धेहि शमं प्रपूर्णम् ॥ ११४ ॥
 ॥ ११६ ॥ सितहृदैः का तुलना वकानां, केष्यां मृगेन्द्रोपरि जम्बुकानाम् । स्पर्धाम्युजैः का जलशैवलानां, तुलोत्तमैः
 स्वात्सल्यु का खलानाम् ॥ ११७ ॥ कं टिड्मिन्नः कापि च राजहंसः, कं शान्तचेताः कं पुनर्वृशंसः । कं चाप्युपानत्व
 शिरोऽवतंसः, कं चक्रवर्ती कं पुनर्वकुंसः ॥ ११८ ॥ काहर्षतिः कुत्र पुनः पतङ्गः, कं वेसरः कोरुतरस्तुरङ्गः । क्व या-
 सुकिः कुत्र च वारुरङ्गः, कं स्थूलजङ्गः कं पुनस्त्वमङ्गः ॥ ११९ ॥ मेरुस्त्व साधो मम यज्ञगिन्या, सौजाग्यवत्याऽभुतरूप-
 खन्या । न चादितो मेरुस्त्रिवासेरलः, श्रीस्थूलजङ्गस्तिलमात्रमेपः ॥ १२० ॥ प्रक्षोजितोऽसि त्वमहस्पृष्या, मयेव गौः
 प्रोजतनव्यदूर्वया । परस्परं चूरितं तदन्तरं, निरीक्ष्यतेऽत्रापि नृणां निरन्तरम् ॥ १२१ ॥ विशन्ति वक्षो समरे म्रियन्ते,
 स्पर्शं सृजन्युत्कटकुम्भिनदन्ते । केचित्पुनः प्रोच्यनगात्पतन्ति वित्रा जिताक्षाः पुरुषा जयन्ति ॥ १२२ ॥ स्त्रीभूधनुर्निर्य-
 १ नटः. २ सर्पः.

दपाङ्गनहस्या, नात्रे कृता ये पुरुषाः सशक्त्याः । गङ्गापयोनिर्मलशशीतलधम्रधस्तैन्यो नरेभ्योऽस्तु नमो महद्भयः ॥ १२३ ॥
 तद्विस्तितोऽयं स्तलितप्रसिद्धः, दयामाननः पुण्यपथाननिष्ठाः । पुनः पुनः संसृजति स्म लेखं, स्मृत्वा गरीमो गुरुगीर्वि-
 नेदम् ॥ १२४ ॥ प्राप्तं करे प्रोग्ध्य माणि रविप्रज्ञे, स्मार्तुं मज्जन् काचदलं किंलाशुभम् । स्तम्भे स्फिटित्वाऽर्धपथि स्फुट-
 क्षिरा, वा हास्यमासोऽसि विधेर्गतिः परा ॥ १२५ ॥ पूर्वं विधायामृतपानदण्डं, यथोऽप्रमाद्य स्वगुरुरूपदिष्टम् । यथास्त-
 रोति स्म शुच यथस्त्री, वेदयोपकोशागृहगस्तपस्वी ॥ १२६ ॥ मत्तेजवत्सोऽर्यनमाप धुर्यस्तपोधनोऽप्युद्विष्ये पदुर्यः । स्वदु-
 म्भरित्रं हृदि निन्दतीह, प्रशंसया स्वादगुणोऽप्यनीहः ॥ १२७ ॥ लज्जन्ति ते सङ्कुलकीर्तनेन, भिता यके सुगुरुसाहसेन ।
 प्रशंसया चानृतया तदम्ये, न मान्ति केचिच्चपुगीति मन्ये ॥ १२८ ॥ जगाम स्रष्टाः स्वगुरोः समीपे, कुमार्गसेवाप्रयत्नप्र-
 तीपे । प्रतेन साधुः स कुकर्मसेनापलं जिगाय प्रधिनश्येना ॥ १२९ ॥ आर्यैरभ्राण्यस्य शरीरपीनाकरा अदिव्याग्र
 गताः संतीनात् । नृणां न हि ज्ञानचरित्रजङ्गप्रदाद्य सम्यक्स्वरराः सुरज ॥ १३० ॥ श्रीस्थूलजज्ञो जगवानजीवन्
 ह्याकामति स्मासिशिरः सुतीक्ष्णम् । निष्ठाः परं नो दैमुनः शिखायां, वग्धो यसमथ्यथ न हमायाम् ॥ १३१ ॥ सुदृष्ट्याऽथ
 नन्देन कदापि वृत्ता, निजस्य कोशा रथिकस्य विता । श्रीस्थूलजज्ञस्य तु सा प्रशंसा, यक्तेऽधिकां नो दयती रिरसाम्
 ॥ १३२ ॥ सम्यत्र लोकेऽतिथना महीनाधिप्रदाः पञ्चजनाः कुलीनाः । नास्ते न प्रतो न च ज्ञातुकोऽपि, श्रीस्थूलज-
 ज्ञेण समोऽत्र कोऽपि ॥ १३३ ॥ सदाकृतैतच्छुण्मंत्रजापा, सा तं तथा नोपचरत्यपापा । स्वमन्दिराशोकवनेऽन्यदा सा,

१ मार्ग २ समीपत् ३ भगिनिशिकायाम् ४ पञ्चभिर्भूतैर्बन्धन्ते इति पञ्चमन्या मनुष्याः

तेनाथ नीता विलासविलासा ॥ १३४ ॥ स्वकीयविज्ञानविकाशनाय, प्रोद्दामसौभाग्यसमर्जनाय । लातुं करारोपितचाप-
 दण्डः, स चाघराशेरुपरि प्रचण्डः ॥ १३५ ॥ चिद्रेप तावत्कलयाऽनुपुङ्गं, पुनः पुनः स्वं शितिचित्रपुङ्गम् । यावत्करा-
 न्यर्णमर्थार्थचञ्चलित्या व्याधात्तत्कराणां वितन्त्रः ॥ १३६ ॥ तदा पुनः सा वदति स्म तस्य, स्यादुष्करं नेह हि शिक्षि-
 तस्य । सिद्ध्यर्थराशिस्थितसूचिकाग्रे, नाट्यं व्याधात्साऽपि तदास्य चाग्रे ॥ १३७ ॥ कृत्वोर्ध्वमङ्गी स्वशिरोऽप्यधस्तात्तदा
 स ऊचै गुणवत्स्वशास्ता । कृतान्यसूया हृदि सा वहन्ती, तदेव वृत्तं न्यगदधसन्ती ॥ १३८ ॥ न दुष्करं चूतफलप्रक-
 र्त्तनं, न दुष्करं सूचिशिरोऽग्रनर्तनम् । तदुष्करं यत्स तपोधनाग्रणीः, कुब्धो न मत्सङ्गमितो महागुणी ॥ १३९ ॥ यो
 जन्तुजुर्जेयमनोजमहस्फूर्जद्वलोल्लासनिरासजल्लः । यत्क्षेत्रेण स्युर्मरुतोऽपि नालं, श्रीस्थूलजज्ञाय नमस्त्रिकालम् ॥ १४० ॥ यो
 सदा प्रकुर्वन्नतिमिष्टजोऽन्यं, समस्तसुस्वाङुरसप्रयोज्यम् । कुब्धो न यो महद्वर्तमानः, श्रीस्थूलजज्ञाय नमः सदा नः
 ॥ १४१ ॥ मत्कारुविक्षेपसूतीक्षणैश्चुक्षोऽन्यं विध्यन्नपि यः प्रैकार्णवैः । न कापि तस्मै मुनिनायकाय, श्रीस्थूलजज्ञाय
 नमः शुभ्राय ॥ १४२ ॥ परीषहं स्त्रीकृतमन्नसोऽन्यः, सोढुं ह्रमः कोऽस्ति महामनोऽङ्गः । श्रीस्थूलजज्ञाय नमः सदा नः
 स स्थावृजज्ञो जयतादतान्तिः ॥ १४३ ॥ मदीयसंसर्गवशादपीषद्भ्यो न योऽग्नेरिव सत्करीषः । सुवर्णवर्त्तिकं त्वज्रवत्सुकान्तिः
 स जेजे, सुश्रावकत्वं च गुणैर्विरेजे ॥ १४४ ॥ सा तत्कथां तत्र जगाद वेश्या, तदग्रतोऽङ्गीकृतधर्मवेश्या । तद्वर्णनातो मुमुदे
 १ चित्रपुलं बाणं. २ अर्धचन्द्रो बाणः. ३ काक्षाः कटाक्षाः. ४ कांडः शरः. ५ प्रशस्तैः.

देशागतबन्धुदुर्विषद्विजस्य गेहे श्रियमूर्चिधान् युधः ॥ १५६ ॥ अत्रेदृशं तत्र तथाऽस्ति तादृशं, प्रेक्ष्य आतं वरियति
 कीदृशम् । एवं लक्षित्वा विगते मुनीश्वरे, प्राप्तो द्विजः पृष्ठति 'यथिनीमरे ॥ १५७ ॥ प्रात्रा प्रदत्तं किमपीह तेन, प्रज-
 द्रिपतं वा मम सुव्रतेन । प्रोक्तं सया नो किमपि प्रदत्तं, यथोक्तयाक्यं च सदाऽयद्वचम् ॥ १५८ ॥ निष्कासयामास ततः
 स तस्मात्स्थानान्निधानं चतुरस्त्वकस्मात् । शुक्ले स्म तत्तत्र स निर्विपाद , कृत्वेत्ययं साधुकृतः प्रसादः ॥ १५९ ॥ अथा
 पतद्वादशायर्षधारी, दुष्काव जमोऽङ्गिधिनराकारी । जिज्ञेसु जिज्ञेभ्यश्च मरुत्सेषु, प्रयातयन्तो यत्तयोऽपि केषु ॥ १६० ॥
 तस्मिन्ने पादद्विपुत्रमागतः श्रीस्यूखज्जबोऽपि पुनः स्वप्नावतः । किं कस्य पार्श्वेऽस्ति तदेति निर्मिता, सर्वेन चिन्ताऽलि-
 खसूत्रसङ्गता ॥ १६१ ॥ सर्वेशमात्राध्ययनाविविधं, यद्यस्य पार्श्वेऽजववत्र सूत्रम् । संयद्दयित्वैकत एव तानि, झेकाद-
 शाङ्गान्यय मीलितानि ॥ १६२ ॥ "परिक्रम्य सुप्ताह पुबगयं दूधियाणुलंगो य । विच्छिदात्तं इय पंचहा वि नो अस्थि
 ततश्च पुण्यो ॥ १ ॥" तदा च नेपाखयसुन्धरास्थः, श्रीजघ्नाङ्गुलंगुलरस्ति सास्थः । स हृष्टियाव धरतीति कृत्वा, सर्वेन सा
 धुचित्तयं प्रदित्वा (त्य) ॥ १६३ ॥ कथापितं वाचय हृष्टियादं, सन्त्यर्थिनो यद्यत्तयोऽनुपादम् । श्रीसङ्गकार्ये कश्चित्तेऽमुनाऽपि,
 प्रोक्तं महाप्राणमिदं मयापि ॥ १६४ ॥ पूर्णकृतध्यानमिदं धिना न, त्याद्याचनादानसमर्थता न । सङ्गस्य तेनोक्तमयाग-
 तेन, सङ्गदकोऽन्यः प्रहितश्च तेन ॥ १६५ ॥ कथापितं वाच न योऽत्र मन्यते, सर्वं तु कस्त्वेन हि दारु आप्यते । स
 सङ्गभाक्षो यदतीति जघ्नाहरी त्यमेयास्वयदत्तसमक्षः ॥ १६६ ॥ तदा गुरुः प्राह सुबुद्धिमन्तः, प्रेष्याः सुवशा मुनयोऽत्र

सन्तः यथाचनासप्तमहि दास्ये, यावन्नित्तं ध्यानमहं तदास्ये ॥ १५७ ॥ त्रैद्यागमेऽथो दिवसार्धकाले, संज्ञानियेधाव-
सरे विकाले । आवश्यके चापि कृते त्रिवारं, तथाचनादाय्यहमस्युदारम् ॥ १५८ ॥ श्रीस्थूलजघादितपोधनानां, तद-
न्तिके पञ्चशती गुञ्जानाम् । तदन्विता साति च कालवेदासु याचनास्त्यक्तधनचहेला ॥ १५९ ॥ ते त्रैकशो द्विस्त्रिपि
आर्येण चाथो तनुतावशिष्टे, ध्याने सति ह्याम्यसि नेति पृष्टे । ऊचे स नो मे क्लम आह चार्यः, कालं प्रतीक्षस्व किय-
न्तमार्य ॥ १६१ ॥ यथाचना दक्षि तयाविदग्धं, गुरुं च पप्रञ्च स निर्विन्नेवम् । कियन्मया नो जगन्नधीतं, स चाणु-
मेरूपमयाह नीतम् ॥ १६२ ॥ तवात्र सूत्राणि वज्रवुरदाशीतिस्त्वय सोकदिनैः पटिष्ठा । तत्पूर्तिरास्ते तव नो जजित्री,
सुखेन दुष्कर्मघताजयित्री ॥ १६३ ॥ पूर्वोत्पथीतानि दश क्रमेण, वस्तुष्योन्यान्यमुनाऽभ्रमेण । सस्थूलजघा गुरवोऽन्य-
दाऽऽप्ता, विदारतः पादद्विपुत्रमाप्ताः ॥ १६४ ॥ गाले वने तेऽपि च तस्थिवांसस्ताम्रनुमायान्ति घनाः पुमांसः । ता
यामयोऽर्च्यैरुरुर यदाद्याः स्थूलजघस्य हि सप्त दक्षाः ॥ १६५ ॥ पृच्छन्ति नत्वा गुरुमस्ति कुत्र, श्रीस्थूलजघाख्यमुनिः
पवित्रः । तेनोदितं देवकुले निजाख्यः, प्रीतो गुणकस्ति सुकीर्तिमाख्यः ॥ १६६ ॥ समुत्थितास्ता गुरुसन्निकृष्टाञ्जातुर्नि-
क्य सोऽहङ्कृतिपूर्णचेता । सप्तापि साध्यस्तादनुप्रकृष्टाचारप्रचारप्रशमैकनिष्ठाः ॥ १६७ ॥ आगमतीर्विन्दनहेतवे ता, विदो-
पदानाकारधरश्च जातस्तस्तास्तालोक्थ्य च तास्त्यरातः ॥ १६८ ॥ उपद्रुतोऽयं हरिणा

१ निद्रावपारे. २ क्रियाविशेषणम्. ३ भगिन्यः.

शरीरे, गत्वा बदन्ति स्म गुरोस्तु मीरे । आर्यस्तदाऽऽहेति वनोऽतिहारि, स स्थूलजघो न पुनर्मृगारिः ॥ १६९ ॥ आ-
 गस्य तात्रिः प्रकृतोऽनसूयः, श्रीस्थूलजघाकथमुनिः स ज्ञयः । तास्तेन पृष्टाः कुत्राद्यप्रवृत्तिः, कथाऽऽह तस्मै सिरियाङ्ग-
 जित्तिम् ॥ १७० ॥ यद्यैष श्रीक्षामदृष्टावनन्तरं, बलेन पर्याङ्गैर्नृपयस्तमुचरम् । प्रकारिता सोऽपि ततस्त्रिविष्टपं, प्राप्तञ्च
 मृत्वाऽस्त्रिरियोन्मद्विपम् ॥ १७१ ॥ अथर्विहत्याजयजीतयिषा, उपपन्नावाद्दहममन्ता । नीता विदेहे जिनयासना-
 धिष्ठात्र्योपसीमन्धरमर्दितादि ॥ १७२ ॥ आनीतवत्पथ्यनघर्यं त्वरं, सज्ञावनानुक्त्यजिघं महामहम् । छक्स्वेति ता-
 स्त्र गत्वा निजास्पदं, द्वितीयवास्तेऽष्ट मुनिः सप्तमदम् ॥ १७३ ॥ गुर्वन्विकेऽगाभवसूत्रशिष्टामहासमुदराकृतेऽथ वैद्या ।
 मुलेऽध्ययोग्यस्त्वमितीव वक्ति, प्रोदंशमस्मै न गुरुर्व्यनक्ति ॥ १७४ ॥ तदा प्रमादं स्मरति स्म स स्वकृतं यमोव्यासव-
 मस्तबिम्बः । नाहं करिष्ये पुनरित्ययादीक्ष्येस्वदन्योऽपि यतः प्रमादी ॥ १७५ ॥ तस्मात्त वप्समीति गुरुः प्रपेदे, कष्टेन कष्टे
 सति विचित्रेदे । अमेतनं पूर्वचतुष्कमस्य प्रादाद्गुरुः सूत्रत एव वक्ष्यः ॥ १७६ ॥ तस्मै पुनर्नो वयामस्य वस्तुजयं सर्वत्र
 कथितं ततस्तु । सावत्सवृषं शुचिं यावदार्थवज्जानिघोऽघ्नूमाविमानिरार्यः ॥ १७७ ॥ श्रीस्थूलजघस्य मुनेः समासाञ्चरि-
 त्रमेतत्स्वमतिप्रज्ञासात् । कृतं स्वशुद्ध्या शिवमुन्दरेण, प्राहैर्विशोष्यं मृगुष्टादरेण ॥ १७८ ॥ सिरिथूलजघपटुणो पमाय-
 चरियाद् तिष्ठि तस्सायि । सीहविचित्रवणगुणार्णं कर्णं दक्षस्त सवयार्णं ॥ १७९ ॥

इति काव्यतुर्यपदस्यप्रमावाचरथोपरि श्रीस्थूलजघञ्चरित्रम् ॥

अथ वयस्त्रिकेऽपि धर्मावसरो दुर्लभ एव तदुपरि काव्यमुच्यते—

बालत्वाणं खिड्डपरो गमेऽ, तारुष्ये ञोगसुखे रमेऽ ।

शेरत्तणे कायबलं वमेऽ, मूढो मुहा कालमश्क्कमेऽ ॥ ६७ ॥

व्याख्या—बालत्वं क्रीडापरः प्राणी गमयति मुधा हारयति “बालः प्रायो रमणासक्तः” इत्युक्तेः । अथ तारुष्ये प्राप्ते ञोगसुखेऽपि रमते । तदनु स्थविरत्वे वार्धके वपुर्बलं वमति एवं मुग्धात्मा मुधा नैरर्थव्ययैव कालं समयमतिक्रामतीति काव्यार्थः ॥

अथ शैशवादश्रेयस्करणं श्रेयस्करमित्युज्जावयन्नग्रिमं काव्यमाह—

सदुत्तणाले वि न जेण पुन्नं, समज्जियं सबगुणोद्धपुन्नं ।

शेरत्तणे तस्स य नावयासो, धम्मस्स जह्मि जरापयासो ॥ ६८ ॥

व्याख्या—शैशवादप्यारन्य येन प्राणिना पुण्यं न समर्जितं नात्मसात्कृतं पुण्यं सत्कर्मपुञ्जत्वा इति दानशीलाद्यं, किं भूतं तत् ? सर्वगुणैधिः पूर्णं तस्य स्थविरत्वे नावकाशो धर्मस्य शक्तिवैकल्येन शीतवातातपाद्यतनुतनुक्केशाधिसहनासामर्थ्यप्राप्तेरिति नावकाशो धर्मस्य, यत्र जरसा जर्जरीनावमासादयेष्वपुर्मृत्स्नाज्जाणनवदिति काव्यार्थः ॥

अत्रार्थे श्रीअन्तकृष्णसूत्रोक्तमुक्तानिधेयकृष्णकसाधुसम्बन्धः सन्धिवन्धेन प्रस्तूयते—
 इह नरहत्तिसि अत्रयद् पसिञ्च पोसासनामि पुर घणसमिञ्च । सिद्धिं वसद् द्योय परघणअसुञ्च जलद्विप शु परवच्चिद्धिं
 असुञ्च ॥ १ ॥ अयजयरय मगण न्नाणद् जस्स जयनाम रञ्ज पावेद् तस्स । न इ देससीम जपेद् जस्स अइठमन्नरिउघन्न
 जनि अयस्स ॥ २ ॥ पञ्चक सरस्सद् सिरीय जाणि तसु सिरीय नञ्ज अइमइरवाणि । असुवन्नहक्यदावन्नलासि वर-
 कमवसुकोमवचरणपाणि ॥ ३ ॥ इत्थंत्तरि सुमिण्हमग्नि दिच्च अइमुत्तयत्तु अइसयवरिच्च । सा तन्मि चैव दिवसम्मि
 गग्न उयहद् जेम जवन्नार अन्न ॥ ४ ॥ नयमास अञ्ज अन्नमदिषम्मि पसयद् सा नंदण सुइल्लणम्मि । अइमुत्तय तसु
 अज्जिहाण किञ्च, अइउत्तय नय नय नयि सिञ्च ॥ ५ ॥ इत्थाउ इत्थि सो संघरत्त पिळमाइमणोरह पूरयंत्त । वीसंत
 सुपिय दत्तण अईय निषु मन्नइ नियकुवघरपईव ॥ ६ ॥ मंवरगिरि सुरत्तु अंकुरु प, सो वट्ठइ पियघरि गुणिअपुव ।
 मम्मणपण ययण नणंत्तु सप परियण आणंद्द रुवि दिव ॥ ७ ॥ घात-इत्थंत्तरि सामिय सिद्धिं गामीय विहरंतु
 सिद्धीरपहो । संपत्तंत्तं तिप्पि पुरि सेधिय नरसुरि पुन्नमचंदसमाणसुरो ॥ ८ ॥ जास—उज्जाणपाळ आधिय नरिद
 यज्जाविउ वरमज्जिणिद्वचद् । सामिय इह पत्तच्च धिज्जयंत्त गुणिधरपरिघारिद्धिं गहगहत्त ॥ ९ ॥ तसु विञ्च पारितोसिय
 मवत्त घणराणसयं दधुज्जत्तिमंत । अह चच्चिय पिप्पिय गुणिद्धिं राय गंतुण तत्थ पणु नमद् पाय ॥ १० ॥ तिययाहिण-
 पुप नमिचु नाह संतोस धरद् नियमणि अगाह । पारञ्च घम्मदेसण जिणेण पीयूसवरिसमइरत्तप्पेण ॥ ११ ॥ जो जप
 सयसंसारसार नरजम्म सहे धिण अइउत्तदार । जिणधम्मरम्म जणविन्न सग आराहत्त साहत्तं सिद्धिमग्ग ॥ १२ ॥

चत्तारि न किज्जइ मणि कसाय पच्चकरूच नणु ते पिसाय । वसि किज्जइ ते नियज्जमेण खमदमजवसमवलिनिष्ठएण
 ॥ १३ ॥ इच्चाइ सुदेसएण रससुसाज परिपीय सवजएण गयविसाज । जिणएण शुणंतु नियगेहपत्त पटुजत्तिकरं वियसुच्चित्त
 ॥ १४ ॥ अह उठ सुठ तवपारणम्मि आपुडिय पटु भिक्खावणम्मि । पोलासपुरिहिं गोयममुणिंद आवइ मुहचंगिमवि-
 लारसत्तरेण ॥ १५ ॥ अह रायमणि अइमुत्तनाम पुरकुमार समन्निय मणभिराम । खिहंतल अहइ कंडुगेण नाणविहकी-
 तत्तकोण ॥ १६ ॥ नहु थक्कइ हक्कइ पुरकुमार रे धावहु लावहु कांड्वार । इय जंपिरेण हरिसेण तेण दिठ्ठ गोयमरिसि
 महुरिम उवेइ ॥ १७ ॥ पयपजमि लग्ग सो मुणिवरस्स बहुपुन्नजोगि समुवागयस्स । को रायहंस गइ सिरक्वेइ को उहुदंन
 इय करइ हरइ मुणिवरहचित्त ॥ १८ ॥ तुम्हे पटु निवसहु कत्थ गमि पुरनयरदेसि आरामिगमि । पुरमस्सि जमहु कुण
 कारणेण तो अस्सिय गोयममुणिवरेण ॥ १९ ॥ घात-जो भिक्काकारणि उठहपारणि हउं जमामि पुरि कुमार ।
 सिरिबीरहपासिहिं नणु वणवासिहिं वासमस्सि अहइ पवर ॥ २० ॥ जास-इय गुरुवयण सुणेवि कुमारो सिरिअइमुत्त
 कहइ जगसारो । सामीय मग्गघरिहि पधारज सुकयवहि वणराइ वधारज ॥ २१ ॥ आवंतज नियनंदण निरखीय सुगु-
 रस्सत्थि जणणी मणि हरखिय । पुन्नवंत अप्पणपणं मन्नइ कुमारतणा गुण वयणिहिं वन्नइ ॥ २२ ॥ तत्तकणि संसुह आ-
 विय अंवा गुरुदंसणि पुलइय अविलंवा । पयजोहारिय मोयग अप्पइ अप्पण पुन्नवंतधुरि अप्पइ ॥ २३ ॥ चित्तवित्तसुखीय
 मुणेविण पन्निगाइइ मुणित्तधरे विण । तो अइमुत्तकुमार मणि तुच्छे मग्ग मणोरह फलियगरिच्छ ॥ २४ ॥ महुवरवाणि

अह नंदय ज्ञासइ जखणी जणयइ मण छप्पासइ । सामि कहच सुम्हि किहि जाएसइ धीरपासि आथहु आपसहु ॥ ३६ ॥
 गोयमगणहर घषिहि पनुचठ मणहरकुमारिहि सो संजुचठ । रुक्कंतिरवि जिम दिपंतठ ठगपरीसहरिठ जियंतठ
 ॥ ३७ ॥ सामिय कुमार पिरिक समुयागय पुछइ यठ सष्टमइ सागय । देसणअभियरसिहि सिंचेई जवहुइदाइसु परिच-
 नेई ॥ ३८ ॥ इहु असारसंसार गणिकइ धम्मसार नरजम्मि सुणिअइ । देठससिरि जिम घययनअंबल घषजुवषपरि-
 यण सहु बंचल ॥ ३९ ॥ जररकसि आवइ धावेंती ठलइ सयसजण इत्थ न नेंती । तहु जो आप्य न रकइ मुक्को
 अंतकादि सो होइ यितुक्को ॥ ४० ॥ आहिवादि जा तणु न बिघाहइ सोगसंग जा अंग न गाहइ । इदियसत्तिहाणि
 नहु गछइ आव पिनुवढ पयनठ अछइ ॥ ४१ ॥ ताव धम्म आयरिहि करिअइ जीवियजम्मतणउ फल लिअइ । सव-
 सुंजलि जियाणी पिअइ जरामरण छुइ छुरि गमिअइ ॥ ४२ ॥ वीखहीणजण करुणा किअइ पासीय आसी नेव हसि-
 अइ । अदिय अदत्त अयंन निवारठ अप्पण पठं संसारइ तारठ ॥ ४३ ॥ घात-इअइ सुखेविण तउ मुणेविण बि-
 सिहि रंजिय कुमारयो । संपत्तठ निययरि बुझइ अयसरि आवीय जणणीजखयपुरो ॥ ४४ ॥ ज्ञास-धणपुछइ वण
 जिम छलसीयठ मह मणु अल धम्मि नणु वसीयठ । वज्रमाण जणवर वरुणाणीय धम्मवत्त मई निअल जाणीय ॥ ४५ ॥
 धम्म इक परमत्थ मुणिअइ अवर सहु अकयत्थ गणिअइ । जठ चिंतामणि करियलि कलीयठ तउ किं काच करइ जगि
 रुखीयठ ॥ ४६ ॥ सामिय पासि गरिसु रुं दिक्का घहु परिणामिसु निअल सिक्का । घरि घरि गोयरचरिय जमेसो
 वंचलचित्तपयंग वमेसो ॥ ४७ ॥ तो पियरिहि पुढियठ कुमारो, पयनठ किम मुणिय धियारो । मडुर वयसि अछमु-

तज बुझइ पिज सणेहबुझिहिं नहु सुझइ ॥ ३८ ॥ जं मइं जाणिय तं नवि जाणिय जं जाणिय तं पुण न वियाणिय ।
 एरिस असमंजस तझासिय निमुणिय माइपियर उझासिय ॥ ३९ ॥ वढ कहां एरिस तजं जंपइ तो अइमुत्तज बोवइ तं
 पइ । एय वत्त परमत्थ महंतज तुम्हि बुझज मइं पयमिजंतज ॥ ४० ॥ जज जायज तज निवइ मरइ पुनपावसत्थिहिं
 अणुसरइ । तं न मुणिकइ जं पुण कणिल्लणि जीव मरेस्सइ पुरि वाहिरि वणि ॥ ४१ ॥ नवि बुझजं कुणसजं जिज
 गढइ नरयमञ्जि तिहिं डुरिकय अढइ । जाणजं पुण सो वेढिय कम्महिं जाइ सही संकिण अधम्मिहिं ॥ ४२ ॥ घात—
 तो अरुइ राया मिहिय माया जाया संजलि तजं लहु य । कह चरण चरेसी कठ करेसी खुह पिवास दुह अइवहुय
 ॥ ४३ ॥ चास—तुह पजमपत्तसुकुमालदेह लायन्नपुन्न नणु सुक गेह । खगधारतिरुका पुण दिरुका कह मगिसि घरि
 घरि पुरि निरुका ॥ ४४ ॥ पंचमहवयमेरु धरेवा जुयवलि निय सिरिलोयकरेवा । दुसह परीसह अंगि सहेवा डुरकसुक
 न लगार कहेवा ॥ ४५ ॥ सत्तुमित्त तणतुह गणेवा विणयगुणिहिं सुत्तथ जणेवा । डुक्कर किरिय करिसु तजं केम वढ
 सुक अणुहवि सुर जेम ॥ ४६ ॥ सुत्तजोग चारित्त धरे जे रहि घरि नंदण रज्ज करे जे । कहइ कुमार किं पि न दुहे-
 लज धीर नरह सबं पि सुहेलज ॥ ४७ ॥ डुक्कर गिरि जुयवलि उप्पाप्पइ मेरुसिहरि अप्पण पजं वाफइ । गयणमणि
 चरणहवलि चझइ सेसनाग नियकंविहि घझइ ॥ ४८ ॥ तिहुयण जण नयणह विण कहइ जं असम्र तं कज्ज पसाहइ ।
 इय अइमुत्त वव(य)इ पिज अगइ डुक्करदिरक सिरक सो मगइ ॥ ४९ ॥ उत्तालत्तणवाल न किजइ कित्तिय काळ विदंन
 वहिकइ । इय जा जणणि जाणय तं बुझइ पुत्तविरह जाणी मनि रुझइ ॥ ५० ॥ ताव कुमार कहइ जो निसुणह जीविय

जुवण चयल वियाणह । वासव्यणि जिणि घम्म न किञ्चलं तेणि अमिय मित्थवि विस पिच्च ॥ ५१ ॥ वाळ पुहु तरु-
 णो वि न द्दह्द छिक्कइ जमकिकरिहिं अत्थुदह । घण परिण सहु ठुविय पल्लइ संवस विणु जणु परज्जवि गअइ ॥ ५२ ॥
 इय निसुखिय सुयपज्जणिय माया हरिमुल्लसिरसरीरा जाया । बलि किळलं तुह परिस मुल्लइ ठहि यरसिहिं पंढिअ अत्थुदह
 ॥ ५३ ॥ कहमवि माइपियरि अणुमन्निय संपसयल अखिय पडुमन्निय । रयणुल्लस आजरण अलं किय चरस कळि चसिय
 निस्संकिय ॥ ५४ ॥ नरसहस्सवाहणसिवियागय घरिय ठत्तथाभरजुय संगय । जय जय रव मगणजण मुल्लइ पियरविच
 सुयनेहिणि सल्लइ ॥ ५५ ॥ जह तारायणि ससि परियरियच परियणि सयणि तहा अणुसरीयच । तूरनादिगिरि अंबर गळइ
 मधुरनेरि ण्णरि तिहिं वळइ ॥ ५६ ॥ रयहरविहिं मुखिवेसिहिं जुचच अइ असार ससार यिरसच । तिहिं गुप्पिहिं गुचच अइ सु-
 चच सामी समवसरणि संपचच ॥ ५७ ॥ जह राया तह सिरियामाया विल्लवति पल्लमिय पडुपाया । अन्ह सुयह पडु
 दिस्का विळइ कुमरोयरि सुपसाठ करिळइ ॥ ५८ ॥ तो विस्सिय पडुषा नियहरियहिं मिसियच रायकुमार मुल्लिस-
 स्थिहिं । जयारिसिचवि संजम पाळइ पायपेक्कर दूरिहिं टाळइ ॥ ५९ ॥ सामि जल्लइ तह घन्नच अत्थु नेवण
 इणिपरि कयपुल्लच । दोरसइ भरमसरीरी निळइ घन्न पुण जे लोयणि पिळइ ॥ ६० ॥ मास घरिस सो कइया दोही
 जइया अन्ह विषु कयसोही । पडुपासिहिं चारिअ गहेस्सलं मोहपास मूळिहिं ठिदिस्सलं ॥ ६१ ॥ इय चिंतता जिणय-
 रयदिय निय कुमार मुणियर अज्जिनेदिय । चणणि जणय नियमंदिरि पसा देसण अमीयरसहिं सीससा ॥ ६२ ॥ अह

वरसावइ वाहिरि पत्तळ अविस्सत्थि मुणिवर अइमुत्तळ । वाळ बहुल खिळता गंठिय रमाणकजि हूअउं उकंठिय ॥६३॥
 मट्टी तणीय पालि सो वंधइ खलहलंत जलवेगिहिं रुंधइ । नरितदाय जिमंगिहइ मिहइ नाव जेम दंनिहिं करि पिवइ
 ॥ ६४ ॥ हलं नावरु मुफ चवइ नाव इम जलि रमलि करइ सो जाव । वय अणुसारइ मइ उप्पजाइ सच्चिय वत्त जणह
 वसरणि मुणिसत्थिहिं आलं ॥ ६५ ॥ अविस्सत्थिहिं ताव सुहकीय तपयणिहिं खुट्टयमुणि संकिय । लज्जिय जाव अहोमुह जाउं सम-
 मुत्तकुमारं कुचरळच्चियसंजमचारं ॥६६॥ थिरमुणिहिं पडु अगइ साहिय दगमट्टी य नणु एणि विराहिय । मा हीलइ अइ-
 ता पुडइं अविस्सत्थिदे सुणंता अडइं ॥ ६७ ॥ जयवं जव अजव कुमारो चरमतण्ण अचरिमतणुधारो । पडु आइसइ
 जव चरमंगी इय सुणित्तु मुणि हुय सुहसंगी ॥ ६८ ॥ पडुपइ लगिय सुहु खमंतउ पुण पुण विणयजत्ति पणमंतउ ।
 इकारस अंगाइ अहिजिय सिरि अइमुत्ति चरणविहिसकिय ॥ ६९ ॥ तव करेइ गुणमणिसंवउर न धरइ अरइ रई दम
 मडर । अचकम्मडुम मूळुडिंदिय केवलनाणलडि अज्जिणंदिय ॥ ७० ॥ तव करेइ गुणमणिसंवउर न धरइ अरइ रई दम
 पक्काविय । निधुइरमणि सयंवरि वरीयल दंसणनाणरयणणचरीयउ ॥ ७१ ॥ तेर वरिस सवाऊ पाविय संजमजलि अप्पउं
 तणि अइमुत्तइ जिणधम्मकिय । तिणि परि आराधल सिवसुह साधल नवियलोय खेमहिं सहिय ॥ ७२ ॥
 ॥ इति श्रीअतिमुक्तकसन्धिः ॥

अथ पूर्वकृतसुकृतमाहात्म्यमाह—

पुर्वि कयं ज सुकयं उदारं, पत्वं नरत्वं नष्टु तेण सारं ।

करेसि नो इरथ जया सुकम्मं, कव्हं सुहं जीव सहेसि रम्मं ॥ ३० ॥

व्याख्या—पूर्यं पूर्यजन्मनि कृतं निर्मितं यत्सुकृतं दानशीलतपश्चरति । किञ्चत् ? उदारं अद्भुतं स्वर्गमोक्षसुखप्रदाने जितधर्मस्य दानशीलकृत्वात्, न तथाऽन्यधर्मस्य साधर्म्यं, तत् उदारमिति, प्राप्तं लब्धं नरत्वं नरजन्म । नन्यिति निश्चितं । तेन कारणेन सारं तस्यभूतं सुकृतानुभवायेनैव सख्ये जन्म लभ्यते, नान्यथा । पूर्वपिपायां धर्मसाधनसामग्र्यां प्राप्तायां सत्यामपि दे प्राणिन् करिष्यसि न अत्र जन्मनि यदा सत्कर्म कथं तथा सुखं लप्स्यसे रम्यं चेतोहारि इति काव्यार्थः ॥

अत्रार्थे श्रीमृगापुत्रेण यथा मातरपित्रोरग्रे स्वमनोरथ एतद्वृत्तयैवोपदिश्यते—

पुरं यनोद्यानविभूषयाऽऽवृतं, नाश्रास्ति सुमीयपुरं रमानृतम् । चकास्ति तस्मिन् वल्लभचक्रपयसिर्यः प्रधनीतिव्रतताव-
नूयति ॥ १ ॥ गुणाकरस्तस्य गृहेऽस्ति कामिनी, नाम्ना मृगा प्रवर्तमनोजगमिनी । तयोर्मृगापुत्र इति प्रसिद्धिमान्, सुतो
वल्लभश्रीरजयभयङ्गिमान् ॥ २ ॥ स पौयराज्यं सुकृती दधाति, प्रेष्ठा स्वपित्रोर्न गुणान् अहति । सौधस्थितः क्रीमन्मङ्ग-
नाप्ति, करोति दोगुणकवसयाप्ति ॥ ३ ॥ मणीमयायासगवाहसङ्गताः, पुरश्रियं पश्यति चित्तरङ्गताः । स्थाने चतुष्कन्ति-
कचत्पराविके, दृष्टिं दपचेतसि तुष्टियान् स्वके ॥ ४ ॥ तेषु ब्रिकादिष्वथ संयतं समागच्छन्तमाद्योक्तयसि स्म निलमाः ।

१ अनूपो जलमयः प्रवेशस्तद्वदाचरति.

तपःक्षमासंयमविभ्रमाधरं, स शीलवन्तं श्रमणं शमाकरम् ॥ ११ ॥ मृगासुतस्तं किल निनिमेषया, त्रैक्षिष्ट साधुं निजह-
 षिरेप (ख) या । व्यचिन्तयद्रूपममूहशं मया, व्यलोकि किं कापि पुरा दशाऽनया ॥ १२ ॥ जातिस्मृतिर्ज्ञेयं गन्तस्ति-
 एयमैक्षिष्ट पुरा कृतं स्वयं, सस्मर जातिं च पुरातनीमयम् । महर्षिको मंछु मृगातनूज्यः, प्राप्तो विरक्तिं निपयेषु सूतव-
 ॥ १३ ॥ रकान्तरः संयममार्गत्वम्, च जने च जने सदम्ने । इत्यब्रवीदयत एव मातुः, पितुश्च संयोज्य करौ
 प्रमातुः ॥ १४ ॥ श्रुतान्यहो पञ्च महावतानि, श्रुतानि तिर्यङ्मरकाश्रितानि । मयोयदुःखानि जवाविरक्तः, पित्राज्ञया
 प्रवजनेऽस्मि सक्तः ॥ १५ ॥ हे अम्य हे तात विपानुरूपा, लुका मया जोगजरा विरूपाः । पश्चाद्विपाके कदुतां जजन्तः,
 कष्टं गरीयोऽसुमतां सृजन्तः ॥ १६ ॥ कुशाग्रवाविन्नुचलं शरीरं, पूत्युज्रवं चाशुचिताकुटीरम् । जीवस्य च स्थानमिदं
 ह्यनित्यं, दुःखस्य विप्रतरमाधिपत्यम् ॥ १७ ॥ अशाश्वतेऽङ्गे न रतिं त्वनेऽहं, पश्चात्पुरा त्याज्यमिदं हतेहम् । जितो-
 क्षसहस्रदुदवारिफेनं, स्वचापतेनोन्मदकर्मसेनम् ॥ १८ ॥ नो रंसीत्यत्र हि मानुषत्वे, मनो ममाविष्कृतरोगसत्त्वे । जनुर्ज-
 रामृत्युजयान्निचूते, सदाप्यसारे कदुपैर्विधूते ॥ १९ ॥ दुःखानि रोगा मृतिरस्ति दुःखं, जन्मास्ति दुःखं जरितास्ति
 दुःखम् । क्षिप्रयन्ति जीवाः सकला यदर्थं, स दुःखमेवास्ति जयस्तदर्थम् ॥ २० ॥ दृष्टो गृहं क्षेत्रमग्नौ हिरण्यं, स्त्रीपुत्रव-
 न्धादि न मे शरणयम् । मया स्वकं संहननं हवेन, प्रोन्मुच्य गन्तव्यमिहावरोन ॥ २१ ॥ कान्तानि यक्षत्परिणामगानि,
 १ दीप्तिरिव. २ हता ईहा इच्छा यस्य तत्.

स्युर्नय किंपाकतरोः फलानि । रम्याणि नो जोगतरोः फलानि, स्युरत्र तद्वत्परिणामञ्चानि ॥ १७ ॥ निःशम्वस्रोऽप्यान-
 महो महान्तं, यः पूरुषः सर्पति ह्री नितान्तम् । गह्वन् स दुःखं लज्जते पिपासा, क्षुधातुरो अस्तिरप्रयासात् ॥ १८ ॥
 यथोत्थमप्राधिरचय्य पुण्यं, नरः प्रयात्यन्यन्नैवोर्वरयम् । गह्वन् स रोगैः परिपीड्यमानः, पदे पदे स्यादसुखैः सहानः
 ॥ १९ ॥ पाथेययुक्तः सरणिं महान्तं, यन्माध्वगो गह्वति नो नितान्तम् । गह्वन् स सौख्यं लज्जते पिपासाक्षुधादिकष्टे
 रहितोऽप्रयासात् ॥ २० ॥ इत्थं ज्ञेये योऽत्र विधाय पुण्यं, नरः प्रयात्यन्यन्नैवोर्वरयम् । स संपत्नीपद्यत आश्वशर्मा,
 गह्वन् विमुक्तो व्यथयाऽऽपकर्मा ॥ २१ ॥ यथा प्रदीप्तेऽपि गृहे गृहस्य, त्यागः प्रष्टुस्तस्य शुभं विमृश्य । जपेक्षते सर्व-
 मसारजापकं, घटिर्नयत्येव स सारजापकम् ॥ २२ ॥ एव जराभृत्युगेन लोके, सति प्रदीप्ते न शुभं विदोके । स्वं तार-
 यिष्यामि भवान्धिमध्यादनुज्ञयाऽहं प्रयतोः स्वबुद्ध्या ॥ २३ ॥ तदाहृतुस्तस्मिन् तरो सुदुष्करं, नोः पुत्र चारित्रमिहसि
 दुष्करम् । निक्षोः सहस्राणि पुनर्गुणानां, धार्याणि सन्त्यत्र सदोत्सवणानाम् ॥ २४ ॥ अरौ च मित्रे समवाऽनिवारा,
 नृतेषु कार्यो निलिखेपु तेरा । प्राणातिपातादिरतिष्ठ यावन्नीवं धिषेया अगतीष्ट तावत् ॥ २५ ॥ सदोपयुक्तेन मृषा न
 ज्ञापाऽज्ञाप्या कृतावद्यतराजिज्ञाया । स्थितं मित्रं नोः परिज्ञापणीयं, सेव्या स्थितिः सज्जति साक्षिणीयम् ॥ २६ ॥ न
 दन्तसंशोधनमात्रविस्तं, प्राद्यं परस्यानिगमव्यवहम् । लेयं महादुष्करमेपक्षीय, हेयं तथास्नाधमनेपक्षीयम् ॥ २७ ॥ अत्र-
 क्षार्यावनिशं धिरकिर्यार्या मनोऽजीप्सितजोगशुक्तिः । महाप्रसेष्वेतदतीव दुष्करं, धार्यं व्रतं या करवर्तिपुष्करम् ॥ २८ ॥

* अन्यमय एवार्क विष्वात्मरूपम् १ जराभृत्युगलेन २ दीप्तोज्ज्वलेति यावत् ३ पुष्करं सप्तधारा

धनेषु धान्येषु परैर्धितेषु, त्याज्यं मनः सद्ब्रह्मकारितेषु । आरम्भवृत्तिः सकला प्रहेया, सुदुष्करा निर्ममताऽप्युपेया ॥ २९ ॥ चतुर्विधाहारकृतापहत्या, त्याज्यं निशाचोजनकं विरत्या । स्यादुष्करस्त्यक्तुमसौ मुनीनां, यत्संचयः प्रोज्जितस-
 तृणानां सह कष्टमय्या ॥ ३० ॥ सद्याश्च शीतोष्णतृपादुच्छाः, कार्या न दंशे मदाकेऽङ्गरक्षा । सद्या मलाक्रोशनदुःखशय्याः, स्पृष्ट्या
 णामस्तीह सद्या सुधियाऽप्रमाणा ॥ ३१ ॥ निश्चादनं याचनमप्यलाचता, बन्धो बधस्ताफनतर्जनावता । वाचिंशतिर्व्यक्तपरीपहा-
 गुणानुसर्ता, स्यात्केशलोचोऽपि च कष्टकर्ता ॥ ३२ ॥ कापोत्तिकी वृत्तिरियं सशङ्का, स्यादुष्करा दोषहृतेरपङ्का । आत्मेव्यते ब्रह्म-
 जोः पुत्र न स्याः प्रजविष्णुरङ्गे, धर्तुं चरित्रस्य गुणं सुचङ्गे ॥ ३३ ॥ त्वमाश्रितन्त्रक्षणपिण्फसान्यः, सुखी मृदुः स्त्रीजनचित्तकाम्यः ।
 योद्धवणानाम् । यः स्यादयोचार इवातिदुःसहः, स्फुरद्बलानामपि वत्स दुर्वहः ॥ ३४ ॥ आजीविताभार उत्सृणानां, बाह्योऽस्त्यविश्रामत-
 नदीश्रोत इह प्रसव्यम् । स्वकीयदोर्न्यां तरणीय एव, स्फुरजुणान्मोघिरवाप्तरेयः (खः) ॥ ३५ ॥ आरब्धमेतत्तरणाय नव्यं, गङ्गा-
 लोऽधमायाः स्याद्याहशः सम्प्रति बालुकायाः । स्यात्संयमस्तादृगसिस्थधारागमोपमाः सन्ति तपःप्रचाराः ॥ ३६ ॥ आस्वादमुक्तः क्व-
 न्तदृष्ट्याऽहिरिवोपलक्षितुं, स्यात्संयमो दुष्कर एव शिद्वितुम् । अयोमयाः स्वेन च चर्वणीया, यवा मुखेनासुलमर्याणीयाः ॥ ३७ ॥ यथोग्रकष्टाय च जातवेदः शिलाप्रपानं नुवि जायतेऽदः । श्रामण्यकं पुत्र तथाऽवसेयं, स्वयंविने दुष्करमप्रमे-
 यम् ॥ ३८ ॥ हतिर्न यष्टसुकराऽनिदेन, स्यात्कस्यचित् पूरयितुं वदेन । क्लीवेन नो पाषाणितुं प्रपार्यते, तवद्यतित्वं न

तमोऽपि धार्यते ॥ ४० ॥ स्यादुष्करस्तोत्रोद्यितुं यथा नुस्तुब्धाधिष्ठः किं रक्तसानुः । तथा चरित्राचरणं गयेष्यं, कष्टाय
निशङ्कतया विज्ञेयम् ॥ ४१ ॥ न स्यात्तरीतुं सुकरो यज्वसाधुजान्याम् । तथोपशान्तेर्दम्बीन्वि-
माखी, स्यादुत्तरः पुण्यपथाशुमाखी ॥ ४२ ॥ मनुष्यजोगानुपद्यन् पत्रप्रकारयुक्तैस्त्वमसाः सवन्तः । शुकेष्टप्रोगस्तदन्त-
हादो, नूयाः सधर्मः परियाज्यादो ॥ ४३ ॥ ततो नृगापुत्र उवाच मातस्मातेयमेवेदमुदीरणातः । सुदुष्कर किञ्चिदहो
नरस्य, स्यामेव लोके त्वयोरिजस्तस्य ॥ ४४ ॥ सोढा अनन्ताः स्वमनशीरीरजा, दुर्वेदना नित्यमिमाः समं रुषा । प्राप्ता-
नि द्वास्तानि धनैरनसा प्रयान्यमून्यनेकान्यपि सर्वतो मया ॥ ४५ ॥ स्फुरन्मृत्युजयात्स्वररये, जयेऽत्र धातुर्गतिके-
डप्यगणये । जयप्रपूर्णेऽहमनेककृत्याः, सोढा इहा जन्ममृतीरस्यः ॥ ४६ ॥ जागवह्यमानो ह्यधि यादशोऽत्र, मोष्यस्त-
त्रोऽप्यस्ति स धीर्तदोत्रः । यन्नारकेऽनन्तगुणो म्मसातं, तत्रापि सोढं मयकोष्णजातम् ॥ ४७ ॥ लोकेऽस्ति यादृग्विषमत्र
शीतं, तदस्त्यतोऽनन्तगुणं प्रक्षीतम् । सापि स्वदुष्कर्मकृतापराधात्सोढा मया नारकशीतिवाधा ॥ ४८ ॥ आक्रन्दकर्तो-
र्ध्वपदोऽप्यधस्यस्फुराग्निराः कष्टजैररसुस्याः । ज्वालाकुर्वेऽहं ज्वालेनेऽसि शुक्लः कुम्भीगतोऽनन्तश एव पक्वः ॥ ४९ ॥
कदम्बयस्त्रादिमवाधुकानघान्तर्गतेऽहं पुखिनेऽधिमानः । वग्धोऽमितुह्ये मरुथाधुकाय व्याग्यह्यमाने यदुशोऽसि तावत्
॥ ५० ॥ सुजीमकुम्भीपु रसन् विशिष्य, प्रोक्षैर्निकथ्योपरि वा ह्युजिष्यः । निर्घान्ययः सन् क्रकवाप्रधारानैर्यिजिप्तो-
ऽहमनन्तवारान् ॥ ५१ ॥ सुष्टेऽतितीक्ष्णाननकण्टकाकुले, यथास्मद्विद्योषिरुहे ह्यवापिद्ये । हा पाशवज्जेन मयाऽपकर्षणे,

पुनः पुनः खिन्नमतीव कर्पणैः ॥ ५२ ॥ अथारसनिष्ठुरिवातिभैरवं, बलेन यन्त्रे महतीव कैरवम् । सौमालमङ्गं विदधत्स-
कार्मुकैर्निष्पीकितोऽहं परमाद्यधार्मिकैः ॥ ५३ ॥ स्वरूपवद्भूकरूपवद्भिः, श्यामैस्तथाऽहं शवले रसभिः । आक्रन्दकृद्भूमि-
कोट्या निरयेऽवतीर्णश्चिन्तोऽथ जीर्णशुकवच्च पादितः ॥ ५४ ॥ नव्यातसीपुष्पसमासिजालैर्ज्वैस्तथा पट्टिशचक्रवालैः । दुष्कर्म-
रकर्मगत्या । अत्युष्णशम्ये पशुवच्च तेनैस्तत्रेरितः पातनतः कुयैत्रैः ॥ ५५ ॥ प्रयोजितो लोहरथे ज्वलत्याधारोऽङ्गितो दुस्त-
नुसमाश्रितासु । अहं पुनर्हो विवशो जटिनीकृतोऽशुभा पापकृतिर्जिवित्री ॥ ५६ ॥ जस्सीकृतः सैरजवच्चितासु, बलद्वहद्वा-
श्चञ्चुपुटैः पतङ्गैः । ढङ्कैश्च गृध्रैर्विलपन् विबुसः, कगोरचौरैः सुधनीव सुतः ॥ ५७ ॥ संदंशतीक्ष्णाननकोटिसङ्गैर्लोहोपमै-
वैतरिणीं सजीतिः । अहं गतः पानकृते तदा हतः, छुराजतपीचिभ्रैः समाहतः ॥ ५८ ॥ इतस्ततो धावितवान्सधीतिर्यावन्नदीं
यदा वनं संगतवान् यथार्थकम् । तदाऽसिपत्रैः प्रबलैः प्रपातुकैश्चिन्तोऽहमंहो वैशगोऽङ्गपातकैः ॥ ५९ ॥ उष्णान्नितसस्त्वसिपत्रनामकं,
शलैः कगोरैर्भक्तनौ मुजरकैश्च घोरैः । अनन्तशो दुष्करदुःखमृष्टः, सोऽहं गताशो ह्यजवं निकृष्टः ॥ ६० ॥ प्रोतस्त्रिशूलैर्मु-
हुरमैः छुरिकावलीचिः, शिताग्रधारायुतर्कह्रिप (ह्रप) नीचिः । अनन्तकृत्यो विदलीकृतोऽहं, विखण्डितः क्लृप्तमुखव्य-
पोहम् ॥ ६१ ॥ प्रसारिवश्यो रुरुवन्निरुद्धः, पार्श्वैश्च कूर्दहृदयेऽप्यशुभः । व्यापादितोऽहं बहुशो निवध्यः, शिरोमणिः
१ शम्या युगकीलकः. २ प्राजनैः. ३ योत्र "जोतर" इति भाषायाम्. ४ सपिपासः. ५ पापवशगः. ६ कल्पनी-कत्रिका. ७ व्यपोहं-
वैपरीत्यं. ८ परितो रोषवश्यः.

वैपरीत्यं, ८ परितो रोधवश्यः.

पाप्मचृतां प्रसिद्धः ॥ ६३ ॥ तत्रस्थदेयैर्मकरानुकारिभिः, प्रपादितो निर्दयचित्तचारिभिः । आर्षेर्गृहीत्वा त्विव संवचारी,
 गल्वर्गसि धिक् इहान्तिपारी ॥ ६४ ॥ इयेर्गृहीतः लगवच्च आर्षेर्वज्रश्च धिक् पटुलेपजाक्षिः । अनन्तवारान् सकलैश्च
 मारितः, केनापि कर्मान्जुदयो न वारितः ॥ ६५ ॥ यत्तद्वन्निर्घृष्ट इयानिघारेष्वाङ्गीकृतोऽहं निशितैः कुठारेः । त्वचोऽपह-
 त्योपरि तद्विस्तश्च, विमोऽवशः कुट्टितपाटितश्च ॥ ६६ ॥ तैराहतः कुट्टित पप स्वायस्कारैरहं छोह इव स्वपायः । भ्रष्टवशी-
 कृतः प्राप्य घनाच्छपेटा, मुष्टीश्च पुष्टीकृतकुल्लपेटाः ॥ ६७ ॥ तस्मानि ताव्वाधि परावययासि, प्रपूण्यस्यो सीसकडापयासि ।
 प्रपायित कायमयापितानि, स्वास्येऽपि कुर्यन् कटुकूचितानि ॥ ६८ ॥ आसन् पुरा सेऽतिमनोमतानि, शुभ्यानि मांसानि
 विलसिक्तानि । कृशानुयर्णानि निजानि पक्त्वा, मांसान्यहं खेमित पचमुपक्त्वा ॥ ६९ ॥ तयाज्रवत् पूर्वजघे च कौद-
 म्बिनी प्रियोक्त्वेति दधघिपादम् । प्रपायितोऽहं निरये ज्यवन्तीरसृग्धसाः पूतिरसैर्मिलन्तीः ॥ ७० ॥ ब्रह्मश्च ज्ञीतः परि-
 कम्पमानाङ्गोपाङ्गयुक्तोऽहमग्रासमानाम् । निरन्तरं घेदितवान् प्रज्ज्वालां, दुर्वेदनां नारकयासज्ज्वलाम् ॥ ७१ ॥ मयाऽतितीव्रा
 नरकस्य वेदना, सुकुसुमा निर्मितगात्रजेदनाः । संभूयमाणा अपि प्रीतिकर्त्र्यः, सोढा मनोऽन्तर्गततोपहर्त्र्यः ॥ ७२ ॥
 यादृश्यहो तात निरीक्ष्यमाणाऽस्ति येदना लोकगताऽप्रेहाणा । ताऽऽस्ते ततोऽनन्तगुणाधिकत्वं, समुपहन्ती नरकेऽनुस-
 त्वम् ॥ ७३ ॥ जघेऽनु सर्वेषु मम शसाता, श्रिता व्यथा हे पितरत्र जाता । न जातयानसि निमेषमात्रं, कदाऽप्यहं
 निःसमसातपात्रम् ॥ ७४ ॥ ब्रूतस्सदैतरिपतरी सुतस्थं, स्वैरं जघ प्रव्रजितः सुत त्वम् । भ्रामण्यमार्गे परमस्त्यगुन्ना, सुड-

१ मत्स्यः २ मत्स्यविशेषः ३ सुवरागमपानो नाशो यस्य सः ४ मयि ५ अविनाशिनी

उपदेश-
॥ २२९॥

भूकरा रोगगणाचिकित्सा ॥ ७५ ॥ उवाच पुत्रः पितरौ मृगाया, योक्ता स्थितिनिःप्रतिकर्मतायाः । सा दुष्करा नास्ति वयो-
मृगाणां, प्रतिक्रिया काऽस्ति वनेचरणाम् ॥ ७६ ॥ एकाग्ररूपेषु यथा कुरङ्गः, सर्वत्र कुर्याद्भ्रमणं सरङ्गः । धर्मं चरि-
ष्यामि तथाऽहमेनं, तपोयमैर्जनमतान्बुर्जेनम् ॥ ७७ ॥ वने यदैणस्य जवेष्पुण्यातङ्गस्तदा ते(के)न शरीररक्षा । बिकि-
त्सया ज्ञोः क्रियते प्रयस्य, स्थितस्य मूले फलदस्य तस्य ॥ ७८ ॥ रौतौषधं तस्य च कः कृपातुः, पानाशने यञ्जति । बिकि-
पातुः । संपद्यते तस्य हि कः सुखस्य, प्रष्टा पुनः स्पष्टमवाञ्मुखस्य ॥ ७९ ॥ यदा च स स्यात्सुखितोऽत्रं वातप्रसीत्तदा गञ्जति कल-
चेतनातः । स्वस्तुकपानादिकृते सरांसि, स्वयं वनान्यथ नीरजांसि ॥ ८० ॥ स्वन्नदयमास्वाद्य पयो निपीय, स्वैरं-
सरः कदुचरे निक्षीय । इतस्ततश्चोत्पन्नवर्जिताति, स्वीयाश्रयक्षोणिते प्रयाति ॥ ८१ ॥ कुरङ्गवन्निस्तुलसंयमानुष्ठानो मुनि-
र्ब्रह्ममणोत्कजानुः । इत्थं चिकित्सानिमुखो न ज्ञावी, निर्वाणमामोति च कर्मलावी ॥ ८२ ॥ मृगो यथैकोऽपि न नित्य-
वासी, नैकत्रचारी चदिताशनाशी । एवं मुनिर्गोचरणप्रविष्टः, कदम्बहीलाकरणान्न लष्टः ॥ ८३ ॥ अहं चरिष्यामि कुर-
ङ्गचर्यामेवं बलश्रीयुवराजवर्यात् । श्रुत्वोचतुस्तपितरावनुक्रया, गञ्जवयोः पुत्र यथासुखं रयात् ॥ ८४ ॥ ततः स तत्याज
निजोपधिं समं, जगाद चैवं पितरौ गतब्रमम् । अनुक्रया वाममुखापहामहं, कुरङ्गचर्या रषयाम्यथान्वहम् ॥ ८५ ॥ एवं
मृगासुः पितरं च मातरं, हृषादनुशाप्य समस्तमान्तरम् । ममत्वमुन्मूलितवान् सकलकुं, तनोर्महानाग इवाधिकं स्वकम्
॥ ८६ ॥ मित्राणि पुत्रानपि पद्मवासां, कलत्रराजो वदने सहासाम् । निर्धूय बन्धूभिरगामिकायाज्जोवदेवोऽपि बहिः
१ ईनः सूर्यः २ ददाति. ३ निवासात्.

स्मराभ्यात् ॥ ८७ ॥ समित्युपेक्षो व्रतपञ्चतय्या, भित्तव्यं गुह्यप्रकटभित्तव्या । सया शुभ्रप्यानयुगान्तरेण, बाधेन युक्तस्त-
 पसोन्मत्त(त)रेण ॥ ८८ ॥ अगारवस्थकसमप्रसङ्गाः, श्रद्धयाजिमानोऽत्यममः सुबद्धः । जीवेषु तुष्टवस्त्वफिचष्टपिचसेषु च
 स्वावरकेष्वर्जितः ॥ ८९ ॥ द्वाले सुखे ज्वरितरापमाने, माने मृतौ जीवितकेऽविगाने । छात्रेचछात्रेचसमाधिहता,
 श्रद्धावासु निन्वासु च साम्यधर्ता ॥ ९० ॥ महाकषयेष्वथ गारवेषु, दारुणेषु शस्त्रेषु पुनर्जये(वे)डु । शोकैषु हास्येषु दधौ
 नियर्तनं, निर्बल्यतः प्राप्य निदानकर्तनम् ॥ ९१ ॥ अनिमित्तः साधुतयेह लोकं, निरीहताप्राक् च परत्र लोकं ।
 समोऽज्ञाने चानज्ञानेऽपि वासीगोशीर्षसङ्केऽपि समत्वप्राप्ती ॥ ९२ ॥ दारावयसौ जन्तुवधादिकानि, स्थितः पिषायाभ-
 वतोऽशुजानि । अहंस्मृतस्यः सुदमः सुयोगश्चिरं शुभ्रप्यानकृतान्जियोगः ॥ ९३ ॥ एष चरित्रेण च दर्शनेन, ज्ञानेन रक्त-
 तपसा धनेन । सन्नावनाभिः परिचाषयित्वा, सम्यक्कयारमानमपानि हत्वा ॥ ९४ ॥ बहूनि वर्योणि च पात्रयित्वा, आत्म-
 दयमागामि निजालयित्वा । मासोपवासानशनं ततान, मासोऽपवर्गं महिमैषमानः ॥ ९५ ॥ एवं प्रकुर्वन्ति विचरुणा ये,
 प्रबोधवन्तः शमिनः स्वकाये । निवृत्तिमायागति च जोगशुक्लः, श्रुत्वा मृगापुत्रचरित्रयुक्ते ॥ ९६ ॥ श्रुत्वा मृगापुत्रमुनि-
 प्रथस्य, प्रजाविनो जायितमश्चयस्य । तपःप्रधानं चरितं च तस्य, गतिप्रधानं त्रिजगच्छ्रुतस्य ॥ ९७ ॥ विज्ञाय दुःखो-
 दयवर्धनं धनं, जयोपयुक्तं सममत्ववन्धनम् । अनुत्तरा धर्मधुरा वरापरा, धार्योऽत्र धन्यैः शिवकृष्णायवहा ॥ ९८ ॥

॥ इति श्रीमृगापुत्रराजविरचितम् ॥

अथ श्रीजैनधर्ममूलधारचूतश्रीसम्यक्त्वोपरि काव्यमाह—
तवेण परकावियकम्मलेवो, अन्नो जिणिंदाउ न कोइ देवो ।
गुरू सुसाहू जिणरायवुत्तं, तत्तं च सम्मत्तमिमं निरुत्तं ॥ १ ॥

व्याख्या—तपसा षादशविधेन प्रक्षालितः कर्मलेपो येन सः । तथाऽन्यो जिनेन्द्रान्न कश्चिद्देवः । तथा गुरुः सुसाधुर-
ष्टादशसहस्रशीलाङ्गधारकः शान्तदानात्मा । तथा श्रीअर्हदुक्तं तत्त्वं । एतन्नयं सम्यक्त्वमुक्तं सम्यक्कृतत्वं सम्यक्त्वं ।
एतस्मात्तेन जीवस्य नारकतिर्यग्गतयः पिहितचाराः संजायन्ते, दिव्यमानुषसिद्धिसुखानि स्वाधीनानि संपनीपद्यन्ते । सर्व-
दात्रेष्वायमेव महान् लाभः । यतः—“सम्मत्तम्मि उ दावे विमाणवज्जं न बंधए आउं । जइ वि न सम्मत्तजढो अहव
निवञ्चाउल पुंढिं ॥ १ ॥” इति काव्यार्थः ॥

एतदुपरि श्रीमृगध्वजस्वरूपमुच्यते, तेन पूर्वमुपशमो नानीतः, पश्चान्मन्त्रिगिरा सर्वविरतिराहतेति, एतद्विशेषं पुन-
र्मृगध्वजसम्बन्धमान्ते दर्शयिष्याम इति ।
श्रीवीरतीर्थं नरवा तत्त्वार्थख्यापनोद्यतम् । मृगध्वजमुनेवृत्तं वित्तं वदये जगन्त्रये ॥ १ ॥ आस्तेऽमरावतीतुड्या कुड्या-
कासाररञ्जिता । आक्स्ती नगरी श्रेष्ठा ज्येष्ठाचारनरैः श्रिता ॥ २ ॥ जितशत्रुनृपः प्राज्यं राज्यं तत्र प्रतापवान् । प्रपात-
यति विस्फूर्जद्भूर्जतजितवासवः ॥ ३ ॥ तस्य कीर्तिमती कान्ता शान्ताकारा शशाङ्कवत् । सीतेव विलसद्गीतासीलात-

१ प्रसिद्धम्, २ ऊर्ज-बलम्,

झारधारिणी ॥ ४ ॥ छावययागणयसौजाग्यजाग्यशोजाधिष्ठातः । तपुश्रस्तरणिर्घोषा नाम्नाऽजनि मृगचजः ॥ ५ ॥
 धनेन धनवप्रायः प्रायः श्रेष्ठिशिरोमणिः । कामदेवः सदा राशो मान्यो वसति तत्र च ॥ ६ ॥ स स्वर्कं गोबुद्धं द्रष्टुं स्वर्गं
 सारो वरिष्यी । वरुकास्यः कृपारोपो गोपोऽस्य मिद्वितस्तदा ॥ ७ ॥ आचस्थौ गोपतिः स्वामिन् कामिताममरुसरो ।
 गोबुद्धं मद्विषीद्वन्दं मग्दं मग्दं यिद्वोक्य ॥ ८ ॥ अथ गोबुलसंस्पर्शदर्शनोत्सुकचेतसा । श्रेष्ठिनैकस्तदा दृष्टा स्पृष्टः केषेन
 सैरजः ॥ ९ ॥ दशोरश्रूणि घर्णन्ते सतं स्वमद्विषं तदा । मा जैवीर्वैरुकाः प्राह व्याहरन् कोमलां गिरम् ॥ १० ॥ अस्माकं
 श्रेष्ठ्यसौ स्वामी प्रामीषानां यथा नृपः । आगच्छास्य पुरः कामं नोमं स्वशिरसा कुरु ॥ ११ ॥ निष्कास्व रसनामेव घेषमु-
 क्तस्तदाऽकरोत् । जयातोऽग्रे समागत्य सत्यरूपा नमस्त्रियाम् ॥ १२ ॥ श्रेष्ठिनोऽकमसौ तिर्यङ्निनिर्यङ्गः सज्जीः कथम् ।
 एवमुक्तेऽवदञ्जोपः कोपनिर्मुक्तमानसः ॥ १३ ॥ आकर्ण्य त्यमायुष्मन् युष्मदृष्टौ धिमेत्यसौ । सतकृत्योऽभुजापत्या हत्याऽस्य
 विहिता मया ॥ १४ ॥ ज्ञानिनो यच्चता ज्ञात्वा ध्यात्वा हिंसा च दुःखदाम् । दत्तमसौ मया दानं सानन्दमजयाह्वयम्
 ॥ १५ ॥ श्रेष्ठ्यपि प्राप धैराग्यं जाग्यं गुरुतरं वहन् । तत्पञ्चाश्रयस्थाज्जिसं स्त्रिसामिव हृदि स्मरन् ॥ १६ ॥ ये चान्धाः
 कुष्ठिनः काणाः प्राणाघातस्य तत्फलम् । नरकादिगतिप्रान्तिः क्षन्तिर्जीययघातयेत् ॥ १७ ॥ अतः परं करिव्ये नो तेनोमं
 यथमप्यहम् । इत्यात्येति महिषस्यापि प्रापितं श्रेष्ठिनाऽजयम् ॥ १८ ॥ स्वकृन्म जीयित साधु साधु त्वं शिरोमणिः ।
 प्रमाणं स्वर्गुद्धं जाति सातिरेका शुभोदयैः ॥ १९ ॥ एवं कृते दयादोषे गोपेन श्रेष्ठ्ययं स्तुतः । क्षीरस्त्रपदैः समानीय

स्वीयगेहे च जोजितः ॥ २० ॥ युक्त्वा श्रेष्ठी गृहे याति ख्यातिमान् यावदात्मनः । लघो विधेयथा खेटः केटकेऽस्य
 मेहस्तदा ॥ २१ ॥ वाक्षितोऽपि धनैर्गोवैः सोऽपैतः प्रददुर्मतिः । वक्षति स्म कश्चाञ्चिन्नो चिन्नोऽपि लकुटैः स्फुटैः ॥ २२ ॥
 श्रेष्ठिनोक्तं समायातु मातुः पार्श्वेऽङ्गचूरिव । चिन्तामस्य करिष्येऽहं मेहं प्राप्तस्य मामकम् ॥ २३ ॥ इत्युक्त्वा स्वगृहं नीतः
 श्रेष्ठ्यगाभूपतेः सन्न पद्मदृग्मिलनोद्यतः ॥ २४ ॥ महियोऽप्यज्रवत्सार्ये पार्श्वे यक्षत्पराक्रमः । स्यातुं शक्नोति नैकाकी नाकीश
 इव चूतटे ॥ २५ ॥ राजघारे गतो यावत्तावदारूढको नरः । अग्ने दत्ते-न तं गन्तुं रन्तुं पुत्रं यथा पिता ॥ २६ ॥ काम-
 देवस्तदोदारघारपादादिमोच्य तम् । महियं चूधनोपान्ते कान्ते गत्वाऽकरोन्नतिम् ॥ २७ ॥ महियोऽथ द्रुपं नत्वा सत्त्वा-
 तुरमना जिया । निष्कास्य रसनां राजघाजपर्वदि तस्थिवान् ॥ २८ ॥ निरीदयेद्दशमाश्वर्यं वर्यं पप्रह्य चूपतिः । श्रेष्ठिनं
 सोऽप्यस्याचाणीआणीकृतसुधर्मधीः ॥ २९ ॥ राजन् जीवदयाधर्मः शर्मदो जन्तुसंततेः । येषां यागे वधाशंसा संसारे पर्य-
 टन्ति ते ॥ ३० ॥ महिपस्यास्य दुष्कर्मकर्मतस्य निशम्यताम् । विपाकः कर्मणां नेतश्चेतसश्चित्रदायकः ॥ ३१ ॥ महिषः
 सजयभ्क्षेप एव मजोकुलेऽजवत् । मरणादिग्रहेऽतीव क्लीबत्वं विदधन्निजे ॥ ३२ ॥ जातिस्मरणयोगेनानेनादर्शि पुरातनः ।
 आत्मीयको जवो यस्मात्तस्माजोदिति सिध्यते ॥ ३३ ॥ वेत्यस्य कोऽपि नो मर्म धर्ममूर्तिरथान्यदा । ज्ञानी कोऽप्यागत-
 स्तत्र दत्तवैश्यादिवोधकृत् ॥ ३४ ॥ सोऽवगोपं प्रति प्रेयः श्रेयस्कारी मुनीश्वरः । महियोऽयं तमस्तप्तः सप्तवारं हत-

१ चन्द्रस्य. २ ग्रहो राहुरित्यर्थः. ३ महिपः. ४ एतः प्रददा. एतः प्रददा पापप्रदा दुर्मतिर्यस्य.

स्वया ॥ ३६ ॥ एकस्या अठरे जन्म सन्महिष्याः समाभितः । ततोऽयं कम्पते दर्शं वर्षो सावकदर्शनम् ॥ ३७ ॥ सर्वेषां
 प्राप्तिनामिष्टं मिष्टं ह्रीरमिवातिशम् । जीवितव्यमिति श्रुत्वा नृपश गोपो मुनीश्वरम् ॥ ३८ ॥ ब्रह्मे हिंसापरित्यागं राग
 धर्मेष्वपचराम् । अन्यदा गोकुलेऽहं स संसवस्मानसे गतः ॥ ३९ ॥ मासिपं बृषमाकरयं वषयमेतच्च दशरुकात् । हननं
 सर्वजन्तूनां हनानामहमस्यजम् ॥ ४० ॥ त्वत्पर्वदात्रिरामायामासीदेव मत्समम् । याचतेऽप्याजयं देव केवलं युष्मद-
 न्तिकात् ॥ ४१ ॥ अग्रस्वायी निराधाराः पारयदयेन पीक्षिताः । साम्प्रतं चास्त्यसौ दीनो मीनो याहः जञ्जोर्जितः ॥ ४२ ॥
 ईदृशमहिषमात्रोक्म शोक्ययं ध्यातवाजृणः । कोऽपि नास्त्युपकारी वा जीवानां प्रमतां जये ॥ ४३ ॥ न कश्चिदेति बाध-
 र्मकर्मणां विषमोदयम् । जीवा नरकतिर्येकु न कुण्या प्रमणादमी ॥ ४४ ॥ जीवयोनिषु बाम्बानाशानास्ते संचरन्ति ह्री ।
 विवेक दयते नैव देवदत्तविकम्बनाः ॥ ४५ ॥ निगोत्रेषु परिप्रान्ताः भ्रान्ता नैव कथञ्चन । प्रासा चरिपरिस्वेदनेऽजैवक-
 दर्शनम् ॥ ४६ ॥ कुर्वन्ति नटवृष्टास्य दास्य दासा इवानिशम् । जञ्जन्ते बहुकृपायि पाणिपादाक्षिवेदनैः ॥ ४७ ॥ छजन्ते
 सुखदुःखानि स्वानिकम्पेऽहसां जये । जीवा इति विभृशयान्तः शान्तवृत्तिर्नृपोऽभवत् ॥ ४८ ॥ दरी जनेषु बाधेशं देश-
 मप्येऽस्य कोऽपि यः । मदियस्य वधं कर्ता हर्ता तद्विरसोऽस्त्यहम् ॥ ४९ ॥ वयुष्यमे बहुर्विदुः भिक्षुयम्महिपस्तथः ।
 सर्वत्र प्रमति स्मार्यं सार्यं प्रातर्दिया निशि ॥ ५० ॥ शुक्ले पिवति च स्वैरं स्वैरं घोते च विप्रति । कीरुनं कुरुते स्वैरं
 स्वैरमायाति वाति च ॥ ५१ ॥ परित्रम्यैकदोषाने मानेन परिपूरितः । कुमारो बभ्रवत्कोटीकोटीराजो मृगच्यजः ॥ ५२ ॥
 प्रतोऽयमे समायातः पातकोपरि बज्रधीः । रहौ स पतितस्तस्य पश्यतोऽदरवत्पशुः ॥ ५३ ॥ तददर्शनसमुद्भूतनूतनकोपस-

झमः । दधावे खड्गमादाय न्यायमुक्तः स राजसूः ॥ ५४ ॥ जटर्नत्वा पदावुक्तं वुक्तं स्यान्मृत्यवे विषम् । नृपाङ्गालोपनं कोपान्नोपादेयं कुमार ज्ञोः ॥ ५५ ॥ जीवहिंसाऽत्र च म्रेत्य जेत्यसङ्ख्यं सुखोदयम् । अश्रुत्वेति शुचाद्वापं पापं धृत्वा नृपाङ्गजः ॥ ५६ ॥ चिह्नेद माहिपं पादं मादं प्राप्तस्तदाऽसिना । महारपीक्याऽऽक्रान्तः शान्ततां महियो दधौ ॥ ५७ ॥ दध्यौ च जीव एकाकी व्याकीर्णः सन् कुकर्मजिः । शुचाशुभ्रफलं ज्ञोक्ता मोक्ता कोऽप्यस्य नापरः ॥ ५८ ॥ शनैः शनैः पदत्रय्या शय्यावत्प्रस्वदैश्चरन् । गृह्णन् सर्वत्र विश्रामं क्षामं कर्म स्वमाचरन् ॥ ५९ ॥ निर्नाथ आगतः स्तम्भे दम्भेन रहितो निजे । क्रोधं पूर्वचवस्मृत्या कृत्याकृत्यविदाप नो ॥ ६० ॥ स्मरन् स्वकर्मणो दोषं तोषं चित्ते व्यधत्त सः । दध्रे शुभ्रपरीणामं स्वामन्तर्हीनतां स्मरन् ॥ ६१ ॥ राजाऽश्रौषीदथान्यायं प्रायं कौमारमुक्तम् । पौरलोकात्ततो रुष्टो दुष्टो मूर्त्तकृतान्तवत् ॥ ६२ ॥ शूलिकारोपणादेशः क्लेशदायी महीजुजा । दत्तस्तदाऽस्य पुत्रस्य नश्यद्वाक्षिण्यबुद्धिना ॥ ६३ ॥ अश्यात्मीयकराम्भोजयोजनं कीर्तिमत्यसौ । जालस्थले समाधाय नायकाय व्यजिज्ञपत् ॥ ६४ ॥ हृम्यतामपराधोऽयं तोयं नोष्णं गृहं ददेत् । नापक्वं मारयत्यायं ताम्रं चात्थ्यं न रूप्यगम् ॥ ६५ ॥ अविमृश्य कृतं कार्यं नार्यं वपुषि शल्य-कृत् । पश्चाद्दत्ते मनःपीमां क्रीमां सृष्टामिवाहिना ॥ ६६ ॥ राजीवचस्तिरस्कृत्य नृत्यवृन्दमिवालसम् । पौरानवगणय्याथो पाश्र्वोजालीमिव विपः ॥ ६७ ॥ हृदयं कविनीकृत्य मृत्यर्थं नृपतिः सुतम् । वहिर्निष्कासयामास रासन्नारोपणेन तम् ॥ ६८ ॥ करवीरकृतोत्ताला मालाऽप्यारोपिता गले । उद्धितः कृतहृद्वाहः काह्वलीध्वनिरुद्वणः ॥ ६९ ॥ आनीतो वध्य-चूजागे यागे पशुस्त्रिवाहः । कुमारः सर्वगोपालवाहप्रत्यक्षमक्षमः ॥ ७० ॥ न तस्य कोऽप्यचूजाता वाताहततरोरिव ।

मन्त्रिणा उखजेदेन केनचित्मोऽथ रक्षितः ॥ ७१ ॥ स्यापितः कोष्ठकस्यान्तर्ध्यान्वव्यासमहीतटे । प्रबोधं च ददौ मन्त्री
स्वतन्त्रीकृतमानसाः ॥ ७२ ॥ अन्तःशमरमं धेहि देहि जैनमते मसिम् । विरोध त्यज जो हरे कूटे पाप्मनि मा चर
॥ ७३ ॥ बन्धूनां पितृमातृणा नृणा प्रेमास्ति कृत्रिमम् । पतङ्गरश्मययाति स्फातिमत्यातपे रवेः ॥ ७४ ॥ सखेष्टा येऽत्र
राजन्ति सन्ति ते स्वार्थतत्पराः । मैत्री धर्मस्य या सत्या मत्याधार कुमार सा ॥ ७५ ॥ इन्द्रजालोपमं पश्य त्रस्यत्संसार-
सङ्गमम् । रमन्तेऽप्रेधसस्तत्र सर्वमप्ये कुरङ्गयत् ॥ ७६ ॥ अस्मिन् जवे फञ्जं दृष्टं हिंसाकृतं त्वया । परत्र यत्पुन-
र्जायि सा विहङ्गिन्क्रियोच्यते ॥ ७७ ॥ हिंसा दुःखततोः सानिः सा नित्यं दुर्गतिप्रदा । हिंसातो जन्तुराप्नोति ज्योतिर्गण-
इव प्रमम् ॥ ७८ ॥ नमिनाथान्मयाऽप्राधि जायिनारकजुल्लभम् । हिंसाफलमुल्लाहः प्राह मन्त्रीति तं प्रति ॥ ७९ ॥
मुतं मृगधजैनैर्नतुर्देमायोग्य हस्तयोगः । चतुर्गल्यसुखवातो हावोऽनेन महारमना ॥ ८० ॥ तदाऽस्य हृत्स्थिरीकारात्सारा
क्षेप्त्याविशेषतः । जातिरमृतिः समुरपेदे खेदेन रक्षितस्य वै ॥ ८१ ॥ परिजिह्वे रुपा रागः प्रागपि प्राप्तशान्तिना । तदाऽने-
नाप्रमत्तेन ज्ञेन सोपशमेन च ॥ ८२ ॥ सुकुमारं कुमारं तमन्तकारकर्मद्वेषाम् । मन्त्री गृहे निनायाथ मायकारं कुकर्म-
णाम् ॥ ८३ ॥ देवमथ्यर्पयामास न्यासपत्रं साधुजम् । दधार हृदये हर्षं वर्षणेनेव कर्षकः ॥ ८४ ॥ मरिच वेदनाभ्रिष्ट
क्षिष्टं क्षात्याऽथ मन्त्रिराह । दशधा श्रावयामास व्योसमारोघनाविधेः ॥ ८५ ॥ महियोऽपि मनःशुष्या सुध्यानोऽनशनं
खलो । अष्टादशविनी यावन्नावतोऽपावयन्ततः ॥ ८६ ॥ लोहिताश्लक्ष्म्यः स्यातो जातोऽयमसुरो बली । स्फुर्जपुश्यप्र-

त्रावेण तेन पातादमध्यतः ॥ ८७ ॥ मृगध्वजमुनीन्जोऽपि गोपिताङ्गो विचारणाम् । चक्रे चेन्मिलति छेक एकवारं नृपो
मम ॥ ८८ ॥ तदोपशान्तिमायाति स्वातिशायी रूपोदयः । दाखगीति न मे दोषः ध्रुवज्जलमध्यतः ॥ ८९ ॥ मध्ये
स्थिताः किदावन्या धन्यास्ते साधवः सदा । ये वहन्ति शुभाचारं चारं संयमसंजवम् ॥ ९० ॥ विमृश्येति मनोवीर्या-
दीर्यासमितिमान् मुनिः । चचाल मन्त्रियुक् प्राज्ञो राज्ञो मिलनहेतवे ॥ ९१ ॥ नृपस्याग्रे क्रमेणागाजागागमसुन्दरः ।
मुनिं वीक्ष्य नृपश्चारु दारुसिंहासनं ददौ ॥ ९२ ॥ वेपथ्येन सन्मानदानतः पूजितो मुनिः । उपाविशत् पुनस्तत्र स त्रसेषु
दयापरः ॥ ९३ ॥ पाणिन्यां नृपतिः पादावादाय स्थितवान्मुनेः । प्रको विलोकयत्यास्यं दास्यं कौतुकवानिव ॥ ९४ ॥
यावत् पुत्रं न वेत्त्येव लेखनिर्मितरूपवत् । तदोक्तं मन्त्रिणा नेतः श्वेतवासास्त्वदङ्गजः ॥ ९५ ॥ स्वकुलं निर्मलं सुष्टं कृष्टं
जन्मतरोः फलम् । अनेनेति निशम्याङ्गजागरूको नृपोऽभवत् ॥ ९६ ॥ पश्चात्तापान्महीचर्त्रा सर्त्रा दुश्चरितं निजम् ।
हामितः साधुरासत्वाच्चत्वा पादौ पुनः पुनः ॥ ९७ ॥ यन्मयाऽन्नापराधं तत्तदन्तव्यमखिलं मुने । शुभाहशाः क्षमावन्तः
सन्तः स्वरूपकारिणः ॥ ९८ ॥ इदं राज्यमिदं पद्मासन्नाद्यङ्गीकुरु त्वकम् । एवमुक्ते नृपेणैह नेहते निर्ममो मुनिः ॥ ९९ ॥
संसारत्रमणोविग्रः संविग्रः साधुसत्तमः । नृपानुमतिमादाय ध्यायन् ध्यानं शुभं हृदि ॥ १०० ॥ जगाम वहिरुद्याने म्दाने
कर्मोदये सति । स्वीचक्रे चरणं पार्श्वे सीमन्धरगुरोरसौ ॥ १०१ ॥ गृह्णाति स्मोज्जिताहारं सारं षष्ठतयः सृजन् । द्वाविं-
शतिदिनीं व्यापमाप तान्नास्थसङ्गतेः ॥ १०२ ॥ आरुढः हृषिकेश्रेणीमेणीमुत इव स्थलीम् । सर्वकर्मदयादेव केवलज्ञान-

१ दाहवत्.

मासवान् ॥ १०३ ॥ सुरैर्व्यापायि सवर्णैस्वर्णपङ्केरुह तदा । तत्सोपरि स्थितो ज्ञानी ग्खानीकृतरवी रुषा ॥ १०४ ॥
 प्रपोऽप्यागत्य निःशोकैर्साकैः सार्धं प्रमोदवान् । चरद्यान्मोजमानस्य कम्पकान्तिः पुरः स्थितः ॥ १०५ ॥ ज्ञानिना देश-
 नाऽऽररुषा खण्डानन्तगुणधिया । देवानामृतसंतुष्टः पुष्टः पमष्ट प्रपतिः ॥ १०६ ॥ जगवन्नेष वृष्टान्तः शान्तवृत्ते निगद्य-
 ताम् । वैरं किमत्र युष्माकं साकमेतेन शृङ्गिणा ॥ १०७ ॥ आचख्यौ केवली प्रार्थ्यं यार्थ्यं निजप्रव ततः । प्रागजवेऽहं
 जकः शम्बदम्बमीवदृपोऽजवम् ॥ १०८ ॥ असौ मन्त्री कुकर्म मे प्रामे नासिकचर्मवान् । छावावां कुमते स्यातौ यातौ
 ससमनारकम् ॥ १०९ ॥ तत्रावान्या रुषा रुद्धं युद्धं कृत्वाऽऽयुरालम्बनः । सागराणि त्रयस्त्रिंशद्विंसकान्यां प्रपूरितम् ॥ ११० ॥
 कर्मातिषेपसम्पन्नं बन्धं तत्रानुनाऽधिकम् । प्रान्तोऽहमेष ससारं स्फारं पुरयोदयोऽजितः ॥ १११ ॥ न केनापि कृता सारा
 कारास्वत्येव तत्र मे । बहुकर्मद्वयं कृत्वा मृत्वाऽहं स्वस्मृतोऽजवम् ॥ ११२ ॥ माहियं शृणु सम्बन्धं बन्धनार्थिवयादि-
 कम् । प्रान्तोऽसौ बहुलं काखं नाखं यङ्कुं सुधीरपि ॥ ११३ ॥ सप्तपि निरयाः स्पृष्टा दृष्टा तिर्यङ्कु वेदना । चतुर्गल्यन्तरे
 प्रान्त आन्तं नानेन कुत्रष्वित् ॥ ११४ ॥ महिव्या अय जीर्णया आयासीदुरेऽप्ययम् । तत्र दुःखविषमस्तः सप्तकृत्वो-
 ऽवजन्मृषिम् ॥ ११५ ॥ मित्रितोऽयं प्रमे मेऽत्र नेत्रोपान्मयाऽर्दितः । अथ प्राप्नो जवस्यान्तः शान्तवृत्तिजुषा मया
 ॥ ११६ ॥ महिवोऽप्यसुरः सोऽचक्षुः प्रयो दुःखमाप्स्यति । शक्तिं प्राप्तः क्रमान्मुक्तो युक्तो प्राव्येप सिद्धिगः ॥ ११७ ॥
 पतत्पूर्यजवोऽतनूतन वृत्तमाययोः । विज्ञाय विदुधैः क्रोधरोधः कार्यो विशेषतः ॥ ११८ ॥ प्रमुञ्जा बहवो प्रम्याः अव्या-
 दस्मादुदन्तवः । राजा प्राप्नो निजावासं त्रासे संसारतो दधत् ॥ ११९ ॥ मृगध्वजमुनेर्ज्ञानस्थानके कृतवानसौ । प्रासाद-

मसुरश्चङ्कः रङ्गन्मण्यमणितम् ॥ १३० ॥ मृगध्वजमुनेर्मूर्तिः स्फूर्तिमत्यन्तरे कृता । पादेन महिषः खड्गः खड्गनाभः
कृतोऽपि सः ॥ १३१ ॥ वितीर्थोरुधनं नाम कामदेवस्य दत्तवान् । प्रलापनां स्वचैत्यस्य तस्य सोऽयमश्वासुरः ॥ १३२ ॥
विहारे केवली मह्यां सहावन्यामिव द्विपः । चकार विकसदैरैकरवश्रीदवानलः ॥ १३३ ॥ श्रूयमाणयशस्तूर्यः सूर्यवज्रा-
नरश्मियुक् । निघ्नन्नज्ञानज्ज्ञायं स्मायं प्राति प्रबोधकृत् ॥ १३४ ॥ हताटकर्मगोमायुः स्वायुः पूर्णं प्रपाड्य च । ज्ञानी
मोक्षे ययौ प्रान्ते कान्तेऽनन्तसुखात्मके ॥ १३५ ॥ एवं श्रीनिमिनायकस्य विलसत्तीर्थं सुलब्धोदयः, संजातः स मृगध्वजो
मुनिवरः प्राप्तप्रज्ञासं च यः । ये चैतस्य चरित्रमत्र सुजगं शृण्वन्ति वृण्वन्ति ते, श्रेयःश्रीललातां घनां विदधते हृद्य-
व्रतिं सन्मतेः ॥ १३६ ॥

॥ इति श्रीमृगध्वजचरित्रं कृतं श्रीक्षेमराजोपाध्यायैः ॥

तत्प्रागुक्तं सम्यक्त्वं यथा जन्तोः स्यात्स प्रकारः सप्रपञ्चः प्रोच्यते—इह गम्भीरापारसंसारमध्यवर्ती जन्तुः सकल-
दुःखपादपवीजचूतमिथ्यात्वप्रत्ययमनन्तान् पुञ्जलपरावर्तननन्तदुःखलक्षणाननुभूय कथमपि तथाजव्यत्वपरिपाकवशा-
न्निरसिदुपलघोदनाध्यवसायरूपेणानाजोगनिर्वर्तितयथाप्रवृत्तिकरणेनार्युर्वर्जानि ज्ञानावरणादीनि कर्माण्यन्तःसागरोपम-
कोटाकोटीस्थितिकानि करोति । अत्र चान्तरे कर्ममलपटलतिरस्कृतवीर्यविशेषाणामसुभतां दुर्जघः कर्कशनिर्विकचिर-
ग्रूढगुपितवक्रग्रन्थिवत्कर्मपरिणामजनितो निविमरागद्वेषपरिणामरूपोऽजिज्ञप्तूर्वो ग्रन्थिः स्यात् । तदुक्तं—“गंढि सि
सुदुप्रेतं कलकमघणरूढगूढगंढि घ । जीवस्स कम्मजणिलं घणरागदोसपरिणामो ॥ १ ॥” इमं च ग्रन्थिं यावदजव्या अपि

यथाप्रवृत्तिकरणेन कर्म ह्यपथित्वाऽनन्तशः समागच्छन्त्येव । एतदनन्तरं पुनः कश्चिदेव महात्मा समासप्तपरमनिर्गृतिमुल-
समुद्यसितप्रचुरदुर्निवारणीयप्रसरो निशितकुन्तारधारयेय परमविद्युच्छा यमोक्तस्वरूपमन्विष्येदं विधाय मिथ्यात्वमोहनी-
यकर्मस्थितेरन्तर्मुहूर्त्तमुपयथाह्युपयथैकम्यापूर्यकरणा निवृत्तकरणादृष्टाणि विन्युज्जिततसामर्थ्योऽन्तर्मुहूर्त्तकाद्वप्रमादतद्वदे-
शवेद्यद्विजानावकममन्तरकरणं करोति । अत्र च यथाप्रवृत्त्यपूर्वा निवृत्तिकरणानामय कर्मो वेदितव्यो यथा---“जा
गती ता पदमे गतिं समश्नुते इयद् धीयः । अनियहीकरत्वं पुण सम्मत्तपुरत्कने जीवे ॥ १ ॥” “गतिं समश्नुते” प्रन्वि
समनिक्रामतो जिन्दानत्येत्यर्थः । “सम्मत्तपुरत्कने चि” सम्यक्त्यं पुरस्कृत येन स तथा तस्मिन्मासप्तसम्बन्धस्य एव जीवे-
ऽनिवृत्तिकरणं जयतीत्यर्थः । शेषं सुगमं । एतस्मिन्मान्तरकरणे कृते तस्य मिथ्यात्वमोहनीयस्य कर्मणः स्थितिष्वयं जयति
अन्तरकरणादधस्तनी प्रथमस्थितिरन्तर्मुहूर्त्तमात्रा तस्मादेवोपरितनी शेषा द्वितीयस्थितिरिति । स्थापना केयं । तत्र प्रथम-
स्थितौ मिथ्यात्वद्विकयेदनावसौ मिथ्याहृष्टिरेय, अन्तर्मुहूर्त्तेन तस्यापगतायामन्तरकरणाप्रथमसमय एवोपशमिकं सम्य-
क्त्यमाप्नोति, मिथ्यात्वद्विकयेदनावजायात् । यथा हि यतएवानन्तः पूर्ववर्गेनचन घनमूपरे वा देशमवाप्य विम्यायति तथा
मिथ्यात्वयेदनामिरन्तरकरणमयाप्य विम्यायति । तस्यां चान्तर्मुहूर्त्तिकायामुपशान्तायां परमनिधित्वाप्रकट्यायां अपन्येन
समयशेषायामुत्कटतः पद्मावसिक्काक्षेपायां कस्यचिन्महाविज्जीविकोरथानकस्योऽनन्तानुनन्धुदयो जयन्ति । तदुदये चासौ
सासादनसम्यग्दृष्टिगुणस्थाने वर्तते । उपशमश्रेणिप्रतिपतितो या कश्चित्सासादनत्वं भावीति तदुत्तरकाद चावश्यं मिथ्या-
त्वोदयादसौ मिथ्याहृष्टिर्जवतीत्यसं विस्तरेणेति ॥

अथ सम्यक्त्वप्राप्तौ सत्यां यदुत्तरोत्तरं फलं स्यात्तत् प्ररूप्यते—

पसत्थक्षेसं पकरंति चित्तं, जे सत्तखित्तेसु ववंति वित्तं ।

विंदंति निम्मोहमणा ममत्तं, कुणंति ते जम्ममिमं पवित्तं ॥ २३ ॥

व्याख्या—ये ज्ञाततत्त्वाः सत्त्वा अप्रशस्तक्षेयपरिहारेण स्वकीयं चित्तं प्रशस्तक्षेयं प्रकुर्वन्ति । तथा ये सप्तसु क्षेत्रेषु वपन्ति न्यायोपाजितं वित्तं । क्षेत्राणि चैतानि समये प्रोक्तानि श्रीजक्तप्रकीर्णकग्रन्थे—“अहं बुद्धा देसविरुद्धं सम्मत्तरुद्धं य जिणवयणे । तस्स य अपुण्णधयाइं आरोविज्जंति सुखाइं ॥ १ ॥ अनियाणोदारमणो हरिसवसविसइकंदयकरादो । पूएइं गुरुं संघं साहम्मियमाइं चत्तीए ॥ २ ॥ नियदवमज्जविण्णिदन्नवणजिणविववरपइणासु । वियरइं पसत्थपुत्थयसुत्ति-
त्यत्तिथयरपूयासु ॥ ३ ॥” इतिवचनाज्जनचवनविम्बपुस्तकचतुर्विधसङ्करूपेषु सप्त (सु) क्षेत्रेषु धनं व्ययीकुर्वन्ति । तदनु दीक्षावसरे निर्मोहमनसः सन्तः ममतां निन्दन्ति मूढाभिक्रान्तन्ति । ते सर्वसंसारनिःसङ्गाः कुर्वन्ति नृजन्म-
लक्षणं पवित्रं शुचितरमिति काव्यार्थः ॥

अथैतदुपदेशसप्ततिकापर्यन्तकाव्ये पठनफलमाह—

पठित्तु एयं उवएससत्तरिं, मुणंति चित्ते परमत्थवित्थरं ।

तरित्तु ते दुक्कजरं सुदुत्तरं, खेमेण पावंति सुदं अपुत्तरं ॥ २३ ॥

व्याख्या—यद्विराग सूत्रस्य एतां उपदेशमस्ततिको मुञ्चति अथबुद्ध्यन्ति चित्ते चेति परमार्थो मोक्षस्तस्य विस्तरः साध-
नोपायाः ते । सूत्रस्य केयदे पठने न काचिदर्थसिद्धिर्जन्यतोर्थाधिता परमार्थं तस्यार्थं नावगच्छति तत्र उक्तं मुञ्चतीति । तत-
स्तस्याधिगमकत्वमाह—“तद्विरागो” तीर्त्वा ते प्राप्तिनो दुःखचरं जन्मजमरणसोकरोगकृपं सुतरामाधिक्येन दुस्तरं देहेषु
कुराद्येन प्राप्तुमनन्ति सुखं सिद्धिपुरन्ध्रोप्राप्तिदण्डं अनुसर सयौत्कृष्टमिति खेसतोऽहरत्रयेषु नामसंस्पर्शकं काव्यमिदं ।
मङ्गलादीनि मङ्गलमभ्यानि मङ्गलान्तानि शास्त्राणीति हेतोः देहेष्वेत्युक्तम् ॥

॥ इति श्रीछपदेशस्तिकावृत्तिः ॥

॥ अथ प्रशस्तिः ॥

श्रीतरतरगणनायाः श्रीमज्जनकुशावयुरयोऽञ्जयन् । यत्नामस्मरत्वाद्यपि प्रयन्ति कुशावानि कुशावानाम् ॥ १ ॥ तच्छि-
ष्यविजयतिष्ठकः पाठकमुख्यो वञ्च्य ददात्मा । विद्या यत्तदनाम्युजमनिर्वीणा सरसि संसीध ॥ २ ॥ तद्विनेयो विनीतात्मा
जज्ञे श्रीशितयमनः । सप्रेरेरेत्य यत्नेसा दक्षोपनिकरोपदे ॥ ३ ॥ तद्विष्यः श्रीदेमकीर्तिः प्रसिद्धः, सापुर्जते वाचनाचार्य-
वर्यः । मित्रास्त्योपथान्तपूरे निरस्तः, स्थाने यस्य यागदीपिकाहया ॥ ४ ॥ कारितं येन शिष्याणां शतमेकं दशो-
त्तरम् । तद्वज्रपातिर्दुष्यनृपितं यागूपतिर्यथा ॥ ५ ॥ श्रीरापहीपार्थोपासनसो यस्य सातिशयताऽऽसीत् । आचारे च
विचारे विप्री विहारे विनेयजने ॥ ६ ॥ येन स्वपर्यन्तमेव मासाद्योर्गृह्यप्रमानशनेन यातम् । श्रीसिद्धशौखप्रसूति

विधातुं, तत्रैव तत्पादयुगं नमामि ॥ ७ ॥ तद्विषयः हेमहंसारव्यः सुगुरुः प्रवर्जौ जुवि । येन हंसायितं कासं शुष्पपङ्क-
 क्षयी श्रिया ॥ ८ ॥ श्रीवाचनाचार्यशिरस्सु मुख्या हेमध्वजाख्यास्तु तदीयशिष्याः । यैर्चूर्निदेशेषु कृतो विहारः, सर्वत्र
 लब्धः स्वयंशःप्रचारः ॥ ९ ॥ तद्विषयाः प्रविचान्ति शान्तिसहिताः सौभाग्यजाग्यश्रिताः, सविद्यान्युदयाधरीकृतसुरा-
 चार्याः क्षितौ विश्रुताः । कीर्तिरफूर्तिमधिष्ठिता मुनिवराः श्रीशेखराजाह्वयाः, पुण्योन्नत्यतिशायिपाठकशिरोरजोपमानो-
 दयाः ॥ १० ॥ स्वकृतोपदेशसप्ततिकाह्वयसूत्रस्य निर्मिता टीका । तैरेवैषा वर्षे मुनिवेदशरेन्दुजिः (१५४७) प्रमिते
 ॥ ११ ॥ विबुधजनवाच्यमाना नानाविधसूत्रयुक्किल्लिताङ्गी । चिरकालमियं जीयादमेयधिपणोदयविधात्री ॥ १२ ॥
 हिंसारकोट्टवास्तव्यः श्रीमालोत्तमवंशजः । पटुपर्पटगोत्रीयः श्रीमान् दोदाह्वयोऽनवत् ॥ १३ ॥ स श्राद्धगुणरत्नानां रोहणे
 जोहणे हृदि । कृता तस्याग्रहेणैषा नव्या सप्ततिका मुदा ॥ १४ ॥

॥ इति प्रशस्तिः ॥

